

MARI SCRITORII AI LUMII

STEFAN ŻEROMSKI

FASCINAȚIA PĂCATULUI

SAECULUM I.O.
VESTALA

Stefan Żeromski

FASCINAȚIA PĂCATULUI

Coperta de DONE STAN

Editura SAECULUM I.O.

ISBN 973-9399-07-X

Editura VESTALA

ISBN 973-9200-90-7

© Toate drepturile pentru versiunea românească
aparțin Editurii SAECULUM I.O.

Stefan Żeromski

FASCINAȚIA , PĂCATULUI

Roman

Traducere, prefață și note de

STAN VELEA

Editura SAECULUM I.O.

Editura VESTALA

București, 1998

Titlul original: STEFAN ŻEROMSKI,
Dzieje grzechu,
Czytelnik, Warszawa, 1956.

PREFAȚĂ

Într-unul din frecventele momente de autoscopie lucidă, cu care lecturile pătimase i-au presărat nu numai adolescența, Żeromski¹ își constata cu amărăciune în paginile jurnalului intim divizarea temperamental-conceptuală între cele două atitudini filozofice fundamentale ale epocii, etalându-se drept un „romantic cu pălărie de pozitivist”. Interpretabilă, e drept, formularea învederează ponderea diferită a celor două concepte, în fizionomia intelectuală, cel dintâi vizând structurile de profunzime, intrinseci, al doilea plasându-se în zonele de suprafață, subiacente. Oricât de subtil-speculative, alte nuanțări ale expresiei converg complementar în explicitarea bipolară a personajelor, neschimbând adică direcțiile considerării lor dialectice. Ulterior, pornind sau nu de la această autocaracterizare, pentru a circumscrie cât mai lapidar substanța intimă a operei, specialiștii au folosit nu o dată etichetări sugestive care alcătuiau, e adevărat, indiscutabile particularități distinctive, păcătuind în schimb prin unilateralitate. Astfel, St. Adamczewski propunea „inimă nesățioasă”², I. Drozdowicz-Jurgielewiczowa opta pentru „lupta” în varii ipostaze și domenii³, în vreme ce J. Ujejski îl numea pe Żeromski „ultimul

¹ Reprezentant de frunte al prozei și dramaturgiei polone din perioada Tinerei Polonii, Stefan Żeromski s-a născut la 1 noiembrie 1864. A scris volume de povestiri: *Povestiri* (*Opowiadania*, 1896), *Ne sfârtecă ciorile, corbii...* (*Rozdiobią nas kruki, wrony...*, 1860), romane: *Muncă de Sisif* (*Szyzowe prace*, 1897), *Raza* (*Promień*, 1897), *Oameni fără cămin* (*Ludzie bezdomni*, 1900), *Cenușa* (*Popioły*, 1902-1903), *Fascinația păcatului* (*Dzieje grzechu*, 1906-1908), *Farmecul vieții* (*Uroda życia*, 1912), *Lupta cu Satana* (*Walka z szatanem*, 1914-1919), *Vânt dinspre mare* (*Wiatr od morza*, 1922), *Primăvară timpurie* (*Predwiośnie*, 1924) și piese de teatru: *Trandafirul* (*Róża*, 1909), *Sułkowski* (1910), *Voi deveni mai alb decât zăpada* (*Ponad śnieg bielszym się stanie*, 1920), *Mănușa albă* (*Biała rękawiczka*, 1921), *Brezaia* (*Turoń*, 1923), *Fugitu-mi-a prepelița* (*Uciekła mi przepiórecza*, 1924). A murit la 20 noiembrie 1925.

² St. Adamczewski, *Inimă nesățioasă* (*Nienasycone serce*), Poznań, [f.a.], 476 p.

³ I. Drozdowicz-Jurgielewiczowa, *Tehnica romanelor lui Żeromski* (*Tehnika powieści Żeromskiego*), Varșovia, MDMXXIX, p. 25.

rapsod romantic¹. Dogmatizate, toate cele trei expresii pot dedeveni păgubitor sentențioase, conducând exclusivist interpretarea, prima și ultima doar spre modalitățile de cuprindere a realului, a doua numai spre conținutul redus la o singură formă de manifestare. Riscăm, de aceea, încă una – „obsesia fericirii semenilor” – care exprimă rădăcinile romantic-pozitivist, conținutul și totodată finalitatea strădaniei. Toate aceste formule cu intenții de identificare, dintre care cea mai bogată în sugestii rămâne cea oferită de scriitor, împlinesc la nivelul esențialității perspective analitice dintre cele mai importante.

Zbaterea atâtor eroi žeromskieni din fibră romantică presupune existența prealabilă a unei realități care, oprimându-i într-un fel sau altul, pe ei și pe cei din jur, le stârnește protestul și, implicit, aspirația de a schimba această realitate cu prețul a tot felul de renunțări altruiste care sfârșesc câteodată prin pierderea fericirii personale sau a bunului suprem – împlinirea prin iubire ori viața. De aici pornea, se vede, I. Drozdowicz-Jurgielewiczowa când aprecia că „lupta” constituie esența conținutului în creația lui Żeromski, luptă pe care o situa preferențial în registrele social și moral². De altminteri, scriitorul însuși, folosind un truism de sorginte romantică, își intitulasă o trilogie Lupta cu Satana, acesta reprezentând, conform aceleiași mitologii, întruparea răului pe pământ. Împotriva „Satanei”, a diferitelor forme ale răului existențial – mizerie, boli, incultură, nedreptăți sociale, etc., care stăruie ca un fundal negativ pretutindeni în lume – apar spontan încercările oricât de sporadice de a îndrepta lucrurile. Cele mai numeroase, izolate și individuale, se consumă în epocile de criză și aparțin intelectualilor, acești „sfinți laici” care prezenți în atâtea nuvele, romane și piese de teatru, și-au apropiat ca ideal lupta pentru fericirea celorlalți. Deosebite prin împrejurările și mijloacele concrete de acțiune, cel mai adesea utopice, toate aceste tipuri, pilduitoare prin zbaterea lor lipsită de compromisuri, sunt unite prin solitarismul, scopul și, era de așteptat, eșecul lor final.

Toate aceste ipostaze de intelectuali nonconformiști din opera lui Żeromski, unii dintre ei adevărate „suflete tari”, cum le numea Camil Petrescu, descind în linie dreaptă din titanii romantici. Chiar dacă sunt transferați din planul metafizic în cel real, urmărind nu o finalitate cosmogonic-individualistă, ci una socială: fericirea tuturor, epurată de misticism, chiar dacă, drept urmare, sunt mai apropiați de autenticul uman, cu toții păstrează caractere distinctive, a căror sursă se află în matricea

¹ J. Ujejski, *Ultimul rapsod (Ostani wajdelota)*, Varșovia, 1927, 24 p.

² I. Drozdowicz-Jurgielewiczowa, *op. cit.*, p. 25-30.

inițială. Alfa și omega etosului intelectual creat de Żeromski¹, inadaptabilitatea în diferite ipostaze, semnifică și ea existența unui conflict social, concretizat în punctul de plecare într-unul de natură morală, care reclamă răsturnări imediate, în sensul căroră se consumă tot zbuciumul lor, nu o dată însoțit de un exemplar patos justițiar. „Titanii“, răzvrățiți împotriva oricărei împilări, sunt plămădiți numai din abnegație și altruism, din intransigență și ideal, absolutismul componentelor tipologice răzlețindu-i de semeni. Curba lor existențială este de aceea solitară și dramatică, în cele mai multe cazuri capotând tragic înainte de împlinirea țelului, asemenea altor „oameni de prisos“ din alte literaturi. Structuri hibride și contradictorii, ele poartă în embrion propriul tragism. Protestatari de fibră romantică, luptă la modul romantic, dar cu mijloace... pozitivistice: ridicarea prin cultură, igiena și asistența medicală, industria națională, etc. Era de așteptat, în concluzie, ca pentru străduințele lor, cu toate sacrificiile impresionante pe care le fac, să se risipească fără vreo utilitate în registre mai largi. Sfârșitul unor romane – Lupta cu Satana, Fascinația păcatului, Farmecul vieții, ș.a. – sau creații dramatice: Trandafirul, Voi deveni mai alb decât zăpada etc., este elocvent. Perenă și prestigioasă, exemplară pentru istoria umanității, se păstrează doar aspirația lor necurmată spre o dreptate ideală. Altminteri, rămân cu toții niște strălucitoare embleme romantice împodobite cu horbote pozitvistice, purtând amprenta bipolară transmisă de cel care le-a dat viață literară.

*

În spațiul aflat sub incidența răului, stăruie anacronic și problema femeii. Emanciparea ei socială, accelerată de ideologii și scriitori pozitiviști, condusesese la crearea unei literaturi bogate pe această temă, în cadrul căreia prostituata ocupa un loc principal. Mai toți marii creatori s-au arătat deosebit de receptivi la tentațiile acestei tematici generoase, concretizându-și aportul în opere dintre care nu puține își păstrează valoarea și actualitatea până în zilele noastre. Contribuția femeilor (E. Orzeskowa, G. Zapolska, M. Konopnicka, etc.), rivalizând în consistență și în perenitate cu cea a bărbaților (B. Prus, St. W. Reymont și mulți alții), încheagă o adevărată monografie a problematicii „sexului slab“, atrăgând atenția asupra unei avuții potențiale, irosite cu nonșalanță condamabilă. Nenumărate creații nu numai literare – posibilitățile de exemplificare sunt într-adevăr foarte ample –

¹ H. Janaszek-Ivaničkova, *Etosul intelectual żeromskian pe fondul literaturii europene contemporane (Etos inteligencji Żeromskiego na tle współczesnej literatury europejskiej)*, în vol. *Misionarii și consumatori*, Katowice, 1987, p. 273.

prezintă în varii poetici și ipostaze concrete o mulțime de destine feminine aparținând tuturor straturilor sociale. Romane precum *Marta* (1872), *Mirtala* (1886), *Jurnalul Wacławei* (1869-1870) și *Bădăranul* (1888) de E. Orzeskowa, *Kaśka Karyatida* (1888) de G. Zapolska, *Păpușa* (1887-1889) și *Emancipatele* (1891-1893) de B. Prus ori *Comedianta-Frământări* (1897) de St. W. Reymont, ca să amintim doar vârful, la care, evident se adaugă prozele scurte și dramaturgia, ilustrează dezinvolt această orientare tematică de răsunet în epocă. Żeromski participă și el la acest colocviu prelungit, publicând, printre altele, romanul *Fascinația păcatului*. Rezonanța produsă în mediile intelectuale de apariția cărții se canalizează pe două direcții opuse. Una, sociologizantă, potrivit căreia, opera exprimă deconcertanța scriitorului după înfrângerea revoluției din 1905¹, realitatea remontată în cele două volume fiind aceea din anii 1905-1907. A doua, în schimb, interpretează cartea din unghiul filosofiei lui Platon și Schopenhauer, vivificată de Tânăra Polonie, conchizând că tragedia eroinei rezidă în rațiunea (citește stupiditatea) existenței². O interpretare mai adecvată, opinăm, oferă judecarea romanului în contextul literaturii prostituatei. *Fascinația păcatului* „este într-adevăr o carte cu tendință limpede. Vrând să demonstreze cât de acut nedreaptă și primejdioasă este situația femeii în ansamblul relațiilor de conviețuire în colectivitatea modernă“, Żeromski scrie această pledoarie impresionantă în favoarea unei victime a împrejurărilor vitrege.

Romanul unei iubiri pustiitoare, în primul rând, în alcătuirea căruia se interferează în proporții variabile mai toate poeticile din perioada Tinerei Polonii, de la realismul și naturalismul pozitivist la simbolismul, expresionismul și psihologismul modernist, *Fascinația păcatului* impresionează îndeosebi prin profunzimea și migala introspecțiilor sufletești, a stărilor emoționale cu care sunt înfățișate situațiile conflictuale, tensionate maximal, ce jalonează de la un cap la altul devenirea eroinei de prim-plan.

Traectoria deloc spectaculoasă a personajului de la castitatea și sensibilitatea de mimoză, inițiale, până la săvârșirea crimei constituie substanța „istoriei“ expuse în secvențe marcate adesea de opulențe naturaliste; uciderea fătului este de bună seamă înfiorătoare. Regresiunea morală și socială a Ewei Pobratyńska este fără speranță. Pentru a-i motiva decăderea precipitată în

¹ H. Markiewicz, *Prus și Żeromski*, p. 252 și urm. Romanul a și fost considerat o „sinteză a revoluției“ [W. Makowski, *Impresii și studii (Wrażenia i studia)*, Wilno, 1913, p. 30; W. Feldman, *Literatura polonă contemporană (Współczesna literatura polska)*, 1930, p. 294 ș.a.].

² M. Sobeski, „*Fascinația păcatului*“ de St. Żeromski, Varșovia, 1908, p. 51.

contextul unor împrejurări favorizante, autorul pătrunde adânc în spațiul subconștientului emoțional, al instinctelor primare, acolo unde rațiunea nu mai are acces. Așa se explică, într-un fel, și schimburile frecvente ale ordinii de percepție a unor noțiuni concrete, care altminteri pot fi recepționate ca stângăcii de traducere. Potrivit poeticilor moderniste, Żeromski întemeiază, așadar, doar aparent paradoxal, voluptatea păcatului ca singura modalitate de împotrivire și răspuns într-o lume rău întocmită în care binele nu învinge întotdeauna. Și totuși, păcatele trupului sunt răscumpărate de un gest de supremă generozitate – salvarea omului iubit cu prețul propriei vieți. Final cu adevărat apoteotic în ordinea moralității, care câștigă atenția și simpatia cititorului cu inimă simțitoare, într-un cuvânt, iertarea „păcatului”.

Preocuparea autorului de a-și degrada total eroina sub presiunea condițiilor de viață se întrevide fără dificultate în desfășurarea intrigii, având consecințe nefavorabile cu dublă direcție – asupra acțiunii și asupra personajului. Poate și din pricina pregătirii neîndestulătoare a componentelor de amănunt, întâmplările nu se înlănțuie nici aici fără disonanțe în perimetrele cauzalității. De altfel, prozele lui St. Żeromski n-au excelat niciodată printr-un deosebit simț al epicului, ca acelea concepute de H. Sienkiewicz, spre exemplu. În conștiința scriitorului, interesul pentru legătura spațială, temporală și logică dintre episoade este împins vizibil în subsidiar de cel pentru epicul psihologic. Pe acest palier al formalizării, se adună într-adevăr inteligibil și cursiv evoluția Ewei Pobratyńska. Manifestările ei în perimetrele faptelor exterioare, oricât de singulare și fortuite uneori, nu o dată de-a dreptul contradictorii, își mențin justificarea în planul romanescului, al afectivității, ale căror expresii sunt.

Narațiunea nu interesează decât în măsura în care punctează panta abrupt coborâtoare pe care trebuie să o parcurgă Ewa. De aceea, și celelalte personaje, multe la număr, care participă la închegarea mediului ambiant, sunt mai puțin adâncite. Nu-i mai puțin adevărat, însă, că această grabă-mesaj se răsfrânge asupra realităților, în recompunerea cărora se apasă excesiv pe culoarea neagră. Pe de altă parte, din aceleași pricini, personajul însuși se complăce parcă în rolul unei victime pasive¹. Gesturile ei de împotrivire, abia schițate, sunt aproape inexistente. Nu opune nici măcar o rezistență elementară, în virtutea spiritului de conservare, ca și când ar fi lipsită de orice identitate morală care s-o apere. Va deveni, prin urmare, un instrument docil, explorat cu ușurință de profitori josnici. Chiar atunci când

¹ Vezi și W. Gacki, *Femeile și dragostea în creația lui St. Żeromski* (*Kobiety i miłość w twórczości St. Żeromskiego*), Varșovia, 1936, cap. IV și V.

meditează rezonabil, nu o dată acționează exact contrariu, uimind logica lectorului. Reacțiile, faptele ei par germinate în adâncurile insondabile ale subconștientului. Este parcă o voluptate a sacrificiului, a supunerii în fața unei forțe brutale, acaparante, care o va conduce la autodistrugere. În acest fel, va ajunge să-și ucidă propriul copil în condiții respingătoare, negându-și menirea fundamentală – maternitatea. Iubirea ei pentru Niepołomski este monomană, rămânând întotdeauna pură, în pofida compromisurilor umilitoare la care durițările vieții o obligă frecvent. Bălăcirea în noroiul prostituției, ca și uciderea pruncului abia născut, se păstrează în straturile de suprafață. Dragostea pentru amantul ideal, virtual soț, va rămâne nepătată în inima ei, reprezentând împlinirea supremă a ființei la nivelul esențelor prin unirea cu opusul sexual agreeat. Iată de ce, în cele din urmă, când viața lui Niepołomski este amenințată, nu pregetă să se sacrifice pentru el. Romancierul o împinge însă parcă prea vizibil spre acest punct terminus, acuzând exclusivist pentru toate aceste slăbiciuni de caracter acțiunea morbidă a factorilor sociali; determinismul lui Taine continua să rodească.

Neputința Ewei de a se apăra se datorește și lipsei ei de pregătire în această direcție, cu valoare de generalitate în epocă și criticată ca atare de cei mai mulți dintre scriitorii vremii. Din motive similare, în esență – un sistem pedagogic perimat – vor eșua și Xenia din Lupta cu Satana, Tatiana din Farmecul vieții și multe altele, indiferent de stratul social din care provin – mica sau marea nobilime. Iată de ce Żeromski, asemeni atâtor confrăți, va propune și el unele soluții pentru rezolvarea problemei, care se vor dovedi însă de rezonanță restrânsă. Raduski din Raza crește două fete orfane în cultul muncii, Joanna Podborska din Oameni fără cămin sau Stanisława din Atletă visează să trăiască și ele în spiritul datoriei împlinite etc. Un paliativ la modă este și încercarea lui Bodzanta de a recupera pe cele „zvărlite din șa” prin reeducarea în cooperative de producție. Este și el un socialist utopic, în realitate un romantic, care renunță la proprietate și „coboară” în popor pentru ca din dragoste de semeni, adevăr și bunăvoință, să reorganizeze viața din temelii. Plecarea Ewei îl descurajează, convingându-l de zădărnicia întreprinderii. Nici prozatorul, se pare, nu prea aprecia trăinicia falansterului lui Bodzanta, de vreme ce îl tratează în treacăt doar într-o excrescență a narațiunii. Fascinația păcatului se încheie deci, ca și alte romane ale lui Żeromski, într-o fundătură contradictorie; în acordurile sumbre ale victoriei răului social. Ca de atâtea ori în viață

STAN VELEA

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Receptarea lui Żeromski în România nu este prea întinsă nici în timp, nici cantitativ. Numărul scrierilor interpretative și al traducerilor¹ este relativ redus, aparițiile vrednice de luat în seamă plasându-se între anii 1938–1985. Cele două canale de primire operează în majoritatea cazurilor concomitent în conștiința publicului românesc; mai fiecare tălmăcire este însoțită de o introducere cu rosturi explicative, care fixează opera respectivă într-un cadru biobibliografic mai larg. Asemenea exegeze, parțiale, sunt completate de studiile cu intenții monografice² sau comparatiste³. Nu o dată, prefețele sau lucrările critice de sine stătătoare realizează contribuții notabile la înțelegerea complexă a scriitorului în contextul vremii sale. Cât despre traduceri – le avem în vedere îndeosebi pe cele efectuate după al doilea război mondial – pot fi apreciate ca izbutite. Cu oricâte observații posibile – o transpunere perfectă nu este cu puțință – ele oferă lectorului român o imagine fidelă în esență a textului original. Alese cu pertință din ansamblul operei żeromskiene, romanele și nuvelele pomenite nu reușesc totuși să închege un profil concludent și unitar al marelui clasic polonez. Pentru aceasta ar fi nevoie de apariția a încă cel puțin trei dintre prozele de largă respirație epică: *Lupta cu Satana*, *Primăvară timpurie* și *Fascinația păcatului*, precum și a câtorva dintre creațiile teatrale reprezentative.

Versiunea de față reprezintă, prin urmare, cea dintâi tălmăcire în limba română a romanului *Fascinația păcatului*. Traducerea a fost

¹ Stefan Żeromski, *Daimonion*, în românește și notă bibliografică de Elena Eftimiu, în volumul Elena Eftimiu, *Antologia prozei polone*. Prefață de O. Goga, București, 1938, p. 126-131; Stefan Żeromski, *Doctorul Judym*. În românește de Iulia Soare și Rodica Ciocan, prefață de Olga Zaïcik, București, 1958; Stefan Żeromski, *Doctorul Piotr și Ecurile pădurii*. În românește de Elena Lința, notă biobibliografică de I. C. Chițimia, în volumul *Nuvele clasice polone*, București, 1963, p. 191-228; Stefan Żeromski, *Ecurile pădurii*. Traducere, prefață și tabel cronologic de Elena Lința, București, 1964; Stefan Żeromski, *Cenușă*. Traducere de Nina Grigorescu, vol. I, II, III, București, 1975 și 1985.

² Stan Velea, *Stefan Żeromski*, în volumul Stan Velea, *Istoria literaturii polone*, București, 1990, p. 344-424.

³ Stan Velea, *Stefan Żeromski*, în volumul Stan Velea, *Interferențe literare româno-polone*, București, 1989, p. 149-174.

făcută după originalul polonez: Stefan Żeromski, Dzieje grzechu, t. VII, VIII, apărut în 1956 la Editura Czytelnik din Varșovia, în cadrul ediției de Opere (Dzieła), sub îngrijirea lui St. Pigoń.

Firește, în procesul de transpunere stricto sensu dintr-o limbă în alta, traducătorul s-a străduit să redea cu fidelitate maximă reliefulurile semantice, stilistice și lexicale proprii textului inițial. Finalitate deloc ușoară, s-o recunoaștem, dată fiind diversitatea poeticilor care s-au confruntat în perioada de elaborare a romanului, Tânăra Polonie, și care și-au transmis indiscutabil amprenta asupra fizionomiei artistice a autorului. Rezultatul, aproape niciodată pe măsura intențiilor, a fost marcat desigur și de astă dată de grila factorilor intertextualizanți. Caracterele distinctive ale originalului, existente în toate cele trei straturi ale formalizării, au fost redade pe cât posibil mai nuanțat, ele prelungind, în realitate, preceptele realismului critic influențat de filozofia pozitivistă, îngroșările naturaliste, frenezia și solitarismul romantic, contururile stridente ale expresionismului avant la lettre, atitudinile ludomane și adâncurile insondabile cultivate de simbolism: deturnarea ordinii de percepție a noțiunilor, vagul, depărtarea, visul, halucinația etc. Aceste particularități conceptual-estetice au fost echivalate prin varii mijloace specifice fiecărui palier de realizare, toate menite să exprime tentele moderniste ale problematicei și stilului operei. În acest sens, spre exemplu, din dorința de a se mula cât mai exact pe volutele semnificațiilor originale, tălmăcitorul n-a pregetat să utilizeze, ca și prozatorul polonez, unele formulări și expresii mai puțin ortodoxe numai în aparență hazardate, care însă nu bruschează iremediabil sensibilitatea lectorului de la noi.

Asemenea situații, nu o dată destul de complicate, se întâlnesc frecvent mai ales la nivelul intențiilor metaforice, unde se realizează schimbarea registrelor apercceptive. Asocieri de felul: aversiune-presimțire, zâmbet putred, strigă încet, ochi-nori albaștri, megalomanie cheală, oarbă și fără dinți, gând-fior și nenumărate altele, la care se alătură perceperea sunetelor și prin culori, de pildă, realizează nu de puține ori apropieri semantice într-adevăr surprinzătoare pentru un intelect de formație și structură realist-clasicizante, dar atât de agreate, în schimb, de poeticile moderniste. În cadrul lor, expresiile vagului simbolist: ambiguitatea, bipolaritatea și antinomia noțională, conviețuirea osmotică între concret și abstract, câteodată până la contopire, între materialitate și idealitate, sunt la ele acasă, mimând sugestiv complexitatea existențială.

Dificultățile întâmpinate pe parcursul traducerii au fost, se înțelege, de sorginte și natură diferite. Doza apreciabilă de subiectivitate, prezentă diferențiat în rezolvarea fiecărui caz în parte, deschide perspective antrenante oricărei împliniri creatoare. O

meticuloasă trecere în revistă și comentarea analitică a tuturor problemelor ridicate de transferul textului din limba polonă în cea română ar fi, natural, fastidioasă și prea puțin folositoare. Unele lucruri, însă, de mai largă generalitate, se impun evidențiate ca atare. Printre altele, cuvântul polonez pan = domn, stăpân, boier, jupân, Dumnezeu s-a bucurat de un tratament deosebit în funcție de context și de agentul narativ care-l întrebuințează. De mai multe ori, atunci când prezența lui nu a fost simțită ca absolut necesară, a fost pur și simplu omis, așa cum procedează și Żeromski în destule împrejurări. În majoritatea cazurilor, a fost transpus prin domn, când subliniază respectul și apartenența nobiliară, boier, când vorbesc țărani cu și despre el, stăpân, când i se adresează direct sau îl pomenesc angajații din subordine și, mai rar, Dumnezeu, Doamne, variantă folosită de toate personajele, indiferent de proveniența lor socială.

O situație aparte o reprezintă și substantivele proprii. Atât numele de localități, cât și cele de persoane de origine polonă au fost transcrise conform grafiei din țara de baștină: Zglicze, Częstochowa, Majdan, Głownia, Ewa Pobratyńska, Łukasz Niepołomski, Zygmunt Szczerbic, Jaśniach, Kłaskwa, Fajtas ș.a. Excepții de la această regulă au făcut doar cele care au circulat mai demult în forme românilizate: Varșovia, Cracovia, spre exemplu. Același principiu a fost respectat cu strictețe și în cazul celorlalte nume străine. Întrucât cititorul din România întâmpină unele greutăți în asimilarea lor din cauza unor litere cu valori fonice specifice spațiului vistulian și a unor grupuri de consoane aparent ilizibile, oferim, în continuare, câteva indicații de pronunție: a = oⁿ (o nazal); e = eⁿ (e nazal); c = ȣ; j = í (i scurt care nu poate face singur silabă); ł, ó = u; cz, ci, é = ci; rz, zi, ź, ż = j (ji); sz, si, ś = ș (și). Aplicarea lor va spori considerabil accesibilitatea textului, eliminând cel puțin în parte poticniurile descurajante din timpul lecturii.

St.V.

CAPITOLUL I

În drum spre casă, Ewa mergea cu ochii plecați. Se străduia din toate puterile să nu se uite la trecători și să le evite privirile. Știa doar că orice bărbat... Voia să vadă, și printre gene vedea într-adevăr, numai cenușiul alunecos al trotuarului de beton, mijlocul carosabil al străzii, presărat de gropi, și pavajul compact de lemn, goliciunea incoloră a scândurilor prinse în îngrăditurile de fier. Aceste culori se potriveau cu gândurile și starea ei sufletească. Veghea cu grijă ca gândurile să-i fie întocmai așa, lipsite de frumusețe, văduvite parcă de orice farmec. Întrucât, în această renunțare de bunăvoie la veselie, simțea parcă o măreție anume și o atracție necunoscută. De aceea, parcă nu lucrurile se perindau pe lângă ea, ci niște impresii imateriale, simțăminte firave, ferecate în forme diferite. Doar fără să vrea observa coroanele, ramurile și trunchiurile copacilor din scuar, profilurile clădirilor, argintate de soarele de dimineață. Copaci negri, alcătuiți parcă din cărbune... Scuarul asemenea unei hărți în relief... Pe ea, urme de greblă ca urmele jocurilor de copii. În pământul cenușiu, reavăn, lujerele retezate ale tufelor. Pe trotuar, umbrele surprinzătoare ale copacilor. Umbre zvelte, umbre mișcătoare, vii! Încrângături, trunchiuri, ramuri! Picioarele calcă pe trunchiuri vii. Sentimentul abia întâlnit că bruschează existențe străine... În adânciturile rotunde de sub gratiile de fier, care cetluiesc trunchiurile, mai stăruie zăpada. O zăpadă ușoară, acoperită de gunoaie, resturi, noroi și mormane de chiștoace. Întuneric de mormânt... Dar colo a răsărit colțul verde al ierbii. Vântul adie și îndoaie firele subțiri. Vânticel răcoros care zburlește părul și ajunge până la rădăcină. Pretutindeni puzderie de străluciri, concentrări de lumină, focuri, sclipiri, culori...

Un cerșetor! Zăcea pe trotuar lângă treptele de marmură ale unei clădiri uriașe. Oferea privirilor cârjele și cioturile monstuoase. Se lungise ca la el acasă. Zdrențe cenușii. O față puternică, disprețuitoare, ochi plini de ură. Întinse mâna. Ewa desluși căptușeala ruptă, îngălată de grăsime, a chipiului. Aruncă în el tot ce

avea, o monedă de patruzeci de groși¹ de argint. Un gând neașteptat, o reținere; dacă fiecărui cerșetor... În aceeași clipă, o sinceră părere de rău și disperarea stupidă: de ce nu ucid acest om, în loc să geamă, de ce nu minte, în loc să implor?

Sentimentul greoi, paralizant, îi apăsa pieptul, scurgându-i-se în toată ființa asemenea unor șuvoaie curgătoare. Urmă îndată de cuvintele de sine stătătoare:

— Orașule, orașule! Dacă omul ar găsi în el forța să te strângă la piept! Dacă ar fi cu puțință să răscumpere toată această lume nefericită. Să răscumpere lumea din mâinile lotrilor și posesia tiranilor mărunți și respingători, din puterea netrebnicilor, a stăpânilor bogați, s-o ferească de oblăduirea celor mai josnici și mai răi dintre semeni, spectatori pasivi, indiferenți, care înfulecă și beau veselindu-se fără grijă... Cum să trăiești aici, purtând veșminte frumoase ce acoperă trupul până la pământ, printre zdrențele cerșetorilor? Cum poți să zvârli drept hrană fratelui apropiat pomana, murdăria propriei mâini?

Din izvoarele cele mai adânci ale inimii, câteva lacrimi se scurseră pe neobservate printre pleoapele strânse. Clipă de umilință profundă, de zbucium groaznic, înspăimântător. Inima răstignită în piept, neputincioasă, străpunsă de piroane. Din ea țâșnește și planează dorința sacrificiului.

Sus, deasupra capului, se întinde pretutindeni firmamentul. Cuvânt uriaș, milostiv, alinător, cuvânt prețios! Acoperă locul chinurilor. Asemenea unci noi adieri de vânt, se iscă iarăși același minunat și prostesc gând-ispită de altădată: perfecțiunea sufletului, puritatea inimii... înseamnă tot egoism. Cum să trăiești curat printre păcatele înfricoșătoare ale umanității? Un creștin s-ar cuveni să mântuiască lumea, fiindcă altminteri...

Gândul se volatilizează, șoptind ciudat, asemenea vântului, printre crengile mestecenilor. Dar în urma lui se iscă altul, care se îndreaptă spre înapoi, gând orb și închis în sine ce pătrunde necruțător în miezul lucrurilor. Ca fructul vestirii neînțelese, răzbătând în tot ce a existat vreodată, în embrion și floare, până la începutul dintâi:

„Fiți bineveniți, voi, cei căzuți, păcătoși împovărați de crime! Dumnezeu e cu voi! Fie ca sufletele voastre să se ogoiască. Fie ca somnul să coboare pe pleoapele voastre. Odihniți-vă în pace, tâlhari și ucigași alungați din neamul omenesc!“

Ewa trecu de câteva străzi aproape fără să-și dea seama, neîngăduind simțămintelor care o stăpâneau să scadă în intensitate. Le purta în sine cu o grijă prudentă, așa cum primii creștini trebuia să-și ducă prin curentul coridoarelor subpământene, în bezna

¹ Groș — monedă poloneză egală cu un ban; subunitate a zlotului.

noptii, opaițele de lut, la capătul cărora ardea fiitlul subțire cu-
fundat în ulci. Abia știind unde se află, intră pe ușă, înclinându-se
cu mai multă politețe decât de obicei portarului Ambroży. Cu pași
sănătoși, elastici, cum pășește capra sălbatică pe stânci, străbătu
trotuarul îngust de asfalt ce tăia de-a curmezișul caldarâmul stră-
vechi al curții.

O rafală puternică de aer o întâmpină dinspre ușa de la cori-
dorul „bolnav“, veșnic deschis și, din păcate, totdeauna urât miro-
sitor. Suflarea rece îi dezveli picioarele până la genunchi, pătrunse
sub veșminte... Râse fără să vrea din toată inima când își văzu
cizmulițele frumoase, dragi și lustruite, cu carâmbi înalți, apoi se
răsti fără glas, în sinea ei, la curentul obraznic:

— Ei, ia vezi!...

Dâlma de asfalt se sfârșea cu o groapă făcută cu ani în urmă,
o adâncitură pe care piciorul o cunoștea tot atât de bine ca și
interiorul foarte plăcut al cizmuliței, o biată „cavernă“ știută de
multă vreme. În ea pândea și acum știma-băltoacă, ultima urmă a
noptilor viforoase. Ewa privi la ferestrele locuinței, la geamurile
murdare, nespălate din toamna trecută, la urmele uscate ale ploilor
și prafului, la obloanele cu vopseaua și chitul cojite, apoi oftă și
începu să urce scara. Pășea cu greutate pe treptele acestei clădiri
dărăpănate. Semănau cu viața din încăperile din spatele clădirii
principale; erau murdare, lipicioase din cauza încălțărilor pline de
noroi, cu balustrada lunecoasă, lustruită de palmele nenumărate
ce o atinseseră în fugă, în ritmul grăbit al unei vieți sărmanc.

Mergea visând sau rugându-se, mai degrabă dorind să-și mute
părinții de aici, să întreprindă ceva ca să poată pleca toți din aceste
locuri, undeva mai bine...

Oftatul tăcut, necunoscut în viața zilnică, se prefăcea pe buze
într-o șoaptă ce zbura în sus. Știa că nu poate să facă nimic, să se
descurce în vreun fel sau să schimbe ceva, dar asta n-o împiedica
să se lase în voia șoaptelor care-i ieșeau din piept ca râsuflarea.
Cufundată în gânduri, ajunse înaintea ușii. Se rezemă fără să vrea
cu umărul de toc și, cu degetul pe sonerie, își îngădui o clipă de
visare. Nu-i era deloc plăcut să revină acasă din aerul pătruns de
aromele violetelor, care tremura în murmurul primăverii... Mai
păstra în ochi peticele de iarbă abia încolțită, ițindu-se pe lângă
ștacheții de fier ai îngrăditurii. Acum, privirile-i neputincioase
așteau ușa închisă, înnegrită și murdară lângă clanță – cărțile de
vizită ale locatarilor respectabili. Citea cu repulsie pentru a suta
oară literele cunoscute: Jan Faustyn Cugler, iar sub ele inscripția
prostească, alcătuită nu se știe de ce cu majuscule: „Sunați de trei
ori“. Alături, cu litere tot atât de strâmbe, un nume litografiat:
Stanisław Czapowski – stud. med. Mai încolo: „Sunați de două

ori". Iar sus, cu niște semne pe drept cuvânt grosolane, ordinare: Adolf Horst – filozof. „Nu sunați niciodată“. Jos de tot, se vedea un mic dreptunghi gol, mai alb, și semnele cărții de vizită scoase mai înainte, patru adâncituri de la pioneze. Ewa se uită la pata albă. Fruntea i se încreți și pe față i se așternu o expresie dureroasă.

„Cine-o să mai închirieze și camera asta? Doamne, Dumnezeu! de atâta vreme stă goală!“

Îngrijorarea ei era totuși nesinceră sau cel puțin numai pe jumătate conștientă. Ewa se străduia să șteargă cu ajutorul ei (pentru puritatea sufletului) imaginile și gândurile care i se îmbulzeau în minte, de vreme ce abia își aruncă ochii pe inscripția: Adolf Horst – filozof. „Nu sunați niciodată“.

Își amintea cu precizie întreaga spovedanie de acum o oră, împrejurările în care avusese loc, simțămintele, emoțiile, stările de pasivitate și până și mișcările și privirile instinctive. Simțea încă mai jos de genunchi un fel de amorțeală din cauza apăsării îndelungate a osului pe treapta de la confesional, când stătuse tot timpul îngenuncheată în aceeași poziție. Avea impresia că simte și acum pe față privirile și răsuflarea capelanului. Întreaga taină și putere a actului spovedaniei o eliberase parcă de o povară. Stăruia încă în minte și nu putea să nu se mai gândească la ea. Din contră, nu mai încerca sentimentul acela de mulțumire că îndeplinise o sfântă îndatorire și nici impresia de bucurie că sfârșise cu tot ce o purtase asemenea unui nor întunecat, dar plăcut pe străzile orașului, făcând-o să nu mai vadă nimic împrejur. Acum, când stătea în fața ușii de la locuință, revenea, i se furișa în suflet, asal-tându-i simțurile, dorința leneșă de viață. Ewa apăsă pe butonul soneriei și auzi curând tropăitul familiar al picioarelor slujitoarei. Când se deschise ușa, intră fără zgomot și, apucând-o pe bucatărească de mânecă, îi șopti la ureche, cu sprâncenele încruntate:

— Leoška, nu-mi porți pică pentru nimic? Nu ești supărată pe mine? Hai, spune!

Slujitoarea holbă ochii prostește, chicoti și începu să șoptească deodată cu însuflețire:

— Domnișoară, ai fost la preotul Jutkiewicz?

— Da. Mă ierți pentru toate?

— Ei, na! Cum să nu te iert...

— Stai, din toată inima!?

— Păi cum! Da' din masa Domnului te-ai împărtășit, domnișoară?

— Nu, am s-o fac mâine.

— De ce?

— Pentru că era prea târziu.

— Ia te uită! Și cum ai să stai o zi întreagă fără păcat? Domnișoară, hai să plecăm de aici! Să fugim!

— Din ce pricină?
— Ei, spălăm putina și gata!
— Hai, spune o dată!
— Nu spui.
— Cu tine n-o scot niciodată la capăt! Am impresia că vrei să-mi ies din sărite și într-o zi ca asta.

— Dacă-i așa, n-ai decât să afli! Nu va fi vina mea dacă dumneata...

— Ce s-a mai întâmplat?

— La Horst a venit iar fata aia boită cu roșu...

La aceste cuvinte, amândouă fugiră din coridor atât de speriate, de parcă trăsesese cineva în ele cu pistolul de după colț; una drept spre ușa de la bucătărie, cealaltă la dreapta.

Intrând în cameră, singurul loc de refugiu în toată locuința, Ewa alergă la patul de după paravan. Se ghemui numaidecât și începu să se roage, ca și când și-ar fi tras peste cap marele giulgiu al bisericii. Stătea cu mâinile atârându-i fără vlagă, cu capul coborât pe piept și cu ochii închiși. La început, se rugă în șoaptă, rostind cuvintele dureros și cu mare greutate: „Doamne, Dumnezeule! Cum să cutez, biata de mine, să vin la Tine, când eu am hulit de atâtea ori împotriva Ta? O, Doamne! nu sunt vrednică să intri în adăpostul inimii mele! Isuse, sporește-mi umilința...” Pe măsură ce rostea aceste cuvinte, parcă se răspândea în ea lumina celui opaiț cu care străbătuse străzile orașului. Începură să i se înfirițe în suflet întinderile dorite, să se lărgească și să se prefacă în acele meleaguri necunoscute de dimineață, acoperite încă de ceață...

Era plăcut să hălăduiască în această lume a sufletului, să se îndrepte încotro vede cu ochii. Se simțea bine și-i era ușor să aleagă o direcție anume, părăsind răspântia înaintea căreia se afla acum. Deasupra capului auzea parcă abia șoptite cuvinte—inspirație, cuvinte—freamăt, foșnind de veacuri asemeni frunzelor pe o alee întunecată...

Hotărârea fermă de a se îndrepta!

„Cum să procedez? se întreba stăruitor... Cum s-o fac cât mai bine, mai temeinic și pentru totdeauna? Ca să pot dormi mereu pe iarba numită «Mielul Pur»? Ca să dobândesc dreptul dumnezeiesc de a sta întotdeauna cu sufletul alături de Cruce prin reculegere, în realitate prin Sfânta Împărtășanie?”

Își strânse pleoapele, încheșă mâinile și trase puternic aerul în piept... Merge iarăși înainte cu pași mari prin țara primăverilor. Își jură, poruncindu-și ce și cum să facă de acum încolo. Tot ce hotărăște în această clipă i se pare lesne de îndeplinit, înțelept și atât de simplu, atât de natural și de folositor, ca de exemplu forma ușii, construcția casei, ideea și executarea unui dulap. De ce să nu

fie omul ce vrea? De ce să nu rămână curată, de ce să nu fie secioară nu numai cu trupul, ci și cu sufletul? E oare mai bine să fii murdar decât curat? Poate fi murdară o floare mânjită de zoaic? Ar putea trăi în murdărie? Nu e oare mai simplu și mai logic ca o floare să fie curată? Dumnezeu a creat-o ca să fie curată. În suflet, în memorie, în urechi îi răsună acum vorbele capelanului... Cuvintele sfântului Pavel către corintieni: „Pot să fac orice, dar nu totu-i folositor...” Iar mai departe, un exemplu scos din Sfântul Francisc de Sales¹ despre migdalul ale cărui fructe amare devin dulci dacă se crestează trunchiul și se scurg sucurile otrăvite.

Ewa își puse întrebarea de ce n-ar putea și ea să se înalțe în virtute alături de mireasa din *Cântarea cântărilor*, alături de aceea din degetele căreia picură tămâia ce apără de stricăciune, aceea care are ochii acoperiți de o eșarfă de aur, semn al vorbirii curate, ochi de porumbiță?... Viziunea îi umple sufletul de încântare, măreția dorinței o îmbată, irumpe voința puternică, aspirația amețitoare de a se ridica spre binele suprem. Trebuie să plivească din sufletul ei înclinația dezgustătoare spre cochetărie, să-și înăbușe plăcerea nespusă, provocată de foșnetul mătăsurilor, de frumusețea rochiilor care învăluie trupul în trandafiriul aurorei sau azurul cerului de primăvară, de luciul pantofilor de lac, în sfârșit, să nu mai simtă vraja ce o înfiora (totdeauna, totdeauna!) la auzul venirii studentului sau chiar a ticălosului Horst. Niciodată, absolut niciodată (își făgăduiește!) nu se va mai duce, chipurile din întâmplare, în fond însă cu intenția conștientă, să-l vadă pe Czapowski (își jură!) când pleacă de acasă... Niciodată nu va mai îngădui să-i foșnească furoul de mătase ca atunci când el s-a oprit pe scară și a privit-o cu ochii lui mari, visători... Prostănacul, cabotinul, măgarul! Ce și-o fi închipuit el! În primul rând, jos pantofii! De mâine papuci, galoși și botine, încălțări cât se poate de simple! În al doilea rând, nu va mai purta furou!

Își astupă urechile, ca să nu mai audă foșnetul mătăsos al furoului preferat, cusut din vechea rochie de mireasă a mamei, și să-și înăbușe astfel o mare încântare. Închise ochii ca să nu mai vadă strălucirea galbenă a pantofilor minunați, eleganți, strânși pe picior și cu tocul înalt. De câte ori nu-i sărutase cu privirea și-i mângâiasse în gând încă de pe vremea când se aflau în vitrină, în spatele geamului uriaș, pe o placă lustruită. Pierduse multe nopți din cauza lor, transcriind acte de birou până dimineața. Acum, la gunoi cu ei!

„La gunoi!” repetă încă o dată.

¹ Sf. Francisc de Sales (1567–1622) – episcop de Geneva. Împreună cu Sf. Jeanne de Chantal a fondat ordinul vizitatoarelor.

După această poruncă, gândurile i se împrăștiară în toate părțile. Doar în urechi mai stăruia foșnetul cuvintelor... Se pronunță *von*, dar se scrie Vaughan. Prințesa... Prințesa Vaughan! Ochi albaștri, minunați, costița împletită, capul înclinat ușor pe umărul drept. Pe cap, o pălărioară dintr-o stofă neagră, mătăsoasă și lucitoare, un fel de cilindru turtit cu boruri late, ce se lărgea spre fund. Pălărie înconjurată cu o voaletă de culoare nespus de frumoasă. Gâtul gol și un pardesiu albastru cu mâneci bufante. Ah, cât poți fi de frumoasă, de atrăgătoare, de caraghioasă! Dacă ar ieși acum cu acest pardesiu, cu această pălărie cu voaletă! Cu această fantastică voaletă! Prințesa Vaughan...

O văzuse de atâtea ori într-o miniatură splendidă din locuința cămătăresei Barnawska! Îi zâmbea totdeauna, ca unei prietene, ca unei surori. Unde trăise, când și ce făcuse? Nu e nicăieri pe pământ, nicăieri! A murit cu o sută de ani în urmă, sau poate și mai demult... A murit ea, cu zâmbetul și ochii ei, s-a stins această rază de soare! Această prietenă apropiată inimii ei, această iluzie scumpă! Ah, dac-ar putea să discute cu ea, să asculte cuvintele mângâietoare rostite de aceste buze fermecătoare care tac cu discreție de atâția ani, evitând mărturisirea adevărului și zâmbind mereu peste capetele atâtor generații de oameni! Dacă ar întâlni-o măcar în vis...

„Prințesă, am merge împreună pe Alci, eu și tu... Ce s-ar mai holba netoții, ce le-ar mai turui gura bârfindu-ne... Pe mine și pe tine... Despre cine-ar șopti că-i cea mai frumoasă? Spune, hai, spune adevărul, prințesă!“

Își dădu seama la ce se gândește... Își coborî privirea asupra unei cărți franțuzești, rătăcite numai Dumnezeu știe cum și când printre lucrurile din casă, *Choix des monuments primitifs de l'Eglise*¹, oprindu-se la acel capitol din scrisoarea sfântului Cyprian, pe care fusese nevoită să-l citească de nenumărate ori la recomandarea mamei: *De la conduite prescrite aux vierges*²:

„Când apăreși printre oameni pieptănate și îmbrăcate frumos, atrageți asupra voastră privirile și oftările tinerilor. Iar când aprindeți în inimi focul dragostei, ce însemnătate mai arc că nu pieriți și voi, de vreme ce-i duceți la pierzanic pe semenii voștri, pentru care sunteți mai primejdioase decât fierul și otrava?“

„Ei, «fierul și otrava» e cam exagerat!“ aprecie în gând, înălțând din umeri și arătându-și vârful limbii, înainte de a-și da seama ce păcat făptuiește.

Se aplecă și mai mult și, cufundându-se cu totul în meditație, începu să viseze în limba polonă în timp ce citea cuvintele franțuzești:

¹ Selecție din monumentele primitive ale Bisericii (fr.).

² Despre conduita recomandată fecioarelor (fr.).

„Dacă ai să rămâi neîntinată și fecioară, vei fi asemenea îngerilor Domnului. Străduiește-te să-ți păstrezi neatinsă fecioria și să duci la bun sfârșit cu hotărâre ce-ai început cu vrednicie. Nu alerga după veșmintele trupului, ci după virtutea sufletului. Cufundă-te în Dumnezeu și în ceruri, iar ridicându-ți ochii atât de sus, nu-i mai coborî spre pământ...”

„O, Doamne!...” oftă cu bucurie, aproape veselă, parcurgând aceste îndemnuri curate. Le înțelegea sensul cuprinzător, aerian și parcă plin de arome, înălțându-și ochii spre cer. De aceea, sunetul clopoțelului de la ușă o surprinse neplăcut.

Tropăitul picioarelor Leoskăi. În curând, se strecură în cameră tatăl ei. Arăta proaspăt, primăvărat, în surtucul de vară ce împlinea a noua sau a zecea primăvară; din această cauză, stofa căpătase o nuanță verzui-roșcată. Nu mai puțin proaspete păreau mustățile răsucite, înnegrite de dimineață, care împrumutau acum în razele soarelui culoarea fânului ofilit, deși abia cosit. În butoniera de pe reverul surtucului, bătrânul domn avea înfipt un buchetel de violete de cinci groși, iar în mâna dreaptă o mânășă cu degetele reparate de mai multe ori cu ață neagră. În stânga ținea, mângâindu-l parcă, bastonu-i cunoscut, un dar de la un „cerc” de prieteni de ziua numelui, cu mânerul argintat în forma unui picior de cal îndoit, monogramă și data respectivă. Domnul Pobratyński intră în încăpere îngânând o melodie. Ochii mijiți cotrobăiră ungherele camerei, în vreme ce urechea prindea zgomotele de la bucătărie.

Când ajunse la concluzia că „soțioara” nu-i acasă, trupu-i vlăguit se întinse cu bucurie în fotoliul larg de lângă dulapul împodobit cu capodopere tricotate. Fără să-și scoată pălăria, domnul Pobratyński medită acolo o vreme în fața mesei rotunde, condamnate să poarte veșnic fața de masă și lampa „de ornament” mereu strâmbă, împodobită, firește, de abajurul din foiță de hârtie. În timp ce tălpile arătosului bătrân, încălțat în ghetă cu elasticul slăbit, odihneau pe covorașul plușat, capul i se îndreptă în direcția Ewei. Ochii decolorați, șterși, ochi de gălbiniță, se opriră pe fața ei. Un zâmbet ștregăresc îi înflori pe buze.

— Cum e cu iertarea păcatelor? Nu cumva?...

Ewa se ridică și se apropie de tatăl ei. Îi sărută mânășă ponosită fără să-l privească. Bătrânul o atinse cu umărul, apoi cu pulpana surtucului. Își înclină capul și se strădui să se uite în ochii ei. Dar Ewa ținea ochii închiși... Totuși, după o clipă, îi apărură pe buze un zâmbet asemănător cu cel al tatălui, zâmbet de bucurie, nici poznăș, nici trist, zâmbet fără motiv și aproape ușuratic. Privi în ochii lui spălăciți. Izbucniră deodată în râs amândoi, în același fel. Se îmbrățișară, cap lângă cap, gură lângă gură și ochi în ochi. De sub pleoapele bătrânului se scurseră câteva boabe de lacrimi care se

ascunseră îndată. Din piept îi urcă un geamăt, ca un oftat, apoi se stinse.

— Zgârcito, ai face bine să-i dai puțină sfințenie și bătrânului tău părinte!... șopti abia auzit, privind cu o duioșie nemărginită la părul ei luminos și legănând-o ca pe o plângăcioasă de șase ani, pe care o da huța pe genunchi...

— Tată dragă, n-ai decât să te duci și tu la spovedanie... îl îndemnă cu cochetărie, plimbându-și buzele pe fruntea lui, între ochi, pe obraji.

— Păi eu... Sigur, copila mea, o să mă duc și eu. Chiar zilele astea, *ma foi*¹, am ales.

— Ei, tată!...

— Dacă-ți spun! Am s-o fac, așa cum țin la onoarea mea...

— Ai să te duci, firește, dar la cofetărie...

— Taci din gură, scorpie mică! Îndrăznești să judeci faptele tatălui tău, ai? Atât este de puternică dorința de a-ți îndrepta viața?

— Da' de unde, tată, eu nu te judec!...

— Vezi tu Ewuś, eu sunt deja un om bătrân și păcătos. Trebuie să ții cont că într-un om în vârstă se adună atâtea păcate, lucruri urâte, vorbe... La urma urmelor, ce mai însemn eu! Un bătrân plin de păcate... Nu-mi doresc decât să nu mă mai bage nimeni în seamă. Nu pretind nimic, așa că nici mic să nu mi se ceară nimic. Mă dau la o parte... Acum nu mai e nimic din ce-a fost odată!... Cu tine e altceva, *ma foi*... e altceva. Îți spun pe cuvântul meu de onoare că nu există nimic mai bun ca puritatea inimii și, știi și tu, perseverența. Asta e și basta! Când eram la Liceul Sfânta Ana... dragă Doamne!...

Ochii bătrânului se umplură mai întâi de veselie, apoi se încețoșară. Se aplecă spre urechea fiicei și-i șopti:

— Copila mea, să fii întotdeauna curată și nevinovată, știi tu, *ma foi*... Ca acum... Măcar tu să te păstrezi curată pentru tine și pentru mine, pentru mama, pentru noi toți. Domnul Dumnezeu... Dacă ai să te rogi pentru mine, nu mai încape îndoială că și serviciul... și toate...

— Tată, dacă nu te-ai mai duce... „*ma foi*“... la cârciuma aia, eu te-aș iubi și mai mult... oftă Ewa.

— Cum? Ce?

— Dacă nu te-ai mai apropia de acest Horst, dacă nu i-ai mai face pe plac și nu te-ai mai lăsa scos din casă după amiază. Atunci s-ar găsi și vreun serviciu mai repede, fiindcă Dumnezeu este atotputernic...

¹ Pe legea mea (fr.).

— Hm... trăncănești vrute și nevrute! mormăi cu vădită neplăcere. Ce are comun cofetăria cu serviciul meu! Nu există nici o legătură între ele. Cât despre Horst, ce să mai vorbim! E același lucru... Înțelege și tu că nu pot fugi de oameni!

— Bine, dar ce mulțumire poți să simți acolo?... șopti cu însuflețire fără să-l mai asculte... Murdărie, pereți afumați... Am fost și eu înadins...

— Ce-ai căutat?

— Toate prăjiturile și glazurile alea de doi bani duhnesc pur și simplu. Dumneata te duci acolo în fiecare zi, iar asta costă! Cum vrei ca mama să nu se plângă față de ceilalți?...

— Așadar și tu îmi reproșezi cafeluța mea neagră... răbufni cu glas sfâșietor, privind înainte.

— Cafeluța neagră cu pateuri și încă ceva... apoi cu încă ceva, iar uneori... Câte ceasuri nu irosești, stând acolo! Și pe urmă, dicuțiile dumitale grozave cu Horst.

— Tocmai asta nu înțelegeți tu și mama ta! Tocmai asta! Nu neg că pot să stau la cofetărie fără să fac nimic, degeaba, dar pot sta și cu folos, făcând ceva, acționând într-o direcție anume. Da, copila mea!

Un zâmbet răutăcios se așternu pe buzele ei, dar se stăpâni și mai spuse:

— Cu toate acestea, toți oamenii de condiție bună te condamnă. Nu demult, Rokicki vine la mama și-i aruncă în față: „Doamnă, soțul dumneavoastră întârzie desigur la cârciumioară cu Horścik“... Mama zicea chiar că ar prefera să nu-l mai primească la masă, ca să nu te mai ademenească și pe dumneata, fiindcă mama n-are cum să te oprească. O lasă și pe ea nervii... Se zbate întruna, irosindu-și sănătatea...

— Oho, e vorba și de „sănătate“... Dacă mai înveți de la mama și expresia: înfinge-ți dinții în perete! avem toată colecția. Sănătatea și dinții! Dar nu se întâmplă nimic din toate acestea. Totul nu-i decât exagerare, tragedie și operetă, făcute hiperbolă!

— Tată, dumneata nu știi să spui decât: hiperbolă și nimic altceva. Iar noi n-avem nici rufărie, nici îmbrăcăminte. Totul ajunge în mâna Barnawskăi. Trăim din te miri ce... Asta însă nu mai poate dura. Trebuie să te gândești și dumneata! Iar azi... preotul tocmai...

— Vezi să nu-mi spui ce-ai mărturisit la spovedanie! Știi și tu că secretul spovedaniei... Slavă Domnului, ai douăzeci de ani băuți pe muchie...

— Tăticule, nu vreau să trădez taina spovedaniei. Spun și eu ce vorbește lumea... O ducem din ce în ce mai rău, din ce în ce mai rău... Mama este mereu surescitată, tulburată, neliniștită... Iar dumitale nici că-ți pasă, de parcă totul ar merge ca pe roate...

Lumea vede și împrăștie zvonurile. De altminteri, asta-i legea lăsată de la Dumnezeu...

— Ei, hai, nu mă mai învăța tu cum să mă port! Mama v-a învățat să vorbești așa cu mine. Ea însăși mă ceartă amarnic, Aniela face la fel, iar acum, în sfârșit, începi și tu... La urma urmei, ce-i este îngăduit mamei nu-ți este îngăduit ție, pricepi?

Își scoase mănusa cu o mișcare dramatică și, făcând câteva gesturi într-adevăr distinse, se mută la fereastră, cu spatele la fiica sa.

Acolo se afla un așa-zis birouaș, o mobilă veche cu furnirul cojit, tixită de o mulțime de podoabe de porțelan. Când Ewa, abătută, se așeză iarăși pe marginea patului, bătrânul (cu sprâncenele încruntate amenințător) scoase o cheiță din buzunar, deschise și trase sertarul, apoi se cufundă în hârtiile îngălbenite. Pe unele le desfăcu din gazete, pe altele le parcurse în fugă cu privirea, asupra câtorva oprindu-se însă cu interes. Ewa își ținea ochii plecați asupra cărții, dar gândurile ei priveau cu încăpățănare și fără să vrea peste umărul tatălui la hârtiile acelea. Știa prea bine că bătrânul, prefăcându-se că răsfoiește tot felul de acte dotale, certificate școlare totdeauna „de excepție“, scrisori de recomandare și bilete de detașare, scoate la lumina zilei și, profitând de absența soției, recitește vechile scrisori de dragoste de la diferite doamne ale inimii. Se îngroapă astfel în comorile proprii. Oștează.

Face aceasta în fiecare an, aproape de Paște.

Când soarele începe să pripească și violetele își răspândesc aromele pe străzile lăncede ale Varșovici, îl cuprinde un dor tainic de a-și reciti scrisorile îngălbenite. Ewa și mama ei le citeau și ele, deschizând sertarul cu ajutorul unei chei anume, întreaga familie folosind o expresie inventată pentru definirea acestei activități.

Se spunea că tata își aerisește idilele și le pune la naftalină.

Ochii i se îndreptară totuși instinctiv spre tatăl ei. Se uita la profilul splendid al acestei fețe; vedea frumusețea neasemuită a nasului subtil, forma într-adevăr perfectă a bărbiei, desenul ochiului, al urechii, ovalul capului. I se strânse inima de părere de rău.

Fruntea asta albă și frumoasă, atât de ușuratică, frunte de aristocrat, era brăzdată, cutezaseră s-o brăzdeze de-a lungul anilor grijile dotei. În jurul celor mai minunați ochi bărbătești, ochi asupra cărora părea că bătrânețea n-are nici o putere, apăruse o rețea îngrijorătoare de riduri. Mâinile albe, îngrijite, cu unghiile lustruite, mâini nepuținicioase, vlăguite, răsfoiau în grabă hârtiile vechi. Ewa intuit că, adâncindu-se în gândurile referitoare la tatăl ei, va cădea în păcat, că se lasă deja în stăpânirea păcatului, deplângând soarta părintelui. Fiindcă suferea amarnic că tatăl ei încerca atâta durere trecând în revistă scrisorile îngălbenite, iubirile de odinioară, soarele

apus al vieții sale... Oftă realizând fără să vrea prezența generalizată a păcatului, forța lui de neînving.

Înțelese că mai ales acum n-ar trebui să rămână în aceeași cameră cu tatăl ei. Se ridică de pe pat și ieși pășind în vârful picioarelor. Deși păcătuia întrucâtva, se simțea ușoară la gândul că-i face un serviciu, deoarece astfel putea să-și citească „documentele” fără martori și fără teama de vreo pedeapsă, să ofteze fără să fie văzut și să-și picure lacrimile moarte peste hârtiile golite de viață.

În timp ce închidea ușa fără zgomot, zîmbind ca un înger, văzu că bătrânul nici măcar nu întoarse capul. Oftă înainte de a-și duce pînă la capăt gândul că păcatul era deja săvârșit... Avea intenția să meargă la bucătărie, iar acolo, între dulap și chiuvetă, într-un colț, să-și continue meditația, dar își aduse aminte de camera liberă deocamdată și, poate bucuroasă de această descoperire, intră acolo numaidecât.

Încăperea era goală de câteva săptămâni. Ca și celelalte trei, era închiriată de diferiți „cavaleri”, așa că peste tot se vedeau semnele vieții de celibatar. Tapetul de pe pereți era așa de zdrențuit, plin de găuri din care se împrăstia varul uscat, presărat cu adevărate răni de la cuiele, piroanele și cârligele bătute în locurile cele mai puțin probabile, de parcă în spațiul acestor patru pereți s-ar fi desfășurat lupte cu dușmani, măciuci, spade și sulite. În jurul ușiței de la soba de teracotă, cahlile erau crăpate, arse și negre. Urloiul de tablă, care intra în perete, era acoperit de praf și cenușă, iar pe lângă el zidul era peste tot înnegrit de funingine. Mobila: patul, un dulăpior, tablourile monstruoase, potrivite mai degrabă ca „ornamente” pentru un local – tot ce se putea vedea, arăta maltratat, chinuit parcă, asemenea unor lucruri străine aparținând numai temporar celui care le folosea plătind pentru ele, așadar stălcite și parcă strangulate. Măsuța de brad, lustruită din belșug și de multe ori cu fierturile făcute în casă, era și ea aidoma unui câmp de bătălie, plină de adâncituri, de arsuri de la cărbunii din samovar și de la fierul de călcat, de adevărate răni provocate de iodul, terebentina, alcoolul, sărurile și acizii întrebuițați de chiriași. Dușumeaua nu era numai tocită, ci pur și simplu zgâriată de cuiele tocurilor. Colțul unde se afla „lavoarul” oribil de tablă cu ușile atârînd într-o balamă arăta cel mai rău.

Intrînd acolo, Ewa încercă un sentiment de repulsie. Nu, nu va fi în stare să se roage aici! Camera arăta ca un loc public, uzată și, întocmai ca un loc al tuturor, murdară și prost întreținută. Toate zoaiele vieții păreau să-și emane duhurile din pereți și dușumea, din colțuri, crăpături și lucruri... Apăsată de această impresie și întrebându-se ce să facă, așa cum stătea încurcată și cu ochii

plecați, Ewa desluși pe neașteptate adevărul: da, asta era imaginea vieții ei înainte de a se spovedi!

În aceeași clipă, fu năpădită de umilință și regrete profunde. O cuprinse o duioșie nețărmită, ca atunci când șoptea cu buze tremurătoare cuvintele spovedaniei, urmărindu-și bătaia surdă a inimii. Era asemenea unui suflet păcătos, înfiorat de rușine. Trupul se lăsă în jos, ca la confesional. Genunchii loviră podeaua, iar capul se sprijini fără putere de peretele respingător.

Buzele-i uscate, amare, rostiră cuvinte aspre, neînduplecate, pline de adevărul evidenței: „Eu, păcătoasa, mărturisesc, Dumnezeu al totputernic...”

Impulsuri surde și fiorii conștiinței trezite puseră stăpânire pe ea. În tremurul trupului, în teamă și prostrație căuta băjbâind în bezna din cotloanele sufletului... „Oare asta-i tot?” se întreba. Îi reveni în minte limpede, aproape orbitoare, clipa de atunci: chipul confesorului, uitat în drumul spre casă, șoaptele lui, sensul deosebit, culoarea și forța virilă a fiecărui cuvânt. În fața ochilor îi apărea tot mai vie clipa când, dincolo de gratia aspră, colțuroasă, zărise lucind stola și-i deslușise nuanța violetă; partea de jos a urechii, obrazul parcă cenușiu și bărbia vineție, proaspăt bărbierită... Își aduse aminte uscăciunea de la început a glasului, întrebările reci, parcă oficiale. Încercă pentru a doua oară impresia copleșitoare de spaimă, rușinea fără margini a sortii ei de femeie, dorința de a se ascunde fie și sub pământ când preotul se întorsese cu fața spre ea, privind-o, apoi ascultase îndelung, fără să-și dezlipească ochii de pe chipul ei. Își aduse aminte, de asemenea, momentul întremător când își schimbase glasul, iar întrebările indiferente redeveniră ritualul dureros și inspirat al mărturisirilor de bunăvoie, totale și profunde, un act sfânt, plin de o forță neînțeleasă ce făcea inima să se strângă de teamă.

Când, după ce-și recunoscuse păcatele și, nespus de obosită, fără putere și cu picioarele tăiate parcă, palidă și amorțită, se agățase spasmodic cu degetele de marginea confesionalului, iar el începuse să vorbească...

O, ce cuvinte dulci, alinătoare! Ce învățătură înțeleaptă și umilă! Ewa simțea și acum pe obraz răsuflarea caldă și privirea calmă, încetoșată a preotului. Răsunau încă în ea îndemnurile și rugămințile, strigătele izvorâte din sufletul acestui tânăr slujitor al altarului, ca să rămână nevinovată și să îndrăgească virtutea. Acesta îi spusese atunci, folosind cuvintele Sfântului Cyprian, că fecioarele sunt florile parfumate ale Bisericii, creațiile alese ale frumuseții, podoabele neprețuite ale naturii noastre omenești, opera ei perfectă și nealterabilă, imaginea lui Dumnezeu, în care chipul Lui are sfințenia Mântuitorului nostru... Îi rostise vorbele îngerilor din

Apocalipsă, care glăsuiau că fecioarele sunt făpturi „cumpărate dintre oameni“, deoarece ele „urmează Mielul, oriunde se duce, iar în gura lor nu se află minciuna“.

Îi vorbise cu cuvintele Sfântului Pavel din scrisoarea către corintieni, cum că acela care nu-și ia soție se străduiește să dobândească lucruri dumnezeiești și dorește să-i placă Domnului. În schimb, cel ce se căsătorește vrea să capete lucruri lumești și să-i placă soției. „Femeia nemăritată, îi spunea, aspiră la harul Domnului și se silește să rămână nepângărită cu trupul și cu sufletul.“ Își aduse aminte că spoveditorul, adresându-i-se de-a dreptul, începuse să vorbească despre păcate ca despre o povară – lucruri respingătoare depuse la picioarele lui.

Cuvintele lui erau aproape temătoare, aprecierile delicate și cât se poate de discrete. Se purta asemenea unui medic priceput care pipăie cu degetele-i simțitoare rana puroiată. Cu toate acestea, nu uitase nici un păcat. Dimpotrivă, le enumerase pe toate, însoțindu-le cu tot felul de amănunte. Se vedea cât de colo că înțelegea foarte bine viața, în ansamblul ei. Pe deasupra, era limpede că nu numai că prevedea tot ce se putea întâmpla la un moment dat, în împrejurările respective, dar intuia și simțămintele, îndoielile, ispita... Vorbea cu îndrăzneală despre frumusețea trupului, nu ca un om și un bărbat, ci asemenea unui înțelept de departe, care vede și judecă fenomenul, cercetându-l pe toate fețele; avea în vedere până și atitudinea lui față de această frumusețe.

— Ești frumoasă, șoptea inspirat, ca o floare de crin, ca ramura de liliac sau ca trandafirul îmbobocit. Dumnezeu milostivul ți-a dăruit doar ție ce le-a refuzat altor mii de femei: frumusețea nemărginită. Cine va înțelege de ce a procedat astfel? Ar fi un lucru îngrozitor, înspăimântător și rușinos dacă ai întina acest dar ceresc, socotindu-l numai proprietatea ta. Ar fi o faptă monstruoasă, asemenea jefuirii unui templu sau profanării sfântului potir. „Trupul tău este biserica Sfântului Duh, care este în noi, dăruit de la Dumnezeu, așa că noi înșine nu suntem numai ai noștri.“ Așa glăsuiesc versetele înflăcărâte ale scrisorii către corintieni. Gândește-te și tu, șoptea confesorul, dacă ai contribuit cu ceva la frumusețea chipului tău. A devenit frumos aproape fără știrea ta. Modelează-ți un suflăt îngeresc, lucru pe care este în puterea ta să-l faci, și fii tot atât de frumoasă ca și trupește, ca să fii și cu sufletul asemenea îngerilor. Nu vorbi niciodată cu ușurătate, deoarece „cuvintele rele strică bunele obiceiuri“ – zice Sfântul Pavel. Închide ochii la vederea păcatului...

— Dar ce este păcatul? întrebases Ewa.

— Păcatul este fapta rea a omului.

— Și care faptă este rea, după ce se cunoaște?

— Accastă faptă trebuie săvârșită înainte de toate de bunăvoie. Voința omului are doi îngeri păzitori: unul apropiat, propria judecată, și altul mai depărtat, legea veșniciei, adică judecata lui Dumnezeu. Deci păcatul înseamnă insultarea Domnului. Cauza păcatului rezidă în judecată și voință. Pe de altă parte, pricina lăuntrică izvorăște din închipuire și dorință. Sfântul Toma, afară de dorință, mai enumeră inconștiența și răutatea. Dar cauza exterioară, care se află în afara omului, poate fi numai alt om ori Satana. În *Scriptură* citim că „Dumnezeu îi asuprește și îi orbește pe răufăcători“... Ce înseamnă asta? Înseamnă că Dumnezeu nu-i acordă grația divină unui nelegiuit. Sfântul Toma din Aquino spune în lucrarea sa *Questiones disputate*¹, în capitolul despre izvorul păcatului: „La întrebarea dacă Dumnezeu poate fi sursă a păcatului, răspunsul este da“... Simon Magul², maniheistii³, Luther, Calvin, Cwinglius, Berza și alți eretici l-au considerat și ei pe Dumnezeu drept pricină și făptuitor real al păcatului. Da, soborul de la Trento a hotărât că dacă cineva susține că omul nu este în stare de lucruri rele și tot ce face, bine sau rău, este săvârșit de Dumnezeu, acela să fie blestemat. Toate cauzele care conduc la păcat pot fi cuprinse într-un singur cuvânt – ispita. Satana, neputând influența nemijlocit voința omului, îi întunecă judecata, acționează asupra închipuirii lui, ațâțându-i poftetele. Prin urmare, orice ispită este reprobabilă. Să nu citești niciodată cărți alcătuite în scopul răspândirii păcatului, să nu te uiți la desene și picturi hidoase, iar lucrul de căpctenie – să nu te gândești niciodată la lucrurile fermecătoare pe dinafară și murdare pe dinăuntru. În ele își au lăcașul ispitele Satanei. Acum, despre oameni... Nu-i așa că atunci când mergi pe stradă ești urmărită de privirile tinerilor?

— Ba da... șopti Ewa.

— Nu-i așa că atunci când treci pe lângă un grup de tineri te încearcă o veselie nestăpânită și parcă pășești pe o alee plină de lumină, trandafiri și parfumuri? E adevărat că privirile unor oameni cu totul străini stârnesc în tine o plăcere neliniștită, care-ți inundă tot trupul și căreia nici măcar nu poți să-i spui pe nume? Ei bine, fie ca aceste priviri să nu-ți mai producă plăcere. Începe cu asta. Din clipa când îți vei înfrânge mândria ieștină că ești frumoasă și bucuria joasă că trecătorii îți aruncă priviri îndrăznețe și te acostează cu zâmbetul lor, vei păși mai întâi pe calea

¹ Toma din Aquino (cca 1224–1274) – teolog și filozof dominican, creatorul tomismului. Titlul complet al lucrării: *Questiones disputate de veritate* (1256–1259).

² Filozof gnostic evreu care a vrut să dobândească de la Sf. Petru puterea de a face miracole. De aici *simonia* = comerțul cu lucruri sacre.

³ Adepți ai maniheismului – sistem filozofic creat de Maniheus în sec. III prin unirea sincretică a zoroastrismului cu elemente budiste, gnostice și creștine. Întemeiat pe principiul antinomic bine – rău.

îndreptării, adică pe calea respingerii ispitelor, apoi pe cărăriua abruptă a perfecțiunii. Pe această cărăriue vei afla starea de grație. Va veni o vreme când nu vei mai fi mândră față de tine însăși nu numai pentru că ești frumoasă, dar nici pentru că ai sufletul curat. Atunci nu va mai fi nevoie să întrebi ce este păcatul și cum poate fi recunoscut, fiindcă te vei apropia de simplitatea însăși, care nu îngăduie murdăria, ajungând astfel la izvorul sfintei umilințe, adică la ceea ce marele apostol Pavel numește „dragoste și liniște netulburată“.

La aceste cuvinte, cutezase să-l întrebe:

— Bine, dar această stare de „dragoste și liniște netulburată“ nu înseamnă egoism?

— Cum poate dragostea să însemne egoism?

Firește, nu știuse să răspundă. Bâlbâindu-se și repetând silabele, începuse să îndruge cum că starea de liniște netulburată a sufletului propriu, față de tortura și viforul poftelor încercate, spre exemplu, de cineva care ucide un om sau de cineva care fură, fuge, se ascunde înmărmurit de groază – poate fi egoism. Așa cum este, într-un fel, folosirea bogăției, liniștea celui avut față de sărăcia uriașă a acelor care nu au cu ce-și hrăni copiii lihniți de foame.

Capelanul își întorsese privirile spre ea, continuând să zâmbească. În cele din urmă, Ewa auzise cuvintele cutremurătoare:

— Învață rugăciunile îndrăgite, vorbele–putere și simbolurile ce reteză ispitele precum sabia. Oftează în tăcere, hotărâtă, cu bărbăție și perseverență nezdruincată. Starea de grație nu-ți va fi refuzată. Dacă făgăduiești să te îndrepti fără întârziere...

Abia acum realizează în gând adevărata bucurie: hotărârea nezdruincată de a se îndrepta! După o clipă, exclamă în sinea ei:

„A, nu, surioară! Nu hotărârea nezdruincată de a te îndrepta, ci îndreptarea însăși!“

Puse *Panthéon littéraire* pe măsuta dezgrădinată și se furișă la bucătărie. Acolo, fără să-i spună un cuvânt Leoskái, amestecă din făină și apă o farfurie de cocă lipicioasă, luă cârpe ude, perii, o sticlă cu lac negru și una cu vopsea albă, la care adăugă câteva bucățele de piele de antilopă, cutia cu soluție pentru dușumea, creta... Încărcată cu toate acestea, reveni în încăperea pe care o părăsise cu o clipă înainte. Închise ușa cu cheia, își scoase bluza și se apucă de treabă. Lipi la repezeală bucățile rupte din tapet, potrivit desenul cu grijă, apoi astupă cu mare artă toate găurile. Curăță soba, umplând crăpăturile negre dintre cahle cu amestec de gips și cretă „alb ca zăpada“, apoi șterse coșul sobei și abia după aceea se apucă de dușumea. O frecă bine cu cârpa udă și vopsi locurile unde era zgâriată. La fel procedă și cu prichiciul ferestrei. După aceea, veni și rândul măsuței. Fără să-și îngăduie

o clipă de odihnă, turnă cu mare îndemânare pe pielea de căprioară ce mai rămăsese din lacul îngroșat în sticlă și, frecând-o cu putere, nu numai că făcu să dispară urmele arsurilor, dar îi dădu și o „față“ aproape nouă. I se umplu sufletul de bucurie când măsura se transformă dintr-un monstru respingător într-o mobilă de toată frumusețea. Această măsură cu picioarele strâmbe râdea la ea cu blatul negru, lustruit, întocmai ca fața unui om căruia i se iertaseră păcatele. În timp ce strângea din dinți și freca măsura cu râvnă, răsuflând adânc și mișcându-și brațele, părul despletit i se împrăștiase pe umerii goi. Brațele minunate, de o frumusețe regească, își domoliră truda, vlăguite. Sângele i se urcă la cap. Ochii i se încețoșară de efort. Ewa se așeză fără putere, iar după aceea se întinse pe spate peste barele de fier ale patului gol, ca pe grătarul iadului. Își aruncă privirea prin încăpere și se prefăcu toată în zâmbet. Asta nu mai era „camera pentru o persoană la o familie, cu acces la bucătărie“, ci chilia Sfintei Teresa.

Mai avea nevoie doar de un petec de cer.

Se sculă alene și cu o mișcare hotărâtă deschise fereastra. Apoi se lungi numaidecât pe barele de fier ale patului ce-i răneau trupul ca o cămașă de lână aspră. Cu o singură mișcare a brațului, își prinse părul și-l strânse ca pe o pernă sub cap.

Îi veniră în minte cuvintele: „Cămașa de lână... Cămașa de lână!“

Ah, dacă ar încerca-o și ea! De-ar începe odată! Fără să știe nimeni. Mama își va da seama... Ei, mamei, ar putea să-i împărtășească taina. Dar numai ei. Și tatălui, dar el este o gură-spartă... S-ar apuca și i-ar spune lui Horst... Unde-ar putea ajunge, subjugându-și trupul într-o cămașă de lână... Izvorul sfintei umilințe... Bucurie dumnezeiască! Sub pleoape îi stăruiră o clipă vedenii... Fața albă, ochii stinși, cornetul alb ca zăpada... Copleșită de tumultul gândurilor și al simțămintelor, șopti: „Sfântă Teresa, am să te urmez... Tu ești, tu? Sfântă Katarzyna, care-ți porți chinurile și sabia călăului, simbolurile muceniei, tu ești? Am să te urmez... Îmi voi păstra sufletul neîntinat pentru Mirele nemuritor... Am să îmbrac cămașa de lână și am să mă biciuiesc în fiecare seară“.

Vedeniile pieriră.

În fața ochilor, se întindea bolta cerească. Abia acum o văzu și exclamă din adâncul prăpăstios al sufletului:

„O, cerule!“

Norii de primăvară, de aprilie, înfloriți, nori dinainte de Paște, pluteau încet în țăriile albastre. Unii erau bruni în adâncul vălă-tucilor vineții ca oțelul sau cenușii, dar tiviți cu albeață aurie, împrumutată de la soare, alții albaștrui, plăcuți ochilor, asemenea unor mănunchiuri de violete. Dincolo de nori, se ascundea cerul

siniliu, aidoma unui zeu al tinereții cu arcu încordat peste umărul puternic și săgeata penată și iute rezemată pe coardă.

„Norii, norii...”

Păreau o furtună ce se apropia, telegarii dinainte și carele de povară ale tunetelor, stindardele și vestitorii trăsnitelor ce pân-deau înapoia stâncilor, se înălțau pieziș în mase albicioase, asemenea vârfurilor Alpilor, dar nu erau decât semne de vreme bună. Ici și colo, printre ei, se strecura câte o dungă cenușiu-închisă, ca un scut de oțel, și, despărțind slăbiciunea încântătoare de bunătatea de soră, arăta în spatele ei fereastra cerului veșnic. Iată că din adâncuri se ridicau trâmbele albe ca zăpada ale marilor imperii, puteri, stăpâniri, principate... Pluteau dincolo de rama ferestrei și piereau. Tot acolo pieriseră și încăierările de la Troia, războaiele punico, migrațiile popoarelor, expedițiile cruciaților, încheștarea de treizeci de ani a neamurilor, revoluțiile pline de groază, strigăte și sânge... Marginile stâncilor, care înconjură oceanul albastru fără început și sfârșit, se desfăceau mereu... Se târau fără grabă doar norișorii zdrențuiți și prelungi, care habar nu aveau de frumusețea lor și a căror existență n-avea decât rostul de a le dovedi splendoarea și a pieri. Se atrăgeau unii în alții asemenea privirilor de îndrăgostiți. Ewei i se strângea inima la vederea acestor norișori ce străbăteau cerul de-a curmezișul. Îi înfășurau sufletul în firisoare aurii, împletindu-se treptat din tente albe și albăstirii. Din adâncurile necercetate se ițește un norișor imaculat ca zăpada de dimineață, crește văzând cu ochii și își întinde aripile albe... Buzele Ewei rostesc cu bucurie, teamă și respect:

„Un serafim!...”

I se abandonează cu toată ființa-i lăuntrică, iar trupul parcă-i atârână imponderabil în aer. Simțul auzului și cel al mirosului devin tot mai ascuțite. La fel, văzul și capacitatea de înțelegere cresc fără limite, acum ar putea într-adevăr să înțeleagă scâncetul și răcnetele animalelor, să le asculte suferințele, să știe ce cântă păsările, să priceapă ce-și destăinuiesc șoptind tufele de papură deasupra apei... Ar putea cuprinde cu ființa ei existența interioară a stâncilor și tragediile pământului, ar fi în stare să asculte de ce și cum plâng cosițele mestecenilor călcate de picioarele descălțate prin hârtoapele drumurilor și de copitele cailor sfichiuiți de bice. Norișorii luminoși încep să se transforme în sunete minunate și să rimoze ca versurile extrase din adâncuri, din zăcămintele vorbirii comune, din limba poporului, încep să se alcătuiască în melodii ale căror frumusețe și perfecțiune s-ar cuveni să fie veșnice, așa cum este diamantul născut în depozitele uriașe de cărbune din pământ. Înăuntrul ei răsună cântecul sufletului prefăcut în înger și, poate, cântecul tronurilor, al heruvimilor, serafimilor, îngerilor și arhanghelilor, care se aude

în ceruri, plutind pe roua norilor, peste câmpuri, sate și orașe cât vezi cu ochii, imn scris în inimă cu cărbune aprins.

„Ce fericit este omul care a învins păcatul și l-a izgonit din inima lui! Cât este de fericit plutind alături de nori!

Se înalță spre Dumnezeuul său, grăbind fără odihnă să-i bată la ușă. Ce fericit este omul îngenunchiat pe treptele cerului, aidoma țăranilor în drum spre icoana făcătoare de minuni de la Czestochowa!¹ Cât este de fericit omul când poate să-l primească pe Dumnezeu în trupul lui nevinovat, să-L poarte în inima-i curată!

Iată, Doamne, că am devenit îngerul Tău și, învăluită într-un nor, mă aflu în ceruri. Măinile îmi odihnesc împreunate pe inima ce-mi bate puternic, iar în trup simt dulceața veșniciei. Nu știu nimic și în mintea mea e întuneric. Mila Ta, lumină de primăvară, este asupra sufletului meu. Aroma viorelelor, fecioria mea, mă însoțește. Simt sub palme singura fericire care-mi inundă inima. Ard ca o candelă și pășesc înaintea Ta asemeni fumului ce se înalță din cădelnița aflată în mâna unui înger. Îmi cufund ochii în profunzimea Ta fără sfârșit, iar cu buzele îmi sărut surorile, norii-serafimi, norii-îngeri...

Auzi-mă, Doamne, pe mine păătoasă, și ridică-mă din pulberea pământului. Strobește-mă cu isop și voi fi curată; spală-mă și voi deveni mai albă ca zăpada. Voi fi asemenea norului purtat de adiere, mai alb decât zăpada. Am să-Ți înfășor rănila picioarelor străpunse în ființa mea. Voi fi ca o petală de trandafir, catifelată și aromitoare, crescută sub soarele primăverii, ce va cădea neobservată pe rănila Tale.“

Sunetul clopoțelului o smulse iarăși din această visare, ca dintr-un somn adânc. Își veni în fire cu mare greutate și fără plăcere. Înțelese numaidecât că suna tatăl ei. Nici unul dintre chiriași sau dintre membrii familiei nu proceda astfel. Contrariată, se îmbracă, își legă părul și strânse cârpele și vopselele, luându-le cu ea. Se îndreptă în fugă spre bucătărie, dar acolo nu era nimeni; Leoska plecase cine știe unde. Ewa se duse în camera de locuit, unde se afla bătrânul aplecat deasupra hârtiilor lui. Nu mai voia să știe de nimic. În asemenea momente, nu era îngăduit să-l deranjeze nimeni, fiindcă se socotea ca un poet în clipa inspirației.

Ewa se pieptănă în grabă și își aranjă părul, bluza și fusta, se spală repede pe față și pe mâini, iar când clopoțelul sună iarăși cu insistență îndoită, alergă să deschidă ușa. Dincolo de prag, aștepta un domn în jur de treizeci de ani, îmbrăcat cu grijă. Își înclină pălăria și întrebă:

— Aveți o cameră de închiriat?

¹ În mănăstirea de la Czestochowa din Polonia se află icoana Sfintei Fecioare, așa-numita Madona Neagră, dăruită cu puterea de a face minuni.

Ewa se dădu la o parte din ușă, poftindu-l mai întâi în coridor, apoi în cameră. În absența slujitoarei și a mamei, care profitau că era duminică, trebuia să prezinte ea calitățile încăperii și să obțină un preț cât mai bun.

Tânărul se uită peste tot în tăcere și fără prea multă plăcere. Cercetă de câteva ori într-un fel deloc agreabil coșul de la sobă, inspectă din priviri îndoiturile rococo ale barelor și picioarelor de la pat. Părea că nu va ieși nimic din toate acestea și nu va închiria. Ewa nu se mai uita la el, așteptând în pragul ușii. Tânărul mai întrebă o dată de preț, de samovar și de slujitoare, se mai uită ici și colo, în sfârșit, declară că închiriază camera și își va aduce lucrurile îndată. Scoase din portofel și plăti dintr-o dată 15 ruble pe toată luna. Ewa ținea bucuroasă în mână cele trei bancnote și fără să vrea se ruga cu recunoștință. Niciodată nu avuseseră nevoie de acești bani ca acum, nicicând nu apăruseră într-un moment mai propice. De bună seamă!... Numai bunul Dumnezeu îl trimisese pe acest om... O vreme, își aduse aminte cât trudise cu o oră înainte în această cameră, fizic și sufletește, și nu se știe de ce din străfundul „îngeresc” al inimii, de jos în sus, privi cu ochii strălumiți și-i zâmbi viitorului locatar. Cuvintele îi tremurau pe buze... Dacă ar ști el cât de mult se înfrățesc oamenii, copii aparținând aceluiași Părinte! Dacă ar ști cine l-a trimis aici!...

Dar minune! abia atunci îl văzu pe acest domn. Întors spre ea, o privea dintr-o parte pe sub sprâncene, pieziș și parcă din obligație. Îi observă fruntea albă, frumoasă, și rosti numaidecât cu vorbele poetului, „îmbătățită de gânduri”. Îi văzu nasul drept, barba întunecată, nu prea mare, forma delicată a buzelor și își spuse în gând: „un om de-al nostru”. Dar asta nu i se potrivea, deoarece vedea cât este de arogant și de fanfaron. Plecă anunțând-o că va da dispoziții să i se aducă îndată lucrurile din birjă. În coridor, i de adresă ca unci slujitoare... Zâmbetul ei îl însoți și după ce închise ușa.

Când o să vină mama, ce de noutăți are să-i mai spună! Numără în minte: „Spovedania, închirierea camerei, 15 ruble bani gheață... și încă ceva... Ce mai era, Doamne?...” Cel mai important lucru era că închiriasse camera nu unui biet student sau unui „bețivan”, ci acestui domn. Cine poate fi?... Așa-i... Va trebui să se prezinte, dar ar fi vrut să știe dinainte...

Reveni în cameră și se așeză în colțișorul ei, nespunându-i nimic tatălui despre cele întâmplate. De altfel, bătrânul o întrebă peste umăr cu aceeași nepăsare aristocratică:

— Cine a fost, copila mea?

Îi răspunse destul de vag că sunase un... chiriaș... În acest timp, asculta cu luare-aminte, emoționată, surescitată și cu sufletul ră-

vășit parcă. Ar fi dorit ca mama să vină cât se poate de repede, și să-l întâmpine ca însăși pe taciturnul acela. Dar clopoțelul sună din nou și se grăbi să deschidă. Își făcu apariția „acest domn“, urmat de portar și un curier care-i duceau bagajele. Nu erau multe și nici prea arătoase: un geamantan de răchită, un sac de voiaj decolorat, o pătură subțire în dungi și o pernă de piele. Jenat și fără infatuarea dinainte, chiriașul își duse lucrurile în cameră și plăti hamalilor. Ewa crezu că este de datoria ei să-i spună că unele locuri sunt proaspăt vopsite; aici în alb, dincolo în galben... Intră deci înăuntru și-i arătă dușumeaua, prichiciul ferestrei... Obrajii îi ardeau ca focul. Se simțea foarte încurcată și copleșită de rușine.

Ori de câte ori făcea cunoștință cu cineva, își pierdea cumpătul și nu mai vedea nimic în jurul ei. Din această cauză, era supărată acum pe acest domn și pe sine. Avea impresia că noul chiriaș știa că ea trebăluise fără bluză, numai în cămașă, în această încăpere, că totul se întipărise în ochii lui pentru totdeauna, ca pe un clișeu fotografic.

Totodată, îi fulgeră prin minte clipa de visare, trăită în acest loc, unde se aflau acum lucrurile lui bărbătești, străine... Tristețe somnolentă... Tristețe, umbră primăvărată... Un soi de regrete sau, din motive necunoscute, muștrări de conștiință.

Noul locatar se înclină de câteva ori cu răceală și fără eleganță. În șuvoiul impresiilor care o asaltau, îi auzi glasul:

— Mulțumesc, domnișoară... De altminteri... Nu-i nimic. O să am grijă. Permiteți-mi să mă prezint: Łukasz Niepołomski.

Rămase indiferentă la auzul numelui și al prenumelui.

Glasul lui parcă venea de departe. Îi răspunse cu jumătăți de cuvinte „cu multă plăcere“ și părăsi repede încăperea.

Îi stăruiau în gând trăsăturile feței și privirea lui fixă; atentă, cercetătoare, uimită și imobilă.

În sfârșit, se afla iarăși în colțișorul ei în spatele paravanului. Luă cartea în mână, o deschise la locul unde citise mai înainte și, cu ochii pironiți pe pagină, încremenită, își lăsă sufletul să adoarmă. Era pentru a doua oară când ființa-i lăuntrică se cufunda în somn în aceeași zi. Își dădea seama după fericirea pe care o încerca. Sorbea această fericire cu lăcomia cu care plămânii goliți se umplu cu aerul unei dimineți de primăvară. Înaintea ei se deschise tărâmul binelui. Brusc și pe neașteptate, asemenea unei văi blagoslovite prin stâncăraia munților.

Rătăceau aici adierile temerilor nemotivate, neliniștea sufletului pentru soarta altora, grija pentru corola delicată și cum nu se poate mai firavă a florii care se zărea dincolo de grății în grădina dumnezeiască. O singură lovitură nefericită poate ucide pentru totdeauna floarea neprețuită. Cine o va da? De unde va veni? Dorințe

întoarce spre neființă se târau ca niște scame de ceață primăvă-
ratică prin prăpăstiile munților, se îțeau mișcările norilor tinzând
spre necunoscut, creșteau în taină, ferite de știință și voință, până
la proporțiile unor forțe uriașe, în stare să producă explozii
nemicitoare, asemeni simțămintelor înăbușite care nu mai încap în
cușca pieptului.

Din această învălmășeală se ivesc deodată bunătatea tuturor și
mila atotcuprinzătoare. Se întruchipează în sânge și creier, mișcare
fizică și viață sufletească, zâmbet, privire și auz.

Dacă simțământul acesta ar putea dura veșnic!

Dacă s-ar putea trăi și muri în această stare de grație!

Nu este însă cu putință să dureze veșnic. Ceva se petrece
înăuntrul lui, în miezul lui. Apare ceva de nicăieri, cum apare un
ton muzical în vid.

Sfășie și despărți starca de grație în două jumătăți (așa cum
tonul desparte tăcerea), care se depărtează supuse una de alta. În
suflet se zămislește și începe să tremure dorul. După ceva cu totul
necunoscut, ceva amenințător, minunat, înfricoșător și atât de
apropiat, pe cât de aproape este propriul suflet, propria bătaie a
inimii, propria răsuflare. Ceva se revelează în străfundurile
sufletului și-i apare înainte. Inima se infioară presimțind taina.
Ochii iscodesc în întuneric. Trupul se cutremură.

Și în vreme ce ochii continuă să caute și trupul să tremure,
tristețea hălăduiește în suflet. Singură, înfiorătoare și înțeleaptă.
Înțelege totul și se gândește la toate.

Trece, se subțiază, târând după sine propria umbră neagră.

Frânge mâinile uscate, osoase... Ajunge, intuiește sfârșitul...

Inima se înalță, fruntea se îndreaptă spre cer. Ochii și buzele
doresc. Buzele îngână ruga, implorând o clipă asemănătoare celei
dinainte:

— Revino, revino, clipă de grație...

CAPITOLUL II

Lukasz Niepołomski stătea la fereastra deschisă și privea in-
diferent în curte. Prezența Ewei în această încăpere necunoscută,
în acest loc, făcuse ca mișcările să-i devină mai leneșe, voința îi

pierise undeva și gândurile i se împrăștiaseră. Ieșise parcă din viața de acum și se retrăsese pentru o clipă în stările pe jumătate conștiente ale copilăriei. I se părea că mai aude încă glasul domnișoarei blonde și i se înclina curtenitor, dar în același timp, iluzia îl purta către locurile uitate cu totul demult, în satul tinereții timpurii părăsit pentru totdeauna. Tot sufletul, ochii, mintea și urechile se supuneau acestei dedublări a conștiinței și impresiilor.

Fata asta frumoasă, vioaie, îl atrăgea întocmai ca (lucru curios!) sforul apei adânci, negre și vijelioase din râul natal. Chiar așa! Irupea în sufletul lui ca o reproducere neînțeleasă, unică pe lume, a originalului cu care nu mai semăna, deși avea aceleași forță și natură. Apa asta, cu șuvoaiele-i alunecoase, cotiturile și vârtejurile, era străpunsă odinioară de soarele de dimineață. Prin văzduh se zbenguiau libelulele. În adâncuri, se vedea fundul albici, inaccesibil piciorului omenesc, nisipul galben, verde întunecat din cauza plantelor mișcătoare. Cândva existase o clipă când întârziase fericit pe malul acestui râu și-l iubise fără margini, cu toată forța ființei tinere, fără să știe de ce și neînțelegând simțămintele pe care le încerca.

Această clipă existase cu adevărat, apoi, necunoscută sufletului, se prăpăstuiise pentru totdeauna în trecut. Acum, cu o putere misterioasă o regăsea, asemenea perlei lui Urie, și trudind pe îndelete, o preschimba într-o idee precisă, evidentă. Domnișoara care ieșise mai înainte din această încăpere semăna cu apa râului din copilărie.

Era la fel. Mereu vioaie, luminoasă, transparentă. Nici unul dintre gesturile ei nu se afla în starea de odihnă. Totul în ea era mișcare și viață. Și, de neînțeles, îl atrăgea tot atât de mult ca și apa râului din satul natal.

Își aduse aminte, mai degrabă văzu pentru a doua oară, cum soarele i se cufundase în joacă prin păr, ca în elementul lui natural, ca în el însuși, și oftă încet. Simți în suflet o contopire ciudată, parcă el, râul și fata asta erau unul și același lucru.

Se strădui să se dezbrace de această ciudățenie și s-o alunge cu ajutorul unui raționament logic.

„Ca rezultat al dezvoltării intensive a noțiunilor pur raționale, se gândi, capacitatea de reprezentare a întâmplărilor din viața trecută scade în proporții egale cu tensiunea sentimentelor care le-au însoțit.“

Sunt momente, întipărite în gândirea necontrolată, care au ceva din capacitatea noastră de simțire și gândire relativă, ceva din stările existente pur și simplu în afara noastră. Legăturile dintre ele și noi sunt peste măsură de firave, adesea lipsind cu totul. Astfel, privind în depărtare, avem impresia că omul se compune dintr-o

serie de figuri care nu o dată n-au nimic comun una cu alta. Transformarea materiei are ca efect recompunerea permanentă a corpului din elemente mereu noi, aproape din același material, dar în condiții și forme de existență totdeauna schimbate. Și în suflet pătrund elemente noi, iar cele vechi se distrug. Omul este aidoma celui rău din copilărie. Așa cum în aceeași albie curg întruna alte ape, tot așa s-ar putea spune și că în același trup omenesc sufletul se înnoiește fără încetare. Râul pare mereu același, dar cine poate regăsi apa scursă? Unde s-o caute? Cum poate fi aflată formularea exactă a propriului sine?

Fără îndoială, amândouă ar putea fi plastic reprezentate doar ca o serie de ființe spirituale cu forme dintre cele mai diferite. Dar cu cât omul se ridică tot mai sus pe treptele dezvoltării, cu atât mai mari trebuie să fie schimbările care intervin în el.

Dintr-o astfel de înțelegere a pluralității eului rezultă o nouă serie de corespondențe și răspunderi... În așa-zisul criminal, cine știe? poate că pedepsim pe un fost făptuitor al păcatului, poate că îmbrâncim de pe Stânca Tarpeiană¹ un sfânt, care n-are comun cu celălalt decât numele...

Niepołomski zâmbi cu ironie...

Toată viața se străduise să cunoască, să cerceteze și să adâncească. Să pătrundă orice afirmație, s-o perforareze cu înțelegerea, sondând-o ca pe un obiect cu antenele minții, pentru a o compara și a conchide. În el și în afara lui, nu trebuia să rămână nimic necunoscut, nimic care să nu fie prins cu pensa, desfăcut cu scalpul, studiat cu microscopul și definit cu ajutorul silogismelor. Și iată că acum avea de-a face cu amintirea unei clipe de inconștiență, a unui moment de beznă conceptuală, care alcătuia totuși o lume de taine cu neputință de cuprins și de descompus în elementele constitutive.

Având în vedere unul dintre efectele mai depărtate, s-ar fi putut spune că în natura acelei clipe ființează și se întrepătrund forțe ale unor suflete elementare și neștiute care pot furniza toată viața simțăminte de tot felul și voință.

Să fi fost vorba de bucurie sau disperare, de virtute sau josnicie? Nu se știa nimic.

Se adânci în gânduri și, concentrându-se, văzu în minte ochii de culoarea gențianei de munte și a apei din satul natal, ochi vrăjiți, ochi-univers al sufletului, ochi plini de înțelepciune și nemuritori.

Se așeză pe barele patului de fier și, rătăcind cu privirea prin camera abia închiriată, auzi deodată dincolo de perete râsul vulgar

¹ Stâncă de pe colina Capitoliului de la Roma, de pe care erau zvârliți criminalii. Locul poartă numele Tarpeii, femeia ucisă astfel pentru că îi ajutase pe sabinii să intre în cetate.

al unui bărbat și chicoteli răgușite, dezgustătoare, de femeie. Se cutremură și se trezi la realitate. În curând, voind să afle cine se distrează atât de frumos, scoase capul pe coridor. Hohotele sonore se auzeau în spatele ușii împodobite cu inscripția: Adolf Horst, filozof.

CAPITOLUL III

În aceeași zi, pe la ora cinci după amiază, domnul Pobratyński moțăia ca de obicei la această vreme pe canapeaua veche cu arcurile rupte. Doamna Pobratyńska desfăcea câteva bucăți de barhet murdare.

Ewa era ocupată cu reparatul rufelor.

Pe un scăunel de lemn ședea cu spatele la fereastră chiriașul Adolf Horst. Era un bărbat chipeș, de vârstă nehotărâtă (între 30 și 50 de ani), cu fața cât se poate de mulțumită și cu ochi pătrunzători. Era destul de corpulent, dar nu într-atâta încât să poată fi considerat un om gras.

Era bărbierit cu grijă și purta mustața în furculiță și părul tuns la piele, ceea ce făcea să dispară aproape cu desăvârșire urmele cheliei. Cu toate că stofa arăta destul de roasă, iar haina avea coatele ieșite, era îmbrăcat bine și cu eleganță, în înțelesul deplin al cuvântului. La picioarele lui Horst, zăcea un șoricar splendid, lung și lucios, care nu-și dezlipea nici o secundă ochii de pe fața stăpânului său. Domnul Pobratyński se trezise și căska.

Se auzi un ciocănit ușor la ușă. Peticile de barhet, strânse ghem dintr-o singură mișcare, dispărură sub pătură. Pașii greoi ai mamei familiei, care alergă la bucătărie să-și ascundă neglijetul de după amiază, cutremurară casa din temelii.

Domnul Pobratyński își pregăti o înfățișare distinsă și nepăsătoare, o adevărată capodoperă a spiritului său. Iar Ewa deschise ușa.

— Vă rog să mă scuzați... rosti Niepołomski, intrând în încăperea, aș vrea să-i arăt administratorului dumneavoastră legitimația. Portarul mi-a explicat că tatăl domnișoarei înscrie numele chiriașilor în registru...

— Așa este. Poftim, domnule... încuviință Ewa făcându-i loc să treacă.

Oaspetele intră în *cubiculum*-ul nu prea bine aerisit al familiei.

Bătrânul primi legitimația cu anume eleganță și recunoștință. Își căută ochelarii, îi puse pe nas și abia după aceea i-l prezentă cu un gest ministerial pe chiriașul Horst. În același timp, îi arătă fotoliul adânc ca o cadă de baie. Noul locatar își luă inima în dinți și se cufundă curajos în adâncul mobilei vechi. Genunchii se găseau pe aceeași linie cu cravata, iar capul și spatele alcătuiau un fel de semn de întrebare.

Domnul Pobratyński scoase pe îndelete hârtiile și registrul din sertar, pregăti pana, apoi se apucă să caute călimara cu cerneală.

— Așadar, dumneata vîi la noi de pe Strada Wilcza? întrebă, înclinându-și capul cu un zâmbet compătimitor întrucâtva.

— Da, de pe Wilcza.

— Aici e mai multă liniște, deși e în centrul orașului... adăugă bătrânul cu o bunătate părintească.

— Cine vrea liniște...

— Poate că dumneata preferi zgomotul, viața? Sunt tot felul de temperamente.

— La drept vorbind, mi-e totuna. Nu m-am gândit niciodată dacă-mi place mai mult liniștea sau zgomotul.

— Foarte bine! Asta înseamnă, dragă domnule, că te bucuri de multă sănătate. În secolul nostru, secolul neurasteniei... urmă bătrânul, cercetându-și în același timp interlocutorul din spatele ochelarilor, ca să vadă ce impresie îi făcea vorbirea lui aleasă.

Musafirul nu spuse nimic.

În tot acest răstimp, Horst nu-și luase ochii de la el, măsurându-l din cap până în picioare, de parcă voia să-i ia măsura pentru îmbrăcăminte sau pentru coșciug.

— Nu știu, slujitorii au aranjat totul cum trebuie în camera dumată? mai întrebă stăpânul casei.

— Eu însumi mi-am aranjat lucrurile, așa că nu mai am nevoie de nimic. Aș dori, însă, ca slujitoarea să-mi lustruiască încălțămintea la timp, să-mi aducă chiflele și samovarul și, lucrul cel mai important, să nu intre în cameră nechemată.

— Și, firește, să nu deschidă singură lucrurile închise... adăugă Horst binevoitor.

— Principii de aur! decretă domnul Pobratyński.

— Nu știu dacă e vorba de principii, murmură Niepołomski pentru sine.

— După câte văd, dumneata ești căsătorit? se întrebă, mai degrabă confirmă, administratorul casei, uitându-se în acte.

Se aşternu o clipă de tăcere, urmată de un răspuns rece şi apăsător ca o lovitură de pumn:

— Da, sunt căsătorit.

Horst tuşi încet, cu o umbră de veselie abia reţinută. Ewa realizează într-adevăr cuvintele rostite de Niepołomski ca pe o lovitură de pumn în moalele capului.

Un sentiment brutal, respingător, sentimentul dezamăgirii, o inundă din creştet până-n tălpi.

— Soţia dumitale va veni şi ea să locuiască aici? întrebă administratorul cu dulceaţă.

— Nu.

Era aceeaşi voce aspră şi surdă. Fruntea încruntată, ochii asemenea fierului brut...

— Întrucât, dacă încăperea ar fi prea mică sau, presupun, ar mai fi nevoie de încă un pat... continuă domnul Pobratyński scoţându-şi ochelarii din cauza emoţiei.

— Nu, domnule. Aş fi spus dinainte, dacă era nevoie. Soţia mea... locuieşte în altă localitate. Eu am venit la Varşovia tocmai pentru că vreau să divorţez de soţia mea.

Ewa tresări, orbită de lumină şi învăluită de aromă. Încercă o clipă de bucurie, alta decât cele de care avusese parte în aceeaşi zi. Rumeneala din obraji i se scurse undeva spre locul odihnei tăcute, prefăcându-se într-o întrebare plină de duioşie:

„De ce te bucuri, sufletelul meu?...“

— Divorţul, cugetă îngândurat bătrânul administrator, e un lucru foarte dificil, mai ales atunci când trebuie să se pronunţe în biserica noastră catolică.

— *Sapristi!* adăugă Horst.

— Aşa-i, e foarte dificil, întări oaspetele. Şi zâmbi ciudat, cu jumătate de faţă. Trăsăturile lui uscate, întunecate, alungite, se aspriră şi mai mult.

— Mă pricep şi eu puţin la asta, insistă domnul Pobratyński, întrucât, umblând după serviciu, omul ajunge să cunoască tot felul de întâmplări de pe această vale a plângerii. Nu mai vorbesc că am avut şi un văr exact în situaţia dumitale...

— A, dumneata cauţi un serviciu? se interesă Niepołomski des-
tul de aspru, cu un gând anume parcă, pentru a întrerupe relatarea despre vârul divorţat...

— Întocmai, dragă domnule. În clipa de faţă... Cu toate că mi s-a promis cum nu se poate mai solemn şi de mai multe ori, cu toată protecţia unor persoane influente... Dificultăţile, stagnarea, numărul mare al amatorilor!...

— Hm... şi în ce domeniu ai vrea să lucrezi?

Bătrânul îşi desfăcu mâinile şi înălţă din sprâncene.

— Dragă domnule, primesc orice, de la a la z, numai să-mi câștig o bucată de pâine...

Un zâmbet forțat, umil, speriat, gata să se transforme într-o manifestare de supunere sau într-o grimasă de disperare și dispreț... Horst căsca. Până și căscatul lui părea vesel, petrecăreț.

— Întreb și eu așa... N-am relații aici, fiindcă la drept vorbind trăiesc în străinătate, ca să-mi sfârșesc studiile.

— Dumneata mai înveți și acum?

— Învățăm până la moarte!... zâmbi Niepołomski. Mă preocupă problemele științifice.

— Și unde anume... studiezi, domnule, dacă mi-e îngăduit să întreb? vru să afle Horst politicos.

— Cel mai lesne e la Paris, unde mă aflu acum. La Geneva e la fel, în Belgia...

— Așa este... murmură administratorul.

— Revenind la serviciu... care sunt condițiile dumitale, ce calificare, ce pretenții ai?

— Am lucrat în mai multe birouri, la contabilitate, dar am lucrat și în domeniul tehnic; am fost magazioner la atelierele lui Szulc și expeditor prin diferite redacții. Asta însă... Am referințe excelente. Și cu toate acestea, dragă domnule, au în vedere vârsta mea înaintată. Tinerii ne-o iau înainte, asta-i lucrul de căpetenie. Dumneata ești prea bătrân, mi se spune mereu, dă-te la o parte! Avem un tânăr care ne costă mai puțin. Un tânăr necăsătorit, domnul meu, se mulțumește și cu zece zloți, numai să-i ajungă pentru cârciumă și încă ceva, asta-i lumea. Pe când eu sunt nevoit să-mi întrețin familia... N-am încotro!

— Așa și trebuie.

— Trebuie? Dragă domnule, când ai trudit opt ani într-un domeniu, opt ani bătută pe muchie... și fără greșală! „Trebuie!“ A, nu, domnule, niciodată!

— Vezi dumneata, asta-i o problemă de viață, nu de etică. Ce să mai vorbim!

— Am spus eu... adaugă Horst în încheiere.

— Bine, dar eu nu sunt bătrân. Sunt în plinătatea forțelor. La dracu! Nu mă dau pe zece tineri! Eu, domnule, dacă vreau, muncesc cât zece...

— Aha, dacă vrei... acceptă Horst.

— Auzi, bătrân! Domnule, eu am avut moșie, încălecam în revărsatul zorilor și treaba mergea ca ceasul!

— Ca să nu mai pierdem vremea, aș vrea să-mi arăți și mie referințele. Am aici un coleg, un prieten, tânărul Kraft...

— Henryk? interveni Horst, uitându-se batjocoritor la Niepomski pe sub sprâncene și cu priviri atât de străpungătoare, ca și cum voia să-l provoace la duel.

— Nu, Wiktor.

— Aha, mormăi filozoful, nepotul lui... Un pește gras. Un idealist, Wicek socialistul. Îl cunosc pe prostănacul ăsta și mă îndoiesc că...

— Dragă domnule... îngână respectuos și abia auzit Pobratyński.

— Acest Wiktor Kraft și-a făcut studiile la Anvers. Acum și-a luat în primire moștenirea și vrea să pună pe picioare o întreprindere industrială de mare amploare. Poate să facă mult bine, deoarece are o minte ascuțită și este un om cinstit. Am învățat împreună și am făcut câteva lucruri în comun. Chiar aseară m-am întâlnit cu el după doi ani. Îmi este îndatorat întrucâtva, așa că aş putea să apelez la el.

— Dragă domnule!

— Kraft e un neam de canalii, dar ce-mi pasă mie... mă rog... murmură Horst.

— Atunci să facem așa: eu am să-i trimit lui Wiktor o scrisoare specială, iar dumitale am să-ți dau o recomandare. Acest domn are obiceiul să ceară două scrisori în asemenea cazuri...

— Dragă domnule! șopti, ridicându-se de pe locul lui cu mâinile împreunate. În această atitudine nu mai era nimic din distincția înnăscută sau din eleganța împrumutată artificial. Stătea lângă scaun ca un cerșetor la poartă. Mâinile-i atârnavă fără vlagă, gata să se întindă împreunate în semn de implorare, iar genunchii păreau că dintr-o clipă în alta se vor lovi de dușumea.

Binefăcătorul privi într-o doară spre Ewa, care își coborâse privirile pe mâinile împreunate pe genunchi; fața-i era lividă și gura încheștată.

În clipa aceea, fără să mai bată la ușă, intră în încăpere o doamnă cu o înfățișare nu prea des întâlnită. Era atât de uriașă, încât mai să nu încapă pe ușă. Pe cap purta o pălărie pleoștită, destul de ponosită, un fel de catafalc provincial, înconjurat de o voaletă mohorâtă. După ce intră, își scoase așa-zisa pălărie cu o mișcare hotărâtă, bărbătească. Fața ei uriașă, prelungă, împărțită pe verticală de linia nasului, iar pe orizontală brăzdată de ridurile adânci de pe frunte, avea trăsăturile cât se poate de simple. Putea fi desenată din câteva linii îngroșate. Acest chip era străjuit de părul tăiat scurt și drept, cu breton, cum le place să poarte gospodarilor bătrâni și așezați din ținutul Lublinului. Întins și uns probabil cu pomadă, era împărțit în două de o cărare ce începea

în creștetul capului. O scurtă largă dintr-o stofă ieftină de culoare nehotărâtă și fusta strâmtă acopereau corpul îmbelșugat al femeii.

— Mătușica! vesti Horst cu bucurie fără să se miște de pe locul lui. Oho, eu știu de ce a venit! Știu prea bine... Tocmai vorbeam de o slujbă!...

— Domnule Horst, gemu persoana corpulentă, așezându-se fără ceremonie pe canapea, te rog să taci din gură.

— Doamnă, îngăduie-mi să fac prezentările, propuse cu eleganță domnul Pobratyński. Domnul Niepołomski, noul nostru chiriaș, doamna Barnawska.

Fără să se sinchisească prea mult, dama își înclină ușor capul în direcția lui Niepołomski, apoi se întoarse spre Horst:

— Ascultă, domnule! Ai niscaiva cărți de joc?

— Asta ce mai e? se supără cel întrebant. Cine-a mai auzit! Și când vii în vizită?...

— Ei, lasă mofturile! Horst, tu știi că mie nu-mi plac...

— Ar trebui să-ți fie rușine, mătușică! Vine primăvara cu bucurie, întreaga natură se trezește la viață, ca să spun așa, soare, viorle, iar dumneata nu te gândești decât la procentele dumitale. Nu-i frumos!

— Domnule Horst, tu știi că nu e de glumit cu mine. Sunt eu bună, dar...

— Mătușică, dumneata ești întotdeauna bună, întotdeauna...

— Dar când văd că cineva vrea să mă tragă pe sfoară, pui coada pe spinare și nu mă mai opresc!

— Frumoasă priveliște!

— Mai ales când e vorba de tine, pisică de Angora, nu mă dau în lături de la nimic.

— Ei, și ce crezi că poți să-mi faci, mătușică? Poți să-mi scoți lucrurile la licitație. N-ai decât! Îți dau bucuros tot ce am, cu excepția șoricarului și a portretului domnișoarei Daisy.

— Treaba mea ce pot să-ți fac la o adică. Să nu zici că nu te-am avertizat.

— Chiar dacă aș vrea, așa cum nu vreau, pe Satana! n-am un sfanț. Domnul administrator mi-e martor!

— Dar joia trecută la Marcelin, într-o companie restrânsă, dar aleasă, ai avut.

— Ai și aflat, mătușică! Ce organizare! Totuși, poate că având în vedere... prezența... domnișoarei Ewa...

— Ia te uită ce moral e... „Având în vedere prezența...” Ascultă, Horst, te avertizez pentru a doua oară.

— N-am auzit.

— Numai să nu-ți pară rău!

— Mie să-mi pară rău de ceva! Iluzie! Nu există nici un lucru pe lume pe care să-l regret.

— Din nenorocire! Cu banii pe care i-ai păpat, s-ar putea ridica un spital cu șase sute de paturi pentru bolnavii de cancer.

— Poftim! Mătușică, nu cumva te-ai gândit să construiești spitale pentru canceroși, și încă din banii dumitale? Cât despre economiile mele și felul cum le-am folosit, te rog să păstrezi tăcerea, repet, tăcerea, fiindcă asta nu intră în socoteală.

Barnawska se uită la Horst cu ochi reci, fără expresie. Acesta, însă, își aprinse o țigaretă și, zâmbind îngăduitor, i se adresează lui Niepołomski:

— Domnule, sunt nevoit să-ți explic de ce discuțiile noastre sunt atât de neobișnuite și de colorate. Doamna Barnawska, „mătușica“, este binefăcătoarea noastră, ca să spun așa, de clădire sau chiar de cartier. Poate că și dumneata... În ce mă privește, ori de câte ori am nevoie, Doamne ferește! de bani gheață, îmi fac drum spre această Canossa¹ mohorâtă. Mătușica este doar pe dinafară atât de bolovănoasă, pentru că altminteri... Filantropia are în ea un reazem de nădejde, o stâncă... În plus, am băgat de seamă că dacă cineva crapă de foame, sfârâie în tigaia grijilor, chelește ca rezultat al întreruperii creditului, apoi mătușica este aceea care îl scapă totdeauna de la ananghie. Așa inimă bună are. Și să nu uităm că prietenul la nevoie se cunoaște, *a friend in need is a friend indeed*. Mătușica a venit pe lume cu această inimă de prietenă la greu și (din păcate prea curând) tot așa se va stinge din viață.

— Ai grijă, Horst, să nu te duci tu mai întâi.

— Oho, asta-i bună! Ia uitați-vă, domnilor, ce glumă a mai scorinit mătușica. Nu, sfântă matroană! Świszczakowski își și usucă scândurile pentru odihna veșnică. Ai încredere în mine! Asta va fi recunoștința mea, geizer pur de duioșie! Coșciugul va arăta ca o adevărată bombonieră. Fără mătușica și domnul Pobratyński, aș fi suferit mult în aceste vremuri de stagnare și lipsă a locurilor de muncă. Așa, însă, mătușica milostivă vine și mă mângâie, stă la taifas cu mine și mai facem un joc de cărți. Dacă nu se poate altfel, în silă, din obligație, hohotind de plâns în adâncul inimii, se duce la birou, unde lucrează domnișoara Ewa, o roagă frumos să ia trei „norme“ pentru acasă și să scrie liste de prețuri până când se face ziuă. Întrucât munca înnobilează orice făptură a neamului omenesc. Nimic nu înnobilează ca munca pomenită mai sus.

— Domnule Horst, domnule Horst, șuieră și bătrânul Pobratyński nerăbdător. Asemenea cuvinte... în casa mea...

¹ Canossa – castel în Italia, Împăratul Henric al IV-lea și-a cerut iertare aici de la papa Grigore al VII-lea în timpul disputei pentru investitură.

N-am spus nimic rău. Mătușica e supărată? Vezi și dumneata cu câtă bunăvoință se uită la fruntea mea îngândurată.

Bătrâna zâmbi disprețuitoare.

După o clipă, rosti:

— Te străduiești să faci glume, ceea ce nu-i prea ușor, dar te temi de privirea mea.

— Eu? Cred că nu, mătușică. În viața mea nu mi-a fost frică încă de nimeni. De ce mi-ar fi acum?...

— Pentru că acum îmbătrânești, domnule, îți cade părul. Tun-sul la piele nu ajută la nimic, cănirea mustății și a zulufilor, smul-gerea firelor albe și curățirea hainelor la cei mai mari croitori nu mai sunt de nici un folos. Ewa nu catadicsește să-ți vadă zâmbetele netrebnice și privirile grețoase. Da, da, poți să-ți dai ochii peste cap cât vrei, e în zadar...

Horst pâlî ușor.

— Ei, vezi că nimeresc locul care te doare? Eu știu ce-i tică-loșia omenească. Chiar așa! Moartea se apropie și de tine pe furiș.

— Da, de apropiat se apropie, dar am să trăiesc mult mai mult ca dumneata. Îți zdruncini sănătatea, stând mereu prin sălile tribunalului sau urcând cu trudă prin clădirile cele mai înalte, unde trăiesc cei mai mulți din înfometării și oropsiții vieții. Dumneata tipi prea de multe ori la cei sărmani, amenințându-i cu avocații și portăreii. Scleroza... Până și zâmbetul ăsta... Bunicul Pitagora afirmă că nici cea mai mare prefăcătorie nu este în stare să înfrumusețeze răsul omului cu suflet rău. Fiindcă răsul îl trădează pe om. Iar eu? Mătușică, uită-te la mine, eu râd de dimineață până seara. Mie îmi place să mănânc zdravăn și numai lucruri hrăni-toare, sănătoase, gustoase, scumpe, să beau bine, să trăiesc într-o locuință curată și să dorm mult, muncind puțin, dacă se poate chiar deloc. Așa că ce fel de comparație mai e asta? Nu neg că și eu, cum zic englezii, „mă voi duce la cei mulți“. Sigur, așa se va întâmpla. Nu e cu puțință să întârzii o veșnicie cu plata chiriei și, o Doamne, a dobânzilor, să întâlnesc aceiași nătângi pe stradă și să le citesc mereu articolele în așa-zisele gazete din Varșovia. Repet, la momentul potrivit, mă voi lăsa pradă viermilor. Să în-cerce și ei ce gust are, după atâția neisprăviți, un chefliu optimist, un risipitor al valorilor scoase cu trudă de prostănaci din materia brută. Asta se va petrece când va sosi timpul, când le voi săvârși pe toate în această viață, astfel că după individul care poartă fal-nicul nume Adolf Horst, nici măcar o găină nu va binevoi să cotco-dăcească. Abia atunci. Acum nici nu poate fi vorba...

Ewa se strecură neobservată afară și se duse la bucătărie.

O vreme, se înstăpâni tăcerea. După ce chibzui îndelung, Bar-nawska spuse apăsător, cu un șuier de mulțumire abia ascunsă:

— Destrăbălarea o să te dea gata mai repede decât crezi tu.

— Destrăbălarea... ce cuvânt superficial! Destrăbălarea într-o țară „mică și săracă“! *Merum nomen sine re*¹. Și cât m-am străduit, mătușică, să-ți îmbogățesc cunoștințele... Ți-am dat din propria bibliotecă jurnalul de la Bruxelles al marchizului de veșnic interesantă amintire, de Sade, operele domnului de Harcanville, ca și *Histoires secrètes des dames romaines* (îți aduci aminte?) sau *Istoria celor doisprezece cezari*, într-o ediție împodobită cu gravuri. Și unde sunt gravurile?

Ceva ce semăna cu rumeneala începuse să coloreze obrajii doamnei Barnawska.

— Mătușică, văd că nu-ți place deloc ce-ți spun. *Parlons d'autre chose*². Sunt unele probleme a căror abordare, într-adevăr...

— Ai grijă să nu abordez și eu probleme care s-ar putea să te doară...

— Pe mine nu mă doare niciodată nimic, de aceea revin la chestiunea moștenirii. După o viață îndelungată... Ce se va întâmpla cu capitalul, cu dobânzile neplătite, cu teancurile de chitanțe și scrisori de urmărire? Cine va umbla pe la avocați și se va îngriji de respectarea termenelor și executarea licitației, dacă dumneata, mătușică, vei mări numărul fecioarelor? Ce se va întâmpla cu această mașină uriașă, *excusez le mot*, a cămătăricei, când dumneata, dându-ți jalnica suflare, palidă ca hârtia, cu ochii dați peste cap și degetele mânușilor încrucișate pentru ultima dată, vei fi purtată de patru vlăjgani (poate numai de doi, din economie) la groapă?

Niepołomski avea demult intenția să plece, dar îl amuza discuția acestor persoane. Ședea deci ca încremenit, încercând delicii fizice, ca la teatru, și asculta. La un moment dat, îl auzi pe Horst spunând:

— Dar dacă dumneata, ca o mătușică bună la inimă, mi-ai încredința mie tot ce ai cu limbă de moarte, ce frumos aş mai aranja eu toate bibelourile de porțelan. *Sapristi!*

— În primul rând, ți-ai plăti, fără îndoială, datoria de la Bristol³, ca să te lase iarăși să intri pe ușa mult dorită.

— Uite ce răutăcioasă ești... Lasă că o să scrii totul pe numele nepotului Kamil, care nici măcar la Bristol nu vine. Știu eu pe unde poate să cheltuiască banii unul ca el. Ascultă la mine, în țara asta nici cultul plăcerii nu se poate dezvolta! Cum să nu mă doară inima, când mă gândesc la asta ziua și noaptea...

— Fii calm, domnule Horst, fii calm, toate se vor aranja într-un fel.

¹ Vorbă goală. fără conținut (lat.).

² Să vorbim despre altceva (fr.).

³ Restaurant de lux din Varșovia.

— Aha! Noi, polonezii, o ținem întruna, o să se aranjeze într-un fel... Dar ce mângâiere ar mai putea fi pentru ochiul dumitale nemuritor să vezi (să presupunem din purgatoriu) că mă întorc din nou la Pool, singurul croitor de pe globul pământesc care-l îmbracă pe un *gentleman* pentru orice împrejurare din viață în *suit of clothes*¹ corespunzător, în timp ce ceilalți cârpaci se mulțumesc cu cei din specia *homo sapiens*, acoperindu-le goliciunea cu zdrențe? Dumneata ai impresia că o *hilk-hat*² de la Henryk Heath, o pereche de mănuși de la Dent, parfumul de la Rimmel din Strand (firește, parfum cu aromă de lucernă, fiindcă dacă-i vorba de orhidee, cel mai bun e, crede-mă, mătușică, tot Lenthéric din Rue de la Paix)... că toate aceste lucruri înseamnă destrăbălare. Nu ți-ar plăcea oare să mă vezi pășind solemn și aparent îndurerat în urma coșciugului, îmbrăcat în cel mai la modă *dresscoat*³ de la Pool și stropit cu parfum de orhidee de la Lenthéric pentru a îndepărta mirosul oricum insuportabil pe care-l va emana *cadaver* dumitale iubit? Iar mai târziu, după ce cobor „racla verde“ (cu dumneata înăuntru) sub „crucea neagră“ și sădesc deasupra o tufă mare de călin (sau de ienupăr), m-aș duce să mai vizitez lumea încă o dată. Ce mare scofală acest Kamil de provincie, acest bețivan din Varșovia? O să irosească banii cu niște petrecăreți ordinari și o să danseze cadrilul pe mormântul dumitale scump, sau poate chiar cancanul cu bale-rinele din partea locului... Îmi roșește fruntea de rușine!

— Deocamdată, să rămână fiecare cu ce are. Tu, domnule Horst, călător renumit, cu amintirile și visurile de la Paris, Londra, insulele Capri și Sicilia, iar eu cu dobânzile și, hm, înapoierea mea.

— Bine, mătușică, dar eu sunt gata să te luminez, (deocamdată) chiar fără plată. Am să-ți povestesc conștiincios tot ce știu despre viața speciei umane, tot ce-am văzut și am citit prin cărți foarte interesante și pentru mulți cu totul inaccesibile. Doar nu crezi că această operetă în care joci dumneata se poate numi viață? Faptul că-ți umpli punga și că trăiești la Varșovia în casa dumitale de pe strada Zielna nu înseamnă nimic. Tot așa cum nu înseamnă viață să împrumuți bani din aceeași pungă și să nu plătești chiria pentru o cameră la o familie cumsecade...

Niepołomski își luă rămas bun de la cei de față.

¹ Costum de haine (engl.).

² Pălărie de catifea (engl.).

³ Haine, costum (engl.).

CAPITOLUL IV

Se apropia seara, dar Ewa nu era în stare să se ridice de pe banca din parc. Ochii ei se odihneau cu încântare pe gazonul verde, pe crengile mestecenilor umbrite de coroane, pe ramurile de castan cu vârfurile umflate ca niște mingi lipicioase și grase. Îi făcea plăcere uimirea neîntreruptă că pământul gol, pe care îl văzuse iarna de atâtea ori, cu locuri bătătorite și sărmene, scârboase și ale tuturor, devenise acum adăpostul atâtor vieți minunate. Frunzulițele albe se deschideau ca niște pleoape și parcă se uitau în ochii oamenilor cu o expresie de nedescris. Suflul se umplea de temeri și învălmășeală, care făceau să crească totuși fericirea durabilă. Când Ewa își strămuta privirea dintr-un loc în altul, urmărind abureala albăstruie de primăvară, care începea să se împrăstie printre copaci, se tulbura dintr-o dată și-și pierdea puterea. Pe o alee, îl zări pe Łukasz Niepołomski. Mergea încet, greoi, pur și simplu cu teamă. Își îndreptase ochii în direcția ei.

Ewa încercă un sentiment de jenă și spaimă, de tulburare fizică aproape neplăcută. Își dădu seama că inima îi bate nebunește, dar nu era chip s-o oprească. Niepołomski ajunsese la capătul aleii, unde ședea ea, dar coti și o luă în altă parte. Uitându-se după el, își spuse că „din fericire“ se întorsese și plecase. Atunci de ce i se strângea inima cu regret? Își coborî privirile pe poteca cenușie și rămase așa multă vreme. La un moment dat, resimți iarăși neliniștea aceea interioară care o înfiora și inima își înteti din nou bătaia. Își ridică ochii și-l văzu la zece-cincisprezece pași. Venea spre ea. Își încruntă sprâncenele, luând fără să vrea o înfățișare inaccesibilă și indiferentă, cu toate că-i bătea inima și pe față i se așternuse o expresie aspră. Auzi hârșăitul ușor, temător, al pașilor când se apropie. O cuprinsese frica să nu audă și el cum îi bate inima, pentru că bătea într-adevăr cu zgomot, public, ca un clopot în turla bisericii. Dar Niepołomski, ezitând parcă, trecu alene pe dinaintea ei fără să se oprească.

Cu pleoapele coborâte, intui că silueta lui întunecată se depărta. Răsufală adânc, ușurată.

Bine că a plecat! Era supărată că-i bătuse inima și, în același timp, mulțumită de victoria reputată... Acum, nu-i mai rămânea decât să înalțe ochii, apoi să se ridice numai decît și să plece cît mai repede acasă. Venise aici ca să evite „ispitele“ acelea respingătoare, să nu mai asculte cearta părinților, perorațiile lui Horst, să se gîndească la dimineața de mâine, și iată că era gata să se cufunde în rău, să cedeze ispitei. Oare e un păcat să-i bată inima? De ce bate inima? Voința omului are vreun rol, sau nu? Satana este aici sursa răului ori drumul acela „interior“? Cum să înfrîngă zbuciumul și spaima din inimă? Își lăsă iarăși privirile în jos și începu să se roage cu înfocare:

„Doamne, întărește-mă în umilința mea...”

Inima i se liniști, iar cuvintele rugăciunii îi aduseră parcă alinare. În clipa aceea, cuvintele erau aidoma unor capace din cristal ce ascundeau comori închise, nemaivăzute pînă atunci de nimeni. Parcă nu mai erau vorbe obișnuite, ci niște lentile bombate, prin care se vedea lumca uriașă a grației divine. Începu să se gîndească la aceste cuvinte tainice și sfinte ca primăvara, ca încolțirea florilor și a firelor de iarbă, ca abureala serilor în amurg. Cufundată în meditație, își înălță ochii albaștri și, înfiorată, îl văzu pe Niepołomski. Se oprise la zece-cincisprezece pași și stătea rezemat de balustrada podețului. Era palid, neputincios și zâmbea atît de dureros, de parcă dintr-o clipă în alta avea să fie îmbrîncit și doborât la pămînt. Se așteptase la orice: insistențe, cochetărie, complimente, dar la așa ceva nu. Când îi întâlni privirea, un fior puternic îi furnică tot trupul. Nu mai era în stare să-și dezlipească ochii de făptura lui, deoarece nici nu știa că se uită la el. Așa cum nu realizează cînd, în ce fel și cu ce drept, în temeiul cărei forțe care o subjugă, îi trimise din adîncul sufletului un zîmbet de milă fermecătoare. Își dădu seama ce făcuse abia cînd îl văzu îndreptîndu-se spre ea.

Nehotărâtă, cuprinsă de panică, își coborî iarăși privirile. Era însă prea târziu. Îi auzi glasul:

— Domnișoară, nu te superi că-ți întrerup meditația?...

Același zîmbet îi înfrînsă din nou voința Ewei. Îl simți pe toată fața, cu toate că voia să pară serioasă și aspră. Niepołomski o întrebă a doua oară:

— Domnișoară, nu deranjez?

Se ridică de pe locul ei ca o școlăriță și răspunse:

— Nu.

— Mulțumesc, domnișoară.

În cuvintele lui, Ewa intui un ecou profund care, lucru curios, avea același efect ca și înălțarea dinainte a sufletului prin rugăciune, semănînd cu o prismă de cristal misterios ce mărcă străfundurile îndepărtate. Nu-i mai vorbise nimeni atît de frumos. Se simțea

parcă dăruită, înălțată și adorată. În sufletul ei, rușinea se împletea cu recunoștința. Îndoiala dinainte dispăruse fără urmă.

— Am ieșit puțin din casă, spuse Niepołomski chipurile prietenoș și degajat, ca și cum s-ar fi cunoscut de cine știe când, cu toate că abia respira de emoție. Te-am văzut când ai venit în parc și te-ai așezat aici. Mi-a fost frică să mă apropiu...

— De ce?

— Pentru că te cunosc prea puțin, domnișoară. Am crezut că te vei simți jignită și mă vei socoti inoportun...

Ewa nu mai răspunse nimic. Zâmbi iarăși fără să-și dea seama, cu ochii plecați.

De câțva timp, era preocupată de o întrebare, mai bine-zis de o problemă care-i venise în minte dintr-o dată. Voia să-l întrebe, dar ezita încă. Deschise gura să vorbească, dar o închise îndată. Deodată, sufletul rosti în locul ei:

— Domnule, de ce divorțezi de soție?

Niepołomski rămase o vreme abătut, strivit parcă de întrebare. După aceea, răspunse:

— Pentru că o urăsc.

— Pe soția dumitale?

— Întocmai.

— De ce?

— Este josnică, proastă, fățarnică, rea până în măduva oaselor.

— Atunci de ce te-ai căsătorit cu ea?

— Nu știu nici eu. M-am înșelat.

— Se poate să greșești chiar atât de mult?

— Se poate. Oho!...

— Bine, dar mai înainte ai iubit-o?

— Chiar dacă a fost așa, acum am uitat. Bucuriile cu care m-a fericit după aceea mi-au ucis toate amintirile frumoase. Uneori, am impresia că m-am născut cu această ghiulea de picior.

— Poți oare urî atât de mult un om?

— N-ai încotro, dacă seamănă cu draga mea soțioară! Cum aș putea s-o iubesc? O, domnișoară, dacă ai ști tot ce s-a întâmplat... Dar n-ai de unde și nu se cuvine să știi nimic.

— De ce tocmai eu? Întrebă cu naivitate.

— Așa... Fiindcă dumneata nu trebuie să știi nimic despre asta!

— Bine, domnule... dar dacă te înșeli, dacă te lași călăuzit numai de ură?

— Nu neg deloc că într-o mulțime de cazuri pot să exagerez sau pur și simplu să greșesc... Dar ce-i cu asta? Nu sunt nici eu un lemn fără viață. O urăsc, și asta-mi produce ușurare. Altminteri aș putea ajunge să înnebunesc sau să mă sinucid. Hai să-ți povestesc doar câteva amănunte care să-ți dea măsura întregului. Era

protestantă din naștere. Pentru a evita neînțelegerile legate de spovedania dinaintea cununiei, ne-am căsătorit într-o biserică luterană. Acum, de când vreau să obțin divorțul, mi-am dat seama că soția mea a trecut la catolicism numai pentru a face despărțirea cu neputință. Divorțul este hotărât de consistoriul catolic, deoarece amândoi ținem de biserica papală. M-am ruinat cu totul. Tata, inginer constructor în provincie, mi-a lăsat un capital oarecare. Astăzi nu mai am o para, iar procesul n-a înaintat nici cu un pas. M-am dedicat muncii științifice, am studiat sistematic în străinătate, mă aștepta gloria. Acum, nu mai sunt decât un naufragiat, un zero...

— O, domnule, dar dacă...

— Dacă ce?

— Dacă ai uita! Dacă ai înceta să te mai judeci...

— Într-o bună zi, ar veni să stea la mine.

— Mde, e destul de dificil! Să uiți, să ierți totul din toată inima...

Ewa privi la interlocutorul ei și mai că tresări. Pe chip i se așternuse un zâmbet monstruos. Rosti scurt, cu glasul răgușit:

— Prefer moartea.

— Cât de schimbat ești acum!

— Cum adică schimbat?

— Da, ești cu totul altul.

— Domnișoară, să nu mai vorbim despre asta, te rog. Sunt sătul până peste cap de fericirea conjugală...

Se opri un răstimp și își mușcă buzele. Fața i se destinse. Spuse în șoptă:

— Dumneata vii adesea să te plimbi prin parc?

Nu-i răspunse. Stătea cu capul plecat și cu o expresie de dezamăgire adâncă întipărită pe față.

— Nu, rosti pe neașteptate, niciodată.

— Adevărat? Deci... nici mâine?

— Nici. Am venit azi, șopti cu glasul uscat și descurajată, fiindcă simțeam nevoia să rămân puțin singură. Am fost la spovedanie, iar mâine mă duc să mă împărtășesc. Acasă nu mă pot bucura nici o clipă de singurătate.

Niepołomski se uită cercetător la ea pe sub sprâncene, așa că Ewa nu mai avu cum să se ferească. Își cufundă privirea în ochii ei asemenea unei sonde sau unui cârlig, străduindu-se să ajungă la adevărul din adânc. Se vede că ajunsese, fiindcă își pierdu treptat siguranța de sine și rămase descumpănit.

— S-ar cuveni să plec, nu-i așa? întrebă încet.

Tăcere umilită.

— Îmi pare atât de rău să plec, într-adevăr... Deci dumneata te-ai spovedit azi? Ce surpriză!

— De ce e o surpriză?... se interesă Ewa cu simplitate.

— Mărturisesc că eu, omul plin de păcate, n-am mai privit demult cu ochii ăștia ai mei, înotând în răutate, la cineva care abia s-a întors de la spovedanie. Mai mult, recunosc că nu mi-ar veni să cred dacă mi s-ar spune că există astfel de oameni printre cei ce poartă surtuc și fuste europenești.

— Dar dumneata nu te spovedești?

— Nu!

— De ce, mă rog?

— Întrucât mâine urmează ritualul împărtășaniei, nu mai are rost să vorbim acum despre asta.

— Bine, dar de ce?

— Aș juca rolul Satanei care seamănă grăunțele păcatului într-un sufler curat.

— Satana n-o să semene nimic, fiindcă mă voi ruga lui Dumnezeu să coboare și asupra dumitale, ca să te poți îndrepta cât mai repede. Dacă te-ai duce să-ți deschizi sufletul unui preot...

— Domnișoară, fac orice! La un preot, însă, pentru nimic în lume!...

— Ei, și de ce, de ce?! Asta-i o prejudecată! Tocmai că preoții, cunoscând atâtea conștiințe omenești, au posibilitatea să cumpănească bine și să ajungă în miezul lucrurilor. De bună seamă, ei au puterea...

— Oho, ei au puterea! Ei pot orice. Asta știu și eu. Un preot poate face și desface. *Un bon curé vaut mieux que dix gendarmes...*¹ Dar în ceea ce mă privește, totul e zadarnic. Vezi dumneata... asupra mea grația divină din anii copilăriei nu mai coboară demult, iar rugându-te, dumneata n-ai putea auzi, chiar dacă ți-ai încorda toate puterile sufletului și ale trupului, ce-aș spune eu într-o clipă de luciditate.

— Puritatea inimii creează o stare de fericire!

— Foarte bine! țin minte... Anii copilăriei, liturghiile din luna mai. Spovedania... confesionalul... spaima... împărtășania... Deci dumneata te bucuri acum de grația lui Dumnezeu. Ei, și a oamenilor... și a oamenilor... zâmbi inocent, ca un copil.

— Domnule, dumneata râzi de propria-ți neputință.

— Nici măcar nu râd. Admir numai manifestările sufletului meu și al dumitale.. Plec îndată.

— Adevărat, se lasă seara. Te rog că rămâi aici. Să-ți amintești anii copilăriei, clipele petrecute la spovedanie, simțămintele de

¹ Un preot bun valorează mai mult decât zece jandarmi (fr.).

altădată și rugăciunile uitate. Poate că îți vor veni pe buze altele... mai noi...

— N-or să mai vină.

— Ehe! Eu te-aș putea învăța unele atât de sigure, de necesare și de potrivite pentru dumneata.

— Minunat. Astăzi dumneata ești neîntinată. De o sută de ori mai curată decât preotul care ți-a ascultat destăinuirile. De aceea, poate că dumneata ești mai îndreptățită decât el să ascuți spovedania unui străin. Te rog să mă spovedești.

Ewa zâmbi fermecător, cu nevinovăție, apoi căzu adânc pe gânduri.

— N-am acest drept. Numai un capelan poate ierta păcatele oamenilor. Numai el te poate asculta. Dar, hai, descarcă-ți sufletul. Mai degrabă spune de ce nu crezi și nu-ți îndeplinești îndatoririle de creștin, de ce nu vrei să fii mântuit? Hai, spune, și eu te voi convinge.

— E vorba de spovedanie sau numai de o conversație obișnuită?

Un răstimp, Ewa stătu în cumpănă. Obrajii i se rumeniră. Rosti cu convingere:

— De spovedanie! parțială, restrânsă, pentru că eu n-am nici un drept, dar oricum, spovedanie!

Apoi adăugă:

— Pentru că s-ar putea să te aduc pe calea cea bună.

— E-n regulă. Ce să spun?

— Mai întâi, de ce nu te duci să te spovedești?

— Nu mă duc, pentru că eu, flăcăiandru care la gimnaziu se spovedea, se ruga, cunoștea starea de grație și păcatul, nu mai exist acum, ca și sufletul meu de atunci, așa cum nu mai exist ca elev în uniformă, deși port același nume și prenume și reprezint aceeași persoană fizică. Subiectul de odinioară, cum se spune, s-a transformat într-un obiect. În conștiința mea de acum, în mine ca subiect, adică într-un fenomen ce există doar pentru sine, sufletul de atunci al băiatului de la gimnaziu se răsfrânge numai ca un obiect. Iar asta acționează asupra mea. Ca rezultat al unor cauze diferite, mă îndeamnă spre nostalgie și duioșie. Dar pentru că sunt totuși capabil să percep pe deplin această influență colaterală a amintirilor, socotesc că pot avea și imaginea exactă a vieții mele spirituale de altădată. Și la fel se răsfrânge în conștiința mea și concepția mea actuală ori credința dumitale. Această minunată însușire a sufletului de a pătrunde lumea lăuntrică și pe cea exterioară, eul, se transformă neconștient în noi. Or, tocmai această relativitate a eului demonstrează cum nu se poate mai convingător ce este sufletul nostru.

— Și ce este sufletul?

— Sufletul este ca un ocean, pe care se leagănă valurile, emanațiile vieții. Fiecare dintre ele se înalță spre soare, spre lună, gonește în infinit și moare undeva pe nisipurile sau stâncile de pe țărm... Vom fi în stare să realizăm aceste nașteri și morți neîntrerupte numai în viitor; în clipa sintezei de ultimă instanță, vom observa că viața valurilor este dominată de o lege neînduplecată, datorită căreia toate se topesc în oceanul nemărginit. Analiza care fărâmițează oceanul în valuri separate, la un moment dat se va preface într-o sinteză intuitivă. Atunci vom înțelege continuitatea fundamentală a vieții valurilor și vom putea cuprinde istoria lor. Din capacitatea potențată de separare și diferențiere, altfel spus, din analiză, decurge un lucru pozitiv; cunoscând multitudinea de ipoteze a sufletului omenesc și devenirea lui, și considerând într-o perspectivă îndepărtată treptele dezvoltării, ne dezbrăăm de tortura reproșurilor, de sentimentul responsabilității înfricoșătoare pentru păcate. În schimb, această aspirație ne permite să ne unim mai deplin cu universul.

— Da, e o teorie destul de comodă. Spovedania este o tortură. Pe când așa, punerea responsabilității în seama cuiva care a existat, dar nu mai există, este un lucru firesc. De ce totuși atâția oameni în vârstă își păstrază din copilărie până la moarte credința că sufletul omenesc este o floare nemuritoare? De ce? De ce?

— Aceștia sunt niște oameni fericiți, care nu se adâncesc în logică, în gândirea exactă, în înțelegerea atitudinii lor față de univers, de efemeritatea timpului, veșnicia stelelor și infinitul spațiului. Se mulțumesc cu manifestările primare ale simțămintelor și ale gândurilor, pe care le trăiesc și eu, dar care mie nu-mi sunt de ajuns. Fiindcă există, dragă domnișoară, o mulțime de oameni care nu se preocupă deloc, să zicem, de matematică, socotind că toate artificiiile, formulele, teoremele și semnele sunt *foa...* și *foarte...* Aceasta nu dovedește, însă, că matematica este un nonsens și că cei care nu s-au lăsat atrași de farmecul ei au dreptate, ignorând-o toată viața. De pildă, cineva care, ocupându-se de matematică, are noțiunea infinitului și operează mereu cu entități de acest fel, nu simte cătuși de puțin nevoia de a ține seama de expresii precum „începutul lumii“. Există însă și unii pentru care „începutul lumii“ constituie o premisă de gândire absolut necesară.

— După câte știu eu, lipsa de credință a timpului nostru, destul de comună și, așa spune... trivială, nu este încă tot atât de infailibil consecventă și solid întemeiată, cum sunt raționamentele matematice.

— Depinde de ce înțelegem prin această magazie de vechituri cu firma: „lipsa de credință“. În caz că cineva raționează logic de la *a* la *z*, își poate edifica un palat de cristal cu adevărat inexpug-

nabil, pe care tunurile iadului nu-l vor dărâma niciodată. Întrucât logica înseamnă, în fond, matematică. Tot așa, orice construcție devine o cutezanță plină de riscuri, dacă admitem că există o forță instabilă, în stare să schimbe și să modifice legile ce guvernează universul. Sentința din urmă i-o datorezi dumneata lui Renan, un preot doar cu numele. Toate celelalte îmi aparțin și tocmai de aceea sunt atât de geniale. Dar, domnișoară, având în vedere că mâine... poate că n-ar trebui să folosesc asemenea cuvinte...

— Dimpotrivă, simt nevoia să vorbesc despre asta, de vreme ce am convenit să facem ceva util, un fel de spovedanie, de vreme ce m-am angajat să te scap de această necredință vulgară, respingătoare. De altfel, nu pot să rămân în îndoială și să închid tocmai astăzi rănile pe care dumneata le-ai deschis în raționamentele mele cu ajutorul pânzei de păianjen a manifestărilor primare ale simțămintelor. Așadar, cum de izbutește rugăciunea să ne ilumineze sufletul și să ne facă să vedem lucrurile limpede, născând în noi starea de fericire?

— Poeții lumii de altădată susțineau că asemenea stare superioară, numită inspirație, le este trimisă de muze. Am impresia că o judecată perfectă, alcătuirea unor construcții noțiuniale absolut exacte, produce aceeași stare de încântare, de fericire, născând o emoționalitate maximală, pe care dumneata o numești stare de grație.

— Cum se poate, domnule, când harul despre care vorbesc eu vine din afara sufletului, de undeva de sus, din cer, te rog să mă crezi!

Niepołomski nu răspunse.

— De ce taci?

— Tac, într-adevăr. Ce pot să mai spun? Pentru că nu pot să confirm că orice emoție coboară din cer. Toate simțămintele apar în creierul și nervii dumitale, domnișoară, astea e. Acolo iau naștere și acolo viază până când se petrec. Simțămintele există atâta vreme cât există nervii. Unde nu sunt nervi, nu sunt nici sentimente. Deoarece nu s-au mai văzut copaci fără semnele lor distinctive. În clipa când aș crea în mintea mea o ființă obiectivă, atât de puternică, în stare să-mi subjuge rațiunea și cele mai subtile mișcări ale sufletului, mă rog, să-i impună sufletului meu manifestările ei necunoscute, ar trebui să ajung neapărat la concluzia că este vorba de un *eu* potențat la infinit. Asta ar fi într-un acord deplin cu legile psihicului nostru, dar n-ar constitui o probă a adevărului. Orice *eu*, fie și foarte puternic, trebuie să se limiteze la timpul propriei durate. Individualitatea și timpul sunt noțiuni indestructibil legate. În gândirea omenească, individualitatea nu poate fi alăturată de absența formei temporale, fiindcă totul ar părea fără noimă, fiindcă

se exclud reciproc. Pe de altă parte, *eul* nostru, fie și potențat la infinit, poate diferi de noi numai dacă este vorba de cantitatea însușirilor, nu și de calitatea lor. Spinoza susține:

„Dacă triumghiul ar avea darul cuvântului, ne-ar spune că Dumnezeu nu este altceva decât un triumghi perfect. Cercul ne-ar spune că natura lui Dumnezeu este rotundă în cel mai mare grad“.

Iată de ce conchid fără plăcere că este o stare anume, care nu este rezultatul vreunei cauze, nefiind condiționată de nimic. Dar să presupunem că așa este. Despre această stare n-aș putea spune decât că există. Și chiar dacă am admite ca sigură existența unei stări absolute, deosebită de *eul* nostru prin calitatea însușirilor ei, s-ar cuveni să admitem și ceea ce derivă din aceasta, anume că acele însușiri sunt infinite cantitativ, deci sunt egale între ele. Or, asta înseamnă că mila absolută este egală cu măsura absolută a pedepsei.

Admiterea atotștiinței ca sigură conduce inevitabil la admiterea ca sigură a prevederii propriilor intenții, iar prevederea propriilor intenții înseamnă negarea însușirii binelui suprem, dovedind veșnicia și atotputerea răului. Cum va izbuti rațiunea logică a omului modern să înțeleagă aceste fenomene și să le considere ca posibile de imaginat?

— Am citit cândva o frază în *Ideile* lui Pascal:

„*Rien n'accuse d'avantage une extrême faiblesse d'esprit, que de ne pas connaître quel est le malheur d'un homme sans Dieu*“.¹

— Oho, Pascal! Pe Pascal cel mai bine l-a caracterizat Nietzsche... Dar să pătrundem în viziunea sfântului Ioan, dacă-i vorba de asta:

„Și a ieșit al doilea cal; celui care ședea pe el, i-a fost dat să stârpească pacea de pe pământ; să se omoare unii pe alții, așa că i s-a dat un paloș mare“.

Unde este aici iubire?

Ewa răspunse:

— Dumnezeu este iubirea.

Iar după o clipă, întrebă:

— Cum au ajuns oamenii la această imagine atât de contradictorie cu natura judecății lor, după raționamentele dumitale?

— Cum au ajuns la ea... este o istorie foarte complicată. Dacă aș vrea să argumentez că acest fenomen are o sursă pur și simplu naturală, trecând peste faptul că n-aș putea fi prea exact, dumneata m-ai putea contrazice printr-un citat din Pascal, Chateaubriand...

— Domnule, dacă dumneata nu vrei să recunoști adevărul, să vorbești cu mine despre asta...

¹ Nimic nu arată mai bine slăbiciunea spiritului, decât necunoașterea nenorocirii unui om fără Dumnezeu (fr.).

– Nu vreau să vorbesc! Cu dumneata! Din contră! Vreau să discutăm... Să-ți mărturisesc... Probabil că nu există problemă mai vrednică de atenție decât acest sondaj reciproc în bietul nostru inconștient. Tocmai în această agrăire a două suflete, din izvoare enigmatice pot rezulta revelații pline de lumina fulgerelor, presimțiri și clipe de înălțare creatoare pe treptele neprețuite de onix din Țara Extazului. Dar mă tem... Cei apropiați vor spune despre mine: iată un libertin care se avântă în asemenea discuții numai pentru a distruge credința într-un suflet luminos. Nimeni dintre semeni nu se va gândi nici măcar un moment că aceste înțelepciuni de două parale nu constituie decât niște *uzijă* depline, adică ființa spirituală a unui prostănac, alfa și omega sufletului său. În realitate, el a străbătut această lume cu propriile picioare, cucerind-o prin truda propriei rațiuni. Nimic nu este străin în el, preluat de la alții.

– Nu este oare o iluzie? Există vreun om care să nu fi moștenit nimic de la ceilalți? Am impresia că... Pot să vorbesc deschis?

– Chiar te rog!

– Am impresia, reluă Ewa, că de vreme ce numai omul se poate smulge din sfera simțămintelor caracteristice tuturor semenilor, mândria și încrederea lui în sine provin doar din convingerea că el este altfel decât „gloata“. Dacă cineva ar pune astăzi sub semnul îndoielii afirmația lui Copernic, cu siguranță că ar deveni un infatuat și ar disprețui mulțimea.

– Una este verosimilitatea sistemului lui Copernic și alta cea a afirmației potrivit căreia sentimentele cunoscute sunt proprii tuturor oamenilor. Tocmai asta este de mirare, fiindcă nu toți oamenii de pe lume se nasc cu aceste sentimente. Sunt unii care nu le trăiesc deloc.

– A, domnule, asta-i foarte interesant!...

– Într-adevăr. Știința căreia „mă dedic“, antropologia, a afirmat și afirmă mereu că la foarte mulți dintre așa-zii sălbatici nu apar și nu există ideile religioase. Și totuși, după câte îmi amintesc, sunt și ei oameni. Că este așa, susțin concludent chiar religiile europene, care au început să se îngrijească intens de „sufletul“ acestor jechoși în ultima vreme. La fel stau lucrurile și cu copiii handicapați, lipsiți de când se nasc de posibilitatea viețuirii alături de părinți. Surdomuții educați la vârsta maturității au declarat cu toții că mai înainte, în timpul anilor petrecuți într-o stare aproape naturală, nu s-au gândit niciodată la Creator.

– Bine, dar cine garantează cu mâna pe inimă că cercetările de acest fel sunt întreprinse cu exactitate științifică și reprezintă imaginea adevărului? Dumneata poți să garantezi că sufletele „sălbaticilor“ au fost explorate până în adâncul lor?

— Eu, opină Niepołomski, cred că asemenea cercetări au o valoare neprețuită. Dar să lăsăm asta... Să ne îndreptăm privirile spre trecutul semințiilor care au populat cândva pământul și sunt înghițite acum de păduri, savane și liane – etiopienii, malaiezienii, pieile roșii... Să facem puțină lumină în bezna istoriei. Nu o dată doar o grămăjoară de oase pe câmp sau o dâlmă mai întunecată în argilă îi spun cercetătorului că aici a pierit un neam distrus de pietrele catapultelor sau de explozia grenadelor. Am avut prilejul să îngheț o noapte lângă șanțurile întărite ale Mantuei; apă stătută, murdară, roșietică și platani uriași!... Oameni împușcați, pe care Goya i-a prins în ghearele geniului său!... Ah, odată, micile închipuiri ale unui gravor de la începutul secolului al XVII-lea, Jacques Collot, adunate într-o serie intitulată *Les misères de la guerre*, m-au întâmpinat cu un strigăt al trecutului atât de cumplit, încât l-am auzit limpede...

— Despre ce vorbești, domnule?

— Despre același lucru... Despre periferiile marilor orașe, despre oamenii din laminoare și țesătorii. Distrugerea unora în folosul altora, numai ca să se împlinească spusa „să se omoare unii pe alții“... iar peste toate acestea, imnul de totdeauna *Te Deum laudamus*¹... Așa a fost mereu. Știința despre om îl conduce pe cercetătorul imparțial la concluzia că...

— Această concluzie poate fi falsă! Cum să vorbești despre Dumnezeu cu atâta obraznicie! Despre Dumnezeu! Cum poate cineva să ridice ochii la Dumnezeu și să-L profaneze cu cuvântul lui! Ucigașul și victima, învingătorul și învinsul, aristocratul și nevoiașul mor la fel. Cine poate să susțină că viața unui sărman nu este adesea de o mie de ori mai bună, mai veselă și mai luminoasă decât viața unui om bogat? Ce folos are cel din urmă din miliardele și palatele lui, dacă și pe el îl rod aceiași viermi ca și pe lacheul lui? Iar după moarte... poate că sluga se va așeza de-a dreapta Milostivirii, pe când stăpânul milioanelor... Fiindcă după moarte există judecata de apoi, cerul și iadul.

— Așa e. Oricum, în starea actuală, este sigură doar prima din cele patru categorii. La ea trebuie să ne gândim...

— Trebuie să ne gândim mult și cu ardoare la moarte. Abia atunci se luminează totul. Măreția vieții scade și problemele neînsemnate de aici, ca și războaiele punico ori cele napoleoniene sau puterea miliardelor și sărăcia oamenilor fără adăpost, se transformă în pulbere. Dacă un milionar american ar putea să privească în propriul coșciug după numai trei săptămâni de la

¹ Pe Tine, Doamne, Te laudăm (lat.).

înmormântare, ar trăi altfel. Sfântul Francisc din Assizi¹, cea mai prețioasă podoabă a pământului, a crezut în Dumnezeu. Unele ordine călugărești meditează de secole asupra morții, iar adepții lor se întâmpină și se despart cu îndemnul: „nu uita că vei muri“.

— În schimb, unui grec, pe nume Socrate, nici nu i-a păsat de moarte. Dimpotrivă, după cum declară elevul și prietenul lui, Platon, a considerat-o un lucru bun, un câștig, spunând: „*χέρδος εγωγε λέγω*“.

A comparat-o cu un somn adânc, fără vise, emoții, suferințe și bucurii, un somn netulburat, pe care orice om îl socotește drept cea mai mare fericire și de care nici măcar regele Persiei nu se bucură întotdeauna. Tot timpul de după moarte l-a considerat, în fond, foarte abil și evident, o singură noapte de somn neîntrerupt. Îmi răsună mereu în suflet cuvintele lui: „*οὐδεν πλείων ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται ὅτω δη εἶναι ἢ μία νύξ*“. Oare noaptea aceea veșnică nu este un adevărat „câștig“ pentru cei blestemați de soartă, persecutați de slugile lotrilor, pentru oamenii totdeauna triști, răniți de nenorociri cumplite, pentru toți aceia care nu pot dormi, fiindcă inima lor veghează, iar pieptul împovărat strigă fără încetare după ajutor?

La Lwów, mi s-a întâmplat odată să citesc într-un ziar, printre știrile curente, despre pătrunderea poliției în camera unui sinucigaș, într-un hotel, care lăsase pe masă un bilet: „În sfârșit, mi s-a urât cu viața asta!“ Ce fel de viață era, cât de veselă trebuie să fi fost! Domnișoară, de ce i-a „împietrit“ Dumnezeu inima acelui om? De ce i-a întunecat lumea dinaintea ochilor? Cât de fericită trebuie să-i fi părut tihna veșnică și liniștea unei nopți neîntrerupte de somn adânc. „*Μία νύξ*.“ Călugărul, repetând după alții porunca: „nu uita că vei muri“, nu-i decât un soldat cu mintea și sufletul leneș, față de victima de la hotel. Un om fără egal în timpurile noastre, Matlakowski, a spus înainte de a muri să i se aducă copilul iubit și, uitându-se la el îndelung, să-i ajungă până la moarte, s-a învelit cu pătura, s-a întors cu fața la perete și a rostit: „Ei, acum o să dorm adânc“.

— Mi se pare că și eu tocmai despre asta...

— Nu, nu! Uite ce vreau să spun. Până acum, n-a scăpat nimeni de moarte. Așa ai spus dumneata, domnișoară. E și ăsta un nou adevăr, deși pare cunoscut de la începutul lumii. Deci, dacă moartea este un fenomen cunoscut de toată lumea, nu trebuie să medităm asupra ei, cum fac oamenii slabi și călugării cu suflet de robi, ci din contră, s-o uităm și să nu ne mai gândim la ea. Este

¹ Sf. Francisc din Assizi (cca 1182–1226) – întemeietorul ordinului franciscanilor. Fiu de negustor, renunță la bogăția tatălui și se înconjură cu discipoli care preamăreasc sărăcia evanghelică.

un dușman care, mai devreme sau mai târziu, va veni și ne va ucide pe fiecare dintre noi. S-ar cuveni să avem atâta onoare, încât să-l disprețuim. Astfel procedează soldații viteji și toți eroii din lume. Întrucât eroismul înseamnă înainte de toate dispreț față de moarte. Un om înțelept nu socotește moartea o realitate vrednică de meditație. Obiectul gândirii filozofice poate fi numai viața. Viața este un univers necercetat, nestrăbătut, ca pădurea subtropicală pentru un călător neînarmat. Continuă să fie o junglă, în care nu s-a croit nici o cărare. Față de viață, o mărime cu totul necunoscută, moartea reprezintă o mărime infinit mai mică, cunoscută cu exactitate și sub toate aspectele. Moartea oferă câmp larg pentru visare. Este interesant că despre moarte sunt înclinați să vorbească mai ales tinerii și poeții începători, deși li se întâmplă și celor vârstnici.

Asta îmi aduce aminte de o întâmplare. Am fost o dată la Paris, la o expoziție de tablouri de la Salonul Primăverii. Se aflau acolo o mulțime de picturi inegalabile, adevărate opere de artă. În fața uneia dintre ele, am stat îndelung pe o canapea, cufundat în visare. Brusc, au intrat în sală două doamne tinere, îmbrăcate foarte bine. Discutau cu însuflețire, contrazicându-se, argumentând... treceau de la un tablou la altul. La unele se uitau în treacăt, peste umăr, spre altele își îndreptau lornioanele cu mâner lungi (*Judenstoki*). Ici șopteau câteva cuvinte, dincolo chicoteau pe neașteptate. Până și tabloul meu, ca să spun așa, l-au mirosit de aproape, fără pic de atenție.

Au parcurs în același fel, fâșâindu-și fustele, o sală, a doua, a treia. Le vedeam mereu, fiindcă îmi atrăgeau fără încetare atenția cu pălăriile lor cu pețe și foșnetul mătăsurilor. După ce au străbătut toate sălile în mare grabă, fără să se oprească înaintea nici unei opere de artă, deși toate erau rodul unei munci de durată, unele chiar capodopere, au ajuns în cele din urmă la o ușă mică din ultima sală. Ușa ducea într-un pod tixit de vechituri, rame frânte, șevalete stricate, pânze și alte lucruri de acest fel. Cele două doamne au încercat să deschidă, trăgând de clanță și izbind în ușă. Întrucât era închisă cu cheia, au dat fuga la portar și l-au întrebat ce se află dincolo. Voiau să știe, nu puteau să plece de la expoziție fără să afle ce se ascundea dincolo de ușa misterioasă...

— Am citit undeva, îl întrerupse Ewa, că adevărurile exacte nu pot fi în nici un caz demonstrate cu ajutorul metaforelor și al simbolurilor, al asemănărilor și comparațiilor. Presupun că una înseamnă interesul Sfintei Teresa ori al lui Dante pentru lucrurile de dincolo de moarte și alta curiozitatea acelor doamne care voiau să știe ce se află dincolo de ușă.

— Ai dreptate, domnișoară. Dar doamnele în discuție seamănă cu oamenii care delirează despre moarte, necunoscând viața cătuși

de puțin. Capul familiei, omul faptei sau un bolnav grav nu se gândesc nici o clipă la ea. Iar marile caractere o disprețuiesc cu totul. Un ofițer japonez primește condamnarea la moarte a unui tribunal străin fără să-i tremure nici un mușchi, cu zâmbetul pe buze și salutând-o militărește ca pe o forță cunoscută cu precizie matematică!... Asta-i tot! Este semnificativ că civilizația lumii vechi a ajuns la aceleași concluzii ca și o civilizație atât de diferită de a noastră, precum cea japoneză. Hârșit cu toate sistemele de gândire și cunoscător al doctrinelor vieții, în sfârșit, eclecticul Cicero imploră umanitatea în aiurelile lui de la Tusculum, repetând patetic o idee preluată de la stoici pentru totdeauna, ca oamenii, iartă-mă că mă exprim în latină, *mortem vel optare incipient vel certe timere disistant*, să se înflăcăreze la gândul morții (aici bătrânul avocat a întrecut măsura) sau – ceea ce constituie chintesența lumii vechi, pe care s-a rezemat puterea veșnică a Greciei și toate isprăvile Romei – să disprețuiască moartea. Cine-și mai aduce aminte de întrebările pitagoreicilor: „de unde vine spiritul, încotro se îndreaptă și de ce există misterul mohorât al morții?” Ce rost mai au frumoasele invocații ale lui Victor Hugo: „Ce face moartea cu sufletul nostru? Ce natură mai are el? Ce-i ia și ce-i dăruiește? Unde-l duce? Îi mai împrumută oare măcar câteodată ochii trupului, ca să poată privi pe pământ și plânge?”

— Dacă asemenea întrebări se ivesc în mintea cuiva, iar dumeata, domnule, nu poți să dai nici un răspuns, cu ce drept te îndoiești de dureroasa lor însemnătate?...

Se însera și întunericul se lăsa asupra parcului!

Ramurile groase ale copacilor desfrunziți mai luceau ici și colo, dar trunchiurile se adânciseră în mohoreală. Cele spuse de Niepołomski n-o mai mirau pe Ewa. Dimpotrivă, cuvintele lui emanau o liniște binefăcătoare care-i pătrundea toată ființa. Tot ce ochii mai puteau să deslușească în întunericul care cobora devenea solemn, frumos și hieratic.

Trunchiurile copacilor, spătarele băncilor, meandrele aleilor și ale potecilor, formele trandafirilor ale clădirilor depărtate – se șteau din întuneric și, devenind parcă niște ființe vii, își întorceau chipurile zâmbitoare, prietenoase și familiare spre cei doi conlocutori.

Deasupra lor se înălțau încă lucirile unei lumi deosebite, evidențiindu-le din mulțimea celorlalte forme și fenomene. Iar această strălucire răzbătea până în adâncul sufletului, așa cum raza de soare pătrunde până în fundul apei. Firește, cei care priveau la aceste obiecte nu încercau această impresie ireală, dar s-ar putea spune că ele, lucrurile și fenomenele, crescând în ochii și inimile fericite, li se înclinau de departe, comunicându-le parcă nu știu ce

semne, simboluri și semnale. Toate alcătuiau o suită de prieteni, o mulțime de aliați prezenți la înfăptuirea unei taine care devenea astfel a tuturor, a unui legământ sfânt.

Niepołomski se ridică de pe bancă, se înclină și plecă. O vreme, Ewa îi văzu pe alee pardesiul cenușiu, apoi dispăru printre copaci.

CAPITOLUL V

Noaptea, Ewa se adânci într-un somn profund și un răstimp îndelungat dormi fără vedenii. Până când, parcă dintr-o hrubă înfunecoasă, își făcu apariția în armură visul, asemenea unei tragedii de Shakespeare.

Împrejur și înăuntrul ei se petreceau lucruri înfricoșătoare și sublime totodată. Totul se vânzolea și striga cu glas mare. Parcă vedea un ospăț al unor capete încoronate, iar alături învălmășeala oamenilor înarmați. De undeva din mulțime sosi Niepołomski.

Alerga îngrozit, înghiontind gloata îmbulzită, străină, brutală și cu priviri înverșunate. Avea parcă pe buze o veste, un semnal ori un semn. Ewa aștepta să se apropie mai repede de ea și, văzând că întârzie, voia să fugă spre el și nu putea. Se prăbuși în pragul ușii, unde stătea el, și-l acoperi cu trupul ei.

În jur, fum, împușcături de revolver... Se aruncă înainte cu tot corpul...

Dar totul se spulberă, pierind într-o clipă. Acum, se afla pe buza unei râpe, la țară, într-un loc pe care-l mai văzuse cândva. I se întâmplase să plece o dată singură de la niște rude până la stația de cale ferată cu o brișcă mică la care era înhămat un cal. Era prima și ultima dată când mergea prin valea aceea pustie, închisă din toate părțile între dealuri, ca într-o temniță.

Mai înainte, prin acele locuri existaseră câteva bălți legate între ele, dar fuseseră secate, nu se știe din ce pricină. În locul lor, se întindeau acum câmpuri cultivate, lunci, desișuri de lozie și de păpuriș. Digurile și stăvilarele ruinate îi produsese atunci o impresie dureroasă. Mai ales stăvilarele – resturi putrede ale îngrăditurii unei mori, urmele înverzite ale obloanelor. Un pârâiaș sprinten curgea repede prin mijlocul bălților, prăpăstuindu-se cu zgomot de pe scândurile negre în peste zece cataracte și alcătuiind o muzică

dureroasă. În jurul văii, pe dealuri, se înălțau la distanțe neregulate casele unui sat alungit. În depărtare, în toate părțile, înnegrea codrul de foioase. Era toamnă și întunericul cobora peste valea aceea ciudată. Apele care se scurgeau în adâncurile ei aveau parcă ceva îndârjit, acuzator în gâlgâitul lor. Făceau impresia că sunt vii, ca vocile unci mulțimi sălbatice, care mormăic, conspiră și protestează în prostia ei împotriva a ceva ce nu-i chip să priceapă; se răzvrătește și amenință mormăind, îngrozită în același timp de loviturile neașteptate și necunoscute. Acum, în vis, Ewa resimțea teama și părerea de rău, disperarea și durerea produse de apa care gâlgâia sau de gloata care se burzuluia împotriva ei. Cu inima apăsată de acest simțământ greu, coborî dincolo de ultimul iaz, într-un loc la care abia își aruncase privirile atunci când trecuse pe lângă el.

Păpușuri nemărginite, fâșâitul trestiiilor, larma graurilor, chemările păsăretului de apă... Întunericul cade din stejarii uriași, bezna unui suflet solitar în fața sălbăticiei și a nedreptății. Iazul săpase o spărtură în dig, în care ar fi încăput o clădire mare de la oraș, și dăduse bir cu fugiții. Din stăvilar mai rămăseseră doar grinzile mari, încrucișate, strâmbe, și scânduri amestecate, ca niște tibii strânse convulsiv, năpădite de buruieni și mușchi. Semănau într-adevăr cu colții împrăștiați și oasele respingătoare ale unui monstru. Ceca ce mai dăinuia în această ruină era parcă tot atât de puternic ca însăși forța nimicirii și își rânjea dinții. Apa cădea din iazul secăt sub forma unui pârâiaș șipotind mohorât și, săpând o groapă adâncă, grăbea pieziș mai departe. Pe marginea acestei râpe, într-un loc necunoscut, pe care nu-l putea cuprinde cu privirea, ajunse Ewa în visul ei. Se agăță cu mâinile de tufele de alun, porumbe și răchită, sub care sticlea apa, și începu să se uite în jos. Porni să alunece o dată cu bucăți de pământ spre pârâiașul ce susura ademenitor. Cu ochii ațintiți la apa vicleană, ascunsă și oarbă, se deplasa în jos, târându-și picioarele amorțite. Spaimă, curiozitate... În cele din urmă, tălpile-i desculțe se afundară în apa rece, curgătoare. Capul i se opri deasupra gropii, cu fruntea în buruienile verzi. Se înăbușea și amărăciunea îi inunda sufletul. Mirosoasă de plante de apă, frunze putrezite...

Nu mai vede nimic... Deodată, o cuprinde un braț și o smulge din întuneric; tata sau altcineva. Ah, bine că ieșise de acolo! Acum gonește în noapte pe întinderile întunecate. Peste arături, peste câmpurile singuratice, părăsite. Groaza o ajunge din spate, vântul suieră. Un drumeag de câmpie cu urme de roți întărite în noroiul umed... Aleargă mai departe, strigă. Oameni buni, oameni buni! Pieptul apăsător de ghearele spaimei. Brusc îi apare în față o grădină, parc-ar fi raiul. În depărtare, răsare dimineața albăstruie. Vișinii

sunt spuziți de flori, mlădițele lungi de cireș albesc pe fundalul aburos. Ah, copacii ăștia! Încântarea de a-i vedea în vis, deasupra ierbii ca smaraldul și a brazdelor de pământ. Dimineața pătrunde nevăzută în grădină. În livadă, dincolo de îngrăditura înaltă din ramuri de molid și de poarta din scânduri cioplite, se ascunde întunericul. Iarba ajunge până la brâu. Tarlăua compactă de lucernă pare o adevărată pădure. O, ce desișuri neatinse de talpa și mâna omului! Doar vântul le atinge, ploaia de primăvară le hrănește, le scaldă și numai albinele se așază pe ele. Cupele mari ale florilor sunt pline de miere, iar veșmintele lor colorate sărută gura și ochii. Undeva, mai jos, dedesubt... Ori încotro ți se întorc privirile, revărsare de lucernă albă, plăcută ochilor; aidoma furnicarelor de sărăcie, puterea masci țăranilor. Ici și colo, înfipite în iarba firavă, prin smocurile de măturice moi ca fumul sau ca ceața, se ițesc stebile galbene de drăgaică. Ewa visează, vede. Întinde mâinile. Atinge poarta cu palma. Lemnul ud de rouă, coaja rece se lipește de mână. Împinge canaturile putrede. Se răsucesc fără zgomot în legăturile lor din nuiiele de mesteacăn...

Se deschid ca porțile raiului. Intră. Tălpile desculțe ating roua înghețată. Lujerele reci, foarte dese și înalte, îi gâdilă genunchii, firisoare ude i se agață de degetele picioarelor ca niște șerpi. Se înfioară. Acum observă țâșnind dintre voiurile încâlcite de lucernă capsulele neatinse de alior. Capetele lor, țesute din lumina lunii, le spulberă cea mai ușoară răsuflare. Cândva aflase din povești și crezuse că în aceste tulpinițe se ascunde un suc alb, o otravă care arde ochii.

Oricine întinde mâna sau se apleacă și suflă retează un cap zămislit din visare. Și oricui rupe o tulpiniță, floarea îi arde ochii.

Ewa se uită și vede pufurile singurate, albe, presărate ici și colo. Își ține respirația, ca să nu strice alcătuirile îngrijite zile și nopți de soare și pământ. Înainte de a veni suflarea ucigașului, care le va distruge, n-au decăt să mediteze în singurătatea lor și să-și depene visul inutil de o clipă. Floricele dragi, nu eu am să vă spulber căpșoarele... Nu eu... Niciodată! Pace vouă!...

Ochii codați, albi și rotunzi, se uită la ea dintre ierburile ude, negre. Arome nespuse și tăcere. Respirația acestui tărâm misterios îi umple inima cu un sentiment de încântare și forță a tinereții. Picături uriașe de rouă atârână pe fiecare petală de floare, mari și greoaie. Soarele uriaș, ah, dumnezeiescul Savitri, răsare. Lumina roșietică pătrunde în picăturile uriașe asemenea luciului de paloș, soarele scutură fiecare picătură separat, când ici, când colo. Se rostogolesc și cad greoaie, plici... plici... Cad în iarba udă. În mierea lucernei, în capsulele de alior. Ewa se uită cu luare-aminte la cele rămase. Parcă le duce la ochi și privește lumea dinăuntru.

Deasupra acoperișului negru, se înalță în țăriile roșietice două tulpini groase de zadă, împodobite mai sus de ace tinere și atât de verzi, că inima începe să-ți bată de fericire la vederea lor. Jos, peste apa pâraului auresc și ard ca focul florile de piciorul-co-coșului. Apa susură. O moliciune somnolentă umple pieptul...

Ewa se trezi în această stare de spirit. Capul îi atârna peste tablă patului, pătura căzuse pe dușumea, dezvelind-o. Un zâmbet tăcut o cuprinse într-o îmbrățișare dulce, fermecătoare, când își văzu goliciunea trupului. Inima își accelerează bătaia și începu parcă să zboare... Îi stăruia în urechi plescăitul picăturilor mari de rouă căzând pe capsulele de alior și voiurile de lucernă, pe inima și genele ei. Plăcerea trupească și încântarea visului, care întârzia în ființa ei, păreau că-i acoperă pieptul și tot trupul. Plăcerea se așternu pe buzele fierbinți, asemeni buzelor, pe ochi, asemeni ochilor, pe piept, asemeni pieptului dezgolit.

Atunci veni parcă dinăuntrul casei, cu pași ușori, înfricoșătoare în puterea ei, vestea-încântare că el este aici, dincolo de peretele pe care îl atingea cu mâna întinsă. Ewa își lipi pe perete palma cu degetele răsfirate și, închizând ochii, se îndreptă cu răsuflarea tăiată și sufletul plin de dor, cu pașii grăbiți ai inimii, spre adâncul întunecat al livezii de vișini, spre picăturile de rouă și copacii zvelli de zadă, spre ierburi, capodoperele dumnezeiești, și spre soarele cu chipul de aur.

CAPITOLUL VI

Dimineața, se duse la biserică. Dar, ascunsă în colțul cel mai întunecat, lângă intrarea corului, cu genunchii goi pe lespezile umede, se strădui zadarnic să se roage, să strivească regretele de ieri, umilința și bucuria hotărârii neclintite. Această stare îi fusese smulsă din suflet cu rădăcini cu tot. Încerca acum alte simțăminte, cu totul altele. Puternice și aspre, grosolane, pe care rugăciunea nu era în stare să le înfrângă. La început, avu senzația că argumentele lui Niepołomski dărmaseră ceva în ea, oprind mecanismul producerii emoțiilor, dar se convinse curând că nu era așa. Se uita la icoanele din altar și nu le mai vedea frumusețea imaterială, de dincolo de trăsăturile pictate, ci dimpotrivă, scăderile desenului.

Remarca acum stângăcia, ridicolul dolofan al îngerilor în stil baroc (mai degrabă iezuit), cu aripioare aurite, acoperite de straturi de praf. Îi sărea în ochi rotunjimea preoților tolăniți comod în confesional și agitația babelor alergând spre locurile privilegiate.

O neputință insuportabilă îi bloca sufletul, împiedicând-o să alunge aceste impresii din afară, străine, și să spargă această crustă exterioară a Bisericii, pentru a ajunge la conținutul de ieri. Erau clipe când sufletul îi era cuprins de disperare. Atunci voia să fugă la confesional și să mărturisească totul... Voia, dar nu putea. În ultimul moment, când punea mâna pe lespezi ca să se ridice, o reținea un monstruos hohot de râs. Dacă ar fi întrebat-o cineva ce se petrece cu ea, ar fi răspuns că Satana i-a acoperit sufletul cu aripile-i de purpură. O apăsa ceva și se înăbușea. Și lucrul cel mai îngrozitor, încerca și o satisfacție inexplicabilă la gândul că trăiește o astfel de emoție nouă, necunoscută mai înainte.

Încetă să se mai roage. Se afla încă în genunchi, fără putere, cu capul sprijinit de zidul rece; picioarele îi amortiseră. Ochii-i zâmbind necuviincios priveau în adâncul bisericii, unde începuseră să strălucească lumânările aprinse pentru slujba de dimineață. Acolo avea să se împărtășească, lângă altar. Răsună clinchetul tremurător al clopoțelului. Ce se întâmpla cu ea? Ce însemna asta?

Își înălță încă o dată privirile, înhățându-și parcă sufletul cu amândouă mâinile și scuturându-l din toate puterile. În zadar. Nimic, doar mândrie neînduplecată și râs sfidător.

Liturgia se sfârșise, când se ridică de la locul ei și plecă fără să se uite în jur. Avea impresia că e bolnavă, răcită, pe jumătate moartă. Mergea pe același drum, ca și ieri, și tot cu ochii plecați. Numai că astăzi râse batjocoritor când se gândi că se întorcea fără să se fi împărtășit... Nu mai simțea însă nici urmă de regret! Intră în parc și se îndreptă fără ezitare, aproape mecanic, spre banca pe care stătuse ieri. Apropiindu-se, zări printre tufele abia îmbumbite că cineva ședea pe locul ei. Ghici îndată, înainte de a-l recunoaște, că era Niepołomski. Ținea mâinile rezemate în baston, iar capul rezemat deasupra lor. Nu o văzuse. Putea să treacă fără a fi observată. În aceeași clipă, însă, o fulgeră gândul că se întâmplase ceva și totul avea o logică, un șens și o ordine. De aceea nu se împărtășise, de aceea nu se putuse ruga și plecase de la biserică tocmai pentru că trebuia să-l întâlnească pe el aici. Întrebarea posomorâtă, pe care nu era în stare s-o formuleze, o ținui locului. Ezita cuprinsă de îndoieli. Până când, deodată, își înălță capul și porni spre el.

Niepołomski își ridică privirile și tresări. Roși încurcat. Nu-și scoase nici măcar pălăria și nu se sculă în picioare. Rămase așa cum îl găsisese, cu mâinile întinse și rezemate în baston. Bucuria

neașteptată, fericirea căzută din senin, ca o ploaie deasă peste pământul însetat, fericire atotcuprinzătoare, îl încremeni. Fără să-și dea seama cum și când se întâmplase, își cufundară un răstimp privirile unul în ochii celuilalt, se întrupară unul în altul și pășiră pe poarta minunată a fericirii, în contopirea aburoasă într-un singur suflet. Se abandonară (pentru o clipă sau pentru veșnicie, nici ei nu știau) liturghiei pătrunderii ochi în ochi și a cufundării reciproce în abisul spiritului cu ajutorul privirilor pure, dumnezeiești. Ewa simți că roșește din creștet până-n tălpi, înțelegând că încearcă această plăcere nu numai pentru că asta o făcea să se învâpăieze de fericire, ci și pentru că ochii lui arătau în acest timp de două, trei, de zece ori mai frumoși. Era tot mai frumos zâmbind și tot mai drag, ca visul acela din timpul nopții, despre roua dimineții. Frumusețea lui copleșitoare nu durase decât o clipă, dar rămăsese întipărită în memorie pentru totdeauna.

— De unde vii, domnișoară? o întrebă fără să vrea abia șoptit, aproape în taină, conspirativ.

— Mă întorc de la biserică.

— Ah, da...

— La ce te gândeai, stând pe bancă? întrebă la rândul ei, știind prea bine, cu toate acestea o făcea parcă înadins, că îl provoacă să-i răspundă.

— La dumneata.

— Ce puteai să gândești dumneata despre mine?

Revenindu-și încet din amorțeală și desenând cu bastonul o linie frântă pe nisip, Niepołomski vorbi ca pentru sine:

— „Există adevăruri pe care un înțelept nu le va spune nimănui“.

— Ce înțelept? se interesă Ewa cu veselie neprefăcută, deschizând ochii mari!

— Domnișoară, dumitale nu-ți plac înțelepții, nu-i așa?

— Păi de unde să știu eu, o fată obișnuită, ce-ar putea să însemne, de pildă, un înțelept?

— Înțeleptul este un om fericit. Cu rezerva că numai în prezent. Paradoxul glăsuiește că *sapientem solum felicem esse*¹.

— Iar latina? Fug acasă!

— Nu pleca, domnișoară. Nu ne-am spus încă nimic... Eu nu știu nici măcar cum te cheamă.

— Ce nevoie ai dumneata de numele meu?

— Cum așa, îmi trebuie pentru meditații și speculații științifice în latină, ebraică...

— E, știi ce, domnule, nu vreau să-ți spun cum mă cheamă. La urma urmei, ce rost ar avea? Îl mai repeți și altora și bârfa-i gata...

— Numele dumitale?

¹ Înțelepciunea este suportul fericirii (lat.).

- Da, numele meu.
- Nu-l voi spune nimănui! Am să-l ascund în mine, așa cum ascunde apa câteodată în adânc soarele de pe bolta cerului.
- Oho, ce comparație complicată!
- Domnișoară, află că asemenea apă există...
- Nu vreau să știu nimic de nici o apă de pe lume!
- Hai, fii bună și așază-te pe bancă și ascultă. E foarte interesant. Te rog să-mi spui cum te cheamă.
- Bine, dar l-ai auzit ieri, când Horścik se hârjonea cu „mătușa“ Barnawska.
- Nu-mi aduc aminte... dar l-a rostit într-adevăr?
- L-a rostit.
- Și eu, cretinul, nu l-am reținut...
- Nu se cuvine să-ți dau dreptate...
- Ei, hai, spune-mi-l acum. Nu-i vorba decât de numele mic.
- Cerceluș... poftim!
- Te rog să nu glumești!
- Nu-i frumos? Dumneata ai prefera Mușcată, dar ce să fac!
- Pe dumneata ar trebui să te cheme Lumină, Străluminare...
- Există astfel de nume în calendar?
- Domnule, eu nu citesc calendarele!
- Cum ar putea fi diminutivul de la Lumină?
- Nitouche, mai încape vorbă?
- Ah, cum poți să pronunți un astfel de nume? Eu voiam să spun... Mă gândeam că Soare luminos, Gură de aur, Luminița...
- E mai bine să te abții. Asemenea virtute este lăudabilă chiar în cazul înțelepților.
- Numele!
- Ei, și ce-i cu asta?... Să presupunem că ți-l spun. Ce folos? Crezi că ai să fii mai sănătos, mai fericit sau mai bogat? Dacă ar fi măcar Zofia ori Aniela, sau chiar Helena...
- Dar nu e!
- Nu e... Mai mare rușinea! Nu, e groaznic! Chiar...
- Domnișoară!
- Bine, dar măcar închide ochii. Nu e decât... Ewa... prima păcătoasă.
- Ewa. Serios?
- Din nenorocire! Așa scrie în mitrică și chiar la biroul de adrese.

Spuse toate acestea zâmbind ștrengărește, dar se făcu iarăși roșie ca focul. Evita să întâlnească privirile lui Niepołomski.

— Ewa... rosti tânărul pentru sine, cu un glas inexpressiv, ce se cufunda în acest cuvânt. Ewa, în ebraică *jewe*, este un verb fermecător, impersonal, care există parcă numai pentru sine, și înseamnă

chiar *a exista*. Ewa definește existența, trecută, prezentă și viitoare; femcia nemuritoare. Ewa înseamnă același lucru ca și cereasca Isis din țăriile infinite.

La auzul acestor cuvinte, Ewa fu năpădită de o veselie neașteptată. Fără să vrea, avea chef să glumească, să ia în râs, să batjocoască sau chiar să strivească și să răstoarne cu picioarele în sus cu ajutorul ironiei duioșile sufletului, manifeste în sunetul vorbelor și în priviri. Simțea crescând în ea o răutate înăcrită și dorința de a zmuci urzeala ce abia se închea din nimic. Pe buze i se îmbulzeau cuvinte nesăbuite și vulgare, toate pârând bune și vrednice de a fi folosite. Era în stare să spună orice în pofida ei și a ascultătorului.

Curând, această stare ciudată dispăru. Spaimă neînțeleasă, panică... „Trebuie să mă duc acasă!” își porunci categoric. Dar o singură privire a lui Niepołomski, de jos în sus, privire de cerșetor zăcând fără putere pe marginea drumului... De unde sentimentul acestui adevăr aflat abia acum în adâncuri, de unde muzica îngerească pe care o auzea deasupra capului? De unde zâmbetul acesta conținând veșnicia? Îndemnul și puterea în toată ființa amândurora. Ochii ei albaștri păreau să lase în spațiu urme cerești. Plăcerea comună se preschimba și se manifesta exterior în imitația inconștientă a mișcărilor și în sunetul fără preț al glasului. Genele se lăsau peste ochi, albeața devenea albăstruie, trăsăturile încremeneau și chipurile păleau. Cuvintele pierdeau din sonoritate, cuprinse de rușine, trădate, căutând derutate împrejur.

— Trebuie să plec. La revedere... rosti îngândurată.

— De ce pleci, domnișoară?

— Trebuie să mă duc acasă. La nouă plec la birou.

— Lucrezi undeva?

— Da.

— Unde?

— La administrația căilor ferate. La secția de venituri...

— De mult?

— De trei ani.

— Și ce faci acolo?

— Fac „norme“.

— Ce fel de norme?

— Fac socoteli, în principiu adunări, dar câteodată și scăderi, într-un cuvânt, scriu. Zece foi, patruzeci de rubrici, adică 250 de rânduri în fiecare zi.

— Și ce salariu ai, dacă poți să-mi spui?

— De ce nu? În definitiv, se poate vedea pe statul de plată.

Da, cincizeci de ruble de argint pe lună. La început, aveam douăzeci și șase de ruble și zece copeici, da, domnule. Dacă aș face

câte trei norme în fiecare zi, ceea ce este destul de neplăcut, aş mai câştiga încă treizeci de ruble. Asta înseamnă însă douăsprezece ore de muncă zilnic, deci contravine principiilor proletare. Mă duc. La revedere...

CAPITOLUL VII

Niepołomski şedea în fotoliul „lui“ în locuinţa familiei Pobratyński. Acest fotoliu se afla într-o nişă, lângă uşa de la bucătărie şi în faţa celei prin care se intra în încăpere. În vecinătatea fotoliului, adică a „piticului“, trona vitrina cu geamurile sparte pe jumătate, tezaurul prăfuit al familiei (pahare din Cehia, faianţă, sticlute, suporturi, statuete de sfinţi, ulcele cu inscripţia „Amintire de la Czestochowa“, cutii cu perdele, în care se găseau bucăţi de azimă uscată de la sfânta cuminecătură şi chiar cărţi: *Choix de monuments...*, câteva romane de Kraszewski¹, trei volume din colecţia „Biblioteca din Varşovia“ din anul 1856, *Meir Ezofowicz*²).

Lângă vitrină, în unghi drept faţă de „pitic“, „ocupa loc“, conform opiniei fiicei căsătorite a familiei şi ironicului ei soţ, canapeaua. Istoria acestei mobile nu părea prea veselă. Partea destinată şezutului se lăsase în jos demult şi pe timp nelimitat, alcătuind o suprafaţă adâncită aproape la nivelul pardoselii.

Această apropiere, probabil, îi oferise lui Niepołomski prilejul s-o numească „aproape-tangentă“ în tendinţa ei veşnică şi fără folos de a se sprijini şi uni în tihna fără sfârşit cu sus-numita pardoseală.

La momentul potrivit, bătrânul Pobratyński afirma, mereu enigmatic, nu fără accente de duiosie (sau de mândrie), că gioarsa era de „palisandru“.

Această pretenţie stârnea zâmbete melancolice, dacă nu de-a dreptul cinice. Oricum, spaţiul dintre canapea, fotoliu şi vitrină era locul preferat al unor membri ai familiei. De bună seamă, este greu de crezut că aceste mobile din alte vremuri, să recunoaştem cu

¹ Józef Ignacy Kraszewski (1812–1887) – mare scriitor polonez, foarte productiv. părintele romanului istoric din Polonia.

² Roman aparţinând Elizei Orzeszkowa (1841–1910) – prozatoare din perioada realismului critic din Polonia.

sinceritate, adevărate vechituri, se schimbaseră chiar atât de mult în curgerea timpului.

Era, însă, a doua lor tinerețe, reînvierea din sărăcie și nimic-nicie. Dacă cineva ar fi vrut să mute „aproape-tangenta“ de la locul pe care îl „ocupa“, dacă ar fi cutezat să scoată din nișă fotoliul împietrit parcă în lumina lui Rembrandt, uitare și dispreț, dacă și-ar fi îngăduit să răstoarne figurinele, iconițele ieftine și micii monștri păstrați cu un respect de-a dreptul barbar, ar fi ucis spiritul acestor locuri și lucruri. De când bătrânul domn Pobratyński venise acasă cu vestea că, datorită scrisorii de recomandare a lui Niepołomski, obținuse un serviciu în întreprinderea lui Kraft, cu șaizeci de ruble lunar, noul chiriaș devenise, pentru el și fiica lui, idolul oficial. I se propusese de către o persoană competentă, mama familiei, cu multă duioșie, dar și cu demnitate, să ia masa la ei. Primise fără să stea pe gânduri și începuse să plătească în acest scop un preț neobișnuit de mare.

În acest fel, îl alungase pe Horst. Venind la masă (ceea ce se întâmpla întotdeauna mai devreme decât o cereau împrejurările), Niepołomski se cufunda în fotoliul negru și aștepta cu multă răbdare. Masa se servea cu punctualitate, având în vedere că Ewa venea de la birou la oră fixă. De fapt, n-avea voie să plece prea departe la masă, deoarece nu îngăduia regulamentul. Dar pentru că administrația căilor ferate se afla în apropiere, se descurca de minune într-o jumătate de oră.

Din clipa când primise postul la Kraft, tot atât de punctual sosea și capul familiei. De obicei Ewa se străduia să-i țină companie „străinului“ până se punea masa. Mai totdeauna în acest timp, se așeza pe colțul canapelei, aproape de fotoliu. Funcționarul din întreprinderea lui Kraft numea acest schimb de replici de cel mult șapte minute discuție sau conversație. („Domnii mei, întrerupeți conversația, mă rog, discuția, întrucât castronul cu supă se află pe masă...“) Ewa se pricepea să stea pe „aproape-tangentă“ ca un adevărat înger. Ședea, firește, pe rama de lemn, dar asta nu constituia o jignire și o rușine pentru canapeaua vârstnică, ponosită și cumsecade. Când se așeza, Ewa evita, printr-o mișcare învăluită, locul acela de pe dușumea, pe care-l știa numai Niepołomski, și se cufunda în adâncurile înșelătoare, oprindu-se undeva pe suprafețele coborâtoare. Avea farmecul unui norișor albăstrui atârând în colții de pe povârnișul stâncos al muntelui. Poate pentru că se rușina în același timp și pentru ea, și pentru mobila credincioasă a familiei, iar rușinându-se, o și compătimea puțin; ca un om care se rușinează pentru simplitatea rudelor, părându-i rău de ele totodată. Atunci ochii ei împrumutau o expresie care-i plăcea lui

Niepołomski atât de mult, încât o purta cu sine de dimineată până seara și de seara până când se crăpa de ziuă.

După masă, Ewa se întorcea îndată la birou și revenea acasă după trei, câteodată chiar mult mai târziu, când lucra peste program. În acele zile, truda ei de opt-zece ore nu se întrerupea decât pentru acest interval.

Când intra în fugă și răsună clopoțelul care-i anunța sosirea, clinchenind într-un fel anume, întrerupt, în tonuri scurte, canarul din colivia de la ferăstră începea să ciripească mai tare... Łukasz își ridica privirea din colțul lui. Îi auzea foșnetul mătăsos și-i vedea chipul cu mult înainte ca ea să-i apară înaintea ochilor ca o revelație plină de vrajă. Clanta apăsată fulgera o clipă... Ochii i se luminau înainte de intrarea ei... Apare în cadrul ușii... Ochii din spatele voaletei negre se oferă colțului întunecat. Ochi ce privesc ascunși de voaleta de sub borul pălăriei primăvăratice. Sprâncenele și genele abia se zăresc... Pardesiul cenușiu alunecă de pe umeri. Făptura-i ce nu poate fi descrisă, a cărei frumusețe veșmântul nu izbutește s-o acopere, apare drapată de rochia minunată... Se apleacă, înclinând ușor capul... Niepołomski îi vede trupul ce pare să se smulgă din croiala rochiei, unduind în mișcări de o atracție irezistibilă. Ochii n-ar vrea să-i descopere goliciunea, dar o intuiesc fără voia lui.

Privirile amândurora își ies în întâmpinare, învingând și ocolind obstacole, înlăturând mii de stavile și folosindu-se de milioane de șiretlicuri. Cinci minute! Pendula, ale cărei indicatoare tremură cu mișcări nervoase, arată goana clipelor neprețuite. Privirile amândurora se ridică mereu cercetând cadranul îngălbenit de bătrânețe, pe care este gravată cu litere uriașe, înnegrite, încă de prin secolul al XVIII-lea, o sentință cum nu se poate mai potrivită: *Hora perit, mors aderit*¹. Lanțurile străvechiului orologiu scrâșnesc întruna abia auzit și, tremurând ușor de fiecare dată, anunță că a mai trecut un minut. Tremurul înfioară trupurile celor doi conlocutori, trece ca un fulger prin ochi...

Amândoi credeau că nimeni nu vede ce se petrece, că privirile lor rămân ascunse tuturor. Erau convinși că se uită unul la altul întru totul normal, cu ochi tot atât de reci ca și bustul murdar al lui Chopin din vitrină. În realitate, pentru domnul Pobratyński, „amorurile“ Ewei constituiau doar o joacă plăcută. Le vedea ca prin ceață privirile, dar nu le acorda nici o atenție. Altfel se întâmpla cu *ci-devant*² frumusețe, mama respectabilă. Faptul că un om străin și, după cum se vedea, și sărac obținuse neașteptat de

¹ Timpul trece, moartea vine (lat.).

² Aici: fosta (fr.).

repede postul de la Kraft, i se părea ei, o femeie care trecuse prin nenumărate necazuri în viață, o situație deloc întâmplătoare.

Își spusese: nu există fes fără interes, și-i urmărea cu luare-aminte. Nu e de mirare, de aceea, că observase totul de la început, intuind foarte bine forța și adâncimea fenomenului. Se infiora când își vedea fiica pălind brusc, când se auzeau pașii „celuilalt“ și asista la încremenirea amândurora când se salutau și se îmbrățișau din priviri. O nelineștea zâmbetul pierdut ce părea că le aprinde toată ființa, luminând din interior.

Vedea și aplecările automate ale siluetei, și dorul evident al mâinilor condamnate la despărțire veșnică. Ea însăși trăise odinioară o dragoste mistuitoare pentru chipeșul ei soț și ani în șir suferise groaznic din cauza geloziei. Se pricepea de minune la ceea ce oamenii numesc iubire. Ura din tot sufletul această forță uriașă, o considera cu detașare și dorea să-și cruțe fiica de chinurile unui sentiment nenorocit.

Pe cea mai mare izbutise s-o ferească. O căsătorise destul de bine, repede și fără dificultăți. Era convinsă că nu putea exista un om care să-i înșele vigilența și să se apropie fără voia ei de inima copilei. O păzea cu mare grijă, nu ca un supraveghetor, ci ca un capelan exigent. Era preocupată mai ales de sufletul ei. De aceea, o tot îndemna mereu să se spovedească, să se roage, să se reculegă și să muncească. Aflând că este căsătorit și în divorț, l-ar fi ținut la distanță pe acest Niepołomski, chiar dacă și-ar fi dat duhul din cauza dragostei. Pătrunsese în casa lor, obținând pentru bătrânul Pobratyński postul de la Kraft, așadar parcă deschizându-le ușa cu un șperaclu, dar lucrul cel mai grav era că reușise să-și facă din Ewa un aliat. Era prea târziu. Mama îngrijorată își dădea seama că acum era prea târziu. N-avea încotro (cuvântul era neplăcut, dar exact), trebuia să stea de strajă. Pleoapele i se închideau de trudă, brațele îi cădeau de-a lungul trupului vlăguite, dar... Numai buzele strânse tremurau...

Ajungând la concluzia că nici religia, nici jurămintele cu lumânări și evanghelie, nici bătaia și nici tortura cu mijloacele de acasă nu mai puteau schimba nimic, doamna Pobratyńska hotărâse să-și salveze fata de la nebunie și pierzanie. O supraveghea cu o perseverență aproape diabolică. Nici un diplomat și nici un șef de poliție n-ar fi fost în stare să egaleze abilitatea și flerul de care dădea dovadă bătrâna doamnă. În viața Ewei nu se schimba nimic, cu toate acestea, parcă trăia în cătușe sau într-o cămașă de forță. Întrucât în orele de lucru nu putea părăsi biroul, trebuia să prezinte argumente peremptorii pentru fiecare minut în afara programului. Șeful de birou, un adevărat cerber capabil să ceară demisia subordonaților fie și pentru o absență de un sfert de oră, era singurul

ei aliat. Ewa, însă, nu abuza de libertatea ei. Dragostea era pentru ea o fericire nețărmurită. Niepołomski nu-i solicita plimbări în doi. Îi spusese mai demult că o iubește și-i ceruse mâna, dar era înlănțuit de vechea cununic, așa că nu se străduia să-și vadă idolul în afara casei. Nu tot astfel se petrecură lucrurile în timpul slujbelor din luna mai. Bătrâna mamă își lua fata cu ea ori de câte ori era posibil. Łukasz, deși ura Biserica și tot ce ținea de ea atât de mult încât, rece și liniștit din fire, nu putea totuși vorbi despre acest subiect fără să se înfurie, se ducea și el separat, urmărindu-le neobservat de departe, la aceste „șotii colective“ din faptul serii. Nu se apropia niciodată de Ewa.

Corul psalmodiind cântece poloneze, cunoscute atât de bine din copilărie, prezența atâtor tineri, femei frumoase în rochii luminoase, florile din mâinile tuturor, mirosul de liliac ofilit repede în palmele înfierbântate, pe pieptul fetelor și pe buzele credincioșilor, parfumul de trandafiri ce se răspândea din altar – toate acestea îi produceau o stare deosebită. Mulțimea din biserică îi era tot atât de străină, ca și iarba înflorită de pe lunca largă a râului.

Ce putea să aibă el comun cu toți acești oameni care cântau și se rugau? Nimic. Era fermecat doar de masa vie, stârnită de ritmurile unei vieți străine, cunoscută numai pe jumătate, asemenea vieții ierburilor de pe malul apei. Dar iată că acompaniamentul de orgă se întrerupe deodată.

În melodia curgătoare a cântecului, amintind de plescăitul valurilor într-un iaz de munte de pe meleagurile îndrăgite, răsună brusc acorduri viforoase, pătrunzând în sufletele celor adunați ca niște șuvoaie înghețate de ploaie. Sângele năvăli speriat spre inimă. Glasul titanic al tonurilor vestind despărțirea de viață se întretăia ici și colo cu hohotele de plâns ale fluierelor singuraticce. Clamau jalnic în pustiu, pe țărmul lacului subpământean, în țara întunericului.

Niepołomski începu să caute forma și culoarea scumpă a pălărioarei negre cu borul larg. O zărea nemișcată, cu ochii plecați, palidă și stinsă, aidoma uneia dintre figurile simbolice din biserică. Rochia neagră, ce atinge lespezile de piatră, îi inunda ochii ca un val întunecat și un fior nespus de plăcut îi străbătu tot corpul. Fiecare fald al rochiei, fiecare linie strâmbă a țesăturii de atlas ce-i înconjură umerii devenea expresia frumuseții supreme, simbolul ei fidel. Łukasz înțelese ce simțea Ewa. Știa că muzica aceasta care făcea ca pereții să unduiască asemenea valurilor și stâlpii înalți să se cutremure de aceeași emoție, ca și el, îi învălmășește și-i spulberă gândurile. Intuia că nici ea nu știe că în astfel de clipe se supune legilor muzicii. Știa că Ewa își ascultă, ca și el, vorbirea sufletului.

Tonurile se prăbușesc înăuntrul ei ca trăsnetele în bezna nopții. În lumina lor nestăvilită, se văd ca în palmă, timp de o clipă, pământul și cerul. Să fie oare pământul, biata noastră planetă, olatul fiilor lui Adam, ceea ce vedem în strălucirile tunetelor? Îi vin în minte cuvintele îndepărtate ale Apostolului: „Îngerul a luat cădelnița, a umplut-o cu foc de la altar, apoi a aruncat-o pe pământ și așa au apărut trăsnetele și glasurile, fulgerele și cutremurele“...

În asemenea momente, erau amândoi ca niște călători care se pomenesc față în față într-o noapte brăzdată de trăsnete și își văd brusc chipul țâșnind din întuneric la lumina fulgerelor. Bucurie! Viață! În amândouă sufletele, sentimente învălmășite, vânzoleala gândurilor și zborul hotărârilor apărute nu se știe cum, necunoscute și ireversibile, insinuate pentru totdeauna în ființa lor. Łukasz își încorda privirea nebună până când capul Ewei *trebuia* să se întoarcă spre el. Privirile încețoșate se apropiau ca niște vedenii de pe tărâmul celălalt. Pe acest drum, încercuit de umbra genelor, cobora un sol imaterial – îngerul dragostei. Asta dura mai puțin decât oftatul care întâmpina venirea îngerului. Łukasz închidea ochii și rămânea mai departe în celula lui de întuneric. În jur, se înălța iarăși muzica vrăjită, răsunau cântecele mohorâte despre moarte, ce păreau, asemenea lui Samson, să doboare stâlpii gotici și să dărâme bolțile navei. Mulțimea fremăta.

Sufletul lui se compunea atunci din două jumătăți, nebuna Saraswati și Nizdali, cea cu pleoapele închise, două surori îndrăgostite de Kryszna, aflat în stăpânirea iubirii veșniciei. O dată cu dispariția Ewei, pierea și Saraswati, rămânând doar Nizdali, care vedea înlăuntrul sufletului. Stătea tăcut și pleca tăcut, indiferent la toate, cu pleoapele coborâte, având grijă să nu piardă ochii azurii, ajunși prin cine știe ce minună în propriile pupile.

Afară de aceste ocazii, se mai vedeau numai acasă, la masă. Atât de aspru era principiul pe care și-l impusese Niepołomski.

Hotărâseră, de asemenea, să nu-și spună nimic din ce ar fi putut trăda fie și umbra sentimentelor adevărate. Se arătă însă că discuțiile de la masă sau mai degrabă tăcerea din timpul săptămânii sunt de-a dreptul insuportabile.

Łukasz recunoscuse acest adevăr în ziua despre care este vorba.

Ewa confirmă că, firește, așa stau lucrurile. Atunci Łukasz îi șopti înainte de masă că inventase ceva: pusese pe ușa de la intrare o cutie pentru scrisori, iar deasupra ei își prinsese cartea de vizită.

– Și ce-i cu asta? întrebă Ewa nedumerită.

– Acolo voi găsi scrisorile dumitale.

– Scrisorile mele!...

– Da. Când Minunăția Voastră va veni la masă de la birou...

– Ah, natural... Așa este... Perfect! Dar eu?

— Dumneata nu poți să primești aici scrisorile mele. Ar putea să cadă în mâna altuia. Nu există plăcere mai mare decât să citești niște scrisori de dragoste care nu-ți aparțin...

— Nu pot. Nici o scrisoare!...

— De aceea, eu îți voi scrie la birou prin poșta din oraș, nu prea des însă, ca să nu stârnim bănuielile aprofului care-ți va înmâna scrisorile. Pentru fiecare scrisoare, va căpăta un bacșiș pe măsură.

— Bine, Galeotto...

— Ești mulțumită, domnișoară, de ideea mea?

— Îți mulțumeasc, îți mulțumesc... Ah, cât îți mulțumesc...

CAPITOLUL VIII

«Ori de câte ori mă gândesc că dumneata vei citi tot ce scriu eu aici, îmi tremură pana în mână. Și doar eu mi-am dorit atâta fericirea de a-ți scrie, eu te-am rugat să-mi îngădui. Așadar, îți voi scrie totul și numai adevărul, nu voi tăinui nimic, îți voi mărturisi tot ce se petrece în sufletul meu!... Și ca în psalmul lui David, „inima înșelătoare mă va părăsi, iar de cel rău mă tem“. De aceea, îmi tremură pana în mână. Îmi voi dezvălui viața și voi îngenunchea înaintea dumitale ca înaintea altarului. Nimic nu se poate compara cu plăcerea de a-ți scrie, așa cum nu există chin mai mare decât neputința exprimării prin cuvinte. Dar înălțarea din propria vizuină și bucuria că voi deveni asemenea unui duh în drum spre alt duh merită toată osteneala. În mine freamătă cuvinte nestăpânite, păsări cu pene minunate, iar mâna-mi tremură și pregetă când trebuie să le dau drumul spre dumneata. M-ai dăruit cu grația sincerității. Printr-o atingere plină de vrajă, ca de floare, ai rostit: — Ridică-te și fii sincer! Acum pot să-ți văd ochii, o, domnișoară, ce încântare! Ochii „în care nu există trădare“.

Înțelegi oare, domnișoară, aceste cuvinte de cinstire nemărginită pentru omul „în ochii căruia nu sălășluiește trădarea“? Pentru că trădarea există pretutindeni, în toate sufletele oamenilor, în toți ochii oamenilor! Ea este hrana tuturor, ca pâinea cea de toate zilele. Ea le determină faptele cele mai obișnuite. Când o săvârșesc, simt cea mai mare bucurie, întrucât se încordează și acționează

rațiunea, în schimb, atunci când îi gustă roadele, suferă cumplit, fiindcă intră în joc sentimentele. Trădarea este universală, precum răsuflarea. Dar în ochii dumitale, ca și în inima fecioarelor caste, despre care vorbește Sfântul Ioan, „nu există trădare“. Măine mă voi trezi și voi ofta cu încredere: inima ei este credincioasă ca inima unui cavaler. Strângerea mâinii ei înseamnă onoare. Privirea ei – legământ în fața drapelului. Ce-a spus, rămâne definitiv. Ce fericire să te poți apropia de un asemenea suflet, să te afli înaintea unor ochi ca aceștia!... În astfel de clipe se împlinește spiritul neîntrecut al Indiei, modelat în lupte și chinuri misterioase: „eu sunt tu“. Primește în dar sinceritatea mea, comoara supremă și cea mai prețioasă virtute a omului.

Îți voi destăinui tot ce am închis în mine, tot ce trăiesc... Mă plimb prin parcul Łazienki¹. Te aștept pe tine, deși știu că n-ai să vii. Cade o ploaie mărunță, cețoasă. La răstimpuri, bate vântul și coroanele copacilor foșnesc. Mi-e dor de tine. Sufletul mi se deschide, cum nu mi s-a mai întâmplat niciodată. Primește înăuntru sufletul tău. Să mergem... Coborâm de pe o colină abruptă, umăr lângă umăr, și ajungem pe o alee întunecată. Tălpile tale calcă pe nisipul ciugulit de ploaie. Toate cuvintele pe care mi le spui sunt întipărite în inima mea. Am să-ți spun ce cred cu adevărat, de ce mă tem, ce nu știu și tot ce voi face pe lumea asta. Voi pune totul la picioarele tale, îți voi încredința cel mai strict secret, deoarece în ochii tăi nu există trădare...»

«Pe cerul ca safirul, ciudat de transparent, se aprind una câte una stelele-făclii ale dorului meu. Îmi înalț ochii spre ele cu gânduri senine de fericire. Același cer există deasupra mea și a Lui. Nu mă plângeți, stele-surori tăcute... N-am oare și eu, ca și voi, darul de a fi omniprezent?»

«În aceste câteva zile fericite, m-am convins că iubirea este o creație, o emanație absolut nouă, o sinteză perfectă a tot ce există, pe care un spirit din lumea exterioară o frânge și o întoarce în folosul său exclusiv. Când dumneata nu te afli în incinta acestor patru pereți, când nu ești acasă!... N-are rost să mai vorbesc... Ce mai înseamnă lumea fără dumneata! O lume fără dumneata! Și dacă totuși vreodată această iubire ar pieri? Dacă ar vrea să mă părăsească și să nu se mai întoarcă? Omul e dator să se gândească la toate...

Încerc să-mi imaginez viața fără tine. Nu! Nu-mi pot închipui așa ceva! Inima nu poate îndura. Fără tine, sentimentele și gândurile dispar. Rămâne doar spaima. Nu mă tem de nimic, puțin

¹ Un foarte vechi și frumos parc din Varșovia.

îmi pasă de moarte, dar mi-e frică să nu pierd dragostea ta. Asta ar însemna sfârșitul. Pretutindeni n-ar domni decât negarea fără noimă, descompunerea spiritului în elementele primare, ar rămâne doar cercetarea rece și analiza fără perspectivă, fără metodă și nu se știe în ce scop. Așteptarea veșnică fără speranță și ascultarea până la uitarea de sine a șoaptelor, a foșnetelor... Bătaia inimii lipsite de voință și conștiința rațiunii. Fii binevenită!»

«Florile au venit la mine să-mi povestească fanteziile aromate ale propriilor petale. Se alcătuiesc în game nemaiauzite, ca să se transforme iarăși într-o și mai neasemuită imagine a frumuseții. Trandafiri roșii, buchete pline de raze-culori, trandafiri galbeni, abia rumeniți și stacojii... O, roze parfumate, ardeți prea intens, sunteți prea fragile și fără rezistență, dar rămâneți nepieritoare în frumusețea voastră fără margini! Străluciri, Lumină, Străluminări, Rumeneală, Purpură! Am să vă așez, o, trandafirii mei, la căpătâiul alb al unui bolnav, în ochii căruia aburește fierbințeala, în care inima se zbate cu ultimele puteri, iar din plămânii sfâșiați se scurge sângele într-un pârlăuș prelung... Păliți, roze dragi, pentru că sunteți prea frumoase! Aidoma cântecului suprem, necântat vreodată... Farmecul vostru, ca și vraja cântecului, nu constă oare în aceea că nu întrupați tristețea lucrurilor cunoscute și săvârșite, că în flăcările voastre pâlpâie viața?... O, cântec neîncheiat nicicând, cântec de primăvară, o, dorință de înflorire, împlinire și sfârșit! O, petale trandafirii, ce vă ascundeți viitoarele culori în sepalele bobocilor! Vă iubesc, trandafirii mei...

Trandafirii s-au ofilit pe pieptul trudit al celei care odihnește în lumina lunii, în albeața giulgiului, în cămăruța strâmtă și înaltă. În mine a înflorit ceva neînțeles... Mă învăluie ca niște vrejuri amănunte ciudate care mă fac să izbucnesc într-un râs îngăduitor. Simt crescând în mine cultul copilăresc al unor mărunțișuri disprețuite cândva. Forța vieții îmi umflă pieptul. Ai observat oare, dragă domnule, că mă îmbrac mereu în negru și alb sau în cenușiu? Era una din vechile mele obișnuințe. (Călugărița!) Acum, câteodată, vreau cu ardoare să mă învăluie bucuria, trandafiriul, albastrul, azurul... Faptul că am fost în stare să-mi întorc fața de la veșnicie și să înțeleg haosul și armonia vieții mă miră și mă bucură... Te rog să-mi scrii, lăsând o margine mare (așa cum e și scrisoarea mea). Le voi lega în cea mai frumoasă carte de pe lume.»

«Aștept scrisoarea avocatului meu în legătură cu grăbirea divorțului. Am motive să cred că este un ticălos foarte capabil, dar de cea mai joasă speță. Am devenit atât de priceput în privința proceselor de divorț, încât am ajuns să-l întrec uneori și pe

avocatul meu. Creierul poate fi antrenat mult mai repede decât un cal de curse. Dar nu vreau să insist asupra acestei chestiuni... Îți voi comunica rezultatul când se va da sentința și se va hotărî într-un fel.

Acum aștept. Toată viața mea de acum înseamnă așteptare. Presentul nu mai există. Mă gândesc numai la viitor și aștept, aștept întruna... Zile, ore, minute... În absența dumitale, mă închid în cameră și, ca să nu mă mișc de colo-colo ca o pendulă fără rost, citesc din Shakespeare. Am găsit un volum cam jerpelit în geamantanul de nuiele, pe care l-am lăsat în păstrare la niște cunoscuți din Varșovia. N-am mai citit această carte de aproape opt ani. N-am uitat nici acum lăcomia cu care o studiam înainte de a pleca în străinătate.

Locuiam pe atunci la etajul cinci și, din diferite motive (îndeosebi din cauză că disprețuiam viața), patru zile nu puneam nimic în gură, o bucăică de pâine sau un pahar de ceai... Eram prost îmbrăcat, abandonat, singur și sălbăticit ca un câine de pripas, mă trădase până și prietenul meu cel mai bun. În odaia goală, nemăturată, n-aveam decât un pat fără pernă și o pătură amantată. Îmi scriam comentariile despre Shakespeare pe pervazul ferestrei (n-aveam nici măcar o masă și un scaun), cerneala mi-o făceam singur din chimicale aduse de la laborator. Dormeam printre oasele unui schelet, fiindcă mă pregăteam să dau examen la anatomie. N-aveam lampă și nici lumânare, în camera mea nu deretica nimeni, nu venea nimeni la mine, într-un cuvânt, eram singur pe lume. În schimb, aveam mereu fierbințeală, de foame.

În acel timp, deci, fiecare clipă liberă i-o dedicam lui Shakespeare. Ca îndreptar, foloseam istoria literaturii engleze a bătrânului Taine. În acea vreme, oricât ar părea de ciudat, mă apropiasem cel mai mult de mine însumi, de oameni și de artă. Zile întregi, singur cu ochii ațintiți la simboluri, dispreț față de aparențele vieții, intuirea esenței treburilor lumești, pipăirea tainelor spiritului, a existenței lucrurilor sfinte, cu ajutorul antenelor sensibile ale nervilor. Mai mare răsul când mă gândesc că nu o dată uitam de toate, până și de laboratorul de chimie sau de posibilitatea de a face rost de 14 groși pentru a cumpăra o bucată de pâine. Și asta numai ca să pătrund (ce expresie!) cu mintea deschisă, limpede, două tragedii în Hamlet și să mă bucur de forța însinguratului Lear, să răzbat în lumea poveștilor despre neamul omenesc, a ipotezelor privind istoria omului pe pământ, și să mă plimb cu zâmbetul pe buzele livide prin mulțime, să dezleg, dacă vrei, secretul vieții și să aflu ce se petrece înăuntrul coșciugului.

De asemenea, pe atunci eram îndrăgostit (ce cuvânt!) de viitoarea mea soție. Pe urmă, a venit o vreme când am renunțat la toate

acestea în folosul științelor pozitive despre om. Acum, însă, în aceste zile care seamănă atât de mult cu cele de atunci, din „primul an“, am revenit la Shakespeare. Privirea coboară asupra versurilor și nu se mai poate desprinde de ele. Sunt versurile mele!

Cum de s-a întâmplat ca un poet care a trăit în urmă cu atâția ani și a murit peste nouă mări și țări să presimtă ziua și chinurile mele de acum?

„Când am să rup această roză, viața ei

Nu-i chip să i-o redau, deci trebuie să piară.

De-a ei aromă, dară, să mă mai bucur vreau,

Cât se mai află pe tulpină...“

Mă preambul prin încăpere și îngân de unul singur aceste cuvinte. Melodia este mereu alta. Câteodată atât de neînțeles de puternică, încât mă înfior când articulez sunetele ce vor cădea în prăpastia nimicniciei. Dacă aș fi în stare să explic ce înseamnă asta, dacă aș putea să exprim tot ce-mi spune mie acest maur! Dar nu-i cu putință...

„Când am să rup această roză, viața ei nu-i chip să i-o redau...“ Sunt un om puternic. Iar oamenii puternici suferă cel mai mult, deoarece nimeni nu știe, nimeni nu ghicește ce chinuri îngrozitoare ascunde liniștea lor. Maurul era un om puternic. Deseori am impresia că am în mână spada lui, că trupu-mi e biciuit de viforele mărilor și închide în el sufletu-i sălbatic. Iată de ce intuiesc cu limpezime de proroc mucenicia lui. Shakespeare scoate din om sufletul disperat ca pe o cârtiță din ascunzătoare și-i arată convulsiile. Se vede totul, de la dulceața dragostei, aproape aievea, până la ceea ce piere și se ascunde oricărei priviri. Unele cuvinte au forța fulgerului sau a unui leu înfometat când țâșnește în sărituri mari din peștera dintre stânci și zărește în depărtare o căprioară ce fuge...»

«Domnule, am băgat scrisoarea dumată printre formularele de contabilitate, care acoperă toată masa, iar peste ele am pus un teanc de rapoarte cu sumele încasate. Deasupra am așezat o foaie albă. Tocmai voiam să mă apuc să-ți scriu... Mi-am ridicat privirile, bucurându-mă că-ți pot scrie. Ai să mă crezi oare când am să-ți spun ce s-a întâmplat? Ei, bine, chiar atunci au apărut în cadrul ferestrei doi porumbei sălbatici. Zburau unul lângă altul deasupra orașului, urcând pieziș prin văzduh spre nori. Cu ochiul liber, abia puteam percepe mișcarea aripilor. I-am urmărit să văd ce fac. I-am urmărit îndelung, până când s-au topit în azur. Așa că vezi și dumneata... Poate fi oare vorba despre un fenomen obișnuit? Nu trebuie să-mi scrii lucruri triste, pe care nu pot să le înțeleg, nu

trebuie să mă sperii cu astfel de cuvinte: „dacă aş putea să exprim ce înseamnă...”»

«*„Bon vieux marin, franc capitain de haut bord, vous dormiez la nuit, vous – et, le jour, vous vous battiez! Vous n'étiez pas un Paria intelligent comme l'est devenu votre pauvre enfant...”*»¹

Cuvinte care îmi amintesc copilăria timpurie, clasa pregătitoare şi clasa întâi. Aceste propoziţii de Alfred de Vigny le-am citit în jurnalul mamei, o cărticică legată în piele verde cu marginile aurite.

În copilărie, mă îmbăţam cu ele fără să ştiu prea bine ce înseamnă, le declamam cu fruntea încruntată, ca un om matur, ca un Chatterston înfricoşător şi misterios. Le rosteam cu voce tare, ca să aud foşnetul şi armonia cuvintelor somptuoase. Astăzi mi-au venit în minte şi licăresc ca un licurici în bezna nopţii mele... Ah, cât adevăr conţin aceste cuvinte! Casa familiei mele, vara la ţară, munţii, iazul, râul, frumoasa mea mamă...»

«Domnule, una dintre cele mai fericite clipe din viaţa mea a fost atunci când am citit în scrisoarea dumitale că în mine nu există trădare. Într-adevăr, nu există. Scrisoarea mea nu-ţi va face nici un rău. Sunt sigură că niciodată nu voi aduce suferinţă în viaţa dumitale, că nu voi crea situaţii dureroase, în care să pui ceva în cumpănă şi să te chinuieşti. Mi s-a spus că aş fi foarte potrivită pentru o soră de caritate. Aşa este, uneori mi se pare şi mie că sunt o soră-călugăriţă care ia în mână sufletele oamenilor cu grijă şi respect, ca pe nişte flori strivite, ofilite. La răsuflarea mea, poate că se deschid bobocii zgribuliţi de frig. Aş vrea să fiu ca o statuie albă... Nu-i aşa că o statuie albă, chiar dacă este îmbrăcată în mantie de purpură, rămâne tot albă?...

Trebuie să facem mult pentru oameni, atât de mult, încât fericirea faptelor săvârşite să umple cu trandafiri prăpastia despărţirii... Nu-i aşa? Ce putem face? Dumnezeu eşti Depărtarea intangibilă care întinde mâna spre Dorul meu. Păşim unul spre altul – Depărtarea şi Dorul. Cândva, mâinile noastre se vor întâlni şi se va înfăptui minunea, iar inima ve crede că Depărtarea nu-i o legendă... Numai noi doi în timp şi spaţiu. Adevăraţi şi curaţi sunt ochii mei şi totdeauna voi putea să te privesc cu îndrăzneală... Totdeauna îţi voi putea trimite pe această cale acelaşi zâmbet senin.

Binecuvântat fie drumul care duce spre tine, spre auroră... Dorul înăbuşit te cheamă în plânsul meu... Azi visez edenul enigmatic, unde se intră o singură dată pentru veşnicie... Printre

¹ „Bătrâne, bunule marinar, căpitan de ispravă pe puntea superioară, noaptea vei dormi şi ziua te vei bate. Tu nu vei fi un Paria înţelept, cum a devenit bietul tău băiat...” (fr.).

dărâmături și stânci sfărâmate, visez la comuniunea sufletelor neîntinate, ce se întâlnesc în fulgerul trăsnetului și se aprind, luminându-ne zilele...»

«Dacă sufletul omului ar putea să moară și să se transforme în cadavru, dacă sufletul omului ar fi cadavru, iar trupul, care mănâncă și bea, ar rămâne așa cum este, omul ar deveni ceea ce sunt eu acum. Nimic înainte, nimic înapoia mea. În fața mea nu-i decât o grămăjoară de cenușă pe o tavă. Sunt scrisorile tale scumpe, domnișoară Ewa. Le-am ars acum o clipă. Am ars scrisorile tale! Uite cum s-au petrecut lucrurile. Ieri s-a pronunțat sentința în procesul meu. Am pierdut în chip rușinos. Nici vorbă nu mai poate fi de divorț! Trebuie să-i plătesc „soției“ o pensie alimentară mărită, și asta tocmai acum, când nu mai am nimic, afară de datorii. Avocatul m-a sfătuit cu bunăvoință să las totul baltă. Să mă declar învins. Întrucât eram pregătit demult pentru orice eventualitate, hotărârea consistoriului nu m-a luat prin surprindere. Nici material și nici moral. Nici moral, domnișoară Ewa! Renunț la dumneata, părăsesc Varșovia, îmi găsesc un loc de muncă și mâine, adică nu mâine, astăzi chiar, o, Doamne! plec. Da, astăzi plec. Încotro mă duc și unde mă voi opri, n-am să-ți spun niciodată. Este ultima scrisoare, de rămas bun. Nu mă pot concentra. Nu-i așa că în scrisoare nu se vede nicăieri omul puternic? Nu se vede puterea voinței cu care-mi plăcea să mă laud. Cu toate acestea, sunt un om puternic. Sunt unul dintre cei mai puternici oameni din lume. Nu, nu! Sunt cel mai puternic om de pe pământ! Te părăsesc de bunăvoie, conștient, în clipa asta, când aș putea să te văd peste câteva ore, când aș putea... O, zi îngrozitoare, de ce mi-a fost dat să te trăiesc!

Ce s-ar putea întâmpla cu noi, domnișoară Ewa? Nu ne putem cununa, fiindcă eu am o soție de care sunt înălțuit până îmi voi da duhul sau va muri ea. În dumneata iubesc, ah! nu iubesc, ci venerez întruparea purității, ador sufletul și îți cinstesc onoarea. Sunt asemenea unui ofițer căruia i s-a încredințat stindardul armatei. Te-aș putea iubi în taină, te-aș putea minți și înșela, aș putea să-ți păcălesc părinții, poate chiar... Nu, nu voi fi amantul tău! Mi-am dorit fericirea destinului, așa cum un ofițer învins își dă sabia vrăjmașului biruitor. Nu te voi mai vedea niciodată. Am văzut disperarea și spaima din ochii mamei tale, domnișoară Ewa, și mi-am pus mâna în gât, strigându-mi: Dacă nu pleci, ești cel din urmă netrebnic. De altfel, îți mărturisesc că mama dumitale m-a implorat să nu te distrug. I-am promis că voi pleca și... plec. De aceea, trebuie să mă uiți...

Poate că după ani de viață, sau după moarte, cum crede poetul,

„(...) *la Dumnezeu, în cer,*
cândva te voi putea-ntâlni mereu
și cel puțin acolo voi odihni cu tine...“

Iluzie copilărească, plină de vrajă! Judecata mea de bărbat îmi spune că nu ne vom întâlni „la Dumnezeu“, că nu vom fi alături nicăieri și niciodată.

Cu o clipă înainte, mi-am lipit de perete mâinile, fruntea, buzele.

Am plâns în hohote. Adio! Pe vremea când eram fericit și mai întrezăream o rază de nădejde că voi obține divorțul, ți-am copiat într-una din scrisori un fragment din *Othello*... Ce amintire îngrozitoare! Atunci, în timp ce scriam, mă temeam tocmai de clipa asta. Acum a sosit! Acum te voi ucide, asemenea lui *Othello*. De o sută de ori mai rău ca *Othello*! Maurul a ucis, dar a putut să afle sau să audă în fundul temniței cum au bătut coșciugul în cuie și l-au coborât în pământ. Că nu mai există nimic! Pe când eu?

Eu te ucid, dar după luni sau ani de zile, voi auzi în exilul meu că te-ai căsătorit.

Ajunge! Ah, ajunge! Pentru că mi se pare că n-am păr în cap, ci limbi de foc.

Umblu prin încăpere și nu mă spânzur cu cureaua de la geamantanul de lângă mine numai pentru că mâine, nu! azi, peste câteva ore, trebuie să plec.

Să plec! Ziua s-a furișat spre mine ca o capcană îngrozitoare. Și uite că eu, eu însumi mi-am hotărât sentința. Eu însumi renunț la tine, de bunăvoie! Am înnebunit oare? Te rog să apreciezi acest curaj neînduplecat ca moartea. Când vei uita totul și vei fi a altuia, numai asta să n-o uiți, fiindcă, îți jur pe sufletul meu! întrece puterile omenești. De așa ceva nu vei mai avea parte niciodată. Eu însumi nu voi mai fi în stare să procedez la fel.

Tocmai asta e urieșesc în mine.

Nu ți-am atins buzele niciodată. Nici măcar nu ți-am sărutat mâna. Ah, buzele tale... Te-am cunoscut curată ca apa de izvor, imaculată ca zăpezile veșnice de pe vârfurile munților Tatra, așa te-au văzut ochii mei în ziua spovedaniei... Mireasă a îngerilor, soră a norilor! Păstrează-ți puritatea sufletului...

Nu-mi este îngăduit să-ți cer asta... Păstrează-ți sufletul, care este al nostru, al meu și al tău! Nu! Căsătorește-te și uită de mine!

Buzele mele nu ți-au atins niciodată buzele. Rămas bun! Îți sărut gura, părul minunat și ochii sinceri, neîntinați. Un singur lucru mai pot face: să-mi lipesc buzele de peretele rece, dincolo de care te odihnești cufundată în somn.

Parcă mi-am sărutat pe buze propria moarte. Ewa!»

CAPITOLUL IX

În ziua aceea, de dimineață, fără să presimtă nimic, Ewa alergă la birou, unde aprodul îi înmână scrisoarea. Cum se întâmplă descori în viața oamenilor, era poate peste măsură – s-ar putea spune chiar, provocator de fericită. Își făcuse un obicei să nu citească scrisorile de la Łukasz imediat după ce venea la birou, ci abia mai târziu, în timp ce lucra.

Când toate colegele își ocupau locurile la mese și se apuiau de socoteli, după ce apărea șeful scârțâind din ghetetele de lac și ea însăși rezolvase o sumedenie de hârtii, abia atunci scotea pe furiș plicul drag de sub formulare. La fel făcu și acum.

Pe măsură ce citea, bucuria dulce, plăcerea ascunsă se transformau pe nesimțite într-un pumnal îndreptat spre pieptul ei. Inima își încetineea ritmul, se oprea prevestitoare de rău, înăbușită de strânsoarea neînduplecată a nenorocirii. Ochii speriați parcurseră scrisoarea de o sută de ori. O dată și încă o dată... Parcă un strat de funingine i se depunea pe creier și n-o lăsa să priceapă. Treptat, însă, simți că i se prăbușește ceva în piept...

Avea senzația că i se scufundă pământul sub picioare. Privea uluită la vederea prăpastiei.

Capul îi atârna ca un pietroi deasupra formularelor. Încordându-și toate puterile, Ewa izbuti să se stăpânească și începu să lucreze liniștită. Cu toată răceala din degete și amorțeala din picioare, cu toată apăsarea de pe creier, socotea fără greș, completa pozițiile din rubrici fără să se mai uite la titluri, fără să sară nimic, cu o exactitate înspăimântătoare. Auzea în jur bătaia pendulelor, discuțiile, chemările și răspunsurile, glasuri omenești apropiate sau depărtate și sunetele lucrurilor moarte. La un moment dat, într-o clipă din istoria buimacă a acelei zile, Ewa realizează că trebuie să plece și ea ca de obicei. În birou mai rămăseseră doar câteva persoane.

Se înfioră. Simți iarăși că împietrește ceva în ea, ca la început. În pofida celor întâmplate, nutrea încă speranța că paharul acesta de otravă se va întoarce de la gura ei. Și când va ajunge acasă, se va convinge că totul nu fusese decât o încercare cumplită. Și toate

vor reveni la situația dinaintea!... Deocamdată, însă, șoaptele speranței milostive fură alungate de spaima care-i arăta parcă în luciul oglinzii misterioase adevărata față a lucrurilor, străpungându-i sufletul cu strigătul disperării. Avea impresia că aude un duruit de tunet în urma ei, că umbra Satanei îi însoțește gândurile, precum călăul însoțește întemnițații cetluiți în fiare. Când și când, împrăstie și prefăce în pulbere gândurile fericite, smulgându-le din întuneric numai pe cele ucigătoare, ca pumnalul țintuind inima care nu știe nimic.

Ieși calmă, înclinându-se în dreapta și în stânga și împărțind zâmbete colegelor și colegilor de birou, portarului și aprodului. Privirea adresată aprodului țâșni ca un geamăt... Ajunse acasă băhâind, cu sufletul într-adevăr orb. Își reveni abia când ajunse la scară și respiră adânc. Urcă treptele repede, gâfâind și cu un zâmbet de moarte așternut pe buze; plină de hotărâre și rugându-se.

Întrezări adevărul și îl simți ca pe o lovitură de secure în creștet. Cutia de scrisori, ascunzătoarea scumpă a tainei inimii, arca sufletelor, ființa dragă și confidenta lor, dispăruse de la locul ei. Aceeași mână care-i încredințase scrisorile scosese și cuiele. Urmele lor rămăseseră pe tăblia albă a ușii. Ewa simți în inimă durerea smulgerii cuielor, a găurilor negre, înfiorătoare. Abia acum se cutremură de spaimă. Se afla față în față cu nenorocirea, aidoma unui ucigaș care se strecoară în bezna nopții în dormitor pe fe-reastră. Cu ultimele tresăriri ale voinței, încercă să-și dea curaj. Parcă își întindea pe față cu degetele tremurânde ale sufletului masca de liniște.

Apăsă pe butonul de la sonerie. Când i se deschise, aruncă o privire piezișă spre dreapta și durerea o fulgeră din nou.

Până în adâncuri! Camera lui Łukasz era goală. Prin ușa întredeschisă se vedeau barele de la patul de pe care se luase așternutul. Împinse ușor și intră. Un geamăt îi înconjură picioarele și o imobiliză. Pustiu! Bezna adâncă a mobilelor o privea ca niște găvane însângerate, goale.

Durerea i se înfipse iarăși în inimă hoștește.

Își îndreptă pașii spre sufragerie și intră. Se uită la fețele părinților. Mama era descumpănită, palidă. Maxilarul inferior îi tremura din când în când, iar ochii îi sticleau întunecați de sub sprâncenele încruntate. Privirile temătoare ale tatălui alunecară cercetătoare spre fiica sa.

Din neorocire, se afla în încăpere și sora căsătorită. Povestea pe îndelete ceva fără noimă.

Ewa simți bucuria din vorbele ei. Își dădu seama că Aniela știa ce se întâmplase cu ea. Înțelese că începuse înadins să relateze

întâmplarea aceea fără cap și fără coadă, care n-avea să se mai sfârșească niciodată, constituind un adevărat ospaț în cinstea ei.

Satana își bătea joc de ea.

Se uită pe rând la toți cei de față și își scoase liniștită pălăria. Apoi i se adresa mamei:

— Masa e gata?

— De ce te grăbești? se amestecă Aniela numaidecât.

— Mă grăbesc.

— Hm...

— Łukasz Niepołomski s-a mutat? o mai întrebă Ewa pe stăpâna casei.

— S-a mutat, răspunse bătrâna doamnă.

— A plecat din Varșovia?

— Da, a plecat definitiv.

— A venit să-și ia rămas-bun?

— A venit.

— Și când a plecat?

— Astăzi.

— Unde?

— Asta nu știu.

— Nu ți-a spus?

— Nu.

— De ce trebuia să-i spună mamei asemenea lucruri? Ce interesează pe cineva unde pleacă un om ca ăsta... interveni iarăși Aniela.

De astă dată, Ewa îi răspunse apăsător, cu o violență la care nici ea nu se aștepta:

— Nu-i așa că turbezi? Te roade că pieptul a început să-ți atârne, că ai ajuns o cloșcă înfioată care nu se duce decât unde-i poruncește Wladek, că ai îmbătrânit ca o babă, iar eu nu m-am schimbat deloc! E trist, firește! Îmi pare rău de tine. Nu mai poți să-ți rânjești dinții în fiecare zi la locatari. Cum se uită un bărbat la tine, te trec fiori pe spinare. N-are rost să-ți mai expui sânii și să arunci ocheade... Nu se mai dă nimeni în vânt după asemenea farmece...

— Atrag atenția, rosti pe neașteptate capul familiei, care tăcea de obicei tot timpul cât durau situațiile încordate, atrag atenția... Ajunge un singur cuvânt al lui Niepołomski și Kraft mă dă afară cât ai zice pește.

— Cui îi atragi atenția, tată? întrebă Aniela cu obrăznicia unei persoane fără nici o obligație, liberă, morală și străină de casă.

— Atrag atenția tuturor celor interesați să-mi păstrez postul dobândit cu atâta trudă... continuă bătrânul pe un ton neobișnuit.

Fața învinețită, plină de o amenințare caraghioasă, i se micșorase cât un pumn încheștat.

— Fără îndoială, acum nu mai „atârni decât de un fir de păr“ acolo, cred că au și început să te lucreze.

— Taci din gură! Mă privește... Dacă mă lucrează sau nu, e treaba mea! Iar tu să taci!

— Ca mâine o să-l dea afară, ca mâine... se văietă mama, adresându-se Anielei, ca și când numai ea s-ar fi aflat în încăpere.

— Se va găsi ușor un pretext... peroră fiica mai mare cu ag-rime și logică. Acum, când Niepołomski s-a mutat... Un cuvîntel al lui Niepołomski și Kraft...

Bătrânul continua să-și mănânce cu nepăsare felia de pâine uscată dinainte de masă. Înghițind a cincea sau a șasea înbucătură, rosti sentențios:

— Abia atunci se va ști cum s-au petrecut lucrurile... Când va fi prea târziu. Abia atunci vom regreta, ne vom văicări și ne vom certa...

— Ce înseamnă toate astea, filozofie de două parale la un pahar de vin? Ce-i asta? se burzului mama, lăsând la o parte orice rușine și pregătindu-se de atac.

— Am spus o dată!

— Spune clar! Ca să audă toți!

— Am vorbit destul de clar. Te rog să aduci supa. N-am timp de interviuri. Serviciul nu așteaptă.

Se aduse castronul cu supă. Ewa își puse în farfurie și începu să mănânce repede. În timp ce mânca, vedea cuțitul lângă farfurie. Mâna îi tresări, vrând parcă să-l înșface și să-l împlante în pieptul Anielei. În minte îi răbufnea larma tăcută a patimilor concentrate într-una singură. Se rupea ceva înăuntrul ei, ca o frânghie de care atârna o greutate de o mie de puduri¹. Mâncă în grabă, dar liniștită, își puse pălăria și ieși cu pași ușori, fără să-și ia rămas-bun de la nimeni.

Chipurile întâmplător, o ajunse din urmă tatăl ei. Dregându-și glasul și mormăind, trepăda pe lângă ea, când pe dreapta, când pe stânga. La intrarea în clădire, începu să-i spună ceva, dar Ewa nu-l auzi, nu era în stare să asculte ce-i spune acest om bătrân. Se prefăcea că uruitul de pe stradă nu-i permite să înțeleagă nimic și se uita în-ciudată la el. Îi simți ca prin ceață privirea îngândurată, ochii roșii, plini de lacrimi și zâmbetul încărcat de regrete.

În inima ei nu mai era loc pentru asemenea simțăminte.

¹ Unitate de măsură pentru greutate, în Rusia, egală cu 16,38 kg. În timpul când se petrece acțiunea romanului, Polonia era împărțită între Rusia, Prusia și Austria.

Încercă o durere îndoită, văzând fața și ochii acestui om atât de străin pentru ea în acest moment. Rosti o frază, câteva cuvinte care habar nu avea ce înseamnă, și se depărtă pe drumul ei.

Picioarele o purtară pe diferite străzi. Înainta fără să vadă oamenii și lucrurile. Truda minții se reducea la încercarea de a-și stăpâni răbufnirile conștiinței. Aceste răbufniri puteau fi comparate cu rafalele neașteptate ale vântului în munți, care tulbură din senin acalmia și se oprește deodată, nu se știe când și cum. Inima îi murea în piept, cuprinsă de amorțeala morții. Măinile căutau ceva de care să se sprijine. Din învălmășeală, se ițea părerea de rău, un sentiment cumplit, mort și orb. Semăna cu un conglomerat de ferăstraie de oțel fără dinți, în stare să despică blocul inform de marmură zămislit de veacuri în măruntaiele pământului. Și parcă în truda regretelor, ca și în încordarea ferăstraicilor, exista o înțelepciune adâncă, ascunsă chipurile în cuvintele prințului danez în timp ce privea la tidva bufonului Yorick.

La birou, munci cu râvnă. Calculele, necesitatea de a-și ține mintea trează, în chingi de oțel, erau un adevărat balsam pentru viforele care-i hălăduiau în suflet.

Dar orele de birou se scurseră repede. Ewei nu-i venea să creadă că programul se sfârșise atât de repede.

Plecă cea din urmă. Își puse întrebarea ce-ar mai putea face în această zi cumplită. Deodată, îi trecu prin minte gândul neînsemnat, născut în creier, parcă dintr-o sămânță otrăvită, că ieri putea să-i scrie lui Łukasz, dar astăzi nu mai e cu putință, pentru că a plecat. Părul i se făcu măciucă în creștetul capului. Îmbulzeala de după amiază de pe o stradă aglomerată din Varșovia o înghiți cât ai bate din palmă, așa cum voiurile plasei înghiț peștele fără apărare. Se lăsă acaparată de mulțimea care semăna cu aripa unui năvod uriaș. Nu știa nici ea când și cum ajunsese în parc. Se duse la locul primei întâlniri cu Łukasz. Parcă voia să se plângă împotriva lui loçului, potecilor, copacilor... Mulțimea ajunsese însă și acolo. Bănci ocupate, aer plin de praf, foșnet de rochii, larma glasurilor. Oameni. Ewa se opri lângă un copac, într-un loc de unde se vedea banca lor. Ochii ei, bolnavi de nenorocire, ochi care nu doreau să vadă nimic, ochi răniți, se îndreptară spre bancă.

Același loc, văzut de atâtea ori, nepăsare; totul devenise parcă un loc de jale, plin de urme și morminte nevăzute de nimeni. Nu era cu putință să atingă cu privirea vreun obiect. Vremea lor trecuse. Redeveniseră ceea ce erau, adică încetaseră să mai existe.

Strălucirea acestor lucruri alese, înălțate de sufletul sensibil la nivelul simbolurilor, cobora spre sfârșitul amurgului.

Toate se îmbrăcau acum în zăbranicul cenușiu al dezamăgirii. Ah, cum mai hohoteau copacii alungați din inima suferindă! Cât

de îndoliate păreau drumurile, străzile, aleile, gazonul, crângurile și chioșcurile. Bătrânul stejar, îndrăgit, confidentul, fratele... Coroanele îndepărtate ale arborilor...

Se lăsa noaptea. O noapte înfricoșătoare! Văduvită de farmec, nu mai era adăpostul dinainte, biserica sfântă a iubirii; sosea de departe, pustie a beznelor mistuită de răzbunare, genune a spaimei și mare nețărmită a pierzaniei.

Cuvintele „nu-i aici“, fiorii lucrurilor moarte răzbăteau în murmurul oamenilor, în adierile vântului și în foșnetul frunzelor. De pretutindeni emana o apatic copleșitoare, monstruoasă, în stare să vlăguiască cele mai puternice brațe. Foamea uriașă a sufletului, care nu poate fi astâmpărată nicăieri. Împrejur, pustietatea surdă și mută, iar dincolo de ea, pulbere inertă. Toate încremeniseră. Viața de pe pământ, altădată bucuria spiritului totdeauna de veghe și uimirea ochilor tineri, se osificase, murise.

Forța uriașă se prăbușise, condamnată la trândăvie și pieire. În acest univers, orice visare era exclusă. Realitatea care existase întrecuse tot ce puteau închipui cele mai cutezătoare visuri. Această realitate însemnase descoperirea unei lumi noi, despre existența căreia nu știuse nimeni, nicăieri și niciodată. Iar acum, această realitate, acest pământ al făgăduinței, încetase să respire și pierise ireversibil asemenea unui vis. Erau clipe când Ewa își strângea mâinile, ca să se convingă că tot ce gândea existase aieva și nu uitase nimic. Nu fusese doar un vis. În schimb, își aduse aminte de o perioadă mai depărtată din viața ei. I se buluciră în minte întâmplări și lucruri șterse din memorie, gândurile dinainte de ziua când se spovedise și-l cunoscuse pe Łukasz. Toate reveneau acum amenințătoare și neiertătoare. Îi înconjurau sufletul ca o droaie de trișori răzbunători, cărora legea le permite să vorbească de câștiguri. Și acest drept le fusese acordat de Łukasz. Ei! Unde să se ducă? Cum să mai trăiască aici?

Mergea fără un țel anume, încotro o purtau picioarele. Rătăcea cu capul sus și cu ceață în priviri, reflectând la cele întâmplare, ca și când era vorba de altcineva.

„Cine sunt eu? Și ce fac?“ se întreba, cufundându-și privirea în întunericul dinăuntrul sufletului. Și își răspundea singură printre lacrimile lăuntrice în acest vorbitor al părăsirii: „Sunt un suflet însingurat și disprețuit. N-am nici un prieten și nici un ajutor de nicăieri. Am devenit un lucru fără valoare, care nu folosește nimănui.

Toată lumea îmi vede păcatul pe care-l săvârșesc în inima mea cu bună știință și mereu, mereu...

Ajută-mă, Doamne! Ajută-mă Tu, care iubești toate viețuitoarele, Tu, singurul care știi adevărul... Păcatul meu este cerul care

m-a cuprins, știi și Tu, care m-a înconjurat cu brațele, știi prea bine, m-a înlănțuit și m-a îmbrățișat. Păcatul meu sunt ochii, șoapta și murmurul vorbirii abia auzite. Îmi iubesc păcatul făptuit de inima mea și urăsc tot ce mă îndepărtează de el. Dincolo de el, nu văd decât bezna mucegăită și moartea respingătoare.

Păcatul meu este armonia liliacului înflorit, imnul tărilor senine, tupilat în zidul verde al copacilor când așteptam... Păcatul meu este freacăta ramurilor de mesteacăn, freacăta nespus de ademenitor, alinat de ploaia mângâietoare. Auzindu-l, nu-l auzeam, iar acum a pătruns în inima mea... O, glas al mestecenilor din acele dimineți de așteptare!

Tufișuri compacte, care urmăreați vântul când trebuia să vină și nu venia...

Unde să-mi caut salvarea? La cine să mă duc și încotro s-o apuc?

Nimeni nu mă poate ajuta cu nimic, nici măcar cu un sfat. Povara este peste puterile mele. Tristețea mă lasă fără vlagă. Toți îmi văd nenorocirea, păcatul ascuns, și asta le provoacă o bucurie mărunță. Ar vrea să-mi întretaie drumurile, să mute semnele și să-mi împingă gândurile pe căi greșite. Înainte de toate, însă, să-mi smulgă inima din piept... Iar cei ce-ar dori să mă ajute nu se pot amesteca. Este vorba numai de încheștarea mea cu propriul destin. El a câștigat și eu am pierdut. Sunt condamnată... Ce folos că deținutul condamnat este nefericit și stârnește mila, câtă vreme cel judecat este și blestemat?"

În timp ce rătăcea astfel, chinuită de zbuciumul forțelor vrăjmașe și de neputința celor milostive, ca niște surori ce-și plâng sora moartă sau ca tâlharii care-și sticlesc ochii la prostituatele din cârciumi, îi veniră în gând cuvintele dureroase din scrisoare:

„Nu ți-am atins buzele niciodată, nici măcar nu ți-am sărutat mâna“.

Simți în toată ființa țipătul și șoapta buzelor albite ale acestor cuvinte, două simboluri ale aceleiași adevăr neîndoielnic.

Intui toată profunzimea și splendoarea lor, poate chiar mai adânc decât cel care le scrisese.

„E adevărat..." îngână, înaintând întruna printre chicotelile din jur. „Nu m-ai sărutat niciodată pe gură. Și nici eu pe tine.“ Dincolo de acest adevăr, se ascundea ca o hienă nebunia disperării. Acum îl insulta pe Łukasz cu mii de suspiciuni și acuzații nedrepte. Alergă la intrarea unei clădiri și își sprijini fruntea de zid, deoarece îi clocotea ceva în cap, arzându-i țidva și îmbrâncindu-i judecata de pe fâgașele bunului-simț. De nicăieri, își făcu apariția, simplă și înțeleaptă, dorința de a muri. În această dorință, era atâta dulceață, în schimb nici o umbră de nebunie. Era o spărtură prin care

putea să iasă din labirintul dărâmăturilor, o fisură arătată de mâna milostivă a unui cerșetor respingător, adormit în urzicile dintr-un șanț... N-ar mai fi putut trăi fără acest gând al morții. Acum, pe aripile fragile ale meditațiilor despre felul, locul și momentul în care putea să-și pună capăt zilelor, începu să planeze în infinitul nenorocirii...

Pășea îngândurată spre casă, cu ochii ațintiți la bolta uriașă a cerului. Aproape de casă, își aduse aminte alt fragment din scri-soare:

„Sunt unul dintre cei mai puternici oameni din lume. Nu, nu! Sunt cel mai puternic om de pe pământ!“

Cuvintele îi apărură nu ca niște sunete, ci ca întruparea evidentă, palpabilă, a adevărului esențial. Se cutremură în fața acestui adevăr și ar fi fost gata să cadă în genunchi înaintea măreției lui.

„Ești cel mai puternic om din lume, șopti îmbătată. M-ai părăsit pe mine, ființa atât de dragă ochilor tăi negri! Pe mine, care eram în tine și una cu tine. M-ai smuls din pieptul tău, ca și când ți-ai fi smuls inima de vie cu mâinile-ți neînfriate.

Ți-ai lipit buzele de varul rece de pe peretele dincolo de care dormeam, în semn de rămas-bun. Și ai sărutat mormântul. Iar eu, nefericita de mine, n-am știut! De ce nu m-am trezit și n-am simțit ce faci! N-ai mai vrut să mă vezi. Ai renunțat până și la ultima privire, pentru amândoi. O, ești puternic! În cer și pe pământ, nimic nu s-ar fi putut împotrivi voinței tale. Tu stăpânești toată lumea, pe mine și pe tine. Cât te ador! M-ai îndemnat să uit, dar ultima ta faptă nu-și va atinge scopul! Stăpânul meu! Porunca ta, numai aceasta, nu va fi ascultată. Niciodată! Am să mor! Am să fiu tot atât de puternică și curajoasă ca și tine.

Ai să afli din ziar, când îmi vor scoate cadavrul din groapa morții și-l vor recunoaște. Vei ști într-adevăr ce-ai făcut. Abia atunci vei înțelege tot ce-ai făcut, om puternic ce ești. Tu, care nu m-ai sărutat niciodată pe gură...”

Cu toate că se întoarse acasă cu câteva ore mai târziu ca de obicei, mama nu îndrăzni s-o întrebe unde fusese și ce făcuse.

În încăperea este întuneric. Bătrânul ședea lângă fereastra deschisă. Samovarul șchiop pufăia încă în întuneric. Ewa nu-și bău ceaiul și nu mănăcă nimic. Se dezbracă repede, fără să mai aprindă lumina, și se trânti pe patul din spatele paravanului. Pentru prima dată în viață resimțea sărăcia și apăsarea casei. Seara era înăbușitoare. În locuință și în curte, domnea un aer lănced, adâncind și mai mult impresia lipsei de orizont a existenței. Își acoperi capul cu un pled ușor, vrând parcă să se ascundă de lume. Se prăbuși dintr-o dată într-un somn profund, somnul tinereții copleșite de nenorocire.

Trupul și sufletul i se rostogoliră ca o piatră în hăul fără fund al apei negre. Târziu în noapte, din această neființă, din hrubele întunecate ale adâncului, începu să se depene un vis binefăcător despre ceva nemaipomenit, despre ceva din afara lumii noastre pământești. Puteri misterioase o purtară pe alte tărâmurile de pe o planetă izolată în infinit. Își simțea inima ușoară, ca după un plâns îndelungat în singurătate, când norocul îți zâmbește din nou.

Nu știa nimic de nenorocirea ei, de suferința inimii. Ulterior, n-avea să-și mai amintească niciodată acest vis și nici să-l re trăiască. I se întipărise în cutele memoriei doar plăcerea binecuvântată pe care o încercase tot timpul cât visase.

Până când o atinse brațul implacabil al trezirii la realitate.

Se așeză pe vine în pat și își duse mâna la piept, vrând să domolească bătaia inimii. Nu știa încă nimic... Primul gând se apropie de ea din întuneric asemenea unei șoapte negre, necunoscute:

„Łukasz nu mai este aici!“

Realitatea disperării își înfipse amândouă mâinile în părul despletit, cufundându-și în el degetele nevăzute, slabe și strâmbe. O, cine poate să descrie răbufnirea din străfundul inimii! Se înălța nestăvilită, neanunțată de nimic, ca un fior ce străbate învelișul pământului înainte de erupția unui vulcan.

Ewa se cutremură năpădită de transpirație, rugându-se doar să treacă cu bine și să înceteze.

Trecu, într-adevăr. Îi urmă un oftat dureros, ca o piatră zvârlită de dincolo de gard de o mână nevăzută și răzbunătoare. Își dorea un scurt răstimp de mângâiere azurie ca cerul acoperit de norii cenușii.

Dar așa cum piere cerul senin sub năvala vijeliei, tot așa se stinse și alinarea în inima amorțită. Ceva ca un foșnet insesizabil se isca în spatele ei și părea să-i șoptească pe jumătate îngânând cuvinte de compătimire, necunoscute dar dureroase ca loviturile de cnut.

„Nu, nu, nu!“

Capul îi căzu pe brațe și se prăpăstui în gol, ca un pietroi zvârlit de o mână disprețuitoare. Simțământul acesta de dispreț era cu neputință de suportat în locul unde se afla altarul împodobit cu trandafiri. Ochii i se umplură de lacrimi, inima își înteeți bătaia, refugiindu-se în depărtarea nemărginită, asemenea unui exilat pe drumul aspru într-o țară străină.

Nicăieri, nici un sprijin, nimic care să-i întărească sufletul. Toate speranțele i se spulberaseră, lăsând în urmă doar hohotul de plâns, înăbușit în piept cu forța... Ultima alinare...

CAPITOLUL X

Zile, săptămâni, luni...

Ewa nu avea nici cea mai mică idee ce se întâmplase cu Niepołomski. Toate încercările de a afla ceva se dovediseră zadarnice. Se dusese la biroul de adrese particulare, la pașapoarte, expediasse scrisori și întrebase de el pe la ziare...

De pretutindeni primise răspunsuri asemănătoare: nu știm. Cum mai tremurase la biroul de adrese particulare, când auzise rostindu-se numele lui Niepołomski! Aflase, însă, doar că părăsise Varșovia. Așadar, nu făcuse nici un pas înainte, revenind la punctul de plecare. În răspunsurile primite de la redacțiile ziarelor i se dăduseră vechile adrese de la Londra și Paris sau i se comunicase scurt și cuprinzător: nu știm. În jurul sufletului ei se alcătuisse parcă o conspirație, o alianță a oamenilor, o înțelegere a instituțiilor și a lucrurilor, un cartel al împrejurărilor nemiloase care se ajutau reciproc din toate puterile numai ca ea să nu afle nimic despre Niepołomski. Își dădea seama că așteptarea ei nu era decât o iluzie și totuși, când primea de undeva vreun răspuns negativ, îl întâmpina cu un zâmbet de dispreț: „știu, știu prea bine, prieteni, ce-mi veți spune...” Ajunsese repede la concluzia că Łukasz murise. Dar nici măcar de moartea lui nu se știa nimic; nicăieri nici o veste, nici un ecou...

Ewa suportase greu această vară caniculară, muncind fără întrerupere.

Dacă n-ar fi fost ceasurile amorțite și oarbe de adunări automate ale unor coloane uriașe de cifre, rapoartele despre costurile transporturilor de mărfuri pe diferite linii, și-ar fi pierdut mințile. De aceea, lucra cu îndârjire de două și de trei ori mai mult ca înainte. „Făcea” câte trei sau patru „norme” pe zi, fără să-și dezlipească privirile de pe formulare și fără să-și întrerupă firul gândurilor. Nu mai era în stare să-și îngăduie nici o clipă „liberă”. Timpul ei liber, numai al ei, era populat de cortegiul gândurilor negre, capete moarte în voaluri de nuntă. Observaseră cu toții râvna ei rece, perfecțiunea situațiilor, precizia calculelor, munca fără preget și excesul de zel. Câștigase în acest timp „sume uriașe”. I se comunicase

chiar că avea să fie avansată curând. Șeful de birou ajunsese la concluzia că „norma“ zilnică nu putea fi decât prea mică, de vreme ce un funcționar ca domnișoara Pobratyńska făcea atât de multe.

Cam în acest răstimp, Ewa începuse să se „gătească“, după cum se exprimase sora ei Aniela. În realitate, începuse să se îmbrace cu eleganță și rafinament. Fără a fi prea scumpe și stridente, rochiile ei erau bine asortate, dovedind mult gust și o grijă neobișnuită. În plus, erau croite într-un fel aparte, aristocratic, s-ar putea spune. Pe stradă, Ewa făcea impresia unei domnișoare din societatea înaltă. Această dorință de a fi bine îmbrăcată nu apăruse dintr-o dată, ci crescuse și se maturizase cu încetul. Conșinea, e drept, și o doză de răzbunare, care evolua spre cinism.

Părăsită, cunoscuse în aceste zile toride toate încăierările dintre ingerii luminii și forțele întunericului.

Ea însăși se transforma pe îndelete într-un spirit al umbrelor. Sufletul ei nu mai avea nimic din ceea ce vorbele oamenilor denumesc categoric virtute sau viciu. Pășea pe muchia mișcătoare și fărâmicioasă dintre bine și rău, ca pe buza calcaroasă a vârfului Giewont¹. Se complăcea în penumbra, misterul și lipsa de limpezime a propriilor gânduri, petrecând vreme îndelungată în singurătate. Afla o mulțumire nespusă în a gândi singură, contemplând lumea cu luciditate. Transfera realitatea văzută în propriul cuget și-i tulbura imaginea cu ajutorul rațiunii. Mai demult, se temea ca de moarte de ceea ce fusese învățată să numească depravare. Acum, însă, cea mai respingătoare monstruozitate de pe stradă nu mai constituia un obiect vrednic de dispreț. Durerea și forța se vânzoleau în sufletul ei și creșteau mereu. Cel mai mult lua în râs viața. De o sută de ori pe zi râdea de Łukasz și de „fapta lui mare“, de ea însăși, pentru că îl dorea prosteste, de puiul strivit și sărăcia tatălui, de munca mamei și graviditatea surorii Aniela, de curierul ciumat care colinda pe străzi cocoșat sub greutatea pachetelor, de cerșetoria fără nas și de paralizicul cu ochii acoperiți de albeață, purtat în cărucior.

Acum îl iubea pe Łukasz ca o nebună. Dar altfel, cu totul altfel. Deși pentru ea aproape că nu mai exista. Aflat la marginile dorului, devenise un Hermes Trismegistul care, poruncind spiritelor, frații lui, să-i slujească drept suită, urcase spre stele. Ca să-l aducă pe pământ, i se vânduse, îi adusesese tot felul de jertfe în inima ei, îi cedase mereu și fără socoteală. Îi promitea în vis deliciile raiului, numai să vină. Visa să ajungă slujitoarea lui, își dorea să încerce noaptea cu el plăcerile trupului, păcatul tainic care le-ar fi unit sufletele într-o veșnicie hulită. Privea cu indiferență cum i se sataniza tot mai mult sufletul. Asista cu zâmbetul pe buze la ac-

¹ Vârf în Munții Tatra.

ceptarea unui compromis după altul, făptuind milioane de păcate necunoscute și dorind altele noi. Ce însemnătate mai avea că săvârșea aceste păcate numai în gând, cu ajutorul poftelor și al voinței, de vreme ce ele îi stăpâneau inima. Dormitau ferecate în inimă, gata să răbufnească, asemenea scânteilor în piatră rece. În cele din urmă, ajunsese la o limită anume, când își spusese că viața n-are decât să nu mai existe, să nu mai apuce ziua de mâine, numai să trăiască o singură zi cu el, ziua de azi. Viața însemna azi!

De-ar ști măcar dacă a murit. Dacă n-ar mai fi în viață, și-ar pune și ea capăt zilelor și l-ar găsi în cer sau în iad, în rai sau în Azgard, oriunde s-ar afla. Dar cum să moară, atâta vreme cât el trăiește? Se mulțumea deci cu fărâmiturile speranței. Deseori, din aceste rămășițe țâșneau iluzii neașteptate, tărâmurii orbitoare, pământuri necunoscute. Din premisele de o mie de ori mai mici decât semintele de rozetă creșteau baobabii încrederii, stufoși și uriași, frumos alcătuiți și tot atât de bine conturați ca sistemul lui Schelling. Alteori, însă, în această metafizică a renunțării, se amestecau efemeridele unor impulsuri oribile, loviturile rățărilor nevăzute la acte de răzbunare... Amintirea frecventă a unui gest, a unei adieri, a unui geamăt, insesizabile în zilele fericite, sădite acum în beznă de mâna Satanei, o izbeau în piept ca un cuțit săptămâni la rând...

Ewa se făcuse nespus de frumoasă. Când mergea grăbită pe stradă, adâncită în sine, înaltă, cu privirea destrămată parcă și cufundată în lumea sufletului, nu era bărbat care să n-o urmărească și să nu ofteze. Ochi de pasăre în agonie, întunecați de pleoape ca de giulgiul morții. Devenise rece, palidă, zveltă și ciudat de răzbunătoare, ca Diana. Dacă își oprea privirea asupra vreunui trecător, îl străpungea de moarte cu vâlvătaia sufletului învâlvorat, ca săgeata din arcul de argint al surorii lui Apollo. Cel mai adesea, bărbații n-aveau parte decât de sticlirea ochilor neînduplecați și de zâmbete batjocoritoare.

Drumurile de acasă la birou și de la birou până acasă erau cele mai apăsătoare. Mai ales atunci se lăsa pradă amintirilor, calculelor de tot felul și comparării prezentului cu trecutul; era pur și simplu copleșită de diferite fleacuri sau de lucruri importante, de închipuirile necunoscute ale ceasurilor de visare și de abia încercatele impresii curente, într-un cuvânt, de aritmetica fără început și fără sfârșit a însingurării. Erau unele proverbe pe care Ewa le repeta adesea ca pe niște embleme perfecte ale vieții ei, ca pe niște sentințe atotcuprinzătoare. În fiecare dimineață, descoperind un gând sau o emoție nouă, rostea dictonul potrivit, constatând cu un cinism amar: „Cu cât înaintezi mai departe în pădure, cu atât vezi

tot mai mulți copaci“. Și pășea tot mai adânc în pădurea nestrăbătută a vieții.

În această perioadă, fu zdruncinată de câteva ori de șocuri atât de puternice, încât după aceea se înfiora de spaimă când se gândea la ele. Într-o după-amiază, în timp ce se îndrepta spre casă, silindu-se să pară cât mai nepăsătoare, se uită la un tramvai care trecea pe stradă și văzu scris pe acoperiș cu litere uriașe cuvântul „Lukasz“. Era o reclamă a unui magazin sau asociații. Tresări, izbită parcă fără milă de curentul electric și, pe jumătate moartă, înțepenită, se târî până acasă cu sufletul paralizat.

Altă dată, când ședea pe banca „ei“ din parc, stăpânită de forța cu adevărat elementară a simțămintelor nesatisfăcute, pe care încerca să le țină în frâu spunându-și că și ceilalți oameni sunt nefericiți în dragoste, putrezesc și mor prin spitale, auzi deodată discuția a doi trecători, care suna ca un răspuns la zbuciumul ei: „Viața trebuie să fie viață, iar moartea nu face decât să profite de drepturile ei“. Această frază i se lipi de creier cu fiecare silabă, ca tentaculele unei caracatițe pe corpul viu al prăzii.

Totuși, cel mai greu moment îl oferi discuția cu mama. La câteva zile după plecarea lui Lukasz, pe vremea când n-o mai interesa nimic, când se simțea „răpită de vifor“ fără speranță, văzu pe ușa de la intrare un bilet pe care scria că părinții au o cameră de închiriat. Înfuriată, urcă scara în neștire și apăsă pe sonerie... Abia așteptă să i se deschidă... Dădu buzna înăuntru, o chemă numaidecât pe stăpâna casei în coridor și o întrebă fără menajamente, privind-o în albul ochilor:

- Mamă, dumneata ai anunțat că avem o cameră de închiriat?
- Da, eu.
- Camera asta?
- Întocmai.
- Camera lui Niepołomski? se burzului Ewa, împungându-și mama cu privirile.
- Ce, ai înnebunit de tot?
- Nu, n-am înnebunit! Dar nu-ți dau voie să închiriezi această cameră! strecură printre dinții încheștați.
- Ewa, te întreb dacă nu cumva ai înnebunit!
- Ascultă, mamă, dacă vei închiria această cameră, dacă aici se va muta altcineva, atunci eu... Îți jur! Voi ieși pe stradă și mă voi da primului trecător!...

Bătrâna o privea uluită. Pălise și tremura la fel ca Ewa. Își înhăță fiica de amândouă mâinile și o trase în camera goală a lui Lukasz. Acolo o lipi cu spatele de perete și începu să-i șoptească:

- Trebuie să-l uiți, trebuie, trebuie! Ai să te pierzi dacă nu-l uiți!

— Foarte bine! izbucni Ewa într-un strigăt disperat. Dumneata crezi că mi-e frică de moarte. Nici pomeneală!... Din contră, aş fi o căţea josnică dacă aş mai trăi!

— Nu va obţine niciodată divorţul, continuă bătrâna persuasiv. Eu, însămi am fost la avocatul lui şi am întrebat la consistoriu. Tu crezi că eu sunt o proastă ca tine?

— N-are decât să nu-l obţină. Nu-mi pasă de divorţul lui!

— Atunci de ce-ţi pasă? Gândeşte-te bine şi spune-mi, ce vrei?

— De la voi nu vreau nimic.

— Nu se va mai întoarce la tine, niciodată!

— Bine, mamă, şi s-a împlinit dorinţa, acum ce mai posteşti?

— Trebuie să-l uiţi!

— Mai e mult până atunci.

— Păi dacă altfel nu se poate!?

— Nu! Nu-l voi uita niciodată, niciodată! şopti cu minţile ră-tăcite şi ochii închişi, zâmbind. Chiar dacă m-ar bate şi m-ar călca în picioare, chiar dacă m-ar târî de păr, i-aş săruta mâinile şi picioarele, l-aş diviniza până la ultima suflare! Măcar dacă aş putea să-l văd, dacă aş putea să-l văd! Acum ştii destul, mamă? adăugă cu o cochetărie plină de cruzime.

Bătrâna se clătină pe picioare, pieptul îi hohoti de plâns. Faţa i se strâmbă dureros. După o clipă, rosti:

— Vorbeşti aiurea. Eşti nebună de-a binelea, aşa că trebuie să gândesc eu în locul tău. Şi o fac, ziua şi noaptea. Înţelegi? Mă gândesc la tine fără încetare.

— Nu e nevoie.

— De ce nu e nevoie?

— Ca dumneata...

— Păi dacă eşti fata mea? Eu te-am adus pe lume, eu ţi-am dat viaţă. Da, viaţa ta eu ţi-am dat-o. Dacă nu eram eu, nu erai nici tu.

— Poţi să ţi-o iei înapoi! Dacă sunt a dumitale, n-ai decât să mă omori. Ah, dacă aţi putea să mă uicideţi, voi, binefăcătorii mei!

— Te-am vegheat nopţi la rând când nu erai decât o fărâmiţă. Iar acum, când eşti femeie în toată firea, să te părăsesc? Îţi dai seama ce vorbeşti?...

— Acum nu mai înţeleg nimic.

— Nu-i nimic, îmi voi trudi eu mintea pentru tine, aşa cum am făcut-o atunci când aveai cinci luni, un an, doi sau zece.

— Toţi creştem şi îmbătrânim odată. Nimeni nu rămâne copil toată viaţa, din leagăn şi până la bătrâneţe. Şi dumneata ai fost cândva copil... Aşa că nici eu nu mai am zece ani.

— Dar tu nu ştii atâtea despre viaţă, ca mine.

— Iar dumneata nu simţi nimic din ce mă chinuie pe mine. Nici cel mai mic fior al inimii.

— N-ai dreptate, știu ce simți, fiindcă am trecut și eu prin viață și am fost îndrăgostită în tinerețe.

— Nu, mamă, dumneata n-ai iubit ca mine.

— De unde știi?

— Dacă ar fi așa, nu m-ai hărțui acum ca un călău înspăimântător și fără milă! Dumneata l-ai alungat pe Łukasz de aici sub pretext că mă ocrotești pe mine, ha-ha-ha! pentru fericirea mea. Dumneata poți să spui: „trebuie să-l uiți“, pentru că nu te doare nimic. Pe el să-l uit, pe Łukasz?

— Nici eu nu-ți poruncesc, vreau doar să te iau de mână și să te îndepărtez de prăpastie. Trebuie să uiți, pentru că altfel ai să te distrugi. Tu habar nu ai, dar eu o știu prea bine.

— Eu, însă, prefer să mă arunc în prăpastie...

— Toate trec. Va trece și starca ta de acum. Ești tânără și semeni și tu cu ceilalți oameni. Trăiești și tu în lumea asta, printre ei...

— Starea mea va trece!...

— Totul trece. Parinții uită de copii. Tu știi ce înseamnă asta? Vezi că nu știi? Cândva, însă, ai să înțelegi ce conține această propoziție: părinții uită de copiii morți. Copiii uită de mama care i-a iubit la nebunie, a cărei inimă a fost străpunsă de un milion de ori de coloana neagră de mercur ce arată fierbințeală. Mama umbla noaptea desculță și aproape dezbrăcată, ca să le asculte respirația, îi veghea dimineata când se trezeau, credincioasă ca un câine, și numai noaptea întunecoasă știe cât a suferit pentru ei. Inima ei le-a dorit fericirea, mâinile au trudit ca odoarele să aibă o soartă mai bună... Atunci când se va afla singură, față în față cu moartea, vor uita de ea ca de un obiect nefolositor, distrus, vechi și neplăcut. Vor pleca de la mormânt pentru a zâmbi iarăși vieții și primului trecător mai arătos. Și vor uita... Soții își vor uita soțiile, care și-au sacrificat pentru ei primele avânturi ale inimii și le-au păstrat credința. Se zbuciumă, se izbesc cu fruntea de perete, își pun pistolul la tâmplă și apoi... uită.

— Sunt și din aceia care nu...

— Totul se duce sub pulpana dumnezeirii veșnice. În magazia înfricoșătoare, unde nu mai găsești nimic a doua oară. Eu nu te sfătuiesc acum să-l uiți cu totul, deoarece din nenorocire nu vei fi în stare; dar nici să nu te gândești tot timpul la el, fiindcă vei sfârși rău. Bagă-ți asta în cap și străduiește-te să te stăpânești. Străduiește-te zi și noapte!

Ewa își rezemă capul hohotind pe pieptul mamei. Rămaseră așa vreme îndelungată, plângând unite în cuget și simțire, redevenind parcă prin minune o singură ființă. Ewa își veni în fire cea

dintâi. Își cufundă privirile înlăcrimate în ochii mamei. Buzele umflate șoptiră abia inteligibil:

— Mamă, iau eu camera asta. Voi plăti tot atâta chirie cât plătea și el. Mă voi muta și voi locui aici. Simt nevoia să fiu singură. Câștig destul ca să-mi permit să plătesc aceeași sumă.

Bătrâna își pironi privirile posomorâte în pământ și murmură:

— Asta n-o să te ajute prea mult, iar noi vom fi în pagubă.

— Așadar, eu nu voi ajunge niciodată să fiu tratată ca un om? De-aș câștiga și trei sute de ruble pe lună și tot după un paravan trebuie să dorm? Voi fi totdeauna a voastră, a voastră...

— Bine, dacă vrei, ia-o! Aproape două sute de ruble pe an se vor duce pe apa sâmbetei.

Ci-devant frumusețe ieși din încăpere cu capul sus. În aceeași zi, Ewa se mută în camera ocupată mai înainte de Niepołomski. Își duse acolo lucrurile, toată averea ei. Așternu patul de fier la fel ca el. Lucrurile pe care le folosiseră fostul chiriaș le așeză cu pictate la locul lor. Întorcându-se de la birou, închise ușa cu cheia și ceasuri întregi deretică, spălă, lipi tapetul, vopsi dușumeaua etc., până când aduse odăița într-o stare apropiată de perfecțiune; era într-adevăr fermecătoare. Camera arăta acum ca un templu sau ca un muzeu. Lucrurile vechi și fără valoare păreau frumoase și ciudat de impunătoare în simplitatea lor pe podeaua lustruită, pe lângă pereții îngrijiți și geamurile spălate. Aromele florilor se amestecau cu parfumuri fine. Pe pereți, își făcură apariția două gravuri chipurile scoase din scrisorile lui Łukasz Niepołomski, în realitate obținute de la anticari după căutări îndelungi și cu bani buni. Una dintre ele îl înfățișa pe Othello apropiindu-se noaptea de Desdemona, iar cealaltă era un portret al lui Alfred de Vigny.

Nici unul dintre membrii familiei nu intra niciodată în această cameră. După ce făcuse curat, locatara învârtise cheia în broască. Închidea ușa când pleca la birou și la fel proceda după ce se întorcea acasă. Deretica singură. Avea o mulțime de cărți, pe care le citea acum, cumpărate sau împrumutate de la bibliotecă. Un loc aparte îl dețineau scrisorile de la Niepołomski. Trăia astfel de luni de zile într-o izolare perfectă, fără să spună nimic, adică fără să trădeze nimic din cântecul sufletului; trăia în singurătate, ca într-o chilic din pădure sau prin munții sălhuți.

CAPITOLUL XI

Zilele de lucru, ocupate în mare parte cu programul de la birou, treceau mai repede, dar duminicile și zilele de sărbătoare... Aceasta erau lungi, pline de o tristețe adâncă, pe care nici cea mai puternică încordare a voinței nu izbutea s-o înlăture, așa cum noaptea nu poate fi învinsă de lumina artificială creată de om; tristețe ce se depărta doar atunci când i se împlinea măsura neștiută. De obicei, Ewa se ducea la biblioteca publică, unde răsfoia două, trei ore revistele din ultima săptămână.

În toamnă, în a doua săptămână a lui septembrie, avu parte de o duminică neobișnuită. Citise destul de mult și tocmai se pregătea să plece. Sala de lectură, plină de praf, de foșnete și de tusea hârțogarilor, începuse s-o apese. Voia să se mai uite doar într-o revistă, apoi avea să se întoarcă acasă... Întinse mâna după revistă, având deja întipărită în minte imaginea străzii aglomerate, strada monstruoasă și străină, imaginea curții, a scărilor și a ușii de la intrare. Ochii i se plimbau peste șpalturile la fel de străine și de respingătoare ca și tabloul străzii. În afara ei, simțea pretutindeni prezența mulțimii urmărind singurătatea, mulțime agasantă ce împrăstia zvonurile... Tot ce exista în viață și prin cărți n-avea nici cea mai mică legătură cu ea sau cu problema ei. Începu să citească un articol dintr-un săptămânal științific. Ajunse la sfârșit. Plictiseală de moarte... Întoarse foaia, să vadă ce articol urmează, altfel de plictiseală...

Și deodată, simți o lovitură în moalele capului, ochii i se învăpăiară și urechile începură să-i vâjâie. În josul paginii, articolul era semnat de Łukasz Niepołomski. În piept se iscă un început de incendiu, un foc tăcut. Limbile șerpuitoare ale flăcărilor îi învăluie capul, cuprinzându-i părul. Din mijlocul vâlvăților izbucnește un vifor de bucurie. Adresa redacției...

Puse revista la loc și plecă fără zgomot. Gândurile aleargă înnebunite... Pe stradă luă hotărârea să se ducă neapărat. În alte împrejurări, stăpânită de timiditatea-i înăscută, ar fi ezitat ceasuri întregi. Acum urcă scara în fugă și apăsă pe butonul soneriei ca la ea acasă. Îi deschise un slujitor în vârstă, din ai cărui ochi, obraji și

de pe cap viața înlăturase totul. Ochi morți, ca pământul... Îi stârni Ewei o aversiune-presimțire, ca atunci când vedea o omidă sau un melc strivit.

— Domnul redactor este acasă?

— Azi e duminică. Domnul redactor nu primește pe nimeni.

— Te rog să-i dai cartea mea de vizită.

Ochii tulburi se uită la cartea de vizită, apoi la fața persoanei cu atâta interes de parcă s-ar fi uitat într-o sobă deschisă și fără foc.

Două monede mari de argint.

Pleacă.

Nu este, nu este!

Ewa visează. Combină, minte, inventează întâmplări incredibile, dar le respinge ca fiind necorespunzătoare. Dacă prostănacul ăsta n-o va lăsa să intre? Ce-i de făcut? Cum să procedeze în această situație?

— Domnul redactor vă roagă să poștiți.

Un cabinet de redacție. Mormane de hârtii de tot felul. Taieturi, carnete de însemnări, un creion roșu. Praf. Lâncezeală. Ticăitul unei pendule...

Se așează într-un fotoliu lângă birou. Își aranjă părul, bluza și împinse înainte un pantof în așa fel încât redactorul să-l vadă de la bun început și să n-o dea afară. Îl chemă în gând: „Łukasz. vino, Łukasz!“

Așteptă, descumpănită și înfiorată, chinuită de temeri mușcătoare și îndoială, cinci minute, zece, un sfert de oră.

În sfârșit se deschise ușa.

Redactorul, furios, așezându-și ochelarii pe nas, apără asemenea lui Wotan printre fulgerele munților.

Ewa observă această megalomanie inofensivă, oarbă, cheală și fără dinți, veșnic retezată din rădăcină de „dușmani“. Fața ca o pagină tipărită și obrazul distins, îmbătrânit printre șpalturi, „principii“, bârfe, clevetiri, corecturi și fumul din cârciumă. Ironia, măreția, țâțâitul din buze printre dinții lipsă, tusea ușoară când își dregea glasul, care-și avea sursa în străfundul intelectului ori în „avânturile înăbușite“. Dar până și acești ochi libidinoși, bârfitori și ochelarii cu ramă de aur pot să vadă foarte bine. Pe fața fleșcăită se aștern visarea și interesul pentru o posibilă idilă:

„Să fie vreo scriitoare începătoare?...“

— Cu ce vă pot fi de folos? întrebă redactorul micos, lărgindu-și gura într-un zâmbet putred, plin de făgăduieli care vizează cât se poate de departe.

— Vă rog să mă iertați, domnule redactor, că am îndrăznit să vă răpesc din timpul dumnevoastră atât de prețios pentru noi. Dar

e vorba de o problemă foarte importantă... și n-am avut încotro... Sunt studentă la o facultate de la Paris...

— A... mă bucur foarte mult...

— Acum mă întorc din vacanță. Voi pleca împreună cu un grup de câteva persoane. Una dintre colege se ocupă de antropologie. A lucrat mai demult sub conducerea domnului Niepołomski. Ea a mai rămas la țară, dar m-a rugat să-i spun unde se află acum domnul Niepołomski. Trebuia să meargă și el la Paris... I-am căutat adresa peste tot, dar n-am găsit-o nicăieri. În cele din urmă, am fost sfătuită să vin la dumnevoastră, care cunoașteți pulsul vieții științifice de la noi...

— Niepołomski, spuse redactorul întinzând mâna după un carnet de însemnări de pe policioara biroului, Niepołomski trăiește acum... Numaidecât... litera N.

Ewa rămase cu ochii ațintiți la dușumea, lângă papucul ascuns cu discreție al stăpânitorului. Aștepta cu o înfățișare indiferentă, deși inima îi bătea asemeni clopotului care vestește incendiile la țară.

— Niepołomski trăiește, aha, în satul Zgliszczce din gubernia Lublin, oficiul poștal Puławy.

— Domnul Niepołomski are o moșie acolo? întrebă Ewa cu glas coborât, nepăsător și rece, întipăririndu-și în minte fiecare cuvânt, fiecare silabă, fiecare literă.

— A, nu, nu! Un om de știință, un scriitor polonez și moșie! Dragă domnișoară, dumncata ai în vedere situația din Franța. În țara noastră e cu totul altceva. Niepołomski este profesor particular în casa contelui Szczerbic, un excentric cunoscut. Predă tot felul de lecții celor doi băieți ai contelui.

— În acest caz, e de presupus că nu va pleca în străinătate și colega mea îl așteaptă în zadar, iar eu v-am deranjat degeaba.

— Doamne sfinte! Nu face nimic! Mi-a făcut multă plăcere, vă rog să mă credeți... N-am idee dacă Niepołomski are de gând să meargă la Paris, dar am putea să-i scriem. A fost de curând pe aici și nu mi-a spus nimic.

— A fost la Varșovia? Adevărat? Ce păcat!... Aș fi putut să iau legătura cu el, fiindcă prin scrisori... Noi ne grăbim foarte mult și... Asta s-a întâmplat de mult?

— Cu vreo două săptămâni în urmă. Da, da, acum două săptămâni... Dar a stat numai o clipă. Dumneata ce studiezi, domnișoară, dacă-mi este îngăduit să întreb?

— Medicina... răspunde Ewa cu ochi strălucitori, impresionându-l neliniștitor pe marele redactor.

— Adevărat, am primit o scrisoare de la Niepołomski... Am și uitat. Parcă pomenea ceva... Iartă-mă, unde am pus scrisoarea? În

ultimul număr din revistă, i-am publicat un articol destul de bun din domeniul antropologiei... Doamne, unde să fi pus scrisoarea lui?

Redactorul începu să răvășească vraful de hârtii. O găsi, în sfârșit.

— Da, asta e! A zis el ceva, dar am trecut cu vederea.

Se uită peste scrisoare.

— Uite că se potrivește de minune. Miercuri seara, Niepołomski va veni la Varșovia. Mă anunță că vine pentru scurt timp, cu un tren de seară, iar a doua zi de dimineață va pleca înapoi. Trebuie să treacă pe la mine.

— Deci... miercuri... seara? E foarte bine. Voi putea să mă întâlnesc și să vorbesc cu dumnealui. Cu trenul de seară, pe linia de pe malul Vistulei.

— Întocmai.

Cu o mișcare elegantă, redactorul căută în mersul trenurilor, găsi pagina și rubrica respectivă și rosti cu un glas încântător de politicos:

— La șapte și douăzeci. Domnișoară, dacă dorești, sunt gata să-i dau de știre lui Niepołomski când va veni la mine. Sau poate preferi să vorbești cu el aici. Redacția noastră este la dispoziția curajoaselor pioniere ale științei. Eu însumi...

— Mulțumesc, vă sunt recunoscătoare. Am să-mi anunț colegile că sunteți atât de amabil. Natural, cel mai bine ar fi să se întâlnească aici cu domnul Niepołomski. Pentru orice eventualitate, am să-i notez adresa. Așadar: Zgłiszcz, scrise Ewa cu litere tremurate, gubernia Lublin, oficiul poștal Puławy, casa contelui Szczerbic. Apoi se ridică zâmbind. Redactorul avu prilejul să vadă niște ochi deosebiți. Asemenea ochi nu puteau fi redați cu ajutorul picturii și nici muzica n-avea cum să-i sugereze. Străluceau în tăiriile sufletului ca stelele pe cerul întunecat.

CAPITOLUL XII

Aproape patru zile întregi.

Zile fără sfârșit, de nestrăbătut în toată lungimea lor, conținând epoci semnificative în istoria inimii.

În acest interval de timp, Ewa rezolvă o mulțime de probleme la birou, ale ei, ale colegilor și ale colegelor, petrecându-și după-amiezele în parcul Łazienki sau plimbându-se îndelung spre Czerniaków și Wola. Cu toate eforturile, nu era în stare să grăbească sau să omoare aceste zile. Doar noaptea și visele bolovănoase îi aduceau împăcarea. Vise mult mai adevărate decât realitatea însăși.

Tărâmurile care i se arătau erau cum nu se poate mai potrivite pentru sufletul ei plin de dor și suferință, erau grădina ei înflorită, meleagurile și patria ei.

Realitatea zilei era acoperită de un voal de somnolență, de praful dens, de nepătruns. Sufletul nu înțelegea nimic din cele ce se petreceau împrejur, simțindu-se cu totul străin în această lume.

Ca un pârâu de pe olatul celălalt, din țara viselor, se scurgeau în valuri neîntrerupte gândurile zămislite în taină prin lumea cotidiană. Gânduri solitare, de sine stătătoare, supuse unor forțe de-a dreptul necunoscute și de aceea neascultând de nimeni.

De multe ori, nu se știe de unde, apăreau cuvintele:

„Pe nisipul galben șipotește panglica albastră a pârâului...”

Dincolo de aceste cuvinte, ca niște fluturi negri, sau poate ca niște libelule sinilii cu aripile transparente, se perindau grijile și speranțele:

„Încotro se scurge apa asta, încotro? Se îndreaptă oare spre Stânca Tarpeiană sau se va revărsa peste lumea smălțuită cu flori galbene de piciorul-cocoșului și lucernă trandafirică?”

Se gândea ore întregi cum și de ce se întâmplase să afle adresa lui Łukasz.

Se străduia să ghicească dacă nu va fi prea fericită când îl va vedea. Nu-i ajungea oare fericirea încercată acum? Și dacă forțele rele, spiritele întunericului, care o chinaseră atâtea luni, se vor răzbuna iarăși? Se găsea în fața unei prăpăstii fără fund: să se ducă miercuri la gară? Își schimba mereu hotărârea, petrecând astfel ceasuri îndelungate, ucigătoare. Cu ajutorul acestor gânduri, își cerceta destinul cum își sondează viermele orb cu sistemul lui de antene de-a lungul și de-a latul terenul din jur. Presupunerile cele mai dureroase îi străpungeau inima cu lovituri ascuțite. Acum știa ce-i va fi dat să simtă dacă Łukasz nu va veni, știa de asemenea ce se va petrece cu ea dacă se va dovedi că informația redactorului nu era decât o eroare sau o neînțelegere.

Știa ce trebuie să facă și cum să trăiască dacă Łukasz nu va voi să vorbească deloc cu ea și va fugi. Știa totul.

„Ce lucru comun, își spunea, sunt pur și simplu îndrăgostită de acest domn. Cine, eu? Eu sunt îndrăgostită? Eu? E cu puțință? Să fie oare dragoste?”

În ultima zi, miercuri, truda gândurilor o duse cât se poate de departe, ajungând în acest fel la hotărârea categorică privind modul în care avea să se poarte. Habar nu avea, se înțelege, dacă nu-i va fi dat să moară chiar în ziua aceea sau seara... Știa totuși cum avea să procedeze.

Era decisă să nu-l acosteze pe Lukasz. Obținuse de la spiritele rele numai permisiunea de a-l vedea de departe. Atâta tot.

Îl va vedea de departe, de departe... Nu-i trebuia mai mult... Doar știe unde este. Nu-i de ajuns? Dimpotrivă, asta înseamnă totul.

După ce se scurseră orele de program și începu după-amiaza, ca să se relaxeze, să-și calmeze nervii, făcu o baie fierbinte. După care se întoarse acasă și începu să se îmbrace cu multă grijă, ca pentru ceasul din urmă. Își alese cea mai curată, mai frumoasă și mai parfumată rufărie, cea mai bună și mai elegantă rochie.

„Trebuie să trăiești și să mori cu demnitate...” își spunea întruna, pieptănându-și părul minunat și încheindu-și sutienul de mătase. Era gata cu două ore înaintea acelei clipe înfricoșătoare și atât de atrăgătoare totuși.

Cu toate acestea, nu ieși din casă imediat. Deși făcuse baie, era tot neliniștită. Își frângea mâinile meru. Își uita propriile gânduri, lucrurile... Prin cap și parcă prin păr o străbăteau fiori. Se zbătea și se lovea de pereți ca un fluture într-o cutie de tinichea. Afară cădea o ploaic de toamnă. Era o zi urâtă.

Peste pământ se învălătuceau nori negri, vedenii târătoare ale sărăciei aducătoare de foame și moarte. Căldărâmul se acoperise de băltoace noroioase, iar în rigole se scurgeau pâraie întunecate. Bătuți de ploaie și de vânt, copacii își împrăștiau pe pământ frunzele înnegrite, pe care picioarele oamenilor le înfundau în pământul ud. Trunchiuri și coroane amuțite, înecate parcă în teamă și înjosire. Parcul prin care Ewa abia trecuse îmbătrânise și se micșorase dintr-o dată; tăcuse amorțit. Geamurile ferestrelor se văietau mereu spălate de ploaic.

Cu trei sferturi de oră înainte de sosirea trenului, Ewa se îmbracă într-un pardesiu scurt și ușor și își prinse la pălăria neagră o voaletă deasă ca o mască (voaleta avea o dungă la marginea de jos, ca rochiile de doliu). Se mai uită o dată prin cameră și plecă fără zgomot. Alergă cât putu de repede pe lângă zidurile caselor până la stația de tramvai. Acolo desluși cu greu numărul celui care mergea la gara de pe malul Vistulei și, asigurându-se că n-o urmărește cineva, urcă grăbită. Mulțimea care o înconjură, murmurul glasurilor, vederea oamenilor alergând pe trotuarele inundate sau pe lespezile de beton ce răsfrângeau lumina flăcărilor tremurătoare ale lămpilor cu gaz, femeile și bărbații zgribuliți sub umbrele

– totul producea asupra ei o impresie și mai ațâțătoare. Cum avea să se întoarcă pe același drum, dacă el nu va veni? Iată întrebarea.

Parcă era cuprinsă de fierbințeală, împovărată de propriul trup. Nu știa prea bine unde se duce și ce sentimente încearcă, bucurie sau disperare. La un moment dat, crezu că ea însăși, ca și toată mulțimea asta, se grăbește, alcargă, gonește spre cimitirul Powązki, unde cu toții, îmbrâncindu-se și lovindu-se, se vor prăbuși cu răsuflarea tăiată într-o groapă largă. Mai ales atunci când tramvaiul parcurgea încet cartierul Nalewkowski, când umbrele picioarelor care întretaiau lespezile lucitoare ale trotuarelor se îndesiră ca o rețea tremurătoare, Ewa fu năpădită de sute de întrebări: ce fac oamenii aceștia, de ce tremură așa și se zbugiumă ca niște nebuni în truda lor? Își spuse, însă, că la întrebarea despre viață nu poate răspunde nimeni, întrucât există un miliard de păreri posibile, în vreme ce întrebarea despre moarte n-are decât unul singur, și acela poate fi dat de fiecare om. Moartea înseamnă putrezirea în pământ, transformarea trupului și a hainelor în gunoi, în gaze urât mirositoare, în duhoarea aceea înfiorătoare pe care o simțise în cimitirul Powązki într-o zi caldă de mai.

Observă deodată că tramvaiul cotește spre gară și în curând zări golul întunecat al locului viran. Se făcuse noapte de-a binelea. Noapte hântuită de vânt și de ploaie, noapte plină de gemetele prevestitoare de nenorocire din întinderea de lângă râu. Noapte de spaimă zburând peste câmpul gol. Acum frânghiile întunecate și dureroase ale ultimelor întrebări îi învăluie creierul: cum se va întoarce acasă?

O privire aruncată instinctiv în bezna vieții, rapidă ca un fulger. Strânsoarea inimii, îndelungă. Fără durere, ca mângâierea lipsită de modestie a unor mâini străine, respingătoare, pe care nimic nu le poate da la o parte. Fiorii încing trupul, iar cămașa aspră a spaimelor ghimpoase acoperă sufletul. Spaime mărunte, subțiri ca firele de păr, împrejur... O clipă de curaj, apoi iarăși strângerea de inimă...

Tramvaiul se opri. Ewa coborî și împreună cu ceilalți oameni, necunoscuți, intră în sala de așteptare de clasa a doua. Ieși, însă, repede afară. Nu putea suporta privirile amorțite care se ațintiseră asupra ei. Se simțea mai bine în vânzoleala hamalilor, vuietul bagajelor cărate, uruitul trăsurilor, fluieratul locomotivelor și clinchetul clopoțelilor de la biroul de mișcare și de la tramvaic. Se strecură pe lângă grupul de ușieri în uniforme diferite, de culori care mai de care fără noimă; așezați la rând, ocupau de-a curmezișul toată lărgimea halei uriașe.

Se opri în adâncitura unei ferestre din apropierea casei de bilete, în clipa aceea închisă, și se lipi de perete. Versuri dureroase,

uitate, geamătul unui poet necunoscut i se perindau prin minte ca un oftat de vânt printre lăstarii unui copac desfrunzit în întunericul câmpului:

*„Pe valuri necuprinse, nebune vârtejuri,
Cu fruntea senină pluti-voi.
Și înainte de a pieri în apa-talazuri,
Murind, sfântul imn al soarelui cânta-voi.“*

Du-te-vino, învălmășeală. Din ce în ce mai mulți oameni, grabă mare. Alergătura slujitorilor, strigăte, plânsete de copii. Trăsurile trag la scară. Răsună uruitul roților. Sunt coborâte bagajele, hamalii icnesc surd sub povară. Se aude un țipăt deznădăjdut: O, Doamne! Ewa veghează. Totul i se întipărește în memorie. Crede că țipătul dinainte se smulsese din pieptul ei. Acum, în tăcere, desface cu degete neobosite vipera care-i încolăcise inima și-i suga sângele de vie.

Brusc, vuieste pământul. Pereții răstrâng surd zgomotele. Trenul. Se deschid ușile. Portarii strigă cu glas tare, sacadat, numele hotelurilor. Începe să se scurgă mulțimea călătorilor. Un lucru atât de obișnuit i se pare Ewei un adevărat ritual plin de taină. Își înfige privirile în puhoiul de oameni. Ochii i se opresc îngroziți de moarte pe fiecare față, blestemând cu vorbe grele ca înjurăturile hamalilor din jur sau ca icniturele țăranilor. Chipuri străine, străine, străine! Un strigăt explodează în inimă: „nu e!!!“ Nu este în stare să gonească vedenia unui hamal care, așezat pe vine, nu poate ridica pe umeri cufărul greu. Irumpe în ea disperarea nestăvilită, paroxism de jale, execuție, frângerea sufletului pe roată. Lumea se învăluie într-un zăbranic de moarte. Se infioară toată. Moartea sufletului! N-a venit.

Deodată, acolo departe! Prin geam, pe peron, în lumina unei lămpi, își vede întruparea viselor... El e! Apare în ușă! Trismegistos!

Merge repede.

Din cap, ca din niște răni, vene deschise cu lanțeta, se scurge sângele rece până-n tălpi. Ajunge până la degetele țepene ale picioarelor înfipte în pământ ca niște greutatea de o mie de puduri.

Pășea grăbit, evitând portarii cu o grimasă de nerăbdare. Pe brațul stâng îi atârna un pled, iar în mâna dreaptă ducea o valiză. Ochii Ewei nu se mai dezlipesc de el. Îl urmăresc mereu. Niepołomski dispăre pe ușă în întunericul din curte...

„Asta-i tot... taci, taci...” șoptesc buzele albite inimii care bate dureros. „Am jurat. Mi-am dat cuvântul de onoare...”

Și iarăși, cu o tristețe fără margini:

„Asta-i tot...”

Iese cu pași mari prin ușa deschisă. Prin ploaie, în beznă, alear-gă luminile felinarelor. Strigătele și înjurăturile birjarilor. Se ȋtesc când capete de cai cu boturile deschise de zăbala smucită, cu limbile scoase și ochi înfricoșători, când aproape de tot lucește feroneria oiștii ridicate în sus și răsună clopoțelii de la gura de ham... Larma insuportabilă a numerelor rostito, denumirile străzilor, duruitul greoi al omnibuzelor înghit șoaptele pierdute ale buzelor nefericite: „Łukasz, Łukasz...”

Țși repezi privirile în noapte. I se păruse că zărește printre birjari o siluetă întunecată. Voia să ajungă la stația de tramvai, să ajungă la timp. Se strecura într-acolo printre cai, felinare și roți... „Să-l mai văd o dată!...Măcar o singură dată!... O, nu!” Nu se mai zărea. Nu ȋra nicăieri.

Țntuneric... Hohote de plâns... Un polițist o ȋmpinse, insistând să nu stea în drum. Un vizitiu răcni în urma ei. Cinea înjură grosolan. Ewa se retrase în grabă, ca să o apuce în altă direcție. Numai să ajungă la tramvai. Să urce... Ce frig e!

Un glas răsună aproape în spatele ei:

— Numărul 2326.

Tresări și se ghemui. Un gând:

„E glasul lui...”

Caii veneau drept spre ea. Felinarele birjei ȋi luminară fața. Sări într-o parte, ca să fugă, să se depărteze! Șoapta onoarei: „Am jurat!”

Niepołomski trecu la un pas de ea, urcându-se în trăsură. Atunci, ntemaiputându-se stăpâni, într-un spasm de disperare, strigă încet:

— Łukasz, Łukasz!

Tânărul sări din birjă. Chipul i se deslușea în strălucirile felinarelor. O înșfăcă de mâini, de umeri. Ochii lui uriași priveau cu groază la fața ei. Aici, aproape! Șopti, copleșit de o emoție uriașă:

— Ewunia!

O trase pe jumătate moartă în birjă. Ți aruncă vizitiului o poruncă. Ewa ȋși reazemă capul în adâncitura moale. Buzele amorțite simt sărutarea lui Łukasz. Inima ȋi bate la pieptul lui.

Să fie moartea binefăcătoare sau mai trăiește încă?

A suta, a mia oară, când se desprind de buzele ei, buzele lui șoptesc cu spaimă și fericire:

— Ewunia!...

Roțile cu cercuri de cauciuc par să nu atingă caldarâmul. Zboară, zboară, zboară printre șuvoaiele apei de pe stradă. Mișcarea blândă, tăcută, prudentă, și duruitul cadentat se contopesc cu ritmul tuturor lucrurilor de pe pământ... Țnvelitoarea de piele ȋi apără de ploaie, iar acoperișul de vânt și de privirile

oamenilor. Parcă plutesc, duși de vânt, deasupra pământului, în încântarea neagră a nopții. Buzele lui îi caută gura și, nimerind peste voaleta aspră, se străduiesc să îndepărteze această piedică prin sărutări nenumărate. Măinile nu îndrăznesc să se ridice și s-o dea la o parte.

— De ce ai fugit de mine? Îngână buzele Ewei, amorțite, fără vlagă.

— Taci, nu mai spune nimic.

— De ce ai făcut-o? De ce mi-ai lăsat scrisoarea aceea îngrozitoare?

Fulgerul infinit al geamurilor de la ferestrele luminate, șiragul felinarelor... Oameni uzi care aleargă. Șuvoi neîntrerupt, se perindă pe dinapoia ochilor ca un chicotit al spiritului rău. Ewa nu putea îngăima o vorbă. Simțea totul, dar nu gândea nimic. Dorința îi fusese împlinită. Cupa de fericire era plină ochi. Asta înseamnă revenirea... Răsplata supremă, și cât de generoasă! O, Doamne, Tu, care le știi pe toate!... Buzele lui odihneau pe ale ei. Acum, viața n-avea decât să se sfârșească. Îmbătare fără margini...

Deodată, birja se opri.

Lukasz își veni în fire și înălță capul oftând.

— Ce este? Întrebă Ewa dureros.

— Am ajuns la hotel.

— La care hotel?

— Eu voi sta aici.

— Ah, adevărat!

— Am mai locuit o dată aici. Am venit la Varșovia doar ca să mă plimb pe sub ferestrele tale. Ți-am văzut umbra pe geam.

— Știi, eu stau în camera ta...

— Ewuś!...

— Și acum ce se va întâmpla?

— Trebuie să rămân aici.

— Bine, dar eu? Eu ce voi face?

— Nu știu. Vrei să te întorci acasă?

— Da, firește... Trebuie să mă întorc acasă. Dar tu?

— Eu am să rămân aici.

— Și mâine? Ce va fi mâine?

— Mâine-dimineață voi pleca înapoi la țară.

— La Zgliczcze?

— De unde știi?

— Uite că știu.

— De unde știi?

Ewa izbucni într-un plâns scurt. Stăpânindu-se, răspunse:

— Mi-e totuna. Trebuie să-ți mărturisesc tot ce am îndurat, n-am încotro! Dar cum am să ți le spun? Antropologia este o știință

minunată, grozavă! Doamne, Dumnezeuule, dacă ai să dispari din nou...

Łukasz tăcea cu ochii pironiți pe fața ei. În cele din urmă șopti:

— Hai cu mine.

— Unde?

— Voi lua o cameră la hotel. Putem sta împreună cel puțin o oră. După aceea, te vei duce acasă.

— Perfect! Du-te și închiriază camera! Numai grăbește-te! Te aștept aici.

Niepołomski dispăru pe ușa hotelului. În absența lui, încremenită într-un colț al birjei, Ewa se gândi:

— Adevărat, o să stau cu el într-un hotel... Dar n-au decât să afle! N-au decât să se bucure cât vor!

Își strânse pumnul și lovi în golul dinaintea ei, ca în capul unui dușman. În curând, Łukasz se întoarse. Îi dădu birjarului banii cuveniți, îi oferi Ewei brațul și repede, într-o clipită, o conduse pe ușă și pe scări. Pășind pe treptele de marmură, așternute cu un covor roșu aprins, o înștiință:

— Voi declara că ești soția mea...

— Bine, fă cum vrei!...

— Pe pașaport scrie doar că sunt căsătorit. Uite că și blestematul ăsta de pașaport e bun la ceva.

Începură amândoi să râdă. Ewa mergea ca în vis. În nuntirea suflului ei, înainta râzând pe acest coridor al fericirii. Niepołomski deschise o ușă. Erau singuri. Intră un slujitor și luă pașaportul. Ecouri depărtate, înăbușite. Zgomotele orașului răzbat abia auzit, plăcute, somnoroase. Într-un burlan apropiat, plescăitul ploii, adormitor. Totul se alcătuia parcă într-o sărbătoare minunată. Casa asta era un templu inaccesibil. Ce frumos și perfect arăta totul! Sunt singuri aici... Ewa se așează într-un fotoliu de catifea. Strălucirea lumânării cădea pe chipul lui Łukasz. Se uita la fața lui cu privirile dragostei. Mustăcioara, barba scurtă. Părul pieptănat într-o parte... Obrajii supți și înnegriți. Ochii lărgiți ciudat, adânci, plini de îndoieli enigmatice. E Łukasz! Omul ăsta viu nu este un vis, nu mai este doar o dorință, ci chiar Łukasz! Ce simțământ minunat, este de-a dreptul uluită. Câtă încântare și liniște! Câtă lumină în suflet! Poate să întindă mâna și să atingă nu mâna unui străin, ci pe a lui Łukasz! Ajunge să-i spună: „Vino“ și va veni. Singurătatea nu-i mai străpunge inima ca un stilet. Își poate ridica privirile să-l vadă. Ah, ce-ar fi să-l sărute pe gură! Ce parfumat e!

Niepołomski se opri de cealaltă parte a mesei și îngână de unul singur, uitându-se în ochii ei, ca și când n-o vedea deloc:

— „Εμοί δὲ αἱ μεγάλαί ἐντυχίαι σὴν ἀρέουσι, ἐποταμένω τὸ νεῖτον ὥς ἐστι φρονερόν...“

Glasu-i șoptit era adormitor ca răpăitul ploii, ca ritmurile îndepărtate ale vieții orașului. Glas pe jumătate dureros, pe jumătate bucuros, de parcă nu era al lui, ci doar versetul cucernic al capelanului. Ewa izbucni într-un râs nervos.

— Nu e scris în vremea noastră... spuse cu cochetărie, împreunându-și mâinile și înclinându-și capul într-o parte.

— Așa este, nu e scris în vremea noastră, ci mai demult... Sunt cuvintele faraonului egiptean Amasis către tiranul Polikrates. În insula Samos a fost un tiran, Polikrates... Un om din alte vremuri, care iubea arta și plăcerea. Cuvintele mi-au rămas în minte de când am tradus la școală a treia carte a lui Herodot. Sunt multe lucruri înțelepte acolo! Nu m-am gândit niciodată la asta și abia astăzi...

— Și ce înseamnă? O femeie înapoiată ca mine nu poate să afle și ea câte ceva despre Herodoții aștia grozavi?

— Ewa, Ewa! Asta înseamnă că „divinitatea“ este geloasă. Înseamnă că o mare fericire, o prea mare fericire.. *θετον*, este geloasă! Așa că trebuie să renunți la o fericire prea mare, pentru ca zeitatea geloasă să nu mi te smulgă. Deoarece Polikrates, acel om preafericit, a fost mai târziu ținut pe cruce pe munții Mykale, el, căruia îi cântase Anacreon... Ținut pe cruce, privea cu ochii stinși la țara lui, la lăcașul plăcerilor de altădată și la Insulele Ionice preaiubite, la templul lui Neptun și la munții cețosi, îndepărtați, din Asia...

În timp ce Łukasz vorbea, împărtășindu-i parcă în șoaptă cea mai mare taină, Ewa fu cuprinsă de o veselie provocatoare și superficială, simțământ cu totul surprinzător în clipa de față. Ceva din afara ei o întreba dacă fericirea valorează doar atât cât a costat. Da, voia să afle! Și dacă era așa, cât o costase pe ea, câte suferințe îi străbătuseră inima și pieriseră în zarea îndepărtată asemeni tunetului de primăvară... Îi trecu îndată prin minte că această monstruoasă intenție de a verifica, de a cântări nu luase naștere în capul ei, ci exista undeva în exterior, însoțind-o ca un zâmbet smuls de pe buzele cuiva strâmbate de ironie, sau ca privirea ochilor închiși, înfiptă de-a dreptul în creier.

Łukasz stătea mereu nemișcat de cealaltă parte a mesei. Părea înghețat sau bolnav. Își freca mâinile. Ochii lui se cufundau în ochii Ewei, temători, cu încetul, pieziș. Iar fața ei devenea tot mai frumoasă, mult mai fermecătoare, preschimbându-se în frumusețea însăși, se transforma în ceea ce stârnește și hrănește dragostea, în conținutul iubirii. Fără să vrea, începu să se apropie, înaintând cu pași rari pe covor. Se așază pe un scăunel lângă ea. Apoi se mută în fața ei... Ewa îl dorea mai aproape, ah, mai aproape... Dar nu cuteza să-l cheme. Simțea că rumeneala fierbinte îi arde obraji.

Și-i era rușine. Cuvintele muriau și se spulberau. Marginea rochiei atinge genunchii lui Niepołomski. Frunțile se apleacă una spre alta. Părul miroase a parfum. Ochii ei îl învăluiră, ochi-nori albaștri, ochi minunați. Cât timp dură această adormire reciprocă, această fericire totală și perfectă? Ore, minute? Ședea departe unul de altul, adânciți într-o existență îngerească.

— Tu ești... fericirea, îi spuse Łukasz încet.

Ascunsă de tristețe, Ewa zâmbi cum îi zâmbea odinioară, în timpul slujbelor din luna mai, de după voaleta neagră.

— Sunt într-adevăr fericirea pentru tine?

— Îți jur!

— Ce plăcere uriașă!

— Ești bucuria dumnezeiască...

— Cât am suferit!

— Dar eu!

— De ce ai plecat?

— Am fost obligat s-o fac.

— Am citit o dată... Despre o întâmplare...

— Ce întâmplare?

— Că au băut amândoi într-o cameră de hotel nu știu ce acid...

— Nu! Eu mă duc la Roma.

— Cine, cine pleacă? șopti pălind ca moartea. Repetă de câteva ori această întrebare, bâlbâindu-se și înecându-se cu silabele.

— Voi împrumuta bani de la contele meu și voi pleca la Roma. Acolo am șanse mai mari să obțin divorțul.

— E posibil?

— Am să-l obțin.

— Ai să-l obții la Roma?

— Da, la Roma.

— Când?

— Peste două, trei luni.

— Și când ai să te întorci?

— Am să mă întorc, am să mă întorc! Pentru totdeauna...

Rosti iarăși adevărul scump:

— Tu ești fericirea!

Iar după aceea, îi șopti cea mai mare taină...

— Ești foarte frumoasă...

Ewa se ridică din fotoliu. Se uită la el cu un zâmbet misterios, pe care el nu-l mai văzuse niciodată.

Era tulburătoare. Sângele urcă în creier... Dorința plăcerii arzătoare...

Părul i se aranjase într-un fel anume, împrumutând capului un farmec nespus. O șuviță aurie îi căzuse pe obraz. Vru să o dea la o parte, dar el, ridicându-și mâna într-un gest rugător, o conjură

din ochi s-o lase așa cum este. Iarăși un zâmbet plin de vrajă și o nouă rumeneală rușinată în obraji...

— Ewa, îi spuse Łukasz, trebuie să te duci acasă...

— Adevărat. E timpul...

— E ora opt.

— Îmi pare atât de rău să plec. E atât de bine la tine! Cu tine e grozav de bine! Ah, când sunt cu tine...

— Îți voi scrie la birou. Acum du-te!

— Vezi ce ospitalier ești...

Niepołomski zâmbi sarcastic. Ewa îi văzu dinții albi. Tremura tot și își frângea mâinile. Fața i se înăsprea treptat, devenind cenușie, cumplită. Ewa fu cuprinsă de teamă și se opri supusă înaintea lui. Un suspin îi zgudui pieptul. Ochi implorători, pe buze cuvinte care nu se lasă rostite:

— Să nu mă părăsești!...

O sărutare scurtă, buze abia atinse de buze.

Tânărul se îmbracă în pardesiu. Ieșiră repede, la birou. Scările, ușa de la intrare. Reverența portarului... Pe străzile întunecoase, pe trotuarele ude, printre clădirile severe, fără un cuvânt, fără un cuvânt... În fața porții, o strângere de mână grăbită, puternică. Apoi pieri în întuneric, în vifor și ploaie.

CAPITOLUL XIII

La sfârșitul lui noiembrie, Ewa primi la birou următoarea scrisoare:

«Stimată domnișoară,

Domnul Łukasz Niepołomski, internat la spitalul orășenesc în secția de chirurgie, al cărei șef sunt, mi-a comunicat să vă rog să veniți imediat. Bolnavul are un plămân străpuns de un glonte de revolver. Se află într-o stare gravă și nu sunt speranțe de însănătoșire.

Cu respect,

dr. J. Wilgoński»

După izbiturile îndesate ale întrebărilor fără răspuns, asurzitoare ca loviturile de mai într-o piuliță, după sfâșierile sufletului

asememea lui Edip care zvârle cerului interogația dureroasă „ὦ Ζεῦ, τί μου δρᾶσαι“, în Ewa irumpse o lumină orbitoare, acea „τάδ' ὅδ' διαφανῇ“.

Se limpeziră toate. În fața ochilor îi apărură oceanul nenorocirii tălăzuind în soare. Își aranjă părul și se liniști cu puterea voinței.

Se duse fără întârziere la șeful de cabinet cu cererea de concediu încropită la repezeală. Când păși în acest sanctuar la o oră neobișnuită, fu întâmpinată de o privire rece, respingătoare.

Cunoștea prea bine tidva cheală, bărbuța cărunță, ascuțită, ochii de nisetru și gura călăului. Își prezentă cererea în liniște, cum se pricepu mai bine. Fața prelungă a șefului rămase impenetrabilă.

Continuă să fumeze, mai bine-zis nu catadicsi să-și modifice pauzele și gesturile în timpul acestei îndeletniciri. Împrejurările inventate cu cea mai mare iscusință, odată înfățișate, nu influențară câtuși de puțin felul propriu în care își scutura țigara pe marginea scrumierei de bronz.

Mumia nu era sensibilă la nimic, nici măcar la zâmbetele femeilor.

Răspunse fără să se grăbească și fără pic de milă:

— Dumneata glumești, domnișoară!...Ce concediu? Cum așa! Chiar astăzi, nitam-nisam, concediu? Dumneata nu cunoști regulamentul?

— Domnule șef!

— Anul trecut ai avut concediu plătit. Cred că glumești, și-o repet a doua oară.

— Nu-mi arde de glumă, domnule șef. Împrejurările sunt de așa natură. Mătușa care m-a crescut de mică se află pe patul de moarte. Nu am încotro! Sunt de acord să angajați un înlocuitor, să-mi aprobați concediu fără plată.

— Glumești, domnișoară. O repet pentru a treia oară.

— Bine, dar am dreptul la concediu în fiecare an.

— Eu n-am avut concediu de douăzeci și șapte de ani.

— Deci nu-mi dați nici măcar o învoire de o săptămână?

— În nici un caz.

Plecă de la birou fără să mai anunțe pe nimeni. Mai întâi, trecu pe la cea mai apropiată cofetărie și bău un pahar de ceai numai ca să consulte mersul trenurilor. Când văzu că primul tren pleca abia după șase ore, se duse fără să mai stea pe gânduri la bătrâna Barnawska. Urcă în fugă scara care ducă la locuința cămătăresei, scară căreia acasă îi ziceau „scara suspinelor adânci“.

De câte ori nu venise aici după bani, încă de când era mică! De câte ori nu adusesese dobânzile sau o parte din salariul ei lunar!

Sună. După un răstimp, se auzi târșăitul papucilor bătrânei Euryklea și un glas bănuitor:

— Cine e?

Ewa aproape că își tipă numele și prenumele. Fu lăsată să intre. Mai întâi, însă, bătrâna scoase lanțul, apoi învârti cheia în broască și, în sfârșit, trase zăvorul. „Mătușa“ ocupa doua camere mari cu fața la stradă. Amândouă erau tixite de dulapuri foarte frumoase care împărțeau încăperile într-o mulțime de odăițe mai mici. Ewa cunoștea din copilărie dulapurile de mahon împodobite cu bronz, ușile cu geamuri acoperite cu o pojghiță verde, misterioasă. Salută din priviri miniaturile știute, agățate pe pereți.

Erau o mulțime de miniaturi. Bătrâna doamnă le colecționa cu patimă, cheltuind în acest scop sume uriașe. Toate aveau rame aurite, strunjite din lemn scump și cu ornamente de culoarea bronzului.

Cele mai multe erau portrete de femei frumoase și scene de dragoste. Întotdeauna, când venea aici trimisă de părinți, în vreme ce bătrâna completa chitanțele, Ewa privea extaziată aceste picturi pline de dulceață și delicii senzuale. La unele miniaturi, cămătăreasa nu-i permitea să se uite, pe altele, în schimb, i le arăta ea însăși, cu vădită mândrie și mulțumire.

Acum, vederea acestor scene îi strânse inima ca într-un clește. După ce intră și își aruncă privirea stinsă împrejur, îi veni în minte și pieri îndată o zi trăită mai demult, tristă vedenie din tinerețe.

Prințesa Vaughan... Ewa își ridică spre ea ochii plini de lacrimi și îi încredință în acest fel taina cumplită a sufletului ei.

„Prințesă, prințesă, dacă ai ști!...”

Imaginea miniaturizată o privea cu un zâmbet de bucurie și eleganță nesilită, de parcă voia să-și exprime disprețul pentru toate suferințele.

„Iubirea este totul...” păreau să spună buzele ei roșii.

Barnawska se ivi pe neașteptate de după un dulap. Ewa se grăbi să-i spună despre ce este vorba. Mai multe născociri așezate una peste alta îi demonstrară bătrânei că familia are neapărată nevoie de două sute de ruble pentru a plăti o datorie inexistentă din cauza căreia puteau fi dați afară din casă. Având în vedere că Barnawska acoperise în mai multe rânduri datoriile părinților cu salariul Ewei, nu se împotrivi prea mult nici de astă dată. Stătu în cumpănă o vreme mai degrabă din obișnuință, pentru a-și respecta calitatea de cămătăreasă.

După ce Ewa declară că ea însăși va semna polița, obligându-se să achite datoria din salariul ei, primi suma dorită în hârtii murdare de câte trei ruble, așadar un teanc destul de mare.

Încasând banii, pierdu vremea prin oraș până la sfârșitul programului de la birou, ca să nu trezească bănuieli.

Se întoarce acasă la ora obișnuită, se închise în odăița ei și își împachetă câteva lucruri de primă necesitate într-o valioară. Luă tot ce avea o valoare oarecare. Seara, după ce mama se dusesse să se culce, iar tata nu venise încă de la cârciumă, se furișă din casă cu valiza în mână, urcă în prima birjă, ajunse la gară, își cumpără bilet și porni la drum.

Ghemuită în colțul unui vagon de lemn de clasa a treia, abandonată în lărmuiala prostimii, printre țărani și evrei, privea nepăsătoare pe fereastră. Ochi imobili, ațintiți undeva... Întuneric... Răsărise luna, dar nu se vedea din cauza norilor. Când inima este sfâșiată de suferință, cel mai cumplit tiran este gloata străină. Dărele câmpurilor negre. Întinderi nemărginite...

Dâlme de păduri... O stare de grație necunoscută și acalmie... Singurate binefăcătoare, miloasă.

Capul, sprijinit de peretele de lemn al vagonului, aude melodia metalică a roților și a șinelor, iar inima înțelege glasul de fier al ceasului rău. Glasul neînduplecat povestește cum se săvârșesc toate indiferent de noi, fără noi... Trec domol sau zboară pieziș în depărtare, ies unele după altele, corpuri din alte corpuri, roțile dințate se angrenează cu alte roți dințate, nepăsându-le că strivesc sufletul învins...

Căci sufletul biruit, însingurat, nu mai are pe nimeni pe lume. Inima, un biet iepuraș fugărit de câini uriași, de ogari zădărați pe întinderi uriașe... Inima se tupilează ca un iepuraș în adâncitura brazdei. Deasupra-i vuiet năprasnic, iar în vuiet lătrăturile înfricoșătoare ale urmăritorilor. Acum, însă, are un răstimp de răgaz, de odihnă cu ochii deschiși. Se aud toate glasurile nenorocirii, dar pieptul se umple de aerul vieții, pregătindu-se pentru goana piezișă pe întinderile fără margini. Neliniștea adâncă nu aleargă pe lume, ci zace în sinc. Forța ei poartă lespede grea a existenței animalice...

Ewa își amintește tot ce a fost și aproape că vede ce va mai fi.

Parcă s-ar afla într-o stare de transă. Privirile, odată îndreptate spre afară, stăruic pe geamul de la fereastra vagonului.

„Am pierdut serviciul... rostesc buzele fără glas. Am plecat de acasă. Pentru totdeauna, ah, pentru totdeauna... Mama n-o să mai vrea să știe de mine. Poate că tata m-ar ierta, dacă nu s-ar teme de mama și de Aniela... Bietul tata... Łukasz e bolnav... Are un plămân străpuns de glonț... Cine putea să-l împuște, Doamne atotputernic!...

Dacă Łukasz va muri... visa fără durere, va trebui... Doamne, Dumnezeule mare!...”

Se străduia din răspuțeri să-și dea curaj. Prin crăpătura îngustă dintre perdelele realității vedea clipa aceea îndepărtată, clipa ei și

a lui, în aurora zorilor. Acolo se vedea pe ea mergând ca o umbră pe câmpurile negre. Cândva, în vis...

E noapte, târziu; oamenii din vagon dorm. Sforăituri, duhoare, tuse de toamnă. Conducătorii trântesc ușile mereu. Dincolo de geamul aburit, gări neluminate. Clădiri aspre, scheletele copacilor în strălucirile roșietice ale felinarului. Vrejuri învălmășite de viță sălbatică, acoperite ici și colo de frunze stacojii, spânzură pe zidul afumat al gării. Seamănă cu un tablou al suferinței. Pretutindeni, mirosul ascuțit de cărbune, vestind sărăcia. Trenul zboară mai departe, zboară, zboară. Capul rezemat de peretele vagonului ascultă melodia metalică...

În cele din urmă, geamurile devin cenușii, cenușiu-albăstrui. Ewa șterge abureala și privește afară. Aura palidă a zorilor se revărsase peste întinderi și peste mlaștina neagră. „Cine ar fi crezut, își spuse Ewa uitându-se la tufișurile spăimoase de răchită, la locurile inundate, negre și la ogoarele roșcate, că aici pot fi lunci atât de încântătoare, multicolore ca veștmântul lui Iosif, fiul lui Iacob?... Cui să-i treacă prin minte că această mlaștină fetidă și hidoasă va fi acoperită de albastrul apelor, se va umple de florile învăpăiate de piciorul-cocoșului și va încânta ochii cu dâlmele de papură tânără mai abitir decât cea mai frumoasă muzică? Scamele de ceață rară vestesc depărtarea mohorâtă, iar drumurile străjuite de copaci din Mazovia se vor alungi la nesfârșit ca niște vedenii, ademenind sufletul să plece în lumea largă, în călătorii îndepărtate hăt!... Cum se face că moartea se poate transforma în viață înfloritoare, iar viața fremătătoare și puternică în moarte?

Lukasz mi-a spus o dată, continuă să viseze cu ochii la peisajul desfundat, răvășit, bolnav și pe jumătate mort, că istoria umanității seamănă cu luncile și cu lanurile de grâu. Unde dispărem cu toții? Încotro mergem? Suntem coșiți ca iarba de pe luncă, secerați ca grâul și mâncați ca spicele coapte. Și gata, nu mai existăm pe pământ, așa cum nu mai există lujerele de iarbă și de grâu.

Uite un râuleț cu un pod de fier peste el. Vuietul trenului gonind deasupra golului. Rotocoale de aburi albi se târăsc peste brazde, peste apa sticloasă din adâncituri. Se deplasează ca un vis rău peste spinările ogoarelor, avansând spre șatul din vale. Încă un sat, un sat mic. Case scunde, drumuri pline de băltoace. Picioarele trudesc acolo din greu să smulgă încălțările din noroaie. Aici, în aceste colibe năpădite de gunoaie și băltoace, trăiesc oameni, ținându-se departe de cocinile de lângă casă și de gunoaiele din apropierea grajdurilor. Pretutindeni sticlește apa și se scurge umezeala. Inima este covârșită de tristețea apăsătoare și plictiseala nespusă a vieții acelor oameni, a cărei imagine se perindă prin fața ochilor. În satul acesta, care lăncezește în noroaie veșnice, se vede

lesne că oamenii n-au nimic comun unul cu altul, că între ei nu există nici o umbră de frăție, nimic, afară de păcatul poftelor, al jafului pus la cale și al hoției legalizate, afară de păcatul folosirii bogățiilor prădate. Cuvintele unui poet nemuritor, citite cândva, revin obsedant, ca un trecător agasant pe o stradă aglomerată, privindu-te în ochi când dintr-o parte, când din cealaltă:

Seminției tale îi este scris un singur lucru – moartea!

Moartea!

Cuvântul înfioară trupul ca o lovitură puternică și se scurge până-n tălpi...

Un șuierat prelung.

Oamenii se trezesc. Conducătorii aleargă. Ah, deci acesta e orașul!

Cobori în gara udată de ploaie și se amestecă printre oamenii somnoroși și înghețați. Se simțea ca bătută și cu coastele rupte. Închirie o birjă și dădu adresa spitalului. Huruitul birjei pe străzile pustii și întunecate... Un oraș străin, pe care nu-l mai văzuse niciodată, urât și respingător.

Era calmă, însuflețită de un curaj tăcut, feminin. La răstimpuri, parcă dintr-o fisură necunoscută a sufletului, răzbate o rugăciune tănuită ca să-l găsească acolo. Dar asta durează puțin. Își poruncește întruna, biciuindu-și parcă sufletul recalitrant: curaj, tăcere, luciditate!

Portarul de la spital o întâmpină cum nu se poate mai rău. Se uită cu bănuială la femeia nespălată și nepieptănată, cu veșmintele pline de praf de cărbune. Îi întoarse spatele, refuzând să stea de vorbă cu ea. Din fericire, nu rămase indiferent la strălucirea monezelor de argint. La rândul lui, îi împărtăși atunci o veste bună; domnul Niepołomski trăiește, dar nu sunt cine știe ce speranțe de însănătoșire. Are temperatură foarte mare și varsă sânge pe gură... Medicul Wilgoński va veni abia la ora nouă. Nu-i mai spuse ce se întâmplase cu Łukasz, cum de căpătase rana aceea de glonț, pentru că mai mult ca sigur nu știa nici el.

Auzind că Łukasz trăiește, deși nu sunt cine știe ce speranțe de însănătoșire, și că varsă sânge... Ewa se întoarse cu spatele la portar, ca să n-o vadă, și izbucni în plâns pe stradă. Îl imploră îndată să-i dea voie să intre când va veni la ora nouă. Acesta promise. Lăsă valiza la poartă și porni pe străzile orașului. Magazinele erau încă închise. La o răscruce, nimeri peste o cafenea, sau „cofetărie“, unde se spălau dușumelele și se presărau cu nisip; câțiva clienți comandaseră deja micul dejun. Ewa se așeză într-un colț și ceru o cafea, dar când văzu nedumerirea chelnerului, se mulțumi cu un ceai. În apropiere, ședeau doi domni aplecați unul spre altul, care discutau cu însuflețire. Ewa nu le-ar fi acordat nici o atenție

dacă n-ar fi privit-o cu atâta insistență, încât, în cele din urmă, se uită cu luare-aminte spre ei.

Amândoi erau tineri; aveau cel mult douăzeci de ani fiecare și erau îmbrăcați cu o eleganță exagerată. Stăteau îmbrăcați în pardesie și cu pălăriile pe cap. Pardesie căptușite cu mătase, pantofi de lac, gulere, cravate, pălării și manșete la modă.

Unul dintre acești domni era foarte chipeș și purta o mustăcioară scurtă care-i împodobește cu adevărat buza roșie de sus. Celălalt avea un ochi lipsă, cu un monoclu deasupra; trăsăturile lui nu tot atât de frumoase erau atât de neobișnuite, încât se întipăreau în memorie. Ewa fu de-a dreptul șocată că tânărul fercheș avea mâini neîngrijite, de rîndaș, mari și cu unghiile netăiate. În al doilea rând, bea vodcă în această „cofetărie“ și mușcau dintr-un cârnăț învelit în ziar. O fetișcană palidă cu o basma pe cap servea repede berea pe care o aducea de undeva de afară, parcă de pe stradă.

Brunetul arătos nu-și mai lua ochii de la Ewa. Asta o deranja. Se uită și ea la el în felul ei, cu privirea furioasă și semeață a unei tinere frumoase, ca să-l facă să renunțe. De astă dată, însă, întâlni o rezistență de neînfrânt. Ochii albaștri ai acestui om nu se speriară și nu se întoarseră în altă parte. Dimpotrivă, stăruiră și mai mult, apropiindu-se parcă gata de luptă. Privirea sfidătoare avea ceva de felină. Ewa încercă o senzație ciudată, ca și când mâna asta cu gheare lungi, grosolană și uriașă, o strângea de gât. Auzind-o pe Ewa comandând chelneriței palide un pahar cu ceai, cerură și ei „două ceeae“. O făcură ostentativ, cu cinism și zâmbete îndrăznețe, în care răzbăteau o forță și o frumusețe ce-i pătrunseră până în măduva spinării. Ewa începu să se enerveze. Se uita mereu la ceas. Când se aștepta mai puțin, brunetul cu mustăcioara neagră și unghiile negre se ridică de la locul lui, puse mâna pe spătarul scaunului și se mută la măsura Ewei. Se înclină cu eleganța unui frizer sau a unui vânzător și, fără prea multă ceremonie, începu să vorbească.

— Vii de la Varșovia, domnișoară?

Era atât de înspăimântată de cutezanța și privirea lui, că răspunse numaidecât:

— Da, de la Varșovia.

— Mi-am dat seama îndată. Eu și colegul meu suntem tot de la Varșovia.

— Mă bucur foarte mult...

Tânărul pișicher se aplecă spre ea și-i șopti cu discreție:

— Ai venit să-ți cauți „cariera“ aici?

— Ce te privește pe dumneata!

— Ei, nu, domnișoară, te întreb numai așa, din bunăvoință. Ești o femeie a-ntăia! Dar nici noi nu arătăm mai rău ca alții...

– Domnule!

– Dacă-i vorba de biștari, pot să-ți arăt câți vrei. Ca de la gheață! Putem să cheuim și o săptămână întreagă.

– Pleacă, domnule, și lasă-mă în pace! îl repezi Ewa, neînțelegând prea bine, dar intuind ceva îngrozitor în cuvintele lui.

Tânărul începu să rădă încet și clipi din ochi către tovarășul lui. Acesta ședea cu distincție, nemișcat, privind la Ewa cu singurul ochi. Pe buzele lui stăruia un zâmbet arogant sau batjocoritor.

– Pot să și plec, de ce nu! O să ne rogi singură, când o să vezi ce bani avem.

Răsuci scaunul prin aer și se depărtă spunând în direcția peretelui:

– Dragă contesă de Montekukoli!

Fata care servea aduse ceaiul, dar Ewa nu era în stare să-l bea. Plăti cât putu de repede și vru să plece numaidecât. Când ajunse la ușă, o rugă pe chelneriță să-i facă un serviciu: n-ar putea să-și curețe hainele undeva, la bucătărie sau în altă cameră? Ezitând, fata o conduse nu prea încântată în odăița ei de lângă „sala de biliard“. Ajunseră într-o nișă întunecoasă cu o fereastră în tavan, un intrând între zidurile vechi, mușegăite. Lângă perete se afla un pătuc cu saltea și o pătură deasupra. Se mai găsiră un lighean cu apă, săpun și șervet. Ewa se închise în această chilioară, se spălă pe față, își pieptănă părul și își scutură rochia de praf. Când se întoarse chelnerița, Ewa era gata și putu să-i strecoare în mână bacșișul cuvenit. Chelnerița zâmbi șters, îi mulțumi... Un răstimp, Ewa simți nevoia să se intereseze de viața acestei biete fete, ca și când era vorba despre propria viață. Se uită cu o curiozitate nedisimulată în această ascunzătoare întunecoasă...

– Domnișoară, de ce nu v-ați băut ceaiul? o întrebă chelnerița cu timiditate.

– N-am putut. M-a acostat cineva, un... Și am un mare necaz. Un om e foarte bolnav... Nu știi cine erau cei doi domni?

– Nu... răspunse chelnerița cu ezitare și roșind ușor.

– Dumneata știi, dar nu vrei să-mi spui.

– Mi-e frică... recunosc încet. Vin de multe ori aici spre dimineață. Sunt niște ticăloși periculoși...

Tocmai atunci, în încăperea vecină se auziră glasuri omeneste. După ce își astâmpăraseră foamea, cei doi tineri eleganți veniseră să joace biliard. Ewa ieși din odăiță și se îndreptă repede spre ușă. Brunetul care încercase să-i vorbească îi tăie calea ca din întâmplare. Când trecu pe lângă el, își puse cu brutalitate palmele uriașe pe trupul ei, chicotind și rânjindu-și dinții sănătoși.

Când ajunse la spital, la ora stabilită, Ewa îl căută pe medicul Wilgoński. Era în spital, dar avea ceva de făcut. Îl așteptă în holul

de la intrare. Lumea, nouă și necunoscută încă, o lume închisă, guvernată de alte legi, lumea spitalului, acest olat atotputernic ce sfida toate puterile pământului, nu se arăta, firește, prea îngăduitoare cu sufletul ei. Constituia un obstacol serios în truda neconținută a inimii, în căutarea pe întuneric a drumului cu ajutorul unui biet băț – instinctul. Uneori o străbăteau fiori de teamă și se întreba dacă Łukasz se mai află într-adevăr în viață sau este doar o obsesie a ei, un gând rătăcit prin haos? Toată șarada, tot secretul existenței se concentra acum într-un singur nucleu, numele lui.

Pendula din colțul holului bătu mai multe sferturi de oră. În sfârșit, portarul apăru în obscuritatea coridorului, o căută cu ochii pe Ewa și îi făcu semn. Îl urmă fără zgomot până la o ușă anume. Mirosul de fenol se simțea pretutindeni. Crezu că era ușa de la camera lui Łukasz... Își ținu răsuflarea, stăpânindu-și bătaia inimii. Portarul o anunță că aici era cabinetul chirurgului. Intră. Înaintea ei se afla un bărbat înalt, gras și chel, cu ochii spălăciți și ieșiți din orbite, de culoarea oului de găină, geniul provincial în tăierea ciolanelor, aspru, înfricoșător și atotputernic, mânjit tot de sângele nevinovat al pacienților, un papă-lapte cu înfățișarea lui Belzebut.

— Sunt Ewa Pobratyńska... bâigui, înclinându-se ca o domnișoară. Ați avut amabilitatea să-mi scrieți că...

— Da. Deci dumneata ești... Sigur că da, te-am anunțat, pentru că nebunul ăsta scâncea fără încetare...

— Cum se simte, domnule doctor?... E mai bine?

— Da' de unde! izbucni medicul Wilgoński. E rău! Domnișoară, ce să ne mai ascundem după deget... Plămânul e străpuns dintr-o parte în alta. Tot ce poate știința am făcut, adăugă solemn, rostogolindu-și ochii. Restul este în puterea lui Dumnezeu.

— Aș putea să-l văd? șopti implorător.

— Nici nu poate fi vorba! Hm! În mici un caz!

— Domnule doctor!

Medicul atotputernic, care nu se lasă niciodată convins de nimeni și nimic, rece și ascutit ca un bisturiu, constant și hotărât ca însăși chirurgia, văzându-i tulburarea și lacrimile amare din ochi, își dresе glasul numaidecât, semn de rău augur, și se pierdu cu firea lamentabil.

— Și dacă va face o hemoragie?

— Doar o clipă, într-un colțișor, lângă ușă...

— Domnișoară, pune-te și dumneata în situația mea... de medic!... Este împotriva oricăror recomandări ale științei... Știința a făcut tot ce se putea... Trebuie să-l pregătesc cu încetul, pas cu pas.

— Nu vom vorbi nimic. Ne vom uita unul la altul de față cu dumneavoastră. Doar atâta... Voi ieși afară la primul semn!

— Doamne, Dumnezeule, ce ți-e și cu amorurile astea! Cu ochii ăștia albaștri... gemu medicul Wilgosiński, părăsind cabinetul cu pași colosali și arătându-i drumul Ewei.

Se opriă lângă o ușă. Medicul îi făcu semn să rămână afară. Rămase într-adevăr, ghemuită și șifonată, ca un impermeabil îndoit o singură dată.

Wilgosiński intră, lăsând ușa întredeschisă. Ewa își apropie urechea de crăpătură și ascultă:

— Am primit o scrisoare de la domnișoara... rosti medicul.

O șoaptă grăbită:

— Dă-o-ncoace, doctore!

— Uite la el, dă-o-ncoace! Ce rost are? Ți-o citesc eu.

— Dă-mi-o, domnule doctor!

— Scrie că vine...

— Dacă nu mi-o dai, încep să strig, să urlu!

Ewa tremura ca un firicel de iarbă de pe câmp, ca zdrențele bătute de vânt de pe trupul unui cerșetor.

— Ei drăcia dracului! Stai, domnule, liniștit! Coatele pe pătură! A și venit. Ai să stai liniștit? Coatele...

— Unde este?

— Da, dar ai să stai nemișcat?

— Am să stau.

— Nemișcat?

— Nemișcat.

Medicul deschise ușa. Ewa intră fără zgomot, ca o adiere de vânt, străbătu încăperea purtată parcă de o forță necunoscută. Îngenunche lângă pat, ca la poruncă. Bolnavul își puse mâna înfierbântată pe capul ei. Lacrimile încep să curgă și nu mai vede nimic. În ochii lui mari, învăpăiați, sălășluiește fericirea nețărnută. Îngână cu glasul uscat și răsuflarea greoaie:

— Ewuś... Ewa... te rog mult să mă ierți... Mi-aș da viața... M-am bătut în duel cu netrebnicul de ... Szczerbic...

— Nu vorbi atâta! Fir-ar!... Mare pacoste cu domnișoarele astea! Își frânge mâinile Wilgosiński.

— Pentru că cineva mi-a furat scrisorile tale din cufăr... Au început bârfele... Așa că înțelegi și tu...

— Nu vorbi, nu mai vorbi atâta!

— Doar un cuvânt... A făcut glume pe socoteala mea în salon. L-am pocnit peste gură... Pe urmă, duelul... Și m-a nimerit...

— Nu-i nimic! Nu-i nimic! Toate se vor îndrepta... îl asigură Ewa cu o dulceață binecuvântată.

— Nu... se vor îndrepta!...

— Ba da, nu încape îndoială!
— Voi muri... Ewunia.
— Nu-i nimic, nu-i nimic... îl liniștește în șoaptă. Vom muri împreună... amândoi... Ce, asta-i rău? Viteazul meu, șoimul meu drag! Apărătorul meu! Aici... te-a străpuns glonțul... Dar nu mai spune nimic. E totuna. Eu nu voi mai pleca de lângă tine. Nu te voi părăsi...

Își așază capul auriu pe pătură. Îl privește fericită în ochi, în cerul lui sfânt. Buzele răsfărânte în extaz râd neauzit printre șiroaiele de lacrimi. Îngână cuvinte melodioase, voluptuoase, împărtășindu-i adevărul minunat și simplu, cunoscut de atâta lume în această vale a plângerii:

„(...) litere de aur, litere sfinte...

Vom spune să se sape... pe-ale noastre morminte...”

CAPITOLUL XIV

Afară din oraș, pe o colină povârnită, se alungea spre câmp deschis o stradă fără nume. Probabil că oamenii care locuiau aici nu primeau niciodată scrisori, așa că nu se îngrijea nimeni să-i dea nume. Locului i se spunea în fel și chip: „dincolo de cazărmi“, „înaintea cazărmilor“, „pe deal“, „afară din oraș“, „la dracu-n praznic“ sau cum se mai nimerea. În comparație cu istoria de veacuri a orașului, strada era relativ nouă. Cândva trecea pe acolo un drumeag, mai degrabă o mulțime de hârtoape noroioase, care se țineau lanț. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, apăruseră pe lângă drum cazărmile, clădiri prelungi, fără podoabe, vâruite în culoare brr! albastră. Cu timpul, de-a lungul drumului, înaintea cazărmilor și dincolo de ele, se ridicaseră căsuțe cu pridvoare mici, simple.

Pământul deosebit de mănos hrănea din belșug grădinile de zarzavat și livezile de fructe, așa că strada se înjghebase pe nesimțite. Nu era ceea ce se înțelege de obicei prin periferie, dar nu era nici sat, așa cum nu era nici oraș. Un om mai lesne crezător, înclinat să tragă concluzii fără a considera fenomenul din punct de vedere materialist, pe deasupra și cultivat, ar fi putut să cadă în extaz la vederea caselor, a pridvoarelor, a gardurilor vii și a

livezilor. Zadarnic, însă! Cartierul despre care este vorba nu avea nimic comun cu conacele de pe Antokol¹ și nici cu locuințele slujitorilor.

Să spunem lucrurilor pe nume: cele mai multe căsuțe fuseseră înălțate de polonezii de religie ebraică. Și să mai adăugăm că folosiseră în acest scop materiale rămase de la cazărmiile pomenite. De altminteri, nu numai lemnul, varul, cărămizile, piatra și tot felul de șindrilă, ci până și culoarea albăstrui-lacrimogenă, care acoperea zidurile, era aceeași pe toată strada, dacă se poate spune așa, cazonă-evreiască. În căsuțele din față locuiau mai mult izraeliții bogați, în vreme ce în cele din spate trăiau cei mai săraci dintre creștini. Locuințele erau incredibil de ieftine, având în vedere depărtarea de oraș, lipsa trotuarelor, a felinarelor și probabilitatea pierderii veșmintelor mai ales noaptea a cutezătorilor care, nefiind înzestrați de la natură cu forța fizică necesară, s-ar fi hazardat să locuiască prin partea locului. Drumul de-a lungul căruia se înșiraseră casele nu ieșea la câmp deschis, ci la un izlaz al orașului sau al satului, năpădit de tufișuri de ienupăr, unde se transforma într-un șleau cotit, ascunzându-se parcă de rușine printre buruieni.

În acest cartier îndepărtat, mai aproape de izlaz decât de cazărmi, găsi Ewa o cameră pentru Łukasz, când acesta începu să se înzdrăvenească. În cele câteva săptămâni, când viața tânărului internat în spital atârna de un fir de păr, Ewa locuise în oraș (nu departe de spital), într-o odăiță închiriată de la o familie nu prea avută. Venea în fiecare zi la căpătâiul bolnavului, îl îngrijea, îi citea, jucau șah... Dar, după ce medicul Wilgośiński hotărâse că pacientul este salvat datorită științei și îi îngăduise să-și petreacă convalescența în afara spitalului, Ewa colindase orașul în lung și-n lat. Urcase toate scările și văzuse camerele pentru o persoană. Nu era lucru ușor să găsești două camere separate în aceeași casă, dintre care una să întrunească toate condițiile pentru însănătoșirea lui Łukasz. În sfârșit, prin decembrie, găsisese tot ce-și dorea într-una din casele de lemn de pe strada din afara orașului. Pentru Łukasz, închiriasse o cameră mare, uscată, cu o fereastră largă spre sud, care dădea în grădină și spre câmp, iar pentru ea, în spatele casei, o odăiță foarte scundă, strâmtă și murdară. Spălase, dereticase și frecase dușumelele, apoi adusese lucrurile necesare și înainte de Crăciun transportase bolnavul într-o lectică sub supravegherea medicului.

Cu toate cheltuielile de la spital, Łukasz mai avea o sumă destul de mare din banii câștigați la Zgliczcze. Pentru a se întreține, Ewa începu să muncească. Doctorul Wilgośiński care, după cum se arătă fără nici un dubiu, era tot atât de cumsecade cât cel puțin zece

¹ Colină, cartier din Wilno.

chirurgi mediocri, îi făcu rost de un post de copistă la un avocat, lucru nemaiauzit în acest oraș de pe vremea străvechiului statut de la Wislica¹ sau poate chiar mai demult. Totuși Ewa pierdu curând acest loc de muncă și încă într-un mod destul de dureros. Avocatul, om cu familie, așadar moral, influențat de soție, o persoană la fel de grijulie față de morală, refuză să-i mai dea de lucru din cauza clevetirilor care o însoțeau pretutindeni. Nimeni nu știa cine și de unde este, „ce hram poartă“. Se aflase, în schimb, că întreține relații cu Niepołomski, un ateu notoriu și un scandalagiu care nu respectase un conte polonez, un duelgiu. Wilgosiński, compromis o dată și suspectat de legături cu atei, deci cu oamenii lipsiți de moralitate, cu tot curajul lui, se pare că se înspăimântase și nu mai avea puterea s-o ajute. Atunci, încercă să se descurce singură. Nu cunoștea absolut pe nimeni, iar pe de altă parte, în oraș, nu erau locuri unde cunoștințele ei ar fi putut să-i fie de folos. Dădu anunțuri într-o gazetă prăpădită a Democrației Naționale din localitate, își oferii serviciile ici și colo...

Îi lipseau doar certificatele „excelente“ și recomandările solide pentru a semăna întru totul cu *papá* Pobratyński. În orice caz, manierele, metodele și mijloacele lui îi erau de mare folos acum. La un moment dat, nimeri la un inginer și se oferii să facă desen tehnic. Conta pe ajutorul și indicațiile lui Łukasz, bucurându-se că va putea să lucreze toată ziua acasă... Inginerul, cavalier tomnatic... mă rog... o privi în ochi cu bucurie, acceptă toate condițiile și-i zâmbi cât se poate de îndatoritor. Așa că se uită și ea la el după cum merita, retezându-i în gând toate promisiunile.

Nu-i mai păsa de gura lumii. Își spusese că trebuie să găsească de lucru și în cele din urmă găsi într-adevăr. Începu să coasă. Dcoarece croitoria este o meserie care nu cere, cum ne învață experiența, moralitate de la persoanele care i se „consacră“, evident, în măsura în care salariul lunar nu depășește cinci ruble de argint. Și întrucât Ewa începea de jos, nu se mai gândi nimeni s-o întrebe „ce hram purta“. La atelier i se spunea „una de la Varșovia“ și basta. Câteodată se mai adăuga cuvântul „păpușă“ sau altul mai puțin estetic, în schimb, mai provincial.

Știa mai de mult să tragă la mașină „clinii“ croiți, să coasă mâneci, cordoane, butoniere și nasturi, pentru că își făcuse întotdeauna singură rochiile. „Șnitul“ varșovian și gustul format în capitală îi plăcură atât de mult croitoresei, care era și proprietăreasa magazinului, încât aceasta nu se mai putea descurca fără ea. Curând, datorită acestor însușiri, salariul Ewei crescuse la douăsprezece ruble pe lună. Nu mai era nevoie să înceapă ca ucenică, având un salariu

¹ Culegere de legi elaborate în 1347, în timpul domniei regelui Kazimierz cel Mare (1310-1370).

lunar de numai zece zloți. Dis-de-dimineață se ducea la atelier, unde stătea până la ora opt seara.

În fiecare zi vedea același lucru... Curtea îngustă, caldarâmul din pietroaie neregulate, trotuarul din bucăți de marmură. Privirea i se familiarizase cu această curtică ciudată, răsucită, un fel de coridor fără acoperiș, în care, din pereții goi se holba veșnica părere de rău prin pupilele dureroase, aplatizate ale fereștricilor cu șase geamuri. Ochii i se obișnuiseră cu aceste ferestre oarbe, cu ramele stropite de vopsea, negre, tixite de ghivece... Mirosuri fetide se înălțau de jos, dintre clădiri, din latrinele negolite și gunoaiele topite sub zăpadă. Cloacă respingătoare, magazii, cocini... De fiecare dată, în sufletul Ewei se întipărea culoarea gălbui-murdară a zidurilor, brăzdată de scurgeri și stropită de lături. Își aducea întotdeauna aminte de duhoarea rece din acest coridor, de fereștrică din adâncitura întunecoasă, prin geamul căreia se vedea o mulțime de tablouri și icoane foarte urâte pe peretele ud, înnegrit. Acolo ofta zilnic, grăbindu-se spre singurul ei Dumnezeu, agățat deasupra patului, în cămăruța portarului și a copiilor săi. La stânga era un atelier al unor evrei, unde trebăluiau oameni scheletici. Jos, la nivelul pământului, geamlâcul croitorului, de asemenea evreu. Capul lui, barba, ochii, litanie... Într-o nișă, mai bine-zis afară în curte, lucrează un lăcătuș bolnav de tuberculoză... Pretutindeni, în spatele zidurilor, răsună bătaia ciocanelor, scrâșnetul polizoarelor, ciocănituri ritmice, pulsul neîntrerupt al hărniciei sărmanilor. Copii palizi și jerpeliți, alunecând prin rigole. Împrejur, chipuri vinete și gălbejite. Frig, curent, miros de scrumbii din postul Crăciunului și de varză. Ah, uite un orb chinuit de sărăcie, care merge cu bățul întins înainte din ce în ce mai repede, ca și când ar pași pe mărăcini! În sfârșit, intrarea și treptele scării. Și aici e o fereastră mică!...

De undeva, de sus, din obscuritatea nepătrunsă, cade o aură misterioasă peste balustrada scării și peste câteva trepte. Ce ciudat luceșc aceste trepte murdare, ițindu-se din mohoreală! Trepte ce urcă în întuneric, pe care trebuie să le ții minte, ca să nu te lovești la cap și să nu-ți rupi picioarele. Ușa lipicioasă și... atelierul. Năbușeală, petice, gunoaie, tăcânitul surd al mașinilor... Unsprezece fete care câștigă câte șase, șapte, opt, până la zece ruble... Ucenica scundă, pistriuată, care strânge mereu peticele și aleargă prin oraș cu comenzile executate, după cumpărături și... O zdreanță de om cu care fiecare dintre „domnișoare“ își măsoara propria umilință. Cenușăreasă, o persoană de zece zloți pe lună. Ferestre aburite prin care se vede uneori o bucățică de cer sau câte un nor călător. Iar mai aproape, împrejur, fațadele clădirilor cu majoritatea ferestrelor lipite cu hârtie. Dincolo de geamurile adevărate, ghivece

cu flori și frunze ude, acoperișul roșcat de țiglă. Din el se înalță un coș mare care își trimite întotdeauna fumul în ferestrele întunecate.

Împrejurarea că locuința lui Łukasz și odăița Ewei se aflau într-un cartier populat în cea mai mare parte de evrei, în afara orașului, într-un fel, departe de cultură și obiceiurile alese, avea o mare însemnătate. Proprietarul casei, un întreprinzător îmbogățit de pe urma construcțiilor, era un om încă tânăr, în jur de patruzeci de ani. Purta un surtuc negru până la genunchi (de sabbat se îmbrăca într-o redingotă ceva mai lungă) și pantaloni peste ghetre. Folosea galoși, gulere, manșete cu butoni. Avea de asemenea un ceas de aur și gambetă. Era chipeș și bine hrănit, un tată de familie de nădejde. Cu Ewa se purta întotdeauna foarte politicos și, cu toate că nu-i plăcea să vorbească în limba polonă, o făcea adesea de hatârul ei, renunțând la obiceiurile sale. Când Łukasz îi arătase pașaportul, în care era trecută și soția lui Róża, proprietarul nu-l întrebase nimic și nu intrase în amănunte. I-l înapoiase destul de repede. O singură dată amabilul proprietar o întrebă pe jumătate în glumă pe Ewa, când aceasta se întorcea acasă:

— Doamnă, de ce trăiți separat, de parcă ați fi divorțați? Soțul doarme într-o cameră, iar soția în alta. Ceva nu se potrivește.

— Soțul meu este bolnav, recită Ewa, roșind ca macul... Are nevoie de liniște și de odihnă.

— Păi unde scrie că soțul trebuie să fie deranjat de soție?

— Soțul meu nu poate dormi dacă mai este și altă persoană în cameră.

— Nu mă mir deloc. În locul lui, și eu abia aș pune geană pe geană... răsă evreul. Dar eu glumesc. Mă rog de iertare...

Ewa îi relată discuția lui Łukasz, care conchise că prezența evreilor în societate are și părțile ei bune. De pildă, casele astea din afara orașului, înălțate parcă din nisip de suflarea lui Twardowski, nu se știe la ce ar fi folosit. Se bucură că sunt singuri, că vecinii se țin departe, neînțelegând că lumile lor sunt atât de diferite, iar prin aceasta se tolerează reciproc, așa cum străinii se arată îngăduitori unii cu alții într-un mare hotel de la Nissa sau Interlaken.

Pentru Ewa și Łukasz, începutul iernii se scurse foarte repede, ca un vis frumos. Bolnavul nu mai simțea înțepăturile din jurul inimii, iar Ewa nu suferea că trudește ca un salahor. Atelierul întunecos din curtea murdară, vizuina unde roabele coseau rochiile pentru îndestulare și lux, era pentru ea un loc binecuvântat. Deoarece viața și calitatea ei îi erau indiferente.

Era într-adevăr soția lui Łukasz, cu toate că nu-i aparținuse trupește. Nici măcar nu-l săruta. Trebăluia pe lângă patul lui ca o

soră de caritate și îl îngrijea ca pe propriu-i frate, ca o logodnică îndrăgostită nebunește de alesul inimii.

Când venea seara acasă, rumenă de frig, nerăbdătoare să-l vadă, cu zâmbetul pe buze și având pregătite o mie de anecdote și de glume, veselă ca un om care sfârșise douăsprezece ore de muncă nesuferită, recăpătându-și libertatea de mișcare, amândoi se purtau ca niște copii sau ca niște elevi în vacanță. Biftecul sau cotletul adus de la măcelar începea să sfârâie numai decît pe lampă, ceaiul dădea în clocot... În odăița ei, Ewa se hrănea cu te miri ce – chifle, o bucată de carne rece, iar cel mai adesea cu două sardele. Ceaiul și-l fierbea, ca și celelalte muncitoare, într-o crăticioară pe fierul de călcat (*Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci...*¹). Apa era pe gratis. Doar lucrătoarele calificate care făceau bluze și fuste și câștigau sume uriașe (15-20 de ruble lunar) se duceau în oraș să mănânce de prânz în timpul pauzei de două ore.

În aceste împrejurări, după ceaiul de dimineață, Łukasz trebuia să aștepte masa de prânz până seara. Și pentru că zăcea nemișcat pe spate, mereu în aceeași poziție, se plictisea de moarte în cursul zilei. Citea mormane de cărți, scria cu creionul pe foi mai tot felul de articolașe etnografice și etnologice. Seara îi povestea Ewei ce scrisese și ce citise, la ce se gândise și ce voia să mai facă. Visurile ei se învâртеau acum în jurul aceluiași punct: după ce se va însănătoși, Łukasz avea să plece la Roma să obțină divorțul. Atunci se va sfârși și dorul lor... Pe la sfârșitul lui ianuarie, Niepołomski începu mai întâi să stea în capul oaselor, apoi să se ridice și să meargă prin cameră. La jumătatea lui februarie, se încumetă să iasă afară în zilele calde. Zăpada troienită acoperea pământul. Se lăsară gerurile.

În sufletul lui se petrecu o schimbare vizibilă. Câtă vreme zăcuse la pat, avusese impresia că slăbiciunea lui nu era decît o neputință trecătoare, rezultatul fiziologic al inactivității totale. Dar când începu să umble și văzu că nu-i trece... Fum sau vifor, ce se năpustea mereu asupra lui, uragan de imagini antrenând în zbor, întotdeauna într-o singură direcție, toate gândurile și coborându-le pe pământ... Șoapta neîntreruptă a buzelor arse: Ewa, Ewa...

Când se întorcea acasă, când îi auzea pantofii plini de zăpadă bocănind pe treptele de lemn, când îl învăluia aerul rece care intra prin ușa deschisă... se prăbușea într-o stare de furie neîntreruptă...

Își ridica brațele și își încheșta pumnii gata de luptă, gata să încrucișeze sabia cu el însuși pentru a-și înăbuși visurile pătimașe. Auzea suspinele mândrici și ale demnității, ecourile propriilor jurăminte, promisiunile față de el însuși. Toate Pierceau, însă, în stratul gros de funingine care i se depunea pe creier, trosnind ca

¹ Toate sufragiile pentru cel ce îmbină utilul cu plăcutul (lat.).

un material inflamabil atins de ploaia de scânteii, ce-i alerga în valuri prin vine. Era peste puterile lui să mai suporte s-o vadă lângă el, s-o divinizeze, să-i atingă mâinile delicate, duioase și blânde ca niște ființe vii. Nu mai putea să îndure odihna ochilor în ochii ei strălumiți ca soarele, nu mai era în stare să-i asculte cuvintele mângâietoare, să se uite la zâmbetele ei cuceritoare, să-i atingă părul cu sărutări duioase... Fiecare rochie, fiecare panglică, fiecare lucrușor al ei părea să-l privească în ochi, adresându-i întrebări mute, ca un roi de duhuri și gnomi ce așteptau porunca. Łukasz se străduia din toate puterile să uite și să rupă păienjenișul ispitelor iluzorii.

Încerca să se convingă că ceea ce se petrecea în sufletul lui însemna josnicie, rușinea de pe urmă a unui om drept, că așa ceva nu s-ar cuveni să existe, că nu trebuia să existe, și se jura să nu-și mai îngăduie asemenea... Smulgerile titanice, eforturile într-adevăr uriașe și legămintele hotărâte erau urmate de momente de acalmie. După care, ca din pământ, țâșnea iarăși alt izvor de suferință. Se înăbușea, se simțea mârșit de moarte, de parcă în orice clipă avea să se abată nenorocirea care-l pândea. Sentimentul înflăcărat de așteptare, când Ewa nu era acasă, îi lărgea venele și umplea încăperea de arome voluptuoase. În tăcerea palpabilă ca întunericul nopții sau ca strălucirea soarelui, cuvintele ei răsunau atât de limpede, încât deslușea fiecare sunet și fiecare silabă. Fășăitul rochiilor dura neîntrerupt. Mentea se învălvora, inima bătea ca un sclav răzvrătit. Pleoapele cădeau peste ochi și imaginile plăcerii se iveau mult mai clare decât lucrurile moarte din jur. Atunci i se furișă în minte gândul tăcut și modest:

„Ce rost mai au atâtea scrupule? Fericirea nu-i decât una singură, pe când nenorocirile – milioane!“

Se smulgea parcă iarăși din îmbrățișările Satanei, se ridica deasupra lui însuși și se silea să judece tot ce se întâmpla cu el în această încăpere de undeva de sus, din afară.

„Acum, își spunea, este momentul rațiunii pure, când stăpânește, după spusele bătrânului Platon, *τό λογικόν*. Tot ce există în afara acestei clipe, înseamnă *τό ἄλογον*, patimi, poște animalice, *cupiditates*, impurități păgubitoare în cuptorul unde trebuie să se producă fierul curat. Oare eu trebuie să îngădui stăpânirea celui *αλαγον*. Eu, omul lumii viitoare? Niciodată. Fie și numai pentru asta.“

Evada în cărți, în studiu, în gândirea exactă. Izbutea să se țină în frâu ceasuri întregi. Era de ajuns, însă, să-i cadă privirea pe orice, pe urma lăsată de tocul pantofului ei, întipărită pe scândura albă de brad... Din dușumea, din adânciturile abia vizibile, irumpea vedenia imprimată. Întindea mâinile ca să se apere și strângea

pleoapele. Ea însă exista înăuntrul lui, trăia dintotdeauna în ochii lui. Sâni delicăți, abia înfloriți, umerii și brațele, șoldurile și pânțele se statorniciseră în prăpastiile ochilor și în creier. Plăcerea și bucuria, fumul celor mai frumoase cădelnițe, vraja nespusă, cântecul misterios al trupului ei gol îi umpleau sufletul. Și iarăși Łukasz se întreba: „E rău oare tot ce simt eu?”

Și, ca răspuns la argumentele onoarei și ale rațiunii, simțea răbufnind în el râsul puternic al forțelor sănătoase ale vieții. Atunci realiza cum nu se poate mai exact cât de bună este plăcerea, cât de ademenitor este păcatul și cât de respingătoare virtutea. Umbra și lumina, spațiul și timpul erau la ordinele lui. Dulceața visului nu mai avea margini.

Când se apropia ora sosirii ei, încăperea devenea neîncăpătoare și strâmtă ca o colivie. Pieptul era prea mic pentru mulțimea oftărilor ferecate, a suspinelor iscate din senin și a răbufnirilor fără nume. Łukasz se zbuciuma, preumblându-se de la un perete la altul, de la ușă la fereastră și de la fereastră la ușă. Aștepta, număra minutele, secunde... Crăpa ușa de la antreu, se uita afară și pândea cu răsuflarea tăiată. Stătea lipit de zidul rece, tremurând de frig, sfâșiat de simțăminte surde și oarbe, de temeri subtile și de pofte, de îndoieli, de dorința de sacrificiu și de jale. Nu o dată, în antreul comun, se adunau vecinii, evrei cu tot felul de afaceri și musafiri, purtând discuții înfocate, rezolvându-și treburile și repezindu-se unii la alții, lângă ușa dincolo de care aștepta îndrăgostitul Niepołomski.

Atunci, Łukasz simțea că-și pierde mințile, se înfură și cădea pradă disperării. Erau clipe când voia să pună mâna pe ciomag și să împrăștie banda gălăgioasă, apoi se preschimba din nou în vază și auz veghind. Dorul urca până la zenitul drumului, unde se prăbușea vlăguit. Mai rămâneau doar implorarea și geamătul lăuntric, tăcut și neîntrerupt. Când Ewa își făcea apariția deodată, când zâmbetul ei se ițea brusc din larva evreilor, când alerga spre ușă veselă, șoptind îmbujorată cu glasul ei melodios, când îl dojenea cu asprime că stă tot timpul la ușă, înfrigurat și palid, nu-i venea să creadă că este atât de fericit și cădea într-o stare de uimire, dezamăgire și descurajare. Uitându-se la chipul ei, la ochii ei scânteietori, ca gerul mereu nou și ascuțit, se refugia în cealaltă extremă a iubirii, pe tărâmul cumpănirii detașate, și o lua iarăși în zadar de la capăt.

Ewa observase demult ce se petrece cu el.

Dacă, din întâmplare, de sub rochia neagră i se zărea un pantof, dacă, ocupată cu dereticatul prin cameră sau cu spălatul vaselor, se apleca în așa fel încât sâni îi ieșeau în evidență, atunci vedea pe sub gene că privirile lui o cuprindeau ca niște brațe înflăcărare.

Și gândurile începeau să-i alerge pieziș, pe orbitele nebunii și ale disperării. Își jurase că se va întoarce la Varșovia imediat după ce el va pleca la Roma. Acolo avea să găsească mai ușor de lucru, dacă nu la biroul feroviar, în altă parte, la telefoane, la telegraf, la vreun birou tehnic, în sfârșit, casieră, funcționară etc. Varșovia era orașul în care se născuse. Acolo se simțea la ea acasă, în mijlocul civilizației lărmuitoare. Orașelul de provincie însemna pentru ea o adevărată pustietate care prezenta interes numai în măsura în care putea să stea alături de Łukasz.

De aceea, voia să se întoarcă degrabă în capitală, acolo unde era așteptată truda brațelor și a minții, unde clocotește viața și rațiunea lucrează neconținut. Dar cum s-ar mai putea întoarce la Varșovia, la mama și la tatăl ei, la munca de acolo, dacă ar deveni „amanta” lui? Să se întoarcă și să dea ochii cu mama, treacă-meargă. Dar dacă o va întreba, va recunoaște totul. Cum să dezvăluie, însă, că în tot acest răstimp, cât a lipsit de acasă, a fost „la acest domn”? Nu, atunci nu va mai exista cale de întoarcere. Să abată asupra capului mamei siguranța păcatului, să-i spună și să-i confirme una ca asta? Să mintă? Nu, nu e în stare să mintă. N-are de ales decât între adevăr și minciună, în al doilea caz nemaiputând să-și revadă părinții. Ewei nu-i păsa de lume, cât era ea de lungă și de lată, și nici de convențiile ei. Łukasz însemna totul pentru ea.

Bârfele, insultele și clevetirile nu prezentau nici o valoare în ochii ei. Din contră, o amuzau, cu condiția, însă, de a nu conține povara adevărului. Dacă Łukasz i-ar fi cerut să-și sacrifice trupul și sufletul, n-ar fi pregetat o clipă. Dar își dorea ca asta să nu se întâmple acum. Știa că o așteaptă necazuri mari înainte de obținerea divorțului, își „auzea” viitorul zburând deasupra capului asemenea biciului șfichiind. Iată de ce nu-și mai dorea decât un singur lucru: să găsească în ea forța de a-și râde de puterile lumesti, să simtă mereu pământul sub picioare și, atâta timp cât va fi în viață, să-și trăiască dragostea cu mândrie.

Când își dăduse seama ce se întâmplă cu Łukasz, mai să înnebunească de disperare. Această deznădejde se împletea totuși cu plăcerea de nedescris, cu o voluptate nemărginită. Idei dintre cele mai ciudate, cele mai rafinate priveriști ale morții, eroismului... Trebuia să se hotărască fără întârziere. Știa că orice va alege, fuga sau sacrificiul trupului, înfăptuirea uneia dintre cele două posibilități o va plasa de cealaltă parte a vieții. Numise ceea ce avea să se întâmple în fel și chip, alcătuisse o întreagă metafizică a coborârii spre voluptate. Își spunea că asta reprezintă pofta de împlinire supremă a vieții, voința spiritului în drum spre alte reîncarnări, eliberarea tinereții și întruparea pipăibilă a umbrelor visului. Își

spunea că acum vrea să cioplească din materie puterea sufletului, devenind în același timp statuie și sculptor. Explica puterilor necunoscute că în sufletul ei nu sălășluia păcatul și trădarea vreunui ideal, ci o forță enigmatică vrând să rupă lacătele neștiinței.

Se simțea totuși atrasă de nebunia din ochii lui Łukasz, de linia arcuită a gurii și de zâmbetul care o pătrundea până în măduva oaselor, zâmbet ce sfâșie veșmintele și alungă rugăciunea din piept, împingând-o pe buze.

Câteodată, când ședea mai departe, cu ochii plecați asupra cărții, când el socotea că este foarte preocupată de gospodărie, o străbătea dintr-o dată un gând atotputernic, un extaz orb, de a-l face fericit... Să-și scoată rochia fără o vorbă...

Alteori, o întâmplare fără însemnătate, un foșnet, o voce îndepărtată sau o mobilă așezată în drumul ei o făceau să respingă acest îndemn al Satanei pentru totdeauna.

Łukasz se stăpânea de minune. Nu o săruta niciodată pe gură, iar mâna i-o atinge ușor cu buzele, repede și fără să se uite la ea.

Cu toate acestea, o dată îi acoperi mâna așezată pe masă cu palma într-un gest aproape involuntar. Când simți că mâna ei se înfioară și se strânge nervoasă, Niepołomski începu să-i șoptească cu buzele învâpăiate:

— Porumbiță mică, păsărică albă și înfricoșată... Te temi de ceva, de tremuri așa?... Te temi de mâna care te mângâie? De inima care bate pentru tine?

Un puseu de fierbințeală înflăcăra tot trupul Ewei. Simțea că sufletul i se topește într-o milă adâncă fața de dorința lui. Începu să-și dea seama că toată judecata se preschimbă într-un gând cât se poate de simplu despre necesitatea sacrificiului imediat. Încă un cuvânt, încă o mângâiere. Łukasz începu să îngâne parcă de unul singur:

— Porumbița își ascunde capul sub aripă și închide ochii de frică. Îi bate inima. De ce se teme, de ce tremură așa?

Ewa își lipi buzele arzătoare de mâna lui și își apăsă obrazul îmbujorat pe dosul palmei. Tremurând toată, simți că Niepołomski îi desface acele din păr cu mâna cealaltă, lăsându-l liber. Înfiorată, mai mult intui că tânărul își cufundă fața în valurile de păr... Deodată auzi un oftat. Când își înălță ochii, îl văzu întins cu fața pe jumătate întoarsă la perete; era încruntat și își mușca buzele.

Cât îi era de recunoscătoare!

Întotdeauna ieșea din camera lui imediat după ceaiul de seară. Se ducea repede în odăița ei. Închidea ușa cu cheia, se dezbrăca, stingea lumina, se întindea în așternut și adormea buștean, fără să se mai gândească la nimic.

Dimineața, când prin obloanele trase răzbătea aura zorilor, se scula și sfârșea toate treburile în mare grabă, ca să poată pleca la lucru.

În a doua jumătate a lunii februarie, se statornici o vreme geroasă, uscată și fără vânt. Łukasz începuse să facă plimbări, așa că ieșeau în oraș în fiecare duminică și în celelalte zile de sărbătoare. Într-o după-amiază, urcară drumul de pe colină până la pădurea de ienupăr.

Soarele se apropia de apus. Aerul era străveziu și rece. Aura trandafiriu-roșcată a apusului se întindea peste șesuri și coline. În depărtare se vedeau ca în palmă petele roșietice ale grădinilor și dâlmele albastrui ale pădurilor. Spre apus, o abureală trandafirică plutea pe cer, ca un înger îndurerat care, strângându-și aripile trude, se îndreaptă spre marginile zării. În țării, văzduhul părea fără sfârșit. Nici un glas nicăieri, nici cel mai ușor foșnet. Doar ecoul pașilor. Pe drumul bătătorit de săniile tăietorilor de lemne, zăpada scârțâia avan sub picioare. Se depărtară de la drum și, afundându-se în troienele albe, se îndreptară când într-o direcție, când în alta, pe urmele labelor de vulpe sau de iepure.

Zăpada era sfărâmicioasă și se spulbera ca făina.

În pădurea tăiată, molizii tineri, îngropați în mușuroaie rotunde, își șteau spre trecători formele strâmbe, tainice, asemenea ochilor uimiți și atenți ai copiilor.

Pălcurile de brazi sugerau frumoasa poveste despre turlele bisericii bizantine care se scufundase în pământ.

Puieții de ienupăr, încremeniți de plăcere, visau basmul cu prințesa adormită. Un stejar tânăr și strâmb, care-și mai păstra frunzele ruginii, moarte, foșnea uscat, atrăgând atenția asupra lui, ca un semn tainic, hieroglifă neînțeleasă.

Ewa își cufundă privirea în hățișul de băline galbene, urmă firavă a ierburilor din timpul verii, care abia se mai vedea din adâncitura albă. Își plimba ochii peste întinderile imaculate, peste povârnișurile și troienele albastrui sau trandafirii, culori de o clipă, la vederea cărora oricine musai să zâmbească; pășea printre aceste culori și străluciri atât de minunate, egalate doar de farmecul trupului ei. Aproape fără să-și dea seama, visa ca și Łukasz să gândească la fel. Uraganul din suflet, nebunia simțurilor trecuseră... Saluta cu piviri încărcate de recunoștință mormanele rotunde de zăpadă din jurul pinilor, care semănau cu formele vântului încremenit, ale furiei împietrite în expresii vizibile. (Bolta cerului devenea tot mai arămie.) Ewa vedea împrejur umbre ivite pe neașteptate, care piereau brusc nu se știe cum, adevărate vedenii. Înainte de a izbuti să se insinueze în aceste existențe ale molizilor, în viețile viorii ale umbrelor și ale luminițelor roșietice de pe

vârfurile troienelor, le înghițea neînțelegându-le. Iar această viață de o clipă a umbrelor, între nașterea pe puful imaculat și moartea subită, îi împărtășea Ewei un adevăr nou, pe care îl cunoștea abia acum. Realitatea din jurul ei alcătuia parcă un simbol complicat, viu, ce se dezvolta mereu, dezvăluind la vedere litere vrednice de a fi citite.

Tăceau amândoi. Când Łukasz se opri să se odihnească, Ewa auzi cu uimire și teamă bătaia propriei inimi. Bătea parcă însingurată între cer și pământ, pe întinderea nemăsurată, fără viață.

Deodată Niepołomski rosti zâmbind:

— Supușenia Desdemonei, fidelitatea și umilința ei chiar atunci când „stăpânul și soțul“ o bate, are pentru mine ceva respingător. La drept vorbind, o astfel de junincă a primit ce-a meritat. Asta n-a fost femeie.

Ewa îl privi uluită. Era atât de departe de ceea ce simțea ea! De parcă ar fi îmbrâncit-o! Łukasz nu se uita la ea, ci în jos, la zăpada ce scânteia în gerul înserării. Obrajii i se coloraseră. Bărbia-i, alungită acum, după boală, îl făcea să pară schimbat, mai frumos. Într-adevăr, era frumos și neobișnuit ca tot ce exista împrejur. Ochii i se lărgeau, temându-se că n-o să-l vadă de ajuns. „Nu, el nu este doar o umbră încântătoare! El este veșnic!“

— L-a iubit cu credință pe acest diavol negru... rosti încet, desenând, cu bastonașul subțire pe care-l ținea în mână, dăre lungi pe zăpada pufoasă.

În răstimpul când el nu se uita la ea, Ewa simți nevoia să-i spună că îl iubește ca... Desdemona. De asemenea, ar fi vrut să-i vorbească despre chipul schimbat. Tânărul ridică privirea, parcă presimțind... Îi văzu sprâncenele apropiate și zâmbetul acela cunoscut, dureros.

— Să-ți păstrezi sinele și să fii fericit, iată instinctul, legea și datoria supremă... spuse rar, cu glas egal.

— Ce cinism sau egoism mai e și asta, domnule?

— E părerea înțeleptului Holbach, un om dintr-o rasă puternică, rasă care a zguduit lumea din temelii. Cuvintele lui nu sunt pe măsura noastră.

— Am impresia că și astăzi există destui titani de acest fel. „Să-ți păstrezi sinele și să fii fericit...“

— Într-adevăr?

— Așa cred.

Łukasz își ridică privirea scânteietoare, încărcată de reproș și parcă de dispreț.

— Tu, de exemplu, ai putea fi fericită în pofida lumii întregi?

— Eu? Ce înseamnă eu... șopti descumpănită.

— Natural, în voi se căiește și acum Desdemona.

— Nu înțeleg.

— Un om din aceeași pleiadă, Diderot, afirma fără ezitare: „Căsătoria până la moarte înseamnă un abuz, tirania bărbatului, care și-a însușit dreptul de a dispune de femeie“. Ce zici de asta?

— Nimic. Știu prea puțin. Și puțin îmi pasă de Diderot... răspunse fără grabă, desenând în continuare dăre cu bastonașul pe zăpadă.

Intuia că dincolo de aceste cuvinte se ascunde altceva. Łukasz vorbea fără întrerupere, de parcă voia să se convingă pe sine, nu pe ea.

— Diderot zice: „Fericirea și obiceiurile pot exista numai în țările în care legile sprijină instinctul“. Și așa este! În Japonia, fetele se scaldă laolaltă cu băieții fără cea mai mică reținere. Iar Japonia e o mare colectivitate.

— Ei, Japonia! Japonia! Toți nu vorbești decât de Japonia... îl repezi impulsivă.

— De bună seamă, ar fi în stare o domnișoară de-a noastră să facă baie în fața unui bărbat fără să roșească de rușine?

— La urma urmei... dădu înapoi Ewa, simțind că-i urcă sângele în obraji.

— Și când te gândești că rușinea, ca și hainele, nu este decât o invenție, o convenție!

— Da, ați ajuns până acolo că până și rușinea unei fete este socotită doar o... invenție.

— Îți aduc și dovezi numaidecât.

— Dovezi!

— Chiar așa. În insulele Sandwich, doamnele din partea locului, având oarecare educație europeană, înotau goale până la vapor, purtând pe cap rochiile și umbrelele. Abia pe punte se îmbrăcau fără jenă în fața tuturor, ca să placă ofițerilor.

Ewa desena înainte semne pe zăpadă.

— Iar în Iles de Pins, misionarii au protestat cu violență, cerând ca fetele să-și pună eșarfele pe șolduri. Polinezienele, cărora se străduiau să le acopere cât de cât goliciunea, se dezbrăcau din orice fleac. Sentimentul de rușine nu este cunoscut deloc în tot regnul animal și nici în colectivitățile oamenilor primitivi.

— Ei, și ce-i cu asta? întrebă Ewa zâmbind. Ce dacă animalele sau colectivitățile primitive habar nu au de rușine? Noi nu suntem animale, n-avem ce face, nici din Iles de Pins. Ce modele!

— Vreau să te învăț puțină antropologie. După părerea mea, rușinea femeilor este doar o invenție, și încă a... bărbatilor. Veșmintele etanșe ale Desdemonei au fost născocite de Othello. Stăpânul și soțul ei. Ulterior, fiicele n-au făcut decât s-o moștenească.

Ewa îl asculta cu o expresie ironică pe buze, la care nu voia să renunțe. În realitate, însă, își însușea cu lăcomie toate aceste amănunte (deja, *nota bene*, ca pe propriile convingeri).

— Tu de ce vrei să te căsătorești cu mine? îl întrebă, în sfârșit, palidă și încurcată.

— Pentru că te iubesc mai mult decât viața mea! În definitiv, tu... Tu nu mai ești așa! Tu ai în tine curajul și forța omului. Pe tine soțul nu ar avea nevoie să te închidă în harem sau să te acopere de boarfe. Tu ai putea să te scalzi în fața bărbăților și să rămâi fecioară sau să-i fii credincioasă unuia singur, pe care l-a ales sufletul tău mărinimos.

Emoția îi înăbușea șoaptele:

— Tu ești Psyche, sufletul eliberat pe deplin...

— Nimeni nu știe cine sunt eu!

— „Oameni, strigă natura, voi care, ca rezultat al stimulentei datorite de mine, tindeți spre fericire pe tot parcursul existenței voastre, nu vă împotriviți legii mele supreme: trudiți pentru fericire...”

— Ale cui mai sunt și cuvintele astea cinice? se interesă Ewa cu asprime.

— Din nou, ale lui Holbach. De altfel... cuvintele unchiulețului Epicur. Înțelepciune condamnată de toate mătușile...

Se așternu o tăcere ciudată. Se lăsa seara. Molizii din împrejurimi deveneau enigmatici, acoperiți de zăpadă și îmbrățișați de ger.

— Și unde-i fericirea? întrebă deodată și-l privi pe Łukasz în albul ochilor.

Nu căpătă nici un răspuns.

— Oare... asta... înseamnă fericirea? repetă tremurând din tot trupul.

I se părea că pământul se cutremură în jurul ei și se leagănă în ceață.

— Ewa... murmură. De ce-ai spus asta?

Împrejur se înălța pădurea tăcută, aprinsă parcă de o flacără supranaturală. Pământul se înfiora. Dealurile se clătină în ochii lui și văile făceau ape-ape, dispărând în noapte.

Lucrurile neînsufleteite căpătau în clipitul pupilei chipuri curioase, expresii nemaiauzite. Prin flăcările care jucau pretutindeni, Łukasz „auzi” în el șoapta hotărârii...

— Astăzi... îngână cu ochii în pământ.

Când își ridică privirea, văzu că Ewa își împreunase mâinile pe piept, încheștate și fără vlagă. Pe față i se așternuse un zâmbet de durere palidă, fericirea umilinței. Ochi fără priviri, buze ferecate în tăcere de voința lui. Prin părul bogat, zbârlit de viforul spaimei, se plimba mângâietoare mâna destinului.

Łukasz se așeză neputincios pe buturuga înghețată a unui copac prăbușit. Ewa stătea alături, fără putere și liniștită. Se simțea sigură de ea și încerca un fel de mulțumire, pentru că nu mai era apăsată de povara „rușinii“. Visa, adâncită parcă în somn, cu ajutorul a trei cuvinte: ajunge cu renunțările! Łukasz îi luă mâna și o trase spre el. Se așeză lângă el nu prea comod și, cu sentimentul că nu e prea estetic, își rezemă capul (fără patimă) pe umărul lui.

Simțea pe obraz răceala gulerului de blană și căldura îndepărtată a gării.

Cu o curiozitate tot mai nestăpânită aștepta mângâierile îndrăznețe, de care avea să aibă parte curând. Buzele îi deveniseră stacojii, umplute de sângele înflăcărat. Păreau că nu se mai pot închide și strânge ca de obicei. Măinile, brațele și pieptul se întăriseră, inspirate, pline de neastâmpăr, pregătite, mlădioase ca trupul ușor al unei păsări ce planează în văzduh. Cerul scânteietor, înghețat, pădurea înzăpezită, întinderea povârnită a colinei – totul părea de vis...

Łukasz începu să tușească. Ewa se smulse din brațele lui, se ridică de pe genunchi, se întoarse și porni hotărâtă spre oraș. Era tulburătoare în îmbrăcămintea simplă, de parcă era goală. În țăriile cerului lumina luna, acoperind de străluciri ascunzătorile tainice.

Se afunda în adâncurile zăpezii și strălucea în miliardele de forme lucitoare, în scânteierile albastrui și portocalii. Ochii Ewei erau înghițiți de stelele de pe cer și de pe pământ. Visa că aude trosnetul luminii astrale și căldura razelor moarte ale lunii.

Aromele gândurilor se răsuceau în suflet asemenea adierilor de vânt:

„Acum pășesc pe drumul fericirii... Stele... Calea fericită a destinului... Încotro se îndreaptă, unde duce drumul înstelat?“

Și încă un gând și mai limpede:

„Așa arată drumul fericirii mele... Stele...“

Tăcerea îndelungată a sufletului, tăcere atât de profundă ca pe această întindere fără margini. În sfârșit, în sfârșit, ultimul gând, ca un plâns necunoscut sau ca strigătul străjilor, urmat de o tresărire în picioare, parolă a bucuriei:

„Adio!...“

După ce coborâră amândoi treptele abrupte care duceau spre locuința lor, Łukasz o împinse ușor cu mâini tremurătoare în camera lui. Închise ușa cu cheia. Cu aceleași mâini nesigure aprinse lampa. Ewa se opri lângă ușă. Se apropie de ea și o privi în ochi. Vedea pentru prima dată această privire necunoscută, pironită undeva departe, departe... Era stinsă, înfricoșătoare, dumnezeiesc de vie, dar parcă moartă. Rămase mirat și se înspăimântă văzând această privire albastruie, dezgolită și plină de semeție, ca potirul unei flori minunate, despărțit de plantă și de pământ de o mână

nesăbuită. Se strădui să-și întipărească în minte această privire-iubire.

— Oare clipa asta nu înseamnă fericirea? o întrebă cu ochii înlăcrimați.

— Fericirea... șopti Ewa printre dinții încleștați.

Atunci începu să-i descheie bluza cu mișcări repezi, ca un nebun, să-i tragă mânușile strâmte, să smucească de nasturii cămășii, să-i scoată rochia, să-i rupă panglicile...

CAPITOLUL XV

Zilele de iubire împărtășită se scurgeau una după alta. Dăruirea inimii, a sufletului și a trupului devenea faptă. Pe pământ coborâse, ca o zi de sărbătoare, timpul împlinirii oricărei dorințe, liniștind rabufnirile de nebunie, capriciile și avânturile din sufletul și trupul celor doi îndrăgostiți. Se deschisese poarta grădinii fermecate, unde puteau să plângă de fericire sau să suspine, regretând suferințele iubirii neexprimate prin cuvinte și sfârșitul lor sub ramurile umbroase ale copacilor din rai. Lacrimile șiroiesc și se usucă pe chipul scump, zâmbetul este unul singur pe buzele amândurora.

Fiorii trec pe rând din brațele unuia în ale celuilalt, apoi se întorc în punctul de plecare, aducând vestea unor tulburări misterioase; a unor simțăminte ale căror existență și forță nu pot fi înfățișate prin cuvinte. Sărutările nu unesc trupurile, ci ființa sufletelor. Trupurile lor nu mai au nici o taină, iar sufletele tind să-și descopere ungherele cele mai ascunse.

Plăcerea fizică șterge din suflet tristețea dragostei, liniștindu-i muzica nepătrunsă ce zdruncină totul din temelii. Tăcerea și liniștea îmbrățișării. Inima semeată care a disprețuit primejdia, preferând sacrificiul, inima credincioasă, umilă și supusă de bunăvoie, inima, fenomen necercetat, bate în ritmurile minunate ale pieptului feciorelnic, în valurile lui de-a pururi mișcătoare, în taina lui ademenitoare.

Fericirea ce pulsa în ei, măsurând timpul cu râvna, înlocuia întreaga lume. Universul întreg era un imn, un cântec închinat creației. Iar începutul și sfârșitul vieții erau cuprinse în bătaia inimii.

În acest răstimp, iubirea însemna uitarea și distrugerea egoismului, alungarea din om a dragostei de sine și însușirea unui alt egoism, al celuilalt. Trăiau o stare de înălțare și de transformare a naturii umane. În acest fel, existențele fizice deveneau și ele altele, necunoscute mai înainte. Duișia și capacitatea lor de a se înțelege unul pe celălalt atinse zenitul, de unde, ca de pe muntele Nebo, se vedea totul. Ce fericire să poți renunța la tine în favoarea celuilalt! Să-i dăruiești totul, până și bucuria posesiei, priveliștea frumuseții corporale, iubirea însăși, pentru a produce bucuria de o clipă, da, asta era o fericire adevărată. Nimic nu este cu neputință. Orice taină poate fi pătrunsă. Privirea neîmpiedicată de dragostea de sine poate înțelege și cuprinde totul. Ignoranța omenească se preschimbă mereu în flăcările conștiinței, în simboluri de cunoaștere, care se sting prăbușindu-se în beznă, pentru ca asemeni stelelor să renască o dată cu sosirea nopții.

În jurul capetelor stăruiau aure din raze de lună, iar din adâncul trupurilor goale părea că izvorăște lumina. Erau clipe când el o vedea în ea pe zeița Diana, iar ea îl vedea pe Hermes cel asemenea zeilor. Înceau o plăcere atotputernică, supusă și poruncitoare în același timp mereu între ei, era proprietatea lor, deși n-o cunoșteau așa cum nimeni nu cunoștea taina orfică din valea Tempe.

Viața lor semăna cu un buchetel de violele. Pe buzele și piepturile lor, în care bătea veșnic inima sfântă. Aromele sărutărilor și parfumul umerilor goi. Petalele se împrăștiu pe sânul alb ca zăpada, aținând calea buzelor lacome. Le sărutau amândoi în același timp, cufundându-și privirile în culoarea albăstrie.

Sau cu un desen salvat de la picire de un gravor englez... O idilă din Grecia, unde o pereche fericită visează îmbrățișată printre flori. Gândul că viața lor era aieva cu ceea ce voise să immortalizeze un geniu cu veacuri în urmă... Un desen simplu, atrăgător și aproape caraghios. Voia să exprime vraja vieții lor, să sugereze cu ajutorul unor linii neputincioase fericirea, să rețină pentru totdeauna zâmbetul, să fixeze pe hârtie ostarea... În van te-ai chinuit, Artistule dragă, prieten credincios și scump în marea necercetată a omenirii...

Cu o manta și o bonețică de aceeași culoare. Cu un iris cenușiu... Și cu soarta celor trei trandafiri uscați într-o noapte de tristețe...

CAPITOLUL XVI

«Nu izbutesc să redau în cuvinte sfâșierea care mă încearcă. M-am așezat aici, în această cămărușă de hotel, să-ți scriu, fiindcă numai așa pot să-mi înving strângerea de inimă. Dar ce pot să-ți scriu? De ce plec? Unde mă duc? Ce sunt? Unde mă aflu? În tren, erau momente când credeam că mi-am pierdut mințile și mi-am luat lumea în cap. Te-am părăsit. Acum văd cât de mărunț și josnic sunt. Trăiesc numai datorită ție. Niciodată simțămintele nu mi-au fost mai învălmășite și gândurile mai apăsătoare, nici chiar atunci când am fugit la Zgłiszcz. Măcar atunci m-a împins trufia bărbătească...

Am încercat să citesc în vagon ghidul Romei, dar ori de câte ori deschideam cartea, îmi răsună în urechi glasul cunoscut. Sunt atât de extenuat din cauza tristeții, de parcă aș fi străbătut zece-cincisprezece mile fără să pun nimic în gură, sau aș fi fost bolnav. Pe orice pun mâna, pe orice îmi arunc privirile, izbucnește în plâns. Suspină întinderile înaintea și în urma mea, aducându-mi în minte mereu același nume.

Nu pot să mă duc la poștă, fiindcă este prea târziu, dar nădăjduiesc că voi găsi acolo o scrisoare de la tine. Cât aș da să fie așa! Măine-dimineață plec din Cracovia, iar seara voi fi la Viena. De-aș ajunge mai repede! Nu m-ai sărutat când am urcat în vagon. Ai plâns. Acum, cel mai mult regret această sărutare. Ah, când voi simți iarăși buzele tale... Știu că mă iubești. Iubește-mă, scumpa mea!... Dacă te-aș pierde, aș înnebuni. Nu mai există timp și spațiu. Tu ești cu mine și eu sunt cu tine.

Voi găsi oare scrisoarea ta mâine-dimineață la poștă? Sau o voi găsi abia la Viena? Noapte! Beznă! Gem ceasurile prin turnuri. E timpul care trece. Glasurile lor înspăimântătoare și pline de cruzime planează prin văzduh. Gornistul din turnul catedralei închide ochii mângâierii și sugrumă speranța. Oare ajung până la tine aceste glasuri, le auzi când plângi în visul mohorât? Voi veghea asupra ta. Așezat la căpătâiul patului... Mă năpădesc presimțirile... Cea mai rea dintre ele, gândul că nu te voi mai vedea niciodată,

parcă așteaptă la ușă cu mâna pe clanță. Mă doare capul, îmi vâjâie urechile... sunt abătut.

Mă copleșește amărăciunea. Urechile nu mai aud sunetul clopoțelului prin gări, ci glasuri ireale, ochii nu mai văd aproape nimic, deși mă uit la lucrurile din jur; îmi văd doar propria tristețe pe fețele străine, pe fundalul priveliștilor care aleargă înapoi. Nu mă mai interesează nimic. Nimic mai rău decât o călătorie cu trenul în asemenea dispoziție. Cât de bine am înțeles astăzi adevărul că orice aș fi făcut pentru fericirea noastră în problema divorțului, orice aș fi întreprins, aș fi văzut și aș fi învățat, indiferent unde aș fi ajuns și ce aș fi dobândit, nimic nu valorează nici măcar cât o singură clipă sfințită de zâmbetul tău ceresc. Rămâi cu bine, iubirea mea ar trebui să mă absolve de orice vină.

Al tău până la moarte, Łukasz.

P.S. Nu ți-am scris aici într-o formă literară... Pentru asta îmi lipsesc cuvintele adevărate, capacitatea de a-mi defini simțămintele. Dar inima ta îngerească va înțelege și ochii tăi care văd vor citi adevărul dincolo de vălul cuvintelor. Rămâi cu bine!»

«Îți scriu aceste câteva cuvinte din Viena. În buzunarul de la piept, deasupra inimii, am scrisoarea ta. Am primit-o la Cracovia. N-am avut timp s-o citesc, așa că am apăsat-o pe inimă și... am citit-o în tren. Acum se află iarăși la locul ei, lângă inimă. Se simte atât de ușoară, atât de ușoară cu scrisoarea alături! Parcă fruntea ta se odihnește pe pieptul meu și părul luminos se prefiră prin fața ochilor plini de lacrimi. O, Doamne! Scrisoarea ta... O știu pe dinafară, ca pe o poezie frumoasă... Nu-i scrisoare, ci un sărut... Noaptea coboară iarăși deasupra mea. Inima se strânge de suferință și părere de rău. Îți aduci aminte discuția noastră din primăvara anului trecut, din grădină? Am vorbit mult atunci, vrând să te impresionez cu cunoștințele mele despre Grecia...

Azi m-am plimbat aici pe o alee uriașă. Și deodată, o creangă, un grup de copaci mi-au amintit de locul nostru. Din toată discuția noastră, n-a rămas decât imaginea acelei ramuri... Ochii tăi, când mă ascultai, și gura... Am căzut în genunchi, în gând, și am izbucnit în hohote de plâns. Cât de mult te iubesc! Cât de mult țin la tine, soția mea, confidenta inimii și mireasa sufletului meu! Măine plec mai departe. La drept vorbind, în timp ce îndeplinesc toate formalitățile de călătorie, în fapt, nu fac nimic, nu călătoresc, nu mă apropiu de Roma, ci doar mă îndepărtez de tine. Este singura mea activitate. Tot ce se întâmplă nu înseamnă decât depărtarea de tine. În aparență, vorbesc cu oamenii, ei răspund la întrebările mele, confirmă sau neagă, însă eu, discutând cu ei, discut numai cu tine, sunt cu tine și privesc mereu în ochii tăi. Aș vrea să fiu

cerul, ca Platon într-o poezie lirică, să am toți ochii de pe lume ca să mă uit la tine.»

«Tarvis. Memoria mea s-a oprit într-un punct, ca limba unui ceas, și arată mereu aceeași oră. Ah, când se vor pune iarăși în mișcare roțile acestui ceas? Când voi putea să mă întorc la tine ca un om liber? Fie ca ceasul oprit să înceapă să măsoare orele unei vieți noi, viață de adevăr și putere, de măreție, opere și înfăptuiri uriașe!»

«Am plecat noaptea de la Veneția. Snopi de lumină căzând în apa neagră pe lângă podul de fier, hieroglife ale tristeții, scriere de raze piezișe, pe care sufletul le citește cu trudă, ca să-și alcătuiască propriul cântec, cuvântul iubirii.

Dimineață. Se văd pâlcuri de măslini. Iedera înfășoară trunchiurile înalte. Șanțuri înconjurând pătratele tarlalelor. De-a lungul acestor șanțuri străjuiesc măslinii. Oare nu în grădina de măslini și-a petrecut Christos ceasul de suferință?... S-a rugat: „întoarce de la mine acest pahar de otravă...” Tu, care știi să te rogi, adică să fii alături de Dumnezeu...»

«Nu am putut să nu mă opresc o noapte la Florența. Stau la hotelul Porta Rossa. De la fereastra camerei mele văd turnul Domului. Dacă aș fi această scrisoare, în câteva zile aș ajunge în odăița ta, pe buzele tale, pe sânii tăi... O, sânii tăi imaculați, sânii mei... deasupra voastră mi-am depănat visul vieții. Astăzi aproape că nu mai cred că buzele mele vor mai putea vreodată să vă atingă, fără nici o piedică și fără să dea socoteală, linia dumnezeiască ce vă unește sau vă desparte, iar ochii mei să adoarmă orbiți de frumusețea voastră. Pot oare să cred că ceea ce mă trezește din somn acum s-a petrecut aievea în viața mea? Plăcerea frunții mele mângâindu-ți brațele, gâtul de sub șuvițele înșorite...

Sunt singur, îngrozitor de singur. Singurii mei tovarăși – pledul, bastonul și un volum al bătrânului Montaigne. Atât a mai rămas din viața în care trăiești tu. De aceea, mâna nu se poate despărți de pled și de baston. Pe străzi, clocotește viața italienilor. Luminile electrice strălucesc uniform în depărtare. Acum o jumătate de oră, un duet acompaniat de mandolină a acoperit larma. Cuvintele cântecului de dragoste îmi răsună în urechi. Cântec de dragoste... Ce cuvinte ciudate, ce întâmplare neînțeleasă! Ca și când și ceilalți oameni ar iubi! De unde pot să știu ei că există dragostea? Dragostea îmi aparține numai mie. Este starea sufletului meu. Melodia a intrat în încăperea parcă o dată cu tine și m-a întrebat ceva. Am avut impresia că mă îneacă ceva în gât, ca atunci când eram copil.

Când mă uit pe străzile acestui oraș străin, dar atât de familiar, cât îi mai invidiez pe tinerii care merg la braț cu femei frumoase, îndreptându-se spre locurile ascunse ale dragostei... Numai eu, ca un exilat, caut cu ochii în mulțime ce nu pot să găsesc, mă uit în toate părțile cu luare-aminte, știind prea bine că n-am să aflu nimic. Ochii înfrigurați găsesc doar locul exilului, deoarece fiecare lucru și fiecare ungher constituie o tortură pentru privirile vii ale iubirii.

Astăzi am urcat cu tramvaiul electric pe munte până la Fiesole. Dintre pâlcurile de chiparoși și tufele de trandafir și glicină primăvărată, am admirat Florența. Ziduri străvechi, de veacuri. Valuri de vegetație cu flori semănând cu bietul nostru scai din regiunea Lublinului se răsucesc pe spinarea lor ca niște copii în brațele și pe genunchii tatălui. Valuri de flori și frunze verzi plutesc, picură, atârnă și se târăsc spre sud. Dacă ai fi și tu aici! Dragostea care sălășluiește în inima mea seamănă cu o umbră; se ivește pe neașteptate la colțul străzilor, urcă pe cornișele clădirilor, stă mâhnită sub ramurile copacilor, apoi dispare pentru ca după o clipă să revină iarăși.

Fiecare trandafir agățat pe zidurile Florenței oftează după tine. Dorul crează impresia depărtării, impresie străină oamenilor „normali“. În acest simțământ al depărtării este ceva nou, ceva necunoscut, o teamă neconținută și, ca în muzică, o energie indestructibilă. Mai demult, mă mulțumeam să trăiesc doar prin ură, existând doar ca o grenadă încărcată cu pulbere japoneză *szimoze*.

Puteam să-mi slujesc mie însumi în scopul de a ucide cu gândul. Acum, tu m-ai făcut să cunosc sinteza vieții, arătându-mi melodia dragostei. Prin tine am realizat binele ascuns în mine, pe care nu-l cunoșteam mai înainte.

Ai sădit în mine starea de acalmie a sufletului. Iată de ce dragostea mea pentru tine merită o cercetare profundă și o descriere amănunțită. Întrucât este cea mai importantă problemă, un fenomen de valoare inegalabilă, istoria transformării sufletului, a trecerii dintr-o formă în alta, adică istoria evoluției lui. Se permanentizează astfel și se transmit generațiilor clipa inspirației lui Mozart, nu puține dintre capriciile lui Chopin. De ce nu pot oare să dau glas acestei minuni care a făcut din mine cu totul alt om? Dragostea mea pentru tine este numai încântare pură, o bucurie mare și durabilă, liniște și seninătate, ca seninătatea cerului întins peste colinele minunate ale Toscanei, care se văd de pe treptele teatrului roman de la Fiesole.»

«Roma! Părul îmi este încă plin de praf, pielea feței biciuită de vânt, neagră de funinginea căilor ferate. Mă aflu însă în camera mea. Eram hotărât să închiriez o odăiță la primul hotel ieșit în cale, cu condiția să fie ieftină, cât mai ieftină. Îmi era indiferent dacă fereastra se deschidea spre o grămadă de gunoaie, spre bucătăria hotelului sau spre o grădină de flori. Cine ar fi crezut! O scorpie bătrână cu mustăți mă conduce în cameră, deschide fereastra și-mi arată cu mâna cea mai fermecătoare grădină. Chiar sub fereastră, sub rama de jos, crește un curmal. Trunchiul solzos visează nemișcat, iar curmalele necoapte, gălbui, se strâng una în alta printre frunze. În depărtare se văd tufele de camelii sădite în colțurile grădinii; seamănă cu alunișul și liliacul de la noi. În jurul lor, pământul este așternut cu petale sângerii și albe. Când le-am zărit, mi-am spus îndată: iată tufele miresei mele. Întâmplarea că am găsit o asemenea cameră nu e oare de bun augur? Spune și tu! Odăița e mică, strâmtă ca o cămașă de forță, cu podeaua de cărămidă. Ei și? N-are importanță că am foarte puțini bani și că în nici un caz nu ne-ar ajunge să trăim amândoi aici, cum era vorba.

Trebuie neapărat să-mi caut de lucru. Tu ești lângă mine în această odăiță. Luni întregi voi sta singur aici, fără să-mi doresc tovărășia nimănui. Tu ești cu mine. Ah, aș vrea să zvârl înapoi în timp fiecare zi trecută, cum aruncă hamalul din spinare sacul de zahăr. Cu bucuria unui adevărat cămătar, socotesc câștigul în ore, în viteza trenurilor, în durata cât mai scurtă a popasurilor de pe drum. Fiecare gând începe astfel: Când voi pleca înapoi. Inventez tot soiul de șiretlicuri. Am și fost o dată la cancelaria sfinților părinți. Dar n-o să-ți scriu despre asta. Îmi voi sufleca mânecile și mă voi pune pe treabă. Ah, preoții ăștia! Acum lupta se va da între mine și ei! Voi câștiga, voi câștiga!»

«Aștept de câteva zile să mă întâlnesc cu un demnitar într-o reverendă modestă. Nu-i nimic, părinților, eu știu să aștept. Cu prețul morții, și tot îmi voi atinge scopul.

În soarele Italiei, barba mea, în loc să se înnegrească, a împrumutat o culoare și mai nehotărâtă. Cred că va ajunge să semene cu o floare de călțunaș. În schimb, ce ochi! Ce ochi frumoși am!

Vai ție, Ewa! Dacă mă vei trăda, după ce voi căpăta divorțul de la sfinții părinți, mă voi căsători cu vreo Sefora bogată din Cetatea Eternă și mă voi ocupa, în funcție de zestre, fie cu păstoritul, fie cu imitarea cașcavalului elvețian, dacă nu cumva voi deschide o tavernă la marginea orașului, în Bosco Sacro.

Dar până să se întâmple una ca asta, trebuie să recunosc că sunt destul de sărac. Azi mi-am dat ghetele la pingelit. Măine voi fi și mai frumos cu pingele noi. Acum, însă, din nenorocire, stau acasă, ba chiar în pat, cu picioarele strânse, deoarece podeaua de cărămidă nu e caldă deloc. Nu te temi că toate acestea îmi vor reaprinde dragostea pentru soția de odinioară?

Cutremură-te, Ewa! Mă zbat de atâta vreme ca celibatar... Diavolii dorului și ai visărilor la tine și-au ales reședința în mine. Așa că revărs asupra întregii Rome cupa de fiere cu lămâie și-i spun, precum Ionas orașului Ninive: „De-ai pieri odată, pentru că mă ții aici în pat și cu șosetele găurite!“»

«Ewa, am găsit de lucru, la Roma, un „post“, cum s-ar grăbi să spună bietul *papá*. Uite cum s-a întâmplat. Într-o zi, citeam acasă și fluieram o arie poloneză. Am fluierat-o o dată, de două ori. Deodată, aud că ciocănește cineva la ușă. Deschid și văd un domn pe care nu-l cunoșteam. Locuiește în același hotel, dar mai jos și mult mai bine. Se prezintă, rostind un nume nemțesc, Gertler, și mă întreabă dacă vorbesc limba polonă. Un polonez de la Viena. Această cetățenie poloneză are un preț foarte scăzut. Auzise aria poloneză și venise la mine. Discutăm de una, de alta într-o polonă ca vai de lume. E un funcționar destul de important la ambasada austriacă. După ce am stat de vorbă de mai multe ori, am aflat că la ambasada unde lucrează există un post cu un salariu bunicel. Din însărcinarea ei, în secțiile de știință, se traduc diferite documente istorice, se culeg date și se scriu tot soiul de referate.

Așa că, imaginează-ți, mi-au fost de un real folos slava veche, greaca și *mirabile dictu*¹, polona! De câteva zile stau și lucrez în birourile de la Vatican. Acum traduc în germană niște documente vechi. N-am un salariu fix, pentru că se plătește la bucată și în raport de urgență. Au văzut, însă, cum lucrez și cred că mă vor angaja. Un antropolog ca mine nu se poate să nu se descurce! Treaba merge destul de bine. Voi trudi cu nădejde și, dacă nu-mi voi da duhul, voi fi liber și al tău pe vecie.»

¹ E minunat s-o spun (lat.).

CAPITOLUL XVII

Zilele de dragoste fericită fură despărțite de cele de însingurare de o draperie uriașă. La început, Ewei i se părea că draperia este subțire ca o năframă de pânză și mișcătoare ca un nor. Dar când zilele se lungiră, năframa își dezvălui adevăratele dimensiuni, în lung și în lat, devenind o regiune îndepărtată, o țară întinsă, pământul întreg.

Deasupra acestei țări stăruia o noapte veșnică. Acolo soarele nu apărea niciodată la orizont și aura amurgului nu lumina nimicând. Când ochii se obișnuiau cu întunericul, deslușeau harta acestei țări a exilului, formele care trăiau pe ea și chiar drumul ce se târa în depărtarea nesfârșită, drumul pe care aveau să meargă tălpile condamnate.

De câte ori, zbuciumându-se în exilul ei, nu visa Ewa să întâlnească o ființă ca și ea, indiferent pe cine; un cerșetor adormit în șanțul de pe marginea drumului sau un câine prăpădit, izgonit cu ciomege și chiote de la toate ușile. Dar nu era nimeni. Nimeni!

Ewa singură, ca ultimul copac rămas în pustietate din pădurea tăiată. Din această existență solitară îi creștea probabil în suflet încă un organ de cunoaștere: o stare de veghe îndârjită, permanentă.

Ceea ce n-ar fi văzut niciodată în lumina zilelor de iubire era foarte clar acum. O mulțime de obiecte, firești pe atunci, dispărușeră de pe suprafața pământului, depunându-se în adâncul sufletului, în cutele și ungherele cele mai ascunse. Pustietatea prin care Ewa înainta în pelerinajul ei aparținea numai lui Dumnezeu. Rătăcind prin întunericul lumii exterioare, rătăcea deci întru Dumnezeu. Tărâmul de sub pământ era numai al sufletului. Ascunzându-se de lumea din afară, se ascundea atât de bine în propriul suflet, cum se ascunde cârțița în pământul matern.

Numai acolo putea să-și manifeste suferința cu strigăte fără glas, care deveneau vorbirea ei de fiecare zi, limba folosită de obicei. Doar acolo putea să meargă înainte și să se întoarcă într-un suflet pe propriile urme, să alerge ca vulpea în sărituri cotite pentru a înșela nenorocirea de pe urmele ei. Pe dinafară era

apărată de tăcerea liber consimțită, împietrită și înghețată. Lucra și acum la magazinul de mode, ducându-și viața normală. Munca prostească de la atelier, zilele petrecute printre salahoarele acului, drumul de acasă la magazin și înapoi – toate acestea constituiau adevărate excitante, necesare pentru a putea trăi. Dacă i-ar fi lipsit, n-ar mai fi fost în stare să caute și să găsească altele. La fel stăteau lucrurile și când lucrase la calea ferată. Numai că munca de atunci părea un capriciu copilăresc față de greutățile de acum.

Presimțea că rămăsese însărcinată.

Absența manifestărilor cunoscute și lăcomia deosebită, durerile de cap groaznice, amețelile care veneau și treceau fără urmări, fierbințeala neîntreruptă din gât și înainte de toate gustul respingător din gură o asaltau din toate părțile, impunându-i concluzii neîndoielnice. Aceste simptome ale nenorocirii care o pândeau îi produceau o spaimă permanentă.

Erau momente când nu mai simțea nimic.

Atunci respira adânc, din tot pieptul. Dar în curând... Se trezea dimineața cu un gust insuportabil în gură, care creștea cu încetul, transformându-se în grețuri, și furiile se aruncau iarăși asupra ei cu patimă îndoită. Nu știa nimic precis despre cele ce i se întâmplau. Afară de câteva lucruri auzite întâmplător de ici și de colo. Acum toate aceste „cunoștințe“ se preschimbau în gorgone înfricoșătoare, himere, harpii, capete de câini și de cucuvele, în strigoi și copaci cu coroane uriașe, în munți sâlhui ce se prăbușeau peste viața ei. Urmărea în trecut fiecare amănunt, se căznea să ajungă la sursă, să afle când și de la cine auzise fiecare vorbă (pe atunci indiferentă). Judeca totul cu mintea trează, construind adevărul din ignoranță și naivitate.

Pe ramurile acestui adevăr smuls din propria înapoiere se răsuceau jurubițele nesfârșite, fibrele și firele prejudecăților. Era înfășurată în această urzeală în care se încurca din ce în ce mai mult, ca o muscă în pânza de păianjen. Abia acum înțelegea cum trebuia fiecare clipă din viață petrecută cu Łukasz. Fiecare moment își ocupa locul lui și se unea cu celelalte în virtutea înrudirii, a ierarhiei și a ordinii implacabile. Toate se limpezeau, ca de la cauză la efect.

Lucrurile decurgeau unele din altele. Întâmplări în aparență simple își deschideau lăuntrul ferecat, în care se ascundeau priveriști înfiorătoare. Din țara visată, zbură spre sufletul ei freamătul serafic al mestecenilor îndoșiți de căldura vântului uscat. Spre ochii stinși îndemneau dâlmele vâlurite de mărgărită de prin lanurile de secară verde și de grâu.

Priveriștea încremenită a stebelor parfumate de liliac, udate de ploaie, se revărsa în ochii inundați de lacrimi. Și așa, țețluindu-i

trupul și înfășurându-i sufletul, forțele răului îi aruncau pe piept povara strigându-i: „Acolo a luat naștere păcatul tău!“ Atunci, în timp ce părul i se ridica măciucă în vârful capului, iar în urechi auzea fâlfâitul aripilor nevăzute ale nenorocirii, vedea cu privirea dinăuntru atotputernicia patimilor. Le vedea formele pure, fețele descoperite. Vedea cum se slujesc una pe alta. Le analiza cu pătrundere prin lentilele măritoare ale nefericirii, cu luare-aminte și cu o curiozitate necunoscută celor care nu știu ce-i suferința. Vedea diversitatea patimilor, nașterea lor, dezvoltarea, zbânțuiala prin spațiu și moartea. Accesibilă sensibilității ei, lumea patimilor era de-a dreptul miraculoasă, ca și aceea a bolilor, a microorganismelor sau ca lumea de pe fundul mării. Cu ochii pironiți în trecut și mâinile înfipite în păr, interoga ore întregi lumea de altădată cu strigăte deznădăjduite.

„Cine ești tu? De unde-ai apărut spre nenorocirea oamenilor? Cine te-a creat și de ce? Cine-a împins sufletul omenesc în ghearele tale atotputernice?“

Nu afla răspunsul nicăieri.

Sentimentul covârșitor al ireversibilității întâmplărilor. Siguranța mohorâtă pe care o încearcă omul când vede că pe locul unde cândva îmboboceau cele mai frumoase flori de măr crește acum un înveliș gros și cărnos, fructul succulent și aromat de mai târziu.

Apariția, viața și forța acestui fapt, săvârșirea lui în afara oricărei puteri, a oricărei voințe, împinge tot mai mult sufletul în domeniul vagului. Din clipa când ajunsese să cunoască într-o măsură acest univers, suferința izvorâtă din dorința de a se familiariza și a se obișnui, de a se împacă și a se odihni în el nu-i mai dădea pace.

O gonea tot mai repede și mai departe. Iar când se prăbușea și își înfigea degetele în pământul cunoscut și-l scălda în lacrimi de sânge, chinul strângea lesa în jurul gâtului și o târa aproape fără suflare; simțea parcă niturile înfingându-i-se în glandele de sub maxilar și cureaua care-i strangula beregata.

Nu o dată, vlăguită de moarte, adusă în pragul nebuniei, hotăra să nu se lase strivită. Și ce dacă va avea un copil nelegitim cu un om care o lăsase singură și plecase în străinătate? Au mai născut și alte fete copii, și nasc și acum, umblă multă vreme diforme și umflate, dar mai târziu se întorc iarăși în lume și admiră din nou liliacul și iasomia, ascultând muzica veselă și râsul bărbaților. Se îmbrăca mai îngrijit, se ducea la atelier și lucra liniștită, prefăcându-se veselă și calmă. Dar brusc îi venea să vomite; vedea privirile ironice ale colegelor care se bucurau de spaima ei, fiindcă nu putea ascunde ce se petrecea cu ea, și încremenea, lăsându-se iarăși în seama zbuciumului. I se strângea inima de groază; auzise de atâtea

ori despre disprețul îndătinat de veacuri în mintea oamenilor față de o fată însărcinată.

Pe stradă, o urmărea batjocura femeilor, făcând-o să se simtă călcată în picioare și târâtă în noroi. O șfichiuiau privirile mușcătoare, tăcute. Fâlfâiau deasupra ei aripile insultelor vulgare. O izbeau în moalele capului, ca niște ciomege, glumele bărbaților, cântecele despre fata însărcinată, pe care le auzise mai demult pe stradă. Ajunse astfel pentru ea însăși un simplu obiect vrednic de luat în răs. Devenea cu încetul femeia pusă la stâlpul infamiei, asupra căreia lumea își aruncă din toate părțile, cu o plăcere diabolică, prostia răzbunătoare, scuipatul ironiilor grosolane. Nu era în stare să-și spună ușurată și să creadă, alinându-și astfel inima, că răutatea lumii era doar o pată trecătoare, o stricăciune care decurgea din mai multe cauze. În nenorocirea ei, ajunsese la convingerea amară că răzbunarea care o urmărea este una dintre cele mai normale însușiri ale naturii umane. Singură, cu trupul și cu sufletul, venea în fugă acasă și, căzând pe pat, se zvârcolea, rugându-se zadarnic de moartea nemiloasă să-i scurteze suferința.

În aceste minute de surescitare, uneori, foarte rar, încerca un sentiment de măreție ciudată. Atunci i se părea că zboară pe umerii unui demon puternic. Se simțea în afara lumii, undeva deasupra ei. N-o mai interesau simțămintele și grijile oamenilor, fiorii și teama lor de nenorocire, de o sută de ori mai greu de îndurat decât nenorocirea însăși. Se transforma astfel în însăși forța suferinței, care se înalță dincolo de viața oamenilor și de mizeria ignoranței, în sfârșit, dincolo de propria existență. În acele clipe, puterea ei devenea aproape universală, deși n-avea nimic comun cu lucrurile și ideile. Pătrundea în toate până în adâncuri, ca prin aer, răspândindu-se pretutindeni ca lumina soarelui. Forța suferinței aborda problemele lumii cu perspicacitate subtilă, separându-le fără greș unele de altele, pe tăcute și cu bunăvoință.

În vreme ce ochii îndurerați ai trupului rătăceau pe pereții goi, prin locurile unde căzuse varul, peste descnul alcătuit de crăpături, noduri și pete, privirea suferinței deslușea scrisul lizibil, tâlcul acestora. Dungile, petele, depunerile de praf și strălucirile luminii rătăcite asamblau chipuri particulare. Trăsăturile lor ucideau speranța și îmbrânceau mângâierea în prăpastie, când aceasta se înălța de nicăieri, făcând să crească semnele prevestitoare de rău, care puteau fi numite notele din solfegiul cunoașterii. Evenimentele, întâmplările și faptele mărunte se prefăceau în litere scrise pe pereți, în semne moarte după care sufletul își compunea simfonia sa de dincolo de realitate. Simfonie de o întindere uriașă, frumusețe înfricoșătoare și forță nestăvilită. Ochii sufletului îi vedeau notele, în vreme ce auzul se umplea de sunetele ei.

Un zâmbet victorios îi înflorea în ochii uscați și pe buzele întredeschise. Adierea înălțării trufașe, atotdisprețuitoare, îi răcorea liniștitor tâmpilele obosite. Atunci sufletul tălmăcea numai pentru sine întâmplările, părerile oamenilor, emoțiile trăite, lucrurile văzute, zilele de fericire și nopțile de disperare. Își explica mizeriile vieții într-o limbă nouă, numai a ei, și parcă alcătuia din ele pe pereții de lemn văruiți înscricțiuni, aforisme și fraze irevocabile. Din aceste fraze venite de aiurea se țesea știința infailibilă, neînduplecată, profundă a sufletului, scrierea lui.

Dar clipele de halucinație treceau repede, fiindcă știința sufletului se spulbera sub loviturile de măciucă.

CAPITOLUL XVIII

Ewa primi ultima scrisoare de la Łukasz pe la jumătatea lui mai. După aceea, veștile încetară. Se scurseră apoi lunile iunie și iulie. În acest răstimp, Ewa căpătă certitudinea că este însărcinată. Chipul ei se schimbase cu totul. Simțea în pânțele mișcările fătului și bătaia inimii lui.

Neputând să-și ascundă starea în fața lumii, nu mai ieșea din casă toată ziua. Renunțase la magazinul de mode. Seara târziu, își puna pe cap o băsmăluță și se strecura în oraș să facă rost de alimente, pe care le cumpăra de pe străzile cele mai depărtate, adesea din cealaltă parte a târgului, ca să evite orice relații cu oamenii și să-și piardă urma. Locuința o plătise pe un an întreg înainte de plecarea lui Łukasz în străinătate, iar pe mâncare cheltuia foarte puțin. Łukasz îi lăsase o sumă modestă la care se adăugaseră banii câștigați la atelier. Se mulțumea numai cu pâine și salam, care-i plăcea în mod deosebit. Mânca noaptea târziu, fierbându-și ceaiul pe lampa de spirt. Se scula, în schimb, abia pe la ora douăsprezece.

Mai demult, în jur de douăsprezece, pe la amiază, își făcea apariția poștașul. Așa că și acum îl aștepta de câteva săptămâni la aceeași oră. Îl aștepta întinsă pe spate, cu ochii ficși, din care șiroiau lacrimi neputincioase și moarte. Cândva, acest bătrân cu barbă roșcată venea atât de punctual, încât putea să-și potrivească ceasul după el. Pe atunci era parcă executorul respectuos al voinței

lui Łukasz. Vestitorul binefăcător al iubirii și confidentul cel mai binevoitor. Îi dădea pentru fiecare scrisoare câte un zlot sau patruzeci de groși. Drept răsplată, îi zâmbea de cum se deschidea ușa. Pe fața lui chinuită de astm, în ochii înconjurați de cearcăne negre se aprindea o flăcăruie trecătoare. Cunoștea ecoul pașilor lui în curte, apoi când urca cele patru trepte de lemn și felul în care bătea la ușă.

Ewa strângea și acum moneda de argint în mână în fiecare zi. O ținea în palmă toată noaptea, visând aievea și în somn că scrisoarea avea să vină a doua zi. După ce se trezea, se transforma toată în auz, în așteptarea ecoului cunoscut al pașilor. Se înșelase de multe ori, crezând că aude zgomotul familiar al pașilor. Ecoul lor îi accelera bătaia inimii, se apropia, apropia... Nemișcată și cu ochii închiși, implora milă și îngheța ca piatra când totul pierdea în liniștea netulburată. Tăcerea îngrozitoare o înconjura din nou, strivind-o sub povara insuportabilă. Stările de apatie, când nu mai simțea nimic, alternau cu momente când se abăteau asupra ei tot felul de poște ciudate.

Erau zile în care trăia cu iluzia perfectă că cele întâmplate nu erau reale. Dorința mereu încordată la maximum o purta în anii tinereții, când încă nu-l cunoștea pe Łukasz și trăia fără nici o grijă. Culcată pe spate, cu mâinile sub cap și cu ochii pironiți pe scândurile vâruite ale tavanului, se vedea mergând singură într-o noapte de iunie, după ce își chinuise o zi întreagă în nădușeala de la birou creierul, oasele, mușchii și nervii, pe aleile întunecate din parcul Łazienki. Iasomia și salcâmi trandafirii își împrăstie până departe aromele. Din când în când, se aud copacii foșnind. Da, ăsta e stejarul drag de pe colină... Ah, cum mai freacă copacii, năluci încă în viață! Cât de sălbatic, cât de fermecător! Hât departe, printr-o fereastră deschisă, răzbate o nocturnă de Chopin. Muzică tristă, dar plină de o forță profundă... Muzică tristă, dar care nu exprimă resemnarea și renunțarea. Din această muzică dumnezeiesc de frumoasă și enigmatică, tristețea și liniștea se împrăstie în parcul întunecat și plin de foșnete, printre nălucile copacilor. În ea nu există groaza și înduioșarea ce spulberă mâhnirea trușă și se revarsă în lacrimi. Nocturna aceea, a doua noapte, a doua după cealaltă... Ca și noaptea, nocturna aceea conținea în ea atâta tristețe, încât ar fi putut cuprinde întregul neam omenesc, ajungând pentru toate sufletele care suferă pe pământ. Ca și noaptea tăcută, adâncă și misterioasă, era o forță nevăzută, închisă în sine și de-a pururi vie, care te îndeamnă să mergi înainte cu mândrie și curaj pe drumul ales, să ajungi departe cu ochii țintă la stelele cerului întunecat. Asemenea nopții, chema și tindea spre infinit. Ewa însăși pășea atunci plină de sevele tinereții precum

acru înțesat de aromele de iasomie, învăluită de foșnetele copacilor negri, ca întunericul de tonurile nocturnei lui Chopin.

Din aleile învecinate se apropiau mereu de ea oameni necunoscuți, o priveau în ochi și-i șopteau la ureche, aținându-i calea cu propuneri... Cuvintele cădeau în jurul ei ca pietrele aruncate. Pradă emoțiilor, aproape că nu le auzea. Când vreunul o acosta cu mai multă îndrăzneală, îi răspundea în gând cu o insultă scurtă: „Dă-mi pace, prostănacule! Sunt o femeie trudită. Vreau să mă odihnesc după robia zilnică. Vreau să fiu eu însămi o clipă și să simt tot ce-mi dăruiesc cerul, noaptea și muzica. Vreau să rămân singură cu noaptea mea, cu muzica și iasomia mea...”

Amintindu-și acele clipe, degetele i se strângeau ca niște gheare, se încorda pe spate, iar în gât i se smulgea un geamăt de disperare. Evident, știa că toate acestea trecuseră o dată pentru totdeauna. Nu-și regreta atât fecioria, cât sufletul virgin, libertatea interioară a mândriei omenеști, încântarea și elanurile inimii. Își spunea că își trădase nu numai părinții, ci și veșnicia. De aceea se lăsa de bunăvoie în seama vedeniilor și a iluziilor. Se amăgea ore în șir (până la disperare) că nu i se dăruise lui Łukasz, că era aceeași ca și înainte. Totul se concentra în amintirea pardesiului cenușiu, îmbrăcămintea ei de domnișoară. Câți elevi și studenți, câți poeți nu renunțaseră la somn din cauza pardesiului gri pe vremea când era la cămin! Când apărea pe stradă, inimile tinere își înteteau bătaia și privirile se învăpăiau. Îi plăcea când pulpana îi descoperea piciorul în mersu-i grăbit. I se spusese și i se scrisese în bilețele secrete că poala pardesiului este o aripă de înger...

Acum îi plăcea să se întoarcă în gând la acele zile, dar cel mai mult prefera să viseze la vremea când îl respinsese pe Łukasz, când se apăraseră din răsputeri... Vedea iarăși ziua din timpul dezghețului din martie, când se opriseră pe povârnișul colinei. Atunci el era teribil de emoționat, avea ochii plini de lacrimi și de pe buze i se smulgeau cuvinte încântătoare, atât de plăcute și de frumoase!... Ea fusese nevoită să plece, iar el mai rămăsese un timp acolo. Când se îmbrățișaseră și se sărutaseră la plecare, Ewei i se păruse că încetase să mai trăiască și zbura pe aripile vântului înghețat împreună cu Łukasz, asemenea pulberii pământești. Viforul rece îi înfășura fusta în jurul picioarelor lui și paltonul în jurul umerilor. Cum stăteau așa împlețiți, păreau că amândoi au o singură pereche de aripi. Atunci îi căzuse la picioare și-i înconjurase genunchii cu brațele. Cu câtă bucurie se uitase la el de jos în sus, când cu picioarele imobilizate, încerca să se aplece asupra ei zâmbind! Împrejur se așternea zăpada umedă. Acele molizilor fâșâiau sălbatic. Auzea și acum fâșâitul copacilor și se înălța în vijelie o dată cu el.

Iar în parc, în noaptea întunecată! Ședeau ghemuiți, singuri, dăruiți unul altuia cu sufletul și trupul. Mai auzea și acum cum îi bătea inima învâlvorată, simțea pe buze fierbințele de pe obrajii lui. Îi auzea încă șoapta rugătoare...

Cu toate acestea, nu cutezase niciodată să intre nici măcar în gând în camera lui. Se oprea înaintea pragului, frângându-și mâinile, ca un suflet străin, și lovea cu fruntea-i nefericită în ușă. Totul era atât de aproape, încât nu se putea detașa. Erau întâmplări de taină, făptuite sub jurământ. Iar acum, totul fusese trădat...

Cea mai adâncă plăcere a nopții, despre care știau doar Łukasz și ea, fusese anunțată la toate răspântiile străzilor de forțele înspăimântătoare, străine, era cunoscută, acum, de cei mai nerușinați indivizi, de vrăjmașii cei mai răzbunători!

CAPITOLUL XIX

Într-o seară, în a doua jumătate a lunii august, Ewa ședea la fereastră și privea absentă în curte.

Stările de amorțală aparentă se îndesiseră. Se îngrășase și se urâtise. Avea ochii încercănați, trăsăturile asprite și parcă umflăte, tenul gălbejit. Dormea din ce în ce mai mult și se scula tot mai târziu. De luni de zile nu mai vorbise cu nimeni, afară de vânzătorii din oraș. O singură dată îi făcuse o vizită stăpânul casei, evreul îmbogățit. Intrase furișat, chipurile fără să vrea. Se așezase pe un scăunel și, uitându-se cu luare-aminte împrejur, începuse să sporească. Privirile i se opreau îndelung pe fața Ewei și o cercetau cu atenție. O sudoare rece îi acoperise umerii și spinarea. Ghicea că omul acesta intenționează să-i facă ceva rău, că el și nu altcineva era acum stăpânul ei. Și dacă el știa totul? Dacă îi anunțase părinții? Dacă îi va spune că a venit tatăl ei sau Aniela?

Se temuse atunci că avea să-i trădeze secretul, s-o dea afară din locuință și să-i poruncească în virtutea nu știu căror legi să-și ia... Presimțea că este pândită de forța fizică, de atacuri brutale, de un atentat, care nu însemna sfârșitul, ci doar limita supremă a suferinței.

Stăpânul casei discutase politicos, făcuse aluzie la starea ei. O întrebase în treacăt unde este soțul ei, de ce nu mai vine de atâta

vreme... Îi răspunsese cu buzele livide că va sosi în curând. Evreul începuse iarăși să glumească. Ochii i se încețoșaseră de poște, pe care Ewa învățase să le cunoască. Parcă o izbise cineva cu securea în creștetul capului. Își spusese că trebuie să moară. După ziua aceea, care-i stăruia în minte, se scurseseră săptămâni de apatie, atât de chinuitoare, încât orice altă nenorocire ar fi fost o adevărată distracție. Amorțită și nepăsătoare, își ducea viața într-o beznă deplină. Ca un ogor năpădit de buruieni. Nu mai vedea nimic, nici înainte și nici înapoi.

Nu mai voia să-și aducă aminte de suferințele îndurate, iar altele nu mai aveau putere să încerce. Nu mai era convinsă că putea să existe o altă lume a sentimentelor și, în neantul din jur, aproape că uitase că mai trăiesc și alți oameni pe lume. Pământul devenise pustiu. Gândurile se stingeau, voința se pulveriza. Uneori, se mai agita din cauza nervilor, așa cum se agită instinctiv mădulele animalului legat cu frânghii. Falimentul era total. Aflată pe buza prăpastiei, rareori mai vedea cum îi alunecă pământul de sub picioare. În această noapte cumplită, nesfârșită, până și amintirea lui Łukasz se întuneca. Nu-și mai aducea aminte de el ca de un om, ci doar ca de ceva luminos. Această lume se întrupa într-o adâncă părere de rău. Ca un om bântuit de fierbințeală într-o noapte grea, care nu mai știe nimic despre lumina soarelui, deși o visează mereu, întrezărea în Łukasz numai o strălucire ce se stingea treptat. Până și această lumină pierdea în neant.

Presupunea că și ea avea să fie curând înghițită de întuneric, că nu va mai însemna nimic în viața ei, la fel ca mama, tata și Aniela, în sfârșit, la fel ca tot ce existase odată și încetase să mai existe, să mai aibă vreo însemnătate. Mai scria și acum și expedia scrisorile pe aceeași adresă la Roma, dar nici ea nu mai știa de ce o face și ce folos așteaptă.

Dacă mai dorea ceva cu toată ardoarea, apoi aceasta nu era altceva decât... neființa.

Să nu mai fie! Dacă cineva s-ar furișa pe neașteptate și ar ucide-o pe jumătate adormită! Și-a trăit viața. Și-a irosit fericirea, iar acum, surprinsă de rezultate, de lațul, juvățul și nodurile chinurilor, nu mai poate să găsească o soluție. Chiar dacă ar exista undeva, n-ar mai fi în stare să se târască până acolo. Doar gândurile se mai zbuciumă de la sine, încercând când ici, când colo. Cu puterile de care mai dispunea, voia adesea să ajungă la vreun capăt și să vadă o ieșire. În zadar! Inerția îi paraliza sufletul ca un noroi curgător...

În timpul căldurilor din august, ședea toată ziua la fereastra deschisă, cu capul sprijinit în amândouă mâinile, și privea într-un colț al curții, unde se afla un closet nou de lemn. Legăturile, grinzile, ușa, șindrila de pe acoperiș, treptele și pereții acestei gherete

i se înlipăriseră în minte și deveniseră simbolul morții. Dacă, fie și numai din întâmplare, își întorcea ochii în partea aceea, nu mai putea să-i dezlipească de budă. Gândurile i se poticneau parcă prin adânciturile și crăpăturile prin care trebuia să se strecoare. Însăși culoarea gălbui-cenușie a scândurilor atrăgea și imobiliza privirile.

Drumul până la neființă parcurgea o schemă improvizată la repezeală. Pielea amorțea ușor, prin păr îi trecea un fior rece, iar privirile se îndreptau automat spre colțul curții. Cum să ajungă la neființă? Iată ușa camerei. Trebuia s-o deschidă. Din tinda îngustă, se coboară în curte pe patru trepte. Urmează curtea. Treizeci de pași. Apoi iarăși câteva trepte. Cinci trepte... Și ușa. Cine o va deschide? Cine îi va mișca mâna grea ca o stâncă? Cine îi va mișca picioarele grele ca munții? Cine va băga și va învărti cheia în broască? Acolo va fi mai ușor.

Nu mai trebuie decât să închidă ochii, să se încredințeze lui Dumnezeu și să se arunce cu capul în jos în deschizătura largă. O clipă va fi foarte rău, îngrozitor. Picioarele desfăcute, fusta ridicată... În schimb, se va transforma în neființă. Și noapte. O noapte veșnică. Va prinde ființă cuvântul acela tainic din limba greacă. Astfel va lua sfârșit apăsarea sufletului. Fiindcă „ajunge cu viața asta!“ Nu va mai exista povara rușinii strivindu-i pieptul și fruntea. Nici aerul fetid al virtuților. Nici durerea din inimă, jalea și așteptarea. Nimeni nu va mai face glume pe socoteala ei, nimeni n-o va mai pângări cu priviri ucigătoare, ochede sfruntate... Va fi o noapte neîntreruptă...

În ziua la care ne referim, ședea ca de obicei la fereastră. Gândurile stăruiau greoaie asupra concluziei că banii pe care-i mai avea se vor sfârși curând. Este adevărat că locuința era plătită până la sfârșitul anului, dar din ce avea să-și mai ducă zilele când va cheltui și ultimul gros? Își număra cu grijă rezervele, greșind de fiecare dată.

Nu peste multă vreme, obosită de aceste socoteli, ca și când ar fi făcut cine știe ce muncă grea, căzu în starea obișnuită de amorțeală. Pe când stătea așa, prefirându-și gândurile ca pe nisip, văzu un domn care umbla prin curte și intra pe rând la toate scările.

Era un tânăr bine făcut, de vreo douăzeci și ceva de ani, un blond zvelt, cu mustața cânepie, îmbrăcat în haine de croială englezească, de culoare deschisă, pantofi cu talpa groasă și o pălărioară verzuie cu pană.

„Haine de la Pool, singurul croitor din lume care îmbracă omul...“ zâmbi Ewa aducându-și aminte de Horst.

Era de-a dreptul uluită, un asemenea om în această curte! Până atunci nu văzuse decât comercianți evrei, soldați și slujitoare. În acest timp, tânărul, observând-o pe Ewa la fereastră, se uită la ea cu atenție și își îndreptă pașii spre ușa ei. Îi auzi curând tropăitul pantofilor pe dușumea. Intră în panică și nu mai putea să-și stăpânească zvâcnetul inimii, cu toate că judecata îi spunea că nu poate fi vorba decât de o greșeală. Auzi ciocănituri, ușa se deschise și necunoscutul intră în odăiță fără să-și scoată pălărioara.

Când o salută, în sfârșit, Ewa băgă de seama că era foarte frumos. Asta o descumpăni și mai mult.

— Mă rog de iertare... rosti liniștit domnul elegant, aici locuiește domnișoara Ewa Pobratyńska?

— Da... aici...

— Dumneata ești?

— Eu... răspunse Ewa încurcată, mototolind o rufă în mână.

— Domnișoara, vin din partea domnului Łukasz Niepołomski.

— Din partea lui Łukasz?! exclamă Ewa, uitând de toate. Ochii i se luminară și începu să zâmbească. Inima i se opri deodată ca străpunsă de sabie. Măinile împreunate îi apăsau pieptul, părând să-l binecuvânteze pe noul sosit.

Tânărul aștepta nepăsător, uitându-se totuși la Ewa cu o curiozitate nedisimulată.

— Unde este Łukasz? îl întrebă.

— Domnul Niepołomski este la Roma.

— Tot la Roma?

— Domnișoară, trebuie să fii pregătită pentru ceva și mai rău.

— Mai rău...

— Domnul Niepołomski se află la închisoare.

— La închisoare?

— Îți explic totul în câteva cuvinte. Mai întâi, trebuie să-ți spun cine sunt. Numele meu este Szczerbic.

— Conteale Szczerbic? Dumneata l-ai împușcat pe Łukasz?

— Da, eu. A fost o chestiune de onoare și ne-am bătut în duel.

— Deci... Dumneata...

— Am o însărcinare din partea lui.

— Ți-a scris și dumitale?

— Nu, dar l-a rugat pe un cunoscut al meu de la Roma s-o facă.

— Ce-a mai putut să facă?

— Nu pot să-ți spun exact, pentru că nu știu nici eu. Prietenul meu mi-a scris în linii mari că Niepołomski, care intrase ca funcționar la ambasada austriacă și copia documente vechi, a scos unele acte prețioase de la arhivă și le-a vândut unor anticari americani...

— Łukasz?!

— Firește, s-a aflat curând. A fost prins în flagrant delict. Furase un manuscris foarte important, și în acest fel a ajuns la închisoare încă din luna mai.

— Ah, încă din mai, încă din mai... șopti Ewa.

Ochii îi străluceau, ca și când ar fi primit o veste cum nu se putea mai bună. Acum știa totul. Imaginile voluptuoase ale dragostei de odinioară îi năpădiră sufletul, prefăcându-se parcă în însuși sentimentul fericirii.

Această retrăire într-o clipă a iubirii era pentru Ewa ceva atât de neașteptat și de nou, încât uită cu totul de prezența musafirului necunoscut. În acel moment, sufletul ei semăna cu apa întunecată și uitată de sub sălciile plângătoare dintr-un peisaj de Jan Stanisławski¹, cu o sihăstrie mohorâtă existând numai pentru ea însăși, în care căzuse săgeata argintie a unei stele. Nevăzută pentru ochi, steaua răzbătuse până la fund, răsfrângându-și razele de brilliant în apa stătută. Până când se va face iarăși noapte neagră, veșnică, apa părăsită va păstra pentru o clipă în sânul ei steaua pururi nestinsă, luminându-și cu ea bezna din adânc... Se făcuse lumină și strălucirile alungau întunericul.

Contele Szczerbic privea la Ewa, în timp ce își deschidea încet portofelul din piele galbenă. Se așezase cu nonșalanță pe un colț de masă și scotea bancnote din despărțiturile portofelului. Ewa își înălțase ochii la el, contrariată profund de comportarea lui. Un zâmbet disprețuitor i se așternuse pe buze. Îi trecu prin minte că și ea este șlahciancă², așadar cu nimic mai prejos decât acest biet conte. Ce purtare mai era și asta, să stai pe colțul mesci în fața unei femei și într-o locuință străină?

Se uită încă o dată la el și simți brusc, ajutată de durerea fizică din piept, că acest om îl împușcase pe Łukasz în plămân. Sângele i se urcă la cap. Mânie strașnică! Să se repeadă și să sfășie cu unghiile aceste buze!... Viforul gândurilor:

„Netrebnicul! Ticălosul! Spionul mârșav! I-a citit scrisorile de dragoste și l-a bârfit!“

Contele Szczerbic scoase, în cele din urmă, cincizeci de ruble în bancnote diferite și le puse pe masă.

— Domnișoară, spuse ascunzând repede portofelul, domnul Niepołomski mă roagă prin prietenul meu să-ți las bani până la întoarcerea lui. Nu știu ce înseamnă asta, când se gândește să revină. Pentru orice eventualitate, îți las cincizeci de ruble. Dacă vei avea nevoie de ajutorul meu, te rog să-mi dai de știre printr-o scrisoare. Zygmunt Szczerbic, la Zgliczcze. E de ajuns.

¹ Jan Stanisławski (1860–1907), unul dintre principalii reprezentanți ai picturii moderniste din Polonia. Renumit prin peisaje sintetice de mari dimensiuni.

² În limba polonă *szlachta* = nobilime.

Furia rupe zăgazurile rațiunii și dă buzna în olaturile nebuniei. Îi vine să-i arunce banii în față! Încă o clipă și...

— Cum te simți acum? o întrebă cu amabilitate.

— Mulțumesc... șuiere, roșie ca focul.

Szczerbic se uită la ea pe sub gene, cu o privire ciudată, străpungătoare și totuși încremenită. Zâmbetul batjocoritor, abia vizibil, care-i stăruia pe buze, se spulbera și pierrea treptat. Stăpânită de simțămintele care o încercau, Ewa devenise iarăși frumoasă, așa cum era în realitate. Era ceva regal în atitudinea acestei frumuseți strivite. Nedreptatea rușinoasă care stăruia în jurul acestei ființe neajutorate era evidentă. Szczerbic intui cât de monstruos arătau bancnotele pe masa de brad. Dezgustul, rușinea, părerea de rău sau disperarea îl înconjură din toate părțile, înăbușindu-l. Ewa tăcea.

Tânărul conte își luă pălărioara excentrică și, înclinându-se ușor, se strecură cu stângăcie pe ușă.

CAPITOLUL XX

La sfârșitul lui septembrie, Ewa nu mai avea iarăși aproape nici un ban. Cele cincizeci de ruble le cheltuisese destul de repede, mai degrabă le irosise fără să se gândească prea mult. Își făcuse două rochii noi, o pălărioară de vară, un pardesiu gri și cumpărase mereu bomboane și prăjituri.

Nu era în stare să se împotrivească poftelor și gusturilor ciudate care o stăpâneau. Câtă vreme avusese bani, trăise ca mai înainte, neabținându-se de la nimic. Iar când rămăsese fără o para, o apucase deznădejdea. Deoarece Łukasz nu dădea nici acum vreun semn de viață, gândul că este la închisoare luase proporții nebănuite în mintea ei. Noaptea, închipuindu-și ce se putea întâmpla cu el, Ewa ajungea la presimțiri neînțelese. Adesea, între vis și realitate, petrecea răstimpuri lungi cu Łukasz în temniță, dar erau și zile când nu mai putea să-și amintească nici măcar chipul, glasul și gesturile lui. Atunci era cuprinsă de furia spaimei. Își smulgea părul, se izbea cu capul de perete și îl chema ceasuri întregi să vină. Ochii pierduseră orice expresie și răsfrângeau visuri chinuitoare. Cu

părul răvășit, într-un halat pătat, se plimba de colo-colo între cei patru pereți ai odăiței.

Într-una din aceste zile, după amiază, se abătu asupra ei cea mai mare nenorocire. Rătăcind prin încăpere, pradă disperării, simți că îi dă târcoale mai aproape ca oricând un gând ucigător. Avea impresia că acest gând se răsucește într-o formă anume, somnolentă și strâmbă, și-i face semne. Nu vrea să vorbească de-a dreptul, poruncindu-i să-l ghicească singură. Ewa se tupilă înnebunită prin colțuri, încercă să fugă de acest gând. Își acoperi fața cu mâinile și lovi cu pumnii parcă în pieptul unui dușman. În cele din urmă, se rezemă de perete și ascultă totul cu inima bătându-i speriată:

Łukasz a inventat închisoarea. Nu-i decât un pretext. I-a trimis cincizeci de ruble prin Szczerbic, ca să scape de ea. Pentru totdeauna. Ca la o prostituată... cincizeci de ruble...

Spunându-și toate acestea, Ewa amorți și îngheță, simțindu-se vlăguită. Se așeză pe marginea patului și începu să se gândească la situația ei și la copilul care trăia în pânțele ei. I se părea că stă pe malul unei râpe, undeva în ținutul Sandomierz. În depărtare, clipcea Vistula...

Înăuntrul ei, sufletul începu să se zvârcolească, să se smucească și să se zbugiume, ca un ucigaș târât la arest... Până când, printr-un singur efort de voință, se hotărî. Privirile i se sălbăticiră, înrăindu-se ca la un câine în lanț. Înghăță de pe masă frumosul *fermoir* antic, pe care i-l lăsase Łukasz ca amintire, și-l aruncă pe jos făcându-l fărâme. Apoi începu să râdă și căzu pe pat cu fața în jos.

A doua zi, de dimineață, după o noapte albă, în care nu dormise deloc, se îmbracă în ce avea mai bun, luă banii ce-i mai rămăseseră și ieși în oraș. În piață, după căutări îndelungate, găsi un țaran care adusese lemne la târg și se întorcea cu carul gol spre Zgliszcz. Țaranul căzu repede la învoială s-o ducă la palat, deși avea să se abată din drum. De aceea, îi pretinse de trei ori mai mult decât putea să coste binele pe care i-l făcea. Așternu un braț de paic între loitre și Ewa urcă. Noaptea, spre dimineață, luase hotărârea să facă acest pas și să afle de la tânărul Szczerbic dacă presupunerea ei în privința lui Łukasz era adevărată sau nu. Singură nu putea ajunge la nici un rezultat. Nu mai avea putere. Avea să se ducă la acest om. Era singurul care venise la ea în aceste zile fără număr... Iar când va rămâne numai cu el într-o încăpere, îi va cădea la picioare și-i va săruta încălțările, implorându-l să-i spună ce cuprindea cu adevărat scrisoarea în legătură cu Łukasz. Cine știe? Poate că îi va da să citească scrisoarea prietenului de la Roma? Poate că ochii ei vor afla astfel un cuvânt de mângâiere? Nu-i va răpi frumosului conte Szczerbic decât un sfert de oră! Îl va conjura

să-i spună adevărul și cu ajutorul lacrimilor va afla cum stau lucrurile.

Ce importanță mai avea că va fi silită să-i destăinuie mai mult decât citise el în scrisorile ei de dragoste (ce soartă și ce caraghioslăc!), că va trebui să-și dezvăluie păcatele în toată goliciunea lor, ce mai însemna că acest om avea să-i cunoască spaima, decăderea, disperarea și nimicnicia, pe care până acum le știa doar bunul Dumnezeu?... Ei și? Dacă-i va reda măcar o rază de speranță că Łukasz este și acum omul pe care-l îndrăgise...

În timp ce mergea astfel cu carul și răspundea la întrebările lipsite de noimă ale țăranului vorbăreț, nu se mai gândea la problema care constituia scopul călătoriei. Era bucuroasă că înaintea pe întinderi pustii, necunoscute, printre miriștile ruginii, stropite ușor de ploaia mărunță. Se uita la ogoarele arate, brune și roscate, și simțea cum se nasc în pământul umezit de ploaie sevele veșnice, din care aveau să crească iarăși iarba, buruienile, tufișurile... Privea la norii care atârnavă ca niște perdele de toamnă deasupra câmpurilor poloneze...

La vreo zece verste de oraș, țăranul îi arată aleile de la Zgłiszcz, pâlcurile de copaci și clădirea albă de la mijloc, un adevărat palat. Ewa se înfioră la această priveliște.

Îi trecu prin gând că aici va fi socotită drept amanta tânărului Szczerbic. Ce-i va spune? Pe dinaintea ochilor îndurerați se perindară lachei, slujitori, fete de la curte. Avea senzația că în sufletul ei se isca iarăși vijelia. Ca să înlăture această primejdie, luă hotărârea irevocabilă de a se întoarce la oraș. Dăduse aproape toți banii țăranului. Mai avea doar câțiva zloți.

Săteanul o adusese până în locul unde trebuia să cotească din șosea pe drumul spre curte. Ewa îi spuse să oprească și coborî. Primindu-și plata, omul se întrebă dacă n-ar mai putea scoate ceva, renunță, însă, sfichiui calul și plecă împăcat mai departe. Acum Ewa putea să se ia în răs cât voia. Profită într-adevăr de această posibilitate, în timp ce înainta prin nisipul presărat pe drumul larg. Ajunse curând la o alee mărginită cu tei seculari. Freamătul ușor de toamnă al copacilor uriași o întâmpină ospitalier, alinându-i zbuciumul. Se așeză pe marginea șanțului, acoperită cu iarbă umeză, îngălbenită, și în șoptele frunzelor care se ofileau, se cufundă în ea însăși, în ungherele adânci ale ființei. O însoțea doar râsul, martorul permanent, și-i arăta limpede când ici, când colo ticăloșia existenței. Până când, în sfârșit, îi dezvălui ceea ce ascundea în cutele cele mai tainice ale sufletului. Șopti de una singură:

„Copilul!”

Gândurile pătrunseră cu îndrăzneală în viziuna acestei șarade. Se rostogoli în ea însăși cu un curaj neașteptat. Sudoarea rece îi

îmbrobonea fruntea, îi tremurau picioarele și inima îi bătea ca un ciocan... Ce va face, dacă va afla că Łukasz a trădat-o? Dacă a părăsit-o? Încotro s-o apuce? Cum să-și pună capăt vieții, dacă se va naște copilul? Își spuse râzând că, dacă vrea să trăiască, trebuie să se întoarcă la Varșovia cu copilul. Cutremurată de impulsuri de furie sălbatică, se gândi cu o satisfacție deosebită la Aniela, sora ei, la Horst, la Barnawska și, în primul rând, la admirația ei prostească pentru Łukasz pe care-l adora... Își aminti de discuțiile cu mama ei... „Chiar dacă m-ar bate și m-ar călca în picioare...”

Privirea îi alunecă pe câmpurile însingurate. Vremea se schimbă. Nu mai burnița. Norii scâmoși se fărâmițau, alcătuind forme ciudate care pluteau spre marginile orizontului. Lumina slabă, pură, de toamnă, cădea peste ogoarele moi și peste norii albicioși din zare. Erau aceleași câmpuri pe care Łukasz le văzuse de atâtea ori. Aici trăise, aici fusese... Fusese!

Nu este o legendă, un vis, o închipuire feciorelnică acest om, al cărui nume îi apasă pieptul ca o piatră de mormânt. Ce fenomenal și ce ciudat părea că el călcase într-adevăr pe acest drum... Łukasz fusese aici! Poate că ochii lui alunecaseră pe iarba asta când se gândea la ea, mergând pe drum. În inima-i păcătoasă, înfiorată de fericire și în privirile pline de vină, și-l închipui pășind solitar pe acest drum. Îi vedea aieva ochii posomorâți, adânci, buzele care zâmbeau atât de rar... Îi îmbrățișă fruntea chinuită în gând și-l iertă din toată inima.

Ea nu se schimbă, nu era nici mai bună, nici mai rea. Își bătea joc și acum de propriul suflet, călcându-și inima în picioare. Se ridică de pe buza șanțului și porni încet înapoi spre oraș, gândindu-se mereu cât de caraghioasă este nenorocirea, cât de prost și de nătâng este omul încurcat în plasa ei și doborât la pământ...

CAPITOLUL XXI

E toamnă. După zilele uscate și arșița nesănătoasă ce umplea văzduhul de praful drumurilor, după căldurile prelungite de toamnă, ce mențineau frunzele ofilite pe ramurile copacilor, urmară zile de vifor și nopți bânuite de vijelie.

În timpul ultimelor zile de graviditate, Ewa își făcu obiceiul să se ducă la poștă. Dumnezeu știe de ce. Se ducea să aștepte la ușă, pe treptele de piatră ale clădirii. Urca scara și rămânea cu privirile lipite de ușa neagră. Intrau și ieșeau tot felul de oameni ocupați, afectați, veseli sau deznădăjduiți. Își stabilea termene de acest fel: când va ieși domnul acela, voi intra și eu îndată, pentru că împreună e mai mare rușinea... Iar când ieșea într-adevăr, influențată de prejudecăți ridicole, își fixa altă limită. O dată îl întrebă pe un funcționar care lucra în spatele unei balustrade de lemn dacă n-a venit la post-restant o scrisoare pe adresa „Ewa“. Aflând că nu era nimic pentru ea, ieși în mare grabă, covârșită de rușine. De atunci, venea în fiecare zi și aștepta la intrare.

Nu o dată, se întâlnea aici cu un bătrân în zdrențe, rotofei și mut, cu o mână și un picior paralizate. De obicei, moțăia pe treptele poștei. Adormea numaidecât după ce se așeza acolo. Când se trezea, bâiguia cuvinte neînțelese, șezând în capul oaselor, cu picioarele îndoite. Era încălțat în bocanci grosolani, din care nu mai rămăsese decât întregi decât carâmbii, în vreme ce tălpile, branțurile și tocurile, toate ferfeniță, erau legate cu sfoară. Amândouă buzunarele mantalei roșcate erau rupte și atârnavă pe dinafară, ca și când ar fi vrut să dovedească tuturor că nu poseda nici una dintre valorile cu circulație în țară.

Într-o bună zi, văzând-o pe Ewa urcând și coborând scările, omul încetă să-și mai caute de păduchi hainele europene, zdrențele și chica încălțată. Îngăimă ceva aproape neinteligibil. Ewa desluși doar că aștepta scrisoare de la o doamnă, de la doamna Zatocka. Cum stătea așa încurcată pe scară, Ewa se uită la omul în zdrențe. Îl vedea de dincolo de visul ei, ca printr-o ceață deasă. Era singurul care n-o lua în răs. Un camarad... Și aplecându-se, îi sărută fața umflată și-i mângâie mâna ce tremura din cauza beției. Apoi plecă acasă, suspinând încet.

Acum putea să se prefacă în gând în tot felul de lucruri. Închizând ochii, nu visa, ci dimpotrivă, avea certitudinea că este un fluture. Va zbura prin fereastra asta blestemată, va zbura pentru totdeauna.

În altă zi, privind la întinderile de la periferia orașului, acoperite de miriștile uscate, vrăstate de șanțuri, își imaginează că este un câine ce alerge pe aceste câmpuri... Deodată, începu să șoptească jalnic:

— După mine, nici un câine nu va mai rătăci pe câmp...

Când se trezea la realitate, o apuca disperarea. Împrejur nu vedea decât spaima care se holba la ea. O înfricoșau socotelile de la birou, formularele și coloanele de cifre. Fiorul lăuntric îi străbătea tot trupul și-i răvășea gândurile. Se cutremura la amin-

tirea greșelilor pe care putea să le facă. Gura șefului de secție, râțul scârbos cu pupilele pânditoare și zâmbetul amintind până la iluzie luciul luminii în galoșii de cauciuc... O înfricoșau de asemenea ochii lui Horst, ai mamei și ai Aniei. Câteodată vedea în afara ei pietrele reci de sub fruntea Barnawskăi, când îi spunea minciuni gogonate ca să-i dea banii. Retrăia groaza cu care primise vestea că Łukasz este rănit... O înspăimânta lumea întreagă, dar mai presus de orice, brunetul întâlnit cândva la cofetărie și de multe ori după aceea pe stradă. Ironia din privirile lui o străpungea ca un pumnal înfipt hoștește. Se temea de toți oamenii și adesea se uita fără motiv în toate părțile.

CAPITOLUL XXII

În seara aceea, răsărise luna. Norii înaripați zburau dinspre apus spre răsărit dinaintea talgerului strălucitor și nemișcat. Lumina rece pătrundea în odăiță prin fereastră, inspecta colțurile ca privirea unui spion și pierrea brusc în mohoreală.

De peste zece ore, Ewa ședea în bârlogul ei, clănțănind din dinți de durere. La răstimpuri, zvâcnea în sus și se preumbla prin încăpere. În cele din urmă, sosi ceasul când spasmele înfiorătoare, apărute fără voia ei, începură să-i străbată șalele, pântecel, pulpele.

Vrând să scape de durere, se rezema cu spatele de perete și încerca de fiecare dată să se ajute prin presarea abdomenului.

Mâinile, ajutoare simțitoare datorite cu judecată, cercetau întru-na taina creației, actul înfricoșător ce se săvârșea dincolo de hotarele rațiunii. Buzele-i erau arse, limba uscată, aspră. Genunchii îi tremurau, iar gamba se zbăteau cuprinse de crampe. Crizele de zece-cincisprezece minute ale durerilor ce se înteeau începură să se repete, să se intensifice, s-o străpungă ca un stilet dintr-o parte în alta, ca o spadă subțire cu care un braț răzbunător, pradă furiei, dă o lovitură după alta. Spaimă și nebunie! Mâinile se încheștară pe bara de la capul patului, tălpile se înfipseră în paiele saltelei. Flăcări dureroase începură să-i străbată oasele și să danseze prin fața ochilor. Un junghi ca un cuțit îi sfâșie lăuntrul în două, de parcă avea să-i dezgrădineze oasele și să-i rupă picioarele. Simțea scrâșnind în ea ceva tare. Impresia că i se rupe abdomenul în două.

Încă un cuțit... ca și când ar fi fost trasă în țeapă... Fără să-și dea seama ce face, pipăi căpșorul fătului cu mâinile. Un impuls sălbatic o împinse în hăul unei noi convulsii și mai dureroase.

Ieșiră umerii înguști, trupul... Noul născut, învelit în mucozități, îi alunecă între pulpe. Era înfășurat în cordonul ombilical de grosimea degetului mic. Mâinile mamei băjbăiră printre încolăciturile pulsând de sângele vieții ca o inimă. Ewa nu vedea ce se întâmplă. Simțea doar o ușurare animalică și zăcea nemișcată cu zâmbetul pe buze. Dar iată, dintre voiurile care palpitau tot mai slab și lichidul însângerat, țâșni un țipăt.

Zvâcni înspăimântată, pipăi cu degetele și apăsă cu palma gura copilului, lipicioasă încă din cauza mucozităților.

Părul i se ridică în vârful capului.

— Łukasz, șopti, Łukasz! Ajutor!

Privi în jurul ei.

O rază albă din lumina lunii se așternuse nemișcată pe dușumea și tăia în două peretele cu un clin ascuțit, rece, dureros. Peste tot se înstăpânise tăcerea. Nu mai era nimeni.

Văzând că este singură, Ewa tremură toată de frică. Broboane de sudoare rece, alunecoasă. Leoarcă de transpirație, zăcea sfârșită, ascultând ce fac evreii în locuința vecină. Încercă să-și dea seama dacă auziseră țipătul.

Câteva gânduri se fugăreau învălmășite prin minte, pe sub părul zburlit. Un simțământ necunoscut bătea mortal cu aripile în adâncul pieptului.

O durere nouă, produsă de desprinderea și eliminarea placentei, o sili la un alt efort fizic. Acum tremura de frig sau de spaimă și își încălzea umerii cu mâinile. Când toată placenta îi căzu între pulpe peste trupușorul ființei neajutorate, Ewa se simți în sfârșit eliberată. Un gând limpede, ca strălucirea unui fulger îi lumină totul.

O voință de neînfrânt, ca o poruncă, o împinse să coboare din pat.

Se ridică în picioare. Șuvițe de sânge cald șiroiau pe genunchi și pe gambe. Dintr-o singură mișcare, strânse cele patru colțuri ale cearșafului și ridică în mâini toată greutatea – pruncul, placenta și cordonul ombilical. Se apropie de ușă în vârful picioarelor. Ascultă o clipă. Crăpă ușa și se uită în antreu. Era liniște. Vântul gemea somnoros. Își auzea doar bătăile propriiei inimi. Curtea încremenise tupilată în umbra clădirilor. Lumina lunii albea acoperișurile, vârfurile stacheților și răzbătea prin gardul viu pe pereții casei vecine.

Ieși în fugă. Fără să știe când, dintr-o singură săritură ajunsese pe treptele closetului. Răsuci ușor cârligul cu degetul arătător. Intră ca o stafie, fără cel mai mic zgomot. Zări deodată prin deschizătura întunecată suprafața mocirloasă, peste care se revărsa lumina lunii.

Cu un strigăt reținut, ridică amândouă mâinile și cu o satisfacție neînțeleasă și o forță nestăvilită, zvârli cu toată puterea cearșaful în deschizătură. Se aplecă apoi să vadă ce se petrece. Cearșaful se desfăcu încet, ca potirul unei flori uriașe, presărat de pete mari de sânge negru. Mănuțele cu degete mititele, semănând cu pâlniile lălelelor, se deschideau și se închideau repede-repede. Abdomenul i se încordă. Genunchii mici se îndoiu mereu, din ce în ce mai iute. Auzi un țipăt jalnic, ca un geamăt de sub pământ. Atunci, străpunsă de pumnalul unei adânci păreri de rău, își băgă capul în deschizătură și întinse mâinile ca să-l salveze. Să-l salveze! Dumnezeu! Dumnezeule atotăstăpător, să-l salveze! Pieptul i se lovi de ceva tare, capul i se înclină într-o parte. I se făcu negru înaintea ochilor. Tăcere.

Când își veni în fire, își dădu seama că stă/cu capul în masa duhnitoare, iar mâinile i se încheșaseră pe o grindă de sprijin. Își aduse aminte totul... Își rezezi capul înainte și prin gaura haznalei mai văzu doar suprafața mocirloasă inundată orbitor de lumina lunii. Altceva nimic. Numai în locul în care văzuse cearșaful pătat de sânge, mănuțele și picioarele scuturate de convulsii, era o adâncitură abia vizibilă, ca un mormânt prăbușit.

Un suspin de bucurie îi cutremură pieptul înghețat. Se ridică și fugi cât putu de repede în cameră. Dureri lăuntrice îi sfâșiau fără milă măruntaiele neconținut. În șolduri simțea împunsături ascuțite, asemănătoare cu durerea provocată de o măsea stricăță. Împunsături care se prelungeau în șale și în toată șira spinării.

De la vintre și până la genunchi, parcă îi scotea cinceva vinele. Clănțănind din dinți, începu să se răsucescă prin încăperei; mișcărilor ei în cerc semănau cu crampele care-i sfâșiau abdomenul. Sorbi o înghițitură de apă din cană, ca să-și mai răcorească buzele arse. Dar frigul îngrozitor o făcu să alerge în cerc ca să se încălzească...

Pereții încăperii începură să se învârtescă. Lumina lunii, fereastra, măsuța, patul – toate zburau tot mai repede în jurul ei, tot mai jos, tot mai jos... Ajunse la pat și se prăbuși în el, scuturată de suspine și văietându-se încet ca să nu audă vecinii.

CAPITOLUL XXIII

Nu mai avea nici un ban, nici o gioarsă pe care s-o poată vinde. Nimic!

Şedea la fereastră cu ochii lipiţi de uşa latrinei. Se ferise de această uşă zi şi noapte, săptămâni în şir. Se uita îngrijorată, vrând să ştie dacă fapta ei nu va ieşi la iveală. Fiori umezi, necunoscuţi până atunci, îi furnicau umerii când se gândea că vor veni vidanjorii să golească haznaua; oameni străini, neciopliţi, urât mirositori, cu ochii învăpăiaţi şi cu moralitatea mereu pe buze vor scoate totul la lumina zilei. Se înzdrăvenise cât de cât. Putea să meargă fără dureri prea mari. Când ieşea în oraş şi trecea prin curte, îşi fixa sub rochie o pernă micuţă ca să le arate vecinilor că era însărcinată şi acum. Păsea înadins cu greutate, legănându-se de pe un picior pe altul. Când trecea pe lângă soldaţii, ofiţerii şi tinerii din oraş, care-şi pierdeau toată după-amiaza pe la colţul străzilor, iar aceştia o luau în râs, se amuza de minune. Îi improşca (în gând) cu cele mai ruşinoase insulte auzite, fără să ştie, pe la uşa cârciumilor, care apoi se înmulţiseră în visele spăimoase şi în sufletul ei...

Nu mai dorea decât un singur lucru, ca însăşi viaţa, n-o mai ţinea în picioare decât speranţa că va izbuti să fugă.

Numai dispărând pe neobservate putea să şteargă urmele cu totul. Aici purtase un nume străin, Róža Niepołomska, soţia lui Łukasz. Cine o va mai găsi la Varşovia după ce îşi va relua vechiul nume? Ah, să se întoarcă în libertate, să fie iarăşi frumoasă şi să se îmbrace cu grijă! Să găsească de lucru şi să se întreţină singură. Să uite, să înmormânteze tot ce a fost! Să fugă de ea, cea de azi, să se smulgă din propriul lăuntru! În primul rând, să evadeze din acest loc de tortură, din această odaiţă, în care locuieşte laolaltă cu suferinţa...

Îşi spălase singură rochia. Frecase petele de sânge de pe duşumea. Cărase noaptea afară paiele mânjite din saltea. Ştersese orice urme, debarasându-se de toate hârtiile şi lucrurile compromiţătoare, pâna la cea din urmă vechitură. Nu păstrase nici cea mai mică sfoară, nici un fir de aţă, care ar fi putut-o trăda.

Plănuise totul în amănunt și se pregătise de drum. Dar pentru bilet nu mai avea nici un ban.

Nu mai mâncase de mult nimic fierț, nu mai bea nici măcar ceai. Își ducea zilele cu resturi de pâine uscată. Economisea cu grijă ultima bucată, prevăzând că s-ar putea să mai aștepte destulă vreme. Știa prea bine că trebuie să întreprindă ceva pentru a face rost de cel puțin trei ruble pentru biletul de tren. Se gândise nu o dată să călătorească fără bilet, dar respinsese ideea de teamă că s-ar putea afla cine este și unde se duce. Era bine să plece normal, dacă s-ar putea cu clasa a doua, ca să atragă cât mai puțin atenția.

În planurile deosebit de cutezătoare și în combinațiile cum nu se poate mai iscusite, un loc aparte îl ocupa proprietarul casei, evreul cu redingota scurtă.

De o sută de ori fusese gata să-i ceară bani cu împrumut. I-ar fi dat, fără îndoială, dacă l-ar fi convins cu ajutorul privirilor și al unor cuvinte care nu spuneau nimic că, cine știe, poate că odată... Dar asta i-ar fi putut stârni bănuielile, îndreptându-i atenția asupra ei. Îndepărtase deci acest gând o dată pentru totdeauna. Trecea în revistă casele și magazinele din oraș, chipurile cunoscute, relațiile... Alcătuia și distrugea tot felul de planuri, care de care mai violente, pentru a face rost de bani.

Preocupată și îngrijorată, își petrecea astfel mai toată vremea la fereastră, cu ochii la ușa latrinei. Dacă intra cineva, îl aștepta tremurând să iasă. Cel mai neînsemnat gest sau vorbă cu totul întâmplătoare o făceau să-i bată inima nebunește.

Într-o dimineață, Ewa observă fără intenție că soția proprietarului pleca undeva cu o birjă împreună cu copiii. Făceau multă larmă, urcând și coborând din trăsură de câteva ori pentru a se întoarce în casă după cine știe ce lucruri uitate. Gălăgia tuturor o irita și o înfricoșa totodată pe Ewa, asigurând-o de plecarea lor. În locuința vecină nu se mai auzea nimic. Totuși, pe la amiază, în jurul orei unu, Ewa auzi pe cineva îngânând o melodie. Ghici îndată că trebuie să fie stăpânul casei. Își aduse iarăși aminte de intenția de a-i cere trei ruble...

Ușa de la locuința proprietarului se deschise. Melodia se auzea acum mult mai limpede. Apoi cheia hârșâi în broască. Ewa auzi foarte bine scrâșnetul zăvorului.

La acest zgomot, în mintea ei parcă se deschise ceva la perete. Proprietarul zăbovi un timp în antreu. Ewa știa ce face. Locuind de atâta vreme aici, ajunsese să învețe toate secretele și obiceiurile casei.

Când întreaga familie de evrei pleca de acasă, ascundeau cheia într-o crăpătură din colț. Ewa o văzuse nu o dată, când trecea prin

antreul comun. Așa că auzi și de astă dată zgomotul cunoscut când proprietarul băga cheia între două grinzi.

O hotărâre nu prea limpede străbătu mintea Ewei, un plan definitiv de la început până la sfârșit, dar încă ascuns de vălul tainei. Strânse pleoapele și examină construcția ingenioasă a acestui plan. Inima îi bătea ușor de bucurie. Simțea o dorință nestăpânită de a-l duce la îndeplinire imediat. Deodată, o durere ascuțită începu să-i sfredească tâmples. Între timp, ecoul pașilor evreului se depărtase și în cele din urmă se stinse.

Se sculă din pat și se apropie de ușa în vârful picioarelor.

Se uită afară. Ploua. Era frig. Frunze îngălbenite în ceață... Inima strânsă de jale... Vântul trântea portița. Mușcându-și buzele până la sânge, alergă în curte, se furișă pe lângă peretele casei și privi pe stradă. În depărtare, se vedea silueta proprietarului înaintând sub umbrelă spre oraș. Ewa reveni numaidecât în antreu, scoase liniștită, deși în mare grabă, cheia din crăpătură și, fără să mai stea pe gânduri, deschise ușa de la locuința vecinilor.

Năbușeala respingătoare din încăperea neaerisită o opri în prag ca un blestem. Ascultă cu atenție...

Undeva se auzea ticăitul ceasului. Își aduse aminte unde îi văzuse punând banii când plătise chiria pentru Łukasz pe vremea când era bolnav. Locul se afla într-o odăiță laterală. Vru să deschidă ușa, dar era închisă cu cheia. Nu era prea mare; n-avea decât două balamale și un lacăt mare. Ewa se gândi că ar putea forța ușa fără mare greutate. Apucă lacătul cu o mână și balamaua de jos cu cealaltă, trase zăvorul îndepărtând cârligul și ușa cedă.

Intră în încăperea următoare. Se repezi la comoda veche, acoperită cu un șervet și încercă să tragă sertarul. Nu era închis cu cheia, ci doar înțepenit. Ewa găsi un cui ruginit, aruncat în spatele patului, și cu ajutorul lui izbuti să deschidă sertarul. Era obosită, epuizată și tremura. Sângele îi pulsa în tâmples, inima îi bătea înfiorată în piept, o ceață trandafirie îi acoperea vederea. Spaima care-i amorțise tot trupul îi paraliza mișcările mâinilor. Căutând cu degetele-i tremurătoare, găsi cutia pe care o văzuse cândva fără să vrea. Scoase capacul cu greutate. Înăuntru erau tot felul de bancnote. Un răstimp, chibzui liniștită, cu coatele sprijinite de marginea comodei: nu era mai bine să ia tot? Înțelepciunea o sfătui să ia numai atât cât îi trebuia pentru drum, ca să nu se bage de seamă. Se gândi însă că mai avea nevoie și de pâine, așa că mai luă încă trei ruble. Închise cutia cu grijă, o puse la locul ei și încuie comoda. Apoi lăsă cuiul unde-l găsisese.

Se chinui destul de mult până când așeză iarăși ușa în balamale. Când sfârși, era leoarcă de transpirație și tremura cu lacrimi în ochi. Mătură cojile de var dezlipite, controlează totul cu atenție, ieși

și învărti cheia în broască, ascunzând-o apoi în crăpătura știută. Reveni în odăița ei. Se clătina pe picioare, așa că se prăbuși în genunchi lângă pat. Suspinele îi zguduiră pieptul, chemând-o în fața lui Dumnezeu, care o văzuse, o ocrotise și o scăpase...

După o clipă, privi încă o dată spre ușa latrinei, mânjită de petele de sânge. Strigătul sufletului despicat de sabie. Ultimul cuvânt de blestem... Și ieși în fugă din odăiță...

Mergea repede, cu ochii în pământ, trăgând adânc aerul în piept. Cădea o ploaie de toamnă pătrunzătoare, rece. Când ajunse în piață, urcă într-o birjă și dădu adresa gării. Era fără pălărie și fără năframă, într-o bluză veche și o rochie murdară. Se ghemui într-un colț, cu privirile ațintite în gol. Șoptea în neștire cuvinte de bucurie, din care țâșnea viața și fericirea.

La gară, se furișă neobservată în sala de așteptare de clasa a treia și se așeză într-un ungher întunecat. Trenul spre Varșovia avea să sosească abia peste două ore. Aștepta deci ca pe ace. În sfârșit, când sala aproape pustie începu să se umple, își cumpără de la bufet salam și pâine. Apoi își luă bilet. În timp ce-și astâmpăra foamea în grabă, arunca priviri speriate în toate părțile, temându-se că-l va vedea intrând dintr-o clipa în alta pe proprietarul casei. De fiecare dată când se deschidea ușa, o treceau fiori de spaimă.

CAPITOLUL XXIV

Obosită și fără vlagă, se târî pe străzile care i se părură in suportabil de gălăgioase, până acasă. Intră cu capul sus și-i dădu binețe portarului care o întâmpină cu bunăvoință. Urcă scara de la bucătărie și, fără să se gândească la cele ce avea să le spună părinților când se vor afla față în față, se opri la ușa.

Din starea de prostrație în care se găsea, crescuseră deodată un sentiment de trufie. Abia acum înțelegea ce risca venind aici... Ce cutezanță! Cum de îndrăznise să mai bată la această ușa după toate cele întâmplate! Cum să intre înăuntru? Prin cap îi treceau tot felul de minciuni, șiretlicuri prostești și întâmplări trase de păr, care piereau pe dată. Un timp, visă să plece pentru totdeauna de aici și să nu se mai apropie niciodată de acest prag. Dar trufia

învînse. Dorința de a se certa la cuțite cu mama și cu Aniela... Fulgere și pete întunecate începură să-i joace în fața ochilor.

Se rezemă cu spatele de zid și căzu pe gânduri. Ce să facă?... Alături era o chiuvetă care aparținea acum părinților ei. Resturile de mâncare proveneau de la masa lor... Plânsul îi urcă în piept... Suspine... Hărâitul uscat al durerii... Mâna se sprijini de marginea chiuvetei. Era atât de obosită! Își simțea nările năpădite de funingine și în ochi îi stăruia silueta evreului; îi tremurau picioarele și inima îi bătea cuprinsă de teamă. Acum aveau să mai urmeze cearta cu mama și Aniela, minciunile groaznice pe care trebuia să le spună și să le respecte cu strictețe. Oare chiar acum era nevoie de toate acestea? Era peste puterile ei!

Ușa se deschise brusc și slujitoarea se opri țipând înaintea Ewei.

— Maică Preacurată, făcătoare de minuni! Uite-o pe domnișoara!

— Ei, și de ce țipi așa? o întrebă Ewa cu un răs cinic.

— Maică Preacurată, făcătoare de minuni! repeta întruna Leoška cu buzele tremurătoare, uitându-se la Ewa cu ochii holbați. Avea o înfățișare atât de prostească, atât de extraordinar de prostească, încât Ewa își ieși din fire; furia „domnișoarei“ supărate pe slujitoarea veșnic proastă.

— E domnișoara! îngână încă o dată această ființă „bună la toate“.

— Doamna este acasă?

— Doamna?... A, este. Unde să fie?

— Și domnul?

— Domnul nu e. Isuse, Marie! Isuse, Marie!

— Unde este domnul?

— E, păi... nu știu. Cred că la cârciumă.

În ochii Leoșkăi luci pe neașteptate un gând creator. Privirile-i deveniră viclene, cercetătoare. Se apropie de Ewa și îi luă mai întâi mâna dreaptă, apoi pe cea stângă. Le ridică pe amândouă la lumină și le privi cu atenție una după alta. Văzând că mâinile acestea, atât de bine îngrijite cândva, sunt muncite, zgâriate, înțepate și aspre, Leoška clătină din cap, zâmbi ciudat, parcă înadins, cu înțelegere și milă, și le sărută cu umilință pe rând. Ewa nici măcar nu observă acest mod de a se purta al Leoșkăi. Ochii ei erau încețoșați de vederea lucrurilor cunoscute din bucătărie.

Slujitoarea, cu o expresie de prostie deplină întipărită pe față și cu gesturi multe și fără rost, o trase în bucătărie. Ștergându-și gura cu dosul palmei, se duse apoi în sufragerie. Ewa se opri cu ochii plecați lângă sobă. Simțea că obrații i se golesc de sângele care, pulsând repede, părea să se scurgă în pământ și... mai jos,

tot mai jos. Tremura de spaimă, trăgea aerul în piept și se agăța de frânturile unor gânduri josnice, respingătoare.

Târșăitul papucilor. Ușa de la sufragerie se trânti cu putere. Ewa văzu furia îngrozitoare așternută pe fața mamei. Semăna cu un nor alungat de vânt. Ochii umflați de lacrimi. Fața-i rotundă devenise de două ori mai mare. Trăsăturile aspre, cenușii, parcă cioplite în granit. Auzi un strigăt smuls din adâncul pieptului:

— Afară, târâtură! Afară!

Doi pumni încheștați, pietroși, îi zburară prin fața ochilor. Inima i se liniști. În sfârșit!

Mai bine că răbufnise, și încă în acest fel. În fine, liniștea și binefăcătoarea, semeța, ultima mângâiere – trufia. Ewa se pregăti să plece. Un zâmbet cinic îi strâmbă gura. Strecură printre dinți:

— Până acum n-am fost târâtură, dar poate că acum voi ajunge.

— Gura! Nu cuteza să vorbești înaintea mea! Ticăloaso!

— Mamă, te rog să nu mă mai înjosești în fața slujitoarei.

— Taci din gură! Ticăloaso! Ticăloaso!

— Te rog să mă lași în pace! N-am venit la dumneata, ci la tata. Am venit să vorbesc cu el, am o treabă...

— Afară!

— Voi pleca după ce voi vorbi cu tata. Îmi dai voie?

— Nu!

— Tu mi-ai spus... se adresă calmă Leoskăi, că domnul este acasă.

— Nu acasă, ci la cârciumă. Cum să fie acasă acum? Nu e acasă, ci la cârciumă, așa cum am zis.

— La care cârciumă?

— Așteaptă-l aici, domnișoară! Doar n-ai să te apuci să bați cârciumile. Auzi, cinc-a mai pomenit să n-o lase să vorbească acasă cu domnul! Pe fiica ei bună! Asta e prea de tot! Hai, domnișoară, stai colea pe scăunel, lângă foc... Încălzește-te, că ești udă toată și tremuri... Să nu-ți lași copila să se încâlzească la bucătărie, ce mai onoare, Doamne ferește!...

Leoska trântea întruna vasele pe masă și mișca din loc cu zgomot roțițele pe plită.

— Taci și tu, împutito! Ieșiți afară amândouă! *Wont!*

— Păi, că n-o să stau în casa asta aiurită! Așa să știți, doamnă, plec cu domnișoara! Să ai așa mamă! Doamne apără și păzește!

În anticameră se auzi sunetul clopoțelului. Leoska lăsă cratița din mână și se repezi să deschidă. După o clipă, o auziră șoptind în ușă:

— Domnișoara, a venit domnișoara...

În ușa bucătăriei se ivi bătrânul domn Pobratyński.

Trecu pragul fără zgomot și intră cu mișcări greoaie. Ewa își îndreptă spre el ochii istoviți. Nu se mișcă din loc, fiind aproape sigură că el se va supune ca de obicei poruncilor mamei. Dar bătrânul se apropie, zâmbindu-i luminos. Când fu la un pas de ea, o trase la piept și o îmbrățișă cu atâta putere, încât mai că i se opri răsuflarea. Îi cuprinse umerii cu brațul tremurător și o conduse spre ușa sufrageriei. Îi mângâie părul, fața, mâinile.

Cu câtă bucurie simți mirosul cunoscut al trabucului și al fixativului! Încă un suspin, al doilea...

Mama stătea în ușă. Înfuriată, abia trăgându-și sufletul, strigă:

— Să nu îndrăznești s-o bagi în casă! Eu n-o primesc! Auzi? N-o primesc pe ticăloasa asta! Auzi?! N-o primesc! Târfa, nemernica! N-are ce căuta în casa mea! N-o primesc! Niciodată, așa să-mi ajute Dumnezeu!

Bătrânul își înălță ochii tulburi, înlăcrimați. Pentru prima dată, privirea lui era împietrită, înfricoșătoare. Rosti cu jumătate de glas:

— Taci din gură! Piei din calea mea, că te omor! Îți dau cu ceva în cap și te omor!

CAPITOLUL XXV

Oglinzi în rame imitând mahonul, măsuțe cu blaturile ca marmura galbenă de Siena, trandafirie din Grecia, *rosso antica*, sau verzuie, fără preț, podele asemenea mozaicului din biserica San Marco, chipurile bronzuri cărora li se imprimase din fabrică patina vremii... Pretutindeni, încotro îți îndrepti privirea, ouă lucitoare sau lămpile grecești ale sfeșnicelor electrice, colțurile arcuite ale lam-padarelor de bronz în formă de flori, boboci de trandafiri, fructe, lujere împrăstiau o lumină deșănțată, voluptuoasă, roșietică și albastră, și repetându-se la nesfârșit în oglinzi, semănau cu niște străluciri nedefinite ce făceau să tremure contururile lucrurilor. În altă parte, lămpile ascunse în abajururi de cristal alcătuiau surse de culori blânde de diferite nuanțe. Supus, mereu același, filamentul becurilor electrice, lumina albă din cupele de sticlă, nu arde, ci durează veșnic neobosit, înfățișând sufletul lacheului credincios al gloatei.

Pretutindeni, străluminări fără viață, sidefii sau de un albastru insuportabil, blânde și inepuizabile în puterea lor fără sfârșit. Geamurile mari de la ferestre, oglinzi de apă nepătrunsă. Mișcarea neîntreruptă a ușilor batante dinspre stradă, înainte și înapoi, fără istov, și aceeași mișcare a ușilor dinspre bucătărie seamănă cu activitatea unei guri monstruoase și a intestinului gros. Fețele totdeauna aceleași ale lacheilor, aparent pline de distincție și de umilință vicleană, ascunzând sub masca veseliei joviale grosolănia și istovirea. Iată un grup din acești bărbați în picioare, cu părul pomădat. Visează la propriile cafenele și la legiuni de chelneri numai ai lor. Viitori cetățeni de vază, filantropi, cunoscători de artă și patrioți. Au de pe acum o mină solemnă, dar din cauza nesomnului, fețele lor sunt brăzdate și parcă boțite. Sunt gravi ca niște capelani care așteaptă clipa când vor începe ritualul misterios. În realitate, dorm de-a-mpicioarele. Profită de acest răstimp pentru a se odihni după o noapte nedormită. Șorțurile albe par niște semne îndoliate pe veșmintele lor tainice. Aerul este îmbâcsit de fumul albăstrui de tutun. O mulțime nenumărată de bărbați fără astâmpăr. Ofițeri, studenți, doamne elegante, a căror îmbrăcăminte împrumută aparență și formă vizibilă speranțelor bărbătești și vedeniilor însingurate ale visurilor pasionale. Cilindre lucitoare, paltoane elegante cu gulerele ridicate, plastroane moderne, cravate țipătoare, mustăți, mustăcioare, bărbi de cele mai diferite forme și culori, ochi întotdeauna obraznici. Ici și colo, câte o măsuță cu cocote de lux cu pălării mari și rochii foșnitoare.

În mijlocul acestei gloate care sporovăiește despre lucruri necunoscute, gesticulează, vorbește în șoaptă sau izbucnește în râs și ia peste picior, Ewa, închisă în colivia casieriei ca într-un confesional, se simte singură ca în bugetul unei păduri. Redevenise frumoasă și înflorise cum înflorește natura primăvara după gerul iernii. Părul auriu îi împodobește iarăși capul ca o diademă. Fruntea-i era albă, imaculată, asemenea cojii de mesteacăn, iar ochii, tăinuind în adânc secretul vieții și al sufletului, păreau mai profunzi, ascunzând în ei o lume nepătrunsă. Pe buze i se statornicise un zâmbet neînduplecat. Începuse iarăși să se îmbrace cu gust, să se parfumeze și să se îngrijească. Își pieptăna părul într-un fel neobișnuit, modest, într-adevăr, dar care atrăgea toate privirile. După stăruitoare intervenții de întreținere, mâinile își recăpătaseră albeața rafinată de altădată. Lucra de câteva luni în cea mai luxoasă cofetărie, mobilată după moda europeană. Ocupase acest post cu ajutorul Barnawskăi și al filozofului Horst. Bunătatea și îndemânarea de care dăduse dovadă cămătăreasa spre binele Ewei aveau un scop precis. Voia pur și simplu să-și recapete banii împrumutați de Ewa prin înșelăciune cu un an înainte.

Bătrânul Pobratyński își pierduse serviciul. În casă domnea o sărăcie lucie, abia ascunsă de rămășițele vieții de odinioară.

Imediat după apariția Ewei la orizont, Barnawska începuse diligențele pentru a-i găsi o slujbă „corespunzătoare“, evident, cu intenția de a pune mâna pe salariul ei. Cu toate că aparențele fuseseră respectate (tuturor și fiecăruia în parte li se spusese că Ewa stătuse un an la rudele de la Wilna), găsiseră cu foarte mare greutate un loc de muncă. Oriîncotro își îndreptaseră eforturile, sub cele mai diferite pretexte, fuseseră întâmpinați cu refuz. În acest timp, Barnawska nici nu se gândea să aștepte cu mâinile încrucișate. Ea însăși îl pusese la treabă pe Horst. Și, lucru de mirare pentru toți, acest filozof auster găsisese postul în câteva zile.

La început, Ewa refuzase cu scârbă propunerea cum nu se poate mai nesuferită pentru ea de a sta la casieria cofetăriei, dar sub presiunea amenințărilor Barnawskăi și la influența îndemnurilor părintești și ale prietenului Horst, primise.

Adolf Horst locuia ca și mai înainte pe același coridor cu părinții ei. Cu toate acestea, întrucât bătrânul Pobratyński nu mai avea aproape niciodată mărunțiș pentru „una mică și un păhărel“, Horst se ducea singur la cea mai luxoasă cofetărie. Aici își avea colțisorul său, pe care-l ocupa mereu, de la ora patru după amiază până noaptea târziu. Măsuța lui Horst avea o putere deosebită de a atrage companioni. Se așezau la ea bătrâni și tineri mai mult sau mai puțin bogați. Horst îi lumina și îi iniția, îi conducea prin Europa și-i distra cu tot felul de istorioare. Abia aici avea posibilitatea să-și expună în întregime sistemul său filozofic și colecția de anecdote picante.

Măsuța veselă se afla aproape de „loja“ în care domnea cunoscuta și admirata „domnișoară Ewa“. Ori de câte ori își arunca privirea peste mulțime, vedea întotdeauna și în primul rând capul rotund al lui Horst, câinele și prietenii lui.

Îi auzea mereu monologurile. Încă nu apuca să se lase amurgul și să se aprindă lumina, că Horścik își avea compania la masă, un adevărat colectiv care alcătuia *symposion*-ul zilnic. I se adresa cam după cum urmează:

— Îngăduiți-mi, preabunilor, care priviți lumea prin cel mai exact telescop (firește, am în vedere urechea halbei), să vă fac cunoștință astăzi mai în amănunt cu înclinațiile și principala direcție de gândire a țaranului polonez. Aceste informații despre natura țaranului polonez, pe care le voi înfățișa îndată, le-am cules cu mare grijă în timpul călătoriilor mele. Voi vorbi, dragi licherați, absolut dezinteresat, cu cea mai profundă și sinceră convingere că

nici veselii pesepiști¹ și nici mai puțin veselii deniști² nu vor acorda câtuși de puțin atenție celor ce vreau să spun. Vor numi toate acestea manifestări ale înapoierii și vor anunța, Doamne ferește! printr-o proclamație că tocmai ei vor lichida această înapoiere imediat după cucerirea puterii. Nu voi mai încerca să vă dovedesc, aleșii mei, că la putere vor ajunge mai întâi aceia care vor lăuda înapoierea autohtonă, cel mai mult obosindu-se, în schimb, cei care vor nimici-o, declarându-i război pe viață și pe moarte.

Fiindcă cei din urmă, pe care dreptatea mă obligă să-i socotesc superficiali, vor lupta cu doi dușmani deodată. Așadar, cum vor mai putea să dobândească puterea? Niciodată! Un înțelept care tinde să ia puterea trebuie să-și facă din snobism cel mai important argument din „program“, să-i dea posibilitatea să înflorească, să-l împodobească mereu cu cele mai lăudabile calități și să-l sprijine cu entuziasm.

Deoarece snobismul nu s-a dezvoltat nicăieri din străvechime ca în Polonia (*plica polonica*). Vai celor care distrug snobismul polonez! Nu vor putea scăpa de loviturile de leucă. Atât în ceea ce privește teoria. Să trecem la cazuri concrete.

Primul caz.

Într-un raion (să presupunem că toate acestea se petrec în raionul Piotrków), exista o sumă de bani, care aparținea obștii. Adăugându-i-se dobânzile pe câteva zeci de ani, a devenit uriașă. Au aflat însă de parale doi oameni „de bine“, doi tineri moșieri, și după o documentație la obiect, au hotărât să depună toate eforturile pentru a cheltui acești bani la construirea unei șosele care să lege capitala raionului cu unul din târgurile cele mai înapoiate. La drept vorbind, toate așezările ar fi avut foarte mult de câștigat, fiindcă pământul prin părțile acelea este deosebit de mănos, gospodăriile bogate și numai drumurile sunt ca vai de lume. Oficialitățile au acceptat să aloce banii pentru construirea șoselei, dacă vor fi de acord și comunele pe pământurile cărora avea să treacă noul drum. A fost prea destul pentru șleahicii noștri. Au pus mâna pe bâte noduroase, ca să se apere de orășeni, și au pornit să facă agitație printre țărani. Unul dintre ei fusese judecător comună mai mulți ani la rând, așa că-i cunoștea bine pe oameni cu toate relațiile, defectele, obiceiurile și datinile lor. Lui Wojtek îi spune o vorbă, lui Ignacy alta, pe Magda o îndeamnă să-și convingă bărbatul. Treaba mergea de minune. Întrebați separat, țăranii răspundeau toți ca unul că n-ar fi rău. Cine poate să nu vrea șosea asfaltată? Ar folosi astfel și carul, și calul, he, la transporturi... La iarmaroc,

¹ De la P.S.P. = Partidul Socialist Polonez; în original P.P.S.

² De la prescurtarea Democrația Națională; în original N.D.

la hram... Într-un cuvânt, au colindat șleahicii mei toate cele șase comune, au ostenit în lege, dar au pus totul la cale. Unitate, concordie deplină, disciplină! Spre binele nostru! Chiar și cu „șleahita poloneză“...

În sfârșit, a venit și timpul marii întâlniri. Toate cele șase comune s-au adunat într-un loc la hotar. Au venit comisarul cu problemele agricole și chiar mai-marele guberniei. Au sosit și șleahicii în păr. Stimații mei inițiatori urcă pe masă unul după altul și țin niște cuvântări grozave. Țăranii se arată de acord. În cele din urmă, urcă pe masă comisarul cu problemele agrare și întreabă:

— Ei, cum e, dragii mei, vreți să alocăm banii obștii pentru construirea șoselei?

Toate cele șase comune răspund într-un glas:

— Nu vrem! Nu vrem! Nu vrem!

Al doilea caz.

S-a întâmplat ca într-un cătun din ținutul Łomża să apară în aceste vremuri fatale un grup de intelectuali inimoși, pe care snobii din partea locului i-au poreclit „căminiștii“. Acest grup vedea salvarea rapidă și neîndoielnică din tot felul de „neajunsuri“ prin culturalizarea generală, așa că a hotărât să ridice, cu o înflăcărare demnă de o cauză mai bună, în cătunul amintit un cămin de copii. Inimi simțitoare, își închipuiau că vor izbuti să scoată copiii din „focarele“ sfinte, dar puturoase ale familiei, din casele contaminate de scarlatină, și să-i ducă în căminele lor, unde, cu ajutorul freblo-melițării¹ strict științifice a intelectului în devenire, să modeleze pe viitorii „cetățeni“, pe „membrii“ colectivității de mâine...

Închipuiți-vă, dragi comeseni, ce s-a petrecut. Pe un câmp, între patru sate apropiate, era izlazul comunal, deci proprietatea tuturor. „Obștea“ — *if you please*...². Unul dintre cei mai înfierbântați „căminiști“ i-a chemat pe oamenii din satul căruia îi aparținea izlazul și le-a ținut un discurs înflăcărat (cu totul neinteligibil) cu citate din poeți și prozatori, propunându-le:

— Cetățeni! dați-ne în arendă o jumătate de pogon din izlazul vostru aici, unde-i mai aproape și de celelalte trei sate. Cu câteva mii de ruble, noi vrem să construim în acest loc o școală pe care o vom încredința gratis comunei voastre. Copiii voștri vor avea dreptul să învețe întotdeauna fără plată în această școală. Satul vostru nu va suporta nimic din cheltuielile construcției și ale întreținerii clădirii. Nu veți plăti nici un impozit. Cât ne cereți pe an, ca să ne arendați o jumătate de pogon din izlaz?

După ce s-au sfătuit îndelung, țăranii au venit cu răspunsul:

— Dați-ne câte cincizeci de ruble pe an.

¹ Grădiniță de copii și educatoare, de la numele pedagogului F. Fröbel.

² Dacă va place (engl.).

— Bine, dar cât costă, a întrebat idealistul nostru, arenda pentru un pogon din cel mai bun pământ de pe aici?

— Douăsprezece ruble.

— Atunci cum poate să coste o jumătate de pogon cincizeci?

— Păi, voi vreți să ridicați aici o clădire din zid.

— Da, dar clădirea va figura în registru ca proprietatea voastră. Școala va fi a voastră...

— Așa e, dar nu putem să vă lăsăm mai ieftin...

Al treilea caz.

.....
Lumina electrică intră pe tăcute, ca un duh, și rămase răsfrântă în suprafețele lucioase. Lumină extrasă din neființă în adâncul pământului de munca robilor, ai căror plămâni sunt sfâșiați de tusea oficii. Lumină creată prin chinul sărmanilor, ale căror vetre sunt luminate de flăcăruia lămpii cu petrol. Oglinzile ușii cât pereții creează iluzia multiplicării sălii, a depărtării, a spațiului. Răsfrâng mulțimea de oameni care vin și pleacă. În ochi și în creier se assemblează un tablou uriaș și divers, repetat de mai multe ori în apa oglinzilor; cortegiu de siluete vesele, tremurătoare, alai de costume, convoi de vedenii în forme umane, purtând pe fețe toate sentimentele, de la fericire la disperare, film neîntrerupt al neamului omenesc. Chiar dacă stătea cu ochii plecați, socotind și scriind, Ewa vedea perindându-i-se pe dinainte valul mișcător de oameni. Adesea, în această mulțime de bărbați și băiețandri, apărea câte o față fermecătoare, tinerească, un oval sau un profil neverosimil de frumos și de drăguț! Ochii nu se mai puteau desprinde de la el... Deseori, privirile cuiva o implorau sau o persecutau ceasuri întregi în timpul serilor nesfârșite.

Ewa fusese nevoită să se deprindă să-și păstreze calmul, să pară cât mai indiferentă, întruparea tiraniei posomorâte. Tupeu politic, dispreț binevoitor și nepăsare... Zâmbetul blând al buzelor minunate spune:

„Uită-te, pisicuțele, uită-te! Uită-te, chipeșule paj... Satură-ți ochii frumoși... Dar chiar dacă ai să mă privești ziua și noaptea, tot postul de Crăciun, toată perioada carnavalului și postul mare, n-ai să surprinzi nici măcar o mișcare a sprâncenelor. Știu eu ce vrei tu. Ai vrea să mă strângi de gât cu mânuțele astea albe, cu unghiile lustruite, ai vrea să-mi strivești gura și sânii... Știu, știu prea bine. Dar nu vei dobândi nimic, fiindcă, vezi tu, i-am rămas credincioasă lui Łukasz, care poate că nici nu mai e pe lume...”

Deși era ocupată aproape toată vremea cu socotelile, ochii Ewei înregistrau mulțimea, iar gândurile observau lumea care se distra, în același timp însă, aceeași capacitate de a vedea îi aducea în minte și alte universuri îndepărtate... Dincolo de zâmbetul

liniștit, pe care-l purta ca pe o mască de carton de la ora nouă dimineața până noaptea târziu, trăia visarea somnolentă, mereu egală și neîntreruptă, aproape la fel ca lumina becurilor electrice. Speranța că odată și odată toate acestea vor lua sfârșit, că alaiul acesta de umbre palide va pieri, că tot șiragul de oameni și gloatele de țărani, despre care trăncănea Horst... Ochii ațintiți în îmbulzeala serii vedeau alte locuri și alte figuri, îndepărtate, îndepărtate...

Acolo să se ducă! Bucuria îi încălzea inima, ca soarele de toamnă, la gândul că undeva pe pământ există o pustietate în care ar putea găsi pentru mult timp tăcerea și liniștea binecuvântată din vremea când era neîntinată... Ewa intuia că aceste gânduri sunt primejdioase, că este de o sută de ori mai rea soarta celor care nu au nici pâine și nici un adăpost, care-și blestemă viața din cauza foamei, cu toate acestea, continua să viseze... Câteodată o străbăteau fiorii cunoscuți... Privirile zburau ca niște lilieci speriați și cădeau îngrozite în înghesuială, inspectând pe furiș întreaga sală.

Spaimă... Frig...

Un scâncet ușor undeva în spate, parcă în perete. Mânuțele mititele tremură în convulsii, genunchii se lovesc unul de altul. Și dacă apare din mulțime evreul, proprietarul casei, și se uită la ea! Părul se ridică vâlvoi și în urechi aude un trosnet ușor. Simte fiori reci prin șira spinării, prin șolduri, prin picioare... Întrebări rapide: încotro să fugă, cum să scape de la strămoare, să iasă pe stradă și pe ce drum să alerge acasă? Acasă sau drept la Vistula? De ce la Vistula? Acolo... Pe malul Vistulei...

O mângâiere neașteptată pentru sufletu-i trudit: să-i spună lui Łukasz... Altceva nu-și mai dorește, decât să-i spună totul, cum a fost, apoi... Nu poate să moară, să piară, să intre la pușcărie fără să-i spună totul, cum s-a întâmplat, fără să-și descarce sufletul... La acest gând, tresare și inima i se strânge de durere.

Când ora târzie încheie în sfârșit ziua de lucru și Ewa se pregătește de plecare, Horst își îndemnă și el cățelul să părăsească locul îndrăgit. Pe stradă se apropie de Ewa și o însoțește până acasă. Cu timpul, se obișnuise cu compania lui. Nu o dată era chiar mulțumită. Când asupra orașului se abăteau nopțile ploioase și trotuarele luceau de umezeala lipicioasă, iar flăcăruile felinarelor tremurau înfricoșate, era bucuroasă să aibă alături un prieten. Mai demult, cu un an în urmă, nu-i putea suporta cinismul, felul în care vorbea, firea, tovărășia. Acum, însă, din contră. Îi plăcea cum gândește, lucid și cu înțelepciune, și cum se poartă, cât se poate de natural și de simplu.

Horst nu-i vorbea niciodată despre sentimentele lui. La cafenea îi arunca priviri înflăcărate, dar numai cu coada ochiului și când

era sigur că nu-l vede. Nu-i strângea niciodată mâna când urcau scara pe întuneric și se despărțeau pe coridor, îndreptându-se fiecare spre camera lui. Ewa era încântată, deși nu se gândea niciodată la asta, de dragostea lui constantă și tănuită. În discuțiile lor, nu fusese niciodată vorba de trecut, nici o aluzie la Niepołomski sau la cele petrecute în timpul absenței Ewei din Varșovia. Horst era medic și pedagog. Vorbea mult, dar numai despre prezent, despre întâmplările curente și vesele, care puteau s-o intereseze pe Ewa și s-o atragă spre viață.

Știa și ea prea bine că bunul Horst voia s-o îmblânzească și s-o păstreze pentru sine. Așa că râdea cu îngăduiță, dar și cu cinismul care i se statornicise în suflet, de șiretlicurile lui iscusite. Uneori chiar îl încuraja pe filozof aruncându-i firimituri binevoitoare care nu o obligau la nimic. Câteodată, când voia să plece și vedea că Horst întârzia pentru a respecta aparențele, îi făcea un semn din cap, alteori îi dăruia câte un zâmbet ciudat, care nu însemna nimic, așa cum i-ar fi dăruit câțiva gologani cerșetorului de la poartă. Cunoscând foarte bine fericirea de a trăi singură, izolată de ceilalți oameni, păstra prietenia lui Horst pentru vremuri mai grele. De altminteri, nici acum nu putea suporta singurătatea. Nu-i plăceau străzile mohorâte, pline de ceața rece, albicioasă.

Când își îndrepta privirea spre lăuntru infinit și amenințător, simțea îndată cum o năpădește frica, panica. Edificiile cu zidurile alunecoase o înspăimântau cu formele lor iraționale, îngrămădite una peste alta, felinarele îi stăruiau în ochi ca un convoi viu, dureros. În asemenea momente, simțea că este singură pe lume, că pășește fără nimeni alături, prin întunericul nemărginit al unui cimitir viu, unde rătăcesc mulțime de cadavre. Oriunde se întorcea, se împiedica de umbrele trecutului. Pentru ea nu mai exista nimic din realitatea înconjurătoare, ci doar ceea ce se consumase cândva... De o mie de ori se surprindea gândind că nici acum nu era nimic real. Ah, cum mai suspina atunci în inima-i însingurată priveliștea orașului-furnicar!

Clădiri și tarabe uriașe, forfotă și goană neconținută, iar ea se afla singură în centrul vârtejului, neputând să meargă mai departe sau să se întoarcă de unde a venit. Împrejur, oameni nevoiași, veșnic speriați, trudind din greu, urmăriți mereu de mania persecuției, de spectrul cumplit și nemuritor al foamei și al bolilor – oameni săraci, totdeauna și pretutindeni posomorâți, amenințatori chiar și atunci când chefuiesc, dacă nu prin ei înșiși, atunci prin felul cum arată și cum petrec... Noaptea, orașul semăna cu sufletul ei plin de teamă și îndoieli, despre care nu se știe de ce și cu ce scop există. Cea mai dureroasă dintre griji, gândul că suferința și îndoiala nu se subordonează nici unui țel, existând doar pentru și prin ele însele,

că suferința nu este răplătită niciodată... Tristețea nespusă, veșnică a poporului și îndârjirea lui, îndârjirea unei mașini de oțel... Nevoi ce nu pot fi niciodată satisfăcute prin muncă... Veșnic aceeași viață de mizerie... Prostia înfiorătoare a acestei vieți... Urâtenia respingătoare a epuizării și a chipurilor oamenilor condamnați la muncă animalică...

Din această mulțime făcea și ea parte acum. Era una dintre cei mulți... De vreme ce mergea singură pe străzi, încerca sentimente care nu pot fi exprimate prin cuvinte. Se simțea, ca să spunem așa, înlănțuită de gloata monstruoasă, deși era singură și acest mare oraș exista numai înăuntrul ei. Se simțea ca și când ar fi întrupat de nevoie glasul viu al acestei uriașe îngrămădiri de case, al oamenilor din ele și de pe străzi. Glasul închis în ea cunoștea întregul adevăr, cinic, și-i spinteca pieptul ca să iasă la lumină. Ea însă nu știa și nu putea să-l elibereze. Așa că geamătul însingurat al neputinței, oftatul tuturor îi apăsa pieptul, și tristețea adâncă, coroana de spini, îi încununa fruntea.

CAPITOLUL XXVI

Odată, noaptea tâziu, când se îndreptau spre casă, Horst, după o tăcere îndelungată, o întrebă:

- Domnișoară, n-ai vrea să o cunoști pe doamna Niepołomska?
- Pe cine?
- Pe doamna Niepołomska.
- Nu înțeleg... Cine este?
- Soția lui Łukasz Niepołomski care a stat acum un an la părinții dumitale.

Ewa tăcea contrariată. Răspunse într-un târziu:

- Dumneata de ce îmi propui s-o cunosc?
- Am impresia că ai putea afla câte ceva despre Niepołomski de la această doamnă.

Ewa vru să-i ceară socoteală, dar se stăpâni, copleșită parcă de cuvintele lui Horst. Mergea înainte fără să știe ce face și unde se află. Ștersese de mult acest nume din memorie: Niepołomski. Nu mai voia să știe nimic despre el, nu mai voia să se gândească la el, așa cum un om bolnav de tuberculoză nu mai vrea să știe de

boala care-l însoțește mereu peste tot, pitită în spatele fiecărui gând, al fiecărei emoții.

Reprimându-și primul impuls, îl întrebă pe Horst:

— Cum se face, domnule, că ți-a trecut prin cap una ca asta? Nu înțeleg...

— Ei... dragă domnișoară. Eu știu ce spun și ce fac!

— Curios, cum puteai dumneata s-o cunoști pe soția lui Niepołomski?

— Cum? Nimic mai simplu. Îți închipui și dumneata că te-am căutat peste tot. Voiam să-ți dăm de urmă... Întâmplător, am auzit de existența acestei doamne. Am fost la ea, nădăjduind să aflu unde se găsește soțul ei, deoarece nu aveam nici cea mai vagă idee. Dacă Barnawska nu fusese în stare să-ți dea de urmă...

— Ce fel de femeie este?

— Mde... ca toate celelalte. Locuiește pe strada Złota, la numărul 40. Dacă vrei să-i faci o vizită, bine, dacă nu, iar bine. De altfel, să nu mai vorbim despre asta, pentru că te face să suferi.

— Da' de unde! Sunt cât se poate de calmă și de bine dispusă.

— Minunat. Și eu sunt, cum știi, totdeauna liniștit și cât se poate de vesel. Așa că îmi place din ce în ce mai mult starea dumitale sufletească.

— Nu mă interesează ce-ți place dumitale.

— Ei, natural! Așa se și cuvine...

CAPITOLUL XXVII

Duminica următoare, în jurul orei unu, Ewa se duse pe strada Złota și intră în clădirea cu numărul 40. În hol, se opri și citi liniștită lista locatarilor. Privirile îi căzură pe numele: Róża Niepołomska. Ewa rămase descumpănită și încercă un sentiment de teamă la vederea acestui nume. Se cățără pe brânci pe muntele amintirilor și se prăvăli iarăși în grota blestemată. Stătea încurcată, cu ochii pironiți pe lista locatarilor, și nu era în stare să se miște din loc. Un vifor fierbinte îi vuia în jurul capului... Tunetul îndepărtat îi zgudui sufletul din temelii.

Își veni în fire și se îndreptă spre scara clădirii laterale, unde se afla numărul indicat pe lista locatarilor. În curând, ajunse în

fața ușii. Înainte de a apăsa pe butonul soneriei, se întrebă ce face și ce caută aici. Ce-o să spună? Primul impuls o sfătuia să spună adevărul curat. Să zvârle acest adevăr la picioarele soției lui Łukasz și s-o facă să tremure de neputința disperării, s-o aducă în starea în care se afla ea. Atunci ar putea să profite de împrejurări și să-i smulgă vreo veste despre el. N-avea nici o importanță dacă discuția degenera în ceartă sau încăierare. Să-i spună cine este și să acționeze pe față, fără ocolișuri lașe și tot felul de ascunzișuri.

Ridicase mâna și se pregătea să urce cu trupul și sufletul pe acest eșafod, când dădu iarăși înapoi.

Parcă era dezbrăcată în mijlocul unei piețe. Și dacă nu va afla nimic? Ce rost avea să vorbească despre sine? La ce bun? Îi veni altă idee, să se ascundă în spatele cuvintelor lui Alfred de Vigny: „*Seul le silence est grand et tout autre est faiblesse...*”¹ Așadar, să se întoarcă din drum și să se retragă în odăița ei, la plectiseala odihnei duminicale?

Curiozitatea învinse brusc toate îndoielile. Ce fel de femeie o fi? Ar fi o găsculiță naivă dacă i-ar spune totul despre ea. Ce rost are? A, o va studia cu atenție pe această colegă întru așteptarea lui Łukasz Niepołomski. Va râde de ea, bucurându-se că i-a răpit soțul, și se va întoarce acasă.

— Deschide, surioară, îngână râzând, sprijinindu-și fruntea pe cartea de vizită a Rózei Niepołomska, prinsă pe ușă. Ridică mâna greoaie și sună.

Se auziră pași. Ușa se deschise și intră. În coridorul întunecos stătea cineva. N-o vedea prea bine.

— Sunteți doamna Róza Niepołomska? întrebă Ewa.

— Da. Ce doriți?

— Voiam să vă rog să stăm puțin de vorbă.

— Poftiți.

Ewa intră într-o încăpere spațioasă, cu alcov. Fereastra dădea spre grădină. Locuința era luminoasă.

Ewa se întoarse cât putu de repede să vadă persoana care mergea în urma ei. O clipă, nu-și putu stăpâni privirea. Înaintea ei se afla o femeie încă tânără și destul de frumoasă.

Era o șatenă zveltă (cam prea zveltă), cu trăsăturile neobișnuit de regulate, aproape aspre. Totul în această față era regulat, desenat în linii cât se poate de simple. Fruntea înaltă, frumoasă și inteligentă era înconjurată plăcut de părul moale, pieptănat destul de original, parcă înadins pentru a-i îmbătrâni fața. Gura și nasul drept, cartilaginos, alcătuiau linia calmă a modelului „grec”. Ochii erau reci, plini de inteligență și hotărâre. Forța lor de penetrație

¹ Numai tăcerea este măreață, restul e nimic (fr.).

se concentra în pupilele pal-transparente, răspândind raze de lumină.

Doamna Niepołomska așteptă o vreme cu răbdare și politețe să audă numele Ewei, dar când se convinsese că aștepta degeaba, îi arată cu un gest stilat, rece, fotoliul scund din mijlocul încăperii. Ewa își dădea seama că ar trebui să se prezinte și se gândea cum să procedeze. Sperase să găsească o altfel de femeie. De la prima vedere, înțelese că se înșelașc. Neașteptat pentru ea însăși, rosti:

— Doamnă, înainte de toate, trebuie să vă spun numele meu...

— Numele dumneavoastră e... Pobratyńska. Domnișoara... Ewa Pobratyńska...

— Mă cunoașteți?

— Nu, nu vă cunosc.

— Atunci, de unde?...

— Am ghicit. Când ați intrat și v-ați uitat la mine, mi-am spus numaidecât că pe dumneavoastră v-a pierdut neastâmpăratul meu soț.

— Cum ați ajuns la concluzia aceasta?

— V-am văzut privirea.

— Nu știam că ochii mei trădează asemenea taine.

— Trădările noastre nasc alți trădători în noi înșine, în mâinile, gura și ochii noștri.

— Eu n-am trădat pe nimeni. Poate doar propriul suflet și veșnicia. Și familia. Dar nici măcar familiei mele nu i-am făcut nici o promisiune pe care să nu mi-o fi respectat...

Doamna Niepołomska stătea nemișcată. Își sprijinise bărbia în palmă, iar cotul pe brațul fotoliului. Se uita de jos la Ewa cu ochii ei liniștiți, pal-albăstrui ca ceața îndepărtată și străvezii ca apa de munte. Liniștea și inteligența ei emanau un farmec indescritibil. Cu toate acestea, Ewa băgă de seamă că treptat-adversarei i se urca sângele la cap. Nu i se revărsa în obraji, ci înroșea ușor urechile, întărea cu linii rubinii partea de jos a pleoapelor, și îi colora buzele. Ewa aproape că simțea și înțelegea tot ce se întâmpla în sufletul doamnei Niepołomska. Îi făcea plăcere și o impresiona în primul rând când vedea că farmecul liniștit al acesteia se spulbera cu încetul sub rafalele emoției.

„Se chinuiește...” își spuse.

Voia să profite de această stare de surescitare, așa că se hotărî s-o provoace și mai mult. O întrebă deci cu un zâmbet cum nu se poate mai răutăcios:

— Doamnă, vă iubiți soțul și acum?

Róża Niepołomska nu-i răspunse. Își coborî încet pleoapele peste ochi. O tuse nervoasă, seacă, o înecă o clipă. Când își înălță iarăși capul, întrebă încet și politicos:

– N-am aflat încă ce doriți, de fapt, de la mine.

Ewa păru surprinsă de această întrebare. Înțelese că pământul îi alunecă de sub picioare. Ar fi trebuit să plece, deși nu aflate nimic. Absolut nimic! Cât ai clipi din ochi, se gândi că acum va fi silită să coboare scara întunecată, să se târască pe stradă și să se întoarcă acasă, tot atât de nefericită, de umilită și de sfâșiată. O jale adâncă îi răbufni în piept și se rostogoli peste colții de stâncă și rădăcinile de care se poticnea în hăul fără fund al neființei. Zâmbea artificial, răsucind în mână mânușa care i se părea mai grea decât o bară de fier. Nu mai avea putere să se ridice din fotoliu, așa cum nu mai era în stare nici să-și înalțe privirile. În viforul simțămintelor care îi sfâșiau inima, se agăța cu amândouă mâinile de un singur gând: ceva nou despre Łukasz și apoi să plece. Un amănunt cât de neînsemnat, o vorbă oricât de nefolositoare, fie și umbra unei vești...

Auzi glasul Rózei, care i se păru îndepărtat și înăbușit:

„Omul se naște și e strivit ca o floare.

Ca umbra trece...”

Ewa își ridică ochii îndurcrați. Își înfipse privirea tristă de moarte în pupilele conlocutoarei. Ochii Rózei erau nespus de sinceri, nu mințeau. Se uita stăruitor și cu luare-aminte la Ewa. Pe buze i se așternuse un zâmbet mai dureros decât plânsul amar.

– Adevărat, consimți, odinioară am avut și eu clipa mea de fericire. Am crescut și eu în casa părinților mei ca o floare. Eram o ființă care exista doar pentru ea însăși, ca o floare. Łukasz m-a văzut și m-a rupt, ca să mă poarte la piept câtă vreme nu-mi pierdusem aroma. Mai târziu, și-a dat seama că toate au un sfârșit. Toți cei pe care-i iubeam au murit. Părinții, fratele. Am rămas numai cu el. Când a vrut să mă arunce, m-am apărat ca o nebună. Dumneavoastră trebuie să știți asta mai bine ca mine, fiindcă n-am putut ține minte tot răul pe care, spre uimirea oamenilor, l-am făcut. Abia după aceea mi-am adus aminte. Cred că v-a spus și dumneavoastră, pentru că-i place să vorbească urât, chiar foarte urât, despre mine. Erați doar ființa cea mai apropiată de inima lui... Noua lui floare...

– Așa-i, mi-a vorbit despre dumneavoastră.

– Deci continuă să mă vorbească de rău? întrebă Róza cu un zâmbet destul de ciudat pentru Ewa.

– Într-adevăr... nu mi-a spus nimic de bine.

– Acum nu mai sufăr din cauza asta. Nu mai are nici o influență asupra liniștii mele și a felului în care vorbesc despre el. Și la această liniște n-am să renunț, pentru nimic în lume!

– Nu-l mai iubiți pe Łukasz? se interesă Ewa pentru a doua oară, aplecându-se spre ea.

Róza își îndreptă privirea greoaie spre ea. O flacără deosebit de intensă îi fulgeră în ochii. Răspunse cu anume încetineală:

— Se vede, domnișoară, că nu mă puteți înțelege. Într-adevăr, l-am rănit adânc pe Łukasz, lovindu-l în fel și chip. Am luptat cu el fără să-mi aleg armele și asta am făcut-o numai cu scopul de a-l determina să mă iubească tot atât de mult ca pe vremea când eram logodnica lui. Am ajuns până la limitele răzbunării. Au fost de toate.

— Mi-a spus.

— Până când, într-o bună zi, fără voia mea, am văzut toate rănilor din sufletul lui, pe care i le-am făcut și pe care mai aveam de gând să i le provoc. M-am cutremurat de groază.

— Deci nu-l mai iubiți?

— Ce pot să spun? De atunci nu mai plănuiesc nimic rău împotriva lui. Poate că acum vă dați seama mai bine că nu sunt în stare să răspund limpede dacă-l mai iubesc.

— L-ați iertat că v-a părăsit?

— Asta nu știu. Aș putea oare să știu acum?

Rostind aceste cuvinte, Róza căzu un răstimp pe gânduri, apoi se ridică și scoase cu grație din sertarul unui birouaș foarte vechi un portofel de safian neobișnuit de frumos, în care se afla înrămată o fotografie a lui Łukasz din tinerețe. Fotografia era fermecătoare, cu pigment italian și fără retuș. Łukasz era înfățișat zâmbind malițios, dar captivant, inteligent, adânc. Ochii păreau vii. Doar barba arăta altfel și părul era răvășit.

Ewa închise ochii... Róza se așeză la locul ei, ținând fotografia în mână. Ședea una lângă alta, aproape atingându-și umerii, cu ochii ținți la figura lui Łukasz. Li se umplură ochii de lacrimi. În depărtare, răsunau zgomotele orașului, timpul se scurgea... Ele habar nu aveau de asta. Roza spuse abia șoptit:

— Acum, am impresia că ne vom întâlni nu numai în vis, ci în realitate, undeva foarte departe de aici. Atunci el va vedea schimbarea mea și rănilor pe care le-a produs din mânie sau răzbunare în sufletul meu. Atunci îl voi vedea și eu așa cum este în această fotografie... la fel cum era atunci. Vom fi iarăși egali, asemănători și purificați de murdăria în care ne-am bălăcit. Ne vom întâmpina atunci ca în zilele primăvăratice ale tinereții noastre.

— Bine, dar cum s-a petrecut această transformare? Așa deodată? vru să afle Ewa, ascunzându-și ura.

— Răutatea m-a obosit. M-a vlăguit de tot, ca o duhoare. M-a dezgustat tot ce-am făcut. Atunci am tras concluzia că trebuie să mă smulg din această capcană. În același timp, în pofida voinței, ochii mei orbi au văzut ceva ce nu mă va dezamăgi niciodată prin înșelăciune și minciună.

- Cum ați putut descoperi această înclinație?
- Nu știu, domnișoară. Trebuie să ajungi până acolo, încât să simți o plăcere extraordinară în înfrânarea poftelor.

„Aici ai ajuns... remarcă Ewa în gând. Foarte bine jucat!”

Róza vorbea mai departe, cu ochii strălucitori, deși își păstra calmul.

— Trebuie să afli în tine voluptatea de a renunța la năravurile trupului și a le disprețui. Atunci poți să ajungi mai ușor în țara luminii; e ca și cum ai străbate lanțuri de munți și trecători abrupte, unde se cucerește fiecare piatră și fiecare pas costă eforturi uriașe. Din clipa când m-am înfrânat și am văzut rănilor lui Łukasz, eu cel puțin am intrat în valea liniștii, luncă luminată, care constituie într-adevăr începutul veșniciei. Cred că acestea sunt sentimentele pe care le vom trăi acolo. Acum văd că eram bolnavă, deși puteam să fiu în același timp sănătoasă. Însănătoșirea s-a împlinit fără voința mea, așa că eu n-am nici un merit. Tot așa cum există fără nici o contribuție din partea mea râpele înflorite și pădurile de foioase de la poalele Munților Tatra ori stâncile ascuțite și prăpăstiile din vârful lor.

Urmă un moment de tăcere, apoi relua zâmbind fermecător:

— Nu mai doresc decât un singur lucru. Să mă întâlnesc cu Łukasz și să-i mărturisesc tot răul pe care i l-am făcut. Să-i bandajez toate rănilor cu pânzele minunate de păianjen ce zboară toamna peste miriștile aurii de la noi...

Ewa asculta. Ținea pleoapele coborâte. Aceste cuvinte blajine nu pătrundeau în inima ei. Le închisese pe toate într-unul singur: „declamație” și le respingea.

Se chinuia, nu știa cum să întrebe de Łukasz, ce șiretlic să folosească pentru a afla ceva. Ah, și dacă i-ar putea smulge fotografia din mână!

Remarcă fără să-și ridice ochii:

— Toate acestea sunt bune numai pentru dumneavoastră, doamnă. Asemenea însușiri caracterizează sufletul dumneavoastră minunat. Pe mine, însă, mă interesează altceva, atitudinea dumneavoastră față de Łukasz! Asta aș vrea să aflu acum. Dacă Łukasz nu mai înseamnă pentru dumneavoastră ceea ce a însemnat odinioară.

— Cine-a spus una ca asta?

— Dumneavoastră!

— Nici pomeneală!

— Ah, mereu același lucru... Doar nu mai încapă nici o îndoială că dumneavoastră n-ați acceptat divorțul și această împotrivire a fost izvorul tuturor nenorocirilor. Educarea sufletului nu mai prezintă nici o importanță, de vreme ce divorțul nu poate fi pronunțat...

Ewa vorbea pe un ton ridicat, supărată și posomorâtă. Acum începură să-i vină în minte toate suferințele și, înainte de toate, plecarea forțată la Roma, atunci când... În ochi îi fulgerară scânteii amenințătoare. Róża Niepołomska ședea în fotoliul ei, uitându-se în jos. După ce cumpăni îndelung și profund, rosti cu un zâmbet dureros pe buze:

— În ultima vreme, nu m-a rugat nimeni să accept.

— Fiindcă rezultatul era cunoscut dinainte!

— Cine știe care ar fi fost rezultatul acum... N-aș fi avut de spus decât da sau nu. Dar cum sunt și eu om, trebuie să mi se vorbească și mie ca atare.

Ewa reveni la întrebarea ei:

— Doamnă, Łukasz vă interesează oare într-atâta, încât să-l puteți salva?

— Să-l salvez? Din ce să-l salvez?

— Din nenorocirea de acum.

— Bine, dar ce i s-a întâmplat?

— Trebuie să iasă din închisoare! Poate că dumneavoastră aveți mijloace, cunoștințe, relații care să...

— Din închisoare? Łukasz este în închisoare? Unde?

— Dumneavoastră nu știți? La Roma!

— La Roma... murmură Róża, palidă ca hârtia, ridicându-se de la locul ei și aplecându-se spre Ewa, de parcă voia să n-audă nimeni ce avea să spună: Ce-a mai făcut?

— A furat.

— Łukasz a furat? șopti Róża.

Păli de moarte, iar fruntea i se îmbrobonă de sudoare. Măinile începură să-i tremure. O podidiră lacrimile. Fața calmă, delicată, i se strâmbă de durere, palmuită parcă de forța nenorocirii. Suspirând fără putere, se prăbuși în fotoliu și își ascunse fața în mâini. Ewa își atinsese scopul, izbutise să-și aducă partenera în starea în care se afla ea. Pe deasupra, acum era sigură că Róża nu poate să-i spună nimic despre Łukasz. Se uită la umerii ei, la șolduri, la piept și la picioare și se gândi:

„E slabă... Deși asemenea femeii au câteodată pulpe frumoase și sunt pasionale. Nu! După mine, nu se va mai întoarce la ea. În nici un caz!...”

Continuă să privească un răstimp cu anume regret și o bucurie ciudată la palmele și coatele Rózei care se zguduiau de plâns. După aceea, uitându-se prin încăpere, observă pe covor portofelul cu fotografia. Se aplecă, îl ridică și rămase nehotărâtă cu el în mână. Se sculă din fotoliu, căscă din cauza frigului lăuntric... Când văzu că Róża continua să plângă, îngăimă abia auzit:

— Adio, doamnă... Trebuie să plec...

Nu căpătă nici un răspuns, așa că se îndreptă spre ușă, bucurându-se nespus în adâncul inimii că auzea plânsul celeilalte, care se împletea cu al ei.

Coborî scările în tăcere, strângând la piept fotografia.

CAPITOLUL XXVIII

Într-o zi, cufundată în gânduri, băgă de seamă că cineva se uită cu luare-aminte la ea. Simțea asupra ei o privire neplăcută. Bărbații se uitau mereu la ea cu o expresie pe care o cunoștea foarte bine. Acum, însă, se simțea cercetată de o privire nesuferită. Își ridică ochii încet, dar speriată, îi coborî repede pe mașina de încasat. Lângă bufetul încărcat de cutii de zahăr, se afla contele Szczerbic. Cu pălăria pe cap și în palton, alegea bomboane, arătându-le cu măciulia bastonului, și în același timp arunca priviri pătrunzătoare spre Ewa. În timp ce i se împachetau dulciurile cumpărate într-o cutie mai mare, se întoarse cu spatele la bufet și se uită spre casă. După o clipă, când vânzătorul îi înmână înclinându-se politicos pachetul învelit în hârtie colorată, tânărul conte se apropie de casă, ținând între degete bonul cu suma de plată. Ewa primi bonul și-i dădu restul, punându-l pe mușamaua moale. Fața îi era liniștită, mișcările mâinilor hotărâte, dar inima îi bătea ca un ciocan și picioarele îi amortiseră. Szczerbic adună mărunțișul cu gesturi încete și-l băgă în portmoneu. Era evident că încerca să tragă de timp. Ewa se uită la fața lui, silindu-se din răspuțeri să pară liniștită. Tânărul conte o studia cu coada ochiului. Întâlnindu-i privirea, se înclină cu mâna la pălărie și plecă.

Noaptea, Ewa nu puse geană pe geană. Omul acela, pe care-l cunoscuse în cea mai grea perioadă din viața ei, îi apărea ca o stafie înaintea ochilor, o trezea, înclinându-i-se. Se temea de el. Dimineața îi mai trecu spaima, dar neliniștea rămase, stârnindu-i bănuielile. Evreul proprietar reveni iarăși în gândurile ei...

În jurul orei trei după amiază, când în cafenea era mai puțină lume, contele Szczerbic veni din nou. După cum se purta, se vedea cât de colo că nu prea umblă prin cafenele. Își alegea un loc, apoi îl schimbă, așezându-se în cele din urmă în așa fel, încât să stea cu fața spre Ewa. Nu se dezbracă. Blana lui scumpă de astrahan

și pălăria atrăgeau atenția până și în această cofetărie de lux. Ceru un pahar de vin și ziarul „Times“. Când duse pentru prima dată paharul la buze, își îndreptă ochii spre Ewa și, întâlnindu-i privirea, se înclină ușor. Ea îi răspunse destul de indiferentă, cu un semn din cap. Mă rog, era mulțumită că acest domn chipeș și elegant, spre care se întorceau ochii tuturor, ai chelnerilor și ai clienților, o recunoscuse și o salutase.

În ziua următoare, seara, când era cea mai mare îmbulzeală, Szczerbic își făcu iarăși apariția la cafenea. De astă dată, nu întârzie prea mult. La plecare, se apropie de ghișeul Ewei și-i spuse cu jumătate de glas:

— Domnișoară, nu sunt sigur dacă îți mai aduci aminte de mine...

Ewa zâmbi fermecător și înălță capul. Szczerbic îi comunică în grabă:

— Aș vrea să vorbesc cu dumneata despre câteva lucruri importante, care te privesc. Când se termină programul?

— Discară.

— Târziu?

— Da, destul de târziu.

— N-aș vrea ca din cauza mea să se vorbească pe socoteala dumatăle. Nu ne-am putea vedea într-o zi?

— Numai duminica sunt liberă.

— Atunci... pe duminică.

Cineva, care voia să plătească, îi întrerupse. Contele se depărtă spre celălalt capăt al sălii, unde se afla dulapul cu ziare, și zăbovi destul de mult acolo, parcă pentru a-i da Ewei timp să chibzuiască. Înainte de a pleca, atunci când nu era nimeni la casă, o întrebă:

— Poți să vii la biserica Sfântul Alexandru, duminică înainte de ora douăsprezece? Te voi aștepta la douăsprezece în fața bisericii. Am putea discuta în voie, plimbându-ne pe alei. E bine?

— Bine... se grăbi să accepte, numai să-l vadă odată plecat și să n-o mai expună privirilor bănuitoare, otrăvite, ale lui Horst.

Duminică se îmbracă în rochia neagră, cea mai bună pe care o avea, și într-un palton scurt, care-i ajungea abia până la brâu, singura rămășiță din eleganța de anul trecut, iar pe cap își puse o pălărioară asortată la culoare, înconjurată cu un voal des, ca de doliu; nu uită, se înțelege, mănușile negre. Fața palidă și ochii minunați, melancolici, ascunși de voaletă, atrăgeau privirile. La ora douăsprezece, ieșind din biserică, îl zări pe Szczerbic plimbându-se pe trotuar. Când se apropie de el, abia o recunoscuse. Multă vreme, în timp ce pășea alături, nu-și dezlipi privirile de pe silueta ei zveltă, neagră. Era una din ultimele zile ale lui februarie, o zi însorită, cum puține sunt în această lună. Zăpada cădea de pe acoperișuri pe trotuare și apa plescăia în burlane. Vrăbiile ciripeau

vesele, înfoindu-și penele, pe ștacheții de fier și pe ramurile desfrunzite ale copacilor. Ewa intuia că Szczerbic e încântat de ea. Era mulțumită. Mergea lângă el cu pași mari, la modă, cu un farmec inegalabil. Când lumea de pe trotuar se împușină, îl întrebă:

— Ce voiai să-mi comunicî, domnule conte?

— Mai întâi, trebuie să-ți reproșez că nu m-ai anunțat că intenționezi să... pleci și... să-ți găsești de lucru. Sunt doar ocrotitorul dumitale.

— Dumneata? Ocrotitorul meu?

— Într-adevăr, așa este!

— Nu știam.

— Acum însă vei ține cont de asta?

— Trebuie să mă mai gândesc, să meditez ce poate să însemne asta. Revenind... Te rog să-mi spui ce voiai să-mi comunicî?

— Da. Am o veste pentru dumneata. Pot să vorbesc deschis?

— Desigur... Dar cu prudență...

— Vreau să te întreb dacă dumneata... Adică... dacă mai vrei să știi ce se întâmplă.

— Vreau să știu, răspunse Ewa cu brutalitate, grăbind pasul.

— Prietenul meu mi-a scris iarăși, a doua oară, despre Niepołomski.

— Ce-a scris?

— Nu se află încă în libertate, dar a fost judecat și condamnat. Acum își ispășește pedeapsa... spuse Szczerbic dintr-o răsuflare, arătându-se înțelegător cu sufletul ascultătoarei.

— Domnule! îl imploră Ewa, răbufnind cu vehemență, te conjur, spune-mi tot adevărul.

— Pe onoarea mea de șlehtic că-ți spun adevărul.

— Așadar, închisoarea și... toate celelalte nu sunt niște născociri?

— Ale cui?

— Ah, ale mele...

— Da, înțeleg... Nu, nu sunt născociri. Ai fost într-o situație deosebit de dificilă. Sărmană domnișoară, nefericită domnișoară...

— Nu sunt sărmană! Sunt, după vezi și dumneata, doar teribil de suspicioasă și de josnică!

— O, ce cuvinte ordinare pentru a exprima simțăminte prețioase.

— În sfârșit, ce-ți mai scrie prietenul de astă dată?

— Nimic interesant. Mă întreabă de dumneata, dar n-am putut să-i răspund mai devreme, deoarece acolo unde locuiai mi s-a spus...

— Dumneata ai fost acolo? vru să afle Ewa, simțind că i se îndoiaie genunchii și rușinea îi urcă valuri de sânge în obraji.

— Liniștește-te, domnișoară... N-ai de ce te teme! Încercă s-o calmeze Szczerbic cu glasul coborât, somnolent parcă, binefăcător. Știu numai eu. Evreului i-am dat banii...

— Dumneata i-ai dat banii? gemu.

— ...Și l-am amenințat că-l voi distruge dacă va scoate o vorbă.

— Despre ce? îngăimă, tremurând din tot trupul.

— Despre... nu știu ce... datorii...

Răsufală ușurată, deși abia se ținea pe picioare.

— Domnișoară, ți-am făcut o mare supărare aducându-ți aminte... Dar am crezut că asta te va liniști...

— Domnule, de ce te-ai amestecat dumneata în toate astea? De ce? De ce? continuă buimacă, simțind că i se face părul măciucă și-i clănțănesc dinții de spaimă.

Deodată, o fulgeră gândul cumplit că evreul poate să ajungă acum la ea prin acest Szczerbic, iar când se va descoperi crima, o va prinde cu ușurință. În plus, acum se afla în puterea tânărului conte.

O cuprinse o furie vecină cu nebunia și cât pe ce să se arunce la pământ, să-și sfâșie veșmintele, să-și smulgă părul și să strige în gura mare. Abia apucase să se liniștească, avea un adăpost deasupra capului, avea un serviciu, trăia omenește. Destinul răzbunător îl trimisese pe acest om și totul se prăbușise în vechea mocirlă.

— Domnișoară Ewa... reluă Szczerbic cu blândețe și cu tot mai multă compătimire, știu că ți-am făcut o mare nedreptate amintindu-ți de aceste lucruri. Am fost, însă, nevoit să-ți spun totul, ca să știi cum stai. Numai în acest fel îți poți recăpăta liniștea. Înțeleg prea bine că nu este deloc plăcut să auzi de la un străin asemenea... Pentru mine, totul e limpede... Ai fost într-o situație îngrozitoare...

— Domnule, ai milă și nu-mi mai vorbi de asta!

— Nu-ți va mai spune nimeni nici un cuvânt! Nici unul! Îți jur, domnișoară! Acum spune-mi de ce ai primit postul de casieră?

— Nu pot să mă concentrez asupra acestor fleacuri.

— Astea nu-s fleacuri.

— O, domnule, dacă ai ști totul!

— Ai fost, într-adevăr, într-o situație-limită. Dar de ce nu mi-ai cerut mie?

— N'am putut. Gândește-te și dumneata...

— Ai dreptate. Să considerăm chestiunea încheiată!

Se aflau la poarta parcului Łazienki. Intrară.

Pământul era, însă, muiat de apa provenită din zăpada care se topea, așa că făcură cale întoarsă. La o depărtare de zece-cincisprezece pași, aștepta un șir de birje. Szczerbic stătu în cumpănă o vreme, apoi se hotărî și-i propuse:

– Domnișoară, dacă nu te-ai supăra pe mine, te-aș ruga să urcăm într-o birjă și să ne plimbăm prin parc. Vremea e minunată, iar pe jos nu e posibil de mers.

Ewa era foarte obosită, de parcă străbătuse un drum de câteva mile. Acceptă deci fără să se gândească la ceea ce făcea. Urcară într-o birjă cu coviltirul tras, cu un cal, și intrară la pas în aleea pustie. Copacii negri, uzi, și o puzderie de crengi mai groase și mai subțiri, lăstari și rămurele unduitoare închideau orizontul. Ewa ședea în colțul birjei, privind înainte cu ochii sticloși. Răsuflarea gâfâită îi lărgise nările, iar mâinile îi zăceau fără vlagă pe genunchi.

Szczerbic o privea fără încetare, neputând să-și sature ochii de frumusețea ei ieșită din comun. Buclele părului bălai, care-i înflorea la ceafă sub marginea pălărioarei negre și a voaletei, trăsăturile chipului minunat, înghițite parcă de umbre, silueta fermecătoare, atât de apropiată de el și, în același timp, atât de departe... Încea un sentiment de tristețe nespusă din simplul motiv că exista o asemenea frumusețe perfectă lângă el. Plăcerea era din ce în ce mai mare, nu mai fuma și inima i se înfierbântase ca plumbul topit.

Nebunia, ca un diavol ascuns, îl îndemna la un pas necugetat. Să se arunce la picioarele ei! Să-i atingă cu buzele rochia neagră, care cădea în falduri nemișcate!

Să-i cerșească mângâierea mâinilor, a acestor mâini străine, ale altuia, mâini cu palmele înguste și degete prelungi, fără pereche în frăgezimea lor! Fericirea fără margini și deznădejdea sfâșietoare se vânzoleau în pieptul lui hohotind și urlând. Lacrimile, asemenea stropilor sălbăticiți din apa mării, îi cădeau în gât și-l ardeau cu flacăra amărăciunii.

Cum să nu se mai gândească la ea? E cu puțință oare să-și întoarcă ochii și să plece? Mai există ceva pe lume afară de ea? Ah, nu mai există nimic! Trebuia să înțeleagă totuși că tocmai ea este proprietatea altuia, iubita și metresa altuia, o prostituată destinată destrăbălării nocturne! Ea!... Zeița Diana, nemuritoarea!... Strălucirea soarelui închisă în trupul unei femei...

N-avea încotro, trebuia să înțeleagă.

Szczerbic tăcea.

Voia să regăsească în ea ceva respingător, un semn de urătenie, prostie, grosolănic, ceva ce s-ar fi putut măsura și dezvolta la nesfârșit... Căuta.

Dar, ca un făcut, nu găsea decât perfecțiunea.

În plus, dincolo de ea, dincolo de frumusețea fizică, se vedea, ca printr-o lentilă pură, voluptatea feminității, necunoscută, profundă, sufletul sensibil – forța nemăsurată a mângâierilor, a alinării și împăcării tuturor tristeților și neajunsurilor vieții. Abia acum își

dădea seama ce poate fi această femeie... îndrăgostită. Intui cum ar putea să înconjure sufletul drag cu zâmbete și arome...

Dar tocmai ea este amanta celui nemernic!...

Îl trecură fiori și dinții începură să-i clănțane. În ochi se îmbulzeau priveliști înfricoșătoare, însângerate. Priveliști ce târăsc de păr până pe buza prăpastiei și îmbrâncesc de pe Stânca Tarpeiană...

Se decise să vorbească nepăsător și prietenos. Să nu se trădeze cu nimic, așa cum se cuvenea să procedeze un nobil. Va acționa în folosul ei și al lui Łukasz, făcând dovada grijii pe care o purta dragostei lor. Întocmai. Să știe și ea că are de-a face cu un domn!

Cu toate acestea, nu era în stare să deschidă gura, așa că tăcea.

Privirile-i încremeniseră într-o încântare mută. Acum nu se mai puteau desprinde de profilul capului așezat armonios pe umeri, cu o mândrie vulturească parcă, de locul în care aceștia se îmbinau dând formă frumosului feminin irezistibil. În legănarea birjei, razele părului se strecurau ici și colo pe sub marginile pălăriei, umplând ochii și creierul cu o vedenie aurie. Și cum stătea așa, ferecat în tăcere, visa aievea că este abia un flăcăiandru ce privește un lac frumos din Munții Alpi, poate Klöntalersee sau Grinsel...

Din când în când, îl năpădea o rușine insuportabilă că el, Szczerbic, se lasă fermecat de această... casierică de la cofetărie, care avea un copil nelegitim cu altul! Erau momente când voia să sară din trăsură și să se depărteze de această *donna* romanțioasă. Să-i dea bani, s-o zvârle din birjă și să nu se mai gândească la existența ei. Dar ochii nemișcați, încremeniți, nu mai puteau să plece. Buzele murmurară cu bunătate:

— Te-ai mai liniștit, domnișoară?

— Da, sigur...

— Ce crezi, am putea discuta despre un proiect?

— Te rog, domnule conte...

— Nu e nevoie de acest titlu.

— Scuză-mă, dacă te-am supărat.

— Pe scurt. Mă bate gândul să plec pe Riviera. E foarte posibil să trebuiască să mă duc la Roma.

— Ah, dragă domnule!...

— Vrei să mă văd cu Niepołomski? Bine. Îți dau cuvântul meu că mă voi duce la el și-i voi spune tot ce dorești dumneata; pot să-i dau și o scrisoare...

Împinsă de un impuls neașteptat, Ewa îi luă mâna lui Szczerbic și își apăsă buzele pe ea, înainte ca acesta să-și dea seama ce se petrece. Pe fața ei șiroiau tăcute boabele lacrimilor. Plânse îndelung, cu sughituri, mușcându-și buzele tremurătoare. Birja străbătu a doua alee, trecând pe lângă clădirea cu statuile cu două zeițe pe

jumătate goale. Ewa zărea printre lacrimi copacii, statuile, acoperișul casei, dar unde se află și încotro se îndreaptă habar nu avea.

Începu să vorbească asemenea unui copil ce se ușura plângând:

— Cât ești de bun, domnule! Ce suflet nobil! Dacă aș putea să fug de aici, să mă duc la Roma! De ce n-am plecat, proasta de mine! Aș fi răbdat de foame, ei și, aș fi făcut orice, orice! O, de-aș putea să am grijă de el, să-i acopăr cu dragostea mea ochii străpunși de lume, cum am făcut când l-ai împușcat dumneata!...

Szczerbic stătea acum cu ochii mijiiți, pironiți pe spinarea birjarului. Chibzuia ceva, parcă număra.

— Domnișoară, îi propuse pe neașteptate, cu ochii strălucitori ca briliantele, dacă dorești... Hai și dumneata la Roma! îi șopti cu patimă.

Ewa începu să râdă cu bunăvoință. I se părea cum nu se poate mai caraghios în naivitatea lui.

— Vorbesc serios, insistă contele. Dacă asta e dorința dumitale, n-ai decât să ți-o îndeplinești. Este o obligație...

— Bine, dar cu ce bani? Salariul meu încapă aproape în întregime pe mâna cămătăresci, de la care m-am împrumutat mai demult. Iar ce mai rămâne, iau părinții. Rochia de pe mine am luat-o pe credit la recomandăția Barnawskăi. Trebuie să mă îmbrac cum se cuvine, pentru că asta ține de serviciul meu.

— Toate astea, cămătăreasa, părinții, cofetăria, nu înseamnă nimic.

— Pentru dumneata, dar pentru mine?

Szczerbic îi făcu semn cu mâna că nu vrea să vorbească de față cu birjarul. În același timp, îi spuse acestuia să oprească. Îi propuse Ewei să se plimbe puțin într-un loc mai izolat din parc, pe malul lacului.

Birjarului îi porunci să aștepte. Printre copaci, pe cărările mai largi, zăpada se prefăcuse în gheață. După ce se depărtară de trăsură, Szczerbic începu să-i spună cu însuflețire:

— Domnișoară Ewa! Îți jur pe onoarea mea că în tot ce-ți voi propune n-am nici un interes, că nu plănuiesc nici un atentat asupra dumitale și nu mă gândesc la nimic rău. Îți sunt îndatorat lui Łukasz Niepołomski, iar pe de altă parte... în definitiv... Așa s-a nimerit! Te rog să mergi la Roma și să rămâi acolo până când logodnicul dumitale va ieși de la închisoare. Plătesc eu toate cheltuielile.

— În nici un caz! exclamă, privindu-l pe sub sprâncenele încruntate.

— N-am spus încă totul. Îți plătesc datoriile, te eliberez din lanțuri și îți împrumut atâția bani de câți ai nevoie pentru drum și

viața la Roma. Când domnul Niepołomski își va sfârși pedeapsa și va începe să muncească, îmi veți înapoia toată suma.

— Am mai luat de la dumneata câteva zeci de ruble... Dar atunci... Nu mai aveam nici o putere. Acum e altceva. N-am decăzut într-atâta, încât să ajung să mă vând.

Szczerbic râse, urmând-o la un pas, deoarece Ewa, surescitată, o luase înainte.

— Mai bine să mori înăbușită în acest jug, decât să-l faci fără-mă și să devii om liber... Dar ce-ți propun eu, domnișoară? Folosești niște cuvinte...

— Știu cu ce vorbesc.

— Da' de unde! Te înșeli, domnișoară. În ceea ce mă privește... Încă de la începutul acestei discuții, mi-am dat cuvântul de onoare că nu uneltesc nici o mârșăvie. Dar n-ai binevoit să iei aminte...

— Domnule, dumneata vrei să mă ajuți numai din cauza lui Łukasz? Nu există cumva și alte motive? Dă-ți cuvântul de onoare!

— Nu, de astă dată nu pot să-ți dau cuvântul de onoare! se împotrivi cu semeție. Pentru că există de bună seamă și alte motive. Frumusețea dumitale se cuvine să stea pe un tron de aur, nu printre chelneri și fanții unui birt la modă. Cred că fac bine, scoțându-te din această apă lăncedă. Drept răsplată, recunosc, aș avea și eu norocul să te privesc de departe, să discutăm din când în când, să mă gândesc că sunt ceva...

Ewa se uită la el cu admirație. Îi văzu ochii încrețoși și șopti:

— Hai să nu mai vorbim despre asta... Te rog!

— La dorința dumitale, am putea călători cu același tren, dar în vagoane separate. Tot așa, am putea locui la hoteluri diferite. Dacă asta-i voința dumitale, putem să nu vorbim deloc. La Roma, rolul meu s-ar mărgini la a-ți facilita întâlnirea cu soțul și la eliberarea unui permis pentru a-l putea vizita mai des. Ai închiria o cameră, ți-ai găsi ceva de lucru cu destulă ușurință...

— Și dumneata?

— A doua zi după ce-ți voi rezolva treburile, voi pleca pe Riviera. Așa că nu te voi mai necăji.

— Într-adevăr, e un proiect minunat!

— Plecarea mea neîntârziată la Roma?

— Nu.

— Atunci ce e minunat?

— Nu știi! Nu mai știi nici eu! Aici... Părinții mei, toată lumea mea iubită și dulceagă, care m-ar întâmpina cum se cuvine la întoarcere. E ca și când aș distruge toate punțile în urma mea!...

— Așadar?

— Vor crede că am plecat cu dumneata în străinătate, cu dumneata care pur și simplu...

— Domnișoară, preferi o „bună reputație“ în lumea dumitale, în loc să eliberezi sufletul lui Łukasz și al dumitale din cătușe? Îți repet încă o dată, îmi veți da totul înapoi, când veți putea! El poate munci oriunde, în Franța, în Germania, numai în Austria nu... adăugă zâmbind ironic.

— Soția lui acceptă divorțul... murmură Ewa îngândurată, pe jumătate pentru Szczerbic, pe jumătate pentru ea, atât de încet însă, de parcă era vorba de o taină. Aș putea să-i duc în dar cererea de divorț scrisă de mâna ei. Ne-am putea cununa acolo. O, Doamne, Dumnezeu! De ce mi-ai dezvăluit toate acestea? Ce-am să mă fac acum, nefericita de mine? Cum voi putea suporta nopțile!

— Ce te reține, domnișoară?

— Tata.

— Cu ce se ocupă tatăl dumitale?

— Tata... răspunse cu un zâmbet rătăcit, caută mereu de lucru. Este singurul meu copil, scump, nevinovat și departe de a se descurca în viață. Un copil bătrân... Dacă-l voi părăsi și acum, se va pierde cu totul. Mai mult ca sigur! Are datorii și a fost iarăși dat afară din serviciu.

Szczerbic încercă să-și ascundă o grimasă de enervare și își aprinse țigara în tăcere.

— Domnișoară, soluția ar fi următoarea. Acum nu dispun de prea mulți bani, dar i-aș plăti datoriile dacă nu depășesc, să zicem, o mie de ruble. Iar după ce mă întorc din străinătate, aș putea găsi o sinecură pentru tatăl dumitale. În drum spre Italia, îmi vei spune cam ce-ar putea face bătrânul.

Ewa mergea înainte îngândurată, ascultând și aprobând mașinal din cap.

— Deci, recapitulă Szczerbic aruncând țigara, dumneata să-ți notezi datoriile dumitale și ale bătrânului. Menționez că aș prefera ca aceste datorii să nu depășească o mie de ruble. Dispun într-adevăr de o sumă oarecare, dar aș vrea s-o pătrez pentru cheltuielile din străinătate. Așa că, dragă domnișoară, vezi că sunt ministrul dumitale de Interne, de Externe și de Finanțe. Când voi putea s-o văd pe regina mea?

— Nu știu. Când?

— Marți.

— Bine. Și la ce oră? întrebă aproape amețită, privindu-l cu ochii mari, uluită.

— Ar fi bine dacă ai putea veni la douăsprezece la expoziția de tablouri...

— Perfect. Chiar atunci am o clipă liberă și, întrucât nu e prea departe de cofetărie...

— Vom sta foarte puțin. Te rog să-mi aduci următoarele date: câți bani trebuie să-ți dau pentru plata datoriilor și când plecăm?

— Când plecăm... repetă cu glasul înfricoșat.

— Te rog să-ți păstrezi calmul. Nu trebuie să știe nimeni, din contră, chiar te rog să te arăți bine dispusă. Doar pleci la logodnicul dumitale! Plecarea noastră trebuie să aibă loc înainte de 1 mai. Pe ruta Viena, Pontebba și Veneția.

Se îndreptară spre birjă. Szczerbic avea fața străluminată și veselă. Ewa abia își târa pașii, alunecând pe gheață. Când ajunseră la scara trăsurii, tânărul conte spuse:

— Domnișoară, acum te rog să te întorci singură acasă. Eu rămân aici.

— Bine, dar ți-ai udat pantofii.

— Nu-i nimic. Sunt obișnuit.

— Ce-ai să faci aici, singur pe alea asta? îl întrebă cu naivitate, așezându-se în birjă pe bancheta din spate.

Szczerbic zâmbi cu amărăciune. Arătă înapoi urmele pantofilor Ewei și șopti în limba franceză.

— Mă voi uita la ce-a mai rămas din dumneata.

Ewa îi zâmbi ca unui frate care își manifestă sentimentele înăscute și știute mai demult. Îi întinse mâna. Szczerbic îi aruncă birjarului o rublă de argint și își luă rămas bun. Trăsura porni în sus pe alee.

CAPITOLUL XXIX

La ora stabilită, Ewa își cumpără un bilet de intrare la expoziția de pictură. Făcu aceasta, uitându-se bănuitoare în toate părțile. Urcă apoi treptele albe de marmură încet și cu teamă. Cu o mână își apăsa pieptul, domolindu-și bătăile inimii. Parcurse o sală, încă una... Nu mai fusese de atâta vreme într-un asemenea așezământ de cultură, inaccesibil oamenilor nefericiți. Tablourile, fie și mediocre, făceau asupra ei o impresie profundă, fermecând-o. În priviri i se oglindeau parcă mulțime de sentimente străine, serii de șocuri sufletești care se abătuseră asupra ei dintr-o dată de cum intrase. Se liniști brusc, încercând totodată o adâncă părere de rău, ca vârful ascuțit al unui stilet italian.

Szczerbic o aștepta în a treia sală, unde nu mai era nimeni. Când îi văzu silueta plăcută, zâmbetul blajin și privirea binevoitoare, tulburarea îi pieri cu totul. Îi întinse mâna cu bucurie, ca unui ocrotitor care o apără de orice rele.

O întrebă numaidecât:

— Plecăm?

— O, domnule!

— Plecăm?

— Ei, bine... da!

Atâtea nopți nu dormise, atâta se luptase cu ea însăși și toate celelalte, ca să rostească în sfârșit acest cuvânt. Acum îl rostise. Ochii i se umeziră de lacrimi, căroră, asemenea cerșetorilor, nu le era îngădui să se arate.

— Domnule, n-ai să mă părăsești?

— O, nu! se împotrivi Szczerbic cu un glas aparte, căruia nu putea să nu-i dea crezare.

— Nu mă vei duce la pierzare?

— Nu!

— Acum sunt în mâna dumitale, ca un obiect oarecare.

— Mi-am dat cuvântul de onoare, murmură. Când plecăm?

— Asta depinde de dumneata.

— Trebuie să-ți scoți cât se poate de repede pașaportul. Asta trebuie s-o faci singură și în cel mai mare secret, ca să nu afle părinții dumitale. E bine?

— Sigur. Natural... consimți cu obrajii îmbujorați.

— Și lista datoriilor?

Ewa trase din mânășă o hârtie cu datoriile ei și ale tatălui. Se ridicau în total la patru sute și câteva zeci de ruble. Szczerbic scoase fără întârziere din portofel cinci sute de ruble și i le înmână Ewei. Se văzu nevoit s-o îndemne să ascundă banii, fiindcă-i ținea în mâinile tremurătoare de parcă voia să-i arate cuiva. Îi mai dădu o sută de ruble pentru cheltuielile de călătorie până la Viena.

— Când vei căpăta pașaportul, să-mi dai de știre printr-un curier. Te rog să scrii doar un singur cuvânt. Vom pleca a doua zi, cu același tren numai fiindcă trebuie să am grijă de dumneata. Asta pentru că n-ai mai fost în străinătate. Dacă n-ar fi așa, eu aș pleca direct spre Riviera. Asta-i tot.

— Tot... întări Ewa cu buzele arse.

— Ah, încă ceva! Era să uit! M-am interesat de tatăl dumitale, dar n-am aflat cine știe ce. Știu doar că a trăit cândva la țară, apoi a lucrat când ici, când colo, iar ultima dată la întreprinderea Kraft. E adevărat?

— Așa-i... A avut un sătuc al lui... A fost și la Kraft...

— Tocmai. N-a fost prea apreciat acolo, dar nu-i nimic. Te rog să-i spui tatălui dumitale să se prezinte la oficiul noii case de comerț și consignație cu numele „Unitas“. Eu sunt unul dintre membrii fondatori și deci coproprietar. Să spună că a auzit întâmplător de existența unui post. Ar putea lucra acolo ca magazioner. Voi stăruî să fie primit imediat.

Ewa îi strânse mâna.

— Acum plec, domnișoară, fiindcă s-ar putea să vină cineva. La revedere... în vagon!...

— La revedere...

Se așază pe bancheta din mijlocul sălii și se adânci în visare. Atenția îi slăbi și începu să moțăie. Gândurile tăcute, somnolente, se prefiră ca norii de toamnă, moi și răcoroși. Norii plutesc în țara depărtată, peste șesurile aburoase cu drumuri străjuite de plop și lanuri de grâu, unde morile de vânt abia vizibile își rotesc aripile...

„De ce-o fi făcând el toate astea? Ce scop urmărește, de-mi dă atâția bani?...“

Simți că lacrimile îi șiroiesc pe obraji, dar nu mai avea putere să le șteargă. Medita alene și nepăsătoare:

„Este bine oare sau, dimpotrivă, dacă-i face rost de serviciu tatei, dăruindu-i astfel mamei liniștea și pâinea de fiecare zi? Sau virtutea mă obligă să rămân mai departe la cofetărie și să trăiesc aici an de an, până când mă voi pierde cu totul? Dar Łukasz ce m-ar îndemna să fac? Mă va lăuda pentru ce fac, ori se va supăra că am primit bani de la Szczerbic?“

Și iarăși aceleași gânduri:

„De ce mi-a dat Szczerbic acești bani? Ce scop are? Ce vrea? Are un suflet nobil sau e un ticălos?“

Un cuvânt cumplit se furișă pe lângă simțul auzului, cuvânt întunecat ca deschizătura țevii de revolver și precis ca trosnetul osului frânt. Zâmbi cu curaj acestui cuvânt, întâmpinându-l cu o privire neînfricăță. Deodată îi trecu prin minte:

„Evreul... Proprietarul casei...“

Tresări și zvâcni în picioare. Pipăi cu degetele banii ascunși sub bluză, ca să se convingă că-i mai are. Se încheie la bluză, își aranjă veșmintele și plecă fără zgomot, ca să n-o observe nimeni. Când ajune în prima sală, îl zări pe Horst așezat pe bancheta verde de sub palmier. Ținea mânerul bastonului la gură, pălăria pe cap și stătea cu ochii ținți la un tablou. Se ridică numaidecât, când Ewa ajunse în dreptul lui, și se înclină cu răceală. Pe față i se așternuse ca de obicei un zâmbet batjocoritor, dar în ochi îi strălucea o flăcăruie otrăvită.

— Dumneata aici? îl întrebă Ewa descumpănită, ascunzându-și încurcătura cu ajutorul tonului zeflemitor. Nu știam că dumneata sprijini artele frumoase...

— Asta pentru că dumneata n-ai știut niciodată să mă apreciezi cum se cuvine. Eu însă valorez cu mult mai mult decât par.

— Într-adevăr? Nu cumva te lauzi?

— Jur pe cât vrei că nu! Spun adevărul. Valorez mai mult decât un prăpădit de conte, cu toate că mă trag din cei mai prozaici burghezi.

Ewa îi întinse mâna în semn de rămas bun.

— Mai stai puțin, domnișoară, o opri cu însuflețire, pe stradă nu e prea comod să discutăm, la casierie nu se poate, iar eu am să-ți spun o mulțime de lucruri interesante. Te rog să ieși loc...

Ewa se așeză pe banchetă și-l întrebă:

— Ei, ce ai să-mi spui atât de interesant?

— Înainte de toate, ți-aș face un reproș... adică ți-aș atrage atenția că întâlnirile la o expoziție de pictură sunt socotite foarte *shocking*. Nu se face!

— Asta nu te interesează pe dumneata!

— Desigur. Dar aș vrea să am dreptul plăcut de a-ți atrage atenția...

— Asemenea marfă nu este deloc ieftină.

— Chiar dacă ți-aș cere mâna în mod solemn?

Ewa îl privi îngăduitoare și începu să râdă cu bunăvoință. După o clipă spuse:

— În sfârșit, iată un candidat vrednic la căsătorie. Și cu miss Daisy ce faci?

— Miss Daisy era o persoană cu plată.

— Ce se va întâmpla cu portretul acestei „persoane cu plată“?

— Va fi aruncat după un dulap în bibliotecă.

— Aș putea să știu și eu unde se află dulapul și biblioteca asta?

— Totul de află în capul meu.

— Ptiu!

— Se vede că dumneata încă nu cunoști teorema cu antetul. Adolf Horst! Fluier și îndată apar mii de ruble. Bat din picior și ies ca din pământ...

— Evreii cu polițele.

— Ba nicidecum! Ies ca din pământ saloane, trăsuri, lachei în livrele...

— Atunci, bate cât mai repede din picior și plătește-ți datoriile fără număr pe care le ai la Barnawska.

— Domol, domol... Voi bate din picior numai la porunca dumitale... Fără asta, nu mișc un deget... Dar cum nu mi-ai spus încă nimic, ce rost are să-mi fac necazuri cu mătușa Jaga?¹

— A, e adevărat că încă nu ți-am răspuns. Dar și dumneata... Măcar dacă ai fi început să-mi faci curte, cum se făcea odinioară, dacă te-ai fi străduit să-mi capeți mâna, să-mi culegi lăcrămioare dimineața, să oftezi cât de cât și să-mi cânți la fereastră din mandolină, din armonică sau fie și din drâmbă... Dacă ai fi plâns și dumneata din dragoste. Ei, ce zici, domnule Adolf? Păi dumneata ai luat-o de-a dreptul: dragă domnișoară de la cafenea, îți fac hatârul și mă-nsor cu tine. Eu știu, însă, de ce ai procedat astfel, de-a dreptul...

Horst ședea cu capul plecat. Mormăi:

— „El n-a plâns, n-a suspinat...”

— Cinc-i acel „el“?

— Ei, Szczerbic.

— A, dragă domnule Horst!

— Ce-i, dragă domnișoară Ewa?

— Am fost totdeauna prieteni și buni vecini. Ai grijă să nu stricăm relațiile... Așa că, sănătate!

— Domnișoară, eu nu mă sperii cu una cu două! Dumneata știi ce sentimente nutresc cu...

— Saprستی! Și cum o mai spui! „Sentimente“ și „interese“. Dar astea lipsesc cu desăvârșire. Ce sentimente?...

— Dumneata glumești, domnișoară!

— Glumesc, într-adevăr.

— Domnișoară, ai grijă ce faci! reluă Horst în șoaptă. Ce înseamnă acest Szczerbic?

— Nu te privește! Cum îndrăznești, domnule!

Se ridică în picioare și vru să plece, dar el o apucă de mână.

Fața i se învinețise. Ochii îi ardeau ca jarul.

— Dă-mi drumul, domnule!

— Nu, nu! Te rog să mă ascuți. Barnawska a și aflat de legătura dumatăle cu Szczerbic și vrea să-i spună mamei. Tatălui dumitale i-a și spus.

— Dumneata i-ai dat de știre?

— Eu.

— Și ce crezi că ai să câștigi cu spionatul ăsta?

— Totul. Vreau să te salvez de la pierzanie. Fiindcă acum, despre asta este vorba!... Eu cunosc viața. Cine s-o cunoască, dacă nu eu? Numai eu știu ce trebuie să faci. De aceea, îți jur! Nu voi îngădui, nu voi îngădui!

— Și eu... știu!... Dă-te la o parte! Știu ce fac!

¹ Personaj malefic din folclorul slav.

— Nu-mi rămâne altceva de făcut decât să-l omor pe ticălosul asta!

— Omoară-l, domnule, dacă asta vrei. Werther lacrimogen!

— Poate că am s-o fac chiar mai repede decât crezi dumneata.

Ewa râse din toată inima, visând fericită la clipa plecării. Își aduse totuși aminte că Horst îi spusese că tatăl ei aflate de la Barnawska despre cunoștința ei cu Szerbic. Așa că îl întrebă:

— Deci ștима asta i-a spus tatălui meu că-l cunosc pe contele Szerbic? E adevărat sau asta ai inventat-o dumneata?

— E adevărat.

— Mă duc îndată să mă răfuiesc cu ea.

— Ce vrei să faci, domnișoară? Dacă o superi pe băbătie, e în stare să te piardă nu numai pe dumneata, ci întreaga familie. Te rog să te gândești la propunerea mea. Este o ieșire onorabilă din impas. Te vei convinge și dumneata!... E atât de simplu...

— Domnule Horst, ești de-a dreptul caraghios cu aspirațiile dumitale la mâna unei femei atât de decăzute ca mine.

— Domnișoară, te iubesc mai presus decât viața! Asta nu ți-o spune un flăcăiandru superficial, ci eu, Horst...

— E, mă plictisești cu dragostea dumitale mai „presus decât viața“. Parcă eu nu știu... Ai vrut să te logodești cu mine cu un an și jumătate în urmă, nu-i așa? Vrei să mă însoțești până la Barnawska?

— Eu? De ce?

— Ți-am spus că vreau să mă răfuiesc cu scorpia. S-ar putea să am nevoie de ajutorul unui bărbat. De vreme ce mă iubești atâta, „mai presus decât viața“, se cuvine să mă aperi la nevoie... În caz contrar, sunt gata să cred că nu ești în stare să fii decât agentul mătușii Barnawska.

Horst zâmbi cu maliție. Clătină din cap când coborâră scările și nu rosti o vorbă cât timp merse ră spre locuința Barnawskăi. Sunară și, conform obiceiului, fură siliți să aștepte destul de mult. În sfârșit, se auzi zângănitul ușor al lanțului scos, cheia scrâșni în broască și se trase zăvorul. O slujitoare bătrână, după ce puse mai multe întrebări și se convinse de identitatea persoanelor, îi lăsă să intre. Barnawska ședea într-un fotoliu capitonat cu piele roșie, sprijinindu-și picioarele uriașe, învelite în flanele, pe un scăunel. Era proaspăt pieptănată și cu părul umezit din belșug cu pomadă.

— E grozav! Amândoi!... exclamă cu bucurie. V-ați și înțeles?

— Încă nu... răspunse Ewa, așezându-se înaintea bătrânei cămătărese. Am venit să mă sfătuiesc și cu dumneata, mătușă. În ce mă privește... Mă tem că domnul Adolf este prea tânăr pentru mine, prea superficial... În plus, nu are prea multă experiență...

– Domnișoara Ewa nu vrea să-și sacrifice propria experiență de viață numai pentru fericirea mea... interveni Horst, uitându-se la bătrână ca la un judecător ce împarte dreptate.

– De bună seamă... profită Ewa, prefer să-mi duc singură povara nelegiuirilor mele, decât să închiriez încă un hamal. Mătușă, vezi și dumneata că sunt foarte sinceră.

– Fii cum vrei, sinceră sau nesinceră, pe mine nu mă încălzește în nici un fel. Rău faci... peroră Barnawska serioasă și binevoitoare. Copilă dragă, pe Horst îl cunosc foarte bine. Nimeni nu-l cunoaște ca mine. Și, cu toate acestea, eu te sfătuiesc să accepți. Cumpănește bine, eu te sfătuiesc. E ca și când ai ține norocul în brațe!

– Eu socot, se amestecă Horst, că e mai bine să ții norocul închis cu lacăt în hambar.

– Dacă s-ar înhăma la treabă! E și el inginer de drumuri și poduri, de la Paris, are o minte capabilă și o sănătate de bizon. Acum pierde vremea, nu neg, cine-ar putea nega?... Dar același pierde-vară, dacă ar vrea, ar putea să câștige peste zece mii de ruble anual. Eu însămi l-aș ajuta.

– Ce mai pețitoare ești, mătușă! chicoti Ewa.

– Păi, aș prefera să te văd soția lui Horst decât *donna* contelui Szczerbic.

– Auzi, domnule Horst? se minună Ewa zâmbind provocatoare. Nările îi fremătară și ochii îi scânteiară.

– Nu... că mătușa e cucernică, vezi dumneata... șopti Horst.

– Ei, ce e, nu cumva vrei să mă provoci la duel? o întrebă Barnawska liniștită pe Ewa.

– Nici nu mă gândesc! Nu încapc îndoială, dumneata nu te afli în raza împușcăturilor de revolver. Eu l-aș ruga, însă, pe domnul Horst să-și verifice la sursă informațiile pe care ți le-a împărtășit, adică la mine.

– Sunt gata s-o fac, domnișoară Ewa.

– Domnule, pe ce se întemeiază presupunerile dumitale că eu aș putea deveni „*donna* contelui Szczerbic“?

– Pe câteva observații și pe neliniștea mea.

– Într-un cuvânt, pe purtarea ta de până acum, adăugă Barnawska. Ce să mai lungim vorba? Eu ți-o spun pe scurt: mărită-te cu Horst, cum a poruncit Dumnezeu, și toate vor fi bune.

– Îți va plăti mai întâi ce-ți datorează... îi luă Ewa vorba din gură.

– Îmi va plăti datoria lui, iar tu ai sluji, adaug, drept garanție, și după aceea, ar urma să achite datoriile tale și pe ale tatălui tău. El a fost de acord. Auzi! Pentru că familia ta a cam început să mă plictisască. Ascultă la mine, cu mine nu-i de glumă. Într-o bună zi, o să vă dau afară. O să ajungeți cerșetori cât ai bate din palme!

Ewa se uită la cămătăreasă cu ochii strânși. Răzbunarea sălbatică... în adâncul pieptului... în inima-i calmă.

— Ce te holbezi la mine așa? o înfruntă bătrâna cu răceală, fără să se miște din loc. Fă ce-ți spun eu. E ultimul meu cuvânt. E cazul să te statornicești odată, prea romanțioasă domnișoară! Te pomenești că poate iar vrei s-o ștergi nu știu pe unde cu banii mei și... prinde orbu', scoate-i ochii. Aleargă cu limba scoasă pe urmele ei, ca ogarul după iepure. Ce-mi trebuie mie toate astea?

— Dacă am să vreau, am să plec... spuse Ewa liniștită. Ce poți să-mi faci dumneata?

— Pot să te bag în pușcărie, heliotrop parfumat!

— Pe mine? gemu Ewa.

— Pe tine, blondă Elsinoe!

— Bine, dar de ce, mătușă, de ce? se interesă Horst compătimitor, trăgându-și scăunelul mai aproape.

Parcă drept răspuns, Barnawska puse mâna pe o maramă de pe măsuța învecinată și, o dată cu ea, aduse lângă fotoliu obiectul nu prea mare și greu care se afla dedesubt.

— Află, dragă Abelard, că asta e treaba mea. Pe mine mă lasă rece privirile tale satanice, cavalier cu chipul palid!

— Totuși, doamnă, te rog ca în prezența mea să nu mai vorbești în acest fel cu domnișoara Ewa, *bon*? Nu de alta, dar nu vreau să stricăm pacea dintre noi. Cea mai bună metodă, experimentată de părinții inchișitori, este: *maxima cum charitate et minima sanguinis profusione*.¹

— O să vorbesc cum o să am chef!

— Te asigur, doamnă, că n-o să mai spui nici un cuvânt pe acest ton. Să revenim la subiect, domnișoară Ewa!

— Despre ce este vorba? întrebă aceasta, trezindu-se din îngândurare.

— Voi ai să discuți cu mătușă Barnawska. Te rog!

— Să discut, ah, da! Ai auzit și dumneata că vrea să mă bage la închisoare. Nu știu încă pentru ce, dar nu mă tem de nimic.

— Bine, fluturașule, bine. Hai să discutăm!

— Ai dreptate, sunt într-adevăr un fluture. Odată chiar am fost. Dacă ai ști! Cine poate să bage la închisoare un fluture? Mai întâi trebuie să-l prindă, apoi să-l străpungă cu un ac. Dar fluturile, care se așază unde vrea, fie și pe fruntea Psyche-ii, ajunge să-și desfășoare aripile și e deja în cer. Iar eu sunt un fluture.

— Există legi și pentru fluturii aurii... râse Barnawska binevoitoare.

— Executoare și, ca să zic așa, ajutoare a legii! Ne întoarcem iarăși la o temă neplăcută, interveni Horst.

¹ Cu maximum de caritate și cu cât mai puțină suferință (lat.).

— Tu, care faci numai ce zice legea, ficcare pas al tău urmând litera legii, dă-mi toate polițele tatălui meu și toate chitanțele mele, pentru că vreau să achit toate datoriile imediat.

Barnawska rămase nemișcată. Fața-i nepăsătoare exprima truda calmă a gândurilor și, sub această mască, o curiozitate fără margini.

— Aștept să-mi dai chitanțele! o grăbi Ewa cu glasul apăsător. În același timp, scoase banii și-i arătă Barnawskăi.

— Oho! Joacă tare! mormăi bătrâna.

— Îmi dai chitanțele? repetă Ewa înnebunită, silindu-se să se stăpânească.

— Sunt curioasă dacă tăticu și mămica știu de această nouă sursă de venituri.

— Știu eu și logodnicul meu Łukasz Niepołomski, care a venit în țară și nu va permite să fiu insultată, șopti Ewa într-o dispoziție inspirată, cu ochii înălțați în tavan. Lacrimile i se scurgeau pe obraji. Credea din tot sufletul în minciuna pe care o spusese cu atâta bucurie.

Barnawska plescăi din buze. Se grăbi să scoată din sertarul încuiat un portofel gros de piele și, punându-și ochelarii pe nas, începu să caute cu însuflețire.

— Când s-a întors Niepołomski? întrebă Horst cu glasul răgușit.

— Zilele astea.

— Se vede că acum călătorește cu ambasadorii...

— Mi-a trimis acești bani prin prietenul său, contele Szczerbic, ca să mă răscumpere în sfârșit din robia cămătarilor, iar pe bietul tata să-l elibereze din ghearele tâlharilor. Soția lui Łukasz a acceptat divorțul.

— Ce tot îndrugi, domnișoară? râse sarcastic.

— N-ai decât să te duci la ea și s-o întrebi în numele meu, dacă nu-i adevărat.

— Am să mă duc, firește.

Barnawska așeză pe masă mai multe hârtii, chitanțe pe foi mai mici și mai mari. Începu să scrie cifrele pe o tăbliță. Aduna cu voce tare, ca și când n-ar mai fi fost nimeni în încăperea. Când, în sfârșit, după deliberări îndelungate, făcu suma și o spuse; Ewa puse pe masă cinci sute de ruble și ceru restul.

Apoi luă și verifică pe îndelete chitanță cu chitanță. Când se asigură în prezența lui Horst că nici ea și nici familia ei nu-i mai datorează nimic cămătăresei, adună toate chitanțele și le rupse cu mare mulțumire în zeci de bucățele. După care, deschise oberlihtul și le aruncă afară.

După aceea, se înclină exagerat, ca o domnișoară, înaintea bătrânei, care râse de ea din toată inima.

CAPITOLUL XXX

Cămăruța Ewei se afla la etajul patru în hotelul „Suisse“ din Nisa. Ușa cu geamuri răspundea într-un balconaș de fier, îngust și lung cât ținea clădirea. Întinsă pe pat, în fundul camerei, Ewa vedea marea. De la înălțimea etajului patru al clădirii, aflată chiar pe mal, pământul nu se vedea deloc. Parcă crai agățat în văzduh deasupra mării.

Ewa locuia de o lună la Nisa în aceeași încăpere. Venise pe coasta franceză de la Roma (o dată cu Szczerbic), deoarece nu-l mai găsisse acolo pe Łukasz Niepołomski. Fusesse eliberat din închisoare înainte de sosirea ei și dispăruse fără urmă. Conducerea închisorii știa doar că fusesse însoțit până la granița franceză, la stația de cale ferată Ventimiglia. Nu mai aflase altceva, deși îl căutase multă vreme. Ewa nu mai putea, nu mai îndrăznea, nu mai avea putere să se întoarcă în țară. Ascultase deci sfatul lui Szczerbic și plecase la Nisa. El îi promisese că-l va căuta pe Łukasz în Franța. Presupunca că Niepołomski se va duce să joace la Monte-Carlo, ca să facă rost de bani...

Ewa venise la Nisa. Ducea aici o viață monotonă, somnolentă, fără culoare. Cea mai mare parte din timp și-o petrecea în odăița de la etajul patru. Nu se mai întâlnea aproape deloc cu Szczerbic.

Îi trimitea prin poștă banii pentru hotel. Câteodată îl întâlnea când se plimba singură spre Villefrance. O dată discutaseră mai mult în cafeneaua „Regence“ de pe Avenue de la Gare, unde se adăpostiseră din pricina căldurii.

Se temea foarte mult de Szczerbic. Își cumpăraseră încă de la Viena (cu banii lui) un revolver și nu se mai despărțea nici o clipă de el. La Roma, în timp ce locuia la hotel, se așteptase mereu să vină în camera ei. Și acum, la Nisa, deși se liniștise, ținea întotdeauna arma la îndemână. În cămăruța strâmtă, se afla un balansoar. Îl trăgea la mijloc și, pe jumătate întinsă, petrecea ore nesfârșite, uitându-se la întinderea mării. Iubea albastrul apei din timpul zilei, deoarece îi înfășura rănila sufletului ca un brâu binecuvântat sau ca un bandaj alinător. Îi plăcea de asemenea noaptea foarte întunecată de deasupra apelor. În dreptul ferestrei, în depărtarea

nemărginită a adâncurilor cufundate în beznă, când mistralul ridica talazurile și izbea cu ele în stâncile de pe țărm, se vedea strălucind cu întreruperi lumina farului. Îi era dragă fulgerarea farului, care-i devenise cel mai bun prieten de pe lume. I se părea că norii scapără scânteii când ating marca. Noaptea, aștepta totdeauna cu nerăbdare să apară lumina îndepărtată. Așa și în această noapte... În sfârșit! Semnalul electric clipi tăcut de două ori, apoi căzu întunericul dinainte. Și iarăși lumina! Prăpastia întunecată revărsa din hăurile infinite, de pe întinderile misterioase ale pustiului, răcnetul și oftarea pe țărmul oamenilor...

Ewa își vorbea sieși, adresându-se la drept vorbind fulgerărilor depărtate și încredințându-le spovedania sufletului. Pentru că acolo, deasupra noianului de ape, se afla îngerul amenințător... Ari-pile lui se întindeau de la apus la răsărit... Avea impresia că din mâna lui, ce legăna o cădelniță peste hăuri, cădea paloșul de foc între coamele valurilor, pe unde se întorcea vlăguit de trudă pescarul sau corăbierul care-și pierduse orice speranță. Asistată de această lumină mută și atât de expresivă, începea să-și cântărească cu o forță de patru ori mai mare problemele ei. Ochii se cufundau în moho-reala imaterială, iar rațiunea încremenea adesea orbită de revela-ție. Chibzuia în adâncul sufletului ce trebuie să facă. În străfundul inimii, simțea că nu-l va mai vedea niciodată pe Łukasz. Dorul i se prăbușea în suflet, iar jalea îi strivea ființa. Nu exista altă ieșire. Așa avea să rămână pentru totdeauna. Cândva el îi spusese: „Când mă vei părăsi, voi fi îngrozitor de nefericit...” Aceste cuvinte le păstra în inimă scrise cu propriul sânge. Iar acum, tocmai el se lepădase de ea. Ce putea să exprime adevărul înfricoșător al acestui indiciu? Își punea întrebarea dacă va mai putea trăi așa. Și asemeni licărului repetat al farului, răspunsul luminos o convingea că, în acest caz, va trebui să moară ori să decadă și să împace zbuciumul lăuntric cu exigențele vieții. Trebuia să aleagă. Dar ce să aleagă? Să iubească și să dorească, să viseze să vină iarăși clipa de plăcere trupească pentru a le strivi ani la rând pe toate celelalte cu intoleranța ei?

O nouă fulgerare a gândurilor care irumpse parcă, mare și străbătând genunea de întuneric, îi străpunse fără milă sufletul cu întrebarea: Cine este Łukasz?

Fiindcă Łukasz este și el un bărbat ca atâția alții pe lume. Mai înainte, a iubit alte femei, pe care le-a călcat în picioare și și-a văzut mai departe de drum. Și-a iubit soția și a făcut-o una cu pământul, părăsind-o. Tocmai cel pe care ea îl diviniza! Pentru care sacrificase totul, îi rămăsese în memorie cu toate poftele lui cumplite. Afară de suflet, cea mai bună parte a ființei umane, preferase voluptatea trupului. Nu-l interesase dacă-i va întina trupul și-i va strivi sufletul. Pofa lui senzuală era mai presus de orice.

Iarăși un semn luminos din marea neagră: bine, dar tu însăși, tu? „Eu sunt, recunoștea, la fel de vinovată ca și el.“ Totuși nu ar fi de ajuns să-i zărească fața fără pereche în lume. Nu-i ajungea să se cufunde în ochii dragi. Să-și lipească buzele fierbinți de ale lui... În piept îi mocnea dorința neostoită de a păcătui din nou cu el!

Ah, să fie iarăși răsturnată de el, înăbușită, învinsă! Să se piardă în îmbrățișarea brațelor atotputernice și să cedeze! Să-i simtă peste ea greutatea trupului. Să închidă ochii și să i se dăruiască în neștire. Să-i simtă buzele pe buzele ei, să se sature de trupul lui și să i-l ofere pe al ei pentru veșnicie...

Gândurile se împrăștiară în neființă, lăsând în urma lor doar fiorul corpului învălborat. Iar în memorie, amintirea fizică a lui Łukasz. Doar el a existat și există pe lume! Îi vedea aievea părul pieptănat cu cărare, gulerul și mânecile surtucului cenușiu... Îi auzea șoapta, când după boală intra în fugă în camera ei și trăgea cu putere aerul în plămânul străpuns de glonț. Vedea zâmbetul cel mai drag ce-i apărea pe fața aspră, ca aurora deasupra întunericii mării. Era aproape de buzele lui. Buzele lui îmbujorate... Dinții albi în barba întunecată... Buzele îngână cuvinte fără noimă, în care este ferecată nebunia plăcerii. Acum, aceste cuvinte îi picurau în inimă, pe brațe, pe umeri, pe sâni și pe pulpe, ca sărutările lui înnebunite, când îi spunea să se dezbrace și o trăgea vlăguită pe genunchii lui.

Cu amândouă mâinile încerca să-și potolească inima care-i bătea să-i spargă pieptul și se străduia să-și înfrâneze nebunia. Se apropia de ea însăși cu amintirea copilului ucis, cu lanțul zilelor și nopților de iad. Se târa singură la stâlpul infamiei. Își împingea sub ochi rușinea nemărginită...

Fulgerarea pupilelor întâmpina un nou licăr de pe mare. Gândurile deveneau mai aspre, o biciuiau ca marea care freamătă în întuneric. Păcatul!

Un strigăt sfidător în suflet: Există oare păcatul?

De unde a apărut și de ce a venit pe lume? Împotriva lui există, cum îi spusese tânărul preot la spovedanie, afară de rațiunea omului, încă una, o rațiune exterioară, mare și nețărmită... Cum se poate înfăptui păcatul împotriva voinței celeilalte rațiuni? Cum ia naștere răzvrătirea trupului, dorința neînfrântă de mai înainte? Și cum se face că din această dorință ies una după alta crimele? Își aminti totul, de la început până la sfârșit, își întui voința și rațiunea de altădată, cum își înățaseră capul din neființă, sfidându-l pe Dumnezeu. Acum, era în stare să deosebească ignoranța de demult de cunoștințele însușite între timp, și zâmbi ușor privind la ea, cea de demult, cea care se trecuse și nu mai era...

Încă un snop de lumină puternică spintecă beznele cu brațu-i de foc. Sufletul Ewei se înalță și-i spuse mării întunecate:

„Am alergat spre țelul meu – Łukasz. Am călcat în picioare tot ce-am întâlnit pe drumul meu. Am ridicat mâna asupra lui Dumnezeu. Și grația Lui m-a părăsit. Într-o zi, pe când mă bucuram de dragostea divină, a apărut Łukasz. El a devenit ispita veșnică a inimii mele. De ce s-a întâmplat așa?

Acum, își spuse, uitându-se mereu la licărul luminii, trebuie să-i dau satisfacție voinței Domnului, care va hotărî pedeapsa pentru păcatele mele. Pedeapsa pe care o voi ispăși va face ca dreptatea divină să triumfe. L-am insultat pe Dumnezeu și trebuie să-mi port pe umeri suferința cuvenită. Suferința de care Dumnezeu are nevoie. Din ea crește cea mai frumoasă floare de pe pământ: pocăința. Iar din pocăință, ca din potirul florii, își ia zborul aroma: înțelepciunea căinței. Care naște, la rândul ei, sfințenia.

Astfel, cugetă, din noaptea când am ucis copilul, va crește suferința mea. Iar din suferință, floarea pământului: căința.“

Un râs înăbușit îi gâlgâi în lacrimile ce-i umpleau pieptul. Capul îi căzu pe spătarul fotoliului, deoarece pierdu șirul gândurilor. Suferința surdo-mută, sălășluind în ea însăși, începu să-i întunece întreaga ființă. Timpul, existent doar pentru sine, deveni insuportabil – un spațiu pustiu... Neocupat de nimic, afară de durerea mocnită, timpul părea un dușman însuflețit, plin de o forță diabolică. Încremenise în fața ochilor uriași, incomensurabil și de nebiruit, ca Marea Ligurică.

Un nou fulger sfâșie întunericul și-i trezi în suflet o dorință de nezdruccinat.

Să distrugă timpul pustiu! Să-i retez lungimea fără sfârșit și să-l strivească înăuntrul ei! Să nu mai aștepte și să nu mai tremure din tot trupul la porunca ochilor și a memoriei! Să nu mai dorească voluptatea trupului și să nu-și mai aducă aminte de noaptea când născuse. Să nu-și mai aducă aminte! Să uite pentru totdeauna!

Să plece și să se odihnească între țarm și talazurile veșnice...

Un fior lăuntric, în adânc. Nu cumva un diavol luminos umblă acolo, prin mijlocul tenebrelor?

Valurile mișcătoare începură să lucească. Lumina aluneca din val în val. Ochii împietriți parcă zăresc în întuneric... Un vis ciudat și înfricoșător.

Visau vedenia unui înger puternic, coborând din cer și oprindu-se în adâncurile nopții, înveșmântat într-un nor.

Pășea cu piciorul drept pe mare, iar cu stângul pe pământ. Stând astfel pe mare și pe pământ, își ridică mâna spre cer. De unde-i vin în urechi aceste cuvinte înspăimântătoare, asemenea mării și bolții întunecate, vijeliei și soarelui care răsare, înfiorând-o de teamă ca duruitul tunetului?...

„A jurat pe Cel ce trăiește veșnic, care a creat cerul și tot ce este în el, și pământul, și tot ce este pe el, și marea, și tot ce-i în ea, că timpul nu va mai ajunge...”

CAPITOLUL XXXI

În hotelul „Suisse”, cei mai apropiați vecini ai Ewei erau o pereche de englezi, oameni aproape bătrâni.

Soțul era un bărbat înalt, totdeauna *fashionable and stylish*¹, cu un monoclu pe care-l punea la ochi cu o îndemânare inegalabilă. Era zvelt, slab și chel. Soția se îmbrăca elegant, dar totdeauna în negru și parcă în aceleași veșminte. Pe chipurile celor doi soți se întipărise aceeași expresie. Ewa cunoștea aceste două persoane pe care le întâlnea la masă, în sala de lectură sau la lift. De câteva ori, chiar stătuseră puțin de vorbă.

Ewa socotea că expresia de pe fața lor trebuie să fie „engleză, de gentlemen”, superioară, așa cum se cuvine să poarte reprezentanții unei rase mari. Nu mică îi fu mirarea când, într-o după-amiază, englezoaica ciocăni la ușa ei și intră înăuntru. Ochii musafirei nepoftite priveau ciudat, cu anume ipocrizie parcă, fără să vadă, cum procedează oamenii din lumea mare când nu vor să-i recunoască pe stradă pe cei cu care făcuseră cunoștință împotriva voinței lor. Ewa se ridică de la locul ei și o invită pe canapea. Englezoaica se așază și sporovăi multă vreme în silă despre lucruri indiferente, schilodind limba franceză cu participii și pronunția din vârful limbii. Era limpede că dincolo de această nonșalanță în discuție se ascundea altceva ce-i depășea puterile. Fața i se întuneca din ce în ce mai mult din cauza liniștii impuse, devenind imobilă ca o mască. Cel mai greu de suportat era zâmbetul molatic, convențional. Ewa aștepta.

— Domnișoară, dumneata nu mergi mâine la Monte? întrebă englezoaica pe neașteptate, ridicându-și capul greu ca o piatră de moară.

— La Monte-Carlo? șopti Ewa, aplecându-se spre ea. N-am mai fost niciodată acolo!

¹ Elegant și stilat.

— Niciodată!... Iartă-mă... Mă gândeam că dacă ai merge și dumneata...

— Dacă aş merge și eu, ce-ar fi?

— Poate că am merge împreună...

— Dar dumneavoastră vă duceți?

— Noi... râse batjocoritor, noi... da.

Privirile i se opriră o clipă cercetătoare pe chipul Ewei. O durere fără margini se așternu pe fața acesteia, dar dispăru numai decît sub înrăurirea zâmbetului de circumstanță.

— *À propos...* adăugă după un timp. O tuse nervoasă o împiedică să vorbească. *À propos...* dumneata n-ai avea posibilitatea... n-ai vrea... doar pentru câteva zile... să ne împrumuți câteva sute de franci? Trebuie să primim bani din țară de pe o zi pe alta... murmură din ce în ce mai încet. Soțul meu ar dori... soțul meu...

Ewa rămase încurcată, surprinsă cum nu se poate mai neplăcut. Mai avea cu totul în jur de trei sute de franci... de la Szczerbic. I se frîngea sufletul, văzând chinurile englezoaicei. Stătu în cumpănă o vreme, nădăjduind că ciudata musafiră își va retrage rugămintea. Aceasta, însă, n-avea deloc intenția s-o facă. Fața i se acoperise de încrețituri, măcinată parcă de umbrele disperării înăbușite. Ewa se sculă de pe scăunelul ei și, nemaiputând suporta privirea imploratoare, îi luă mâinile gălbejite, fără vlagă, îngrijite.

— Soțul dumneavoastră joacă? întrebă abia șoptit.

— Da, domnișoară...hohoti.

— A pierdut tot?

— Tot.

— Toată averea?

— Toată, până la ultimul ban...

— Până la ultimul ban?

— Dacă nu poți... Mă duc, fiindcă... Te rog să mă ierți...

— A, nu! Nu! exclamă Ewa. Vă rog să nu plecați, doamnă! Vă dau tot ce am! Tot...

Se repezi la comodă, scoase toți banii și-i împinse în mâinile uscate, tremurătoare. Englezoaica nu era în stare să-i numere. Privea descumpănită când ici, când colo. De câteva ori, făcu un gest ca și când ar fi vrut să se ridice și să plece, chipurile din cauza senzației de vomă. Ewa o opri cu și mai multă delicatețe, așezând-o la loc.

— Dumneavoastră sunteți de mult aici? o întrebă.

— De șapte luni.

— Așadar... A pierdut o mare avere?

Englezoaica vru să răspundă, dar ceva ca un sughiț, suspine isterice, uscate, o împiedică să răspundă.

— Doamnă, merg și eu la cazinou! se oferi Ewa. Am să vă aduc noroc. Măine, soțul dumneavoastră va câștiga.

Musafira îi luă mâna și o duse la piept, la gât, la inimă și la gură, scâncind încet, istovită.

CAPITOLUL XXXII

A doua zi, pe la nouă dimineața, Ewa aștepta la gară trenul de la Cannes, care întârzia. Se afla în compania cuplului de englezi. Era o zi urâtă, cu vânt, rece.

Mr. Dwarf mergea repede pe peronul pustiu și glumea cu Ewa în legătură cu impresiile pe care avea să le încerce în ziua aceea în sala de joc. În timpul discuției, se întorcea mereu spre Cannes. Atunci tăcea și își strângea buzele, în jurul cărora se adunau o mulțime de riduri tremurătoare. Mrs. Dwarf îi ținea isonul soțului și părea să se bucure de buna lui dispoziție. Ewa ghicea foarte bine ce simțăminte monstruoase ascundeau zâmbetele acestor oameni, dar se amuza în tovărășia lor.

La răstimpuri, se uita la ei cu coada ochiului și visa în treacăt: dacă ați ști cât sunt de veselă, dacă ați putea ști cât de nesemnificativă este ruina voastră pe lângă a mea! Și uite că tocmai eu îi fac un bine domnului Dwarf din Anglia! Un iepuraș din Polonia și două biete broscuțe din Albion...

Trenul, gâfâind și ud de ploaie, sosi pe neașteptate și plecă numaidecât, încât abia avură vreme să urce pe treapta vagonului. Tuneluri, fulgerările luminii soarelui, marea fremătând cu talazurile cenușiu-verzui înhorbotate de spumă... Câmpuri trandafirii, păduri de palmieri, în fine, Monaco. Cabina liftului, urcând peste povârnișuri în umbra stâncilor abrupte, îi duse pe Ewa și pe însoțitorii ei, tăcuți acum, la intrarea cazinoului. Doamna Dwarf o luă pe Ewa de braț și o conduse, iar domnul Dwarf se duse să se ocupe de formalități la biroul din stânga ușii.

În curând, Ewa își primi biletul de intrare și ajunsese astfel în sala de joc. Era ora douăsprezece. Lumina se strecura printre nori și se revărsa înăuntru prin ferestrele uriașe. Soții Dwarf se apropiară de ruleta de la masa din margine. Venise lume puțină, așa că erau multe scaune libere. Ewa se îmbrăcase în ziua aceea cu

multă grijă. Pălăria și rochia pe care le purta și le cumpărase de la Nisa. La hotel, se folosea de o oglindă mică, așezată strâmb pe perete. Aici, însă, stând la masa de joc, își văzu silueta într-una din oglinzile uriașe dintre două ferestre. Nu mai putea să-și dezlipească privirile. Se uita mereu pe furiș. Era uimită de propria frumusețe.

Soarele de la amiază și briza marină împrumutau feței sale o culoare nouă, aurie, rumenindu-i buzele asemenea unui trandafir de dimineață, care se desface în lumina caldă a soarelui, înainte ca oamenii să se trezească din somn. Ochii albaștri se lărgiseră și mai mult, răsfrângând parcă strălucirea fulgerelor. Ea însăși privea cu încântare la contrastul inegalabil al buclelor aurii ce explodau de sub marginea pălăriei negre, la umerii înfloriți, la linia splendidă a pieptului. Întreaga făptură era diafană ca norii sau ca fumul, iar desenul capului era unic în lume. Bucuria tăcută, pătimasă, îi urca în piept, întrucât era limpede că farmecul ei nu avea rival în această mulțime, că nici un bărbat care avea s-o vadă astăzi nu-i va mai uita niciodată imaginea. Își plimba privirile pe tavan, pe pereți și coloane, peste mesele de joc, dar era preocupată numai de făptura ei. Simțea mereu că în inima ei pâlpâie, fragilă, speranța. Ah, în această zi trebuie să se întâmple ceva! Ceva ce se apropie! Unde este și ce-ar putea fi? Se uita la mulțimea ce umplea sala chipurile fără să vrea, nepăsătoare, în realitate, însă, aștepta cu nerăbdare să-l vadă pe... Ca odinioară la gară...

Și atunci se întâmplase la fel. Și atunci venise... tot așa...

Buzele i se răsfrângeau într-un zâmbet atrăgător, iar dinții minunați îi clănțăneau când îi șoptea numele.

Mr. Dwarf juca. Punea cu prudență pe diferite cifre *enjeu* câte cinci franci.

Pierdea și câștiga sume mici. Ewa își opri o clipă privirea asupra lui, dar nu era în stare să se preocupe de el. Ședea drept, grav, fără monoclu la ochi. Avea fața cenușie, dinții înțeleștați și părea cu totul indiferent. Nu-și desprindea nici o clipă privirile de la semnele și căsuțele postavului verde. Doamna Dwarf ținea în mână un carton liniat cu cifre, pe care le înțepa atentă cu un ac. Mâna stângă și-o rezemase de brațul soțului. Ewa băgă de seamă doar că degetele acestei mâini erau înfipse ca niște gheare în stofa hainei.

Sosea tot mai multă lume. Ewa se afla în primul rând al mulțimii care înconjură masa. Simțea răsuflarea bărbaților care stăteau în spatele ei și alături, pe amândouă părțile. La un moment dat, își luă inima în dinți și miză cinci franci pe cifra șase (suma literelor care alcătuiau numele „Łukasz“). Se uita la bila care sărea speriată în cutia ruletei, cochetând parcă, se oprea, ezita și alerga mai departe. Inima i se strânse... Cei cinci franci dispărură trași de

paleta crupierului. O senzație de ușurare. Revenea la convingerea că visul de iubire, Łukasz, nu era decât un vis. Odată visat, nu se va mai întoarce niciodată, chiar dacă omul ar deține puterea regelui regilor. Își înălță privirea la crupierul care-i luase cei cinci franci.

Era un bărbat chipeș de vârstă mijlocie, un brunet cu părul cârlionțat și vrâstat cu fire albe. Era tuns scurt, purta o mustăcioară mică și părea simpatic. Acționa calm și serios, fără afectare, ca un funcționar grav, care își îndeplinește cu demnitate obligațiile de serviciu. Ewa începu să asculte formulele sacramentale, pe care le rostea mereu, și sufletul se abandona gândurilor, rob de cuvintele monotone. Se afla întinsă undeva departe, noaptea. Marea întunecată și furioasă. Fulgerul pătrunzător al farului. Și iarăși cuvintele, sensul tuturor lucrurilor: *Faites votre jeu, messieurs*. În aceste sunete distingea un glas de o forță neclintită, expresia cruzimii care se hrănește din ea însăși, strigătul puterii luând în stăpânire și folosință veșnică mâna întinsă, arcul și coroana. •

Se trezi la realitate și își plimbă privirea peste mulțimea din jur. Înțelese că Dwarf câștiga. În fața lui se afla o grămăjoară apreciabilă de aur. Englezul lua din fișicurile de douăzeci de franci, puneă câteva ici și colo, pe cifrele sigure, pe *mangue* sau *passé* și pe diferite combinații numite *cheval*, pe care nu le înțelegea. Când ruleta se opri din nou, paleta crupierului împinse iarăși spre domnul Dwarf o porție de ludovici de aur. Ewa se uită la fața doamnei Dwarf. Arăta feciorelnică, aproape ca fața unui copil. Buzele roșii sorbeau aerul cu bucurie. Ochii plecați. Mâna mereu pe brațul soțului.

Inima Ewei începu să bată mai tare, iar ochii i se încetșosară de emoție. Nu voia să recadă în tristețea despre care știa că o așteaptă pretutindeni în afara acestei săli. Era hotărâtă să se distreze. Privirea îi alunecă peste mulțime. În timp ce toți ochii erau pironiți pe ruletă, numai ea, indiferentă la rezultatele jocului, putea să se uite neobservată la toată lumea. De aceea, își muta mereu privirile de pe o față pe alta. Vedea astfel trăsăturile asprite, deformat, scoase parcă din locurile lor și asamblate după alte rosturi, întâmplătoare, chipurile reci și atente ca cifrele unui calcul neînduplecat, fețele slăbite, prostesți și palmuite o dată pentru totdeauna de spaima fără margini – expresii în care nu mai era nimic afară de tremurul neconținut al nervilor și durerea fizică.

În fața Ewei și a crupierului ședea o bătrână cu părul alb, acoperit de un soi de pălăriuță din panglici, de modă veche. Imaginea mătușii sărace din conacele străvechi din Podolia sau Polesia, matroană corpulentă care se dă în vânt după cafea și bărfă. Acum, sub această piele îmbătrânită, uscată și înroșită ca pojghița de pe

un măr copt, curge încet sângele stătut, asemenea cleiului încălzit de tâmplar pe flăcăriua lămpii; nebunia pasiunii respiră prin toți porii. Trupul îi tremură și miroase, mâinile și capul nu se lasă mai prejos, ochii i se umplu de lacrimi, iar sub nas îi atârnă întruna câte o picătură... Degetele uscate, cu pielea străvezie, străbătută de vinișoare sângerii, mânuiesc monedele de aur, le așază când ici, când colo, cu disperare, se retrag, le schimbă locul mereu nehotărât, înțepând fără istov cifrele de pe carton. Uitându-se la bătrână, Ewa simți o repulsie adâncă, de parcă ar fi văzut o grămadă de gunoi de la marginea orașului. Se gândi că dacă ar izbi cu pumnul din toate puterile în această sperietoare și ar apăsa-o ca pe un pufulete, învelișul cenușiu-verziu ar crăpa, iar din interior ar țâșni praful negru, duhnitor...

Nemaiputând suporta priveliștea băbăției neîngrijite, mai ales zâmbetul abia vizibil al crupierului când se uita la ea, Ewa se strecură din înghesuiala de lângă masă și se depărtă spre fundul sălii. Acolo, printre oamenii care tălăzuiau în toate părțile, respiră ușurată. Mergând fără țel de la o ruletă la alta, ajunse la mesele unde se juca *rouge-et-noir*. Aici se uita printre umerii celor care asistau, la fețele jucătorilor, dincolo privirea îi surprinsa o siluetă, un profil sau un gest – și merse mai departe. Văzu doi danezi sau suedezi care râdeau cu poftă și tăifășuiau cu voce tare în timp ce trăgeau spre ei sau depărtau fără umbră de regret grămezile de aur. Înregistră automat în memorie chipurile obosite ale cocotelor pline de zorzoane. I se întipări în minte mai ales una subțirică, palidă și foarte frumoasă care, pierzând miza pe *inverse*, se preschimbase dintr-o dată într-o otreapă, un lujer frânt, și plecase închizându-și ochii ciudat de prelungi. O clipă, se gândi la fața unui bătrân, care exprima de minune limpezimea sufletului... Ce-l adusesese aici? medită un răstimp. Apoi, parcă urcă repede pe o înălțime, privind dintr-o parte la arcurile posomorâte ale sprâncnelor unui gentleman și la găvanele înfundate ale ochilor, în care, ca în niște cuiburi, pândeau mândria și dorința. O vreme, îi domină gândurile imaginea clară a vieții unui *dandy* cu mustățile și sprâncenele vopsite, pe urmă, fața unui bețivan care, rămânând fără o lețcaie, se ghemuise de durere și deznădejde.

Și iată că deodată, atât de repede încât nici ea nu știa când anume se întâmplase, începu să se gândească la tatăl ei. Îi apărui aievea în fața ochilor, fermecător, superficial... Îi auzi geamătul închis în inimă. Să-l vadă! Să se mai tupileze o singură dată la pieptul lui, să simtă cum îi mângâia părul cu mâna tremurătoare și-i spunea ceva serios, foarte serios și înțelept, de aceea foarte caraghios! Dacă ar fi aici! De ce nu e și el aici, unde vine toată lumea? De ce și-a irosit viața în căutarea unui serviciu, de ce și-a

chinuit capul frumos alergând după un post ridicol și de nimica? Dacă ar fi venit aici și ar fi început să joace! Că doar toată lumea joacă, iar el ar fi câștigat neîndoielnic! Aceste grămăjoare de aur ar fi intrat legal în buzunarul lui, fiindcă aurul îi iubește pe cei ce-l disprețuiesc și irosesc. Dorul îi stârni voința. Să-i scrie tatălui să vină, să-i trimită bani de drum! Să stea la Nisa, cu ea! Să-l vadă aici, să fie mereu împreună, să-l smulgă din nevoie și din murdăria blestemată a sărăciei. Să-ducă aici o viață ușoară și veselă, viață fără griji și lacrimi veșnice, fără dojana neconținută și oftările mamei! Decise să-i trimită o scrisoare îndată ce se va întoarce la Nisa.

Tocmai atunci trecu pe lângă ea un domn în vârstă, elegant, cu obrajii trandafirii, calm și vesel. Mergea alături de o doamnă împoșonată, mângâindu-și nepăsător perciunii albi ca zăpada, tunși scurt și pieptănați cu grijă. Trăncănea vesel, mijindu-și ochii negri.

La un moment dat, trecând pe lângă masa la care se juca *trente-et-quarante*, scoase din buzunarul lateral de la vestă o bancnotă de o mic de franci și, cerându-și iertare politicos de la doamna pe care o însoțea, o puse pe *couleur*. Doamna se opri și, înclinându-și capul, urmări jocul. Bătrânul așteptă o clipă, mestecând din dinții falși și zâmbind cu bunătate. *Taibleur* arată cărțile și împinse spre el încă o mic de franci. Bătrânul luă amândouă bancnotele, le băgă în buzunar zâmbind aferat și, cerându-și iertare încă o dată pentru clipa de zăbavă, reluă liniștit discuția întreruptă.

Ewa merse o vreme în urma lor și brusc, ca tot ce i se întâmplase astăzi și aici, simți cum îi răbufnește în inimă un val de ură împotriva acestui om, un spasm mortal de răzbunare pricinuit tocmai de liniștea lui angelică. Cu ochii larg deschiși, zări ferestrele scunde cu patru ochiuri de la magazinul de mode, cocioabele întunecate, pline de umezeală și de duhoare, pereții goi ai clădirilor învecinate, acoperiți de funingine. Zări capetele cusătoreșelor aplecate peste rochiile minunate de ultima modă. Zi de toamnă, când prin geamurile murdare se cerne în odăițe o lumină tulbure, ale cărei raze cad printre frunzele florilor din ghivece pe umerii încovoiați. Simțămintele acelor fete, răutatea, răzbunarea și ura – soli ai josniciei sădite în sufletele lor de sărăcia vieții. Un hohot înfiorător de răs cutremură pieptul Ewei, care se întoarce cu dinții strânși și se îndreptă spre ieșire. N-avea totuși intenția să părăsească sala de joc.

Observă cu uimire că slujitorii aprind pe mese lămpi cu lumina concentrată. Purcoaiile de aur începură să strălucească mai puternic. Atunci se învioră și ea, ca toți cei din jur. Luciul și căldura acestei vieți o luară în stăpânire. Murmurul înăbușit, dar pătimaș, al glasurilor o înghiți cu totul. Parcă un șuvoi neînvinș începu să-i curgă prin vine. Rătăcind prin mulțimea de oameni, se oprea

adesea înaintea propriei imagini răsfrânte în oglinzi. Se uita la părul auriu, mai auriu acum decât grămăjoarele de monede de pe mesele verzi. Se privea în ochi și se legăna cu o îndemânare ciudată în desenul perfect al propriilor forme, în frumusețea fără păta a umerilor, a pieptului și a soldurilor.

Deodată, cum stătea și se uita în oglindă, îi zări în spatele ei îndreptându-se spre ieșire pe soții Dwarf. El își puse monoculul la ochi cu o mișcare mașinală, apoi îl lăsă să cadă. Pe față, sub pleoapele de jos, avea cearcăne roșii, buza de jos îi atârna, iar capul i se clătina pe grumazul nesigur. Doamna Dwarf îl ducea de braț. Era calmă, tăcută și supărătoare în liniștea și luciditatea ei. Ewa ghici totul. Dar în pieptul ei minunat nu era nici umbră de compasiune. Râdea, fiindcă pierduseră banii ei. Se apropie încet de perechea care se apropia de ușă o dată cu ceilalți.

Îi atinse brațul doamnei Dwarf. Aceasta o privi cu ochii stinși, indiferenți, dar nu mai fu în stare să articuleze nici un cuvânt.

— S-a dus totul? întrebă Ewa.

O înclinare din cap.

— Acum, unde vă duceți?

O înclinare din cap. Ochii închiși. Buzele mute.

Ewa se depărtă și reveni în sală. Mergea încotro o duceau pașii. În ochi îi stăruiau vecinii de la hotel. Amintirea gestului cu care Dwarf își ducea monoculul la ochi îi stârni mânia. Gândurile îi alergau învălmășite. Enervarea, patima, nerăbdarea izbucneau ca pulberea aprinsă și se stingeau tot atât de repede. Capul îi ardea. În ochi, scame de fum albătrui...

Oprindu-se lângă una din mesele de joc, rămase mult timp nemîșcată, adâncită în haosul sentimentelor. Vedea și auzea tot ce se petrecea în jurul ei și totuși se afla cât se poate de departe de acest loc. Ridică ochii și-l observă pe Szczerbic. Stătea în mulțimea din fața ei, de cealaltă parte a mesei.

Când îi văzu privirea îndreptată asupra lui, se apropie de ea. Ar fi vrut, avea intenția, se hotărî brusc să fugă de acest om. Dar Szczerbic veni lângă ea și o salută cu glasul coborât. Plecară fără o vorbă din acest loc și se apropiară mașinal de ferestrele uriașe, unde era mai puțină lume. Szczerbic se opri și-i spuse:

— Ce bine că te întâlnesc aici, domnișoară! Tocmai voiam să te rog să ne vedem...

— Ai ceva pentru mine? O veste?

— Din nefericire, n-am nimic! Nimic! Am scris la Paris. Iartă-mă, ai venit singură aici?

— Nu. Am venit cu o pereche de englezi. Familia Dwarf...

— Aha, soții Dwarf. Îi cunosc. Joci și dumneata?

— Nu. N-am noroc.

— Și nu vrei să încerci deloc?
— N-am noroc! răspunse surescitată. Nu se putea dezbăra de această stare de nervozitate.

— Norocul, ca norocul! Uneori ai, alteori nu.

— Dar dumneata joci? îl întrebă numai ca să spună ceva.

Din cauza murmurului din sală, fu nevoită să se aplece spre el și să vorbească mai tare.

— Ai să mă crezi? Am câștigat, și încă destul de mult. Joc cu mare prudență și numai *trente-et-quarante*. Dar acum plec.

— Pleci? șopti pălind.

Abia acum se întrebă ce va face. Câtă vreme acest Szczerbic era aici, n-avea nici o grijă, deși nu voia să-l vadă. Dar acum... el avea să plece?

— Te întorci în țară?

— Întocmai... răsunse încet, privind-o în ochi.

— Desigur...

— Te gândești să mai rămâi, sau vrei să te întorci și dumneata? Ochii parcă îi luciră de lacrimi.

— Eu... dragă domnule... Ce mai însemn eu! Știi și dumneata. Ești singurul care știe adevărul...

Chipul i se strâmbă, pălmuit parcă de disperare. Mâna speriată aranjă părul care-i ieșea de sub pălărie. Szczerbic tăcea. Nu-și dezlipa ochii de la ea, chibzuia adânc. Oftă în tăcere și începu să vorbească:

— Poate că Niepołomski este în țară. S-ar cuveni să te caute, nu-i așa? Domnișoară, ești sigură că o va face?...

— De ce să fiu sigură?

— Ești sigură că te va căuta? Nu vreau să-ți spun nimic rău despre el, îți jur! dar nu mai știu nici eu... Am în vedere lucrul cel mai important. Ești sigură oare?

— Domnule, vezi dumneata... Nu sunt în stare să spun nimic.

— Sărmană nefericită!... șopti înduioșat, apropiindu-se, ca și când voia să o apere cu brațele împotriva întregii lumi.

— Ce vrei, domnule?

— Eu, nimic! Absolut nimic! Vorbesc și eu așa.

— Ce rost are să vorbești? Nu se poate spune totul. Un om subtil nu spune tot ce gândește, ce simte sau ce știe...

— Plec în Polonia, la Varșovia, am să-l caut... Poate că a trecut pe la mine sau pe la evreul din târg...

— Da, da! șopti cu pumnii încheștați.

— Sau poate la părinții dumitale...

— Acolo te rog să nu te duci.

— Bine, n-am să mă duc!

— Și eu ce-am să mă fac aici? întrebă supusă.

— Tocmai... Cred că dumneata... ar trebui să rămâi...

— La Nisa?

— O vreme, la Nisa, iar când va fi prea cald, la Montreux sau undeva în Elveția... Să-mi scrii la Zgłiszczce și să mă anunți. În caz că-l găsesc, n-aș putea să-i spun lui Niepołomski unde ești, nu-i așa?

— Ba da.

— Așadar, ai să-mi scrii.

— Bine, dar eu... Gândește-te și dumneata... exclamă deodată, aducându-și aminte. Cred că înțelegi despre ce este vorba.

Îi răspunse cu ochii în pământ, aproape fără să deschidă gura:

— Domnișoară, ai cuvântul meu că acum mi-e totuna, deoarece am câștigat și nu mai am chef să joc. Când am venit, recunosc, ar fi fost mai greu, dar... uite...

Spunând acestea, scoase dintr-un buzunar lateral al surtucului un teanc gros de bancnote de câte o mie de franci. Câteva, cinci sau șase i le dădu Ewei.

— Domnule! Ce faci din mine, domnule! Ce faci din mine!...

— Ai să mi-i dai înapoi! o liniști, respingându-i mâna. O să mi-i dea el, Niepołomski!

— Și dacă nu va mai apărea, întrebă Ewa cu o obrăznicie naivă, de unde-i voi lua ca să ți-i dau înapoi? Eu n-am nici un șfanț. Sunt casieră la o cofetărie, așa că...de unde, domnule?

Szczerbic îi luă mâinile cu blândețe și-i arătă mesele de joc.

— Uită-te și dumneata, râse cu bunătațe, uită-te și dumneata cum se face rost de bani. Tot așa i-am câștigat și eu pe ai mei, de aceea sunt ai mei. Pot să mă apuc îndată să joc, iar după zece minute să rămân în buzunare cu o întreagă avere de douăzeci de centime...

— Ah, toate astea, Dumnezeule atotputernic!

— Taci, taci!...Nu trebuie să vorbești de Dumnezeu.

— Dumneata habar nu ai ce se petrece cu mine...

— Aș putea spune și eu același lucru: dumneata, domnișoară, nu știi ce se întâmplă cu mine. Schiller zice undeva: „Ea mi-o mărturisește! În ochii minunați, întorși spre mine, se răsfrânge dragostea pentru altul...” șopti Szczerbic, râzând sfidător, cu ochii pironiți în pământ.

— Eu aș lăsa să-mi taie o mână pentru dumneata. Aș da zece ani din viață! Ești singurul care m-a găsit la Varșovia și mi-ai reînnoit speranțele... Dar poți oare să aparții la doi bărbați? întrebă cu simplitate. Nu-i bine și nu-i îngăduit să respingi un sentiment atât de profund și de curat cum este cel pe care-l nutresc față de dumneata! Și pentru că începutul, pe care l-am dăruit altuia, nu este de aceeași natură, nu e vina mea, căci nu depinde de mine.

— Domnișoară, în ceea ce-l privește pe Niepołomski, poate că n-ar fi bine să-l mai aștepți, roști cu asprime. Pur și simplu, nu pot să înțeleg ce fel de om este.

— Domnule, dacă știi ceva sigur, te rog să-mi spui!

— Nu știu. Măine plec.

Îi strânse mâna și se depărtă. Când îl pierduse din ochi, reapăru iarăși din mulțime și se apropie de ea. O privi în albul ochilor și-i șopti cu glasul șuierător:

— Totuși m-am ținut de cuvânt. Nu-i așa, domnișoară Ewa? Mi-am respectat promisiunea întru totul! Da sau nu?

Ewa auzi în această întrebare strigătul sufletului. Pe chipul palid, văzu spasmele pasiunii, dorința disperată în ochi, implorarea pe buzele tremurătoare, gata să răbufnească în hohote de plâns, insulte și blesteme. Stătea așa, cu privirile înfipite în ea ca două cârlige strâmbe, ezitând. Brus, plecă fără să-și mai ia rămas bun și dispăru.

Ewa se uită o vreme în urma lui, așteptându-l să revină. Voia să-i mai audă glasul ciudat și gâfâit. Ecou îndepărtat al unor sentimente trăite... Considerarea lor din altă perspectivă...

Voia să-i spună adevărul... Să-i mulțumească din toată inima pentru tot ce făcuse pentru ea, să-i spună cât îi este de nerecunoscătoare. Voia să discute cu el despre o mulțime de lucruri la care se gândise. La un moment dat, însă, realizează că Szczerbic plecase într-adevăr și n-avea să se mai întoarcă. Părere de rău, spaimă insuportabilă, ca rafalele unui vânt rece gonind peste câmpurile goale... Fiori de egoism dezgustător îi furnicară trupul. Se așeză pe o banchetă moale aproape de fereastră.

Dinspre mesele de joc, veneau în valuri spre ea murmurul neîntrerupt, freamătul și parcă vuietul plăcerii și al disperării fără margini, statornicite în aceste inimi ce băteau nebunește în lumina lămpilor joase. Auzea ce se petrece, pentru că nu putea să nu audă, deși cu sufletul era departe de aici. Rătăcea, poticnindu-se prin locuri străine. Simțea că viața o persecută tot mai mult, că soarta crudă o îmbrânțește și o alungă dintr-un coșmar în altul, de pe tărâmul simțămintelor josnice, undeva și mai adânc. Nu mai era capabilă să se descurce, nu mai putea să plângă. Priveliștea nedreptății îi smulgea strigăte deznădăjduite, dar acestea nu se puteau elibera din cușca pieptului și mureau înăbușite.

Îi dădea târcoale, se depărta, apoi iarăși se apropia întrebarea: ce fel de oameni sunt aceștia care se îmbulzesc la mesele de joc? Ce i-a adus aici din toate colțurile lumii? De ce își smulg în chinuri unii altora pumni de aur, de vreme ce vițelul galben nu folosește la nimic? De ce se zvârcolesc asemenea mădularelor lui Dionisos, care se caută zadarnic?

Lângă mâna ei, se afla o gazetă locală mototolită. Ewa începu să citească mașinal, fără să-și dea prea bine seama de ce o face și ce citește. Prin mulțimea clevetirilor banale, se repeta de câteva ori, cu litere gorase, o știre neliniștitoare. În dimineața aceea, o barcă de pescari cu șase oameni nu se mai întorsese de pe mare. „Au pierit în furtuna din noaptea trecută, completa altă informație. Au fost căutați pretutindeni, dar n-au ajuns nicăieri. Unul a lăsat cinci copii, de la altul au rămas trei, însă unul era necăsătorit...” Ultima știre, douăsprezece ore după aceea, glăsuia că „n-au fost găsiți nicăieri”.

Tot ce existase în viața Ewei ieșea acum la iveală, ca o mulțime de zbiri eliberați. Gloata simțămintelor joase, scăpate din temniță, se repezea asupra ei din toate părțile. Închise ochii.

Își duse batista la gură și își șterse buzele.

Îi fulgeră prin minte un gând abia zămișlit, gândul că „Łukasz” nu mai era decât o vedenie. Buzele-i îngăimară:

„Nu mai e pe lume. S-a sinucis.”

Suspine surde, neputincioase și fără lacrimi, ca tusea uscată, îi zguduiră pieptul.

Inima nu-i mai bătea în ritmul cunoscut de mai înainte, ci parcă se zbătea în zvârcoliri dezordonate. Alt gând:

„Unde să-l găscască acum pe... Szczerbic?”

Un țipăt în străfundul sufletului:

„Łukasz!”

Imaginea soților Dwarf îndepărtându-se de cazinou... coborând mereu... Jalea adâncă, până în măduva oaselor, și strângerea de inimă la amintirea feței doamnei Dwarf.

Apoi liniștea și ștergerea oricărei impresii. Răstimp lung de acalmie, binefăcător. Ah, dacă ar putea să trăiască întotdeauna așa, întinsă parcă pe așternut în casa părintească, în anii tinereții trecute. În această liniște sfântă, doar un lucru o roade și n-o lasă să viseze...

La intervale scurte, afară, dincolo de geamurile acoperite cu storuri mari, se aude... Vântul? Nu, nu e vântul... Să fie oare strigătul pescarilor din luntrea rătăcită pe mare?

Departe, îngrozitor de departe... Se aude! Mereu!

Un glas puternic, vuiet și sunet surd: vrah! Tăcere, apoi iarăși: v-vrah, v-vrah! Tăcere, și din nou!

„E marea! șopti deschizând ochii.”

Acum, când își aduse aminte de mare, o cuprinse o spaimă de moarte, o durere aproape fizică. I se strânse inima, ghemuindu-se ca o păsărică rămasă orfană în noaptea brăzdată de fulgere. Se auzea cum talazurile, iscate de departe, se prăbușesc asupra stâncilor înalte, cum se sparg uriașele valuri de apă și gem cufundându-se

în adânc. Ewa se ridică de la locul ei și se apropie de fereastră. Dădu la o parte marginea storului și privi în noapte cu ochii larg deschiși. Bezna neagră îi izbi ochii.

Vântul scâncea, alunecând pe geamurile uriașe.

Ploaia răpăia pe suprafețele netede. Rafalele vijeliei erau însoțite de fiecare dată de asalturile mării înfuriate. Genunea întunecoasă revărsa din gâtleju-i nevăzut mugetul talazurilor și lumina pietrelor sfărâmate.

Și iarăși parcă răsună strigătul pe mare. Gândul-fior gonește pe cărările neștiute ale nervilor.

„Nu merită să mai trăiești pe lumea asta! O, nu merită! Peste tot e la fel. Pretutindeni nedreptate, josnicie, asuprire! Pretutindeni! Nu există nicăieri o judecată dreaptă, nimeni care să-i apere pe cei nevoiași!”

Întorcându-se spre mesele de joc, observă că unul dintre slujitorii de la cazinou o urmărește cu luare-aminte, încercând să afle dacă nu cumva vrea să-și pună capăt vieții. Trecu prin mulțimea care se desfăcea înaintea ei, întâmpinând-o cu șoapte de admirație. Parcurse vestibulul splendid, împinse ușa masivă și se găsi în plină vijelie. Vijelia! Parcă o aștepta de mult. Palmierii scârțâiau în bătaia rafalelor, încovoidându-și în toate părțile evantaiile uriașe. Trotuarul acoperit cu plăci de marmură, care cobora în pantă, era plin de apă și lucea. Lumina palidă a becurilor electrice, pe care vifornița le legăna în vârful stâlpilor înalți, împrumuta pietrelor forme și culori ciudate. Ewa alerga, simțind că ploaia îi udase bluza și-i șiroia pe umeri, iar picioarele în pantofi de lac cu tocul jos i se scufundă în apă și-i îngheață.

Să fie oare un strigăt de pe mare sau venea din ea însăși?

Ascultă cu atenție.

Într-un loc, trotuarul se întrerupsese. Trecu peste șine, traverse, iarăși șine... Se poticnea. Picioarele-i nimereau printre macazuri, ca în niște capcane de fier, pantofii i se scâlciau.

Vântul îi smulse voaleta și pălăria de pe cap, îi răvăși părul. Nu mai știa încotro merge și unde se află.

O forță necunoscută o împingea înainte, în direcția din care se auzeau glasurile înfricoșătoare ale mării.

Pescarii strigă așa, pescarii...

Inima înfiorată gemu ascultătoare: „Vin, vin îndată...”

Mergând în neștire, azea mereu opinteala apelor mânioase. Ceva, ce semăna cu un geamăt omenesc, răsună de jos, de sub pământ, înfășurându-i trupul în arcane de piele și trăgând-o spre sine. Suspinele, pe care sufletul nu le va uita niciodată, îi împleteau picioarele și-i îndoiu genunchii.

Parcă niște rugăciuni hârâite din gâtleurile moarte și îngăimate de buzele în agonie hohoteau zadarnic în noapte. Ewa se opri pe marginea stâncii. Goliciunea genunchilor, a pulpelor și a pântecelui simți prăpastia rece a apelor învolburate. Ochii larg deschiși vedeau în întuneric frânghii zburătoare și noduri de spumă. Ah, acolo, marea își face de cap, turbază. Ar vrea să se repeadă la trupul ei gol! Își spuse, în mintea rătăcită, că aceste forțe sălbatice își aruncă lațurile asupra ei. Își apăsă mâna pe inimă și o rugă să-i mai îngăduie o clipă de răgaz. Dar în auz îi răsună ceea ce era mai îngrozitor în viața ei: ecoul unui scâncet de copil...

Mănuțele se strâng și se desfac. Genunchii mititei tremură de frig... Îndată, glasul acela se va stinge îndată...

Se cutremura toată, de parcă trupul îi era un stâlp de nisip, ceva se frânse înăuntrul ei și se prăbuși țipând.

Măinile i se agățară convulsiv de verigile aspre ale lanțului barierei, picioarele îi alunecară retezate pe treptele unei scări de piatră. Coamele înspumate se repeziră sălbatic la umorii și ochii ei, pătrunzându-i sub veșmintele ude. Gemete de agonie, urletele soldaților beți, zgomote semănând în jur groaza și tăcerea. Ewa își dădu la o parte de pe față părul răvășit de vânt. Simți că îi revine curajul din noaptea când născuse.

Se uită împrejur, peste valurile înhorbotate de spumă, străpungând bezna cu priviri semețe, calme. Își încleștă dinții, ca să nu strige din toate puterile din cauza surescitării. Înconjurată de dăre de spumă și de vacarmul apelor sălbatice, zvârli mărturisirea sfidătoare:

„Am ucis! Da! Am ucis din propria voință!”

Porunci să se facă liniște, înăuntrul și în afara ei. Era perfect lucidă, știa că poate să gândească, deși mintea-i semăna cu un rege dezbrăcat de veșminte și așezat gol undeva sus, în vârful ghilotinei.

Gândurile, asemenea unor arme zăngănind, împrăștiau scrâșnete pretutindeni. Zăbovi așa un timp, încercând o satisfacție supraomenească și o tristețe nespusă, amândouă motivate de puterea de a sonda adâncul nenorocirii omenești. Acum, avea impresia că poartă în ea mulțimea de oameni pe care-i văzuse acolo sus, din propria-i voință, întrucât altfel nu era cu putință. Intuirea pentru prima dată a legilor neînduplecate, care guvernau păcatele omenești, chema acuzarea și apărarea ca la judecată în sărmana ei inimă.

Fiori reci îi treceau mereu prin șale, ca plesnetele unui bici de foc, și o treziră din amorțeală. Începu să urce scările inundate de apă, ținându-se cu mâinile de verigile lanțului de fier. Ajunse iarăși la locul larg, plin de macazuri, șine și felinare roșii și verzi. Vântul urla prin gheretele abia luminate ale paznicilor și gemea în jurul

stălpilor de metal. În scrâșnetul macazurilor, un tren trecea hurried în goană pe lângă ea.

Îngândurată, Ewa văzu ochii de foc și fața neagră și posomorâtă a mecanicului. Recunosc corpul înfierbântat al locomotivei. Zâmbi fără milă, când se gândi cât de prost trebuie să fie mecanicul care trudește atât de mult pentru un salariu de mizerie... Tremurând de frig și clănțănind din dinți, porni în fugă înainte. Un singur lucru nu putea să priceapă: de ce fusese nevoie să sară în mare? Ochii larg deschiși străpungeau bezna.

Cum și unde să găsească o cameră de hotel și un așternut cald?

Gândurile vlăguite stăruiau în jurul unor dorințe neînsemnate care, la rândul lor, slăbeau și pierau.

Ajunse din nou la trotuarul îngust în pantă și începu să urce. Alergă multă vreme, strângând în mâna stângă marginea pălăriei, pe care vântul i-o smulsese de pe cap. Se opri brusc înaintea ușii luminate de la localul „Gambrinus“, cioplit parcă în stânca în vârful căreia se înălța cazinoul renumit. Intră cu mare plăcere. Constată cu bucurie că ploaia n-o mai sfichiuește și vântul nu-i mai răvășește veșmintele. Se așează pe prima sofa de la margine și începu să-și strângă și să-și aranjeze buclele. Apoi își puse pălăria și își potrive hainele. Pantofii se lăbărtaseră, iar ciorapii se udaseră până la genunchi. Cârciuna era destul de întunecoasă și părea goală. Un singur bec electric ardea în sala îngustă și lungă. Spațiul era împărțit de șiruri de camelii și oleandri în ghivece. În fund, era o oglindă mare, care răsfrângea lumina în întreaga sală, creând iluzia depărtării. Un singur om dormea la o masă, cu capul sprijinit în mâini.

În cele din urmă, se apropie de Ewa un chelner, un vlăjgan într-un frac murdar. Între vestă și pantaloni se vedea cămașa colorată, la fel de murdară. Se uită bănuitor la Ewa pe sub sprâncene, ridicându-și nepăsător pantalonii încinși cu o curea de piele. Ceru un *fiasco*¹ de vin bun. Când i-l aduse, dădu de dușcă un pahar, apoi încă unul. Căldura începu să i se răspândească treptat în piept, în brațe și în picioare. Ochii i se învăpăiară. Mai bău un pahar și constată cu mulțumire că nu mai tremura. Se rezemă cu spatele de perna sofalei și începu numaidecât să se cufunde, să cadă, să se adâncească într-o stare vecină cu somnul.

În jur, se așternu tăcerea; acalmia. În urechi îi răsună un foșnet ciudat, ce semăna cu țârâitul repetat al greierilor de toamnă în miștiștile de la țară. În ochi o înglodea nisipul fierbinte. Simțea bucuroasă fiorii calzi care-i rățăceau pe umeri, pe pielea capului, pe pulpe și pe tălpi...

Nu voia să adoarmă. Numai să nu adoarmă! De peste zece ori se hotărî să cheme chelnerul și să-l întrebe unde-ar putea găsi, aici

¹ În limba italiană, *fiasco* = damigeană, eșec; aici, sticlă.

în Monaco, o cameră încălzită și un pat la un hotel. Nu-l putea suferi, însă, pe găliganul care-i adusese vinul. Prin urmare, nu era în stare să ridice mâna și să-l cheme. Cu toate acestea, nu-și pierdu nici o clipă cunoștința și nu închise ochii. Începu să viseze...

Adâncită într-un vis pe jumătate uitat, se făcea că stă singură, ca de obicei, pe niște trepte de granit vechi de mii de ani. Firicelele de iarbă se leagănă în bătaia vântului. Crescuseră prin crăpăturile blocurilor uriașe de marmură. Îi părea rău să le calce. Era la Fiesole. În depărtare, se văd Apeninii albaștrui, munți arși de soare, de aceeași culoare. Dinspre ei, adie o boare caldă și aromele de portocali. Acolo jos, la poale, arena teatrului roman. Pe acolo erau aruncate trupurile sfârtecate, iar pe dincolo intrau leii. Un râs tăcut se strecoară printre buze. Ciudat lucru, tocmai aici să nu existe o cârciumă cu stridii și vin alb...

Se aud pași. Pietrișul mărunț, uscat de vânt, scrâșnește sub tălpile care se apropie. Vine Łukasz. Inima îi aude pașii, iar povara grea îi apasă pieptul. În sfârșit, a venit! Nu, nu va întoarce capul! S-o cheme el întâi! Łukasz urcă pe trepte, pe trepte, pe trepte... Duce în brațe o fetiță. Vânticelul îi dezvelște trupușorul tandafiriu. Genunchelul roz iese din scutecul întunecat. Glezna tandafirie, ca un boboc de măr, se leagănă prin aer. Mânuța grăsuță, ascunsă în cute bogate la încheietură, se mișcă în aromele de portocali. Palma mititică, modelul dumnezeiesc al primilor oameni. Într-adevăr, întrupează ideea Creatorului despre forma omenească!

Degețelele ca niște lujere de leaia, formele minunate ale încheieturilor, unghiulele străvezii, nespuse de caraghioase... Degețele transparente în soare, în care curge sângele pur prin vinișoarele tot atât de subțiri ca nervurile frunzei. Cu ochii deschiși, zâmbește cerului senin și norilor rubinii de pe bolta albastră.

Unde se duce Łukasz? Unde duce fetița? Cealaltă mânuță îi înconjură gâtul, iar degețelele-i fără vlagă se plimbă pe lobul urechii. Încotro se duce cu fetița? Va trăi oare și va crește sănătoasă?

Ewa se trezește. Cârciuma! Chelnerul!

Își aduce aminte de călătoria cu trenul, într-un compartiment, apoi cu tramvaiul pe nesfârșita Avenue de la Gare și liftul de la hotel. Un moment de ezitare. Își puse un picior peste celălalt, strânse genunchii și se rezemă mai bine de spătarul sofalei, ca să păstreze căldura adânciturii. Să mai aștepte doar o clipă... Apoi să ridice mâna și să cheme chelnerul. Să ridice mâna... Deodată auzi un sunet care o făcu să se cutremure, trezind-o de-a binelea. Cineva din spatele ei rosti în limba polonă:

— Mântuitorule! Mântuitorule!

Șoapta era atât de dureroasă și de profundă, încât zvâcni în picioare. Își îndreptă privirile spre fundul sălii și văzu în oglindă imaginea omului care dormea. Ședea cu spatele la Ewa și cu fața spre oglindă. Își sprijinise coatele pe măsuta de marmură și își ascunsese chipul în palme. Ewa rămase încremenită, uitându-se în oglindă și străduindu-se să-i vadă fața. Deodată, observă că mâna necunoscutului cade fără putere pe blatul de marmură și, căutând în gol, înșfacă mânerul revolverului care se afla pe masă.

Aceeași șoaptă cumplită, aceleași cuvinte.

Mâna albă se ridică brusc și ajunsese la tâmplă. Ewa se repezi spre el. Fără să știe ce face, se apropie de acest om, îi apucă mâna osoasă, uscată și-i smulse revolverul. Văzu o față străină, învinețită, ca fața statuii lui David, cioplită de Michelangelo. Avu impresia că această piatră albă, acoperită de praful cenușiu, se uita la ea din semiobscuritatea sălii. Ochi împietriți, văduviți de forța privirii. Pupilele păreau două găvane negre, imobile. Fruntea vălurită, fiecare încrețitură întipărită pentru totdeauna... Gura încheștată într-un zâmbet diabolic. Împinsă de același impuls al subconștientului, Ewa căzu în genunchi și începu să sărute mâna necunoscutului.

— Nu, nu! șopti în culmea surescitării.

Înainte ca pupilele-i oarbe să înceteze de a mai fi doar niște găuri moarte, gura se descleștă și un glas ciudat, glasul liniștii tăcute, întrebă în limba polonă:

— Cine-i aici? Cine e?

— Ce voiai să faci, domnule? Cum îndrăznești să te gândești la una ca asta? strigă Ewa furioasă, ridicându-se în picioare și gesticulând cu revolverul pe care-l ținea în mâna înfierbântată.

Glasul coborât și cast îi răspunse:

— N-am mai putut, era peste puterile mele... De aceea...

— Cine ești? strigă din ce în ce mai tare.

Necunoscutul tăcu, ca și când ar fi încercat să-și amintească ceva. După un răstimp, spuse:

— Cine sunt eu? Tocmai aici e buba, cine sunt eu?... Păi... Pe jumătate polonez. Avocatul unor cauze pierdute. Un pistolar care greșește întotdeauna ținta...

— Cum adică pistolar?

— Am tras cu gloanțe de hârtie în trupul mucegăit al poporului polonez...

— Atunci n-ai decât să-ți continui treaba.

— La ce bun? Nu merită osteneala. Filistinii au pângărit sufletul polonez. Și pe urmă, eu însumi... Puterea brațului a scăzut... Puterea...

— Bine, dar cine ești dumneata? Care-i numele dumitale?

— Numele meu? Numele meu e Bandos.

— Bandos este pseudonimul literar al poetului Jaśniach.

— Da, da! Jaśniach...

Chiar atunci, ochii acestui om își recăpătară forța vederii. Ume-rii i se îndreptară, sprâncenele se apropiară, săpând între ele două cute adânci.

— Cine te-a rugat, domnișoară, să te ocupi de persoana și pro-blemele mele? Întrebă cu glasul coborât și atât de amenințător, încât Ewa dădu un pas înapoi.

— Eu însămi mi-am luat îndrăzneala...

— Iată un frumos Apolonius din Tiana¹, care salvează oamenii împotriva voinței lor!

Rostind aceste cuvinte, își îndreptă surtucul cu o mișcare auto-mată, se ridică de pe scaun și se prezentă pentru a doua oară.

— Sunt Rudolf Jaśniach, scriitor.

— Pe mine mă cheamă Ewa Pobratyńska.

Pesemne, nemaiputându-se ține pe picioare, se așeză iarăși și privi împrejur cu atenție. Chelnerul murdar, împingând mesele cu zgomot, aprinse și al doilea bec. Lumina căzu pe fața și silueta lui Jaśniach. Ewa îi văzu foarte bine trăsăturile încă frumoase, dar obosite și asprite de soare și de ploaie. Barba nu prea deasă, ciudat de frumoasă, îl întinerea, iar părul rar și cărunț lăsa locul cheliei vizibile. Avea ochii înconjurați de cearcăne negre și buzele vinete. Ceea ce era mai surprinzător în această față erau tocmai ochii. Semănau cu niște cărbuni care, continuă să ardă mocnit, deși pojghița de cenușă moartă, se îngroașă mereu. Ironia sălbatică și sensibilitatea profundă păreau să lupte fără istov în ei și să se alunge reciproc. Jaśniach era îmbrăcat cu modestie, dar curat și cu distincție. Gesturile îi redeveniseră normale, calme și plăcute. Se vedea doar că puterea i se împuținase și nu mai era în stare să se țină pe picioare. Ședea cu mâinile pe genunchi, cercetând-o cu privirea-i batjocoritoare.

Ewa îi spuse cu veselie:

— Sunt convinsă că dumneata ți-ai umflat portofelul acolo sus, pe stâncă, iar acum... ai rămas doar cu „douăzeci de centime“ într-un buzunar lateral.

Jaśniach dădu din cap în semn că nu greșea.

— Ai câștigat mult?

— Mult.

— Și ai pierdut tot?

¹ Apolonius din Tiana (n. ? – m. 97), filozof neopitagoreic din Asia Mică, moralist și mag născut la Tiana, în Capadocia.

— Da, până și ultimul vis.

„*Glamis hath murdered sleep, and therefore Cawdor shall sleep no more! Macbeth shall sleep no more!*”¹

— Nu înțeleg.

— Pentru că înțelegerea unui pistolar care-și trage un glonte în cap nu face parte dintre lucrurile prea ușoare.

— Care voia să-și tragă un glonte în cap...

— Își trage un glonte în cap numai acela care a fost în stare să vrea.

— Domnule, îți interzic să mai vrei așa ceva!

— Ar putea să mi-o interzică numai cel care mai înainte mi-a dat puterea să vreau...

— Tocmai, eu vorbesc în numele aceleiași forțe!

— Pentru asta, domnișoară, ar trebui să treci mai întâi prin toate cele șapte sfere ale lui O-Sir-Is: înțelepciunea, iubirea, dreptatea, frumusețea, splendoarea, știința și nemurirea, și abia după aceea să cobori în această speluncă. Porți și dumneata pantofi, nu-i așa?

— Ce întrebare mai e și asta?

— Aș vrea să știu dacă sub unul dintre ei nu se află soțul.

— Port pantofi, e drept, deși acum sunt uzi și scâlțiați, dar un soț... din nenorocire...

— Atunci poate primești să fii soția mea, ca să pot ocupa locul vacant.

— Natural, numai că dumneata trebuie să-ți iei revanșa la joc.

— Nu, îmi ajunge! Acum nu mai am nevoie. De altfel, cea mai mică miză este de cinci franci, iar cu nu mai am nici măcar cu ce să-mi plătesc paharul de vin, pe care l-am băut înainte de a încerca să mor...

— Îți împrumut eu trei mii de franci. Dar te rog să-mi spui, de ce nu mai ai nevoie de bani?

— Din momentul când, în Polonia, ideile au fost călcate în picioare de preoți, șleahlici, fabricanți și stimații domni ziariști, de când, atenție, domnișoară, s-au înmulțit acolo „stările de posesiune”, n-am mai avut altă ieșire decât să fac rost de bani și să alcătuiesc o „stare de posesiune” pentru ideile strivite cu ajutorul... banilor. Ai mai auzit asemenea aiureli? S-a întâmplat, însă, să câștig și să pierd douăzeci de centime. Trei mii de franci? Și dacă-i pierd și pe ăștia?

— Hm, atunci...

— Vezi, domnișoară, să torn pentru a doua oară în eprubetă toate substanțele din care se produce voința...

¹ Glamis a fost ucis în somn, de aceea Cawdor să nu doarmă. Macbeth să nu doarmă! (engl.).

— Atunci, am să-ți mai împrumut încă o bancnotă albă de o mic.

— Nu cumva ai câștigat astăzi?

— Eu... astăzi? A, da!

— De unde ai venit la mine?

— Cine mai știe?

— S-ar cuveni să presupun că ești un sol din Țara Agni, din olatul intelectului creator, din sferele spiritului purității...

— Să mergem, domnule scriitor!

— Vei sta lângă mine când voi începe să joc?

— Voi sta.

— Solul din Agni nu va pleca, nu-i așa?

— Nu.

— Să mergem!

— Mai trebuie doar să-mi curăț hainele și să-mi aranjez părul. Fii bun și cere-i chelnerului o măturică, fiindcă eu mă tem de el.

Jaśniach dispăru în fundul sălii. După o clipă, se întoarse însoțit de o bătrână smochinită care-i ajută Ewei să-și pună îmbrăcăminte în ordine și să se pieptene. Curând, cele trei mii de franci ajunseră în mâna lui Jaśniach. Schimbă o mic pentru a plăti vinul lui și al Ewei. Plecară. Tocmai trecea liftul, așa că-i luă și pe ei.

Era ora nouă, când intrară în sala de joc. Venise foarte multă lume. În jurul fiecărei mese se adunaseră grupuri mari, imobile. Ewa văzu iarăși figurile atâtor ratați însingurați. În lumina becurilor, cu toții păreau slăbiți de griji. Acum privi indiferentă la acești gentlemen și doamne, ale căror simțăminte, emoții și impulsuri fuseseră paralizate de un singur nărav. Rudolf Jaśniach întârzie un răstimp destul de lung lângă *trente-et-quarante*. Ewa îi stătea alături, ca o umbră, urmărindu-i mișcările. În sfârșit, începu să mizeze câte douăzeci de franci în diferite locuri. De câteva ori câștigă, dar și pierdu. Era calm și îngândurat.

În acest timp, Ewa se gândea că și el și ceilalți au nervii tociți, nervi care reacționează convulsiv, iar capetele înțesate de gânduri îndreptate într-o singură direcție: de care parte să pună banii, în stânga sau în dreapta liniei albe? Fără o intenție anume, se uita la trăsăturile feței ciudate a lui Jaśniach și se străduia să înțeleagă ce caută și ce face ea aici în tovărășia acestui om. O vreme, medită că soarta o silise să se apropie de bărbați necunoscuți, o specie de oameni străină și vrăjmașă. Alte femei cunosc câte unul sau doi, pe când ea cunoștea atâția!

— Eu sunt frumoasă... oftă.

Și pentru prima dată, bucuria îi inundă sufletul la gândul că îi cunoscuse pe Szczerbic, pe soții Dwarf și pe Jaśniach. Era sigură că acest nou companion va pierde totul și, în ciuda propriei voințe,

se întreba ce se va întâmpla cu el. „Dar dacă nu-i decât un netrebnic?...“ reflectă.

Ca să vadă mai bine, trebui să se aplece. Jaśniach puse pe masă două hârtii albe de câte o mie de franci, fiecare în alt loc și după o clipă ținea în mână încă două. Atunci, le așează pe toate patru într-un singur loc, și crupierul se văzu nevoit să-i dubleze câștigul. Făcea toate acestea greoi, automat, ca un om adus de boală într-o stare de criză. Luă banii câștigați și se mulțumi să-i împingă cu degetul de cealaltă parte a liniei albe. Ewa se aplecă și mai mult, privind curioasă peste umerii lui. Inima începu să-i bată cu putere. Crupierul arătă cărțile și împinse spre Jaśniach alte opt mii de franci. Acesta luă patru bancnote și le vârî nervos, mototolindu-le, într-un buzunar lateral al surtucului. Douăsprezece mii le lăsă pe masă în același loc. Crupierul întoarse cărțile și împinse îndată spre cel ce juca atât de riscant un teanc ca o cărțulie, alcătuită din douăsprezece bancnote.

— Poate că e deajuns? șopti Ewa.

Întoarse spre ea ochii încrețoșiți, triști, somnolenți. Broboane mari de sudoare îi acoperiseră fruntea, chelia și adânciturile de lângă nas.

— Încă o... clipă... oftă.

Băgă teancul de douăsprezece mii de franci în buzunar, iar alte douăsprezece mii *enjeu* le așează când ici, când colo cu gesturi hotărâte, deși cum nu se poate mai neglijente. Arăta ca un om care știe foarte bine ce face, întrucât altă soluție nu mai exista. Casierul îi luă câteva bancnote, dar pe celelalte i le dublă. Acum erau destui bani pentru o miză de douăsprezece mii. Avu iarăși noroc. Jaśniach ascunse câștigul în buzunar și mută aceeași miză pe *noir*. Toată masa începu să se intereseze de jocul lui. Norocul se arătă din nou de partea lui.

Crupierul îi aruncă încă un teanc de bancnote zâmbind sarcastic. Jaśniach îl vârî în buzunar și riscă încă o dată aceeași sumă. Ewa privea înmărmurită, ținându-și răsuflarea, la norocul ieșit din comun al jucătorului. Inima aproape că încetase să mai bată. Simțea un gol în piept. Când ultimul teanc dispăru în buzunarul lui Jaśniach, asistența începu să murmure.

— Ajunge! hotărî Ewa.

— Doar o dată... încă o miză... Dacă...

De astă dată, paleta crupierului trase spre el cu o grabă vizibilă cele douăsprezece mii pierdute.

— Destul... decise Jaśniach.

Ieși din mulțime, urmărit de privirea ironică a crupierului și de șaptele și râsetele de ură, ucigătoare, ale asistenței.

— Cincizeci și două, cincizeci și trei... îi spuse Ewei, mergând încet, greoi, spre ieșire. Ce înseamnă asta în comparație cu suma care ar trebui...

— Era mai bine să ai cât aveai acum o oră?

— Nu, e mai bine să am cât am acum. Dar e prea puțin.

— E puțin? Să câștigi cincizeci și ceva de mii de franci într-un sfert de oră!...

— Domnul Rockefeller, domnul baron Rothschild, în fiecare oră...

— Ah, ce-mi pasă mie! Hai să plecăm de aici!

— Să mergem, să mergem...

Ewa aproape că nu-și dădu seama cum ajunsese în compartimentul unui vagon care se îndrepta spre Nisa. Jaśniach ședea în fața ei. Era liniștit. Tăcea cu încăpățănare. Capul i se clătina și tresărea în funcție de legănarea vagonului. La un moment dat, se aplecă și o întrebă:

— Dragă domnișoară, la urma urmei, cui îi aparțin banii câștigați?

— Dumitale. Mie ai să-mi dai cele trei mii, din care scădem vinul și biletul pentru lift.

— A, nu. Nu sunt chiar atât de ticălos.

— Eu n-am nevoie de acești bani.

— Dar unde locuiești?

— La hotelul „Suisse“.

— Ai de gând să rămâi multă vreme aici?

— Nu știu. Asta nu depinde de mine.

— Pentru că, vezi dumneata...

— Ei, ce mai este?

— Vezi dumneata, am fost o dată în Corsica. Dacă ai vrea...

— Să mergem împreună acolo?

— Da, ți-aș putea povesti...

— Și aici ai putea să-mi spui destule. Nu te împiedică nimeni.

— Nu, aici nu e bine. De acolo, te întorci în țară?

— Ce te atrage în țară?

— Domnișoară...

— Atunci, n-ai decât să te întorci.

— Acum nu sunt în stare. Mi-a intrat moartea în oase. Am înghețat de tot. Trebuie să-mi revin mai întâi.

— Arăți, ce-i drept, foarte caraghios.

— Fleacuri!

— Atunci, știi ce, domnule? E mai bine să ne despărțim la gara din Nisa. De acord?

— Măine pleacă un vapor spre Corsica, la ora cinci. Se potrivește de minune. Trece chipurile pe la Kocytus, o priveliște splendidă.

Hai să mergem în port. Plecăm la Ajaccio. Eu cu suita mea, dumneata cu a dumitale. Banii sunt ai noștri.

— Ți-am spus doar că banii îți aparțin.

— Am să-ți explic totul. Dar, mă rog, dacă dumneata îi aloci, eu îi iau.

— Cum adică, să-i „aloc“?

— Te voi lămuri în Corsica.

— Bine, dar dumneata dispui de mine ca și când aș fi soția dumitale.

— Sau „iubita“? Nu, domnișoară. Eu n-am să mă îndrăgostesc de dumneata, nici măcar curte n-am să-ți fac. Se prea poate (e chiar sigur!) să scriu un sonet delicat în cinstea părului, a gurii și a ochilor dumitale, dar de aici până la dragoste e cale lungă. Va fi probabil tot atât de frumos ca al lui Ovidiu sau Petrarca, dar îi va lipsi căldura...

— Cât de bine știi dumneata ce și cum va fi!

— Fiindcă eu le știu pe toate. În definitiv, dumneata mi-ai salvat viața. Cine ești dumneata, domnișoară? Cum ai apărut în taverna aia? Uite, asta nu știu.

— Am venit pe jos, ieșind din mare. Da, da, din mare. A, uite Nisa.

— Mi-am dat seama numaidecât că în dumneata este încătușată o flacără care pătrunde totul. *Agni* din cărțile *vedice*.

— Rămâi cu bine, domnule.

Sări din tren și dispăru printre oamenii care se grăbeau spre tramvai.

CAPITOLUL XXXIII

A doua zi, la ora patru, coborî în port. Cădea o ploaie mărunță și deasă. În golf, domnea într-adevăr liniștea, dar atmosfera era mohorâtă și amenințătoare: Siluetele vapoarelor abia acostate la chei, răspândind în văzduh nori de aburi și de fum, corăbii uriașe cu pânze și o mulțime de parâme transversale, șleपुरi joase pline cu stâlpi de marmură și lespezi cioplite, mormane de pachete, butoaie și saci. Ewa se strecură printre bagaje pe cheiul ud și-l zări de departe pe Jaśniach.

Se apropia de ghereta de pe mal a vaporului care avea să plece. Ewa îi făcu un semn cu mâna să vină la ea. Când ajunse lângă ea, nici nu apucă să-i răspundă la salut, și îl rugă să-i înapoieze cele trei mii de franci împrumutate. Poetul începu să-și descheie *waterproof*-ul neînchipuit de larg, ca să scoată portofelul.

În acest timp, o întrebă:

— Deci nu vrei să mergi, domnișoară?

— Firește că nu.

— Atunci, am să-ți dau jumătate din bani.

— Cum așa?

— Din ce-am câștigat. Douăzeci și șapte de mii.

— Te rog să-mi dai numai cele trei mii pe care ți le-am împrumutat. Ce pisălog!

— Te rog să primești jumătate. Și așa, mic tot nu-mi ajung. Dar ca să trăiesc, sunt prea mulți. Dumneata, însă, poți să faci vreun bine cu ei.

— Foarte bine, acceptă după ce se gândi un timp, împrumută-mi și dumneata încă zece mii.

— La dispoziția dumitale.

Luă cele treisprezece mii în bancnote de câte o mie de franci, își înclină capul, apoi plecă. La un moment dat, se opri și se uită înapoi peste umăr. Caraghiosul rămăsese ținut locul și privea în urma ei. Întrebă cu glasul ridicat:

— Când pleacă vaporul?

— Peste cel mult o oră.

— Poate că am să vin să-mi iau rămas bun.

— Te aștept.

Mergea repede. Proprietarul unei trăsură, care adusese un călător în port, îi propuse să urce. Îi urmă îndemnul și-i spuse s-o ducă la „Hôtel des Anglais“.

Intră în fugă în *parlor*¹ și-i porunci unui lacheu să-l cheme pe contele Szczerbic. Cât ai clipi din palme, contele se opri în fața ei. Era pur și simplu uluit.

Ewa se apropie și își ridică spre el privirile sincere și curate. Multă vreme nu fu în stare să rōstească o vorbă. În sfârșit, declară ritos:

— Domnule, am venit să-ți cer o favoare!

— Orice!

— Am venit să te rog să primești banii pe care mi i-ai împrumutat.

— O! oftă. Cu plăcere.

— Cât îți datorez? Iartă-mă, de o sută de ori iartă-mă pentru această întrebare!

¹ Cameră de zi, de primire (engl.).

– Ai câștigat?

– Am câștigat.

Szczerbic începu să socotească în gând, uitându-se pe fereastră. De câteva ori își trecu mâna peste frunte.

– Ieri cinci mii... îl ajuta Ewa.

– Așa-i... Ieri cinci mii.

– La Varșovia cinci sute de ruble.

– Da, la Varșovia cinci sute de ruble.

– Drumul...

– Știi ce, domnișoară, acum nu pot să-ți spun. Am să fac socoteala și am să te anunț mâine.

– Nu, nu mâine! Domnule, îți dau zece mii de franci acum.

– E prea mult!

– Dacă se va arăta că e puțin mai mult, bâlbâi grăbită, după ce ai să faci socoteala, te rog să-i dai restul lui Niepołomski sau... chiar mie. Dacă însă nu va fi de ajuns, am să mai adaug eu. De acord? Astăzi sunt foarte grăbită. Da, te rog să mă înțelegi și să mă ierți!

– Bine, dar unde te duci?

– Mă grăbesc, trebuie să plec cât mai repede!

Se uită la el și-l văzu stând încrămenit în fotoliu, palid ca un mort și cu privirile înfipite în pământ.

Îi vârî în mână teancul de bancnote. Nu se împotrivi.

Doar mâinile îi tremurau și sprâncenele i se împreunaseră. Era gata să plece și făcu un gest ca să întrerupă discuția.

Atunci Szczerbic rosti încet, fără să-și ridice ochii la ea, cele ce urmează:

– Domnișoară, te rog să vii la mine. Locuiesc aici, la etaj.

– Ce să caut eu la dumneata? îl întrebă cu o uimire naivă.

– Rămâi cu mine!

Ewa râse batjocoritor, dar în hohotele ei era multă prefăcătorie.

– Cu asta, ocrotirea dumitale a luat sfârșit! Asupra „iubirii mele!”

– Da, cu asta s-a sfârșit! Te iubesc, domnișoară! Rămâi cu mine și fii a mea! Renunț la toate, ce-mi pasă mie de țară?... Vând totul și mă stabilesc aici. Îți ofer îndestulare, fericire, plăcere. N-ai idee ce înseamnă asta, așa că nu poți să-mi disprețuiești propunerea. Vom merge la Paris și vom locui împreună, pierzându-ne urma în acest oraș dumnezeiesc. Vrei? O, frumoasa mea, divina mea! Fără tine nu există viață pe pământul ăsta negru, nu există aer, nu există soare! Unde nu ești tu, e numai moarte! Ce să fac? Îmi calc făgăduiala? Așa este! Îmi calc făgăduiala, pe toți dracii! Trădezi și tu? Foarte bine, dar vom fi fericiți! O, fată dragă, vei fi fericită, ți-o jur pe umbra mamei mele! Vei cunoaște fericirea! O

fericire veselă, bucuria vieții! De ce să suferi, tu, cea mai frumoasă dintre femeile lumii, tu, care ai fost creată pentru rai, tu, Ewa! Gândește-te! Ce ne interesează pe noi toate religiile, drepturile, prescripțiile, patriile și legile?

— Domnule conte...

Szczerbic vorbea repede, sorbind aerul cu buzele.

— O să închiriem o vilă la Antibes sau la Avignon, unde vrei tu! Iar acum plecăm la Paris. Să vezi Parisul primăvara. Să vezi luxul, să guști și tu din puterea banului! Să te îmbraci la Worth sau la Paquin, la Roulf sau la Raudnitz, unde-ți va plăcea. Lebourrier, Doucet și Callot vor fi la picioarele tale! Iar când te vei plictisi sau vei obosi, ne vom duce iarăși pe malul mării, în insula White, în Majorca sau în Sicilia... Ewa, când mă uit la tine, îmi plesnește inima de fericire! Iar când nu ești lângă mine, îmi frâng mâinile toată ziua și rătăcesc de colo-colo toată noaptea. Zâmbetul gurii tale sălășluiește în pieptul meu ca o lumină în bezna pustie. Buzele mele sunt veșnic însetate de părul tău. Ochii tăi, care nu se uită niciodată la mine, își au sălaș de-a pururi în privirea mea. Afară de tine, nu mai văd nimic pe pământ! Te iubesc! Te iubesc mai presus de orice! Ai milă!

Ewa se trezi ca dintr-un somn adânc. Zâmbea, dar avea ochii plini de lacrimi. Ajunse repede la ușă, ca un fulger auriu, și dispăru în viforul și ploaia de afară. Szczerbic se prăbuși în fotoliu.

Își strânse convulsiv fruntea în mâini...

Ewa alerga pe Promenade des Anglais, visând numai pe jumătate lucidă:

— Am să mă duc în Corsica asta... Am să plec! Am să fug cu acest caraghios! Să mă ascund de Szczerbic. Bine că i-am înapoiat datoria! Mi-ar fi pretins să mă dezbrac... Nu, nu! Pentru nimic în lume! Nu mai vreau în ruptul capului!

Intră în fugă în hotelul „Suisse“ și urcă la etaj cu liftul. Ceru să i se facă socoteala și plăți, schimbând o mie de franci. Avea puține lucruri și aproape pe toate le ținea în valiză, așa că fu gata într-un sfert de oră.

Un hamal bătrân o coborî cu liftul și-i duse valiza pe umăr. Mergea în urma lui prin ploaie, indiferentă la tot ce se petrecea în jurul ei. Intuia că face bine fugind de Szczerbic. Chiar dacă n-ar fi vrut, trebuia...

Ce putea face? Dacă mai rămânea aici, Szczerbic ar fi învins-o. Ar fi învins-o cu siguranță! Drăguț, amabil... bietul Szczerbic! Îi vedea și acum ochii sălbatici, albiți, rătăciți. Mâinile lui albe mai gesticulau încă în fața ei. Fără îndoială, acum se preumbla prin cameră fără aslâmpăr, frângându-și mâinile albe. Dacă ar rămâne în Nisa asta blestemată, ar fi nevoită să cedeze rugămintilor lui

nebunești. Cum să nu-și dea seama ce se întâmpla cu el și ce scop urmărea! Îi dădea bani, iar ea îi lua, ca o netrebnică nebună!

Cine aruncă banii fără rost și cine-i primește fără să dea nimic în schimb? Cuvântul cumplit îi trecu iarăși prin minte, încrâncenând-o de durere. Ah, oamenii, ce josnici erau! Își pregătesc cătușe unii altora și se cetluiesc reciproc. Poți să te bălăcești în cea mai respingătoare mocirlă și să rămâi curată ca blana de hermină, dar niciodată nu poți scăpa neîntinată de judecata oamenilor. Te omoară, aruncând cu pietre, pentru că așa trebuie... Ce mare favoare îi făcea Jaśniach! O smulgea din vârtoare, o scotea din prăpastie, răscumpărând-o din brațele lui Szczerbic! Cât de bine le potrivise destinul! Ea îi smulsese revolverul din mână, iar el o scăpa de buzele frumoase ale lui Szczerbic.

El nu reprezintă o primejdie, o, nu! Chiar dacă Łukasz i-ar găsi locuind în același hotel, nu s-ar speria deloc. În definitiv, Jaśniach îi declarase că nu se va îndrăgosti de ea.

Mergera din ce în ce mai repede în urma hamalului. Se gândea cu bucurie:

„Acum nu-i mai datorez nimic lui Szczerbic. Nici o para! Din contră, el îmi este dator! Nu e oare o minune? Dar nu numai atât, căci nu-i datorez nimic nici lui Jaśniach. Dimpotrivă, el îmi datorează mie, și încă ce sumă! În realitate, nu eu am câștigat la Monte-Carlo, ci el!”

Căzu pe gânduri, spunându-și că, în depărtare se ivise, ca o vedenie tăcută, templul vițelului de aur de pe stânca din Monte-Carlo.

„Nu ești chiar atât de criminal, sălaș al zeului auriu... visa. Pe mine m-ai eliberat din lanțurile nenorocirii.”

Hamalul o îndemnă să se grăbească, deoarece sirena vaporului suna întruna, umplând împrejurimile de zgomot. Ewa alergă spre ghereta casierului. Era târziu și acesta, un vechi soldat al Republicii, catadixi să-i înscrie bodogănind numele în registru, întrebând-o de o sută de ori și rămânând uimit de fiecare dată că pot exista și astfel de nume pe continentul european. În sfârșit, toate formalitățile erau îndeplinite. Ewa urcă pe punte și își aduse lucrurile. I se arătă o caiută, unde avea să stea cu două corsicane cu ochii negri și îmbrăcămintea la fel.

Jaśniach se afla pe punte. O întâmpină pe Ewa cu o privire nepăsătoare, ca și când venirea ei era un lucru obișnuit, pus la cale mai demult. În impermeabilul de cauciuc și șepcuța de călătorie, arăta ca un înecat abia scos din fundul golfului. După ce inspectă caiuta, Ewa se duse la el pe punte. În port, era frig și murdar. Totul era mânjit de noroi, negru, din cauza prafului de cărbunc umezit, și alunecos. Lanțurile de fier ale macaralei de pe vapor

scrășneau mereu. Lăzile cu mărfuri cădeau pe fundul vasului, făcându-l să tremure. În cele din urmă, puntea fu ridicată. Se dezlegară parâmele, sirena şuieră de câteva ori, acompaniată de bufniturile aburului sub presiune, și mașinile se puseră în mișcare.

Multă vreme, Ewa fu preocupată de manevrele vasului care se strecura printre alte ambarcațiuni mai mici, șleperi și vapoare. În sfârșit, văzu apropiindu-se în viteză din dreapta și din stânga felinarele pazei de coastă. Văzu marea lăîndu-se împrejur și valurile. Nori negri pluteau peste apele nesfârșite. Undeva, în depărtare, albea ușor o dungă mai deschisă la culoare. Pe măsură ce înaintau, întinderea mării părea că se întărește tot mai mult, semănând cu o câmpie uscată, brună, vrâstată cât vedeai cu ochii de brazde și spinări uriașe. Dar iată că brazdele încep să se frângă, să se despică și să se cațere una peste alta. Ogorul uscat se transformă văzând cu ochii în stânci de granit. Oglinzile apei întunecate și spinările se îmbracă în spumă și stropi. Țărml, Nisa, orașul alb, șirul de lumini de pe Promenade des Anglais, farul îndepărtat...

Iată fulgerarea dublă. Totul începe să se încovoie, să se îngusteze și să alerge pieziș, spre sine. Deodată, o dureroasă strângere de inimă, de neînțeles și insuportabilă... Tot ce mai poate desluși privirea începe să se adune într-un cuvânt, unul singur... Szczerbic...

Vântul se porni să bată dinspre răsărit. Brusc, se făcu frig.

Vaporul începu să se ridice dinspre provă spre pupă, cățărându-se parcă pe spinarea unui bidiviu și imitându-i galopul.

Pieptul suspina după țărml ce pierca în zare, gândurile alergau dezordonate, în timp ce privirile urmăreau la început cu uimire, apoi cu înfricoșare talazurile ce se înălțau tot mai sus, ca niște acoperișuri ascuțite.

Ewa coborî în sala de mese, care slujea în același timp și de salon, și comandă o ceașcă de ceai tare.

În apropiere, ședea un corsican rotofei, pe care-l observase mai demult, întrucât mânca și bea fără încetare. Acum sorbea cu nădejde *birra* dintr-o halbă uriașă. Într-un colț al salonului, se ghemuiseră trei femei. Chelnerul abia apucase să-i pună pe masă ceașca în care se afla o zeamă neagră, imposibilă, când corsicanul corpulent începu să râgâie dezagreabil. Sucurile gastrice îi urcau în gât, ceea ce în împrejurimile orașului Kielce, și nu numai acolo, e greu de spus dacă îndreptățit sau nu, se numesc vărsături. După prima criză, urmă a doua, și mai neplăcută. Nesățiosul devorator de produse culinare și neobositul băutor de bere se uită împrejur, vrând să afle ce impresie făcuse asupra celorlalți. În realitate, privirea lui nu prevestea nimic bun. Un răstimp, se mulțumi să

scoată câteva gemete înăbușite, răcnete și cotcodăceli cumplite, până când sosi clipa hotărâtoare. Mirată, Ewa îl văzu astupându-și gura cu palma, holbându-și ochii și năpustindu-se afară, în timp ce răgea ca un măgar. Mai întâi, se îndreptă spre Ewa, apoi făcu un ocol rapid și izbi cu umărul ușa ce ducea spre bufet. De acolo, se rostogoli ca o bilă de biliard spre caiute și, din fericire, dispăru după draperia uneia dintre ele. În aceeași clipă, se auziră asemenea zgomote, încât Ewa simți că-i vine greață. Se uită la corsicanele din colțul salonului și înțelege că toate trei vor urma în curând exemplul compatriotului lor.

Atunci fugi și ea în cabină, urcă în cutia de sus, pe care marinarul de serviciu o numise pat, își lipi capul de perete și se lăsă în seama capriciilor vasului. Legănarea lui era la fel de schimbătoare ca și destinul ei. Parcă își bătea joc de neputința omului. Fiindcă ori de câte ori balansul uniform dinspre înaintea spre înapoi devenea chinuitor, ca un fel de variație, un val necunoscut izbea vaporul dintr-o parte, parcă pentru a-i ameți cu totul pe bieții călători.

Dar pentru că totul poate fi îndurat, cu excepția morții, firește, Ewa suportă și ea cu bine șotiile vasului, chiar dacă la sfârșit încercă o ușoară înclinație spre mizantropie.

În același timp, se disprețuia pe ea însăși. Își amintea în silă de ultima discuție cu Szczerbic. Nu voia să recunoască, dar iubirea tânărului conte îi făcea plăcere în fond. Prefăcându-se indiferentă, știa totuși ce simte pentru ea. Se obișnuise încă de la Varșovia cu faptul că el o iubește fără speranță, „platonice”. Niciodată nu se gândise serios la asta, dar întotdeauna îl socotise reazemul ei de nădejde; tot atât de sigur ca și sănătatea, a cărei problemă nu și-o punea nicicând. În această relație, conștientă era doar convingerea că el nu va depăși niciodată limitele ocrotirii, hotarul pe care singur îl fixase. Mai înainte, era atât de plăcut să se simtă în siguranță, nemaivorbind că Szczerbic se afla de obicei la dispoziția ei, o privea și tăcea cu aceeași fidelitate, înlăturându-i toate greutățile din cale. Profund, înțelept, subtil, micul ei conte, prietenul simpatic și ocrotitorul dezinteresat. Mai demult, i-ar fi plăcut chiar să se afișeze puțin cu el; înșii de teapa lui Horst și ceilalți nepricopsiți n-aveau decât să bârfească. Deoarece, în realitate, nu era nimic, afară de o colegialitate distinsă, înțelegere sufletească, pe scurt, o idilă discretă și neîmpărtășită.

Acum se rupsesse totul cum nu se putea mai brutal, ca și când o mână de bețivan despicase dintr-o dată până sus rochița de muselină a unei fecioare. „M-a invitat fără ocolișuri la o vilă din Antibes!” Câștigase o groază de bani la Monte și voia să-și închi-rieze o domnișoară, să întrețină o fată care-i pricinuisse atâtea

necazuri. Procedase fără viclenie, simplu și de-a dreptul. „Vrei să te întrețin eu? Bine, pot s-o fac, deși știu totul despre tine.“

„Chiar așa, el știe într-adevăr totul, își spuse considerând lucrurile din altă perspectivă. Dacă ar fi vrut să se răzbune, ar fi putut s-o facă cu vârf și îndesat.“

Își acoperi fața cu mâinile și se lăsă cu ușurare în seama balan-sului mării. Talazurile începură s-o legene pe coamele lor veșnice. Parcă o mână puternică o ridica asemenea unui copilăș ce nu știe încă nimic și o trecea peste spinarea înaltă, apoi iarăși și iarăși o purta hăt! departe...

Vru să se gândească la altceva, dar Szczerbic nu-i ieșea din minte. Nu-și dădea încă seama, dar încerca în fond o dezamăgire profundă, dureroasă. Așa era Szczerbic... Pusese totul la calc, se arătase amabil, mărinimos, curajos și mândru doar ca s-o cucerească mai lesne. E și asta un mijloc... O clipă, nu mai simți nimic... Deodată, însă, o cuprinse mirarea, ca și când fundul vaporului se desprinsese și ea se prăbușea în adânc; îi era dor de mâinile lui albe, de ochii plini de disperare, de zâmbetul strâmb al buzelor chinuite... Avusese prilejul să se cruțe, urmându-l, dar n-o făcuse...

Un răstimp, zăcu iarăși fără să simtă nimic... Până când, brusc, pe coama unui alt talaz, îi răbufni în suflet un nou val de amărăciune atât de adâncă, de parcă se isca dintr-o rană ce-i stră-punsese inima. Trădarea, viclenia lui Szczerbic se transformaseră pe neașteptate într-o oglindă în care văzu purtarea lui Łukasz. Nu cu ajutorul gândurilor ei, ci mai degrabă într-un moment de rătăci-re cumplit de dureroasă a inimii, intui că nici Łukasz nu urmărise decât îmbrățișările ei, mângâierile și plăcerea „animalică“.

Își aduse aminte rafinamentul voluptății, pe care-l învățase de la el. Își aminti cu luciditate acele cuvinte deosebite, lascive, oribile, cuvinte de o profunzime și forță înspăimântătoare, cuvinte-monștri care atunci împliniseră firesc bucuria ca niște delicatese supreme și etichete ale fericirii.

Dcodată, vasul se zgudui izbit de valurile care parcă voiau să-l abată din drum și să-l scufunde.

Treptat, Ewa se adânci într-o toropeală populată de vedenii, amintiri, emoții trecătoare ale unor întâmplări inexistente... Varșovia... O noapte de aprilie... Mulțimea forfotind pe străzi... Poveri înjositoare, pe care oamenii le poartă pentru comoditatea altora, le târăsc, le trag... Fete trudind ca niște boi în jug... Se zbat, se zvârcolesc, ca mai devreme sau mai târziu să cadă pradă fanților fără scrupule... Să intre în slujba acestor bărbați ticăloși și să le asigure plăcerea...

Se prăbuși într-un somn superficial, știind aievea, auzind și văzând totul în jurul ei. Pe la ora trei din noapte, răsună un şuierat prelung. Vaporul se apropie și intră în portul Calvi din Corsica. Cineva vorbea despre asta dincolo de draperia cabinei. Ewa coborî din pat și se duse în salon, iar de acolo pe punte.

Ploaia, mărunță și deasă, nu contenise. Dâra nemișcată, albăstruie, a farului despica bezna și apa neagră din golf. Toate dispăreau în întuneric, până și țărmul, unde se vedea un singur dreptunghi luminat, probabil intrarea unei cârciumi. Siluete mișcătoare de întuneric dens, căpitanul și încă cineva, trecură prin lumina farului, bocănind din cizmele uriașe. Își spuneau ceva în corsicană sau pur și simplu într-un grai al mării, deoarece o persoană de sex feminin din Regat¹ nu pricepu o iotă. Câteva luntre plescăiră lângă vapor pentru a încărca pasagerii, poșta și mărfurile. Cu ele plecă și corsicanul rotofei, care gema și acum și scotea țipete neașteptate, ispășindu-și astfel pedeapsa pentru lăcomia la mâncare și băutură. Când îl puseră pe picioare pe mal și se apucă vârtos cu amândouă mâinile de stâlpul unui felinar, continuă să cârâie ca o găină bolnavă și să vomite direct în Marea Mediterană. Felinarele dispărură și larma barcagiilor încetă. Nemaiavând ce face pe puntea udă, alunecoasă, Ewa coborî în caiută. Se întinse pe pat și adormi numaidecât.

Vaporul ieși din port la ora șase, când se luminase de-a binelea. Ewa se trezi, se îmbracă și plecă pe punte. Abia când ajunse în deschizătura care ducea pe punte și scoase capul afară, văzu țărmul apusean al insulei, dispărând în depărtarea nesfârșită. Rămase o vreme pe scări, nemaifiind în stare să se miște din loc. Priveliștea era fantastică. Nicicând un vis nu putea fi atât de frumos. Abia trezită, admiră această priveliște, nevenindu-i să creadă că visul se sfârșise și tot ce vedea era real. Lanțurile uriașe ale munților, desenate de salturile cotite ale fulgerelor de sus în jos, coborau până în mare. Spinări sălbatice, neregulate, aspre, abia acoperite de iarbă mărunță – munți roșcați, cenușii, roșietici, albăstrii – se întindeau la infinit. Sus de tot, peste vârfurile sălhu – un noruleț alb, străveziu asemenea cozii unei comete. Buzele Ewei începură să declame în șoaptă o poezie fermecătoare, de Lermontov, învățată la școală, despre norișorul care înnoptase în crăpătura unui munte de granit... Lacrimile îi șiroiau din ochi la vederea acestei zdrențe de nor, suavă și firavă, ca și imaginea vieții ei de demult.

— Ewunia asta nu mai există... rostiră buzele încet.

¹ Regatul polonez – stat cu capitala la Varșovia, creat în urma Congresului de la Viena, în 1815, al cărui rege era țarul Rusiei. Alte părți ale Poloniei se aflau în stăpânirea Prusiei și Austriei.

La poalele pereților abrupti trosneau înspumate, venind din depărtări în salturi nebunești, valurile de dimineață ale mării. Parcă mormane de lună, albăstrui, cristaline, în același timp de un verde aprins, împrăștiind stropi albi cât cuprindeai cu ochii, acopereau stâncile cu falduri mișcătoare de zăpadă. În văzduhul luminos, se înălțau în zbor deasupra vasului pescărușii mari, albi. Se repezeau țipând întruna în dăra uriașă a valurilor verzui, care rămânea în urma vasului. Soarele răsărise demult, dar, ascuns de munții din Corsica, nu se vedea. Valurile împrumutau văzând cu ochii culoarea oțelului de Damasc. Munții deveneau tot mai amenințători în lumina soarelui. Își descopereau în fața privirilor cotloanele nepătrunse, cioplite de toporul veșniciei. Vizibil acum din toate părțile, se arată un vârf uriaș, roșu, lipsit cu totul de vegetație, ca un morman de argilă arsă de culoarea cărămizii. Doar prin viroagele prăpăstioase ale acestui munte roșietic, Monte Rosso, pe unde se scurgeau apele, înverzeau ierburi mărunte.

Printre spinările stâncoase care se țineau lanț, pe vârful cel mai înalt, se ivi ceva ca un mortier uriaș, cu țeava îndreptată spre cer. Acolo, pe înălțimi, razele soarelui cădeau pe pietrele negre ale bastionului și forma lui strâmbă strălucea sălbatic pe bolta necuprinsă. O încântare nespusă o împinse înainte pe Ewa. Misteriosul turn de veghe, ridicat pe spinarea de granit, deasupra acestei mări turbate și fără capăt, deasupra pământului pustiu și steril, întrupa cutezanța supremă a omului, strigătul lui sfidător, zvârlit în soare, în șuierul viforelor mării și în prăpăstiile pământului.

Ewa pășea pe punte cucerită tot mai mult de vraja sălbatică a acestei amfore din vârful munților. Întâmplător, își aruncă privirile în altă parte și-l văzu pe Jaśniach. Ședea pe aceeași bancă de pe puntea superioară. Se ținea cu mâinile de balustrada vaporului, își deschiasse impermeabilul și își luase șapca de pe cap. Ewei i se strânse inima la vederea lui. Nu era un om, ci pur și simplu o pânză de păianjen. Crâniul, ochii înfundați, oasele feței, mâinile slăbănoage. Acum, pe această față uscată și posomorâtă, stăruia un zâmbet imobil de încântare. Bandos își ațintise privirile pe turnul de veghe. Când Ewa se apropie de el, se uită doar în treacăt la ea și cu vădită neplăcere. După care, întrebă:

- Cum te simți, domnișoară?
- Nu prea rău. Dar ce-i cu turnul ăla?
- Ehe, aș vrea și eu să știu!
- Păi, de ce mai ești... scriitor?
- Ca să aibă editorii pe cine jefui.
- Bine, dar cine a putut să construiască încă un munte pe munții

ăștia?

— Trebuie să fi fost niște oameni viteji! Unii mai puțin hârșiți cu lumea, ligurii, cartaginezii de acolo, de la miazăzi, sau poate romanii.

— Mă rog... dar la ce bun?

— Ca să-și supravegheze semenii apropiați, pe care-i iubeau ca pe ei înșiși. Nu o dată, aceștia se furișau pe sub stâncile astea și prădau prin văi.

— Cine-ar izbuti să acosteze aici?

— Cu toate astea, au îndrăznit destul de mulți: domnii vandali (pe ăștia aș fi vrut să-i văd și eu!), ostrogoții, grecii din Bizanț, francii, sarazinii, ca să nu mai vorbim de tâlharii din Pisa, Lucca și mai ales Genova. Ah, frumoasă domnișoară, ce turn!... E tot atât de splendid ca și dumneata. Imaginează-ți vlăjganii care stau acolo, soldații ce veghează privind pe marea asta minunată și respiră aromele primăvăratice ale tufişurilor. Ce ochi trebuie să fi avut, ce zâmbete... Îți aduci aminte cântecul pe care-l îngâneau...

— Mi-e greu să mi-l amintesc.

— Cântecul lor despre mare, despre stânci și despre solda stăpânilor puternici de la Lucca. Ah, să ți-i închipui pe cavalerii care vin de departe în galerele lor biciuite de spumă, ca să se cațere noaptea pe stânci și să-i sugrume pe cei de acolo cu juvățul, să-i taie cu cuțitele și să-i ucidă până la cel din urmă! Să ne gândim puțin, domnișoară cu părul de aur, la cuvântul pirat, tâlhar de pe mare! Să ne uităm la marea asta care se repede la pereții înalți! Nu este oare aidoma unui suflet de pirat, de tâlhar de pe mare? Înainte de a da foc bărcilor de pescari de pe mal și a le lua năvoadele pline, a trebuit să pândească nopți la rând și să trudească din greu în timpul zilei. Înainte de a arde colibele, a fost nevoit să se cațere pe stânca abruptă. Cât de jalnic pare un tâlhar din zilele noastre, care câștigă la o masă din Monte-Carlo într-un sfert de oră valoarea a o sută de muribunzi și proprietatea agonisită de mii de oameni încă în viață...

— Exagerezi. Nu suport...

— Păcat. Credeam că dumitale îți place să trăiești istoria oamenilor.

— Eu abia sunt în stare să mă descurc cu propria viață, iar dumneata îmi pretinzi să trăiesc „istoria oamenilor“.

— Nu-ți pretind, te sfătuiesc doar. Un bătrân foarte înțelept, Ralf Waldo Emerson, zice: „Să nu căutăm în exterior știința istoriei noastre; să învățăm s-o citim în noi înșine“. El susține că istoria trebuie să înceteze a mai fi un terfelog colbuit, așa că musai să scoatem istoria din documente. Istoria, după părerea lui, s-ar cuveni să existe întrupată în fiecare om. El îi cere omului să-l informeze în legătură cu simțămintele lui, cu vârsta și secolele în

care a trăit. Și mai spune: „Dacă n-ai trăit încă propriul război al crucii și propria revoluție franceză, grăbește-te, fiindcă altfel nu vei putea face parte din generația actuală“.

— Am mai auzit o dată asta...

— Ce anume, domnișoară?

— Ah, nu merită să mai discutăm! Vorbe!

— Asta ar însemna că dumneata ai trăit deja prăbușirea lui Psammenit, triumful josnicului Cambizes, războiul crucii și revoluția franceză.

— Nu înțeleg nimic din toate acestea. Dar, la urma urmei, nici nu mă interesează câtuși de puțin.

— Sunt lucruri foarte firești, așa că numai aversiunea dumitale te face să le respingi. În definitiv, cum vrei...

Ewa se depărtă la celălalt capăt al punții. Rătăcind când ici, când colo, îl vedea mereu pe Jaśniach. Ședea nemișcat, cocoșat, urmărind spectacolul mării. Apropiindu-se, îl auzi îngânând cu jumătate de glas un cântec, un fel de litanie... Își rezemă coatele de spătarul băncii și-i ascultă cu o încântare ciudată glasul pătrunzător. Jaśniach își cânta de unul singur imnul lui Walt Whitman, o laudă adusă existenței, imposibil de tradus, un psalm înălțător smuls din pieptul umanității:

*„Flood-tide below me! I watch you face to face;
Clouds of west! Sun here half an hour high!
I see you also face to face.*

*Others will enter the gates of the ferry, and cross from
shore to*

*Others will watch the run of the flood-tide;
Others will see the islands large and small...“¹*

¹ Fragmente din poezia *Pe bacul Brooklyn-ului*, traduse de Mihnea Gheorghiu:

*Maree ce crești pe sub mine! Te văd față-n față!
Și voi, nori din apus, și tu, soare o clipă rămas să privești colo-n zare,
Vă văd și pe voi față-n față.*

*Mulțime de oameni, bărbați și femei, îmbrăcați în veșmintele voastre,
Cât de ciudați îmi păreți!
Voi care, sute și sute pe zi, treceți pe bacuri spre casă,
Nici nu știți ce ciudați sunteți ochilor mei,
Și voi, câți veți trece de pe unul din țărmuri pe celălalt țărm,
Peste ani de-acum înainte, nicicând nu veți ști cât de mult
Însemnați pentru mine și cât mă gândesc eu la voi.*

Glasul i se întări, devenind cântec. Ochii inspirați...

*„Fifty years hence, others will see them as they cross, the
sun half an hour high;
A hundred years hence, or ever so many hundred hence,
others will see them;
Will enjoy the sunset, the pouring in of the flood-tide; the
faling back to the sea of the ebb-tide;
It avails not, neither time or place-distance avails not.
— Just as you feel when you look on the river and sky, so i felt;
Just as any are refresh'd by the gladness of the river and the
bright flow,*

I was refrcs'd...“¹

— Ce cânti dumneata, domnule?

— Un cântec adresat veacurilor, întinderea mâinilor către neamul omenesc, către poporul care va exista pe pământ, către cei care vor veni și vor pieri. Lamentație și bucurie. Ce cuvânt a cuprins vreodată mai multă mângâiere și ce alinare a fost mai tristă decât acest glas al unui om către alt om care va suferi cândva pe același pământ?

— Un fel de democratism poetic?

— Noi toți, începând cu Mickiewicz, am intrat în popor și am devenit popor, firește cu excepția câtorva carieriști conștienți și a multor cretini nevinovați. Trăim astăzi pentru popor, înainte ca el să înceapă să-și trăiască războaiele crucii și marile revoluții. Poporul le trăiește și el, dar nu știe. Noi le trăim în conștiința noastră în locul lui. Acela care se încovoie cu bună știință într-un cârlig și se transformă într-o curea de transmisie, care se aruncă de bunăvoie între roțile dințate ale lumii, ca să-l tragă din toate puterile înainte, e dator să știe totul despre popor.

— Nu cumva este o iluzie această coborâre a poetului în popor? Nu știu dacă cel care mănâncă din strachină de argilă sau cel care nu-și are propriul pat este cu adevărat „egal“ cu un poet ce călătorește pe Riviera...

¹ Fragmente din poezia *Pe bacul Brooklyn-ului*, traduse de Mihnea Gheorghiu:

*Nu mă oprește nici timpul, nici locul – distanța nu-nscamnă nimic,
Eu sunt cu voi, bărbați și femei ale generației
Și generațiilor de după voi.*

*Întocmai ca voi am simțit ce simțiți contemplând acest fluviu și cerul,
Asemeni oricui dintre voi am fost unul dintr-o vie mulțime,
Aidoma vouă m-a înprospătat bucuria acestui fluviu și a valurilor învolburate,
Precum voi...*

— Bine, dar cărui strat social îi aparțineau Juliusz Słowacki și Adam Mickiewicz¹, din ce clasă face parte Stanisław Wyspiański²? Opera lor, munca lor, aparține poporului și ei înșiși sunt trudituri din rândurile poporului. Au intrat în popor și au devenit popor. Dar poporul înseamnă suferință. Așadar, oricine stinge sau alină suferința dobândește recunoștința poporului. Unii dobândesc această recunoștință prin chinuri peste puterile lor, renunțând la hartanele nefolositoare de pe masa lor îngreunată. Deci poporul însuși este, pe de o parte, apărătorul torturii însinguraților, adepților eroismului, paznicul altarului poeziei și partizanul sfinților, iar pe de altă parte, este împotriva lor atunci când primește pământ, păduri, pășune, parcele din fostele moșii și alte asemenea resturi de la banchetul aristocraților. Tot din popor au ieșit și Szela³, și Okrzeja⁴. *Vulgus est caecum*⁵. Dar numai el este întotdeauna sfânt, fiindcă reprezintă suferința veșnică.

Numai noi, poeții, cunoaștem adevărul întreg.

Măinile trudite ale norodului au construit acest turn de veghe pentru apărarea intereselor neguțătorilor din Genova. Nu l-au înălțat comercianții îmbrăcați în atlasuri și purpură, ci breasla pietrarilor, oștenii și tâlharii împotriva fraților pe jumătate goi, ca și ei. Împotriva corăbierilor, a lefegiilor și a piraților, aflați și aceștia în slujba cuiva, ca și ei...

— Și eu unde sunt, poete? întrebă Ewa cu un zâmbet malițios. Unde să-mi găsesc adăpost? Că dumneata văd că ți-ai găsit locul, și încă unul nu prea rău (Tyrtus...), dumneata faci parte din popor în impermeabilul ăsta străin și șepcuță croită după modelul lorzilor englezi, care călătoresc de plictiseală, pe când eu?...

— Poți să umbli într-un costum elegant și să trăiești în popor, tot așa cum poți să te îmbraci în zdrențe, să mergi desculț și cu capul descoperit și să aparții „burgheziei“.

— Ei, astea sunt șotiile înțelepciunii...

— Cătuși de puțin. Un deputat în dumă⁶, să zicem, un quasi-țaran, chiar dacă ar pune pe el patru sumane dintre cele mai puturoase și două căciuli de oaie cu trei pene de păun, va rămâne tot

¹ Juliusz Słowacki (1809–1849) și Adam Mickiewicz (1798–1855) – cei mai mari poeți ai romantismului polonez.

² Stanisław Wyspiański (1869–1907) – poet și dramaturg polonez de prestigiu din epoca Tinerei Polonii.

³ Jakub Szela (1787–1866) – conducătorul țăranilor galițieni în timpul războaielor din 1846. A dat foc la câteva conace boierești și a cerut guvernului austriac micșorarea serviciilor.

⁴ Stefan Okrzeja (1886–1905) – muncitor din Varșovia, participant la revoluția din 1905.

⁵ Vulgul e orb (lat.).

⁶ Nume dat adunării legislative, constituite în 1905 în Rusia.

un slugoi al moșierilor de la țară, în timp ce un tip elegant, în surtuc din stofă englezească și cilindru franțuzesc, va sta în rândurile poporului, dacă acolo se află sufletul lui. Am impresia că și dumneata, cu toată distincția dumitale, faci parte tot din popor. Deoarece poporul, cum formula cândva în legea lui un mare poet, înseamnă „omul care suferă, dorește și are sufletul liber.“ În trecutul nostru, există un nume care pentru mine este o adevărată lumină în întuneric: Stanisław Worcell¹. Un magnat lituanian, aristocrat distins și inteligent, care a coborât în popor și s-a identificat cu el...

— Dacă ar fi într-adevăr așa! Dacă ar fi posibil să aparții cuiva, așa cum valul aparține mării! Dacă aş putea crede că există un popor uriaș care simte la fel ca mine...

— Poporul-Spirit... îi șopti Jaśniach cu buzele învinețite.

— Poporul-Spirit... repetă Ewa zâmbind. Dacă aş crede că el va rupe toate cătușele, va înălța capul trudit al muribunzilor, strângându-l la pieptul lui, și își va întoarce fața spre cer! O, Doamne! Să te simți într-o familie de spirite, să plutești în necuprinsul ei, ca talazul în mare! Să fii ceea ce sunt toate valurile, să fii tu însăși un val splendid, slobod și minunat, încununat de spuma albă! Pentru că dumneata, domnule, nu știi ce este singurătatea. Izolarea singurei femei care vrea să fie ea însăși. E ca și când ai fi un cărăbuș care se leagănă pe frunza lui găurită în bătaia valurilor. Eu știu ce înseamnă să fii singură în tot neamul omenesc. Unde-i deci poporul dumitale?

— Trebuie să-l cauți în jurul dumitale cu ochii plini de înflăcărare, întrucât numai entuziasmul adevărat poate să-l uncască pe om cu poporul. Înflăcărarea îndelungată este, cum glăsuiește Apocalipsul, acea „piatră albă pe care este scris un nume nou, neștiut decât de cel care-l va primi“.

Vaporul se depărtă de țărm și, îndreptându-se spre apus, făcu un ocol mare.

Pe coamele înspumate, se arătă farul clădit pe Iles Sanguinares, insulițe ce răsar din mare ca niște vârfuri ascuțite. Vaporul trecu de ele și intră în golful Ajaccio. Aici, valurile se micșorau văzând cu ochii. Toropită de soarele fierbinte, marea devenea tot mai greoaie.

Valurile pe care se dădea huța dimineța plină de vrajă se legănau ușor, făcând ape-ape, precum culorile pe gâtul unui păun. Pe aceste spinări albastru-verzui, vaporul înainta prin mijlocul golfului liniștit sub soarele strălucitor, ca pe lacul somnolent al celor Patru Cantoane. Se vedeau amândouă malurile. Peste aceste ape ce susurau adormitor, se înălțau lanțurile și culmile muntoase,

¹ Stanisław Worcell (1799–1857) – activist democrat-revoluționar, moșier luminat.

înghesuite unele în altele. Bastelica, Bocognano, Monte d'Oro, Monte Rotondo... Dinspre vârfurile lor îndepărtate adia un curent de aer rece, purtând pe aripi aromele de miere ale tufişurilor de macchia.

În această parte a punţii, nu era nimeni. Ewa stătea alături de Jaśniach şi se uita la priveliştea ce se deschidea înaintea ei. Se înfioră de groază.

Simţi că se îndreaptă spre locul predestinării ei, că se închide într-o incintă stâncoasă din care nu mai există nici o ieşire pentru ea.

Pe punte apăru *mousse*-ul¹ vaporului, desculţ, şi se pregăti să înalţe pavilionul.

La momentul potrivit, marinarul se căţăra pe scara de frânghie, atârând în văzduh ca un păianjen. Uitându-se la el, Jaśniach căpătă iarăşi în dar zâmbetul acela, pe care Ewa îl mai văzuse pe faţa lui şi care îi impunea un respect amestecat cu teamă pentru acest om.

Surprinzător pentru ea însăşi, înrăurită parcă de priveliştea munţilor şi de parfumul tufelor de macchia, Ewa se apropie şi mai mult de posomorâtul ei tovarăş de drum. O emoţie nelămurită o împingea spre el. Începu să tremure fără un motiv anume... Din această teamă neînţeleasă, tâşni o hotărâre irevocabilă:

— Domnule, rosti încet, atingându-i mâna, trebuie să-ţi spun cine sunt eu cu adevărat. Dumneata trebuie să ştii.

— Păi, ce-mi pasă mie? Nu vreau să aud nimic!

— Eu... mi-am ucis propriul copil.

Zâmbetul îngheţă pe faţa lui Jaśniach, care nu se schimbă de loc. Mâna lui începu să mângâie cu blândeţe mâna Ewei. Privea la vârfurile rotunde şi la coamele ferestruite ale munţilor. Părea că nu auzise ce-i destăinuise fata cu părul de aur. Ewa simţi atunci nevoia să repete mai tare ce spusese... Dar el îi apăsă mâna, rugând-o parcă să tacă.

— Uite, Ajaccio!... îngână Jaśniach. Acolo, pe o ulicioară îngustă, s-a născut Napoleon, pe care inegalabilul Hoene-Wroński² îl numeşte „omul întregului glob pământesc“. Gândeşte-te şi dumneata, câţi oameni a omorât ca să-şi îplinească opera. Să ne înălţăm până la el şi să-l privim cu curaj în albul ochilor. Să devenim urmaşii lui întru spirit.

Vaporul acostă uşor la cheiul din portul Ajaccio. Înainte ca nava trudită să fie înţepenită cu parâme la ponton, pe bulevardul

¹ Elev marinar (fr.).

² J. M. Hoene-Wroński (1776-1853) – filozof, matematician, astronom, fizician, inventator, jurist şi economist polonez. Reprezentant de frunte al mesianismului polonez.

de piatră se strânseseră mulți dintre locuitorii acestei așezări izolate. Jumătate din oraș venise să privească la noii sosiți. Fiecare persoană care pășea pe podișcă și mai ales fiecare veșmânt purtat de cutare reprezentant al Europei în îndepărtata și izolata insulă Corsica erau cercetate cu atenție deosebită.

— Ei, drăcie, parcă-i Kielce! gemu Jaśniach. Numai la Kielce, mă rog, poate și la Suwałki, poți să vezi asemenea chipuri printre funcționarii de la plasă, de la gubernie și de la palat... Kielce! Pe legea mea...

— Cred că ăsta e poporul de aici... se răzbună Ewa eliberată de emoția dinainte. Acum musai să te ridici pe aripile entuziasmului.

Jaśniach chicoti scurt și ciudat de trist. O măsură pe Ewa cu o privire tulbure, apoi își luă sacul de voiaj și porni cu pași mari spre ușa vămii.

CAPITOLUL XXXIV

Într-un hotel modest de pe Cours Grandval, aproape afară din oraș, Ewa și Jaśniach ocupau două camere învecinate la etajul trei. Încăperile erau unite printr-un balcon de marmură albă ce răspundea spre miazăzi.

Amândouă camerele erau deci însorite, pline de miros de violele, de aromele proaspete de macchia, ce umplu văzduhul Corsicii, și de portocali, a căror livadă întinsă rumenea în vale. Palmierii se înălțau pretutindeni, în rânduri sau adunați în pâlcuri, foșnind uscat la cea mai mică adiere a vânticelului dinspre sud. Eucaliptii parcă explodau sus, deasupra caselor cu patru etaje.

În colțul grădinii, se apleca peste zidul înalt un migdal roșu închis, nu prea mare, ademenind privirea ca un copil frumos râzând în razele soarelui. Toate ramurile erau pline de flori, deși frunzele nu-i dăduseră încă.

În ochii Ewei, de cum îl văzu, copăcelul deveni un simbol, „ramura iertării“ păcatelor. Așa îl și numi în gând. Îndată după sosit, seara târziu, auzi privighetoarea, iar în dimineața următoare, imediat după ce se trezi, cucul. Cântecele lor îi răsună în urechi, pătrunzându-i în inimă, asemenea unor cuvinte de îmbărbătare din

patria îndepărtată, sfântă, sau de iertare a tuturor greșelilor pe care le săvârșise. În prima noapte, Ewa dormi adânc, somn de piatră, care însă, când se trezi, îi păru că durase doar o clipă.

Dis-de-dimineață, porni la drum. Mergând pe șoseaua de pe malul mării, spre apus, încerca să se familiarizeze cu crângurile de măsline argintii, meditând printre trunchiurile strâmbe și pe sub coroanele încălcite care-și întindeau spre ea brațele răsucite. Privea cu încântare cum aceste pâlcuri se șteau din fundalul vegetației întunecate și se cățarau în sus pe stânci, strălucind ca roua. Dădea binețe viilor ce coborau spre mare de pe povârnișurile însozite ale munților; admira cu uimire pâlcurile de castani și întinderile pustii de piatră ce se zăreau deasupra coroanelor verzi. Ici și colo, o oprea, în adevăratul sens al cuvântului, glicina preafumoasă, podoaba primăvărată a sudului, ale cărei vrejuri albăstrui părăseau zidurile goale, atârând deasupra drumurilor bătute, ca părul nimfei Calipso, de pe ștacheții grădinilor fermecate.

Nu apucă să-și dea seama și nu văzu că se depărtase mult de străzile murdare ale orașului Ajaccio, atât de des pomenit în istoria modernă. Părăsi drumul bătut și ajunse numaidecât pe țărmul mării. Soarele începuse să dogorească. Intră, de aceea, cu mare bucurie în splendidul *templum*, alcătuit de umbra pinilor de pe mal. Copacii aveau coaja cenușie, brăzdată de crăpături adânci, și trunchiul înclinat, desfăcându-se spre vârf în câteva ramuri de culoare roșietic-gălbui. Deși foarte înalți și crescând atât de departe pe țărmul mării, pinii aminteau de cei de pe malul Świdrei, așa cum vederea unuia dintre surori te duce cu gândul la celelalte. Ce-i drept, aveau acele mai lungi, iar conurile de altă formă, dar pârâiașele de rășină se scurgeau aidoma din rănile de pe coaja groasă; printre ramuri, la fel ca de-a lungul Świdrei, se zbenguiau păsărelele, ciugulindu-și hrana gustoasă dintre solzii conurilor.

Ewa se opri aici. Se așază pe o piatră sub un pin și își rezemă capul în mâini. Picioarele-i stăteau pe loc uscat, dar apa mării ajungea până aproape sub ele, în vecinătatea ierburilor bogate ce acopereau ca un cojoc gros stânca de granit. Valurile albastre, transparente, alungindu-se și subțindu-se, se târau spre tălpile ei. Cu același glas monoton, îi împărțășeau ceva ascultătoarei, ca un mut care se străduia să exprime prin sunete adâncurile și tainele întunecate ale existenței sale. Împrejur domnea liniștea. Vântul ce răzbătea printre crengile pinilor producea un fâșâit care marea și mai mult expresivitatea tăcerii. Ewa căzu într-o toropeală fizică și sufletească. Privirile-i odihneau pe fiecare val care se rostogolea pe țărm, înregistrând albastrul aerian revărsat de adâncul străveziu în cotloanele de verdeață. I se părea că albastrul acesta, atât de alunecos și de mișcător, năștea zgomotul mării... Când însă își

ridica ochii mai sus, cuprinzând golful și întinderea unde acesta se preschimba în marea îndepărtată, infinită, sufletul își lua zborul...

Linia arcuită și moale, semănând cu un val rotund la orizont, strălucitoare ca însăși lumina, imobilă, deși se apropia de mal, linie infinită, fără început și sfârșit, îi smulgea inima din piept, lăsându-i în loc dorința nemărginirii și oftatul hăului spre ea. Brațele vlăguite se întindeau spre ceva fără limite, un loc dincolo de lume, spre alt tărâm. Nici umbră de înțelegere a stării în care se afla. Necesitate... Nimic, doar dorul de spațiu și nemărginire, care alunga gândurile, împedcând-o să le îmbrace într-o formă rațională. Era un fel de înțelegere interioară, existentă dincolo de zidul gândurilor. Emană din suflet ca parfumul din tufișurile de macchia...

Cum să-ți însușești tot ce există, cum să cucerești și să simți a ta lumea întreagă? Cum să stăpânești tot ce a fost și ce va mai fi? Cum se poate ca marca albastră, munții vinții și insulele somno-roase, acest univers necunoscut, să fi fost la fel cu multe secole înainte, în vreme ce noi nu eram? Cum se poate ca el să rămână același în continuare, iar noi să nu mai existăm? Să-l cuprindă alții cu privirea! Niște necunoscuți și neștiutori îl vor considera numai al lor. Cu veacuri în urmă, un pirat a atacat golful cu priviri lăcomme... Apoi romanii, tiranii italieni, francii... L-a admirat în tinerețe Napoleon, urzindu-și, poate chiar în acest loc, visul despre putere, mai mic și mai sărac decât realitatea puterii de mai târziu... A cucerit golful, marea, continentul îndepărtat, țări, state și noroade, a supus regi... și uite că nu mai există nici el... A pierit ca valul.

Cândva, vor pune mâna pe marc alții și se vor îneca în ea o dată cu amintirea oamenilor despre truda lor. Se vor petrece și ei, vor deveni străini, musafiri... Pământul acesta și marea nu vor fi ale lor, pentru că nu aparțin nimănui. Marea este a tuturor, dar toți îi sunt străini. Ea nu păstrează pe nici unul în adâncurile ei, ci zvârle totul cu dispreț pe țarm. Iar pământul putrezește cadavrele, le înghite și le transformă ca un zgârcit în folosul lui. Nimeni nu-și are un loc numai al lui. Fiindcă ne trecem cu toții ca valurile a căror frumusețe lucește în soare, îmbătrânește, se subțiază și moare.

Marea fremătândă nu-i smulgea din suflet aceste cuvinte, ci numai sentimentul pe care-l purtau în ele și pe care-l stăpânea. Îl spăla cu valuri nesfârșite ca pe o rană puroiată. Îl spăla mereu, și rana gândurilor se curăța și nu mai durea. Până când simțământul, la rândul lui, devenea transparent și neînfricat ca marca. Se înălța și se lărgea în toate părțile.

„De ce-am ucis eu atunci? se întrebă Ewa fără teamă, fără jale și fără emoție. Dacă aș avea copila cu mine acum!

N-aș mai fi aici, visă, ci la Varșovia. Aș usca scutece, iar Aniela ar numi copilul bastard. Horst nu și-ar mai desprinde privirile de

la el, iar Barnawska ar spune tot felul de aforisme pe socoteala lui. Pentru el, este mai bine acolo unde se află acum! Dar el nu mai este, așa cum n-am fost nici eu mai demult sau nu voi mai fi cândva. A devenit gunoi, cum voi deveni și eu..." îngână sprijinindu-și capul de trunchiul aspru al copacului.

În sufletul ei se așternu liniștea, alinarea, neputința sănătoasă de a mai simți. Freământul pinilor și oftatul meduzelor se scurgeau prin sufletul ei; se uita la mare și zâmbea. Dacă am exprima în cuvinte ceea ce simțea, poate că acestea ar fi:

„O, mare! Cât ești de frumoasă, de sănătoasă și de dreaptă! Cât ești de credincioasă ție însăși și vrednică de slava ta! Tu ești ca iubirea, te cuprinzi toată în tine. Toate slăbiciunile le învingi prin înflăcărarea-ți nemuritoare, toate bolile le arunci în uitare. Ți-aș încredința sufletul meu rănit, ca să-l iei și să-l legeni în tine, o, leagăn al forței și al măreției!

Ți-aș da trupul gol să-l legeni la pieptul tău veșnic tânăr. Trupul meu este frumos, dar acum a devenit demn de dispreț. Numai tu ai fi în stare să-mi alungi gândurile blestemate, să speli neconținut puiul amintirilor nimicnice! Recunoaște că am avut totuși dreptul să fac ce-am făcut. A venit pe lume datorită mie, dar eu n-am vrut să se nască. Nu eu l-am zămislit din neștiință. Cu el de mână, aș fi fost urmărită ca o criminală, în timp ce el ar fi fost blestemat de tot neamul omenesc. L-am plămădit din cea mai curată iubire, dar ar fi fost un bastard. Așa l-am salvat de mizeriile existenței printre oamenii care l-ar fi izgonit ca pe un câine turbat.

O, mare! Tu știi să speli păcatele, să refaci nevinovăția și să îndepărtezi vulgaritatea nașterii unui copil. Redă-mi nevinovăția! Redă-mi sufletul meu de fecioară! Redă-mi puterea de pe vremea când încă nu cunoșteam bărbatul și pofta femeii, pe care el le-a stârnit în mine“.

Când își reveni din îngândurare, se făcuse târziu. Era timpul să se întoarcă la hotel pentru *lunch*¹. Plecă repede și sosi tocmai în clipa când lumea se așeza la masă. Tacâmul ei se afla lângă cel al lui Jaśniach care coborâse. Nu arăta prea bine, deși era mai vioi și mai vorbăreț. La masă se aflau doar câteva persoane. Doi „englezi“, o englezoaică și trei nemțoaice respingătoare care trănceau fără încetare și numai între ele despre faptul că marea e frumoasă aici, *nicht wahr?*², marea este foarte frumoasă, o, ja! În sfârșit, un ofițer din marina franceză. Dintre cei doi „englezi“, unul se numea Sapalski și era... neamț de origine, iar celălalt, Herman Landau, ceea ce constituia o dovadă prea puțin convingătoare a provenienței anglo-saxone. Doar englezoaica era o adevărată fiică

¹ Masa de prânz, prânz (engl.).

² Nu-i așa? (germ.).

a Albionului; chiar dacă ar fi vrut să nege, o trădau dinții, coafura, aparatul de fotografiat Kodak etc. Proprietarul hotelului, cu înfățișarea unui profesor de farmacologie cu ochelarii așezați strâmb pe nas, care-i cădeau mereu în sosul de roșii, când îl servea personal cu o gravitate demnă de o garnitură mai rafinată, făcu o impresie înduioșătoare cu peștele de mare și friptura adusă în două rânduri. În schimb, delicatele împreună cu cașcavalul *broccio* (în limba corsicană *bruci*) fură considerate de oaspeții din toată lumea, cu excepția tânărului lup de mare, în mod ostentativ drept imposibile. Tânărul ofițer era negru ca un african. Avea ochii splendizi, strălucitori, care împrumutau cu bună știință expresia furtunilor de pe mare. Își rădea barba, lăsând-o să crească numai sub bărbie, și purta părul lung, care-i cădea în șuvițe până pe umeri.

— Camille Desmoulins în carne și oase... murmură Ewa către Jaśniach, uitându-se chipurile în același timp la abdomenul arătos al lui Herman Landau.

— Da, seamănă leit! Ce facies minunat! Bestia asta visează fapte mari când iese din golf pe vreun lansator de torpile. Cum mai trebuie să măsoare din ochi valurile furtunoase de la Monte Rosso! Iar peste zece-cincisprezece ani, va ajunge un bețivan cu năsoiul roșu, un încurcă-lume, un tiran pentru marinarii din subordine, și un dușman de temut al celor care l-au întrecut în carieră...

În timp ce curăța cu un cuțit carnea de pe os, tânărul ofițer asculta cu o nepăsare prefăcută această conversație în limba polonă. Se prefăcea, de asemenea, că nu-i acordă nici o atenție Ewei. Dar această mistificare trufașă nu dură multă vreme. Curând, ochii îi sticliră ca la un pisco și pe față i se așternu zâmbetul unui școlar visător. Ewa nu-l luă în seamă, dar nici ea nu era sinceră. Nu mai fusese demult atât de veselă. Râdea din orice. Ca mai înainte, asta înseamnă cu trei ani în urmă, se bucura de viață când vedea că se îndreaptă spre ea privirile bărbaților.

Acum voia cu orice preț să scape de coșmar. Se simțea îndemnată să cocheteze cu acest om al sudului, cu acest mic Napoleon cu barbișon à la Cavour, Camille Desmoulins, care mânca din cașcavalul corsican numit *broccio*. Îi aruncă mai întâi o privire (ochi visători, zâmbet), apoi își coborî pleoapele, ca și când în această sală, în locul marinarului negru, s-ar fi aflat dulapul de bucătărie, proprietarul cu ochelari sau o sobă de teracotă. Lupul de mare se prefăcu pe rând visător și diabolic amenințător, se făcu stacojiu și căzu pe gânduri, privi cu tristețe în propria farfurie sau zâmbi cu cinismul banal al unui ucenic frizer. Zadarnic. Ewa nu catadicsi să se uite la el. Hotărât lucru, tânărul nu se mai bucura de favoarea ei.

Se amestecau în ea veselia superficială, joaca valurilor, sănătatea și frivolitatea gândurilor. Când se ridică de la masă și ieși semeață împreună cu Jaśniach pe veranda dinspre grădină, ofițer-

rașul se strecură pe balcon. Emoționat și îmbujorat ca o școlăriță, se apropie de Jaśniach, îi spuse numele, Paul Mottez, și-l rugă să-l prezinte Ewei. Aceasta, însă, îl întâmpină cu trufie și-l măsură cu asemenea privire, încât iarăși se umflă ca un talaz. După o clipă, își realizează intenția: începu să pronunțe câteva expresii rusești, pe care le învățase din dragoste pentru statul prieten în timpul vizitei întreprinse de escadra națională în portul Kronstadt. Ewa îi curmă avântul cu o frază scurtă și uscată ca piperul că nu înțelege aceste cuvinte. E poloneză, așa că... După o scurtă conversație banală, plecă foșnind de rău augur din fusta de mătase. Când urca scările spre camera ei, izbucni în râs, un râs adevărat. Avea impresia ciudată că soarele îi răzbătuse prin piele, umplându-i trupul de lumină, în timpul plimbării matinale. Ar fi fost în stare să jure că prin vine îi curg parfumuri de macchia.

În camera ei, însă, nu putea să stea locului. Scoase un scăunel pe balcon și începu să admire priveliștea grădinilor, în primul rând copăcelul roșietic al iertării, și să inhaleze aromele de portocali și violete.

Într-un târziu, tușind, urcă și Jaśniach. Ieși numaidecât pe balcon și se întinse într-un șezlong. Pe fondul marmurei scânteietoare de Carrara, semăna cu o omidă cenușie, urâtă. Soarele îi supăra ochii, așa că îi închise și își acoperi fruntea cu șepcuța albă. Brațele slabe îi atârnau ca ale unui cadavru iar ciolanele lungi păreau niște îmblăcie. Ewa se uita la el cu un zâmbet ironic. Îi trecu prin minte o întrebare neînțeleasă: de ce trăiește pe lume o asemenea târâtoare? Că trăiește unul ca Desmoulins, cel de jos, e firesc. Poate să urce în turn, dacă ar vedea fâlfâind acolo o cămășuța albă de femeie, se poate călăra pe zidul neted al turnului din Pisa, dacă i s-ar promite de sus un sărut aerian. E în stare să sară în fântână, dacă i se aruncă un trandafir parfumat... Dar unul ca ăsta! Dacă i-ar spune: Jaśniach, o, Jaśniach, te iubesc! cu siguranță că în primul rând s-ar gândi dacă el are dreptul să iubească, apoi dacă absolut toți oamenii iubesc și abia la urmă dacă dragostea nu-i va face rău.

— Există un loc în *Hamlet*, unde acest necăjit spune: „Tăblițele! Merită să scriu pe ele că se poate zâmbi, dar să fii un tâlhar!“ *My tables – meet it is. I set it down...* Îți aduci aminte, domnișoară? Când s-a întâlnit cu spiritul... întrebă Jaśniach fără să-și ridice capul și pleoapele.

— Nu mai țin minte.

— Asta-i nemuritor.

— Ce-i atât de nemuritor în asta?

— A vrut să-și noteze cât mai repede ideea care i-a venit, ca o descoperire, din toată viața din jur. Vezi dumneata, domnișoară,

a dorit să înregistreze un adevăr care i-a apărut o clipă în fața ochilor ca o ultimă concluzie, a bilanțului vieții, a tuturor problemelor curente, a observațiilor asupra oamenilor, asupra faptelor lor și asupra gândurilor noastre despre ei. Este tot ce-a mai rămas. Ultimul cuvânt, preschimbat de suferință într-un briliant al adevărului. Dacă nu izbutești să-l notezi, se spulberă și piere. Pentru că aceste idei sunt cele mai dificile. Pier ca niște visuri minunate.

— Aha, deci și dumitale ți se întâmplă să ai astfel de idei? întrebă Ewa numai ca să spună ceva.

— Îți bați joc de mine, domnișoară. Cu toate acestea, așa este, din nenorocire! Uneori îmi vin și mie asemenea gânduri. Dar de obicei, atunci nu pot să scriu.

— De ce?

— Pentru că zac ca un buștean sau sufăr peste poate și mi-e totuna. Ideea vine, dar asta nu înseamnă nimic. Ce rost are și cui poate folosi? Să piară deci o dată cu mine!

Ewa nu răspunse. Deoarece nu se uita la ea, căscă pe furie. După o tăcere mai lungă, spuse:

— Dacă-ți mai vin gândurile acelea ieșite din comun și n-ai chef să le notezi, te rog să mi le împărtășești mie oral. Să mi le dictezi mie. Scriu fără greșeli de ortografie.

— He-he!

— Într-adevăr, fără greșeli! Asemenea gânduri ale poetului Jaśniach-Bandos pot să aibă oarecare valoare pentru librari.

— Librarii vor spune că sunt alcătuite *ad hoc* de către socialiști, cu atât mai mult cu cât nu sunt scrise de el.

— Vor recunoaște ghearele de leu după conținut.

— Mai degrabă coada leului. Dar fie ce-o fi! O să-i înfurii puțin pe ziariști și pe tot felul de rentieri. Scrie, domnișoară!

— Pe ce? N-am hârtie.

— Să-ți cumperi un caiet verde în Place des Palmiers. Pe stânga, e o papetărie. O călimară cu cerneală, toc și penițe.

— *All right!*

— Ca titlu, poți să scrii: „Testamentul unui muribund...”

CAPITOLUL XXXV

Toată primăvara se scurse marcată de întâmplări ciudate, deși destul de monotone. Boala lui Jaśniach se agravă din ce în ce mai mult. Poetul slăbea văzând cu ochii, nu dormea și se prăbușea adesea într-o deprimare adâncă. Fără să-și dea seama când și cum, Ewa începu să aibă grijă de el ca o soră de caritate sau ca o rudă apropiată. Intra în camera lui la orice oră din zi și din noapte, pretându-se la tot felul de activități de care camerista de la hotel cu siguranță că nici n-ar fi vrut să audă. Dacă Jaśniach își petrecea ziua zăcând în pat, lucru care se întâmpla tot mai des, ea avea „grijă de liniștea lui“.

Acest cuvânt avea o semnificație profundă. Întrucât cel mai ușor zgomot, ciripitul păsărilor, strigătele îndepărtate ale copiilor, cântatul cocoșilor, lătratul câinilor, pașii de pe scări, hârșcâitul cuțitelor la bucătărie, discuțiile din camera vecină și altele asemenea îl aduceau la disperare, se străduia ca nimic din toate acestea să nu ajungă până la el. Avură loc astfel nenumărate întâmplări care de care mai hazlii. Printre altele, se văzu nevoită să cumpere și să prindă toți cocoșii din cartier și să alunge ea însăși pisicile care-și făcuseră culcușul în pod și micunau toată noaptea. Se înțelege de la sine că isteții corsicani eliberau cocoșii după aceea, ca să-i vândă din nou pe bani mulți și pentru și mai mulți să-i și prindă. Mai ales un pintenog de Calcutta, iute de picior și țipător ca un vânzător de ziare, îl scotea din minți pe Jaśniach.

Acest cocoș îl trezea pe la ora unu după miezul nopții din somnul superficial care abia atunci cobora ca o binecuvântare asupra nefericitului. Monstrul blestemat cânta atât de strident și cu atâta râvnă, încât până și Ewa ajunsese să creadă că era însuși Belzebut travestit în cocoș. Jaśniach născoci un plan cu adevărat machiavelic ca să-l ademenească pe vrăjmaș cu pâine muiată în spirt și să-l prindă când se va ameți. Dar diavolul nu era slab de minte, așa că nu se grăbi să ciugulească din bucățile de pâine muiată. Zeci de băiețandri iuți de picior, plătiți din belșug, fugăriră în zadar vreo două săptămâni această întrupare cântătoare a iadului. Înțelepciunea ne îndeamnă să presupunem că urmăritorii corsicani țineau partea cocoșului, nu

pe cea a lui Jaśniach. Cuprinși de milă, participară la vânatoare și cei doi quasi-englezi (Sapalski și Herman Landau), trăgând de mai multe ori cu pușca de la distanțe diferite spre nemulțumirea locuitorilor, dar fără nici un folos. Oamenii sănătoși mureau de răs și își povesteau ținându-se de burtă epopeea cu cocoșul. Întrucât nu o dată suferința semenului pare caraghioasă celorlalți, chiar Jaśniach, întins pe un șezlong pe balcon, izbucnea adesea în hohote de răs când droaia de copii sărea peste ziduri și șanțuri, rostogolindu-se unii peste alții, în urmărirea pintenatului.

În curând, se alcătui o adevărată conjurație împotriva prinderii lui Belzebut. Un grup de oameni își asumă responsabilitatea de a-i apăra viața și drepturile cetățenești. În fruntea acestei partide fu aleasă englezoaica slăbănoagă și cu dinții lungi, care suporta cu vădită neplăcere frumusețea Ewei alături de ea. Fiica Albionului nu se arătă zgârcită cu banii pentru a contracara atentatele la libertatea și *habeas corpus*¹ ale cocoșului. Datorită acestui fapt, în parte, pintenogul cânta cât se poate de liniștit aproape sub fereastra lui Jaśniach, aducându-l într-o stare vecină cu nebunia. Doar la gândul că înainte ca zorii să rumenească apele golfului va răsună cântatul înfricoșător, îl apuca disperarea. De aceea, când un flăcăiantru cu ochii negri își făcu în sfârșit apariția în cameră cu diavolul întrupat la subsuoară, care clipea cu o uimire prefăcută, Ewa își însoți mulțumirile cu un ludovic de aur. În aceeași zi, cocoșul cu picioarele legate fu condamnat la deportare și dus de Ewa în persoană în cecalaltă parte a golfului, hăt! la Bastelicaccio.

O istorie nu mai puțin complicată fu aceea a unui cățelandru ce lătra într-o curte de pe malul mării. Ewa era nevoită să se ducă în fiecare zi spre scară la stăpânii câinelui cu rugămintea de a-l închide în timpul nopții. De câte ori nu alerga cu noaptea în cap și nu bătea la fereastra lor, implorându-i să-l zăvorască în cușcă! În acest răstimp, îl cunoscuseră mai de aproape pe bucătar și-l convinse prin tot felul de șiretlicuri să facă mai puțin zgomot când își toacă delicatesele sau să se ducă să facă această treabă în munți, departe de incinta hotelului. Toți locatarii hotelului erau avertizați să se poarte în așa fel, încât Bandos să se bucure de liniștea necesară. Fiecare intervenție de această natură presupunea o adevărată artă, fiind plătită cu multe strădanii și sacrificarea amorului propriu. Oamenii nu renunțau pe degeaba la dreptul lor de a face zgomot, de a râde sau de a-și târî picioarele. Fiecare trebuia câștigat într-un fel pentru „cauză“, dreptul la liniște fiind aproape cumpărat.

Un aliat de nădejde în această trudă și aceste demersuri zilnice îl găsi Ewa în tânărul ofițer de marină. Câteodată, constata cu mirare că unele din intențiile ei erau îndeplinite dinainte. Lătratul

¹ Integritatea persoanei (lat.).

câinelui înceta, ca și lărmuiala copiilor, iar gălăgia oaspeților de pe verandă scădea în intensitate. Toate acestea se întâmplau la rugămintea domnului Mottez.

Într-o bună zi, ofițerul găsi posibilitatea să-i comunice Ewei că până și torpiloarele care făceau manevre sub comanda lui dincolo de fortăreață șuierau mai încet și numai departe de oraș, ca să nu-l tulbure pe „bărbatul ei”.

Aceste manifestări alcătuiau jocul exterior al vieții. Ea avea, însă, și taine lăuntrice, nu mai puțin complexe, despre care domnul Mottez nu avea nici cea mai vagă idee, deoarece erau ascunse între pereții celor două încăperi, constituind viața, cum se credea, „familială”.

În vreme ce Jaśniach slăbea tot mai mult, Ewa se văzu nevoită să se implice și material în tot ce-l privea. Îi plătea datoriile la hotel și îi rezolva toate problemele. Îi aducea medici și medicamente. Dar pentru că aceste medicamente nu-i erau de prea mare folos, și erau o mulțime, trebuia să se orienteze singură și să ghicească repede care puteau să-l ajute mai mult și pe care trebuia să le arunce în golf pentru otrăvirea crabilor și a calcanilor. Medicul, un italian foarte simpatic, vorbăreț și umblat prin lume, nu se ocupa prea mult de bolnav. Îl încuraja și-i făcea complimente, îl asculta, îl ciocănea, își rostogolea ochii, ofta, își încasa francii și pleca înclinându-se. Așa că, de nevoie, Ewa își lua asupra ei și îndatoririle medicului. Începu să se documenteze sistematic în legătură cu bolile însoțitorului ei. Se apropie astfel de el. Și întrucât o dată veni la patul lui împinsă de mila unei surori de caritate, începu să-l compătimească și nu se mai putu opri să nu-l slujească. În primul rând, Jaśniach suferea de anemie, deși englezoaica slabă și cu dinții lungi o numea cu grosolănie anglosaxonă *consumption*... Cele mai supărătoare manifestări ale acestei boli erau insomniile și tulburările nervoase.

Nu mai dormea aproape deloc, somnul lui era o veghe pe jumătate trează, în care vedeniile înspăimântătoare se împleteau cu realitatea, o tortură ucigătoare, neîntreruptă, surdă. Lumea nu mai exista pentru el, deoarece aceasta se compunea acum doar din țipete, zgomote înfiorătoare, râsetele sănătoase ale oamenilor, străluciri orbitoare ca lamele stiletelor napolitane, scrâșnete și dureri.

Când ațipea și avea numai vedenii, era o noapte fericită. Pentru că existau și nopți fără coșmaruri, lucide. Atunci, nervii înnebuniți îl făceau să se zvârcolească amarnic. Se scula din pat, alerga cu pași tăcuți prin încăpere gemând încetișor, ca să nu trezească pe nimeni. Alerga așa în cerc, mereu în cerc. Până când, istovit, se prăbușea în așternut, ca să se răsucescă spasmodic și să se întoarcă de pe o parte pe alta. Strângea și răsuca pernele, le zvârlea de colo-colo... Își astupa urechile, închidea ochii, număra,

încerca să raționeze cu precizie, blestema, ofta și gemea încet, ca să nu-l audă cineva.

Noaptea, Ewa auzea nu o dată zbuciumul și chinul lui, dar nu avea curaj să intre.

Cu toate acestea, o dată, învinsă de milă, deschise ușa și se opri în prag. Voia să-l ajute cumva. Când o văzu, lui Jaśniach nu-i venea să-și creadă ochilor. Un răstimp, rămase încremenit cu ochii larg deschiși, uluit și înfricoșat. Ewa se așeză lângă pat și începu să-i mângâie cu mâna fruntea rece. Și iată că sub influența acestei mângâierii, se liniști pentru moment. Adormi adânc pentru câteva ore. Veghindu-i somnul, încerca o mare bucurie pentru a doua oară, ca atunci când îl sărutase pe infirmul buhăit de pe treptele poștei.

Când se trezi a doua zi de dimineață, primul lucru pe care-l făcu fu să-i reproșeze că nu-l lăsase să moară la Monte-Carlo. Îi explică pe îndelete și cu argumente convingătoare că o viața ca a lui nu mai este viață și nu mai are nimic în comun cu existența oamenilor pe pământ.

Tot ce spunea era un adevăr crud, la care se gândise multă vreme. Ewa se uită o clipă la el cu alți ochi, parcă altfel decât de obicei... Ascultându-l vorbind, luă cu repulsie hotărârea nezdruncinată de a-l îngriji.

Și așa și făcu.

Acum ușa rămânea mereu întredeschisă. Dacă, atunci când se trezea dintr-un somn adânc, în puterea nopții, auzea că nu doarme sau nu-și află locul, că se scoală din pat, apoi se culcă din nou, umblă prin încăpere sau aprinde lumina, părăsea și ea așternutul, își punea un halat pe umeri și se ducea să-l „liniștească“. Câteodată se întâmpla ca apariția ei să aibă rezultate imediate. Alteori, însă, trebuia să întârzie îndelung la căpătâiul lui, să-i vorbească, să-i așeze capul pe pernă și să-i țină mâinile pe plapumă. Suporta fără să protesteze miile de neplăceri de care n-o scutea cu egoismul fără margine propriu oamenilor grav bolnavi. Uneori îi citea din scriitorii îndrăgiți, Rabelais, *Confessions* de Rousseau, Shelley, Poe, paragrafe „sfinte“ alese din Maeterlinck, Verlaine, în sfârșit, *Fedon* de Platon într-o traducere minunată care-i aparținea. Citea nu prea tare, cu glasul schimbat, înăbușit. Nu o dată, legănat de muzicalitatea cuvintelor, adormea. Se nimereau totuși și nopți îngrozitoare, când bromura, veronalul, cloralul și toate celelalte otrăvuri nu-i mai erau de nici un folos. Tremura din tot trupul, se zvârcolea, se ghemuia și se răsucea fără încetare. Atunci spunea că se teme de ceva și, negăsindu-și locul, voia mereu să se scoale și să fugă. În astfel de momente, Ewa trebuia să stea pe pat lângă el, să-și pună capul pe pernă alături de al lui, să-l țină de mâini și aproape să se lase îmbrățișată. Prezența trupului ei îl silea să se calmeze cât de cât, ca și sacrificiul ei.

Ewa era cuprinsă atunci de o milă nemărginită.

Dacă pentru a-l liniști pe nefericitul bolnav ar fi fost nevoie să i se dăruiască într-un mod cum nu se poate mai umilitor, n-ar fi stat o clipă în cumpănă, deși trupul lui îi stârnea repulsie. Din fericire, Jaśniach nu manifestase niciodată asemenea dorință.

Câteodată, buzele lui îi sărutau lung mâinile, buze reci, înnebunite. Sau mâinile fără vlagă, nestăpânite și nervoase, îi apucau părul, apăsând șuvițele despletite pe inima-i speriată. Nu era, însă, vorba de dragoste trupească, ci doar de atașamentul unui muribund de îngerul care-l mângâia. În acest fel, simțurile-i în agonie întâmpinau fenomene din altă lume... Era recunoștința infinită, necunoscută oamenilor sănătoși, care izvora din insomnie, răsplătind forța ce aducea somnul.

Se întâmpla, de asemenea, ca Ewa, așezându-se lângă el, după ce-i potolise zbuciumul, ea însăși trudită de moarte, să ațipească strângând în mâini marginea patului sau un colț de pernă ghemuită la picioarele bolnavului. Adâncită în somn, simțea totuși fiecare tresărire care scutura brusc trupul lui Jaśniach; tresărire ce arăta parcă revanșa bolii pentru înfrângerea de o clipă, spasmul nervilor bolnavi. Atunci îl înconjura cu brațele prin somn, ca să-l liniștească, să-l magnetizeze și să-l silească să tacă. Deseori, numai dimineța înmiresmată de mai, care intra prin fereastra deschisă, oțatul valurilor din golf și zgomotele îndepărtate din largul mării o trezeau. Îmbujorată de rușine, se refugia în camera vecină. Mergea în vârful picioarelor, se întindea pe pat și adormea pentru câteva ore.

În această compasiune activă și totală, în sacrificiul și deplina renunțare de sine, exista totuși un loc aparte, ceva ca un râu în alt râu. Cu cât Ewa făcea mai multe sacrificii pentru binele lui Jaśniach, cu cât se înjosea mai mult că să-i îndulcească fiecare secundă a vieții, cu atât se simțea mai aproape de țelul ei spiritual. Iar acest țel însemna distrugerea lui Łukasz în sufletul ei. Acum nu se mai gândea niciodată la el, ca mai înainte, ca la Nisa chiar.

Într-adevăr, nu se mai gândea deloc la el. Visurile ei de acum în legătură cu el, dacă le putem numi așa, erau ascunse și se roteau în jurul aceluiași gând, cum să se răzbune pe el. Iar răzbunarea consta în dorința de a-l înconjura pe Jaśniach cu cât mai multă dragoste și de a atinge perfecțiunea în această direcție. Nu-și alcătuisese nici un plan dinainte, dar la nivelul sentimentelor, acest scop se situa în prima atenție. În fiecare minut al vieții de acum, trăia cu speranța neîntreruptă că Łukasz va veni de undeva și o va vedea dormind în patul lui Jaśniach. Se bucura nespus, închipuindu-și suferința lui Łukasz. Dacă vreo întâmplare din lumea exterioară întrerupea acest vis, îl relua mai târziu din locul unde se oprise. Așa se petreceau lucrurile de fiecare dată. Era un coșmar întunecat și mohorât din care izvora mila pentru Jaśniach, așa cum izvorăște lumina din noapte.

Dacă Jaśniach ar fi dorit să devină amanta lui, ca un om normal și un bărbat curtenitor, l-ar fi respins cu un dispreț ucigător. Dar dacă ar fi trebuit să i se dea atunci când se zbugiuma și nu-și afla locul pe lume, ar fi făcut-o fără să stea la îndoială, ca să-i ușureze chinurile. În această hotărâre a sufletului ei stăruia totuși nădejdea că Łukasz o va vedea în brațele lui Jaśniach.

Avea mereu nevoie de această mulțumire aproape irealizabilă care-i înconjura viața interioară ca o cunună veșnic verde. Zâmbitoare și vioaie, veselă și activă, ascundea în inimă puteri necunoscute, priveștea suferințelor lui Łukasz, întreaga epopee a ceea ce putea să se întâmple mai târziu, evenimente știute cu precizie și închipuite cu mare forță de sugestie. Nu o dată se gândea că uitase de Łukasz care era acum un străin pentru ea. Un netrebnic care o înșelase. De aceea, îi ucisese copilul („plodul“). Acum devenise o femeie liberă, cu experiența vieții. Poate să facă ce vrea cu trupul ei. Aici, pe insulă, este „amanta“ poetului Bandos. Chiar așa, „amanta“ lui! E foarte posibil ca cineva să răspândească vestea la Varșovia. Așa cum este cu puțință ca Niepołomski afle și să devină curios...

Și iarăși îl vedea aievea, oprindu-se la ușă, privind prin crăpătură și apărând deodată în prag cu fața-i atotputernică. Ah, atunci visa să fie în patul lui Jaśniach! Culcată lângă el!

Uneori, epuizată de veghea la căpătâiul bolnavului, pleca pentru câteva ore cu trenulețul de munte la Vizzavona sau la Corte. Se întorcea întotdeauna înainte de căderea nopții, ca să fie acasă când avea nevoie de ea. Aceste escapade în locuri pustii, unde trenulețul înainta printr-un târâm de basm, peste prăpăstii și prin tunele, o smulgeau din viața prezentă. De aceea, îi plăceau foarte mult. Prăpăstiile cu pereții acoperiți de macchia păreau niște văi moi, plăcute la vedere. În adânc, ca o dâră de zăpadă, se zărea abia vizibil un pârlăiș încântător – Golo. Stâncile nu se vedeau. Povârnișurile de granit erau ascunse sub verdeața minunată; parcă înadins, pentru ca oamenii nefericiți ce treceau pe deasupra hăurilor să nu-și rănească privirile, să nu se sperie și să nu-și schilodească sufletul vlăguit. Monte d'Oro și Monte Rotondo, cufundați în albul zăpezilor, se înălțau ca două turnuri ale unui templu nemăsurat din aceste văi ale nimănui, unde domnesc pustietatea veșnică și liniștea netulburată, înțesată de arome.

Pe la jumătatea lui iunie, fură nevoiți să se mute de la Ajaccio mai sus, la Vizzavona, deoarece pe malul mării era prea cald. Ewa se duse de două ori la minunata stațiune de munte, care-i amintea atât de mult de Zakopane, pentru a închiria o cameră corespunzătoare. Nu era deloc ușor să găsească o locuință care să întrunească toate condițiile pentru un neurastenic.

A doua oară, la Vizzavona, după ce plăti avansul pentru cea mai potrivită cameră pe care o găsi, Ewa se hotărî să-și îngăduie o vacanță de o zi. Plecă în celălalt capăt al insulei, la Bastia. Aici, înnoptă într-un hotel și își petrecu toată dimineața în pat. Întoarsă cu spatele la orașul străvechi și la murdăria lui, despre care nici măcar evreii din Chęcîn nu aveau habar, stătea pe marginea unei grămezi de cărămizi uitate acolo de cine știe când.

Marea era calmă, albastră, îngândurată și netedă ca oglinda. În depărtare, Ewa vedea cu ochiul liber un nor de un albastru intens, cufundat în nemișcarea mării. Mirată de această pată albăstruie, încremenită deasupra apelor, rămase totuși indiferentă, deși culoarea norului îi atrăgea privirea. Nu se putea să nu viseze, uitându-se la această apariție albastră pe firmament, formă somnolentă în depărtarea fantastică. Îi reveni pe buze un nume fără noimă acum – Łukasz. Cuvântul se identifică de astă dată cu acest nor dens, cu acest nor albastru atât de îndepărtat...

Iată, însă, că deasupra norului cufundat în apă se ivi altul alb ca zăpada, aruncând o umbră întunecată asupra celui siniliu. Atunci, pe norul somnolent apărură de-a lungul și de-a latul pete ușoare.

„Sunt munții îndepărtați, e pământul...” șopti Ewa pentru sine.

Când îl întrebă pe un marinar care trecea prin apropiere ce se vedea acolo, acesta îi răspunse cu o galanterie exagerată că este insula Elba. Da, chiar insula Elba!

— Elba, repetă Ewa.

Din clipa aceea, nu mai văzu mulțimea de corăbii din port, care-și strângeau pânzele grele, înnegrite și bătute de vânt pe vergile uriașe, nu mai văzu pasagerii coborând din oraș ca să urce pe vaporul pentru Livorno, nu mai văzu și nu mai auzi vânzoleala și larma din jur. Ochii ei erau pironiți pe Elba îndepărtată, insula frumoasă și somnolentă.

Dinspre mare, se iscă un vânticel ușor. Soarele ardea orbitor. Apa mării era meru calmă, dar pe întinderea netedă, mată, se formau dâre lucitoare, poteci și cărări ciudate, asemenea șleaurilor, brazdelor și mejdinelor dintre arăturile de primăvară. În unele momente, marea părea o oglindă de cristal, în altele, unduia verzuie și încremenea iarăși. Atunci noianul de ape avea aceeași culoare, fără umbre și nuanțe. Vaporul se smulse încet din port, ieșind în largul mării. Înainta în direcția insulei Capraia, lăsând în urmă o dâră de fum alb și două aripi largi pe întinderea mării... Pieri la orizont...

Ewa ședea în același loc, cu privirile ațintite la insula tainică.

La un moment dat, ochii ei se aprinseră de mânie neostoită, stăruitoare.

Șopti de una singură:

„Așa!”

Rostind acest cuvânt, se ridică și măsură încă o dată insula cu privirea. Apoi se întoarce în oraș. Când trecu pe lângă marea statuie a lui Napoleon, se uită la el, înălțându-și ochii cu un zâmbet de satisfacție. Avea impresia că abia acum vedea această statuie în mijlocul pieței.

„Parola noastră este Elba!“ șopti cu același zâmbet pe buze.

Porni în grabă spre gară și în aceeași zi se întoarce la Ajaccio.

Câteva zile mai târziu, îl transportă cu foarte multă grijă pe Jaśniach la Vizzavona, în locuința închiriată mai înainte, aprovizionându-l cu toate cele necesare.

Îi lăsă chiar o parte din banii „comuni“, cinci mii de franci, de care, trebuie să adăugăm, dispunea în exclusivitate. Restul, adică peste treizeci de mii, îi puse în poșeta din piele de antilopă și în sacul de voiaj. Își împachetă lucrurile în mare grabă și a doua zi, dis-de-dimineață, plecă la Bastia fără să-i spună nici un cuvânt lui Jaśniach. Acolo urcă în vaporul care pleca la Livorno. De la Livorno, luă îndată trenul până la Genua, iar de acolo porni drept spre Geneva.

CAPITOLUL XXXVI

Ședea în grădinița unui hotel din Glion, într-un chioșc cu fața spre lac. În chioșcul destul de încăpător, se aflau câteva măsuțe. Dimineața ciudată așternea peste ape o mohoreală aproape transparentă. Nu erau nori, dar nu era nici soare. Vârfurile munților se înălțau printre zdrențele norilor. Pe lac se așternea o singură dără aurie, răsfrângere firavă a unei raze nevăzute...

Ewa privea tăcută spre lac și, fără să vrea, asculta discuțiile studenților din Lausanne, care se cîsteau la măsuța vecină cu vin ieftin și glume suspecte. Discuția lor o amuza și îi slujea de învățătură, în același timp, poate fiindcă se desfășura în limbile polonă și rusă, sau poate pentru că era foarte tinerească. În minte, parcă i se înfiripa un dans de gânduri negre și luminoase, întunecate și ștrengărești.

Tinerii vorbeau despre toate, vorbeau chiar despre Ewa, și încă destul de frivol. Deoarece nu se trădase prin nimic că înțelege ce vorbesc, acum trebuia să stea și să asculte tot. Curând, ajunse să i se facă lehamite de grosolăniile lor, deoarece studenții nu se fereau

deloc. Îi auzi astfel trăncănind despre părul și ochii ei și făcând presupuneri în legătură cu naționalitatea, sfera socială, originea și purtarea vecinei de masă... Mai ales unul dintre tineri, un șaten zvelt cu nasul lung, foarte chipeș și simpatic, vorbea mereu și cu îndrăzneală despre ea, neslăbind-o nici o clipă din ochi. Că să-i inducă și mai mult în eroare, scoase din poșetă un volum de Charles Baudelaire, pe care-l luase pentru drum din biblioteca de călătorie a lui Jaśniach, și aparent se adânci în lectură. Atunci începură să vorbească și mai liber. O vreme, această trăncăneală strengărească i se păru întrucâtva fermecătoare. Pe fundalul lacului albastru, străjuit de altarele înzăpezite ale munților, glumele nesărate pe seama unui semen păreau un divertisment ademenitor. Dar, curând, Ewa se plictisi.

Își rezemă capul într-o mână și căzu pe gânduri, privind în adâncurile lacului îndepărtat, la linia țărmului de cealaltă parte, la imaginea munților cu vârfurile scufundate în apă. Uită până și de studenții care cheuiau alături.

Deodată, un cuvânt o străpunse până în adâncul ființei, ca o lovitură dată de mâna unui cuțitar. Cineva pronunțase numele lui Niepołomski. Înlemnită, fără să se întoarcă spre ei, ascultă palidă și înfricoșată în liniștea de moarte.

Unul spuse:

— N-aveți decât să faceți un nod la orice aveți la îndemână, ca să vă aduceți totdeauna aminte de cel mai simplu adevăr. Dacă pleava și gunoaiile societății au dreptul să se unească pentru a-și organiza grevele, același drept îl au și cei bogați. Argatul face grevă în timpul seceratului, iar moșierul îl dă afară din locuință, pe el și progeniturile lui, în postul Crăciunului. În acest fel, abuzurile vor înceta.

— Și dacă procedează așa numai câțiva moșieri?

— Nu câțiva, ci toți. Fii sigur, domnule, că șleahiticul polonez are capul pe umeri. Boierimea noastră este în stare să se unească de minune și să-i scoată din case pe greviștii din timpul seceratului, în orice caz, mult mai repede decât toți argații la un loc. Și asta, mă rog, pentru că printre cei din urmă sunt destui slabi de minte și lingușitori, în vreme ce printre șleahitici, mă îndoiesc că ai să găsești vreun filantrop și iubitor de țărani...

— Țăranii polonezi sunt niște lași! susținea altul cu o înflăcărare prostească.

— Polonezii în general sunt așa... E, ce să mai vorbim!

— Dimpotrivă! se amestecă un glas gros, după părerea mea, polonezii... din contră!...

— Ce tot spui, domnule! Într-adevăr, nu duc lipsă de curaj, când jefuiesc casele de bani sau fură zloții din monopolul statului, numai totul să se petreacă pe întuneric și prin străzi înfundate... Spune și dumneata, cine mai poate să scape lumea de pungași?

— Vor veni alte rânduiele, în care nu va mai fi loc pentru bandiți...

— Îți dau ei ție alte rânduiele!...

— Polonezii, dacă sânt buni de ceva, apoi aceasta este căsătoria cu zestre. Cel mai bun exemplu este Niepołomski.

— Acum doarme cu aleasa inimii într-o cabină de pe un vapor în drum spre Noua Zeelandă. Ei, ce zici, domnule?

— Milady își scoate pantofiorii de lac și își descheie bluza de mătase cu degete molatice! Imaginează-ți, domnule, ce cămăși trebuie să aibă, ce furouri de mătase, ce fustițe și ciorapi!

— Szymek, bea ceva că leșini!

— Cu un milion, putea să-și cumpere o mulțime de boarfe la Paris.

— Ei, un milion...

— Ascultă la mine, un milion...

— Totdeauna am simțit o aversiune instinctivă pentru acest Niepołomski. Întemnițatul din Chillon! Un marchiz arogant și declamator!

— Iată argumente temeinice! E un... Zaratuștra.

— Lăsați-l în pace! Vă vine să turbați că v-a luat-o de sub nas pe Milady! N-aveți decât să-l împróscați cu noroi, în timp ce el se plimbă prin lume și își bate joc de voi.

— Un carierist de duzină! Și ce-i cu asta?

— Nu într-un tot. Care dintre voi ar fi în stare să treacă printr-o încercare ca aceea de la Roma și să nu piară, să nu se prăbușească strivit și să reîntre în lume? Să reîntre ca să se ridice din nou. Și s-a ridicat într-adevăr. Acum poate să facă ce-i place. E un om cu cap și poate să ajungă departe.

— Ei, o țineți una și bună cu măreția unui ticălos!

— Există unele ticăloșii care cresc din putregai, așa cum altele rezultă din nenorocire. Acest Niepołomski nu este un netrebnic.

— Să-l ia dracu! Păcat de Milady... O fată ca ea și cu atâția bani! Cum a putut să se apropie de ea?

Ewa auzi acum pentru a doua oară numele lui Łukasz însoțit de amănunte. Pricepu totul. Discuția tinerilor alunecă pe alt făgaș. Începură să se certe pentru un lucru mărunț. Asculta zadarnic, înăbușindu-și bătaia inimii. Veștile auzite o izbeau în moalele capului ca leucile unor țărani beți. Acum trecea în revistă tot ce aflase. Hotărârea fu luată aproape în același timp. Un lucru era sigur... Ochii îi străluciră... Tuși nervos de câteva ori, neputând să se abțină. Simțea că este gata în orice clipă să se arunce la pământ fără să-și dea seama ce face și să-și smulgă părul, hohotind de disperare... Vru să se ridice și să plece... Să plece! Dar nu se putu urni de pe scaun. Totul i se învârtea prin fața ochilor și în cap:

ghețarii albi ai munților, lacul, copacii, orașelul Chillon, oamenii aceștia care discutau în liniște. Avea senzația că se înecă...

Își dădea seama cum nu se poate mai limpede că numai de la acești tineri putea să afle totul. Dar ce să facă și cum să procedeze? Își aduse aminte ca prin vis că unul dintre ei se uita mereu la ea. El trebuia să-i spună totul. Acum, însă... trebuie să discute cu el... să-i zâmbească... Se ridică de pe scaun și plăti chelnerului pentru micul dejun. Când acesta îi dădu restul, îl căută cu privireă pe șatenul cu nasul lung și se forță să zâmbească, așa cum te forțezi să storci sângele dintr-o rană.

După aceea, ieși fără grabă din scuar și se îndreptă spre lac. Mergea pe șoseaua albă și netedă care cobora în meandre ușoare. Nu se uita înapoi. Își simțea capul greu, apăsător parcă de un coif negru, uriaș. De sub coif, părul îi flutura parcă în sus în bucle mari. Inima i se strângea de spaimă și de frig. Nu mai știa nimic din ce avea să urmeze. În ochi îi stăruiau priveliști însângerate... Scene și imagini născute din cuvintele auzite cu o clipă înainte, care o urmăresc strivind-o și îmbrâncind-o de pe Stânca Tarpeiană...

La o cotitură a drumului, se uită înapoi. Studentul alerga cu pași uriași drept spre ea. Îi aruncă o privire ademenitoare... apoi încă una, ca o femeie de stradă. Tocmai atunci ajunse în sfârșit lângă ea. Avea mina nespuse de prostescă a unui învingător. Mergea când înaintea Ewei, când în urma ei, apropiindu-se și depărtându-se cu schimbul. Mulțumită și disperată în același timp, îl pierdea mereu din ochi. Abia când ajunse pe malul lacului, la debarcaderul bărcilor, îl zări așteptând nu prea departe. Se așeză pe o bancă de piatră și își ridică privirea. Tânărul se apropie în tăcere, cu pași de felină, rotindu-și bastonașul cu melancolie. Ewa încercă o repulsiie puternică, vecină cu dorința de a-i scoate ochii, dar se stăpâni, deoarece voia neapărat să afle totul. Așa că îi propuse în limba polonă:

- Domnule, știi cumva să și vâslești?
- Știu... îngăimă studentul, clătinând din cap ca un idiot.
- Atunci, hai să urcăm în barca asta, dar fără călăuză.

Tânărul sări în barcă atât de impetuos, încât era cât pe ce să cadă în apă o dată cu însoțitorul. După o clipă, proprietarul bărcii coborî pe mal, iar Ewa îi luă locul. Se desprinseră de țărm. Studentul vâslea cu înflăcărare, depărtându-se foarte repede de debarcader, mai repede decât ar fi putut s-o facă cel mai inveterat lup de mare. Ewa tăcea. În cele din urmă, tânărul îndrăzni:

- Ce fericire să auzi limba maternă în gură...
- Bine... bine! Lasă limba maternă și vâslește!

Mișcarea vâslelor se întepi și barca tâșni înainte ca un cal de curse. Când erau destul de departe de mal, Ewa întrebă:

- Domnule, dumneata studiezi la Geneva?

- Nu, doamnă, la Lausanne...
- De mult?
- Sunt în anul patru...
- Așa deci...
- Dar dumneavoastră, dacă-mi permiteți să întreb...
- Eu nu studiez nici la Geneva, nici la Lausanne...
- Mă bucur foarte mult. Arătați ca o studentă de la noi...
- Tocmai, am intenția să mă înscriu la Universitate... Numai că nu știu unde...
- Oho, la Lausanne, firește! Vă voi da toate informațiile de care aveți nevoie.
- Mulțumesc, domnule. Sunt mulți polonezi acum la Geneva?
- A, femei sunt într-adevăr foarte multe, ca de obicei.
- În schimb, bărbații sunt mai puțini, ca de obicei?
- Doar câțiva inși.
- Desigur, toți domnii pe care i-am văzut în chioșc sunt de la Geneva?
- Întocmai. Ați ghicit. Până nu demult, erau mai mulți, dar acum s-au împuținat.
- V-am auzit vorbind că cineva a plecat.
- Doamnă, ați auzit toată discuția noastră! E scandalos!... Vă cer solemn iertare, în numele meu și al colegilor mei...
- O, domnule! Cei care au plecat alcătuiesc, cum am auzit, o tânără căsnicie, nu-i așa?
- Chiar așa, o familie abia încheată...
- Scuză-mă, care era numele mirelui? Nu l-am auzit prea bine, deși vorbeați destul de tare.
- Tânărul stătu pe gânduri o vreme, înainte de a răspunde. Se uita cercetător la Ewa, întrebându-se parcă dacă nu avea de-a face cu o persoană prea curioasă. Se vede că înfățișarea partenerei nu-i stârni nici o bănuială, fiindcă spuse:
- Mirele era un oarecare domn Łukasz Niepołomski, un antropolog care promitea destul de mult.
- Și mireasa?
- Mireasa? Ce cuvânt minunat! Mireasa era așa-zisa Milady, moștenitoarea unui nebun bogat din Caucaz, domnișoara Ryłska.
- Domnișoara Ryłska... O rusoaică?
- Nu se poate spune că era rusoaică, dar, de asemenea, mi-ar fi greu să susțin că părea o poloneză sadcă. Se trăgea dintr-o mamă rusoaică, însă tatăl, polonez de baștină, o crescuse ca pe o poloneză. Era un industriaș cunoscut, directorul mai multor fabrici, inventator, creator de trusturi, chiar și aici, în Europa, proprietarul unor case de comerț și bănci la Petersburg, Moscova, Varșovia și Viena. Cred că ați auzit și dumneavoastră de el.
- Poate că am auzit.

— Suferind de cine știe ce boală acolo, s-a mutat la un trust mai bun, pe tărâmul celălalt, lăsându-i singurei fete o grămadă de bani. Rămasă de capul ei, fiindcă mama îi murise mai demult, orfana a venit aici la studii. Avea tot felul de idei menite să ferească lumea, unele chiar foarte originale... Nutrea, de asemenea, multe visuri sălbatice și planuri solitare, imposibil de realizat.

— Și domnul Niepołomski a izbutit să vă smulgă o astfel de bucată?

— Precum vedeți, doamnă. Și pe deasupra, nici măcar nu știu cum a procedat. Pentru că totul s-a petrecut într-un timp foarte scurt. Abia venise.

— Ea era frumoasă?

— Hm, nu din cale-afară, dar nici de lepădat... Deși îmi vine greu să vorbesc despre asta în acest loc, față de...

— Cum s-a întâmplat? Hai, povestește-mi și mie, fiindcă îmi plac la nebunie asemenea istorii. Asta seamănă cu un roman.

— Nu cumva și dumneavoastră veniți la noi cu nu știu câte milioane?

— Se prea poate! Cine știe! Dar nu despre asta este vorba, cine și cum sunt eu, ci de modul în care au loc căsătoriile la Geneva. Cine era proaspătul soț? Spuneai că a venit de curând aici, nu? Cum se numea?

— Łukasz Niepołomski.

— Łukasz Niepołomski...

— A venit aici din țară... Dar ce rost are să ne stricăm buna dispoziție vorbind despre nu știu ce soți și soții? Nu-i mai bine...

— A nu, nu-i mai bine. Eu am o minte sistematică. Dacă-mi povestești totul pe îndelete și cu amabilitate, atunci...

— Atunci ce, doamnă?

— După aceea, o să ne refacem buna dispoziție. Îmi place să bârfesc.

— Foarte bine, am să bârfesc și eu, dar drept zălog, vă rog să-mi spuneți...

— N-am să spun nimic până nu-mi dezvălui întregul adevăr despre...

— De acord. A venit cu trenul. Și-a găsit o locuință, apoi a început să frecventeze biblioteca publică. Citea cu înverșunare și tăcea. Trăia izolat. Și iarăși se cufunda în cărți. Ce mai făcea? Aha... L-am văzut de câteva ori în tovărășia polonezilor noștri. Au început să circule nu știu ce zvonuri pe socoteala lui. Toată lumea, îndeosebi femeile, se interesa de el. În fine, deoarece se înscrisese în asociație, la una din ședinte i s-a pus întrebarea dacă-i adevărat că a stat la închisoare pentru furt. N-am fost de față, asta o știu din auzite...

— Curios! Și ce-a răspuns?

— El a răspuns... Ce-a răspuns el atunci? Scuzați-mă, doamnă, dumneavoastră îl cunoașteți?

— Nu, dar te rog... să continui!...

— A răspuns că a stat într-adevăr la închisoarea mamertină. A mărturisit chiar și de ce. Drept pedeapsă că a furat niște documente de la Roma. Continuăm să bârfim?

— Neapărat!

— În această situație, toate domnișoarele au vrut să-l excludă din asociație. S-a pus la vot. Atunci, în ajutorul fostului răufăcător, a sărit ca o tânără leoaică Milady. A pus pe toată lumea la zid cu tiradele-i „principiale“...

— Ai auzit asta cu urechile dumitale, nu-i așa?

— Nu, o știu tot din auzite. Dar pentru că problema este aproape epuizată, poate că ar fi mai bine să trecem la ordinea de zi...

— Îndată. Și nunta a avut loc curând după aceea?

— Da, n-a trecut prea mult timp. Pentru că așa se întâmplă de obicei: apariția iubirii este urmată la scurtă vreme de... cununie.

— Sunt încă la Geneva?

— A, nu! Au plecat imediat! Au plecat în Noua Zeelandă. Să tot fie vreo două luni... Vor să întreprindă cercetări antropologice printre sălbaticii din arhipelaguri, în Borneo, Celebes, Jawa, Sumatra, știți dumneavoastră, insulele din partea de jos a hărții.

— Dumneata ai fost la cununie?

— Am fost.

— În catedrala catolică?

— Da. Am impresia că toate acestea vă interesează foarte mult...

— Nu. Ajunge!... Ei, acum să trecem la ce voiai să-mi comunici dumneata. Te ascult, domnule.

— De bună seamă, voiam să vă spun... Voiam demult să vă spun, doamnă, că eu... adică... dacă aș putea să vă spun... Da' de unde! Nici o femeie de pe pământ, de când e lumea lume, n-a mai avut și nu va mai avea ochi ca ai dumneavoastră! Vă jur! Aveți un păr splendid, atât de frumos, încât e de-a dreptul scandalos! Dar mai aveți și o gură... Într-un cuvânt... În definitiv, ce pot spune eu? Dumneavoastră știți mai bine decât mine. Dar ce înseamnă asta?

— Într-adevăr, nimic. Dumneata locuiești la Geneva?

— La Lausanne, doamnă, Rue Fribourg 32... Stanisław Liwicki... Rue Fribourg 32. Iar acolo, pe colină, este hotelul „Cigne“, însă *dépendance*... adăugă melancolic, cufundându-și privirile în ochii Ewei.

— Te rog să nu fii atât de emoționat, pentru că s-ar putea să-ți faci rău. Te-am întrebat de adresă, deoarece voiam să știu unde vrei să cobori. Fiindcă eu aș dori să mă întorc la Montreux.

— Și eu n-aș putea avea fericirea să vă însoțesc?

— Aș prefera ca dumneata să cobori aici.
 — Aici, adică în... apă?
 — Cum crezi că e mai bine.
 — Eu cred că ne aflăm în mijlocul lacului.
 — Ah, ești însuportabil!
 — Deci dumneavoastră vreți să sar îmbrăcat în apă?
 — Nu sunt dornică de priveliști din Elada.
 — E limpede. Dar dacă m-aș îneca, să zicem?
 — Presupun că nu vom ajunge până acolo. De altfel, sunt gata să pun o coroană de douăzeci și cinci de franci pe mormântul dumitale proaspăt și să te însoțesc îmbrăcată în doliu pe ultimul drum. Am o rochie neagră foarte frumoasă.

— Dar cu inima îndurerată, nu-i așa? Măcar cu un pic de jale în suflet.

— Da, cu o picătură de jale pe obraz. Pentru colegii dumitale va fi de-ajuns. Poate că și pentru dumneata... Căci, firește, dumneata nu crezi în nemurire, nu-i așa?

— Nu cred, doamnă. Dar ce răsplată materială mă așteaptă? Dacă aș ști că... chiar în clipa asta... În acest caz... După dobândirea ei, sunt gata să sar în apă numaidecât și, experimental, fără îndoială, să mă înec în prezența dumneavoastră.

Ewa izbucni în râs și privi la cer. Barca, necondusă și neîmpinsă de vâsle, se legăna pe valurile mărunte, ce se îndreptau spre mal. Oprindu-se din râs, Ewa spuse:

— Domnule Lwicksi, m-ai mințit!

— Liwicksi, vă rog, la dispoziția dumneavoastră.

— Domnule la dispoziția dumneavoastră, m-ai mințit afirmând că Łukasz Niepołomski s-a căsătorit cu domnișoara Rylska.

— N-am obiceiul să mint, când nu este neapărată nevoie, se împotrivi Liwicksi cu mândrie.

— Se vede că era nevoie. Dumneata nu ai de unde să știi că Niepołomski este căsătorit!

— *Da liegt der Hund begraben!*¹ Doamnă, blestematul ăla de Niepołomski a obținut divorțul imediat după venirea lui aici, spre necazul meu, sau puțin mai târziu. A obținut divorțul datorită ajutorului bănesc pe care i l-a acordat generoasa Milady. Aveți cuvântul meu că l-a obținut, întrucât cu bani poți să obții două sau chiar trei divorțuri. Vă jur, doamnă, că am fost la cununia lui! strigă, agitându-și mâna dreaptă.

— Poți să-mi dai vreo dovadă că această cununie a avut loc cu adevărat? O dovadă... certă? Ți-ai dat cuvântul... așa este... Dar dovada, o dovadă pe care să i-o pot arăta unei persoane...

¹ Aici zace un câine înmormântat (germ.).

— Pot... Pot să vă aduc o copie după actul de cununie. O să v-o aduc acasă, dar problema e când? Doamnă, v-o aduc chiar azi, e bine?

— Bine, domnule, să mi-o aduci neapărat!

— Da, dar unde s-o aduc?

— La hotelul „Gramont“. Mă numesc Ewa Pobratyńska.

— Așadar, nu Niepołomska?

— Nu, nu Niepołomska! chicoti Ewa. Dar cum poți s-o obții astăzi? În ce fel?

— Mă duc la Geneva... Peste o oră pleacă un tren. Și mă întorc diseară.

— Bine, domnule, însă acum? Acum?

— Ce-i acum?

— Domnule, ești într-adevăr un om de cuvânt?

— Cel puțin așa mă consider!

— Atunci... Ce să fac? Aș vrea să rămân singură, chiar acum și aici, în barca asta!

— În barca asta! Chiar așa?

— N-ai vrea să mă lași singură? Până la mal nu e prea departe. Hai, domnule, fă-o! Sau dacă nu, voi sări eu! Ah, nu pot!

Studentul îi observă mișcarea. Fața i se alungi și se posomorî. Aștepta descumpănit, cu ochii holbați.

— Doamnă, v-am jignit cu ceva... Dar cu ce, pe viul Dumnezeu! Vă rog să mă iertați... Dacă aș fi știut!

— Nu-i nimic! Trebuie să rămân singură, domnule! ridică glasul.

Albeața disperării îi acoperi pupilele. Își împreuna și își frângea mâinile convulsiv. Gura întredeschisă, chipul foarte palid. Studentul ședea încurcat, cu capul în piept. Cugetă adânc. Șopti:

— Dacă m-ați iubi măcar o secundă atât de mult! O singură secundă!

— Pleacă, pleacă! gemu Ewa.

— A, asta-i ca la operă!...

Se ridică încet de pe banchetă, desfăcându-și picioarele. Privi spre țărmul îndepărtat și mormăi cu trufie:

— De vreme ce nu suntem pe placul doamnei, se cuvine să o ștergem. Pricep. Dar dacă prăpădiții ăia de pe mal se uită la isprava mea și vor vedea un asemenea final, or să se îmbolnăvească de răs.

Se concentră o clipă, apoi se aruncă în lac. Întârzie un răstimp sub apă, după care ieși la suprafață și începu să înoate repede, în direcția malului, spre casele albe din Montreux.

Ewa răsuflă ușurată. Se prăbuși pe fundul bărcii, cu fața în jos. Începu să-și rupă îmbrăcămintea, să-și smulgă părul și să plângă în hohote cât putea de tare. Lăsată în voia ei, barca se legăna pe

valuri într-o parte și alta. Prinse de margini, vâslele tresăreau neputincioase.

CAPITOLUL XXXVII

A doua zi, Ewa se trezi din somn foarte târziu. În pofida așteptărilor, dormise mult și adânc. Când se culcase, credea că insomnia n-o va lăsa să pună geană pe geană, ca pe Jaśniach. Își amintea că pusese capul pe pernă, tremurând din tot trupul și plângând fără încetare. Dar adormise numaidecât și dormise fără întrerupere pe aceeași parte până aproape de amiază. Era liniștită, nepăsătoare, rece. Se bucura la gândul că ieri trecuse prin tot ce putea fi mai rău. Acolo, pe lac, scăpase de povara inimii, puroiul se scursese din rană.

Ah, ieri. Pe lac!

Acum ședea înaintea oglinzii și se privea.

Ușor, abia sesizabil, gândurile i se îndreptau cu teamă spre constatarea că acum n-o mai leagă nimic de Łukasz Niepołomski. Nimic! Amintirea unei mângâieri pe care o inventase chiar ea și i-o împărtășise și lui Łukasz i se înfipse brusc, ca un cuțit, în inimă. Nu-i mai leagă nimic. Doar această amintire nu i-o va smulge nimeni! Acum Łukaszek sărută, mângâie și posedă în același fel corpul alteia. Pentru el, această altă reprezintă aceeași femeie. Mai urâtă sau poate chiar mai frumoasă... Așa cum orice bărbat poate fi la fel ca Łukasz, ori mai chipeș decât el, ca Szczerbic sau studentul Liwicki, de pildă. Tot ce-a fost a trecut și nu se mai întoarce... N-a mai rămas nici o urmă. Dacă totuși ar mai exista vreuna, dacă?... „Nu-i oare mai bine că totul se transformă asemenea băligarului de pe câmpuri sau gunoiului pe care câinii îl împrăștie prin șanțuri? Nu există lucruri rele în lumea asta...”

„Dacă ar fi știut mai demult, medita cu capul rezemat în mâini, n-ar mai fi avut de ce să-l părăsească pe Jaśniach. Mai mult ca sigur că bietul om a murit și zace acum undeva acolo, în micul cimitir, străjuț de pereții cenușii în munții din Corsica. Totul este întâmplător, căscă, trecător și străin. Haosul și duhoarea de cimitir domnesc pretutindeni. Nu știm nimic, totul este mânuit de altcineva...”

Un fior îi străbătu iarăși inima, un fior cu neputință de biruit. Amintirea acelei mângâieri și certitudinea că nu va mai avea parte niciodată de ea! Deodată, sufletul își pierdu stăpânirea de sine, devenind parcă o rachetă care se smulse din lanțurile trupului și irumpse afară. Pluti în înălțimi ca un șarpe luminos, apoi explodă și se prefăcu în pulbere și neființă...

Din fericire, cineva bătu la ușă. Se ascunse după draperia nișei care-i slujea drept dormitor și răspunse aproape cu bucurie:

— *Entrez!*

Ușa se crăpă și își făcu apariția cu multă prudență studentul pe care-l cunoscuse ieri. Privi cu luare-aminte prin încăpere și, nevăzând pe nimeni, arătă mobilelor, dulapurilor, fotoliilor și perdelelor o hârtie oarecare.

Ewa se uita la el printre cele două jumătăți ale draperiei. Ghici că îi arată copia după actul de cununie. Întinse mâna de după draperie și-i ceru documentul. Liwicki se apropie în vârful picioarelor și-i înmână actul împodobit cu sigilii. Înclinându-se și gesticulând, vru să tragă puțin perdeaua la o parte, dar certat cu asprime, renunță și se așeză în fotoliul de lângă ușă, așteptând ca un petent politicoș. Ewa se ghemui pe sofa și citi cu atenție copia de pe actul de cununie. Nu mai era nici o îndoială, întorsese ultima pagină.

Mototoli hârtia și o aruncă într-o cutie, unde ținea tot felul de mărunțișuri. Apoi se așeză pe un scaun și, împreunându-și mâinile sub cap, își pironi privirile în gol. Parcă acum vedea pentru prima dată această nișă și camera învecinată. Băgă de seamă că în amândouă încăperile pardoscula era acoperită cu o țesătură groasă, plăcută la culoare. La ferestre, atârnavu perdele de catifea purpurie, care se puteau trage pe galeria groasă de metal. Un pat larg de fier cu măciulii argintii, spălătorul de marmură și o gravură cu rama lată reproducând un tablou de Correggio.

Cât era de curat! Prin geamurile transparente, se vedea lacul odihnind în ceața rară, aurie. Pe oglinda apei se desenau dâre și câmpuri de culoarea gheței. Într-un loc, soarele răsfrânt în adânc strălucea ca o stea fărâmițată. Dincolo de Lemán, lanțurile îndepărtate ale munților, culmi acoperite de zăpadă. Dâlma de pădure se cățara în sus pe stânci, ca pulpana veșmântului unui titan. Iar acolo, munții se văd aproape tot atât de bine că și norii. Zdrențe de nori albi ca zăpada înconjura peisajul tot atât de bine ca o cingătoare. La un moment dat, brâul pufos se puse în mișcare...

La vederea munților descoperiți, Ewa nu reacționează în nici un fel. Sentimentul de jale înăbușită fața de lacul încremenit se pierdu în zgomotul ciudat din creier.

„Am scăpat de el...” șopti abia auzit, ca să n-o audă studentul așezat pe fotoliul de lângă ușă.

„Am scăpat”, șopti încă o dată.

Se ridică de pe scaun și se apropie de oglinda montată în ușa dulapului. Se privi cu ură, măsurându-se din cap până în picioare și îngăimând prostește:

„Acum sunt într-adevăr liberă“.

Văzu în oglindă că draperia se dă la o parte și Liwicki intră în dormitor. Îi văzu fața aspră, palidă și ochii mișiți. Privirile vădeau un curaj neprefăcut. Era deosebit de puternic, naiv și sălbatic, poruncitor, gata să se retragă și să aștepte dincolo de draperie. Ewa tăcea, uitându-se la el cum stătea pe fundalul draperiei roșii. Văzându-i privirea nesățioasă și mâinile ca niște gheme băgate în buzunare, simți dintr-o dată că trebuie să se dea numaidecât acestui om sau să moară. Altă ieșire nu mai exista.

„Bine, dar sunt liberă...“ șopti cu un zâmbet nevinovat și fermecător, desfăcând panglicile înnodate cu care se încheia halatul în față.

Pe jumătate dezbrăcată, se întoarse zâmbind spre el și întinse brațele. O înșfăcă mormăind și o strânse la piept. Ewa nu mai apucă să-și dea seama când și cum o ridică în brațe ca pe o pană și o întinse pe pat.

CAPITOLUL XXXVIII

Mergea de multă vreme și parcursese un drum lung, dar nu simțea nici cea mai mică oboseală. Dimpotrivă, era din ce în ce mai vioaie. Respira tot mai ușor. Cu toată căldura și praful de pe drum, ar fi mers așa până la capătul lumii. Se afla pe Avenue du Bois de Boulogne și înainta pe alea pentru pietoni din partea stângă, care o atrăgea în ea, ademenind-o să meargă tot mai departe.

Înainte, la capătul drumului, se deslușeau copacii acoperiți cu o culoare ciudată, trandafiriu-albăstruie. În urechi îi răsună uruitul caretelor, al trăsurilor închise și deschise, al birjelor, docarelor și al fiacrelor care grăbeau spre câmpul de la Longchamp, unde aveau loc întrecerile. Pe dinaintea ochilor, se scurgea puhoiul de lume.

Mii de pălărioare de damă, veșminte asemenea unor fluturi multicolori, haine bărbătești luxoase, cai arătoși, calești orbitoare, slujitori în livrele seumpe. Această viața zgomotoasă, etalând bo-

găția conform etichetei, aparent modestă, viață furtunoasă, făcând ape-ape în mulțimea de culori, o atrăgea și o orbea totodată. Șarpele uriaș de culori și străluciri mișcătoare, vizibil de departe, o fermeca. Ewa visa cu ochii deschiși. Din când în când, o năpădea o dorință nestăvilită de a intra în acest șuvoi de trăsură și a-și ocupa locul ce i se cuvenea.

Forța îmbătătoare a frumuseții, a înfloririi culturii și a luxului îi producea o plăcere care lăsa totul în umbră. Cum mai râdea acum de ea, închipuindu-se la ghișeul din cofetăria din Varșovia. Râdea cu bunătațe și nesaț. Aproape fără să-și dea seama, lăsa să crească în sufletul ei înflăcărarea luminoasă și acaparantă la vederea atâtor străluciri și culori.

Venise la Paris în aceeași noapte, după ce se „răzbunase“ pe Łukasz. Faptul că se despărțise cu răceală de studentul de la Lausanne tocmai când acesta părea mai încântat de sine îi producea o bucurie tainică, surdă și de rău augur. Își spusese: „N-are decât să mă dorească puțin... și încă fără speranță... Să afle și el ce înseamnă să dorească și să caute zadarnic în așternut în nopțile întunecoase, cu mâinile vlăguite de deznădejde. E tânăr, o să-i folosească“.

Venind la Paris, nici ea nu știa de ce, voise să zidească și să înăbușe în ea „răzbunarea“ de pe malul lacului Lemăn. Uneori o năpădea o rușine fără margini, urmată îndată de disperare.

Aceasta se abătea asupra ei întâmplător, asemenea Hoțului din Apocalipsă, despre care „nimeni nu știe la ce oră vine“.

Atunci zvâcnea în picioare și fugea încotro vedea cu ochii; pe câmp, aiurea, pe stradă. Colinda tot felul de tavernă și cabarete, teatre, circuri și tarabe... Rătăcea seara târziu pe străzile gălăgioase. Simțea un gol înăuntrul ei, ca și când și-ar fi smuls sufletul. Avea nevoie de speranță ca de aer. Trăise atâtă vreme numai cu speranța! Tot ce i se întâmplase la Varșovia, la Nisa și în Corsica fusese doar ceva trecător. Cel mai important lucru din viața ei, rațiunea de a fi, fusese așteptarea lui Łukasz și speranța că se va spovedi la picioarele lui de tot ce făptuise. Fiindcă el alungase toți capelanii, devenind singurul ei duhovnic. Acum, însă, toate chinurile îndurate se stinseseră ca un foc peste care turnase apa „răzbunării“ de lângă lacul Lemăn.

În locul rămas pustiu după smulgerea sufletului, sălășluia acum o pereche murdară, neagră – rușinea și deznădejdea. Se răsucea în forme tulburi, întrupându-se în năluciri care de care mai ciudate și în dorința de a uita. În piept, îi creșteau aversiunea și ura fără obiect, ca niște gorgone.

Umbla prin acest oraș străin, căutând distracții, priveliști neobișnuite, lucruri noi, șocante, fenomenale. N-o mulțimea nimic, cu toate că orice vedea, îi părea nou și enigmatic. Câteodată, un

amănunt dintre cele mai comune, nou însă pentru ea, îi stârnea poște nenumărate și planuri nesăbuite.

Să plece în America, să intre la Facultatea de Medicină din Lausanne, să devină soră de caritate, să se arunce în vâltoarea politicii și activității sociale, să-i pozeze ca model lui Rodin și în primul rând să ducă o viața pe picior mare, zgomotoasă, plină de faimă și aventuri. De întâmplări ieșite din comun și mereu altele.

Acum, când mergea singură pe trotuar, această energie încordată începea să se trezească din nou. Îi trecu prin minte să-și cumpere un cal, un costum de călărie și să se plimbe zilnic la aceeași oră pe cealaltă parte a străzii. Gândurile i se precipitară în această direcție. Începu să-și facă planuri unde și cum să-și cumpere un astfel de cal, întrebându-se cam cât ar putea s-o coste. O mie, două mii de franci?... Calul trebuie să fie murg și focos. Costumul de călărie. Pălărioara de croială originală, semănând ca două picături de apă cu aceea din miniatura „prințesei“ Vaughan. Da, una la fel! O va înconjura cu o voaletă purpurie, legată identic. Va comanda să i se facă la Reboux o asemenea pălărioară cu aceeași formă. Doar a mai fost o dată acolo! A văzut mulțimea de lucrătoare. Lumina becurilor electrice, uriașe, mesele lungi. Chipurile aplecate deasupra meselor. Florile, flori artificiale, milioane de flori! De la ora opt de dimineață până la nouă seara, le treceau prin mâini puzderie de flori artificiale, flori și iarăși flori. În timp ce își alegea pălăria, se uitase la chipurile „acestor fete“ și își așternuse pe buze un zâmbet otrăvit.

Privise cu simțăminte contradictorii la manifestările nespuse de amabile ale domnișoarei care o ajuta să încerce fiecare model. Acum se va duce iarăși acolo, va chema pe directorul general, oho, îl va chema pe câinele ăsta și își va comanda o pălărioară-cilindru de formă cu totul necunoscută. Va insista ca noul model să se numească „Vaughan“. Dacă nu vor vrea să i-o facă, va apela la Virot sau la Loys. Dar trebuie să i-o facă, ticăloșii!

Unde va ține calul! În vreo remiză de la Longchamp sau Auteuil. E cam departe. Se hotărî să se ducă până acolo și să întreprindă primii pași. „Mă vor înșela. Oho, mă vor înșela cu siguranță, dar n-are importanță.“ Avea și ea atâta minte încât să-și dea seama dacă un cal este frumos și puternic. De altfel, când se va plictisi, va putea să-l vândă oricând primului amator pe nimica toată.

Porni în grabă spre pădure. La o cotitură a aleii, prin îmbulzeala de trăsuri, carete și birje de tot felul, aruncându-și privirile în mulțime, văzu doi ochi ațintiți asupra ei. Scoase un strigăt ușor și își încetini mersul.

Era Szczerbic.

Sedea într-o caretă deschisă, pe bancheta dinainte, cu spatele la vizitiu, în fața unor doamne venerabile, în veșminte bogate.

Discuta vesel și vioi cu ele, pironindu-și în același timp privirile pe Ewa. La un moment dat, se înclină adânc și politicos.

Careta înainta atât de încet în lanțul de trăsuri, încât Ewa putea să-l întreacă. Se grăbi s-o facă, numai ca să nu mai simtă privirea lui Szczerbic ațintită asupra ei. Simțea că roșește și trădează singură tot ce se petrecuse pe malul Lemanului. În clipa aceea, înțelese că în viața ei se întâmpla un lucru nou. Încercă senzația că abia acum își aducea aminte de existența lui Szczerbic.

„Ah, adevărat! Mai e și Szczerbic pe lumea asta. Conte drăguț. Cum își mai frângea mâinile albe la Nisa și cum mai suspina când l-am părăsit în salon...”

Iuți pasul și simți iarăși că roșește.

„Căsătorește-te cu mine. Altfel, nu!” șoptise printre dinții încheștați. Îi împinsese hanii în mână, iar mai târziu: „Rămâi cu mine, locuiesc aici la etaj...”

Careta o ajunsese din urmă și privirile lui Szczerbic se opriră iarăși asupra Ewei. Încremenite, stinse.

Nu se uită spre el. Pășea cu ochii ațintiți în depărtare, cu chipul împietrit. Dar chiar de pe atunci simțea nevoia să discute cu el. Se miră că putea fi atât de aspră cu el, cu Szczerbic. Cum așa? Tocmai cu Szczerbic?

De ce trebuia să fie aspră? De ce? Din ce cauză?

Doar acum nu mai avea nici un motiv de supărare. Łukasz și sufletul ei, robii lui, încetaseră să mai existe.

Deodată, o durere ascuțită, ca o revanșă pentru tot ce făcuse, îi străpunse inima. Nu mai simțea că merge înainte, nu mai simțea că trăiește. Își mișca picioarele ca un automat...

Brusc, o undă de plăcere... Convingerea că în clipa asta trebuie să fie frumoasă... Că are un mers atrăgător, de feline. O suplete voluptuoasă. Privind-o, Szczerbic avea probabil impresia că vede o minune. Simplul fapt că o zărise întâmplător pe stradă, știa prea bine, constituia pentru el un fenomen extraordinar. Asemenea unei amintiri de altădată, îi trecu prin minte gândul că Szczerbic este singura ființă de care putea să-și lege speranțele, că în acest furnicar uriaș, el era singurul care-i cunoștea numele și calvarul. Își ridică privirea spre el, zâmbindu-i luminoasă, tăcută și rugătoare în același timp. În clipa aceea, era nespus și neasemuit de frumoasă. Clipa de vrajă neînțeleasă, de exaltare. Emană o atracție necunoscută, stârnind curiozitatea.

El îi văzu zâmbetul, dar nu-și schimbă înfățișarea și nici nu întrerupse discuția cu doamnele distinse din caretă. Ewa hotărî să se întoarcă, dar se temu că-l va pierde din ochi și nu va mai izbuti să-l găsească în Parisul ăsta uriaș. Era convinsă că va trebui să-l caute și, negăsindu-l, ar putea să cadă iarăși pradă suferinței ascunse adânc în cutele sufletului. Căutări febrile, treziri bruște noaptea și aștep-

tarea zorilor izbăvitori... Dar nu mai trebuia să ducă dorul nimănui! Mai are vreun rost să dorească ceva sau pe cineva? Se săturase de atâta așteptare și dor, mai ales că rezultatul fusese de asemenea natură, încât acum nu mai avea puterea să o ia de la capăt.

„Deci, ce-mi rămâne de făcut? se întrebă. Să aștept până când va binevoi să coboare din trăsură? N-are cum să se dea jos și să părăsească niște persoane atât de sus-puse. Probabil că sunt niscaiva mătuși bogate. Nu se poate compromite din cauza unei femei care se îndreaptă singură spre pădure. N-ai decât să înțepești acolo, gură-cască! Că mult îmi pasă mie de tovărășia ta!”

Zâmbi răutăcioasă, așa cum i se întâmpla tot mai des în ultima vreme, și se gândi posomorâtă și ironică totodată:

„Acest Szczerbic este ultima mea amintire de la Łukasz... Da, da! Ar merita să flirtez cu el!... Micul conte! Chiar că n-ar strica! Cred că e plăcut să flirtezi cu cineva care te-a iubit cândva și cu care te întâlnești iarăși peste ani. Totul e cunoscut dinainte, nu mai e nevoie de ocolișuri și tatonări, de minciuni introductive, recunoașteri și tot felul de șiretlicuri...”

Careta cu Szczerbic se depărtă și pieri undeva. Ewa se sperie puțin când observă că ochii împietriți nu se mai uitau la ea. Pășea agale, pradă unei dezamăgiri adânci. Ajunsese în pădure și zărea iazurile lucind în depărtare. Avea intenția să se întoarcă din drum și să-și poarte cu ea dezamăgirea, ferecând-o în inima strânsă. Se hotărî însă dintr-o dată, în ciuda oricăror așteptări, să revină la gândurile dinainte despre calul murg. Cu un efort de voință, îl și vedea aievea și îi simțea mirosul de sudoare când avea să se ca-breze și să sară sub ea.

Va comanda o zăbală persană și-l va stăpâni cu ușurință. De asemenea, va pune să i se facă piteni mici, dar foarte ascuțiți pentru cizmele cu carâmbi înalți. Armăsarul o să arate grozav!

— Bună ziua, domnișoară! răsună de foarte aproape, din spate, glasul lui Szczerbic.

— Bună ziua, domnule, răspunse Ewa cu răceală.

Acum, contele nu mai făcu nici o impresie asupra ei. Ar fi fost în stare să jure că nu se mai bucura că-l întâlnește.

— Ești singură?

— După cum vezi. Te-am văzut într-o trăsură, iar acum ai apărut de undeva dintr-o parte sau din spate. Încotro te duci?...

— Abia le-am expedit pe distinsele băbății cu care m-ai văzut.

— Ca să nu te vadă vorbind cu atâta ușurătate pe... trotuar.

— Sunt verișoarele mele. Dumneata ești uimită că n-aș vrea să se știe de cunoștința noastră. Ar fi înjositor pentru dumneata, dacă aș fi silit să dau explicații... Pentru că ele nu te cunosc. Există unele obiceiuri care trebuie respectate...

— Înțeleg. Domnule, nu știi cumva, din întâmplare, unde aş putea cumpăra un cal, însă unul plin de neastâmpăr, aproape sălbatic? Care să necheze şi să izbească pământul cu copita, să fie frumos, cu coama zburliată, neîmblânzit şi cu botul plin de spumă. Musai să fie murg, negru ca noaptea, cu părul catifelat şi capul mic. Iar ochii să-i aibă neapărat săngeroşi!...

— Dumneata ai nevoie de un asemenea monstru? se interesă Szczerbic.

— Natural.

— Sunt gata să-l caut!

— Nu te-am rugat să-l cauţi. Te-am rugat numai să-mi spui cui să mă adresez.

— Crezi că te-ai putea descurca singură? Îţi voi trimite un om care să aibă grijă de toate...

— Te previn că mă mulţumesc doar cu sfatul dumitale, dacă vrei într-adevăr să-mi faci un serviciu. N-am nevoie de nici un „om”. Un om!

— Bine, dar!...

— Să nu mai vorbim despre asta. Vei sta multă vreme la Paris?

— Nu ştiu. Cred că voi pleca destul de repede. Dar dumneata?

— Cred că eu mă voi stabili aici; aici sau în alt oraş din Franţa.

Sau poate la Lausanne... Nu m-am hotărât încă.

— Adevărat? Nu mai vrei să te întorci la... Varşovia?

— În nici un caz.

Szczerbic tăcu un răstimp destul de lung. În cele din urmă, întrebă timid:

— Te rog să mă ierţi că insist, dar aş vrea să ştiu...

— Ce anume?

— Te-ai întâlnit cu domnul Niepołomski?

— Nu.

— Nu? Ciudat.

— Într-adevăr, e ciudat.

— E ciudat, pentru că a venit la mine, aici la Paris, un oarecare domn Horst.

— Horst! exclamă speriată.

— Horst. Unul dintre marii industriaşi. Un om putred de bogat. L-am cunoscut mai demult la Varşovia. Acum se spun despre el vrute şi nevrute. M-am mirat când m-a onorat cu vizita lui, fiindcă niciodată nu l-am admirat, cu atât mai puţin aici, unde trăiesc izolat, într-o linişte deplină...

— Ce ţi-a spus?

— Mi-a vorbit foarte mult despre dumneata.

— Despre mine?

— Abia de la el am aflat că vă cunoaşteţi foarte bine. Mi-a povestit, înainte de toate, că Niepołomski a fost la Varşovia...

— Când a fost Niepołomski la Varșovia?
— Imediat după plecarea noastră, în martie.
— Imediat după plecarea noastră, în martie... repetă Ewa încet, cu glasul pierdut și întretăiat.

— A fost la părinții dumitale. Atunci s-a întâlnit cu Horst și, îți închipui cât am fost de supărat, i-a spus lui Niepołomski că dumneata ai plecat cu mine în calitate de... Domnișoară, înțelegi ce-a fost în stare să trăncănească acest om?

— Desigur.

— Niepołomski a înnebunit de furie și s-a repezit la el. A fost un scandal de pomină. A doua zi, Niepołomski a dispărut din Varșovia și nu l-a mai văzut nimeni.

— Așa deci... a suspinat, a râs și nu l-a mai văzut nimeni...

— Atunci Horst a plecat la Paris, reluă Szczerbic cu sarcasm, ca să se convingă personal și la fața locului dacă i-a spus adevărul lui Niepołomski. Se vede că m-a urmărit multă vreme, până când, descurajat, a venit să mă întrebe de dumneata. Susținea că acționează în numele părinților dumitale. Se înțelege, n-am știut să-i spun ce ai făcut de când ne-am despărțit la Nisa, iar zvonurile care mi-au ajuns la ureche nu le-am repetat...

Ewa pășea acum adâncită în gânduri. Ținea capul ridicat, aproape dat pe spate. Privea la vârfurile copacilor. Pe buze îi stăruia un zâmbet ciudat. Chicotea atât de tare și de neplăcut, încât Szczerbic se depărtă puțin de ea.

— Revenind la cal... îndrugă în grabă, mă vei ajuta, nu-i așa? Te rog să mi-l trimiți pe omul acela care să-mi spună unde să mă duc...

— Și unde să-l trimit?

— Hm! Place de la Nation 12. Etajul trei. Așadar, Łukasz Niepołomski a fost la adresa noastră din Varșovia de la etajul trei?

— Așa zice Horst.

— Și Horst unde-i acum?

— Mai mult ca sigur că s-a întors la Varșovia.

— Dumneata ai auzit într-adevăr că Niepołomski a fost la Varșovia, la locuința noastră?

— Da, domnișoară, am auzit într-adevăr, răspunse Szczerbic încet.

— Niepołomski a fost în locuința noastră din Varșovia, iar Horst i-a spus acolo că eu am devenit amanta dumitale și am plecat amândoi în străinătate. Foarte bine. E în ordine.

Începu să fredoneze încet:

„Noapte de mai, tăcută, fermecată,

Cu flori de liliac înmiresmată...”

Szczerbic o sfătui cu glasul adânc și compătimator:

— Liniștește-te, domnișoară!...

— Domnule... ai putea să juri înaintea lui Dumnezeu, înaintea Domnului nostru Isus Christos, că Niepołomski a fost la Varșovia în primăvară, după ce-am plecat noi, că Niepołomski a fost la noi acasă și a aflat de la Horst că eu am devenit amanta dumitale și am plecat amândoi în străinătate?

— Domnișoară, pot să jur înaintea lui Dumnezeu că ți-am spus numai adevărul, așa cum l-am auzit de la Horst, că ți-am spus tot ce-am aflat de la el. Niepołomski a fost la Varșovia după plecarea noastră. Horst i-a spus că dumneata ai plecat cu mine. După aceea, a dispărut și nu l-a mai văzut nimeni.

— Ei, dacă-i așa, totul este cum nu se poate mai bine. Despre asta-i vorba. Ce rost are să ne mai certăm degeaba?

— Nu mai vorbi așa, domnișoară!

— A, nu-i nimic. Sunt pe deplin liniștită. Pentru că, nu-i așa, nu există nici o dovadă în scris că mi-ai spus adevărul. Ce dovadă poți să ai? De unde s-o iei, o, Doamne! Nu-i așa, domnule?

— Ce tot spui, domnișoară?

— Spun că și așa totul e în ordine. Mă întreb numai dacă a fost într-adevăr așa. Fiindcă, dacă totul corespunde realității, nu văd de ce ne mai certăm.

— Vrei să te întorci acasă?

— Eu? Fără îndoială.

— Îmi dai voie să te conduc? Ești atât de palidă...

— A, nu, nu! Nu! Acum n-aș vrea să mă duc acasă, să stau în camera mea! Pentru nimic în lume, nu vreau să mă duc acum acasă! Mă mai plimb puțin. E atât de plăcut aici... Mi-ai povestit atâtea! Și Horst, ce om cumsecade!... Locuiește la noi. Uite că mi-am adus aminte de cămăruța mea... Tata este foarte bătrân. Neputincios, umilit și amărât. Cei ca el... Nietzsche susține că unii oameni există numai pentru a fi de folos celorlalți și așa și trebuie... Tata, însă... Și tocmai atunci și-a găsit și Niepołomski asta să vină! În sfârșit, a venit. Iar eu nu eram acasă! Iar bunul Horst...

— Îmi pare rău că ți-am spus toate acestea...

— O, nu! Mi-ai făcut un mare, un foarte mare hatâr. Pentru că, vezi dumneata, acum a ieșit la iveală un lucru important. Cel puțin acum se știe că Łukasz Niepołomski este un om cinstit. Bine că măcar el n-are ce să-și reproșeze! Doar despre asta-i vorba. Domnule, el a fost, este și va fi întotdeauna un om cu conștiința curată!

Ochii Ewei fulgerară înfricoșător, când șopti:

— Cu mine, însă, lucrurile nu stau tot așa! Ha, ha!

Nu prea departe de aleea pe care treceau trăsurile, într-o latură, era o bancă printre copacii uriași. Se așezară acolo. Ewa se aplecă și desenă pe nisip cu vârful umbrelei semne neînțelese.

– Mai înainte, rosti îngândurată și parcă foarte serioasă, aveau impresia că suntem în Łazienki. N-a trecut prea multă vreme!
– Îți mai aduci aminte, domnișoară?
– Firește. Am o memorie bună. Tocmai mă întrebam... Dar în definitiv...

– Hai, spune, te rog.
– Pur și simplu, un asemenea răspuns nu există.
– Eu pot să-ți răspund la orice întrebare!
– De astă dată, nici dumneata nu poți să faci nimic.
– Încearcă, domnișoară!
– Aș vrea să aflu un lucru foarte simplu: dumneata nu știai că... să zicem... Dar n-are rost să te mai întreb...

– De ce... Doar nu costă nimic!
Un zâmbet răpitor îi flutură pe buze.
– Și așa, tot n-am să te cred...
– Bine, dar despre ce e vorba? Te rog!
– Atunci, în februarie sau în martie, dumneata nu știai că Łukasz Niepołomski va veni la Varșovia? Nu știai asta atunci când mi-ai vorbit cu atâta bunătate în parcul Łazienki?

– Nu știam! Îți dau cuvântul meu de onoare.
– Și încă o întrebare...
– Chiar dacă nu mă vei crede nici de astă dată.
– Ce mai înseamnă... eu... A doua întrebare: atunci ai avut intenția... Ah, nu mai are nici o însemnătate! Ce-a fost, a fost!

– Continuă, te rog!
– Atunci ai vrut să-mi spui tot ce mi-ai spus la Nisa? De altminteri, nu mă mai interesează răspunsul dumitale.
– Și de ce ești atât de nervoasă?
– Nu sunt nervoasă! Sau poate că sunt. Iar dacă sunt, cu atât mai bine.

– Pentru dumneata e mai rău.
– În schimb, pentru voi e mai bine.
– Pentru voi, adică... nu înțeleg... Pentru cine-i mai bine?
– Pentru voi, bărbații, domnii și domnișorii...
– Nu mi se pare prea limpede. Nu mai pricep nimic.
– E, pricepi dumneata! Există o judecată interioară, diabolică. Dumneata știi că Niepołomski s-a căsătorit a doua oară?

– Niepołomski... a doua oară! Ce spui, domnișoară?
– Da, da... și încă foarte bine. Fata e foarte bogată. A obținut divorțul și s-a cununat la Geneva. A făcut o alegere excelentă. E un om cu scaun la cap. Acum a plecat cu a treia soție, s-ar putea spune, în Oceanul Indian, în Australia, în Insulele Borneo, Celebes, Jawa. Va face cercetări științifice. La urma urmei, dumneata știi unde sunt Iles de Pins?

— Ce-i drept, habar n-am...

— Nu mai încape îndoială, Niepołomski se va duce și în insulele acelea. Fiindcă acolo domnesc cele mai bizare obiceiuri care contrazic regulile noastre de societate. În locuințele din aceste insule, se va convinge cu propriii ochi ce înseamnă moralitatea. Apropo, dumneata știi ce este moralitatea?

— Nu știu. Acum, însă, înțeleg de ce ești surescitată.

— Află, domnule, că moralitatea este o invenție, un fel de hotărâre obligatorie pentru toți, o lege elaborată de primărie și respectată cu pietate.

— E foarte posibil. Dar nu văd de ce trebuie să ne gândim la asta și să ne chinuim cu astfel de probleme...

— Eu nu mă chinuiesc deloc!

— Măcar de-ar fi așa! Frământarea este zadarnică. Trebuie să vezi partea luminoasă a vieții, aceea dinspre soare. „Trăiește, o să te sature de somn în mormânt!“ zicea tata. Nu știu ce cred alții, dar pentru mine, toată înțelepciunea vieții este cuprinsă în acest cântec englezesc:

„Tomorrow the sun may

Be shining, although it is cloudy today...“¹

— Nu înțeleg nici un cuvânt, ce să mai vorbim de înțelepciune.

— Măine poate că soarele va străluci din nou... spuse Szczerbic în șoaptă, cu răsuflarea întretăiată.

Ewa se uită la el cu coada ochiului și-i observă emoția. Era mulțumită. Zâmbi sfidător. O ură de moarte, asemenea unui tâlhar ce se furișează spre victimă, îi alunecă pe față. Szczerbic repetă cu anume încântare versurile englezești...

— Să plecăm de aici! exclamă ridicându-se brusc de pe bancă și pornind înainte pe o alee laterală, pustie.

Szczerbic o urmă în tăcere. Când se afundară în pădure și împrejur nu se mai vedea nimeni, timid, cu teamă și aproape cu disperare, încercă s-o ia de mână. Ewa se smulse numaidecât, aruncându-i o privire furioasă, cu adevărat diabolică.

— Domnule, dacă mai îndrăznești o dată!...

Se uită drept în ochii lui, respingându-l cu privirea. Încercă o plăcere deosebită, care se transformă într-o bucurie stranie, când văzu că obrații netezi, bărbieriți cu grijă, în clipa aceea stacojii, îi tremurau dureros și cu furie din cauza maxilarelor încheștate. Căută un pretext ca să-i adâncească și mai mult suferința... Porni iarăși înainte, făcând abstracție de prezența lui. Când Szczerbic începu să vorbească, se întoarse și se uită la el cu cruzime.

¹ „Poate că mâine soarele va străluci din nou,
Deși astăzi este încă înnorat...”

— Ce vrei să faci din mine, domnișoară? Iar ai de gând să pleci? Să fugi cine știe unde?

— Fac ce-mi place.

— Nu, fii rezonabilă!

— Ce te privește pe dumneata ce fac eu?

— Ți-am spus doar... la Nisa...

— Aha... acolo sus?! Ha, ha!...

— Nu, nu! Te rog, nu pleca! Numai la gândul că ai să dispari din nou, îmi vine să înnebunesc! Când te-am văzut pe alee, am crezut că Dumnezeu mi te-a trimis.

— Sigur, Dumnezeu e de acord cu planurile dumitale.

— Am fost convins că vei veni la Paris, așa că m-am târât și eu până aici. Horst mi-a spus că nu ești la Varșovia. Ce voiai să faci? Spune și tu! Ticălosul de Niepołomski te-a trădat... Ascultă... s-a căsătorit cu altă femeie...

— În primul rând, eu nu sunt *per tu* cu dumneata...

— Ba ești! Și vreau să rămânem așa... Spune-mi deci ce trebuie să fac ca să nu mă părăsești. Cere-mi ce vrei!

— Domnule, acum sunt liberă. Străduiește-te să-ți acord mâna mea. Cine știe?!

Szczerbic încremeni.

— Ei, cum e? insistă Ewa.

— Foarte bine, perfect! O întrebare, însă...

— Și o mie!

— Ai putea să mă iubești ca pe Niepołomski? Răspunde! Spui întotdeauna numai adevărul, așa că răspunde!

— Asta nu știu.

— Deci nu poți să spui că mă vei îndrăgi și pe mine. Vrei doar să te vinzi cu un preț cât mai mare. Prea bine, te cumpăr! Dar dăruiește-mi dragostea ta. Jură că-l vei uita.

— Nu-l voi uita niciodată, niciodată, în vecii vecilor! Și dacă nu încetezi, plec imediat!... Un singur cuvânt și...

— Bine, dar trebuie să vorbesc! Nu voi uita niciodată ochii tăi, când te-am găsit în cămăruța săracăcioasă din casa evreilor... acolo în oraș, unde locuiai. Ah, ce ochi aveai atunci! Ochi ce priveau parcă din ceruri. Ochi uciși. O iubire ca a ta, când ți-am pomenit de Niepołomski!...

— Sfârșește, domnule!

— Gândește-te, n-ar fi oare mai bine...

— Mai bine?

— Dacă ai deveni soția mea... Ar trebui să înlăturăm un milion de obstacole. Și când toate ar fi rezolvate, s-ar arăta că nu putem trăi împreună, pentru că tu îl iubești pe Niepołomski...

— Atunci, să ne despărțim de pe acum...

— Tu nu cunoști viața în lumea mea... reluă Szczerbic încet. Eu n-aș putea trăi în afara ei. Trebuie să mă întorc în țară. Acolo îl am pe tatăl meu, care stăpânește toată averea familiei, așadar și pe a mea. Pot să trăiesc cum vreau și să fac ce vreau, dar atâta vreme cât sunt necăsătorit, fac parte din familie. Nu mă pot căsători fără voia tatălui. Mă va dezmoșteni sau va micșora la maximum partea ce mi se cuvine. Gândește-te bine, crezi că ar accepta să te iau de soție? Hai, spune, fără supărare!

— Hm, s-ar părea că eu vreau să te cuceresc pe dumneata. Eu, însă, nu mă străduiesc câtuși de puțin să devin soția dumitale.

— Idealurile tatălui meu sunt cuprinse în aforismele pe care le-am învățat pe dinafară, deoarece le rostește pretutindeni, pomenindu-mi de ele și în scrisorile din țară. De altfel, este un om bun... „Țăranul se deosebește de vite numai prin aceea că are două picioare“. „Fiule, ai grijă de tine, fiindcă Dumnezeu e departe, iar hoțul aproape“. „*Je suis seigneur et je serai seigneur*, iar protestele gloatei nu mă interesează...“ Și altele asemenea.

— Bine, dar ce mă privesc pe mine toate acestea? N-ai decât să-l ascuți pe tatăl dumitale și toate celelalte se aranjează de la sine.

— Vreau să spun că oamenii sunt creați pentru a fi fericiți. Toți oamenii, așadar și eu, și dumneata. Fericirea poate fi înfăptuită doar printr-o legătură liberă. Te iubesc, deci sunt a ta. Te iubesc, deci sunt al tău. Adu-ți aminte, însă, ce te-a făcut să dorești căsătoria. Łukasz a ajuns un hoț, iar tu ți-ai ucis copilul. Ce slabi ați fost! N-ați îndrăznit să sfidați lumea... „E mai bine să distrugi o căsătorie, decât să te lași distrus de ea...“

— Ah, cât de frumos vorbești! Nu lipsesc nici citatele din filozofi... Când trebuie să convingă o femeie, oricare dintre voi arc la îndemână, în minte și pe limbă, o sumedenie de citate. Eu, însă, nu-i pot suferi pe filozofi și pe poeți. În schimb, în disperare de cauză, îți citez unul dintre aforismele tatălui dumitale: „Dumnezeu e departe, iar hoțul aproape“.

— Eu nu mă supăr pe dumneata pentru atâta lucru, deși ce faci nu este prea politicos.

— Te rog să nu mă cruți! Sunt într-adevăr rea, foarte rea, tristă și plictisitoare. Lumea și viața mi se par doar niște întrupări ale răului. Totul este josnic. Toate simțămintele, poftetele, scopurile, idealurile noastre sunt josnice și respingătoare...

— Oare copacii aceștia, care au trăit atâtea, sunt și ei josnici și respingători? Copacii trăiesc laolaltă cu omul. Seamănă cu arta și muzica. Clădirile, tablourile și sculpturile, cele mai izbutite manifestări ale măiestriei artistice, își trăiesc propria viață, probabil viața acelor care le-au zămislit din neființă. Doar copacii trăiesc

viața tuturor, în care se plasează și a noastră. Când te reîntâlnești cu copacii, după ani lungi de despărțire, observi că și ei s-au schimbat aproape tot atât de mult ca și tine. Emoțiile noastre există în forma, modificările și freamătul lor.

— Copacii!... Nu-i nimic nou în toate astea... E vară, copacii și gazonul sunt verzi. Ah, ce verde splendid! Și așa vor fi și când eu voi putrezi în mormânt. Măcar dacă, așa pentru schimbare, ar fi albaștri, violeți ori cărămizii. Cred că ar trebui să te prefaci încântat, să cazi în snobism, sau, cum zice Horst, în „filistinism“, ca să regăsești ceva în toată lumea asta. Soarele n-are decât să se stingă și să nu mai răsară niciodată. Nu, domnule! Eu mă simt liberă de orice minciună, de simțăminte falsificate, fariseice și de impresii confecționate înadins. Nu suport ipocrizia și exagerarea unor trăiri care nici măcar nu merită să le acoperim goliciunea cu ajutorul cuvintelor. Parisul m-a obosit deja.

— De ce nu pleci?...

— Așa-i, va trebui să plec...

— Nu-mi spui și mie, domnișoară, încotro?

Ewa tăcu un răstimp mai lung. Răspunse liniștită, scuturând un fir de praf de pe mâneca de atlas a rochiei.

— Nu.

— De ce?

— Pentru că eu n-am nevoie de dumneata. Și nici dumneata de mine. Adică, strecură printre dinții strânși, ți-aș putea fi de folos, dar nu cred că...

Szczerbic oftă îndurerat.

— Dragă domnule, continuă cu convingere, totul mă îndeamnă să nu mai visez. Câteodată am impresia că n-am știut niciodată să visez. Să visez despre viitor... Ce înseamnă asta? Că am visat numai trecutul... Trăiesc aidoma primului individ în două picioare, despre care vorbește atât de disprețuitor tatăl dumitale. Aș avea nevoie de o religie care să mă învețe să mai cred în ceva și să trăiesc acum, când nu mai cred în nimic, când mi-am pierdut până și credința în mine. În sufletul meu și al celorlalți, dincolo de conveniențe, nu mai văd decât poște vulgare și foamea de fiecare zi...

— De unde astfel de gânduri?

— Cine are asemenea gânduri, ca mine, acela n-ar trebui să mai trăiască. Uneori, am senzația că am greșit profund față de oameni și s-ar cuveni să le cer iertare. Dar cum s-o fac, unde și când? Întrebările de acest fel mă torturează mai ales când e ceață, plouă și bate vântul. Atunci mă învelesc în pelerină și stau ca de obicei, fără să întreprind nimic. Gândurile zboară...

— Acolo, în Place de la Nation?

— Acolo. Ah, nu, nu acolo... M-am mutat din locuința aceea. Hai să ne întoarcem! Am glumit. E atât de pustiu aici, atât de pustiu...

CAPITOLUL XXXIX

Ewa petrecu toată vara în cămăruța din Place de la Nation. De câteva ori, în săptămânile mai calde, plecă pe malul breton, etalându-și acolo toaletele luxoase. Szczerbic o urmărea pretutindeni ca o umbră, dar de departe.

Vorbea arareori cu el și nu-i îngăduia niciodată să-i calce pragul. Toamna, după întoarcerea la Paris, se distră din ce în ce mai costisitor. Risipise în acest răstimp aproape zece mii de franci. Avea o mulțime de cufere cu rochii și cutii cu pălării, sertare pline de mănuși, umbrele de cele mai diferite forme, valize cu rufărie și fleacuri la modă.

Natural, făcea parte din cercul femeilor elegante, dar nu se impusese ca atare. Își avea lumea ei de admiratori, care își pierdeau în zadar timpul și averea ca să pătrundă în cuibul ei. Mai ales doi dintre ei veneau foarte des, nu o dată chiar în fiecare zi, și patrolau pe lângă cofetaria lui Beck de la colț, așteptând-o să iasă din casă. Când apărea, se țineau după ea pe stradă, oriunde se ducea. Dacă mergea cu omnibuzul, nu se lăsau nici ei mai prejos. Iar când urca în fiacru, cel puțin unul dintre ei o urmărea ca un detectiv. O însoțiseră la mare, câtă vreme stătuse și ea acolo, și reveniseră la Paris în același timp. Toate acestea nu i-ar fi atras atenția în mod special, deoarece cunoștea prea bine cuceritorii de femei și manevrele lor, așa cum vânătorul cunoaște firea și obiceiurile vânatului. Dar fața unuia dintre cei doi tineri o izbise de când o văzuse prima dată și o intriga și acum.

Nu-și amintea în ruptul capului unde-l mai văzuse pe acest om, deși era absolut sigură că-i vorbise cel puțin o dată în limba polonă, și încă în împrejurări deosebit de dificile. Nu mai știa ce discutase cu el, dar păstra o impresie teribilă, amenințătoare. Deseori, noaptea, vedea înaintea ei ochii acestui om, ochi aspri, cumpliți, fascinanți, unici în ceea ce privește forța lor de a subjuga. Era un brunet bine făcut, aproape frumos, cu tenul închis și mustăcioară

subțire deasupra buzelor ca rubinul. Ewa își depănase în minte trecutul și cu cât era mai sigură că vorbise cu el, cu atât îi era mai greu să-și aducă aminte ceva. Se pierdea și se încurca în tot felul de gânduri și ipoteze. Ajunsese totuși la concluzia că îl întâlnise în Polonia, undeva în provincie, într-una din cele mai trudnice perioade din viață. Oricât de încețoșată, amintirea o speria. Atunci își spusese că trebuie s-o fi acostat cu brutalitate pe când era însărcinată și nu mai știa încotro s-o apuce. Și cu asta sfârșise, străduindu-se, firește, fără rezultat, să nu se mai gândească.

La Paris, nu cunoștea pe nimeni. Dornică de spectacole și distracții, continua să frecventeze teatrele, opera, cabaretele și scenele mai mici. Nu de puține ori, se simțea obosită, ca atunci când trudea amarnic la biroul feroviar, la croitorie sau la cofetărie. Dar nu mai putea trăi altfel. Era nevoită să caute zilnic noi prilejuri de a se amuza, noi stimulente cu ajutorul cărora să-și consume timpul.

În serile ploioase sau cu lapoviță, când Parisul devenea negru-roșcat din cauza noroiului, în orele când n-avea unde să se ducă, umbla de colo-colo prin cameră, „închisă în temnița melancoliei din Chillon“. O năpădeau gândurile triste și emoțiile stinse din trecut. Ca să nu cadă pradă „mâhnirii chilloneze“, făcea mereu planuri de viitor. Două obsesii de coșmar o chinuiau îndecosebi. Nu se gândea niciodată serios la ele, pentru că acum nu se gândea la nimic în acest fel. Obsesiile așteptau, însă, în pragul casei și Ewa știa tot timpul că ele se află acolo.

Cea dintâi era certitudinea că Szczerbic știe ce făcuse cu copilul. Iar a doua, teama că în curând banii se vor sfârși. Nu se putea stăpâni să nu-i risipească, să nu-i arunce în dreapta și stânga, pentru că nu era în stare să trăiască altfel, dar tremura numărând întruna ce mai rămăsese. Deseori îi trecea prin minte să-și facă de cap trăind în neștire într-un lux orbitor, să cheltuiască totul cât mai repede și să ajungă în fine limita care se ȳea la orizont. Nu știa totuși nici ea ce înseamnă această limită... La acest gând, se cutremura de repulsie și dispreț. Și iarăși cumpăra rochii, mantile, pălării, pantofi, *Dent's gloves*¹, ciorapi care mai de care mai pretențioși, rufărie, parfumuri...

Alături de cele două obsesii, la ușa Ewei mai aștepta o necesitate, deocamdată încă cețoasă.

Și iată că într-o bună zi, când pe fereastră se revărsa o lumină tulbure din cauza norilor, mohoreala îi apăru înaintea ochilor. Ewa ședea pe un fotoliu scund. Fereastra înaltă și largă ajungea până la podea, răspunzând spre piața mare, Place de la Nation, acoperită cu pietriș. De la înălțimea camerei, se vedeau la marginea zării liziera estompată a unei păduri și un crâmpci de pajiște. Ewa își

¹ Mănuși (engl.).

rezemase capul în amândouă mâinile și privea în depărtarea cețoașă și somnolentă. Îngâna o melodie... Pleoapele coborâra greoaie peste ochi și, în vreme ce buzele-i continuau melodia, ochii urmăreau încă priveliștea îndepărtată, iar urechile mai auzeau uruitul și lărmuiala străzii, sufletul sălășluia într-un peisaj depărtat, într-o realitate mai palpabilă decât tot ce acționa asupra simțurilor. Cât era de fericită! Ah, da... Iarba mică, firavă... seamănă cu mușchiul... Pătrunsă toată de apă, îngreuiată peste măsură de picăturile de pe lujerele subțiri. Câteva flori sărăcăcioase, albe, flori de munte, alcătuiesc un pâlț izolat. În jurul trunchiurilor de pin, acele uscate se aștern în rotocoale de culoare brună. Pe fiecare ramură și pe fiecare ac încă verde strălucește apa. Soarele răzbate printre crengi, înfrumusețând nespus iarba udă și ofilită. Ce splendoare! Formele pieritoare ale trunchiurilor, liniile strâmbe ale crengilor, umbrele trandafirii ale acelor... În pământul negru, scot capul ici și colo buturugile copacilor tăiați mai demult. Abia acum le vedea... Spălate de pâraiele nenumărate ale ploilor, mâncate de putregai... Fiecare buturugă părea un chip de om... Fețe înfricoșătoare, blestemate și respingătoare! Numai pentru ele soarele strălucitor nu mai luminează, ploaia dătătoare de viață numai pe ele nu le mai hrănește. Pentru ele, vântul înseamnă distrugere. De aceea, nimeni nu aude suspinele lor mute în singurătate... E Vizzavona...

De sub iarba firavă se ițesc pietre rotunde sau prelungi, cenușii sau pestrițe ca pielea de șarpe. Un lăstar de molid crește în pământul umed. Subțiratic ca un lujer de floare, ca o pană delicată. Verdele-i luminos contrastează cu cel al copacilor, mai închisi la culoare, întinzându-și parcă brațele palide și străvezii. Pădure încremenită, îngândurată. Mușchiul verde-vânăt împodobește trunchiurile care par gălbui în soare...

Iată, însă, că în țării, deasupra vârfulilor copacilor, se deslușesc formele neverosimile ale munților. Zăpezile proaspete, de toamnă, le acoperă de la poale până în vârf. Este pentru prima dată când ies din norii întunecați, din ceața densă și ploile torențiale. Ochii le întâmpină cu bucurie, parcă din norii primăverii trecute, prăbușiți pe crestele munților și împrăștiati pe povârnișurile prăpăstiilor, care nu mai au puterea să urce iarăși pe aripile vânturilor cerești. E răcoare. Aproape frig. Și asemenea liniște... Șipotul singuratic își târăște peste pietrele ascuțite susurul neîntrerupt...

Ewa se trezi din visare. Înalță capul.

Oroare! Înaintea ochilor – rotocoale de nori cenușii, ca niște ugere uriașe, îngreuiati de apă, se târau goniți de vânt spre răsărit peste acoperișurile clădirilor.

Trecătorii posomorâți își văd de drumul lor. Tarlăua de arătură roșcată, atât de depărtată încât pare un nor, despică orizontul ca

un clin, impunându-se cu obstinație atenției; vârful lui împinge gândul spre acel loc de pe pământ, unde va trebui în sfârșit să se odihnească pentru totdeauna. Acoperișuri ude, mustind de umezeală... Ziduri alunecoase și umflate... Vântul izbea în geamuri ca pieptul unei păsări cu aripile frânte undeva în văzduh. Ah, cum mai gemea vântul!...

Din năvala gândurilor învălmășite cresc o hotărâre nezdruncată: nu mai avea altceva de făcut, decât să se cunune cu Jaśniach. Fără el, nici vorbă să se întoarcă la Varșovia. El o va ierta. Trebuie să-i mărturisească totul! Ah, lui trebuie să-i mărturisească totul! N-are decât să-i hotărască orice pedeapsă va găsi de cuviință! Îi va da ultimii bani, să facă ce vrea cu ei! Va contribui la înfăptuirea idealurilor lui, dar în așa fel, încât lucrurile moarte să prindă viață și pietrele să ofteze! Va îngenunchea la picioarele lumii și va implora iertarea! Va munci din greu... își spunea cu patimă sălbatică...

Și Szczerbic? Se înfioră cuprinsă parcă de frig și începu să tremure. S-ar putea răzbuna... Ar putea să-i spună lui Horst. Horst, Barnawskăi. Acum, maimuțele astea nu știu încă nimic. Ar fi oare Szczerbic capabil de una ca asta? Poate numai dacă-l va provoca luându-l de soț pe Jaśniach. Cei ca el sunt în stare de orice, dacă nu obțin ce vor.

Dacă măcar l-ar convinge să-și dea cuvântul de onoare, dacă ar jura... Va purta numele lui Jaśniach. Cine s-o mai găsească? Se va stabili la Cracovia, sau la Lausanne... Va întrerupe orice relații cu Barnawska, cu Horścik și cu acest... Szczerbic. Dar cum s-o rupă cu el, când el știe? Nu va putea să revină în țară până când el nu-i va da cuvântul de onoare. Cum poate, însă, să i-l ceară? Cum?

Închise ochii și chibzui cu violență când ar putea s-o facă. Deși știa parcă din totdeauna când avea să-l obțină. Strânse pleoapele și se cufundă într-o toropeală aproape plăcută. Priveliști minunate, pe care putea să le cheme când voia, umplură încăperea... Gândurile se sumetiră, nesățioase, nestăpânite, puternice ca o spadă mergând la luptă.

„Bine...” rosti în cele din urmă.

Oftă. Urmări cu privirea marginea pădurii îndepărtate. Inima-i bătea încet, ca o vâslă abia mișcată de brațul vlăguit.

Sunetul clopoțelului o smulse brusc din amorțeala somnolentă. Se ridică din fotoliu și, întinzând brațele, își înăbuși suspinele ce-i urcau în piept. *Concièrge*¹, de la care închiriasse cele două cămăruțe, îi dădu o scrisoare adusă de lacheul unui domn. Ewa rupse plicul, dar nu se simți îndemnată să citească scrisoarea. Bănuia de la cine trebuie să fie. Szczerbic scria:

¹ Portăreasă (fr.).

«Zilele acestea plec la Varșovia. Poate că ai ceva de transmis în țară. Îți stau la dispoziție cu plăcere. Aștept răspunsul în cafeneaua lui Beck din colțul pieței.»

Iar în post-scriptum glăsuia:

«Dacă ai binevoi să te obosești până la cafeneaua amintită și să-mi spui ce trebuie să comunic la Varșovia, ți-aș fi foarte recunoscător.»

Un răstimp, Ewa cântări scrisoarea în mână, zâmbind cu ochii mijiiți. În sfârșit, o întrebă pe *concièrge*:

— Lacheul așteaptă?

— Da.

— Te rog să-i spui să plece.

După ieșirea *concièrge*-i, Ewa începu să se îmbrace cu mare grijă. Bătaia inimii nu-i îngăduia să se mai gândească la nimic în liniște. Afară de costum. Se îmbracă în ce avea mai bun. Aflându-se într-o stare de surescitare vecină cu nebunia, se amăgea cu iluzia că e la Varșovia și trebuie să sosească Łukasz... Ah, încremenirea fizică atât de cunoscută, atât de familiară... Și zâmbetul respingător, speranța nerușinată... Toate laolaltă... Fu gata într-o clipă și ieși fără să se gândească la nimic.

Szczerbic aștepta în cafeneaua luxoasă, pustie, în fața unui pahar de vin și citea gazeta. Văzând-o pe Ewa, păli ca ceara; nu mai putea să stea locului.

— Domnule, nu știam că pleci... spuse Ewa cu indiferență.

— Da, domnișoară. Trebuie să plec. Mă cheamă tata.

— Vrei să-ți petreci toată iarna la Varșovia?

— Da, am să rămân la Varșovia pe timpul iernii. De altfel, la țară...

— Anul acesta ai procedat cam ciudat, vara la Paris, toamna la Varșovia... Cine-a mai pomenit?

— Într-adevăr. Pe viitor, promit să mă îndrept.

— Musai.

Szczerbic zâmbi palid și se înclină cu un farmec cu adevărat aristocratic.

— Dumneata rămâi aici, domnișoară?

— Rămân.

— Ce trebuie să fac la Varșovia?

— Dacă nu te-ar deranja prea mult... Dar numai în acest caz! În primul rând, aș vrea să știu dacă tata e sănătos. Dacă are serviciu. Într-un cuvânt, ce face?

— Înțeleg.

— Dacă e posibil, aș vrea să aflu vești despre mama. Dar nu de la tata... Numai în ultimă instanță... Deși, nu, nu!

— Firește, nici de la Horst.

— Domnule, pentru nimic în lume să nu-i spui lui Horst unde sunt și ce fac. Din contră, dacă l-ai putea păcăli cumva...

— Foarte bine. Nu mă voi întâlni cu el, dar așa voi proceda. Găsesc eu ceva.

— Lucrul cel mai important e ca dumneata să-mi trimiți adresa exactă a tatălui meu, cea de la birou. Vreau să-i scriu.

— Bine.

— Pentru mine, orice amănunt în legătură cu el ar fi pur și simplu...

— Deci pot să-ți scriu la adresa de acum?

— Dacă poți să-mi scrii? Ei, sigur. Deși toate astea... Ah, ce rost are să mai trăgănăm lucrurile? Poate că ar fi mai bine să nu te mai ocupi de nimic! Rosti cu răceală, cu glasul uscat, aproape jignitor.

Szczerbic rămase nemișcat, țeapăn. Fața-i era nepăsătoare, ochii fără expresie. O umbră de furie nebună îi alunecă pe chip, dar dispăru numaidecât, alungată de puterea voinței.

— Așadar, dumneata nu vrei să mergi acum la Varșovia?

— Eu, la Varșovia? Dumneata glumești, domnule. Ce să fac acolo?... În definitiv, cum aș putea să merg... continuă, pironindu-și ochii pe blatul de marmură de pe masă, știi doar că mă așteaptă...

— Cine te așteaptă?

— În orașelul acela.. șopti.

— Ei, ce-i cu el? întrebă Szczerbic.

— Știi și dumneata!

Ewa izbucni într-un râs prefăcut. Tăcu brusc și spuse dintr-o răsuflare:

— Atâta vreme cât trăiește evreul acela, e cu neputință să mă întorc!

— Din nefericire, trăiește încă.

— Ești sigur că trăiește, domnule?

— Nu încape nici o îndoială. Dar cât timp trăiesc eu, el nu va cuteza să scoată un cuvânt.

Ewa chicoti iarăși proteste și remarcă:

— Bunătatea dumitale nu-mi risipește teama.

— S-ar cuveni să ai încredere în mine.

— Adevărat? Dar dacă ți-aș cere o dovadă că evreul nu va vorbi niciodată... Că nu va ști unde mă aflu și cine sunt?

— O dovadă? Ce dovadă ți-aș putea da?

— Aș vrea să am asigurarea dumitale, și încă în scris.

Szczerbic o privi cu luare-aminte și chibzui îndelung. Tresări și pe față i se citi o duioșie fără margini, amestecată cu milă.

— Biată orfană! gemu cu dragoste. Cu asemenea bucurii îți umpli nopțile, domnișoară?...

— Asta ce mai e? se împotrivi cu o semeție, simulată.
— Ei, nimic. Ziceam și eu așa... Nu-mi pot ascunde melancolia... Deci cum ar trebui să arate documentul acela, angajamentul?

— Trebuie să fie scris de dumneata și întărit cu cuvântul de onoare că evreul nu va afla niciodată unde sunt. Că nici la judecată, sub jurământ, nu vei spune nimic.

— A, dumneata credea că va afla unde ești... de la mine? *Oh, my dear!*¹

— Ei, nu voiam decât să fiu sigură...

— Nu, nu! Eu nu mă supăr. Foarte bine, voi scrie angajamentul. Pot să-l scriu chiar cu sângele meu, legându-mă prin cuvânt că nici evreul acela și nici altcineva nu va afla niciodată de la mine că dumneata ai fost acolo. Vrei să scriu acum? o întrebă zâmbind.

În timp ce vorbea, în ușa cofetăriei se ivi un brunet chipeș, adoratorul Ewei. Se opri în prag cu ochii țintă la ei. După ce dispăru, ea încuviință în grabă:

— Da, scrie-l acum!

— Chiar aici?

— De ce nu?

— Cum pot să mă concentrez în...

— Dar unde?

— Să mergem la mine... propuse Szczerbic cu simplitate.

Ewa zâmbi îngăduitoare. Se uită la el cu privirea liniștită, luminoasă. Sub voaleta neagră, tânărul îi desluși ochii albaștri și nuanța minunată a feței. Buzele roșii, șuvițele de păr auriu îi înconjurau tâmpilele. În clipa aceea, era frumoasă ca un înger. Un sentiment de bucurie și de dor disperat, sentiment ascuns în adâncul sufletului de pe vremea când încă n-o văzuse, când stătea înaintea unui tablou dintr-o pinacotecă veche sau din muzeul lui Brer... Era oare Mary Rutwen, soția lui van Dyck, sau *Bunavestire* de Leonardo da Vinci?

— Dacă-ți dai cuvântul...

— Ți-am spus doar că vreau să scriu.

— Nu! Acum e vorba de altceva.

— Îl dau... oftă printre lacrimi.

— Bine, atunci să mergem!

Oftă încă o dată din străfundul pieptului sau mai degrabă sorbi aerul cu nesaț și răsuflă cu putere. O bucurie copleșitoare, stăpânită cu greu, îi luminează fața. Plăti imediat pentru paharul de vin și ieșiră.

Vântul flutura mereu poala rochiei și voaleta Ewei înnodată la spate. Pășea ușor, sprintenă, cu un farmec nespus. Pe chip i se

¹ O, draga mea (engl.).

așternuseră ușurătatea și veselia. Szczerbic se uită o singură dată la ea, văzându-i numai zâmbetul... Îl primi și-l ascunse în inimă ca pe o ofrandă. Somnolent, alene, ceșos, se gândea cât de instabil este conturul siluetei acestei femei, cât de fragil și de schimbător. Componentele trupului se uneau cel mai adesea prin treceri rotunjite, nicăieri nici o linie frântă... Totul alcătuia un întreg dumnezeiesc, cu neputință de împărțit, o unitate aidoma statuii Afroditei din Cnidos, care, deși mai avea doar un singur braț și sânii feclorelnici, rămânca o zeitate veșnică... Se străduia să ghicească în ce consta vraja inefabilă a siluetei Ewei. Deoarece frumosul trupului ei era nepieritor, existând dincolo de patimile lumii. Își explica școlărește că unduirile trupului nu se săvârșeau în spațiul liniilor drepte, ci prin arcuiri măiestre, rotunjite la trecerile dintr-o direcție în alta, dintr-un plan în altul. Mișcările ei aveau ceva comun cu muzica: posibilitatea de a se modifica întruna și o vitalitate surprinzătoare.

Parcurgeau o stradă după alta, coteau pe la colțuri și se încrucișau cu trecătorii fără să-și spună nimic. În cele din urmă, intrară într-o curte asfaltată. La mijloc, se găsea un bazin cu apă întunecată, vălurită de picăturile de ploaie. Ewa păsea nepăsătoare. Se uitase de câteva ori înapoi, ca să se convingă că nu-i urmărește brunetul de la cofetărie. Când trecură prin curte, zgomotul pașilor îi produse o impresie neplăcută. I se întipăriră în memorie iedera călărată pe ziduri și capul unui faun ce zâmbea cu nerușinare deasupra bazinului. Szczerbic mergea cu o jumătate de pas înaintea ei. Intrară într-un coridor, apoi urcară la primul etaj. La auzul clopoțelului, le deschise ușa lacheul francez îmbrăcat într-un frac negru, un om în vârstă, gras și cu favoriți uriași. Frânt în două, o ajută pe Ewa să-și scoată paltonul îmblănit. Szczerbic deschise ușa de la salonaș și o pofti să intre. Mobila veche, neagră, o pianină și un dulăpior pentru note. Pe pereți atârnav câteva gravuri englezești din secolul al XVIII-lea. Deasupra căminului uriaș, trona o splendidă reproducere după Mona Lisa. Ewa se așeză pe canapea și începu imediat să răsfoiască o mapă cu gravuri. Inima îi tremura ciudat și o răceală lăuntrică o făcea să se înfioare.

Cu toată indispoziția ei, nu se putu stăpâni să nu admire farmecul operelor de artă la care se uita. Erau acolo surimone cu adevărat splendide, gravuri japoneze colorate, cu urări de sănătate, în nuanțe șterse și infinit de variate, copii după operele lui Segantini, Vatenabe, Gauguin, câteva subiecte de Goya și sperietorile lui Hogarth, vechi reproduceri englezești cu Perdita, Musidora și Georgiana Devonshire de Gainsborough, cu Nelly O'Brien de Reynolds... Ewa dădu peste o imitație după *Izvoarele dragostei* de Segantini și la vederea acestei minunății artistice simți că e gata

să plângă. Szczerbic ședea de cealaltă parte a măsuței și o ajuta să întoarcă gravurile. Din când în când, îi atrăgea atenția cu delicatețe asupra unor amănunte, asupra culorii argintii, a imprimării și a luciului nuanțelor ce aminteau de logaritmii culorilor de pe stampele japoneze, și îi traducea inscripțiile de pe desenele lui Goya, Hogarth, Reynolds, Gainsborough, Beardsley ș.a. Adâncită cu totul în admirație, Ewa nu-l vedea. Deprimată, se temea că va începe să respire mai repede și el îi va observa tulburarea. Se silea din toate puterile să-și alunge rumeneala care-i urca în obraji.

— Cum vrei să concepem angajamentul? o întrebă vesel.

— Eu n-am idee cum se scrie... murmură aproape mâhnită. Vezi dumneata, mă gândesc să mă întorc cândva la Varșovia.

— Vrei să-mi dau cuvântul că nu voi vorbi niciodată despre perioada aceea nefericită? Da? Nici măcar la tribunal?

— Nici eu nu știu ce trebuie să vreau... Mi-a fost frică de dumneata.

— Și acum?

— Chiar și acum.

— Domnișoară, mă jur pe Dumnezeu, pe crucea asta, pe tatăl meu, pe amintirea mamei, pe onoarea mea, pe mâna dreaptă și pe numele ce-l port că nu te voi nedreptăți niciodată!

— Ai mai jurat o dată. De altminteri, nu-mi dau seama de ce procedez așa. E o prostie din partea mea, o josnicie!...

— Îți mai este frică și acum?

— Nu, hai să nu mai vorbim despre asta!

— O, ai dreptate. Să vorbim despre altceva! De acord?

— De acord.

— Despre ce ți-ar face plăcere să... O, Doamne, dacă aș ști! Adică, la drept vorbind, știu prea bine...

— Dumneata cânti la pian, domnule?

— Puțin... „doar pentru mine și numai dorul sufletului meu“.

— Te rog să cânti și pentru mine...

— Și dacă te plictisesc?

— Tocmai de aceea te rog să cânti foarte frumos.

Ewa se ridică și se așază mai bine pe un colț al canapelei. Szczerbic întoarse scaunul, se apropie de pianină și începu să cânte numaidecât.

Răsună o melodie stranie, pătrunzătoare, îndoliată. Tonurile ei se abătură pe neașteptate asupra Ewei, imobilizând-o în cătușe neînțelese. Nu se mai putea mișca, de parcă i-ar fi legat mâinile și picioarele. Motivul sonor principal, dureros ca un pumnal, se pregătea să izbească și, chipurile, numai mâna nesigură greșea lovitură. Viforul sunetelor o purta spre înălțimi, aproape fără suflare, gonind în țării, din ce în ce mai sus. Până când, în sfârșit, cerul se

deschide înaintea ei. Norii luminoși îi zâmbesc. Mângâierea coboară în adierile muzicii... Iată clipa când se dezleagă limba mută a singurătății și a viselor rătăcind peste prăpăstii. O clipă, doar o clipă inaccesibilă o mai desparte de altarul suprem, de unde alinarea coboară lin pe răsuflarea calmă a vântului ca petalele unui trandafir ofilit. Simte pe frunte o mână părintească, moale. Lacrimile șiroiesc pe părul vinovat, pe ochii fără rușine, pe umerii oferiți sărutărilor bărbătești, a căror puritate el o păstrase neîntinată. Seară calmă și întunecată pradă disperării și părăsirii. Dar în suflet revin tremurătoare visările despre zilele viitoare. Inima imploră cu bătaia de pe urmă: o, melodie binefăcătoare, nu-ți conteni cuvântul...

Dar, trăsnet din senin! Un glas necunoscut, puternic și străin de tot ce este pe lume, răsună ca o explozie din larma tonurilor. Tot sufletul rusesc, atât de deosebit de al altor popoare, tot ce se cuprinde în cuvântul unic, intraductibil, *svirepâi*, se aruncă asupra ei. Viforul nebunesc doboră și lua cu el tot ce întâlnea în cale. Un spasm dureros opri bătaia inimii. Răsări din neîntință dialogul mâinilor dezlănțuite. Se auziră țipetele, mormăiturile și amenințările monștrilor împotriva sufletului singuratic, tremurând în solitudine și înjosire. Capul i se rostogolește și zace fără putere. Dar nici atunci vijelia nu contenește și disperarea crește. Sunetele zboară! Nu, acestea nu sunt sunete, ci razele lunii pe peretele unei încăperi dintr-un orașel îndepărtat, geamătul nopții, plânsul copilului înăbușit... vaietul genunii întinse pe pământ și călcate în picioare, care o înghite, cum i-a înghițit și pe ceilalți... Ultimele note, întrerupte, îi prăbușiră conștiința, strivind-o cu totul.

Szczerbic se opri o clipă.

— Ce-a fost asta, domnule?

— Câteva fragmente din prima parte a *Simfoniei patetice* de Ceaikowski. Ajunge, însă.

— Dimpotrivă! Mai vreau!

— Ce să cânt?

— Tot asta!

— Nu mai pot! O să-ți cânt *Fluturile* de Grieg. Bine?

— *Fluturile*? Ha, ha, ha!

— De ce râzi, domnișoară?

— Așa... Mi-am adus aminte de un fluture. A fost o vreme, când eram un fluture. Mă crezi? Nu, în nici un caz nu vreau să ascult *Fluturile*. Cealaltă bucată!...

Când Szczerbic începu să cânte primul și al doilea *allegro* din *Simfonia patetică*, Ewa se sculă încet de pe canapea. Pășind fără zgomot pe covor, se apropie de el. Se opri în spatele lui. Aproape că nu-și mai dădea seama ce face, venise lângă el fără să vrea,

cuprinsă de o rușine care nu-i putea domina mișcările instinctive. Muzica îi poruncise să se ridice de pe canapea și să se apropie de pianină. O fulgeră gândul că Łukasz nu-i făcuse niciodată plăcerea de a cânta numai pentru ea, așa cum îi cânta Szczerbic acum. Iar Szczerbic cânta într-adevăr doar pentru ea, vorbindu-î cu ajutorul muzicii.

Cu răsuflarea tăiată și îmbujorată de rușine, încremenise ca o vedenie fără grai. Când răsună iarăși motivul principal, cel care cânta întoarse capul pe jumătate. O bucurie adâncă îi lumina ochii ca o strălucire de sine stătătoare. Trase pe covor un scaun ușor din apropiere și i-l oferî Ewei. Aceasta se așeză. Și cum scaunul se afla puțin în spatele lui, ea stătea atât de aproape, încât se sprijinea de spătar.

Tânărul începu să cânte din nou. Treptat, Ewa era cuprinsă iarăși de vraja învăluitoare a muzicii. Se vedea acum, într-un vis mai adevărat decât realitatea, în vecinătatea unui drum polonez năclăit de noroaiele din martie. Prin ceața deasă, zări o fetiță, o biată copilă părăsită. Piciorușele încălțate în pantofi găuriți se afundă în clisa atât de moale, încât improașcă la fiecare pas cu noroi. Poartă pe trup o rochiță „scoțiană“, iar pe cap o băsmăluță gălbuie. Vântul șuieră. Frunzele unui plop uscat se împrăstie împrejur. Cine-i copila, a cui este? Îi vine pe buze, inspirat de muzică, un cuvânt cum nu se poate mai polonez – *sierota*¹. Această imagine vie a sărăciei și tristeții, pe care nimeni nu era în stare s-o îndrepte, avu un rezultat neașteptat, stărnindu-i din nou furia și repulsia, trufia și disprețul. Melodia reluată, călăuză a visării, începu să se tulbure și să se estompeze în ceață, lăsând în urmă un embrion de forță nebiruită. Acum, toate sunetele se transformau parcă în alinare și starea de surescitare dispărea. În schimb, simți că se revarsă asupra ei plăcerea oarbă, nestăvilită, a patimii. Ewa încheștă dinții, deschise pleoapele și se lăsă în seama înflăcăării.

Trecerile deveneau tot mai bruște, preschimbându-se în smulgeri și salturi în care se prăbușeau stările sufletești. Toate acestea începură să se închege într-un fundal înfricoșător, asemenea unci gratii, dincolo de care sticleau întruna ochi turbați, fioroși, josnici. Părea că inima nu va putea să îndure această încordare supremă, când forțele ce aveau să răbufnească se zburciumă ca răsuflarea unui copil, pe care pumnul unui tâlhar o înăbușă în pieptul fără putere, stingând-o pentru totdeauna. Pe dinaintea ochilor Ewei, se perindă imagini tulburi și gânduri noi, necunoscute, cu totul

¹ Orfană (polon.).

străine. La un moment dat, văzu ceva înspăimântător, ca fulgerul unui cuțit gata să despice pieptul și să smulgă afară inima pervertită a omului.

Ah, cu câtă ușurare oftă, auzind în acest hău cântecul vrăjit... Câtă înțelepciune adâncă, necercetată, emana din ecourile estom-pate, din această respirație îndepărtată a forței vieții omenești. Zâmbi îmbătată. Ochi strălucitori, inundați de lacrimi, și bucuria inimii; doar marca mai poate cânta o melodie atât de primăvăra-tică.

Szezerbic se opri epuizat. Își întoarse capul fără putere spre Ewa. Măinile se apropiară de mâinile ei. O privea cu ochi de nebun.

Nu fu în stare să-i respingă mâinile și nici să-și smulgă privirea din ochii lui. Sub impulsul unei inspirații neașteptate, începu să vorbească încet:

— Există oare astfel de păcate ale vieții omenești, care să nu mai poată fi nicicând iertate și uitate? Asemenea fărădelegi pe care viața de mai târziu să nu le mai poată șterge? Păcatele sunt oare nepieritoare prin ele însele, sau nu sunt decât niște închipuiri ale sufletului nostru? Natura omenească nu are puterea să renască iarăși tot atât de puternică și pură ca diamantul, tot atât de vie și de melodică ca apele mării?

— Nu știi, Ewunia...

— Nimeni nu știe nimic.

— Ewunia!... Îmi dai voie să-ți spun așa?

— Îți dau.

— Iar tu ai să-mi vorbești de acum înainte ca unui frate?

— Bine! Cât de fragili suntem cu toții!...

— Ai dreptate! Fiecare dintre noi nu-i decât un „amestec de plantă și strigoi“, cum susținea trufașul acela care el însuși, ai milă, Doamne!... De ce ai fost atât de crudă cu mine întotdeauna?

— N-am putut altfel...

— Doar știi tot ce însemni tu pentru mine...

— Mă chinuiesc mereu visuri cumplite, când ațipesc, coșmaruri fără sfârșit. Să presupunem că acum sunt aici, dar văd lucruri atât de străine, cu care n-am mai avut de-a face niciodată, peisaje, scene atât de ciudate... Când cântai, am văzut... În mine, a mai rămas prea puțin din plantă și prea mult din strigoi.

— Cum ai putut, atunci?... Cum ai putut?... murmură.

— Știi și eu?...

— Îmi pare atât de rău de tine!

— Și nu poți să vezi nimic respingător în mine, să-ți fie scârbă de mine, să încetezi să...

— Nu. În tine-i toată ființa mea. Toate patimile mele. În tine este tot ceea ce nu pot cunoaște, tot ce nu știu, deoarece acel ceva veșnic și nou totodată se află numai în tine! În mine n-a mai rămas nimic, și tocmai asta-mi place, ah, îmi place la nebunie! Tu ești întruparea muzicii. Așa cum muzica există de sine stătătoare și este totuși a mea, la fel stau lucrurile și cu tine. Știi oare câtă repulsie nutresc față de mine însumi, față de iubirea pentru tine? Cât de scumpă îmi este dragostea ta pentru Łukasz... De-ai ști cât de dragi îmi sunt capriciile tale! Fiindcă atunci, dincolo de tine, cea pe care o cunosc, se ascunde alta, mereu alta! Eu nu mai trăiesc o viață a mea, mulțumindu-mă cu ce găsesc în stările tale sufletești, în veselie și tristețea ta, în îngândurările tale neașteptate. Aproape întotdeauna știu ce simți. Dar numai atunci când simți cu adevărat. Habar nu am, în schimb, de ce te schimbi. Presimt, de obicei, ce vei face, dar nu-mi dau seama de ce renunți la capriciile tale. Nu-mi doresc decât să transfer în mine tot ce există în tine și, cu toate acestea, sufletul meu este mereu gol. Tocmai de aceea, roști cu înflăcărare și zâmbind, țin atât de mult la crima ta. Când nu te văd, parcă mă bucur încă o dată și te pândesc întruna. De multe ori, mă hotărâsc să te smulg din mine și să-mi ucid sufletul. Atunci, însă, începi să mă ademenești fără să vrei și să mă chinuiești... ca și cantilena asta...

Apăsă pe claviatură și se auzi motivul cunoscut, călăuza din vis... Îl părăsi totuși în golul dintre clape și reluă: .

— A fugi de tine ar însemna să fug de mine. Deci cum pot să te urăsc?...

— M-ai urî cu adevărat, dacă aș rămâne aici în noaptea asta.

— Tu nu mă iubești?

— Ți-am spus deja.

— Și niciodată...

— Înfricoșătoare este puterea păcatului. Diavolul mi-a dat binecuvântarea, m-a mângâiat, m-a liniștit și mi-a dat curaj. Să nu făptuiești niciodată un astfel de păcat! Eu umblu pe lume umbrită de forța aripilor lui purpurii. În viața mea a existat un moment când demonul m-a violat în biserică. Am fugit de toate și toate au fugit de mine. Mă simt ca un pelerin singuratic. Ce-ți pot oferi eu și ce-mi poți oferi tu? Te-ai mulțumi cu ce-a fost al altuia? Un om ca tine!

Szczerbic răspunse îngândurat:

— De ce nu te-am cunoscut când erai neîntinată! Ah, dacă te-aș fi întâlnit atunci!

— Ai fi vrut, chicoti cu cruzime, să fii primul... nu-i așa?

Bietul conte scânci sfâșietor:

— Îl mai iubești și acum?

— Nu mai vorbesc cu tine... răspunse, retrăgându-și mâinile și acoperindu-și fața cu ele.

— Nu'e cu puțință să-ți împarți sufletul și trupul. Cu toate acestea, voi sunteți în stare. Sunteți în stare să vă dăruiți unui bărbat și să iubiți pe altul. O, Doamne!

Se aruncă în genunchi lângă ea. Ewa nu se împotrivi când Szczerbic îi luă mâinile și le așeză în jurul gâtului. Își înclină capul și îl rezemă de tâmpla lui. Îl privi liniștită în ochi. Căzură amândoi pe gânduri. Se scurse un răstimp lung. Ewa începu să vorbească încet, mișcată.

— Spune-mi, ai putea să-mi fii ca un frate? Ai putea să fii frățiorul meu Siżyś... Ți-aș împărtăși tot ce mă frământă, cum îi spuneam cândva lui Łukasz. Numai să nu-mi ceri...

— Dar gura, să te sărut o singură dată! Ah, gura ta mică și roșie!

— Nu pot.

Pe neobservate, înainte ca el să apuce să-și dea seama, Ewa îi luă mâna și o duse la buze, șoptind:

— Te rog să fii bun!

— Lui i te-ai dărui numaidecât, numai de-ar catadixi să apară... Nu-i așa?

— Ba da.

— Îți rezemi fruntea de fruntea mea, dar tot pe el îl iubești!

— Așa-i. Aș vrea, însă, să-ți vorbesc despre moarte. Tu ce crezi? Mie mi se pare că există situații când moartea nu se datorează unei erori de gândire. Am impresia că poate fi o consecință îndreptățită și moral. Ar putea fi chiar chintesența eticii!...

— Moartea, adică sinuciderea?

— Nu asta-i problema! Moralitatea cotidiană exclude asemenea moarte din sfera comportamentului etic. Și atâta timp cât o apreciază ca pe o întâmplare fără însemnătate, are chiar dreptate. Dar pe de altă parte, din perspectiva moralității „individului obișnuit...” Dacă cineva știe că și-a trădat toate forțele sufletului, dacă știe că s-a împotmolit într-o mocirlă pestilențială, și este, la dracu, cât de cât un șleahtic moral... Pentru că în om există ceva propriu, un semn distinctiv al familiei, care se pierde sub loviturile vieții... Dacă un astfel de om ar muri... Dragul și bunul meu domn!... Dacă un astfel de om ar muri... Pentru femei nu există iertare pe lume. Păcatul lor strigă în gura mare. Totul se încurcă, se înfășoară în jurul trupului asemenea tulpinelor nesfârșit de lungi ale nuferilor. La suprafață, floarea fermecătoare...

— Nu ți s-a întâmplat să citești viața Mariei din Egipt, scrisă de episcopul Sofronius? Eu am învățat într-un gimnaziu al

iezuiților, așa că am reținut o sumedenie de lucruri legate de religie. În această poveste minunată este un loc unde bătrânul Zosimas, un sfânt, o așteaptă pe Maria, care trăiește singură în pustietate, ca s-o împărtășească pe malul Iordanului în ziua Învierii. Luase într-un coș câteva smochine uscate, fructe de palmier și puțină linte muiată în apă. Sfânta iese din pădure și apare în lumina lunii pe celălalt mal al râului.

— Bine, dar tu ești... Zosimas? Maria din Egipt și-a ispășit păcatul trăind vreme de patruzeci de ani goală în sălbăticie; zăcând în pustiu pe arșiță și pe frig, în suferință și disperare. Acum, însă, totul este atât de josnic! Eu am fost curată, iar acum sunt pângărită, ticăloasă, hoată, nemernică și plină de păcate. Ce-a fost, s-a dus! Nu mai pot să fiu neîntinată, pentru că nu mai pot ieși din noroi, nu sunt în stare să mă descurc singură! Spune-mi, ce trebuie să fac?

— Dar dacă... te-ai hotărî să nu te căsătorești niciodată și niciodată, niciodată... să nu mai fii a nimănui? Ai putea face asta pentru mine? Să nu mai fii nici a lui, chiar dacă s-ar întoarce?

— Și ce folos ai avea tu?

Ewa își jură în gând: „Foarte bine... Trebuie să mă căsătoresc cât mai repede cu Jaśniach!“

— Eu aș trăi ca și mai înainte. Am fi departe unul de celălalt, ca Zosimas și Maria din Egipt. Până când...

— Până când ce?

— Până când poate că mă vei iubi...

— Asta nu-i decât un șiretlic de-al tău...spuse Ewa zâmbind palid. Mi-ai mărturisit de mult că te-ai îndrăgostit de trupul meu. Vrei să aștepti clipa când îl voi uita pe Łukasz, ca să ți-l ofer. Doar asta vrei. În definitiv, eu... dacă s-ar întoarce și mi-ar cere-o, aș fi nevoită să mă supun, fiindcă...

Se aplecă spre el și cu ochii închiși, îmbujorată, recunoscuse adevărul:

— Fiindcă îl iubesc.

Apoi adăugă liniștită:

— Dar nu se va mai întoarce niciodată și nu-mi va mai cere nimic. Așa că pot să-ți fiu o soră juruită.

— Jură!

— Nu mai jur nimic. Tot ce ne-ar lega ar fi numai dintr-o parte. Accept doar așa cum vreau eu. De acord?

— Așa n-aș putea să te cred. Iar ipoteza că poți să fii cu altul mă scoate din minți!

Ewei îi trecu prin cap gândul diabolic să-i spună că la Montreux a petrecut o jumătate de zi în pat cu un bărbat aproape cu totul necunoscut. Un zâmbet fugar îi înflori pe buze. Renunță, însă,

gândindu-se că nu e prea practic. Convingerea acaparantă că acum va avea puteri depline asupra lui Szczerbic îi învâluie simțurile ca un parfum de narcise. Întrebă în șoaptă, împătimită:

— Dar tu juri că nu te vei mai apropia de nici o femeie... niciodată?

— Jur!

— Că toate gândurile și visurile tale de dragoste, toate imaginile voluptuoase, îmi vor aparține numai mie?

— Jur!

— Pe ce juri?

— Pe ce vrei!

— Ca și mai înainte: pe Dumnezeu, pe cruce, pe onoare și pe numele tău?

Szczerbic zâmbi. Vru să spună ceva, dar renunță. Mișcă buzele fără să scoată nici un cuvânt.

— Ce zici? îl întrebă Ewa.

— Nimic... O frază minunată, o iluzie...

— Adică?

— „*Dans le véritable amour c'est l'âme qui enveloppe le corps*“¹. Același Nietzsche susține că acesta este cel mai rușinos lucru. Poate că va pune stăpânire pe noi și te va răscumpăra.

Se ridică brusc din genunchi și strigă înnebunit:

— Ewa, unde ai fost când ai plecat de la Nisa?

Ewa răbufni furioasă:

— Am fost în Corsica.

— Cu cine?

— Cu poetul Jaśniach.

— Ai fost amanta lui?

— Nu.

— Spui adevărul?

— Spun ce-mi place.

— Încă un lucru, recunoaște în fața sufletului meu dacă l-ai sărutat pe gură, pe gură? cerși, străpungând-o cu privirea.

— Nu l-am sărutat pe gură.

— Mi-ai spus cândva că îmi îngădui să-ți cer mâna. Am aflat de escapada ta. Portarul de la hotelul „Suisse“ mi-a spus unde ai plecat. Am fost acolo. Ai stat în aceeași locuință cu Jaśniach.

— Am locuit în camere separate...

Ochii i se încețoșară. Buzele îi tremurară ciudat. În tremurul lor, iubirea lui Szczerbic se prinse ca într-un laț și se stinse. Ewa rosti, ațintindu-și ochii în gol:

¹ În dragostea adevărată, sufletul este acela care înconjură trupul" (fr.).

— Desfrâul ăsta al vostru! Ați face totul pentru el. Pentru această monstruoasă clipă pieritoare, ați ucide cea mai sfântă puritate a dragostei! Destrăbălați respingători! Numai Jaśniach...

— De ce ai fugit atunci? De ce ai făcut-o?

— N-am făcut nimic rău. Te asigur, domnule conte. Dacă rămâneam la Nisa, ar fi fost mult mai rău. Ah, lasă-mă! Mă duc acasă.

Szczerbic își sprijini capul pe mâinile ei. Îl simți înfiorându-se. Cuprinsă de repulsie, se înfioră totuși și ea de patimă. Se gândi cu milă că Szczerbic era foarte slab. Intuia că l-ar putea liniști doar dăruindu-i-se. Se uită îngândurată la părul lui frumos. Stătea în cumpănă. Aci voia să respingă capul acesta chinuit, să se ridice și să plece. Aci se lăsa în seama unui impuls nedefinit, care o îndemna să-și treacă mângâietor degetele prin părul parfumat. Antrenată de alternativa din urmă, șopti:

— Siżyś...

Szczerbic zâmbi.

— Acum, chiar că plec.

— Te întorci acasă?

— Da.

— Ce-o să faci acolo?

— Nimic deosebit, ca de obicei. Îmi voi depăna mâhnirile vieții.

— Atunci, mai bine rămâi la mine încă o oră. Ți voi cânta din Grieg... Vrei... *Primăvara*?

— Nu, nu mai vreau muzică. Muzica ta mi-ar deschide ușa spre camera cealaltă. Acolo dormi, nu-i așa? Poartă-te ca un șleahitic!

Ewa chibzui o clipă adânc, apoi spuse:

— Spune-mi... mă ierți pentru tot ce-am făcut?

— Te iert!

— Și eu pe tine. Am plecat.

Se ridică. Îi dădu mâna repede și ieși. Szczerbic porni în urma ei. Își puse paltonul pe umeri și o conduse de mână pe scară. În stradă, chemă un fiacru și o ajută să urce. În ultimul moment, când îi strânse mâna în semn de rămas bun, întrebă:

— Te-ai plictisit chiar atât de rău la mine?

— O, nu!

— Ai să mai vii?

— Da, cu siguranță.

— Când ai să mai vii, surioară?

— Fie și mâine.

— La aceeași oră?

— La aceeași...

Szczerbic urcă într-o secundă în trăsurică și, suspinând înăbușit, îi căută gura pe întuneric. Ewa se feri fără răutate, dar hotărâtă.

După ce coborî și careta porni, un răstimp scurt se simți parcă îmbrâncită și cu sufletul paralizat. Știa cum nu se poate mai limpede ce se va întâmpla în clipa morții. Într-un ungher al memoriei, văzu zâmbetul lui Łukasz atunci când îi vorbea cu însuflețire și, convingând-o, se apropia în vârful picioarelor și-i astupa gura cu un sărut. Într-o străfulgerare, simți acum toată fericirea dragostei și prăpastia fără fund a pierderii lui. Gemu. După o clipă, își reveni. Un val uriaș umpluse și acoperise golul. Mai stăruiau doar un zgomot ciudat în urechi, apatia inimii și clănțanitul mărunț al dinților.

CAPITOLUL XL

Trenul expres gonia spre Viena. Era o noapte târzie, de toamnă, bătută de vânt și de ploaie. Între Salzburg și Viena, expresul avea să se oprească doar de câteva ori. Erau foarte puțini călători, de aceea Ewa îmblânzise o inimă austriacă, mai accesibilă decât una bavareză, cu ajutorul unei coroane și rămăsese singură în compartiment. Își expediase lucrurile la Viena dinainte. Avea la ea numai o valiză mică de mână.

Acum se ducea la Viena, la drept vorbind la Kaltenleuben, ca să-l regăsească pe Jaśniach, care, după informațiile ce le deținea, se afla acolo într-un așezământ de sănătate, și să-și realizeze intențiile în legătură cu el.

După ce Szczerbic părăsise Parisul, Ewa rămăsese în locuința ei încă aproape două luni. Din când în când, primea câte o scrisoare de la Varșovia, trimisă de acest frate adoptiv. Ca și atunci când el era la Paris și ea îl vizita adesea, întârziind nu o dată până la miezul nopții, în aceste scrisori îi unea aceeași înflăcărare pură, superioară, în care aparent nu exista nimic senzual. Nu fusese amanta lui Szczerbic. N-o sărutase niciodată pe gură. Doar de câteva ori avusese norocul să-i atingă mâna cu buzele. În scrisori, n-o ruga nici măcar să se vadă, să vină la Varșovia sau să se întâlnească undeva. Ținea la aceste scrisori și le aștepta. De multe ori îl dorea și pe el. Mai ales pentru muzică... În caz că un tribunal nepărtinitor ar fi întrebat-o dacă-l iubea pe Szczerbic, n-ar fi putut să răspundă afirmativ, dar nici să nege cu hotărâre.

Acum voia să devină soția lui Jaśniach și să-și respecte jurământul de puritate, pe care-l făcuse în fața lui Szczerbic. Hotărâse să se preschimbe în milă și trudă fără margini...

Obosită de drumul de la Paris, dormea pe canapeaua îmbrăcată în piele. În timp ce se adâncea în somn, își adusesese aminte că avea ascunși la piept, în punga de piele de antilopă, peste douăzeci de mii de franci, așa că se culcase cu fața în jos. Trenul care mergea foarte repede îi legăna somnul. Dormea profund.

În vis, i se părea că vede încăperi uriașe, văruite de mântuială, odăi foarte înalte, fără pardoseală, podite cu nisip galben, uscat. Pereții erau goi, dintr-o bucată, albi și aspri din cauza varului uscat. Urca anevoie niște trepte presărate cu nisip... Într-un târziu, ajunsese la o ușă tot atât de înaltă ca și pereții. Puse mâna pe bila ce slujea de clanță și observă înfricoșată că și ușa, și clanța erau acoperite de var. Împinse ușa și văzu o cameră goală. Încercă o durere de moarte, așa cum numai în vis se întâmpla. Golul din această încăpere era parcă întruparea neființei care reprezintă conținutul morții. Frigul o pătrunse până în măduva oaselor. Ce putea să fie în această odaie? De ce golul din ea era atât de înfiorător? De ce părea atât de cumplit? Repulsia și spaima nu-i îngăduiau să lege în cuvinte vreun răspuns. Prin urmare, închise ușa repede și porni în altă direcție. Nimeri la altă ușă tot așa de înaltă, intră într-un coridor și începu să urce treptele săpate în nisip ale unei scări foarte abrupte. Se sperie din nou și o apucară amețeala și grețurile. Începu să strige în somn după ajutor, prelung și sfâșietor.

Când se trezi cât de cât, spaima îi pieri cu încetul, dar neliniștea rămase aceeași. Ținea ochii închiși, deși se convingea tot mai mult că încăperile și scările acelea înfiorătoare le văzuse doar în vis.

În sfârșit, se simți eliberată de teamă. Deschise ochii. Era întinsă la fel cum se culcase, cu pieptul pe pernă. Privi cu bucurie la marginea mușamalei cu care era așternută podeaua compartimentului și-i mulțumi lui Dumnezeu că totul nu fusese decât un vis. Deodată, văzu picioarele cuiva, ghetele de lac...

„E cineva aici... se gândi, neputând să se ridice și să se scuture de moleșeala somnului. Ticălosul a intrat în timp ce dormeam... Netrebnicul de conductor l-a adus... Cum aș putea să mă ridic? Fără îndoială, picioarele mi s-au dezgolit până la genunchi, deoarece mi-e frig“.

Încercă să-și aducă aminte ce ciorapi își pusese și dacă rochia în care era îmbrăcată avea căptușeala de mătase. Își înălță privirea și se uită printre gene la noul pasager. Dar când îi văzu fața, încremeni iarăși în starea de amorțeală somnolentă dinainte. În fața ei, pe cealaltă bancă din compartiment, ședea tânărul brunet care o urmărise pas cu pas la Paris și la mare.

Citea o carte și părea că nu-i acordă nici cea mai mică atenție vecinei de compartiment.

Ewa închise ochii și se strădui din toate puterile să-și domolească bătaia inimii. Visul și vederea acestui om în realitate se amestecau, aruncând-o într-o stare de buimăceală copleșitoare. Bătaia tot mai întetită a inimii o sili să ia hotărârea de a nu rămâne cu nici un preț în același *coupé* cu acest individ. Va coborî la prima stație, imediat după ce trenul va opri. Se cutremură la gândul că trebuia să se miște, dar simțea că nu mai poate sta așa, fără să-și ridice mâinile. Cu o mișcare rapidă, își acoperi picioarele cu poala rochiei și se așeză pe locul ei, reușind ca în acest timp să nu se uite deloc la tovarășul de călătorie. El o răsplăti cu aceeași monedă. Citea un roman franțuzesc, tăind foile cu un stilet corsican.

Ewa văzu cuțitul. Cunoștea aceste „bricege“ de la Ajaccio și-i plăcea să se joace cu ele. Știa că pe o parte poartă inscripția: *Morte al nemico*¹, iar pe cealaltă: *Vendetta Corsa*². Acum, parcă tot ce se petrecea cu ea fusese plănuit demult, ca o predestinare logică și irevocabilă. Fiecare sentiment ce se isca pe ascuns, fiecare impresie și senzație fuseseră înscrise cândva asemenea paragrafelor unei legi. Un impuls curajos... Privi provocatoare și amenințătoare fața acestui om. Dar el nici nu se gândea să se uite la ea! Își citea liniștit cartea și chipul lui exprima un interes nedisimulat. Ewa fu dezamăgită...

În aceeași clipă și dintr-o dată, își aminti limpede unde îl văzuse. Înaintea ochilor îi apărură cofetăria sărăcăcioasă cu podeaua așternută cu un strat de nisip umed, masa de biliard din încăperea întunecoasă, fata care servea și figurile celor doi dandy. Ei sunt! Acesta este cel care o acostase. Cum putea să-l uite? De ce venise la Paris? De ce o urmărea și ce face aici? Este un afemeiat... sau un agent? Nu poate fi un agent... Dar nici un afemeiat... Atunci, ce-i cu el? Ce intenții are? Nu se ține scai de ea fără să aibă un scop anume!

O străbătu un fior ciudat, cum nu mai încercase niciodată. Măsură din ochi distanța până la valiza care se afla pe polița de sus, chiar deasupra tănărului adâncit în lectură. Cumpăni repede și în cele mai mici amănunte cum să coboare din vagon fără ca el să observe. Cum să procedeze? Nu putea să lase valiza în tren, deoarece avea în ea pașaportul, actele, scrisorile de la Łukasz și Szczerbie, carnetele de însemnări și celelalte lucruri necesare călătoriei. Nemișcată și cu ochii întredeschiși, aștepta momentul potrivit, nescăpându-l nici o clipă din ochi pe intrus. Îi cercetă

¹ Moarte dușmanului (it.).

² Răzbunarea corsicană (it.).

figura, îmbrăcămintea, felul de a fi. Era într-adevăr foarte bine făcut, suplu și probabil destul de puternic. Purta un *riding-coat* nou cu căptușeală de atlas, de croială modernă, cămașă proaspătă, elegantă, și cravată înnodată după ultima modă. Paltonul îmblănit atârna alături. Pe fondul foilor albe și al copertii galbene, ieșeau în relief mâinile mari, în mănuși de culoare cafeniu închisă...

Ewa își aduse aminte de mâinile acestea. Cum de putuse să le uite?

„Ascultă, felcer de la țară, actor de provincie, ajutor de notar comunal, care nu poate dormi din cauza laurilor ce încununează fruntea moșierilor național-democrați, ai priceput în sfârșit, îl apostrofă în gând, că trebuie să porți mănuși, să-ți ascunzi mâinile! Biet slugoi de bancher, vânzător de drogherie, laborant la farmacie sau mai degrabă, chelner de cârciumă deschisă la patru dimineața!“

Un gând neașteptat, cu totul nou, îi înfierbântă capul scuturat de fiorii de gheață. Auzi pașii conductorului și îl chemă. Somnorosul *Schaffner*, cu lanterna într-o mână, intră în compartiment. Se vedea că-i este rușine, dar era clar că fusese mituit de celălalt... Într-o germană stricăță, amestecată cu o mulțime de cuvinte franțuzești, Ewa se interesă dacă trenul nu are și un compartiment numai pentru doamne. Conductorul o lămuri că, desigur, există un asemenea compartiment, dar acum e ocupat de trei doamne care dorm...

— N-am încotro, se supără, trebuie să mă mut în compartimentul pentru doamne! Te rog să mă conduci, domnule conductor.

Brunetul care-și vedea de carte păru că își întrerupe lectura și ascultă fără prea multă plăcere despre ce era vorba. I se adresă Ewei în polonă:

— Domnișoară, dacă vă deranjez cumva, plec îndată. Am intrat aici, fiindcă n-am mai găsit loc nicăieri.

Nu-i răspunse nici un cuvânt, ca și când n-ar mai fi fost nimeni lângă ea sau ca și când n-ar fi auzit că-i vorbește cineva. Își strânse repede lucrurile, își luă valiza, blana și pălăria, apoi ieși din compartiment, închizând ușa cu grijă în urma ei. În coridor, se îmbracă în blană, își puse mănușile și, când conductorul deschise ușa unui compartiment întunecos, în năbușeala căruia sforăiau cele trei scorprii, se strecură înăuntru. Prin crăpătura ușii întredeschise, se uită pe coridor. Era pustiu. Tânărul brunet nu ieșise după ea. Vedea flăcăruia lumânării tremurând în legănarea trenului și auzea uruiul și geamătul târăgănat al vagoanelor. Hotărârea ei era nezdruccinată. Prefera totuși ca slujbașul feroviar să nu observe unde și când va coborî. Nervoasă, tremura din tot trupul. Emoții... Avea valiza la picioare. Totul era pregătit. Trenul gonea pufăind, zbură... În fine, un șuier lung și pătrunzător parcă despică liniștea în două jumătăți.

Când trenul își încetini mersul și se opri, Ewa scoase capul pe ușă și se uită iarăși pe coridor. Nu era nimeni. Se furișă ca o stafie, în vârful picioarelor, spre ușa din celălalt capăt al vagonului, coborî scara și dispăru cât ai clipi din ochi în noapte și vijelie. Înainte de a ajunge în fugă la gara slab luminată, trenul ei fluieră din nou și plecă. Habar nu avea unde se află și cum se numește gara. Se bucura nespus că scăpase de omul acela. Vedeniile din vis și prezența lui o mai chinuiau și acum. Gara era aproape pustie. La bufet era lumină și câțiva inși se cinsteau cu bere. În sala de așteptare de clasa a doua, îi aținu calea portarul unui hotel, oferindu-și serviciile și trăsura. Nu mai întrebă cum se numește hotelul și plecă după portarul care mai că-i smulse valiza din mână. În curând, mergea într-o trăsură hodorogită, cu geamurile zângănind, nespus de amuzată de propria aventură și cu atât mai mult de pățania urmăritorului. În fundul trăsurii era montată o oglindă. Ewa își văzu fața groaznic de obosită și răsă iarăși din toată inima. Era trudită și foarte bucuroasă că, deși pierdea o parte din biletul de drum, va dormi cel puțin și se va odihni de minune. Nu se mai temea. O dureau brațele, picioarele îi atârnavu greu, ca după o muncă fizică.

Trăsura coti pe câteva străzi, duruind pe pavajul orașului adormit, și în cele din urmă se opri. Portarul o scoase triumfător din caretă și, sunând îndelung, o conduse în holul hotelului. Ewa nu îndrăzne să întrebe cum se numea orașul în care se nimerise să înnopteze. O urmă supusă pe frumușica *Stubenmädchen*¹ care o conduse la etaj pe scările acoperite cu un covor gros.

Hotelul era mic, dar curat, liniștit și părea foarte solid. În curând, Ewa se găsi într-o cameră spațioasă, cu mobilă de modă veche, tapițată cu catifea și împodobită cu șervețele împletite. În fund, se afla patul de fier cu măciulii de alamă. Lumina electrică inunda încăperea, sobița-calorifer sâsâia tihnit. Camerista aranjă plapuma îndelung și cu grijă, încălzind păturile și pernele. Abia după ce își îndeplini cu sfințenie toate obligațiile de serviciu, îi ură noapte bună și plecă.

O vreme, Ewa privi în neștire la filamentul incandescent al becului. O distra această întâmplare și se bucura că va putea dormi. În hotel și în afară domnea o liniște deplină. Un răstimp, auzi o discuție înăbușită și pași călcând apăsător pe covorul din coridor, apoi se înstăpâni tăcerea. Doar șoapta monotonă a caloriferului...

Începu să se dezbrace în grabă. Își pregăti lumânarea, chibriturile și își trase rochia peste cap. Rămăsese numai în furou, cu spatele la ușă, când auzi parcă zgomotul ușii deschise. Crezu că este camerista și, rușinându-se de îmbrăcămintea prea sumară, nu

¹ Cameristă (germ.).

întoarce capul, așteptând ca aceasta să sfârșească ce avea de făcut și să plece. Neauzindu-i pașii, își aruncă privirea spre ușă și împietri. Brunetul din compartiment se afla lângă ea. La numai un pas depărtare, ca un strigoi. Înainte de a apuca să se gândească sau să deschidă gura, musafirul nepoftit își roti brațul fulgerător și îi puse cuțitul uriaș în piept.

— Nici o vorbă! șopti.

Ewa rămase cu gura deschisă și ochii lărgiți de spaimă. Se uită la el, întâlnindu-i privirea atotputernică, fascinantă. Răsuflarea îi muri în piept. Picioarele i se îndoiră. Nu mai putea să respire. De aceea, nu se miră când o înșfăcă de gât, o îmbrânci pe pat și o imobiliză cu greutatea trupului, întrebând-o:

— Unde ții banii?

Ewa arătă cu ochii spre piept. Atacatorul îi rupse bentița din piele de antilopă, smucind-o de câteva ori, ca și când ar fi vrut s-o smulgă o dată cu capul victimei, și ascunse punga cu bani într-unul din buzunarele laterale ale surtucului.

— Asta-i tot? se interesează.

— Tot.

— Dacă scoți o vorbă, dacă îndrăznești să crâcnești, te omor imediat!

Horcâi:

— Omoară-mă, ticălosule...

— Vrei să strigi după ajutor?

— Vreau.

Hoțul îi strânse iarăși gâtul cu degetele-i puternice.

— Mai ții?

Își coborî pleoapele confirmând. Două gheare i se înfipseră sub maxilarul inferior. Văzu negru înaintea ochilor.

— Nu, nu... îngăimă.

— Bine, atunci nu te mișca și așteaptă.

Fără să-și ia mâna dreaptă de la gâtul Ewei, începu să se dezbrace cu mare grabă și îndemânare cu stânga. Își lepădă într-o clipită paltonul, haina, cămașa...

— Vrei de bună voie? Sau vrei să te iau cu forța?

Ewa se încolăci ca un șarpe, se încordă ca un arc, se smulse din mâinile lui și îl mușcă. Dar înainte de a trage încă o dată aer în piept și a repeta mușcătura, când era gata să strige, o doborî din nou și o strânse de gât. Pe jumătate stând, pe jumătate în genunchi peste ea, continua să se dezbrace la repezeală. În timp ce-și arunca rufăria, începu să gâfâie și să bâlbâie cu glasul înnebunit de patimă:

— N-ai decât să te împotrivești cât vrei, trebuie să fii a mea, păsărico! Trebuie! Ah, n-ai încotro!... Aștept de atâta vreme... De ani întregi... Nu te-am putut uita nici aici în Europa, nici acolo în

América, pe mare sau pe pământ, nicăieri... Acum o să ne drăgostim, fetiço... Acum, scânci cu mintea răătăcită, nu mai scapi de mine, păsărico, nu-mi mai aluneci printre degete, minunea mea...

Înăbușindu-se, Ewa articulă cu ultima suflare:

— Lasă-mă!

— Vrei?

— Dă-mi drumul!

Banditul slăbi strânsoarea.

— Cine ești? horcăi Ewa.

— Ce folos ai să știi cine sunt. Sunt stăpânul tău și basta. Măine-dimineață, la hotel și peste tot pe drum, ai să spui că sunt soțul tău. Auzi?

— Aud.

— O să călătorim împreună?

— Da, împreună...

— Ei, vezi. Uită-te la mine! Îmi lipsește ceva? Atunci de ce te chinuiești așa? O să ne distrăm puțin aici, iar mâine o ștergem în lume. Câți bani ai?

— Douăzeci și două de mii de franci... gemu cu gândurile răvășite.

— Foarte bine. Chitanța pentru lucrurile pe care le-ai trimis la Viena unde este, în valiză?

— Acolo.

— Atunci e bine.

Profitând de o clipă potrivită, când își luase mâna de pe gâtul ei, Ewa zvâcni într-o parte, se smuci și alergă țipând spre ușă...

O prinse, însă, în aceeași secundă, o răsuci în brațele-i de oțel și o așeză fără vlagă în pat.

Victima își pierdu cunoștința. Când își reveni, se afla sub el, în puterea îmbrățișărilor sălbatice, înfocate...

CAPITOLUL XLI

Se trezi din amorțeala pătimașă. Se mișcă și se rezemă într-un cot. O ceață cenușie îi acoperea ochii.

Nu era în stare să vadă și să-și aducă aminte nimic. Se gândi că i-a bătut ceasul din urmă. Deci asta era secretul morții, misterul

tainic al morții... așa-i spunea cineva odinioară... Și iată că acum murea cu adevărat, în tăcere. Luciri palide pătrund în încăpere prin storul lăsat. În ovalul lămpii electrice se răsfîrînge o luminieșă.

Ewa se uită la ea, gândindu-se la ceva îndepărtat, de demult, plin de farmec. Cum își irosise viața, cine este? Unde se află?

Nu izbuti să-și răspundă. Era toropită de o somnolență ușoară, ca o pasăre adormită care ciripește prin somn, mișcă din cap și cântă chiar ca o privighetoare. Cu unduiri încete, cu reveniri și meandre întortocheate, începu să reconstituie întâmplările din timpul nopții. În sfârșit, înțelese totul.

Asta nu-i moarte. Se află la hotel și e dimineață.

Începu să prefire imaginile din vis. Apoi privi la omul de lângă ea. Se miră că veghează și în somn. Uitându-se la el cum doarme, intuia totuși că știe totul, ce gândește ea în clipa asta, ce are de gând să facă, ce plănuiește. Doarme ca o pasăre sălbatică...

„Trebuie să știe totul, fiindcă altfel ar pieri numaidecât... își spuse alene. Oamenii l-ar prinde îndată și l-ar uide ca pe un câine turbat... Așa că trebuie să-l pîndească mereu și să se apropie când se așteaptă mai puțin...”

O cuprinse parcă o teamă neînțeleasă în fața acestei suferințe a veghei neîntrerupte. Plăcerea fizică pe care i-o stârnise îi stăruia în trupul moleșit. De undeva, din adâncul ființei răscolite de mângâieri, răsări un zâmbet și-i împodobi buzele umflate de sărutări. Se aplecă pe furiș și depuse un sărut tainic, diafan pe gura senzuală a celui care dormea. Acesta deschise brusc ochii și zâmbi. Ewa îl încolăci cu brațele goale și-i alungă somnul, întrebându-l:

— Nu-i așa că-ți era frică să nu te omor în timp ce dormeai?

— De ce să-mi fie frică! Acum, nu mai poți să mă omori. Nici n-ai avea de ce.

— Ei, cine poate ști? Ce-ar fi să te străpung cu acul lung de la pălărie? Să ți-l înfig în inimă...

— Ai putezi la închisoare pentru uciderea soțului, murmură căscând. Legea nu te-ar ierta, peștișorule. Legea stăpânește pretutindeni.

— Legea ca legea, dar în acest caz n-ai mai căsca, ci tu ai fi cel care ar putezi; și încă nici măcar la închisoare, ci în pământ austriac. Mare noroc ai.

— Să știi că am. Inima cunoaște fierul care alunecă pe ea ca pe cristal. Uite, dacă vrei să te convingi...

Își dădu cămașa la o parte și-i arătă o cicatrice vânătă în stînga pieptului, de-a lungul coastelor. Ridică mai sus cămașa și Ewa văzu lângă claviculă urmele altor cusături.

— Ascultă, tu ești cuțitar, măcelar? îl întrebă curioasă.

— Ce te interesează pe tine, căpriță, cine sunt eu? Sunt un mare domn și gata!

— Cavalerul Gredin du Chateau-Lapompe.

— Mă rog! Cine mai cunoaște atât de bine lumea ca mine? Am fost în America, am luptat în războiul din Transvaal, am călătorit cu vaporul, e adevărat, ca fochist, de la Vladivostok până la Triest. Cunosc Parisul, Londra, Calcutta, Ladysmith...

— Ce-ai căutat acolo?

— Am luptat. Fiindcă, află de la mine, acolo unde se încaieră lupii se găsește totdeauna câte ceva de adunat...

— Și eu care, la început, credeam că ești un agent...

— Agenții n-au banii pe care-i am eu. Și am destui. Vrei să vezi? Îi câștig la cărți și la ruletă, umblu prin lume, mă întorc și iar plec... Așa cum face și contele Szczerbic...

— Szczerbic!... tresări Ewa. Tu-l cunoști pe Szczerbic?

— Eu cunosc toți oamenii de care am nevoie.

— Așa... Spune-mi, totuși, pentru că sunt grozav de curioasă... E adevărat că ai fost... felcer?

— Felcer? chicoti bărbatul. Ai turbat sau ce te-a apucat? Felcer, eu?

— Atunci chelner într-un restaurant prăpădit din Radom sau Suwałki?

— Nici asta.

— Dar cum te cheamă?

— Ghicește!

— N-o să ghicesc. Sunt atâtea nume... Wicek, Wojtek, Walek... Spune-l pe cel adevărat. Sau poate unul mai interesant. Vizitiii au câteodată nume grozave.

El se întinse alene, căscă fără grijă, se uită o vreme în tavan, apoi își miji ochii și răspunse cu un zâmbet cinic:

— Mă cheamă Łukasz.

— Ia te uită! Am mai avut un amant cu numele ăsta. Știi că ești bine, e un nume frumos.

— Adevărat? Și unde crește fărămița pe care ți-a lăsat-o celălalt Łukasz ca amintire?

— Departe, hă! undeva... La o bunicuță bătrână și bună, într-un sătuc dincolo de un munte...

— Un munte înalt... fredonă el, clătinând din cap.

— Hm, dacă ești un detectiv atotștiutor... de ce m-ai mai întrebat de lucrurile mele femeiești?

— Așa... Mi s-a părut că poate preferi să le arunci undeva, fie și în prima groapă din drum, fiindcă fetele focoase ca tine obișnuiesc s-o facă... Dar de vreme ce zici... Află că te distrezi prea puțin. Ai vrut să petreci la Paris sau în altă parte, dar ce distracție a mai

fost și asta? Conștiința ta burgheză nu ți-a dat pace. Auzi ce-a mai inventat.

— Pe mine distracțiile nu mă amuză deloc.

— Pentru că nu știi ce înseamnă asta. Nu toate distracțiile sunt la fel. Lasă că am să te învăț eu...

— Am impresia că tu știi prea puțin despre astfel de lucruri.

— De ce, pisicuțo?

— Pentru că nu ești decât un mare ticălos dintr-un oraș mic, un găligan necioplit în haine luxoase, un nemernic de pe la noi...

— Da, dar eu am ceva ce nu au prea mulți, să-i zicem, capul pe umeri.

— Sunt curioasă ce-ar putea să însemne asta...

— Eu am ochi. Îmi ajunge să mă uit o dată, ca să știu tot. Ochii mei seamănă cu razele X.

— Se vede că toți bandiții au asemenea ochi, pentru că pretutindeni au furat și au pângărit. Spune-mi măcar numele tău de bandit.

— Numele și prenumele. Ai să aștepți mult și bine până când o să le auzi. Nu puțini au întrebat, vrând să-și întemcieze astfel fericirea familiei... Ție n-am să ți-l spun, fiindcă atunci când am pomenit de viermișorul pe care ți-l crește bunicuța, te-au podidit lacrimile!

— Ei, și?

— Când o să te învăț ce este viața, viața cu adevărat, poate că am să-ți descriu blazonul meu familial. Până atunci, însă, musai să rămâi neștiutoare ca tutunul în tabacheră.

— Vezi cum te trădezi că până acum n-ai flirtat decât cu cameristele și spălătoresele?

— Nu neapărat. Cocotele se deosebesc una de alta. Iar eu am obiceiul să spun numai adevărul, lucru care, pe noi bărbații ne caracterizează adesea. Oamenii de felul nostru n-au nevoie de copii. Eu trăiesc pentru mine, așa că și tu trebuie să faci tot așa. Pe copii n-au decât să-i dădăcească prostănacii care-și au casele și atelierelor lor, patul și plapuma lor. Eu, însă, sunt dintre aceia care nu stau locului. Ca și tine. Noi suntem niște călători.

— Pentru mine hotărâsc eu.

— Da? Eu am, însă, impresia că tu nu te-ai mai putea stabili undeva. Nu-i așa? Nu-i oare mai bine să te iubești cu fiecare tânăr chipeș, puternic și sănătos, care-ți place, să călătorești prin țări străine, să chefuiești, să joci cărți, să rătăcești de colo-colo, și să fii admirată de bărbați blonzi și bronzăți, în loc să stai cu unul singur, să vă plictisiți amândoi după doi ani, să-i suporti capriciile și betesugurile?... Să rămâi însărcinată și să naști, să naști?... Tu ce crezi?...

— Asta nu-i treaba ta.
— Da, firește. Nu-ți ofer nimic cu de-a sila, afară de mine însumi, se înțelege. Eu iau de la oameni numai ce-mi trebuie, încolo, n-au decât să facă și să gândească ce vor...

— Ia te uită ce filantrop!

— Un copil... mormăi posomorât. Urâsc plozi! De ce să-i cresc eu? N-am timp. Și pe urmă, eu știu prea bine ce înseamnă viața unui copil fără părinți. E o ființă slabă și nu poate lupta cu cei mai mari. Nu e în stare să dea cu cuțitul, n-ajunge... Iar fără cuțit, cum poți să trăiești? Te calcă, te bate și te înjură oricine are picioare, mâini și fălci. Să las un plod după mine, care să fie și el tot un câine prăpădit și alungat de toți, cum am fost eu? La ce bun? Nu sunt și așa destul de mari furnicarele omenești? Londra, Chicago, de exemplu... Acolo, oamenii nu sunt decât niște naturi respingătoare. Sau în război! Atâtea trupuri fără capete, mațe scoase, hoituri respingătoare! Dacă le-ar vedea mămica, ehei!... Și pe bună dreptate. Războiul trebuie să-i plivească repede cu tunurile, fiindcă altfel s-ar sfâșia unii pe alții!... Măcar de s-ar sfâșia!... Dar câinii se îmbulzesc, se înăbușă, își otrăvesc unii altora locul și mâncarea, se molipsesc de boli și toate acestea, se spune, se săvârșesc după lege. Așa susține sociologia. Îți dau eu lege, fiu de cătea!...

Ewa îl asculta aparent nepăsătoare... Dar în adânc, sufletul vibra la aceste cuvinte ca un clopot smucit.

„Este foarte adevărat ce spune netrebnicul ăsta... se gândi. Mă eliberează de povară și-mi iartă vina.“

Remarcă, însă, indiferentă.

— Bine, bine, filozof de două parale. Să te bucuri de viață... Dar ce te faci dacă ajungi să te plictisești de toate, de viață, de călătorii?...

— A, nu-i adevărat! Uită-te la aristocrați. Nu fac nimic, mulțumindu-se să jefuiască pe toată lumea și să petreacă, și nu se plictisesc deloc. De ce? Pentru că știu să se distreze și să păstreze măsura.

— Tu nu te plictisești niciodată?

— Nu, blondino, eu nu mă plictisesc niciodată. N-am vreme de așa ceva. Vezi și tu, am un milion de lucruri de făcut, sunt mereu în focuri. Cum pot să mă plictisesc? Ieri, de pildă... He, he, he... Să culeg de pe câmp, din vagon, ditamai domnișoara liberă, bogată și... atât de frumoasă... și să stau cu tine în acest pat, acum, astăzi de dimineață, după ce ți-am luat toți banii... Nu crezi că pentru asemenea ispravă e mai bine să ai capul pe umeri, decât un milion de idei în el?

— Mă rog, recunosc. Dar probabil că printre voi, tâlharii, sunt destui care ar fi în stare să năpăstuiască o femeie fără apărare.

Ce-i atât de extraordinar? Puteai să mă omori. Dacă îmi plesnea vreo vână în gât sau în plămâni, când mă strangulai, acum nu mai eram în viață. Unde-ai fi ascuns cadavrul? Te-ar fi prins! Și ce s-ar fi ales de toată deșteptăciunea ta? Spune-mi, așa trăiești mereu?

— Câteodată, lăncezesc săptămâni întregi. Dar când mă apuc de treabă, mă încălzesc și trudesesc cu lunile!

— Nu te temi că din toate acestea nu te vei alege decât cu patru pereți?...

— Ei.. asta-i altă poveste. Nu-mi place să trăncănesc despre astfel de lucruri. Eu nu sunt vicar. Și tu o să te odihnești cândva tot între patru pereți, într-un loc și mai strâmt, dar nu cred că te gândești tot timpul la asta.

— Dimpotrivă, mă gândesc.

— Eu am fost acolo și știu ce înseamnă.

— Ai fost?

— Dacă am fost? Privește!...

Își suflecă mâneca și-i arată câteva semne ciudate pe antebraț. Ochii i se adumbriră îngândurați. Un zâmbet de nedescris. Asemenea răsrângere a forței lăuntrice îi înflori pe buze când rosti parcă numai pentru sine:

— Vagonul, da, vagonul cu zăbrele... Mahorca... smoala... Soldații bocănesc cu paturile armelor. *Peresâluška*¹... Scânduri aluncoase, milioane de păduchi și miliarde de ploșnițe... Vagabonzi, haimanale, evrei, bande de mizerabili, hoți de cai, cuțitari, uneori câte un aristocrat melancolic, actor sau pianist... Nopti lungi, ah, cât de lungi! Rubașca duhnește... Popas... *put' doroșenka*²... Da, când pune laba pe tine, nu mai există scăpare...

— Bine, dar pentru ce?

— Nu vreau să-ți spun. Poate mai târziu, dacă voi constata că ne iubim cu adevărat...

— Ți-au dat drumul de mult?

— Mi-au dat drumul... De acolo îți dau drumul numai la sfântu-așteaptă și *volnaia voluška*³ te cheamă, oho, cum te mai ademeneste! Merită să-ți riști capul pentru ea. Ție-ți place marea? o întrebă pe Ewa.

— Ah, la nebunie! Dacă e ceva pe lume care-mi place, apoi aceasta este marea.

— Dar oceanul, pescărușule? Mare și adânc! Oceanul celălalt! Când se pornește taifunul în strâmtoarea La Perouse și începe să arunce corabia cu oameni în cer și-n iad! Și cerul e acoperit de nori vineți ca gândurile nebune ale unui om puternic! Și pescărușii

¹ Exil (rus.).

² Aici cu sensul de a fugi. a spăla putina (rus.).

³ Libertatea (rus.).

în vijelie, deasupra! Ah, o să plecăm odată în lume. Cu tine, în lumea largă! Vrei să mergi?

— Vreau.

— Pentru că, vezi tu, eu am o cotă-parte într-o mină din Klondike. E, însă, nevoie de bani. Cele douăzeci de mii ale tale sunt ca o picătură în ocean. Este nevoie de câteva sute de mii. Abia atunci aş putea să fac o treabă bună, să pun mâna pe acţiunile coproprietarilor, să lucrez de unul singur şi să câştig... milioane. Există un om care ar vrea să încerce... E un ticălos, dar e singurul. Acum, însă, este sărac lipit. Ar trebui să strângem banii repede, cât se poate de repede! Să plecăm de la Viena la Triest, apoi prin Marea Roşie spre Celebes, Sumatra... Sunt nişte insule care se numesc așa...

— Da, sunt. E şi Noua Zeelandă... adăugă Ewa, zâmbind fermecător.

— Nu e în drumul nostru...

— Da, e departe.

— Trebuie să plecăm la Viena!

— Şi cum vrei să faci rost de bani?

— Cum să fac rost? Hm...

— La bursă?

— Sigur... Bursa neagră... Szczerbic are bani? o întrebă pe neaşteptate.

— Ce ți-a venit?...

— Ei, sunt curios. Îi place să joace cărţi?

— Mi se pare că da.

— L-ai văzut vreodată pierzând sau câştigând o sumă mai mare?

— Nu cred că s-ar preta să joace cărţi cu orice canalie. La ruletă a jucat...

— Lasă ruleta! Ruleta e bună pentru mopşi frizaţi şi căpriţe de Angora, ca să aibă de ce se emoţiona. Tu vorbeşti bine franceza?

— Sari de la una la alta! Da, vorbesc frantuzeşte.

— Dar englezeşte?

— Nu ştiu nici un cuvânt.

— Ce-ar fi dacă ai învăţa?

— Cum de nu, în câteva zile, nu?

— Am mare nevoie. Faptul că vorbeşti bine franţuzeşte mă scapă de un nemernic.

— De unul dintre prieteni?

— Da, e unul dintre ei. Eu chipurile mă descurc în toate limbile, dar nu ştiu nici una cum trebuie. Or, afacerile presupun tot felul de amănunte. Câteodată, nu mai sunt în stare să vorbesc nici argoul de la Varşovia. Trebuie să înţelegi că vei fi soţia mea.

- Cu acte false.
- E totuna. La Viena, o să facem rost de pașapoarte.
- Toate bune, dar eu ce câștig din această combinație? Dacă pun mâna pe tine, de ce să răspund eu pentru tâlhăriile tale?
- Nu mă voi lăsa prins. Eu am scăpat și de la ocnă ca o hermină.
- Spune-mi, cum ai intrat ieri la mine?
- Am închiriat camera vecină. Am intrat imediat după tine și m-am dat drept soțul tău. Când a plecat camerista și a coborât scările, am intrat înainte ca tu să închizi ușa.
- M-ai văzut când am coborât din vagon?
- Ehei, pisicuțo, m-am descurcat eu în situații și mai grele!
- Și ce-ai să faci cu mine după?...
- N-ai grijă, totul se va sfârși cu bine. Crezi că mă voi purta cu tine ca specialistul acela?...
- Care specialist?
- Ei, unul care a călătorit prin Europa, undeva în Răsărit, prin România, Bulgaria, la Odessa, Nijni. A sucit capul multor fete: grecoalice, evreice, române, cehoalice, nemțoaice, indiferent de ce neam erau, numai să nu fi avut mai mult de douăzeci de ani. Se cununa mai întâi cu ele, apoi le ducea în străinătate. Le prefera numai pe cele foarte bogate. Trăia cu fiecare șase, șapte luni și când tinerele soții începeau să se îngroașe la mijloc, scăpa de ele cu ajutorul stricninei sau al arsenicului, cum îl lăsa inima. Trăia în multe orașe, la Buenos Aires sau la San Francisco, la Cairo ori la Bombay... Asta știu că s-a bucurat de viață! Îi plăceau numai fecioarele, și încă de cea mai bună calitate. De celelalte nu se atingea. În cele din urmă, moraliștii l-au prins în laț și și-a dat duhul pe scaunul electric cu un cilindru de alamă pe cap. Și-a bătut joc până în ultima clipă de toți agenții, judecătorii și ceilalți călăi. Întreaga avere, și agonisise din zestrea soțiilor o sumă frumoasă, peste un milion de dolari, a oferit-o în scopuri de binefacere; burse pentru inventatori, ajutoare date oamenilor care, după venirea în America, n-au cu ce trăi și mor de foame. Testamentul se compunea din vreo patruzeci de puncte. Și tribunalul a fost silit să îndeplinească întocmai toate dispozițiile. Fiindcă testamentul fusese conceput conform legii.
- Am citit asta undeva, într-un ziar. Tot de-acolo ai aflat și tu, nu? Ai citit și-ai repetat cuvânt cu cuvânt, ca să mă sperii. Uite, femeie, cât de diabolici suntem noi! Și-ai povestit tărașenia cu atâta plăcere. Se vedea cât de colo... Nu ești totuși decât un caraghios, dragul meu ocnăș demisionat. Nu ești făcut să fii demon. Mai degrabă ai putea fi, cum spuneai tu, un actor...

Deși vorbea cu dispreț, în realitate era șocată de cele auzite. Inima îi bătea cu putere. Prevestitoare de rău, plăcerea de a visa la asemenea viață, la libertatea neîngrădită în relațiile cu lumea, în afara oricăror legi, împotriva oricăror prescripții și pericole permanente, în cultul atotputernic al simțurilor, se iți pentru o clipă înaintea sufletului, luminându-i pupilele și înlănțuind-o cu gheare de vultur.

În același timp, se săvârși și altă revelație, atât de fulgerătoare, încât îi cutremură toată ființa. În sfârșit, iubirea pentru Łukasz se va stinge! Când realizează schimbarea, se înfioră îmbătată. Va trece de cealaltă parte a acestei probleme a sufletului. Nu-l va mai iubi! Va fi iertată pentru păcatul uciderii! Nu mai trebuie să se spovedească înaintea lui! Puterea înfricoșătoare a desfrânării cu acest om necunoscut, desfrânare deșănțată și cu drept cuvânt animalică, îi smulsese din suflet și din învelișul trupesc dragostea spirituală.

Încet, în taină, aducea prinos de recunoștință destrăbălării din timpul nopții, care îi însănătoșise sufletul, eliberându-l și înviorându-l cu roua întremătoare a liniștii. Admira forța desfrâului fizic, puterea lui nebiruită, și socotea că ea reprezintă binele, întrucât spulberă misterul cumplit și fără speranță al iubirii. Mai demult, era convinsă că ultimul gând care se va stinge în creierul ei bolnav va fi în legătură cu Łukasz, că sentimentul din urmă, care va muri în inima ei, va fi dorul după el. Se împăcase cu aceste certitudini, identificându-le cu destinul. Și iată că acum este sănătoasă, puternică, plină de viață, în vreme ce el a dispărut pentru totdeauna. Cândva, fericită, credea că pe lume nu există decât două inimi. Mai apoi, în nenorocire, ajungese la concluzia că rămăsese doar una singură, în care el domnea asemenea lui Dumnezeu în biserică. Acum, însă, viața fremăta iarăși în jurul ei.

Își spuse că viforele de odinioară nu mai erau decât niște „grămăjoare de cenușă...” Umbra aceea tăcută, scumpă, atât de înțeleaptă și de nobilă, care o însoțea ziua și noaptea, avea să plece în fine de lângă ea. Grijile și speranțele legate de Łukasz aveau să-i devină indifferente. Nu-i mai păsa dacă, acolo unde este, o duce bine sau rău. Dacă l-ar vedea zăcând și cerând ajutor, nici măcar n-ar întoarce capul spre el. Dacă a murit, Domnul să fie cu el! Sufletul se înseninează...

Ha, ha, ha!... Îi mărturisise cândva că lumina ei îi împrăștiase întunericul din suflet. Pășeau împreună pe crestele munților, acolo unde se veselesc de-a pururi sufletele celor aleși. Acum totul devenise o farsă într-un sos gras, o glumă din viața anterioară... În lături cu trecutul! Trebuie să se gândească la ziua de mâine!

CAPITOLUL XLII

Lunile de iarnă le petrecură la Viena. Ewa și „soțul“ ei, Antoni Pochoń, ocupau o locuință la etajul trei într-o clădire nouă, uriașă. Întrucât aveau la dispoziție liftul, nu se plâneau deloc că stau atât de sus. La drept vorbind, Pochoń închiriasse numai două camere din apartamentul încăpător al doctorului Bandl.

Cele două camere erau de-a dreptul splendide. Ferestrele mari, chenăruite cu marmură albă, răspundeau într-o străduță liniștită. Una dintre încăperi se afla puțin mai sus decât cealaltă. Le despărțea o ușa cu geam, care putea fi larg deschisă, alcătuind astfel o sală spațioasă cu o formă cam ciudată, dar plină de farmec. Pereții celor două salonașe erau vopsiți într-o culoare ștearsă, care dădea impresia de delicatețe. Ici și colo, se vedea o galerie aurie sau un colțisor mai întunecat, doar așa, ca să atragă privirile. Câteva oglinzi înguste, în rame modeste, întrerupeau suprafața continuă a pereților. Mobila ușoară, de modă nouă, încânta ochii. Tăbliile meselor parcă erau făcute dintr-o substanță strălucitoare de alabastru. Picioarele erau acoperite cu metal, ceea ce le împrumuta o simplitate distinsă, puritate și forță. În acest cuib, totul era alb-auriu. Nimic nu se impunea strident privirilor și nu șoca. Nici lambriurile încrustate și lăcuite, imitând culoarea plopului tremurător, nici ornamentele abia vizibile ale ușilor, explicabile prin utilitatea lor funcțională, nici bordura de flori stilizate; nici ușa dublă de la dormitor, împodobită cu geamuri șlefuite cu măiestrie, care ocupau aproape toată înălțimea pereților de la tavan până la podea.

Ewa alesese pentru ea dormitorul, încăperea mai ridicată, cu ferestrele spre străduța liniștită. A doua cameră ținea loc de salon. Acolo dormea Pochroń pe o canapea.

Era un salon modern și puțin ciudat, ca toate lucrurile din casă. Deseori, ușa de la salonaș, care dădea spre locuința doctorului Bandl, se deschidea și o droaie de musafiri gălăgioși trecea dintr-o parte în alta. Erau oameni de naționalități diferite: nemți, maghiari, evrei, polonezi, cehi, croați, români... Bandl era medic de profesie, dar nu-și practica meseria cu prea mult entuziasm. Era pasămite ziarist, dar se zvonea că ar fi politician. Se vorbea în șoaptă că a

candidat în nu știu ce regiune. În presă, era omul nuanțelor. Se ocupa mereu de afaceri la bursă, în parlament, pe Herrengasse, în ministere, la guvernatori și ambasade, prin birourile guvernamentale și cluburile partidelor politice, într-un cuvânt, pretutindeni.

Avea totdeauna o mulțime de bani.

Era un neamț arătos, din sud. Ochii vioi, luminând ca două brilante în spatele ochelarilor de pe nasul vulturesc, buzele roșii, obraji rumeni și sănătoși, chelia destul de marcată, aproape frumoasă, burta pe care se străduia din toate puterile s-o mascheze și s-o ascundă în haine elegante – toate acestea stârneau de mult repulsia Ewei.

De cum îl văzuse prima dată, știuse că acest descurcăreț se va ține după ea, pândind clipa potrivită. Îl urăse de la început și se apăraseră folosindu-se de dispreț ca de un pumnal ascuțit pentru orice eventualitate. Mai apoi, se mulțumise să-i arate că nu-l poate suferi, când văzuse că Pochron o păzea ca pe proprietatea lui.

Se distrase de minune în timpul acestei ierni. Aflase ce înseamnă chefurile nocturne la „Sacher“ și în alte restaurante scumpe, cunoscuse puterea șampaniei și a banilor, la dispoziția cărora se găseau mărfuri nenumărate și truda locuitorilor din orașul uriaș. Cât de mult îi plăcea să privească acum mulțimea de oameni care alcargă, sar, zâmbesc, se înclină adânc și muncesc cu îndemânare și înțelepciune! Îi plăcea la nebunie să colinde prin magazinele de pe Kärtherstrasse, să le cerceteze subsolurile, pivnițele, casele de bani asigurate împotriva focului, și nișele luminate cu ajutorul electricității, să sondeze conținutul ascunzătorilor săpate în pereți. Ca și la Paris, cumpăra o mulțime de rochii, rufărie, mănuși, încălțăminte, ciorapi, furouri, corsete, pălării, fleacuri, podoabe de ultima modă și tot felul de delicatese. Acum aprecia distracțiile vulgare, superficialitatea și glumele din topor. Se simțea cum nu se poate mai bine în fumul albăstrui, stătut, de la „Ronacher“, în fața scenei pline de clovni, acrobați, balerine, animale dresate și cuplete triviale, în mijlocul unui public alcătuit din prostituate și bărbați din oraș. Cel mai adesea, ședea într-o lojă purpurie, înconjurată de o droaie de bărbați.

Îi plăcea să rătăcească singură pe străzi, la ora când din vitrinele tixite de obiecte de lux, fleacuri lucitoare și tot felul de mărfuri se revarsă în valuri lumina electrică, iar pe asfaltul trotuarului tropăie încălțările milioanei de oameni. Atunci, se pierdea bucuroasă prin mulțime, aducându-și aminte de străzile din Varșovia, tăcute, întunecate și sărace. Trecutul n-o mai făcea să sufere.

Din contră, o provoca parcă și o excita.

Cunoscuse o groază de oameni. La început, nu înțelegea ce se petrece în jurul ei, cine erau cei care se adunau la Bandl. Benchețuiau prin separeurile restaurantelor, se îmbulzeau în lojile de la

operă și teatru, trișau în șoaptă și frecventau cluburile parlamentare, jucând cărți și smulgându-și unul altuia averile, posturile, puterea și femeile. Părul i se ridica măciucă în creștetul capului și insomnia nu-i îngăduia să pună noaptea geană pe geană. Cu vremea, însă, toate îi deveniseră indiferente, scârboase, dar suportabile, ca și ochii, ochelarii și burta lui Bandl.

Se obișnuise cu oamenii, manifestările și lucrurile din noua realitate. Nu-i mai păsa nici de Pochroń și de dragostea lui senzuală. Viața de acum, trecutul și viitorul o lăsau rece. Asta nu însemna că nu-i plăcea.

Trăia ca o omidă pe frunză, se hrănea și se încălzea la soare.

Dacă Łukasz ar reveni acum la ea cu disperarea nervoasă și văicăreala lui, cu ordinele și trecerile bruște de la ceartă, amenințări și blesteme la umilință și sărutarea urmelor, l-ar alunga din camera ei și ar trânti ușa după el, îngânând un cântec vienez la modă. Łukasz, cel de altădată, se stinge în inima ei aidoma focului, lumina încă, mocnind ca un cărbune în cenușă... Era gata să se stingă. Nu mai exista. Nu mai simțea mulțumirea sufletească a dragostei, nici spaima fața de trădarea săvârșită. Pustiu și acalmie, nimic altceva. Ca pământul la începutul primăverii, neacoperit încă de iarbă, dar zăcând liniștit în bătaia soarelui.

Ewa putea să sondeze acum adâncul propriilor păcate. Nu mai simțea aversiunea care o încerca la Paris. Vechile greșeli ajunseseră s-o plictisească și căska gândindu-se la ele. Înțelegea monstruozitatea desfrâului, dar nu putea să facă nimic ca să se îndrepte.

Mai avea o singură dorință, să nu-și mai aducă aminte de dragoste și să nu se mai lase subjucată de ea. Să nu mai dorească și să nu mai iubească, să nu mai plângă după zâmbetul gurii scumpe, după sunetul glasului. Era destul să existe, să existe în tihna uitării. Să nu-și mai simtă inima, care i-a adus numai nenorociri.

„M-ai trădat, își repeta acum în adâncul sufletului, tu m-ai trădat întâi. Te-aș fi urmat până la capătul lumii. Ești primul căruia i-am dăruit slăbiciunea picioarelor și i-am deschis porțile sufletului. Când celălalt mi-a spus că m-ai trădat, am suferit numai eu. Acum te-am trădat și eu și mi-am aflat alinarea. Acum sunt a altuia și tu nu mai reprezinți decât un nume fără conținut!“

De multe ori, lua în mână scrisorile lui Łukasz, închise de altfel împreună cu cele de la Szczerbic în biroul lui Pochroń, și le citea de la început până la sfârșit, ca să se convingă de propria putere, să se convingă că în aceste petice de hârtie nu mai trăia nimic, absolut nimic. Nu pricepea cum de odinioară cuvintele acestea îi spuneau atât de multe. Nu mai aveau parfumul care o îmbăta altădată până la pierderea cunoștinței...

Într-o bună zi, în perioada lecturii, găsise pe fundul cutiei cu scrisori trei trandafiri ofiliți. Chiar uscați de tot... Își amintise is-

toria lor și o vreme se amuzase ținându-i în mână. Istoria acestor trandafiri era...

În zilele de demult, după ce Ewa îi dăruise trupul ei și Łukasz trebuia să plece în curând în Italia, avusese loc între ei o discuție aprinsă. Pe atunci, el venea în cămăruța ei cu fereastra acoperită cu un șal roșu și o găsea în pat. Ewa se dezbrăca înadins în timpul zilei și se prefăcea bolnavă, tocmai ca el să vină în pat la ora stabilită. Pe urmă, îi adusese cei trei trandafiri roșii ca focul. Când plecase pe furiș de acasă ca să cumpere trandafirii de la florărie, credea că nu-i va primi cu plăcere și va continua să fie supărată. Așa-i mărturisise după aceea.

Nu se văzuseră multă vreme, toată noaptea, ziua următoare și iarăși noaptea. Iar când se întâlniseră, în sfârșit, aflase nebun de fericire că trandafirii fuseseră primiți cu bucurie.

Trandafirii se ofiliseră pe pieptul ei, între sâni. Rămăseseră toată noaptea în acest loc pe care-l iubea atât de mult, unde bate inima... O rugase atunci din tot sufletul să-i dăruiască lui acești trandafiri ca pe o comoară neprețuită, semn al dragostei reînviată. O rugase nu o dată și mai târziu, în momentele de fericire, când avea posibilitatea s-o sărute. Nu se știe din ce pricină, când venea vorba de cei trei trandafiri, Ewa se rușina, buzele-i ardeau ca para vie și tremurătoare a focului.

Le simțea și ea înfierbântate. Pe atunci, își spuneau că ar vrea să aibă un copil. Ochii lui se aprindeau la focul buzelor ei; își destăinuiau cele mai ascunse gânduri.

Atunci uitase să-i dea trandafirii atât de doriți... Iar acum... cum putea să-i întoarcă darul, de vreme ce nu-i știa adresa? Îi fărâmiță între degete, transformându-i în pulbere, și-i aruncă pe jos, în locul unde Pochroń își ținea papucii.

Pochroń își însușise scrisorile lui Łukasz și ale lui Szczerbic și le ascunsese în biroul lui. Le citea adesea în fața ei și le comenta. Ewa renunțase la ele fără regrete.

Nu mai dorea decât să se răfuiască și cu Szczerbic. Asta însemna să lupte cu el și să-l învingă.

La drept vorbind, nu-i făcuse nici un rău, cu toate acestea îl ura. S-ar putea spune că dacă mai simțea ceva, afară de dorințele trupului, apoi aceasta era tocmai ura față de Szczerbic. El îl împușcase pe Łukasz, smulgând-o în acest fel din casa părintească și aruncând-o în brațele lui Niepołomski. El era acela care o pierduse fără să știe. Nici măcar n-o sărutase pe gură și o îmbrâncise din pragul bisericii în curtea lupanarului. Dacă nu s-ar fi întâmplat toate acestea, poate că ar fi întâlnit-o din întâmplare și ar fi iubit-o cu o dragoste curată, așa cum îl iubise ea pe Łukasz („*Dans le véritable amour c'est l'âme qui enveloppe le corps.*”).

Și-ar fi dorit să fie iubită cu o dragoste curată de către Szczerbic.

Să hălăduiască împreună prin universul artei, să urce mână în mână pe treptele muzicii... Ah, îl ura pe Szczerbic și visa adesea în taină să-l îmbrâncească și ea din pragul bisericii, de la înălțimea muzicii lui minunate, eliberatoare, pe caldarâmul duhnitor al lupanarului.

Dintre persoanele pe care le cunoscuse în timpul șederii la Viena, două o interesau mai de aproape. Deoarece îi ura instinctiv pe cvreii care veneau în mare număr la Bandl (în primul rând, frecventatori ai bursei, patrioți maghiari, așa-ziși publiciști, bancheri, mișiți și speculanți pricepuți la toate, în sfârșit, trișori notorii), își îndreptase atenția asupra compatrioților.

Într-o seară, la „Ronacher“, i se adresase în polonă un domn subțiratic, aproape slab, bărbierit și tuns atât de scurt, încât capul îi semăna cu o măciulie rotundă și lustruită de os. Cu mare greutate, Ewa își adusese aminte că acest om îl însoțise cândva pe Pochron în cofetăria din orașelul îndepărtat, unde se afla bolnav Łukasz. Se numea Płaza-Spławski și oficial nu folosea titlul de conte.

Purta haine negre și pantofi cumpărați din Rusia (sapogi butalkami¹), cu carâmbii ascunși în cracii pantalonilor.

Cămașa nu i se vedea din cauza gulerului ridicat al scurtei; credea probabil că așa era mai original. Lui Płaza-Spławski îi lipsea ochiul stâng, acoperit de pleoapele întredeschise. Prin crăpătură, se vedea albeața fără viață... Găvanul gol avea pe margine câteva cusături vindecate spre sprâncene și spre nas. Celălalt ochi privea pânditor lumea pentru amândoi.

Płaza-Spławski nu era prea vorbăreț. Fața uscată și parcă cioplită în os era întotdeauna imobilă, calmă, rece și serioasă. Era greu să-ți imaginezi un zâmbet pe această față. S-ar putea spune că șoca prin trăsăturile melancolice, dacă tristețea lui n-ar fi părut mai deosebită. În această fizionomie dormita o meditație sobră și amenințătoare, luciditatea unei judecăți profunde, care se îndoiește de valoarea oricărei întreprinderi. Pochron îi pomenise numele de câteva ori și Ewa ghicise că Spławski era acel ticălos cu înclinații nu prea poloneze. În realitate, avea să se afle mai târziu că fuseseră împreună în războiul din Transvaal, și făcuseră afaceri în Klondike și în alte locuri de pe glob. Płaza-Spławski era supus francez: „cetățean al Republicii“. Nu declarase niciodată în public cărei naționalități îi aparținea cu adevărat. Vorbea cât se poate de bine franțuzește, dar se folosea cu plăcere și de alte limbi: engleza, rusa și germana.

¹ Cizme în formă de sticle (rus.).

Bandl îl numea în glumă „căpitan“. Cariera militară precedase probabil alte etape din viața lui Płaza, deoarece în unele împrejurări pomenea de Tonkin și de Cochinchina ca despre locuri foarte familiare și îi plăcea să se uite la armată. Se înviora cât de cât când se vorbea despre lucruri ostășești și atunci o umbră de compasiune îi îmblânzea asprimea feței.

Płaza-Spławski ducea mare lipsă de bani. Nu-i venea nimeni în ajutor, sau poate că el nu voia să primească nimic de la oameni, destul că trăia într-o promiscuitate cumplită. La primiriile de la Bandl, nu mânca niciodată nimic, nu bea și nu fuma. Dacă participa la asemenea întruniri cu cei de la bursă, apoi o făcea numai din interes. Locuia într-un hotel atât de sărăcăcios, undeva pe o străduță lăturalnică dinspre Mariahilferstrasse, încât Ewa intrase cu teamă, când îl căutase o dată împreună cu Pochroń. Întâmplarea i se întipărise în minte. Coridorul era atât de îngust, încât numai o persoană se putea strecura prin el. Flăcăruia firavă de gaz nu izbutea să împrăstie întunericul.

Spre stânga, se vedeau ușile scunde, tapetate ca și pereții, care slujeau drept intrări în odăile foarte scunde. Iar spre dreapta, se înălța un perete lunecos, acoperit cu hârtie. Pipăind prin întuneric și luminând cu chibrituri aprinse, găsiseră în cele din urmă ușa de la camera contelui Płaza-Spławski. Încăperea era mică și murdară, cu ferestrele prăfuite. Pe pat zăceau câteva perne cu fețe înnegrite și cu volănașe și o cuvertură îngălată de mătase verde. Parcă în bătaie de joc, odăița era așternută cu o mochetă roșie. Când intrașeră Ewa și Pochroń, Płaza-Spławski se afla în mijlocul camerei. Cât de groaznică, de mohorâtă și amenințătoare i se păruse atunci Ewei fața lui întunecată, calmă, imobilă!

Zâmbise chipurile la vederea unei domnișoare. Nu se simțise rușinat când o văzuse privind la perdelele oribile de catifea, legate cu multe șnururi, sau la draperia de la ușă. Îi spusese în limba franceză:

— Domnișoară, îngăduie-mi să sper că voi avea cândva fericirea să te primesc într-o ambianță mai vrednică de frumusețea dumneata...

Nu se știe de ce, Ewa îl îndrăgise atunci pe acest om tăcut și mândru. Se mirase de hainele lui atât de subțiri, de vară, cu totul nepotrivite iarna, de hăinuța cu nasturi rotunzi. După aceea, studiasă cu o curiozitate întreită atitudinea lui Płaza față de Bandl, un optimist rotosfei, lăncezind în îndestulare, care necheza de bucurie ca un armăsar când se uita la costumașul „căpitanului“. Era o relație rece, deloc înjositoare. Dimpotrivă, Bandl, Pochroń și ceilalți priveau cu multă deferență în ochiul sănătos al lui Płaza-Spławski.

Al doilea musafir din țară era domnul Nycz, un bătrân atât de frumos, încât, cu toți cei șaiszeci și cinci de ani ai săi, ar fi fermecat

multe domnișoare de șaisprezece ani. Avea ochi albaștri, visători, veseli și încrezători, ochi zâmbitori. Mustața bogată, alburie, îi acoperea buzele senzuale, iar părul argintiu îi împodobeia fruntea ca o diademă. Ar fi fost greu să se compună o figură mai frumoasă pentru președintele Republicii, pentru un ministru care citește discursurile tronului, un președinte de tribunal sau un portar de la Monte-Carlo.

Era totuși numai profesor de limba franceză, fiul unui emigrant polonez... *d'un malheureux émigre polonais*... Trăia de aproape cincisprezece ani la „Vina“, dorind cu inima îndurerată „patria nefericită“, pe care n-o cunoștea deloc și unde nu se grăbise nicio dată să se ducă, deși nu l-ar fi oprit nimeni să stea cât vrea sub acoperișu-i găurit de paie.

Nycz dădea lecții de limba franceză fiilor unora dintre deputați, magnați, membri în Cameră, ambasadori etc. Era atât de bine crescut, de politicos, plăcut, vesel și știa atâtea anecdote, încât era iubit pretutindeni nu numai de elevi, ci și de părinții lor.

Nycz se ducea peste tot și cunoștea pe toată lumea. Respecta îndeosebi „tradițiile naționale“, mâncărurile autohtone de Paște și Crăciun bucurându-se de o atenție deosebită. Despre tot ce era mareț pe lume, vorbea cu o simplitate veselă, aproape biblică. Nu s-ar putea spune că mințise vreodată, deși nu socotea minciuna un viciu. *Pauvre patrie*¹ după care ofta la „Vina“ de atâția ani era adevărata lui dragoste.

Se bucura de victoriile diferiților lideri și oratori de la „Cerc“ și le considera, o dată cu tot felul de înșelătorii și manevre, drept victorii ale „poporului“. Cuvântul „popor“ îl pronunța cu o emfază de-a dreptul franțuzească.

Nycz era îmbrăcat întotdeauna cu atâta distincție, încât putea să intre când voia în orice salon. Făcuse numeroase călătorii prin Europa în tovărășia atâtor tineri cu sânge albastru, încât toate familiile bune îl cultivau cu plăcere pe acest meditator care pretindea mereu că este un democrat. Ce să mai vorbim de burghezii și bancherii obișnuiți...

Nycz știa o mulțime de lucruri, fiind totdeauna binevenit la tot felul de întruniri confidentiale, banchete și întâlniri de societate. Nimeni nu mai era în stare să vorbească în treacăt chipurile despre atâtea întâmplări zguduitoare ca el. Râzând, glumind, hârjonindu-se și privind pe toată lumea în ochi cu simplitatea copilărească a unui bolnav de plămâni, colporta câteodată asemenea vești, că după aceea, liota invitațiilor lui Bandl avea ce să sporovăiască o oră întreagă. Ca urmare, nici Bandl, nici Pochron, nici ceilalți nu se zgârceau să-l împrumute pe simpaticul *causeur*, ca să-l stimuleze,

¹ Sărmana patrie (fr.).

cu monede de zece, douăzeci sau chiar cincizeci de guldeni, când o merita. Avea defectul sau slăbiciunea, năravul sau obișnuința de a se lăsa stimulat mereu.

O făcea cu atâta jovialitate, era atât de amuzant și de copilăros, ca și când s-ar fi servit cu un trabuc din cutia pregătită de Bandl pentru oaspeți.

Ewei îi plăcuse la nebunie de la început. Îi aducea aminte întrucâtva de tatăl ei. Nycz era și el „îndrăgostit“ de Iw, cum o răsfața în engleză. Își spuneau pe nume și, firește, se împrumutau reciproc cu zece sau douăzeci de guldeni în timpul carnavalului. Nycz nu se dădea în vânt după compania lui Bandl sau a lui Pochroń. Ori de câte ori îl vedea pe cel din urmă în „societate“, nu se sfia să izbucnească în râs, iar dacă nu se cuvenea să se manifeste prea zgomotos, își mișca mustățile, neputându-și stăpâni bucuria. Pochroń îl făcea să râdă cu manierele și limba lui... Nu tot așa stăteau lucrurile cu Płaza. Pe acesta îl respecta într-un mod ciudat și se sfătuia de multe ori cu Ewa dacă n-ar fi posibil să-i trimită bietului compatriot ceva de îmbrăcăminte. Ewa, însă, nu fusese de acord.

Hotărâseră să nu acționeze de-a dreptul, ci cu ajutorul lui Pochroń, pentru a îmbunătăți situația vestimentară a contelui.

Dar totul fusese în zadar, fiindcă Płaza continuase să umble prin oraș în scurtă subțire și fără palton.

— Iw... o întrebasese Nycz o dată, cum poți, fiindă diafană, să trăiești cu un mizerabil ca Pochroń? Tu, un înger, cu el în pat — *hélas!* Știi și tu că este un ticălos, *un brigand!*

— Te înșeli, *papá*, nu-i deloc așa! Nu-l cunoști pe Pochroń. Are o inimă de aur.

— Inimă? Se prea poate! Dar cine vorbește de inimă? O, celestă, nu inima... De altfel, cât despre inimă... o să mai vedem...

— Visezi, *papá*?

— Ascultă-mă pe mine, părăsește-l! Simt că... miroase a sânge.

— Ei și, ce-i cu asta? Toți miroșiți.

— Asta nu poți s-o spui! Exagerezi, de bună seamă! Cum adică toți? Eu, de pildă...

— Ce pot să fac?

— Îți dau un sfat! Procedează ca femeile acelea curajoase din *Assemblée des femmes* a lui Aristofan, sau ca Lisistrata.

— Ce înseamnă asta?

— Spune-ți ca și ele sub jurământ: „*S'il me prend de force, je n'élèverai pas mes pieds au plancher, je ne ferai rien que de mauvaise grace et avec froideur...*“¹ Îți garantez că...

— O, bătrân caraghios, arțăgos nătâng...

¹ „Dacă mă ia cu forța, nu-mi voi ridica picioarele și voi face totul fără patimă...” (fr.).

- „Bătrân!“ Sau mai bine respinge-l și...
 - Și ce?
 - Și ia-mă pe mine în loc!
 - Pe tine? Cu neputință, crede-mă, și asta numai pentru că am în vedere reputația ta. Ți-ai pierde meditațiile. Ai deveni inabordabil prin saloane și, cum să zic, imoral...
 - *Mais quoi!* N-ar afla nimeni! Ar fi secretul nostru.
 - Aș! Eu nu păcătuiesc decât în văzul tuturor.
 - Am putea locui într-un mic hotel... adică... Eu, de exemplu...
- Doar ții la mine!
- O, mai întrebi? Tu ești maimuțica mea bătrână, cretinul meu natal, agentul preferat al lui Bandl. Fii atent că Pochron are un stilet italian.
 - Iw!... De ce mă jignești?... Nu mă așteptam la una ca asta din partea ta...
 - Ei, doar ești profesor de limba franceză, fiul unui nenorocit de emigrant.
 - Nu-i vorba de asta! Dar ai spus un cuvânt... Ai spus, nu-i așa? Sau poate că mi s-a părut?...
 - Te duci peste tot, sporovăiești, mănânci mâncări calde la prânz și gustări reci, *à la fourchette*, ascuți ce se vorbește, afli restul de la lachei și de la celelalte slugi, apoi duci vorba mai departe, când ești bine dispus, pentru gologanii de împrumut... Totuși îmi placi foarte mult...
 - Tocmai tu îmi spui mie asemenea lucruri? M-ai rănit de moarte.
- Ewa îi mângâiasc părul argintiu și-i netezisc cu degetele încrețiturile amenințătoare de pe frunte. Îi îngăduise mâinii aristocratice să-i umble pe trup. Zâmbetul revenise pe buzele bătrânului jovial și ochii albaștri i se înseninaseră din nou.

CAPITOLUL XLIII

- Într-o după-amiază, prin martie, Pochron îi pretinse Ewei să meargă cu el la locuința lui Plaza-Splawski.
- În hotelul în care stă? îl întrebă.
 - Normal că la hotel.

— Nu merg! Ce nevoie aveți acolo de mine?
— Trebuie să mergi. Afacerile noastre merg foarte prost.
— Nu mă interesează asta, și nu merg!
— Trebuie să ne sfătuim... Ce-i aiureala asta?
— Nu merg în vizuina aia. Mai mare rușinea pentru o femeie să intre într-un asemenea hotel.

— Ei, prejudecăți femeiești! E interesul nostru, deci capriciile nu-și au rostul.

— Să vină Piaza aici, dacă e nevoie! Are și el picioare, cizmele rusești...

— Draga mea, are și el hachițele lui. Conte, mă rog, lua-l-ar dracu! Aristocrat fără cămașă pe el și cu nazuri, prăpăditul!... Nu binevoiește să vină el la mine. Dacă te duci tu la el, se va simți foarte măgulit...

— Cine mă va însoți?

— Eu, cine altul.

— Vei fi tot timpul de față?

— Depinde. Poate că va fi cazul să vă las un timp singuri. E greu să prevezi în amănunt cum evoluează lucrurile. Uneori, e nevoie de cerneală și hârtie...

— Ah... ticălosule, ticălosule, ticălosule! rosti Ewa printre dinții încleștați, roșic ca focul din cap până în picioare, uitându-se peste umăr la el.

— Cine știe ce-ți mai trăsnește prin cap, eroină de mucava! Habar n-ai despre ce e vorba, încercă Pochron s-o potolească.

Râse dezgustător și mormăi:

— Piaza nu poate suferi femeile, așa că în ce-l privește, poți să fii liniștită. Îi cunosc chiar foarte bine obiceiurile asiatice. Îi plac merele acre... Așadar, mergi?

— Natural, fie și ca să-ți arăt cât ești de ticălos și cât de puțin mă interesează planurile tale!

În ziua aceea, spre seară, se duseră amândoi la hotelul pomenit. Ewa fu nevoită să urce iarăși cu scârbă treptele albe până la etajul doi și să-și vadă imaginea răsrântă în oglinda ieftină și lată, cu rama plușată. Trecu prin coridorul îngust, în care întunericul se îndesea tot mai mult, și coti la stânga. Se înfioră iarăși de teamă la vederea hrubei. Păși în vârful picioarelor prin trecerea strâmtă... În fund, departe, lumina flăcăruia de gaz în lăcașu-i ars și pe jumătate desfăcut. Când văzu forma ciudată și culoarea mohorâtă a flăcării, i se strânse inima. Mâna dreaptă îi aluneca pe peretele umed, tapetat, iar stânga pipăia ușile mici, în spatele cărora se auzeau glasuri, discuții, râsete, chicotiri destrăbălate, șoapte, gemete... Era atât de întuneric, că Ewa abia îl vedea pe Pochron

care mergea cu un pas înaintea ei. Îi era frică... În fine, se deschise ușa de la camera lui Płaza-Spławski și irupse lumina...

Ewa se simțea rău. Respira cu greutate. Niciodată nu mai avusesese o imagine atât de clară a propriei neputințe. Dacă ar fi avut un pumnal în mână, ah, cu câtă plăcere l-ar fi împlântat în spatele lui Pochroń! L-ar fi ucis pe tâlhar!

Intrară în cămăruța lui Płaza-Spławski care stătea și de astă dată în mijlocul încăperii, cu spatele la fereastra prăfuită. Geamurile murdare, care ajungeau până la podea, îi adânciră sentimentul de scârbă și conștiința decăderii. Se așeză pe un scaun cu spatele la fereastră și se uită la litografia care o înfățișa pe Stella Fornarina. Se străduia să-și ascundă impresiile și să pară veselă. Prezența Steliei Fornarina în această odăiță îi producea o mare plăcere...

— Domnule conte, spuse Pochroń, trebuie să ne sfătuim și să hotărâm ce facem mai departe. Au trecut atâtea luni! Musai s-o luăm din loc. Când plecăm?

— Spune dumneata... murmură Płaza.

— Știm cu toții că banii de care dispunem nu ne ajung, așa că n-are rost să ne mai gândim.

— Nu te gândi, domnule... murmură Płaza din nou.

— Atunci ce facem?

— Nu facem nimic.

— Asta nu-i un răspuns!

— Eu nu am bani.

Se priviră în ochi. Pochroń își înclină capul. Apoi îl ridică iarăși și se uită la Płaza.

— Bandl? întrebă acesta.

— Nu e nici o posibilitate! Tot ce-a putut Bandl...

— Atunci plec singur... decise Płaza-Spławski cu răceală.

— Ce poți să faci fără bani?

— Mă privește. O să văd eu... Nu pot să aștept până când vouă o să vă cadă un milion din cer.

— Ultima speranță e Szczerbic.

— Szczerbic?! exclamă Ewa uluită.

— Da, dacă l-am atrage și pe el în afaceri... Doar ți-a scris că e gata să vândă tot ce are în Europa și să plece în America. Noi vrem să facem același lucru. N-are decât să vândă tot și să intre în afacerea noastră. Am putea să câștigăm milioane!

Płaza tăcea indiferent, uitându-se la Ewa cu ochiul lui mort.

— Cine va încerca să-l atragă pe Szczerbic în afacerile voastre?

— Dumneata, răspunse Płaza liniștit.

— Firește că tu! adăugă Pochroń.

— Ei, domnilor industriași, notați-vă în carnetele voastre cu litere de-o șchioapă că eu nu voi mișca un deget...

— Am spus eu că o să avem bătaie de cap... i se adresă Plaża lui Pochroń.

— De ce să nu contribui și tu la binele tuturor? o întrebă Pochroń. Spune și tu! Am citit scrisorile pe care ți le-a trimis. Acest om este în stare să vină după tine ca un copil după prăjitură. E suficient să vrei tu, ca să-și vândă toată averea și să plece în America.

— Și ce pot să fac eu? Știi și voi doar că...

— Ei, dacă ar vrea să intre în afacerea noastră... Ai putea să-l îndemni, să-l convingi. La urma urmei, ca să izbutim, ai putea să pleci și tu cu el, dacă vrei, o îmbie Pochroń.

— Ți-ar conveni de minune... Ce bun ești!

Se înflăcăără. Voluptatea ciudată a visului de a se elibera. Speranțe zburând asemenea tabunurilor de cai în goană. Suspinele, îi urcară în piept, înăbușite de lianele gândurilor...

— *Tiens*¹... Și ce-ar trebui să fac?

Plaża-Splawski își răsuci pe îndelete o țigară subțire, o aprinse și dispuse ca un conducător:

— Trebuie să-i scrii lui Szczerbic și să-i propui să vină la dumneata, aici, la Viena. Să transforme în bani tot ce are sau să facă în așa fel, încât să obțină împrumuturi cât mai mari. Dacă n-are bani lichizi, să-și ipotecheze bunurile și să facă rost. Explică-i că vrei să plecați în America și să vă îmbogățiți în Klondike. Aici, îl putem îndemna pe Nycz să-i înflăcăreze imaginația, vorbindu-i despre necesitatea unor gesturi mărețe în folosul Poloniei... Numai că dumneata trebuie să-i scrii cu entuziasm, *avec passion, avec tendresse*...²

— Și pe urmă?

— Când va veni, după părerea mea, ar fi bine ca dumneata să-l atragi prin orice mijloace și în același timp să-l ții departe, ca să se chinuiască și să nu poată pleca.

— Și dacă nu consimt să fac toate acestea?

Plaża-Splawski tăcu, așa că Pochroń își reluă parcă ideea:

— N-ai încotro, pentru că altfel te dau în vileag că ți-ai omorât copilul.

— Numai la prostii ți-e gândul, crezi că mă sperii? Nu-i adevărat. Ce dovezi ai?

— Am destule dovezi împotriva ta, n-ai grijă!

— Cine ar lupta într-un mod atât de ordinar cu o femeie? rosti Plaża nerăbdător. Cum, doamnă, nu poți și dumneata să te distrezi

¹ la te uită (fr.).

² Cu pasiune, cu tandrețe (fr.).

puțin cu Szczerbic? Îl iubești oare, ca să zic așa, pe cavalerul Pochroń aici de față? Dacă nu-l poți suferi pe Szczerbic, atunci...

— Da, nu pot să-l sufăr!

— Însă el te iubește pe dumneata. Am auzit că e foarte plăcut să primești complimente când nu iubești.

— Și ce dacă mă iubește. Să presupunem că așa este.

— În acest caz... răspunse Płaza zâmbind prelung, cred că dumneata, pentru binele unor prieteni, ai putea să primești dovețile de admirație ale contelui Szczerbic în camera dumatăle de sus. Pentru acest hatâr s-ar cuveni să plătească un milion. Noi, șlehticii polonezi, suntem renumiți tocmai pentru că plătim asemenea servicii cu o mărinimie incredibilă. Ar trebui să dea tot ce are, iar dacă pentru asta va vedea, să presupunem, acest *cou de cygne et les épaules d'albâtre*¹... Dacă, însă, ar încerca să obțină cu forța, dacă s-ar arăta prea îndrăzneț cu dumneata, atunci există un mijloc foarte simplu, pe care femeile s-ar cuveni să-l învețe neapărat. Se practică pe scară largă în Orient. L-am încercat pe pielea mea, din nenorocire... Ajunge să înfigi în mâinile întinse sau în fața prea grăbită să sărute acul unei seringi Prawatz și să apeși pe pistonul mobil... În seringă se află un lichid care amortește fulgerător...

— Ce fel de lichid?

— Sunt o mulțime de lichide de acest fel. Unul dintre ele.

— Și ce se întâmplă?

— Prietenii dumatăle dau fuga la primul semn și te scapă de insistențele îndrăgostitului inoportun.

— E o idee din vreun roman al unui scriitor de duzină. Dar dacă mi-ar trece prin cap să divulg secretul dumatăle cuiva din afară, unui comisar de poliție, să zicem?

— Unui comisar de poliție? ricană încet Płaza-Spławski. Ce-ai putea să-i spui?

— Despre faptul că dumneata ai niște seringi pe care femeile de la noi n-au învățat încă să le folosească...

— Seringi? Ce mare scofală? Am să-ți arăt una cu ajutorul căreia eu îmi injectez arsenic în fiecare zi.

Se ridică de pe locul lui și scoase din sertarul unei comode urâte o cutiuță de nichel. O deschise și-i arătă Ewei seringă de sticlă cu pistonul de metal nichelat și acul strălucitor suflat cu platină.

— Uite, domnișoară, cum se apasă. Mai demult, în minunatul ev de mijloc, pe vremea când încă mai exista cultul tăricii și violenței omului, când bărbatul puternic și femeia senzuală și frumoasă nu fuseseră condamnați la pieire, atacul trebuia respins cu ajutorul pumnalului. Acum astfel de instrumente mai pot fi văzute

¹ Acest gât de lebedă și umerii de alabastru... (fr.).

doar în Muzeo Nazionale din dumnezeiasca Florență. Astăzi, când lumea nu-i decât o născocire morală, trebuie să te aperi cu mijloace născocite. Moralistul n-are decât să se chinuiască să găsească dovezile loviturii! Atacatorul nu poate striga și nu mai face nici o mișcare. În măruntaiele lui nu este nici urmă dintr-o „otravă“ care poate fi preparată atât de lesne. Pe corp nu va exista nici o rană. Așa că nimeni nu poate dovedi vina...

— Așadar, cărțile pe masă! Dacă nu fac ce-mi cereți, la ce trebuie să mă aștept?

— Ei, copilă dragă, ce rost are să iei totul în tragic?... interveni Pochroń. Vezi și tu în ce situație ne aflăm. Musai să facem rost de bani! Între noi fie vorba, nu mai putem rămâne la Viena. Iar Szczerbic are milioanele pe care nu le folosește. Tu singură spui că îl urăști și că el te iubește! Toate se potrivesc ca la carte... Totul depinde de tine. Cheamă-l pe Szczerbic aici! Dacă vrei, poți să te distrezi cu el, dacă nu, n-ai decât să-l alungi. Noi nu ne amestecăm... îi șopti la ureche.

Ewa simți că i se taie răsuflarea și tâmpilele începură să-i zvâcnească de bucurie: Dorința fierbinte de a-i înșela pe toți, de a-i pedepsi pe toți acești ticăloși și pe Szczerbic, de a scăpa din capcană! Ah, să aibă iarăși bani! Să-și recapete prin violențe miile de franci pe care i le smulseseră cu de-a sila!

— Și ce-mi promiteți în schimb? Eu trebuie să vă aduc sutele de mii ale lui Szczerbic, dar banii mei unde sunt? Ascultă, Pochroń, bandit de pe calea ferată, unde sunt banii mei?

— Ewuś, crezi cumva că vreau să ți-i confisc? Eu? Gândește-te bine! Ai să vezi cât am să-ți dau în America pentru amărătele alea de douăzeci de mii de franci... Numai să punem treaba pe picioare!

— Știu eu cu ce afaceri vă îndeletniciți voi. Domnul conte, tot ocupându-se cu învârtelile lui asiatice, a ajuns să poarte niște costume și cizme cu adevărat exotice.

Plaza-Spławski o privi imobil.

La un moment dat, ochiul sănătos începu să se plimbe de colo-colo, ca o santinelă în post.

— Ewka, lasă-l în pace!... o dojeni Pochroń. Nu-i mai scormoni rănilor!

— M-am săturat de voi! îl repezi Ewa.

— Nu țipa, fiindcă în camera vecină locuiesc oameni și pereții sunt subțiri... șopti Pochroń, strângându-i brațul deasupra cotului.

Ewa nu mai văzuse de mult o asemenea expresie pe fața lui. O cuprinse iarăși o frică paralizantă.

— Domnișoară, ai de gând să-i scrii lui Szczerbic? întrebă Plaza scurt.

— Nu! răspunse Ewa într-o răbufnire de împotrivire.

— N-ai încotro... îi șopti abia auzit, altfel nu poate fi.

Se ridică fără grabă, scoase din comodă hârtia de scris, pregătită se vede dinainte, o coală englezească mirosind a parfum de trifoii, un plic, un timbru, apoi împinse tocul și cerneala spre ea.

— Scrie, te rog! Pe urmă, o să citim și noi și, dacă o să socotim că e bine, trimitem scrisoarea.

— Cum adică, să înțeleg că aveți curiozitatea să citiți ce-i voi scrie?

— Da, o să citim și noi. Asta nu-i scrisoare de dragoste, ci o afacere bănească... îi explică Pochroń, închizând ușa cu cheia.

— Închizi ușa cu cheia, afaceristule? râse Ewa batjocoritor.

— O închid, copilă dragă.

— Ca să mă sperii? N-ai decât s-o închizi, tâlhar rătăcitor prin lume! Crezi că așa mă înspăimânți și fac ce-mi poruncești, nu?

Plaza-Spławski se duse la fereastră, se sprijini cu spatele de colțul dulapului și-i făcu un semn din cap lui Pochroń. Acesta o apucă de gât și începu să strângă. Ewa îl izbi cu pumnii, dar fără rezultat. Mișelul începu s-o lovească peste față. Odăița răsună de plesnituri. O bătău până când victimei i se făcu negru înaintea ochilor. Când se opri, în cele din urmă, o întrebă:

— Ai să scrii?

Ewa se uită la fața lui. Nu putea vorbi. Clătina din cap în semn de împotrivire. Plaza-Spławski stătea cuminte la fereastră, căscând nervos. Pochroń o lovi atât de puternic în față, încât ochii i se încețoșară iarăși. În același timp, o înșfăcă de amândouă brațele și începu s-o zgâlțâie cu atâta turbare și forță, încât capul Ewei se mișcă fără vlagă înainte și înapoi.

— Scrie, târâtură! Scrie numaidecât! Nu mai ieși vie de aici. Scrie, că te omor! îi porunci cu o liniște sălbatică.

Îi dădu drumul. Ewa se scutură. Se așeză la măsută aproape de fereastră. Avea de gând să sară pe fereastra asta îngrozitor de murdară. Dar prin întunericul care-i mai stăruia în ochi, desluși acolo prezența lui Plaza-Spławski. Pochroń va începe s-o lovească din nou peste față, peste obrajii ce-i ardeau ca focul! Luă tocul în mână și începu să scrie cu nebunia în suflet. Avea senzația că ea este Satana și din umeri îi cresc două aripi uriașe — Plaza și Pochroń. În timp ce scrie, aripile se înalță deasupra umerilor...

Scrise repede, ca la dictare:

«Dragul meu,

Sunt la Viena. Mă gândeam cu bucurie și emoție că am să te întâlnesc, nici eu nu știu de ce. De când sunt aici, am înțeles prea bine ce înseamnă asta. Tot ce mă înconjoară te întrupează pe tine, visurile despre tine. De când am venit, mă gândesc numai la tine, la dragostea ta, la tot ce-am trăit împreună. Cât de minunate sunt

aceste amintiri! Ce frumoasă ar fi realitatea dacă am putea să ne vedem acum, să cutreierăm amândoi străzile acestui oraș! Sunt încântată de Viena. N-am văzut de câțiva ani o iarnă atât de frumoasă. Noaptea, strălucește luna. Ieri, am fost într-o excursie, din nefericire, cu un grup foarte numeros. Am fugit cât am putut de ei, ca să rămân numai cu tine, fiindcă liniștea îmi crea impresia că mă apropii de tine, că suntem împreună. La Zgliczce, poate că e frumos, într-adevăr, dar se găsește vreun locșor acolo și pentru mine? O să te mai văd oare vreodată? N-ai vrea să vii și tu la Viena, acum, când sunt și eu aici? Îți sărut gura scumpă, ca florile de primăvară, care se află înaintea mea și de care îmi lipsesc buzele și ochii. Îți iubesc sufletul tău drag. Ochii tăi triști...

Aș putea oare să mă împac cu gândul că n-am să te văd atâta vreme? Scumpul meu, vino! Siżys, Siżys!... Ai să vezi cât de mult te iubesc, cât mi-e de dor de tine. Acum, n-am de gând să plec de la Viena, dar s-ar putea ivi o altă posibilitate... Trăiesc cu amintirea ultimei întâlniri, dar mi-e dor și visez la cea următoare. Te rog din suflet, scrie-mi imediat (*poste restante*, pe numele meu) dacă vii, ca să nu te aștept în zadar. Soarele meu bun, singurul meu iubit, sunt a ta. Când vom fi iarăși împreună, ea la Paris? Ții minte?

- Ewa

P.S. În clipa asta, mă gândesc că dacă ai vinde tot ce ai, dacă te-ai împrumuta sau ai face rost altfel (Nisa) de bani, de foarte mulți bani, am putea fugi de aici pentru totdeauna, ca să începem altă viață. Să trăim undeva în America, numai pentru noi, Siżys! Strânge tot ce ai și vino, vino! Aștept.

E..»

Adăugă adresa, data. Atunci, Pochroń îi luă scrisoarea din mână, o citi de câteva ori și i-o dădu lui Płaza-Splawski. Acesta îi arătă plicul. Ewa scrisese adresa cu litere mari, groase și, lipindu-și paharul de obrazii înfierbântați, privi nepăsătoare la Pochroń care umezi timbrul și-l aplică pe plic.

După care ieșiră îndată împreună, cum veniseră.

Înaintând prin coridorul îngust și întunecos, Ewa se gândea cum să-l anunțe pe Szczerbic că se punca la cale un atac împotriva lui. Nu va înțelege nimic. Dacă va primi două scrisori contradictorii, nu va pricepe nimic și va veni neapărat.

Pe de altă parte, dacă nu va veni, ea nu va mai avea nici o scăpare. Oamenii aceștia îi vor ucide sufletul. Își dori dintr-o dată să-l vadă pe Szczerbic și își spuse în gând:

„Când vine, fugim împreună și pe urmă îl părăsesc... Ne întoarcem în țară, iar acolo... Nu vor cuteza să mă urmărească, fiindcă le este frică“.

Parcă simți aieva adierile Varșoviei sărutându-i obraji și auzi în urmă murmurul îndepărtat al marelui oraș. Printre suspinele care-i scuturau pieptul, se înfiripau cuvinte neînțelese, sunete poloneze.

Când ajunseră în stradă, se liniștise de-a binelea; nu voia să se trădeze în nici un fel. Pochroń mergea alături cu eleganța și ușurința unui locuitor al marilor orașe. Avea ochii luminoși și buzele zâmbitoare. Când trecură pe lângă unul dintre cele mai luxoase restaurante din centru, îi propuse:

— Ce zici, micuța mea, nu vrei să bem un păhărel de vin? Te-am necăjit puțin azi. Da, Ewuś? Un Tokay?

— Nu știu dacă pot să înghit. M-ai strâns de gât. Abia sunt în stare să respir.

— Numai încăpățânarea ta e de vină! Cei dinaintea mea te-au cam răsfățat... Ei, dar cred că pisicuța mea nu mai e supărată pe mine, nu-i așa?

Ewa se bucură că o ierta. O năpădi un val de căldură și urechile începură să-i vâjâie... Se uită la el cu ochii inundați de lacrimi amare și fierbinți. Pochroń îi luă mâna și o strânse în palma-i uriașă. Șoapta nedeslușită de pe buzele lui îi aprinse sângele în vine.

— Sau poate că-i mai bine să mergem direct acasă? Ce zici, Ewuś? Ce fetiță ciudată mai ești și tu! Nu, mai bine hai să bem un păhărel înainte. Tu nu înțelegi că totul e pentru binele nostru. Dacă treaba cu Szczerbic va merge, dacă te vei purta cum trebuie, atunci... Dar numai dacă vei îndeplini totul conform planului... Știi, păsărica mea, cum te vom răsplăti?!

— Despre ce vorbești?

— Dacă ai să vrei, ți-l vom aduce și pe celălalt.

— Care celălalt? întrebă Ewa buimacă.

— Niepołomski.

— Niepołomski... Un nume ca toate celelalte... Cum adică să-l aduceți?

— Îi scrii și lui la fel și avem noi grijă să vină la locul indicat. Ne ducem după el, acolo în Ceylon, ne oprim la Bombay și...

— Ei, și ce-i cu asta?

— Crezi că nu va veni? Ascultă-mă pe mine, va renunța la fusta aia a lui și va zbura la tine. Acum, e un om plin de bani... sfârși încet, dus pe gânduri.

O emoție neînțeleasă, de necrezut, învălmăși gândurile Ewei. Avu impresia că un fluture roșu îi zboară din cap și, dând din aripi, începe să danseze prin fața ochilor... O dată și încă o dată... Apoi dispare... Fiori reci îi șfichiuiesc trupul ca niște harapnice înghețate.

CAPITOLUL XLIV

Zygmunt Szczerbic se preumbla cu pași mari prin cele două camere care alcătuiau locuința lui de la Zgłiszcze. Ferestrele acestor două încăperi de la primul etaj al palatului dădeau spre parcul înviorat de sevele primăverii. Căldura timpurie din aprilie îmbrăcase mestecenii tineri în verdeață. Se înălțau ușori și minunați în adierile aromate ale vântului, legănându-și trunchiurile mlădioase ca niște săgeți. Pe fondul frunzulițelor, ca pe fondul unei draperii de brocart, luceau aurii bumbii rotunzi ai frunzelor de arțar, care abia crescuseră pe ramurile negre. Salcâmi erau încă roșcați, iar aleile de tei întunecate. Verdele închis și sănătos al pinilor irupea din spatele mestecenilor. Departe, pe malul apei, se înălța însingurată în văzduh o salcie plângătoare. Uriașă, ca un pâlcc de copaci, țâșnea în sus asemeni rotocoalelor de fum. Perdeaua întunecată a aleilor de tei, fără viață parcă și aproape neagră, părea să existe doar pentru ca salcia să-și pună în valoare puterea farmecului ei. Era într-adevăr fermecătoare, peste măsură de fermecătoare... Tulpina groasă absorbea apa din pârâiașul care curgea de-a curmezișul parcului. Crengile negre străpungeau smocurile de frunze moi, înghițind cețurile dimineții și ploaia primăvărată. Szczerbic își cufunda ochii, sufletul și parcă și buzele în această priveliște familiară. Îi veni pe buze cântecul acelei nefericite:

„Sing willow, willow, willow...”

„Sing ail a green willow must by my garland...”¹

În apropiere se afla livada. Trunchiurile albite cu var ieșeau din pământul afânat, moale, arat. Spre dreapta urca o alee de cireși. Copacii bătrâni, cu trunchiuri groase și coroane largi, înfloriseră prea devreme. Crengile erau atât de năpădite de albeața florilor, încât alcătuiau parcă niște căciuli lăptoase. Miresmele umpleau văzduhul. Printre cireșii înfloriți, în marea de albeață, plină de vrajă, zumzăiau albincele. Ultimele raze ale soarelui, raze fierbinți, dogoritoare, grăbeau truda albinelor. Această muzică

¹ „O, salcie, cântă-mi, salcie...”

Cântă-mi, salcie plângătoare, verde, și fii ghirlanda mea...” (engl.).

neîntreruptă îndemna inima la spovedanie, la mărturisirea simțămintelor tainice.

Szczerbic umbla prin încăperile sale, se zbuciuma și cugeta. În ziua aceea primise scrisoarea Ewei. Abia apucase s-o parcurgă cu privirea, că se și hotărâse să vândă, să amanezeze, să lase totul la asta. Când și când, avea impresia că visează. De unde venea această nouă realitate? Această schimbare răscolitoare prin fericirea pe care o produsese? Aici, în aceste camere, unde își petrecuse iarna lenevind în izolare, cântând la pian și gândindu-se la Ewa zi și noapte, apăruse scrisoarea asta, ca și când ea însăși ar fi întredeschis ușa și s-ar fi uitat înăuntru. Se ivise o dată cu primăvara, așa cum obișnuia să vină și la Paris...

Ah, să părăsească această casă plină de dor, copacii aceștia ce se legănau ca un lan uriaș! Pârâiașul ce curge în vale... Luncile tăcute, colinele împădurite de dincolo de parc și întinderile arate... Dărele mestecenilor în masa albăstruie... Râpele din pădure, cotoanele izolate, adânciturile așternute cu frunze uscate de fag și stejar, albiile negre cu margini priporoase ... De câte ori nu se aventurase pe acolo, toamna și iarna, cu iluzia că este însoțit de Ewa, ca să aleagă un loc unde să poată fi numai cu ea într-una din cele mai splendide sihăstirii... Purtase acolo multe discuții înflăcărâte și se hârjonise atâta, bucurându-se de vederea ei... De câte ori nu privise acest peisaj de la fereastră! Tabloul întrupa pentru el tot ce suferise din cauza Ewei. De câte ori nu-i reproșase din ochi salciei îndrăgite, copilărește și cu durere, că Ewa nu o va vedea niciodată. Nici când nu va avea dreptul de a-i arăta de la fereastra lui acest copac... Da, niciodată. Și iată că acum acest copac mut îi spunea: du-te!

Să rămână aici în trândăvia vieții de la țară și să consume aproape ca o sălbăticiune roadele muncii atâtor oameni? Să-și ducă zilele colportând bârfe meschine și maltratându-și argații în fel și chip, disprețuind tot ce era împrejur, mâncând și bând, acestea fiind singurele preocupări ale șlehticului polonez?...

Iată, însă, că frunzele unduiră lucitoare și freamătul lor îl îndemnă: nu pleca! Rămâi aici, unde-ai cunoscut întristarea amurgului. Vom repeta foșnetele noastre și vom avea grijă de mâhnirea ta, iar sub aripile albăstrui, în umbra plină de vrajă, îți vom păstra dorul ca pe o comoară. Nu vom dezvălui nimănui taina pe care ne-o încredințezi. Așa va fi în vecii vecilor, deoarece copacii nu uită nimic... Și încă un semn: nu pleca! Nu căuta numai fericirea și n-o lua în mână! Nu te uita la ea în lumină!

Sufletul se cufundă într-o ascultare atentă, care-i stăpânește treptat toată ființa. Încă o clipă și va auzi în fâșâitul și șuieratul

ușor un glas prevestitor. Își aduna gândurile, împachetându-și parcă toate planurile de viață într-o valiză de călătorie. În același timp, asculta, asculta... Deschise fereastra. Acalmia înserării. Cerul străveziu, zdrențe moi și umede de nori se întrepătrund armonios cu năvala frunzelor tinere. Inima se înfioară în cușca pieptului. Iarăși freamătul duios al mestecenilor și fâșâitul umed al pinilor...

Szczerbic ieși din casă, trecu prin curtea asfaltată și păși pe aleea uriașă a teilor, care ducea spre șosea. Un sentiment nelămurit, cu neputință de prins în chingile voinței, sentiment dureros și atotputernic în voluptatea lui, îi umfla pieptul. Își descheie surtucul, cămașa și merse înainte, înainte... Își miji ochii, deoarece i se păru că o vede pe Ewa plângând încet sub unul dintre copaci... Lacrimile picură din ochii ei scumpi, cad pe inima lui și o străpung dureros...

/ Privi în jur cu un sentiment straniu. Cercetă împrejurimile. Trebuie să lupte. O spaimă neînțeleasă! Întunericul câmpurilor... Foșnetul frunzelor...

Își întinse brațele în sus...

CAPITOLUL XLV

După o noapte nedormită în tren, surescitat, cu fața aprinsă de apa rece de la hotel, plin de nerăbdare și de extazul lăuntric, după sosirea la Viena, Szczerbic găsi strada Ewei și văzu cu ochii lui casa în care locuia. Era o stradă nu prea populată, deși se învecina cu cea a Ringului, lăturalnică, închisă ermetic pe amândouă părțile de clădiri cu multe etaje, întunecoasă și liniștită. La un capăt, într-o piață destul de mare, de unde se vedea săgeata de culoarea pânzei de păianjen de pe biserica Sf. Ștefan, se construiau două case. Schelele ocupau amândouă trotuarele. Cine voia să treacă dincolo de ele era nevoit să pășească pe scândurile de lângă garduri.

Szczerbic venea mereu până la unul din cele două garduri, parcurgând toată strada. O vrajă nespusă, de neînțeles, violentă, îl atrăgea pe această stradă, unde locuia Ewa. Cerceta cu luare-aminte casele, ca pe niște alcătuiri vii ale naturii. Cât de fermecătoare era pentru el imaginea acestor ziduri, pe care și le închipuise de atâtea ori în visurile lui! Avea scrisoarea în buzunar, cu adresa ei cu tot,

dar nu putuse încă s-o expedieze... Dorul era insuportabil, ca și furia interioară, dar acestea erau stări pe care le cunoștea de mult. Și dacă trimisul avea să-i aducă răspunsul că Ewa nu era acasă, că plecase sau că murise?... Să revină la situația de exilat de la Zgliszcz, la pustietatea și dorul din suflet, la deznădejde, să fie iarăși condamnat la singurătate și să aștepte un cuvânt de milă, pe care să nu-l audă niciodată! A, nu! Mai bine să se plimbe dus și-ntors pe strada asta îndepărtată, enigmatică... Oameni necunoscuți, străini, se perindă pe lângă el... Ochii se uită la fiecare chip, în timp ce inima involburată știe prea bine că acesta nu este obrazul tulburător al Ewei. Trecând pe lângă poartă, se uită pe furiș în curte. În fund, este o ușă cu geam, care duce la etaj, iar acolo, sus... locuiește Ewa...

Să intre! Să sune! Dar dacă nu e acasă, dacă n-o găsește? Dacă a murit? Cum să se întoarcă? Acolo, la Zgliszcz, mai putea trăi în starea lui de celibatar, departe de tot ce se întâmpla în jur... Acum, însă, nu mai avea acest refugiu la îndemână. Otrava se prelinge prin vine, sufletul arde în flăcările iadului. Să se întoarcă la suferința de la Zgliszcz? Să n-o mai vadă pe Ewa? Să n-o vadă?...

Cobora pleoapele pe jumătate peste ochii arzători, strângea buzele și patrula mereu pe această stradă, strada ei... Imaginea ei îi stăruia în focul pupilelor ca o vedenie de vis... O, cât este de frumoasă! Pardesiul cenușiu, floarea de iris în mână, bobocul de trandafir în piept. Trebuie s-o mai vadă o dată! Măcar o dată! Să-i cadă la picioare și să se înalțe spre ea ca fumul de ofrandă! Să ofteze, înlănțuindu-i făptura cu privirea, apoi să stingă jarul ochilor, închizându-i. S-o absoarbă cu toată ființa lui!

La un moment dat, încercă să rezolve următoarea problemă: existența noastră e un vis. Nu cumva tot o părere era și plimbarea lui pe trotuarul acestei străzi misterioase? Gândurile plutiră deasupra realității, pierind într-o căutare febrilă. Judecata începu să rătăcească, însă, cu iuțea aripilor de rândunică deasupra locului întunecat. Atingea din când în când suprafața realității, dar numai pentru a zbura mai departe în cotituri fără noimă. Poștele trupului înscamnă oare dragoste? Râse cu asprime. „Nu cumva vreau să-mi unesc numai sufletul cu al ei?”

Lângă schelele care înconjurau construcția, se afla un birt de a doua mână. Intrau și ieșeau mai ales oameni sărmani, muncitori cu ghetele găurite, curieri. Tăifăsuiau cu voce tare pășind pragul speluncii. Printre ei, Szczerbic zări ca în vis un curier poștal. Își apăsă mâna pe inima burzului, apoi scoase scrisoarea între degetele înțepenite și i-o arătă curierului. Acesta își șterse mustățile arătoase de bere și, citind adresa atât de apropiată, ascultă atent

că trebuie să înmâneze scrisoarea la adresa indicată și să aducă răspunsul aici, la colțul străzii. După care porni în fugă.

Szczerbic se opri acum și aștepta cu un calm rece. Trimisul întârzia. Sentimente, gânduri, dorințe, întreaga voință – erau înăbușite de lovitura neașteptată. Fierbeau în adânc, dar se tupilau în ascunzătorile lor.

În sfârșit, curierul reveni. Ținea în mână un bilet cenușiu. Szczerbic văzu și salută culoarea de departe... Culoarea cenușie... Plăti un bacșiș neașteptat de mare și rupse liniștit marginea dungată a hârtiei. Citi ca un automat:

„Bine. La ora unsprezece, la mine“.

Era zece de dimineață. Avea destul timp. Se îndreptă încotro vedea cu ochii. Rătăci pe mai multe străzi din Viena. Acum nu mai știa nimic. O frază oarecare din Nietzsche: „Cel mai nemilos ne chinuiesc și ne încovoie mâinile nevăzute...“ Singurele elemente precise și cunoscute erau numele străzii, numărul clădirii și numărul locuinței. Toate celelalte – neființă, putregai fără viață, monstruos.

Sferturile de oră se târau alene...

În cele din urmă, când orologiul din turnul unei clădiri avea să bată în curând de unsprezece, Szczerbic intră pe strada cunoscută. Nu mai vedea și nu mai auzea nimic. Ajunse cât ai bate din palme pe scări și începu să urce repede. Trecea etaj după etaj. Cu inima învâlvorată și priviri lacome lua cunoștință, îndrăgea și ascundea în suflet aceste scări. Înscriptiile de pe uși, forma ferestrelor, culoarea treptelor, cotiturile balustradei... Ajungând înaintea ușii, se opri și începu să viseze. Aripile iluziei îl duseră parcă în parcul de la Zgliczsche. Freamătul copacilor...

Apăsă pe butonul soneriei și auzi sunetul clopoțelului. Un zâmbet sardonice se răsfrânse pe buze, rostind în șoaptă: „Eu sun la Ewa...“

Auzi pași și înțelese că venea să-i deschidă. Un hârșăit scurt... O văzu. Ewa se retrase repede din hol în salonașul din dreapta. Teama și furia neputincioasă îl părăsiră. O urmă într-o stare de extaz, nuntire a sufletului și a trupului. Închise apoi ușa cu geamuri mate și își înălță privirea. Ewa se opri la mijlocul încăperii și se uită la el cu ochi cercetători.

Exaltarea lui Szczerbic scăzu dintr-o dată, poticnindu-se parcă de această stavilă. Se stăpâni totuși și se apropie. Îi vedea buzele strânse cu cruzime și privirea neiertătoare, dar nu mai era în stare să se abțină. Aproape că nu mai realizează că întinde mâinile și o ia în brațe, strângând-o la piept și apăsându-și buzele arzătoare pe gura ei. Ewa îi întoarse sărutul cu răceală. Ochii îndurerați, stranii, ațintiți undeva în gol, se uitau la el cu uimire. Szczerbic nu putea

vorbi. Îngăima doar silabe întretăiate, ca un mut. Nu trecuse decât o clipă și fericirea de a o vedea se spulberase. Mai mult, se prăbușise în prăpastia disperării din cauză că Ewa se arăta atât de rece, avea buzele atât de nesimțitoare și ochii atât de întunecați. Ce-i drept, Ewa nu se feri când îngenunche la picioarele ei și când o sărută pe piept, cu toate acestea, el se simți nedreptățit. Într-un târziu, cuvintele se smulseră de pe buzele ei:

- Mi-ai fost credincios?
- Da, ți-am fost.
- Și îmi ești și acum?
- Da.
- Plecăm în America?
- De ce tocmai în America?
- Fiindcă nu vreau să stau aici.
- Bine. Mergem unde vrei tu.
- Ai bani mulți?
- Am adus tot ce am.
- Cum ai procedat?
- M-am înțeles cu frații mei, cedându-le în pierdere partea mea de moșie, fabrica și consignația...
- Deci cam la ce sumă se ridică toate astea?
- Ewa, de ce vrei să vorbim acum despre bani?
- Pentru că trebuie...
- De ce trebuie?
- Fiindcă eu îți dau în schimb toată viața. Toată viața mea...
- Dacă vrei să știi neapărat, fie!... Am câteva sute de mii de ruble. Mi-e greu să-ți spun exact, pentru că frații mei îmi vor transfera banii la bănci. Voi afla suma respectivă abia la banca noastră.
- Prefă totul în bani lichizi. Se poate? Și hai să plecăm mâine, poimâine... Vrei?
- Da, vreau! Dar de ce să transform totul în bani lichizi?
- Țin neapărat. Trebuie să am acești bani în mână.
- E primejdios...
- Nu-mi pasă! Mi-e frică să nu mă părăsești, ca și celălalt. Musai să vă țin cu forța.
- Pe mine nu e nevoie să mă ții cu forța. Îl mai iubești pe Niepołomski? o întreabă ridicându-se din genunchi, repezindu-se la ea, căutându-i gura și privind-o în ochi.
- Nu! strigă Ewa cu durere. Nu-l mai iubesc! Auzi? Auzi ce spun? Auzi? Nemernicul, m-a părăsit și m-a împins în prăpastie! Nu, nu-l iubesc! L-am uitat în fine pe ticălosul ăsta care m-a smuls din lumea mea, de lângă tata... Pe tine te iubesc... șopti.
- Ochii îi deveniră sălbatici și totuși orbi parcă. Tremura din tot trupul. Suspinele înăbușite irupseră în hohote de râs.

Szczerbic cerceta încăperea. Ewa îi ghici intențiile și se împotrivi clătînând din cap. Era palidă. Avea ochii închiși și buzele învinețite. Murmură:

— Te voi anunța eu când să vii. Pentru toată... noaptea... Vreau, în sfârșit... fără hainele astea...

— Ewa! Ewa!

Își apropie buzele de buzele ei și-i sorbi răsuflarea ochi în ochi, înfierbântând-o și urcându-i rumeneala în obraji. La un moment dat, își înclină capul și, uitându-se la ea, se înspăimântă când îi văzu zâmbetul înfiorător. Vru s-o întrebe de unde acest spectru îngrozitor pe buzele ei, dar zâmbetul dispăru. Ewa îl întreabă la rândul-i:

— Tu ai tras cu pistolul în Niepołomski, nu-i așa?

— Ewunia!

— Spune că tu ai tras în el!... Uite, aici. Cunosc bine locul; o cicatrice vânăță, ca două buze mici ale unei gurițe de copil. Știu... Ascultă! În pieptul meu, la fel ca el. Vrei?

— Ewa!

— Nu! Atunci... noaptea... Am să-ți scriu eu.

— Să-mi scrii?

— Deși... ce rost are să-ți mai scriu? gemu încet. Nu sunt în stare să-mi dau seama dacă-ți voi scrie sau nu. Mă gândesc la tine și mai mult decât până acum. E totuși o nebunie să trăiesc așa. Toate se bat cap în cap, ucigându-mi propria ființă. Cred că trăiesc numai ca să aflu din plin ce înseamnă brutalitatea și putreziciunea vieții.

— Ce tot vorbești? Nu pricep nimic, ce spui?

— Mai demult, îmi doream să fiu un om, de care acum îmi bat joc. Vreau să smulg din mine tot ce constituie sămânța lui, ca să am imaginea hidoasă a esenței vieții. Totul este respingător și josnic, de vreme ce poate exista asemenea durere ca aceea care m-a încercat pe mine. De atunci, trăiesc numai cu amintirea ei și nu mai am o clipă de odihnă.

— Nu vrei să-mi explici și mie ce înseamnă toate astea? Să-mi spui adevărul? Ți le-aș lămuri pe toate...

— Nu există nimic „frumos” și „nobil” pe lume. Umanitatea este respingătoare și duhnește de murdărie. Nu există nici un „ideal” înălțător, nici măcar pustietatea, fiindcă peste tot domnesc răul fără margini și haosul.

— Tocmai tu spui asta, care ești întruparea binelui, a simplității și a ordinii? În tine se îngemănează exactitatea, precizia, rectitudinea și armonia. În ochii tăi binevoitori sălășluiește cerul. În mine, în schimb, totul se rupe, se fărâmițează și se spulberă în bătaia vântului...

Ewa nu-l asculta. Ochii învăpăiați priveau într-un colț al încăperii. Un timp, Szczerbic crezu că își pierduse mințile. Nu-i răspunse bietului conte, ci vorbi mai mult pentru sine:

— Se poate trăi destul de comod. Poți să fii necinstit și josnic, poți să fii cum vrei, numai să găsești răgazul de a uita. Să nu mai gândești și să nu mai suferi! Aceste cuvinte exprimă toată tragedia vieții. În afara lor, totul este îngăduit. Știu că numai un om rău poate vorbi așa, dar eu nu vreau să fiu altfel. Nu mă interesează decât să evit chinurile. Chiar dacă omul a fost condamnat să-și trăiască viața mizerabilă. Dar... e totuna...

Szczerbic o asculta îngenunchat la picioarele ei. Își sprijinea capul în palma ei și nu mai simțea nimic afară de dorința înflăcărată de a poseda acest trup minunat. În timp ce Ewa stătea puțin aplecată, adâncită în uitarea de sine, linia pieptului coborând spre pânțele aducea în minte statuia Afroditei din Cnidos, sugerând imaginea frumuseții supreme.

— Nu există noțiunile de bine și de rău, deoarece totul este numai rău și pe deasupra și fără valoare. Cu toate acestea, eu voi continua să trăiesc. Așa că, domnul meu, n-am murit neîntinată, numai ca să-mi dau duhul acoperită de noroi. Să port toată viața povara „plierii pe împrejurări“, înăbușind tot ce voia să trăiască în mine.

— Ascultă-mă, Ewa... N-ai un pian? Aș cânta numai pentru tine din Grieg. Îți aduci aminte de Grieg al nostru?

— N-am nimic aici... Dacă aș putea, aș crea o operă nemuritoare, un imn în cinstea răului și a nefericirii. Atunci aș închide ochii liniștită, dacă aș putea să exprim toate durerile și groaza vieții. Auzi, groaza vieții. Numai eu am toate motivele s-o fac, dar nu pot. Nu sunt decât o scorpie proastă, obișnuită. Cine-ar putea să alcătuiască o imagine a răului, atât de puternică, încât să egaleze răul existent? Nimeni.

— Ascultă, lumina mea! O să plecăm în America, în peninsula Florida, în pădurile sâlhui din Nevada sau din Montana, în câmpiile din Texas ori în valea fluviului Mississippi. O să ne creăm o lume ca în poveștile lui Chateaubriand. Dacă vrei, dacă poruncești, am să înalț în statul Dakota o mare fermă industrială, una din minunățiile și monstruozițiile lumii moderne. O să adunăm repede o avere uriașă. Mi-am pus în gând demult... Aici, în Europa, nu pot să te iau de soție, dar acolo... Acolo vom trăi ca niște oameni liberi, nu! ca o pereche regească, deoarece numai în America mai există regi...

— Bine, bine... Știi, însă, visătorule, că eu am un logodnic?

Szczerbic rămase nemișcat, ca și când n-ar fi auzit-o. Apoi întrebă:

Un logodnic? Cine-ar putea fi?

— Unul brunet, tânăr, frumos. O, e mai frumos decât tine.

— Și-l iubești?

— Ei, sigur.

— Bine, dar mi-ai spus că mă iubești pe mine!

— Te iubesc și pe tine.

— Spune-mi, te-a sărutat?

— Da.

— S-a bucurat de trupul tău?

— Da.

— Așadar, n-ai respectat înțelegerea noastră de la Paris?...

— N-am respectat-o.

Szczerbic începu să-și frângă mâinile, se înecă deodată și, ca un copil care se teme de lovituri, o întrebă din nou:

— Acum, ce se va întâmpla cu mine?

Un zâmbet șters și cuvinte indiferente:

— În curând va avea loc cununia noastră.

— „Cununia voastră!“

— Da, mă voi cununa cu el.

— Deci nu mergi cu mine în America?

— În America! Ce idee năstrușnică!... Trebuie să mai chibzuiesc, să mă gândesc...

Se așază mai bine în scaun și își îndreptă spre Szczerbic privirea binevoitoare, de parcă se aflau la o petrecere și flirtau hârjonindu-se. El se afla încă în genunchi, copleșit de loviturile cuvintelor.

Ewa cochetă, coborându-și ochii cu sfială:

— Ori de câte ori, logodnicul meu... se rezema de mine, mă gândeam la tine, crede-mă.

— De ce m-ai chemat aici? De ce mi-ai trimis asemenea scrisoare? De ce m-ai smuls de la Zglicze, ca să-mi spui toate astea?... o întreba cuprins de nebunia deznădejdi. Spune-mi, de ce-ai făcut asta?

Ewa răspunse cu o simplitate inconștientă:

— Nu știu.

— Cine-i omul acela?

— De ce te interesează?

— Șpune-mi odată!

— E un... întreprinzător, coproprietarul unei mine de aur din Klondike. Voi pleca în America, dar cu el. Ce vrei de la mine, de ce mă chinuiești? Doar nu pot să plec cu amândoi în America.

— Măcar spune-mi ce vrei să fac! Să te părăsesc și să mă întorc la Varșovia?

— Ah, eu nu mă pricep la asemenea lucruri!

— Bine, dar ce vrei? Ce ți-ai dori? Fac tot ce-mi poruncești.

— Tu ești un om slab. Un conte muzician. Nu poți face nimic. Nimic. Ce-ai face, nefericitele, dacă ai rămâne fără bani? Te-ar arunca afară din hotelul de mâna întâi și ai muri de foame ca un nobil. Te lauzi că ai face avere, dar ai recunoscut singur mai înainte că ești un om slab, bătut de toate vânturile. Pentru tine, cea mai mare ispravă e să faci o călătorie la Nisa ori la Roma în timpul carnavalului... Adevărat? Curajos este cel care nu se lasă strivit, care, o dată doborât, se ridică de o sută de ori și își strânge de gât dușmanii. Numai acela este puternic, care nu poate fi învins decât de moarte, în nici un caz de semenii lui. Un asemenea om, ca să fie biruit, trebuie ucis, fiindcă atâta timp cât trăiește, victoria îl însoțește pretutindeni...

— Ce să fac, nenorocitul de mine?... Logodnicul tău este un astfel de om cu neputință de învins?

— Tu ești scumpul și micul meu conte Siżyś... Îmi dai voie să-ți sărut fruntea bântuită de gânduri negre, părul tău splendid pieptănat cu atâta grijă, adâncitura minunată dintre sprâncenele încruntate caraghios, în care își are locul nesăbuinta poloneză? Te voi iubi întotdeauna, întotdeauna... Numai tu m-ai înțeles...

— Dacă-aș putea, dacă aș putea să te înțeleg! M-ai ucis! Te-ai purtat cu sufletul meu cum s-au purtat evreii cu trupul sfântului Szczepan; l-ai omorât aruncând cu pietre în el! Nu mai sunt în stare să mă ridic de sub asemenea povară.

Ewa rămase cu capul plecat.

Disperarea neostoită, fără ieșire, disperarea care face din om o jucărie, îl îndemnă să-și ia rămas bun.

— Acum mă duc! răbufni într-un geamăt, ridicându-se din genunchi.

Ewa se uită la el alene... Nu-l reținu. Szczerbic porni spre ușă, o închise în urma lui și se îndreptă spre scări. Avea impresia că se prăbușește în gol... într-o prăpastie... cu capul în jos... Intuise nefericirea în ochii ei. Îi trecu prin gând să meargă drept la Gara de Nord și să se întoarcă fără întârziere în țară. În cap îi răsună zgomotul amețitor al trenului în goană. Așa-i dictau mândria și judecata. Își repeta întruna printre buzele umflate că mândria îi poruncește să plece. Să concureze la mâna ei alături de cine știe ce lepădătură? La dracu! Atâta vreme cât fusese o enigmă minunată, o ființă care încetase să-l iubească pe celălalt, curată trupește și juruită doar în sufletul ei... Câtă vreme rămăsese o floare de migdal... Câtă vreme... Acolo, la Paris... Logodnicul! Un râs bat-

jocoritor îi hohoti în piept. Trebuie să plece numaidecât! Așa va și face. Fără s-o mai anunțe! N-are decât să suferă această *donna* și să-și păstreze logodnicul! El să rivalizeze cu vreun nepricopsit? Să rivalizeze...

Începu să coboare... și deodată, la cotitura scărilor, se împletici ca un om beat... Simți în nări mireasma parfumului ei... O clipă, Szczerbic vru să-și spargă capul de perete sau să sară, ah, să sară de la înălțimea scării și să-și frângă picioarele și mâinile, să-și zdrobească *tidva*. N-avea decât să iasă din camera înaltă, să-l vadă cu ochii ei albaștri... Și atunci, cu ultima suflare, să-i zvârle în față cuvântul îngrozitor!...

CAPITOLUL XLVI

În cursul celor trei săptămâni, cât zăbovi la Viena, Zygmunt Szczerbic încercă toate suferințele și bucuriile, mai degrabă mângâierile iadului. Pe Ewa o vedea destul de rar. La a doua întâlnire, pe stradă, în poarta unei case, aceasta îi declară că vor putea fi împreună abia în ziua plecării lui. Tot atunci își află și propria soartă; ea nici nu se gândea să plece cu el în lume, vrând să se căsătorească doar cu omul acela necunoscut pe care îl numise „logodnicul“ ei. Szczerbic era gata să-și piardă mințile.

După trei zile de la întâlnirea de pe stradă, când căpătă permisiunea de a veni acasă la Ewa pentru a doua oară, o găsi în pat. Era bolnavă. Tot ce-și dorise înnebunit de patimă, raiul închipuirilor erotice, se îndeplini. I se dăruie, se lăsă mângâiată, fără a se apăra, indiferentă și bizară în această pasivitate lipsită de împotrivire, de plăcere și aproape fără să-l sărute, lăsându-se în seama simțurilor stârnite. Szczerbic plecă fericit, dar văduvit parcă de sentimente, regretând în fond dorul și zbuciumul dinainte.

Petrecu iarăși patru zile la hotel sau plimbându-se singuratic prin sălile muzeului uriaș. Ceasuri întregi stătu cu ochii țintă la un portret al lui Filip al IV-lea, pictat de Velasquez, la statuia Victoriei din Samotrace sau la Isis înveșmântată în mantie de marmură neagră...

Aștepta următoarea întâlnire, care avea să aibă loc la el la hotel. La început, nu se gândea deloc la plăcere și avea impresia că nici n-o dorește. Dar pe măsură ce se apropia, îl cuprindea un dor nebunesc, dureros, furia plină de spaimă că întâlnirea așteptată nu va mai avea loc. Voluptatea îl încorda ca o furtună răscolitoare, care se iscă din bezna nopții. Ce n-ar fi dat ca timpul să se scurgă mai repede!... Față de lume, se arăta nepăsător, dar zadarnic încerca să alunge clocotul unei forțe mai puternice decât judecata, decât voința, onoarea și obiceiurile, decât tot ce alcătuia esența sufletului. În ziua hotărâtă, dimineața, primi o lovitură. Un bilet în care scria:

„Aș prefera să nu vin la tine la hotel. Sunt bolnavă. Sunt acasă între orele patru și șase. Te rog să-mi răspunzi dacă să te aștept sau nu“.

Înjghebă la repezeală o scrisoare rugătoare, plină de insistențe înjositoare, în care îi mărturisea totul fără înconjur. O scrisă dintr-o răsuflare, rostind cuvintele cu voce tare în timp ce le așternea pe hârtie cu mâna tremurătoare. Tâmpilele îi zvâcneau, sudoarea îi îmbrobonase fruntea. În curând, curierul îi aduse răspunsul:

„Bine. Vin!“

Linștea și indiferența îi coborâră în inimă. Epuizare... La ora stabilită, o aștepta, plimbându-se înapoi și încolo prin cameră. Orb, surd, cu mintea rătăcită.

Sosi la câteva minute după ora hotărâtă. Fu, însă, tot atât de indiferentă ca și prima dată. Nici urmă de aromele sufletului, care-l îmbătaseră cu atâta voluptate, poezie și dragoste la Paris. Ochii nu pot pătrunde privirea ei fără expresie. Zâmbetul întipărit pe buze o face să pară aidoma prințesei adormite, care nu poate fi trezită decât de cuvântul vrăjit; ce nu mai există. Se arată bună, miloasă, ciudat de supusă și somnolentă față de dorințele lui. Cunosându-și puterea frumuseții trupului gol, poate pentru prima dată în viață își dădu frâu liber plăcerii simțurilor dezlănțuite, profitând de dorințele lui. Unele impulsuri scurte, abia murmurate, îl aduseră aproape în pragul... morții. Cele câteva ore atinseră zenitul vieții lui. Abia acum încercă deliciul suprem...

Zilele următoare se scurseră ca de obicei. Rătăci prin sălile de jos ale muzeului, pe la armurărie și printre sculpturile grecești, ducând o viață necunoscută mai înainte. Ar fi putut trăi singur în pustiu, fără ajutorul nimănui. Se gândea mereu la Ewa și o dorea. Amintirea orelor dumnezeiești constituia toată viața lui. Acum urma s-o vadă acasă la ea, la ora unsprezece dimineața. Îi spusese că „logodnicul“ plecase și nu mai vorbisera despre el. De aceea, erau momente când credea că omul acela era un mit, o încercare la care ea îl supusese ca să-l verifice...

Copleșit de dor, cu capul doldora de imagini întemeiate pe amintiri, se duse la ea în ziua hotărâtă. Minte-i era răvășită, ca totdeauna în astfel de clipe. Urcă scările aproape în neștire. Voia să audă glasul cunoscut al clopoțelului și să-i simtă mâna într-a lui. Să vadă mohoreala holului și geamul lăptos al ușii din dreapta... În fine, răsună clinchetul clopoțelului... Ewa ieși numaidecât pe culoar. Își aruncase pe umeri un șal cărămiziu și obrajii îi erau roșii ca bujorul.

— Nu pot acum! Nu pot! îi spuse categoric.

— De ce?

— Nu pot! Trebuie să plec. N-am încotro!

— Când?

— Nu știu. Nu știu. Trebuie să mă întorc! Mă duc, trebuie să mă duc acolo!

Se întoarse într-adevăr și trânti ușa. Un răstimp, Szczerbic își închipui că se și aruncase asupra ușii, forțând-o, smulgând-o din balamale și așteptând în prag, unde se aflau ea și celălalt. Se înțelege, însă, că în realitate se îndreptă spre scară. Suferința punca stăpânire pe el. Acum nu mai era disperat, dar se zbuciuma, înfigându-și unghiile în carne și blestemând.

Erau și unele clipe când cumpănea cu luciditate. Ajunse astfel la convingerea că în spatele ușii se afla „logodnicul“, așa cum își închipuise, și începu să tragă concluziile logice.

În primul rând, își cumpără un browning, îl încarcă și-l băgă în buzunar, ca să-l aibă meru la îndemână pentru orice eventualitate. După care se apucă să schimbe tot ce avea în bani lichizi. Era hotărât să cumpere cu bani această femeie, s-o smulgă și s-o ia sau, în sfârșit, s-o ucidă. Nu știa nimic. Când și când, îl fulgera gândul să se arunce în orgii nebunești, în care să uite de Ewa. Dar nu era în stare. În seara aceleiași zile, când se apropie de o „carnegie“ de la „Ronacher“, avu o clipă impresia că dacă ar urma-o, ar putea să-și pună capăt zilelor.

Petrecu toată noaptea pradă furiei. Seara, îi scrisese o scrisoare nemiloasă, insultătoare și umilitoare, dar în același timp înjositoare, plină de implorări. A doua zi se trezi prea târziu, ca această scrisoare s-o mai poată găsi în pat. Ieși în oraș fără să se mai spele și o trimise printr-un curier poștal. Acesta, însă, reveni curând cu vestea că doamna nu mai era acasă. Szczerbic se gândi că Ewa nu plecase de acasă, dar nu voia să primească scrisoarea. Gândul acesta, suspin dureros, îl însoți de pe o stradă pe alta, prin diferite piețe și în mijlocul mulțimii străine. Colțul cheii de la camera de hotel îi intra în carne, dar se mulțumi să profere ocări dintre cele mai vulgare. Rătăci pe lângă casa Ewei, pândind cu voluptate momentul în care avea s-o întâlnească la braț cu netreb-

nicul ei și să sfârșească totul dintr-o singură împușcătură. O singură împușcătură și un oftat. Nu știe cine va muri, dar va vedea ochii înfricoșați ai Ewei. Ah, ochii ei! Trebuie să-i vadă pradă deznădejdiei, trebuie s-o convingă cu ajutorul spaimei. L-a iubit, dar acum nu-l mai iubește. Asta-i tot. Scrisoarea aceea... conținea cerul și pământul. Iată, însă, că nici în cer, nici pe pământ nu mai era nimic, Totul se consumase, prefăcându-se în scrum și nu mai exista. Este cu altul, cum a fost și cu el. E doar atât de simplu, atât de natural, atât de limpede, ca o împușcătură de revolver. Nu știa în cine va trage, dar împușcătura era plănuită. Buzele uscate, arse, îl dureau, ochii plini de flăcări îi dogoreau.

În această cumplită stare sufletească, înaintând prin mulțime pe o stradă oarecare, o zări deodată pe Ewa. I se strânse inima la vederea ei, tresărind groaznică, de moarte. Urmată îndată de o acalmie înșelătoare, deplină, ca și când n-ar fi fost efectul unei cauze neplăcute. Ewa mergea singură. Nu-l vedea. Szczerbic o urmări de departe, pe cealaltă parte a străzii, simțind că toată înverșunarea dinainte se scurge pe căi nevăzute din inima lui și rămâne în urmă. Era tristă, istovită. Se îndrepta, firește, spre casă. Prima mângâiere, asemenea unei lacrimi de ușurare: nu era, într-adevăr, acasă când curierul o căutase cu scrisoarea... A doua: părerea de rău... De ce era atât de tristă?

Se ținu astfel după ea, nescăpând din ochi pălărioara-i primăvărată. De pe o stradă pe alta... Observă că se apropie de hotelul lui, se oprește la intrare și stă în cumpănă. O iertă pentru toate... Deodată, Ewa întoarce capul și-l întâmpină cu un zâmbet aproape de fericire. O întrebă imediat cine era la ea aseară. Îi răspunse cu simplitate că logodnicul îi făcuse o vizită. Apoi îi propuse să urce la el. Ewa consimți numaidecât. Odată ajunși în cameră, i se oferă pentru prima dată de bunăvoie, din dragoste, cu voluptate, duioșie și un milion de mângâieri timide. Plecă repede, lăsându-l singur, copleșit de suferința înăbușită, dar existentă. Abia acum se lăsă în seama plăcerii lenevoase, tainice. Părea că iubirea dispăruse, alungată de voluptatea aproape materială, apăsătoare. Își spuse că dragostea e una, iar fericirea posesiunii alta. Dragostea implica respingerea. Dorul o împodobește cu pieptul minunat al statuii din Cnidos, iar depărtarea o adăpa cu lacrimi. Raționând sistematic, Szczerbic ajunse să se liniștească.

Se scurse toată ziua și mâhnirea și chinurile nu-i tulburară nici o clipă tihna sufletului. Urmări o noapte și o zi la fel de calme, întremătoare. Când se lăsă seara, dorul nerecunoscător i se burzului în piept, ca un lup trezit din somn. Szczerbic parcurse toată strada Schottenring, lungă și plictisitoare, întorcându-se de la plimbare pe Alea Vineză. Răsărise luna. Era o seară caldă și luminoasă.

Transparența cerului deasupra furnicarului de oameni, scrâșnetul ațâțător al tramvaiului electric, uruitul trăsurilor, larma mulțimii scurgându-se în ambele direcții, toate acestea se împleteau într-o emoție superioară, înălțare spre cer. Brațele tremurau de nerăbdare să se întindă spre Calea Laptelui. O jale neînțeleasă față de oameni îl ridica și-l făcea să plutească deasupra pământului.

Pe stradă, într-un loc, se reparau șinele de tramvai. Bărbați puternici uneau șinele, la lumina felinarelor, cu șuruburi groase. Unul dintre ei bătea cu ciocanul. Zăngănitul fierului răsuna la fiecare lovitură, acoperind toate zgomotele. Lui Szczerbic, ecoul fiecărei izbituri de ciocan îi producea o plăcere nespusă. Fiecare lovitură îl desprindea parcă de pământ. Șuvoiul omenesc care se scurgea pe o jumătate de trotuar îl înghiți. Nu mai auzea lărmuiala, nu mai înțelegea nici un cuvânt. Era singur, doar cu cerul îndepărtat, asemenea unui izgonit din oraș. Îl însoțeau numai loviturile ciocanului din ce în ce mai slabe...

Pașii îl purtară singuri pe strada Ewei. Își dori să se uite la ferestrele ei. Intră pe poartă. Era lumină. Se hotărî să-i scrie câteva cuvinte. Intră în cea mai apropiată băcănie și scrisc un bilet printre coșurile cu frunze și putineiele cu unt. Nu erau decât niște salutări, în semn de omagiu, un suspin din adâncul pieptului stârnit de frumusețea serii, de farmecul nespus al trudei oamenilor și de forța neînțeleasă a dragostei. În timp ce scria, lacrimile-i umezeau genele și-i acopereau literele. Fericirea-i împingea mâna, iar înflăcărarea produsă de ecoul loviturilor îndepărtate de ciocan îi poruncea să scrie despre adorația perpetuă, despre recunoștința fără margini pentru bucuriile raiului din suflet, pentru clipa aceea nesfârșită, care putea să înlocuiască veșnicia. Băcanul, soția însărcinată, câțiva copii și alte câteva persoane priveau atenți la domnul elegant care scria o scrisoare într-o limbă necunoscută.

După ce lipi scrisoarea, își luă rămas-bun de la toți, înclinându-se cu distincție. Avea intenția să le spună că-i scrisese celei mai scumpe dintre femei, că seara este atât de tăcută, iar viața noastră pe pământ înseamnă numai griji și durere, întrerupte doar de câteva zile ca aceasta. Voia să-i întrebe dacă ei nu împărtășesc sentimentul care-i umfla pieptul. Să le declare că și el crede în Dumnezeu, care este un judecător drept, înainte de toate un judecător drept... Să le spună că judecata, în primul rând judecata nepărtinitoare, îl privește numai pe Dumnezeu. Căci ce putem judeca noi, ce pricepem noi, niște bieți oameni, ce este dreptatea?...

Se uită la cei de față, zâmbi, se mai înclină încă o dată și ieși. Nu așteptă nici un răspuns. De aceea, fu foarte uimit când curierul îi aduse o foaie împăturită și lipită la un colț. Rupse marginea și citi la lumina felinarului de pe stradă:

«Sunt niște oameni la mine. Altminteri aş fi coborât. O să ne mai vedem».

Ultimele cuvinte îi răsunară în inimă ca zgomotul misterios al mării. Duse hârtia la buze şi pieri în mulţime cu ochii cufundaţi în ţăriile cerului.

CAPITOLUL XLVII

Cele câteva zile de izolare, la care-l condamnă iarăşi, îi prăbuşiră sufletul în prăpastia iadului. Se ascundea de el. O dată, o văzuse stând la fereastră. Intrase în curte, apăsât de durere, şi o zărise pe neaşteptate. Atunci avusese senzaţia că se prăpăstuiise de la etaj pe caldarâm, la picioarele lui... În realitate, când îl văzuse, se retrăsese de la fereastră. A doua oară o văzuse în treacă!, pe stradă. Apoi urmaseră alte câteva zile de singurătate.

În cele din urmă, curierul îi aduse un bilet în care scria:

«Împrejurările au fost de asemenea natură, încât am fost silită să-mi schimb proiectele. Măine, la amiază, plec definitiv din Viena. Astă-seară trebuie să ne vedem. Mi-e foarte greu să-ţi spun o oră anume când voi fi liberă, dar cred că după zece voi fi acasă. Oricum, mă voi strădui».

Szczerbic avea acum la el aproape toţi banii. Obişnuit cu valuta franceză, schimbase totul în franci, în bancnote de câte o mie, pe care le ţinea în buzunarul de la piept al surtucului. În ziua aceea, era decis s-o câştige pe Ewa cu ajutorul acestor bani, să-i dea totul. După ce-şi făcu planul, plin de impulsuri surde, urcă în neştire „scările cumplite“ şi sună.

Îi deschise chiar ea. În hol şi în salonaşul prin care trecu maşinal, urmându-şi călăuza, domnea întunericul. Ajunse în dormitor. Ewa închise uşa. Când se apropie de ea, căzu fără putere pe scaun. I se păru că leşinase. Când, însă, îngenunche alături şi o cuprinse cu braţele, sărutându-i gura, fruntea şi ochii, începu să respire precipitat, şuierund pe nas, semn că aproape nu mai ştia ce se petrece cu ea. Măinile îi tremurau, ţinea ochii închişi şi gura întredeschisă. Nu-şi dădu seama când o luă în braţe şi o duse în pat.

Dar Ewa zvâcni deodată şi îşi trecu mâinile peste faţă, ca şi când ar fi voit să-şi alunge mahmureala. Deschise repede sertarul măsuţei şi, găsind un obiect anume, începu să-şi descheie bluza în

grabă, aproape rupându-și îmbrăcămintea și rufăria. Îl îmbrățișă pe Szczerbic și-l sărută pe gură îndelung, ah, atât de îndelung, plângând cu dragoste și duioșie. Îl întrebă dacă schimbase banii, dacă i-a adus pe toți, iar când el confirmă, îi declară, șoptindu-i la ureche în cel mai mare secret, că îl va urma mai întâi în Italia, pe insula Capri, apoi în America. Îl va părăsi o dată pentru totdeauna pe otreapa aceea de logodnic. Szczerbic râsuflă ușurat. Scoase din buzunarul de la piept punga de antilopă plină cu bani. Zvârli pachetul greu ca o carte în sertarul masei. Ewa îl atrase iarăși cu toată puterea spre ea și, cu degetele delicate, începu să-i deschie nasturii de la cămașă, să-i dezlege nodul de la cravată...

— Ușa este închisă? întrebă Szczerbic.

— Da.

— Logodnicul nu va mai călca niciodată pragul acestei încăperi, nu-i așa?

— Niciodată!

— Aș vrea să nu mai vină niciodată la tine. Nu mai pot îndura! De-ai ști cât de mult te iubesc! Sunt nebun după tine!

— Și eu după tine! șopti Ewa cu înfocare și plăcere diabolică.

— Nici măcar nu pot să mă gândesc că aici mai vine și alt bărbat. Gândul acesta mă doare cumplit. Aici, în creier, mă doare. Parcă aș avea o rană lungă și adâncă...

— Deci glonte te-au strâns pe Łukasz? E adevărat? Tu ai tras în el? Contește Zygmunt Szczerbic... la Zgliczce...

— Ei, bine, așa este.

— Unde l-ai nimerit? Arată-mi locul în care ai oșit! Să-l sărut...

Szczerbic încercă un sentiment de voluptate sfioasă. În timp ce-și lepăda cămașa, era stăpânit de o fericire nemărginită. Îi încolăci umerii goi cu brațele goale, apoi își împletiră mâinile. Ewa își lipi buzele de gura lui, scâncind înnebunită de patimă silabe, sunete, jumătăți de cuvinte... Îl înconjură cu tot trupul, sugându-l ca o caracatiță și cufundându-l în desfătare ca într-o vâltoare a mării necercetate.

Deodată, simți cum îi pătrunde în inimă o andrea sau un ac. Un fior de bucurie, nestăpânit, rece, îi străbătu tot trupul. Apoi muri. Acul pieri și durerea încetă. Bucuria trupeză se întetă treptat și cresc, atingând limita supremă. Apoi se curmă brusc și începu să se stingă. În întuneric se răspândi o culoare gălbuie, în care săreau scântei albastre. Pereții tapetați cu damasc gălbui se înclinau ritmic: o dată înainte, de două ori înapoi, o dată înainte... de două ori înapoi... Brocartul plutea în valuri în întunericul roșcat... Jerbe de scântei...

De sus, începu să coboare un copac uriaș, verde, rotund, ca un acoperiș. Dar... disperare! În vine se iscă o vânzoleală înfricoșă-

toare, înainte, înapoi, înainte, înapoi! În cap, o senzație de frig. Un cuvânt, să rostească un cuvânt! Limba nu-l asculta. Sunete nelămurite se smulg dintre buze. Un horcăit în piept, prevestind parcă o hemoptizie...

Ewa sări din pat cu un țipăt înăbușit. Se înveli într-o cuvertură de mătase albastră. Se opri descumpănită în mijlocul camerei. Un zâmbet prostesc apare pe buze. Bucurie! Tâmpilele zvâcnesc. Alergă la ușă, clănțanind din dinți. Acolo mai ascultă o clipă horcăiala monotonă din pieptul lui Szczerbic. Nu mai găsea clanța. Abia atinse ușa ce ducea la locuința doctorului. Dar horcăitul se auzea și acolo. (O dată, la țară, auzise asemenea sunete când cărămidarul frământa argilă pentru țigle într-un vas.) Crăpă ușa încet și scoase un țipăt ciudat. Se miră și ea când își auzi glasul. Numaidecât, se strecură înăuntru Pochroń, urmat de Sławski. Când Pochroń se apropie de patul Ewei, Szczerbic mai respira încă, șuiera pe nas și scotea din piept hârâituri întrerupte. Sławski se opri în prag, lângă Ewa. Îi găsi pe întuneric mâna și i-o strânse, apoi începu să-i spună cu compătimire:

— Curara este fără greș. Paralizează vorbirea, normal... strigătele. Paralizează nervul simpatic. Și mișcărilor. Nu lasă absolut nici o urmă. Nici o picătură de sânge. Totul pare un accident... Linștește-te, doamnă... Se va sfârși îndată...

— Moare imediat... șopti Pochroń, apropiindu-se de ei. Gata, Ewuś, gata... Unde sunt banii?

— În sertar.

— Așteaptă până își dă sufletul, îl dojeni Sławski compătimitor.

Într-adevăr, hârâiturile lui Szczerbic se răriră. Doar la răstimpuri mai horcăia slab pe nas sau pe gură. În cele din urmă, încetă cu totul. Toți trei se aplecară deasupra lui, așteptând. Când văzură că vreme de câteva minute nu mai răsuflă niciodată, Pochroń aprinse lumina care-i făcu să-și mijească ochii. Szczerbic zăcea pe o parte, cu capul sub braț, așa cum îl lăsase Ewa când îl îmbrâncise de pe ea. Bland și cu milă, Pochroń îl întoarse cu fața în sus.

Răposatul arăta splendid. Părul frumos se zburlise, împrăștiindu-se pe pernă ca penele unei păsări minunate... Ținea gura deschisă și dinții albi luceau frumos pe fața inspirată. Patima, fericirea supremă i se înțipăriseră pe chipul care, mască imobilă, părea să exprime strigătul vrăjit al trăsăturilor bărbătești. Bustul gol, picioarele desfăcute, brațul îndoit neglijent în semicerc, toate acestea ofereau un tablou atrăgător.

Ewa se uita la el într-o îngândurare posacă. Îi plăcea să privească la goliciunea acestui semizeu pe care-l ucisese mai înainte. O clipă, îl dori cu o putere înfricoșătoare. Dacă n-ar fi fost de față cei doi martori, cu câtă bucurie, cu câtă cucernicie i-ar fi sărutat

pieptul statuar, coastele apăsând strigătul prizonier, abdomenul supt de lupta sălbatică, picioarele răjghinate ca doi copaci! Ah, cum l-ar mai mângâia acum, dacă ar trăi! Buclele aurii ale Ewei ieșeau în evidență pe atlasul luminos. Chipu-i frumos înlemnise într-o visare populată de vedenii îndepărtate.

Privi cu tristețe cum îl puseră într-un geamantan de nuiel, pregătit dinainte, în așa fel încât capul îi atingea picioarele. Cum îi luară portofelul plin cu bancnote pe care le împărțiră între ei. Își strânse pătura în jurul trupului și așteptă ca cei doi acoliți să plece odată. Se uită la picioarele care-i ieșeau de sub atlasul albastru... Îi era somn. Voia să doarmă, să doarmă! Scăpase în sfârșit de coșmarul care o chinuia de atâtea săptămâni. Obosise, dar acum avea să se odihnească...

Pochron și Płaza-Spławski închiseră geamantanul cu încă un lacăt și, fără să se mai uite la Ewa, îl cărară afară. Îi auzi înaintând cu greu pe scări, coborând, coborând... În sfârșit, trosnetul slab al ușii de la intrare...

Se duse în camera cealaltă și se întinse pe canapeaua îngustă. Cum puse capul pe perna de piele, adormi buștean...

CAPITOLUL XLVIII

Se trezi pe neașteptate, după numai două ore. Lumina era aprinsă în amândouă camerele. Prin ușa deschisă la perete, Ewa văzu în mijlocul dormitorului ei hainele lui Szczerbic... Era liniște.

Un duh înspăimântător se întrupă din vis în realitate. Groaza îi strânse capul ca un cerc de fier. Frica începu să-i sufle prin oasele reci, să-i alerge apoi prin vine, să-i frângă trupul, să-l îndoaie în sus și în jos, înainte și înapoi, să-l smucească... Din tălpi, irupseră prin picioare în tot corpul săgeți și limbi rapide de foc.

Se sculă orbită și se duse în camera ei.

De frig, se îmbracă în prima rochie care-i căzu în mână. Fu gata în câteva minute. Pălăria, pardesiul de primăvară, pantofii noi și mănușile... Se uită în portmoneu și mai găsi doar câteva coroane.

Privind mereu la hainele lui Szczerbic, începu să se gândească la ea însăși. Suspinele îi sfâșiau pieptul, plămânii și inima. Mergea pe lângă pereți cu mâinile întinse, ca să evite îmbrăcăminte de celui răposat. Auzi parcă o șoaptă!... Deschise un dulap după altul, unde

își ținea rochiile, apoi un geamantan mare de nuiele și toate valizele. Începu să scoată rochiile de mătase și bluzele cu dantelă, rufăria, voaletele, mănușile și pălăriile. Aruncă totul cât putu de repede peste hainele lui Szczerbic, ca să nu le mai vadă. Goli în mare grabă sertarele, cutiile și toate ascunzătorile, zvârlind totul, până la ultimul lucru, deasupra.

Rupse perdelele și acoperi mormanul de haine. Apoi chicoti ușurată, aprinse un chibrit și-l potrivii sub bluza cea mai de jos. Flăcăriuia pâlpâi parcă pe o ramură uscată. Atunci, Ewa părăsi grăbită locuința în vârful picioarelor.

Închise ușa cu cheia în urma ei și alergă pe scări în jos. Zâmbi, aducându-și aminte de reproșurile lui Szczerbic. Îi vorbise de atâtea ori despre moartea pe care și-o dorea! Acum o avea. Își aminti cum îl băgaseră în geamantan. Gura deschisă lângă degetul mare de la un picior!

O tresărire de scârbă, ca și când cineva i-ar fi plesnit spatele cu gârbașul...

Grăbi pasul, mișcându-și cu greu picioarele înghețate, și se strecură pe poartă, încrucișându-se cu niște cheflii care intrau...

Pe străzi, felinarele cu gaz erau încă aprinse, iar lumina electrică veghea rece. Noaptea frumoasă, caldă, nu lăsa oamenii să doarmă. Străzile erau aglomerate, cu toată ora târzie. Ewa mergea înainte, încotro o duceau picioarele... Se simțea în plinătatea puterilor, dar mintea se urnea greoaie, bolnavă parcă.

Bucuria fără rost, pe care o simțea când se gândea ce va găsi Pochron acasă, îi sporea forțele și prospețimea. Parcurgea străzile una după alta, schimba direcția, trecea de pe un trotuar pe celălalt fără să știe ce face și încotro se îndreaptă. Într-un târziu, nimeri într-o piață ticsită de tarabe pustii la ora aceea. Capacele mohorâte, care acopereau pâinea, legumele și carnea, luceau în lumina felinarelor.

Îi trecu prin gând că există oameni care își petrec toată viața vânzând pâine, legume, carne... Duhoarea de pește, brânzeturi și carne, de petrol și de varză stăruia în văzduh. Ewa fu copleșită de un sentiment de repulsie insuportabil. Ce rost are să trăiești, ca să suferi atâta? Să trăiești, ca să vinzi scrumbii sau să duci pâinea pe la casele oamenilor?! Să te agăși de această viață ca de cine știe ce fericire? Îi veni în minte o piață asemănătoare de la Varșovia. Ploaia șiroia pe acoperișurile tarabelor și umezeala toamnei pătrundea peste tot. Vedea și acum în minte strălucirea felinarelor pe fundalul cocioabelor din Orașul Vechi și fețele oamenilor nefericiți care își părăseau bârlogurile în fiecare zi numai pentru a trăi în mirosul greu de pește și brânză. Răzbunarea îi răbufni în inimă. Un râs vulgar o alungă din piață...

Alergă pe străduțe cotite, împiedicându-se prin gropile caldarâmului sau prin grămezile de gunoaie înmuiate. Goni pe trotuarele înguste, bătătorite ani la rând de picioarele săracilor. În drumul ei, văzu ziduri povârnite de veacuri, case de lemn, pridvoare totdeauna deschise, ale căror interioare boltite păreau să geamă și să urle de durere când intra cineva. Hrubele acestea întunecoase emanau boală și moarte. Coborând pe treptele de piatră, pe sub care se scurgeau excrementele prin rigole, sau rătăcind fără gânduri, nimeri pe niște străduțe unde, pe scări abrupte, se putea ajunge la cele mai sărăcăcioase lupanare. Ici și colo, vedea împleticindu-se câte o prostituată respingătoare, epuizată, îmbătrânită înainte de vreme. La un moment dat, scările se întrerupseră și Ewa ajunse într-un loc larg, plin de noroi, acoperit cu grămezi de trunchiuri, reteveie, pene de lemn și piramide de scânduri. În depărtare, sclipa un râu uriaș. Săgețile tremurătoare ale flăcărilor felinarelor de pe mal se înșirau hăt! cât vedeai cu ochii. În șiragul acestor torțe rășfrânte în apă sălășluia o forță calmă, cu neputință de descris. Ewa căzu pe gânduri în fața acestei priveliști. Răsună duruitul podului, pe care trecea un tren. Un şuierat puternic, ascuțit, ducând toată lumea cu el... În apropiere, se înălța o baracă înjghebată din lemne putrezite. Cocioaba parcă începuse să se scufunde în pământ. Ferestruica, argintată de lumină, sclipa deasupra noroiului. Înăuntru ardea o lampă cu petrol.

I se strânse inima de jale...

Se depărtă de baracă, fugind spre ziduri. Iarăși gratii la ferestre, bucăți de tencuială căzută, streșini rupte, uși, coridoare negre ce coboară parcă în pivnițele iadului.

Se opri îngândurată, apoi intră într-unul din aceste coridoare. Uși scunde pe stânga și pe dreapta. În spatele lor, deși era târziu, se auzeau discuții, plânsete de copii, țipete vulgare de fete, cântece... Prin curte treceau siluete întunecate.

Ewa dorea să evite orice contact cu oamenii. Undeva, în ceața minții, stăruia gândul că e târziu și poliția, întâlnind-o pe stradă, ar putea să-i ceară actele. Se opri, prin urmare, înaintea unei uși de pe coridor, sperând că va găsi un locșor unde să se culce și să doarmă. Nu era prea sigură unde se află. La Varșovia sau la Monte-Carlo, la Paris sau la Nisa? Voia să sune la o ușă și să intre înăuntru, dar de la intenție la realizare era un drum obositor. Totuși îi era indiferent unde dormea. Mai demult, avea o casă, propria locuință, un acoperiș deasupra capului, iar acum nu mai are nimic. Nicăieri! Dar n-are importanță unde va sta, numai să nu se întoarcă la Pochroń...

Câțiva bărbați intrară în coridor râzând, țipând și cântând. Nimerind în întuneric peste Ewa, aprinseră bețe de chibrit, o înconjurară din toate părțile și începură să-i facă tot felul de complimente... Ewa îi ascultă fără să înțeleagă o iotă. Deodată, se gândi că cel mai bine ar fi să-i urmeze unde vor ei. Nu va mai fi singură. Și în acest fel, va găsi și o casă... Unul dintre bărbați, înalt și cu cilindru pe cap, o invita cel mai insistent să meargă la el, chiar în această casă, la etajul patru. Înțelegea suficient argoul vienez, încât să priceapă despre ce e vorba.

Cheflii o luară de braț cu exclamații de bucurie și o duseră în sus pe scări, prin întuneric, spre o intrare misterioasă. Îi urmă răzând prin alte coridoare, urcă alte scări și se strecură prin câteva locuri înguste, înăbușitoare. În cele din urmă, deschiseră o ușă și aprinseră lumina. O odăiță cu fereastra în formă de semicerc. Un pat cu saltea, o măsuță ticsită de cărți, iar într-un colț, pe un scaun, un lighean cu apă. Inima Ewei se umplu de bucurie, sau mai degrabă de o furie cumplită. Oameni noi! Dumnezeu! Se uită la fețele lor. Erau „cavaleri“, tineri ca atâția alții pe care-i vedea când mergea pe stradă. Doi dintre ei erau destul de amețiți. Luară salteaua de pe pat și o aruncară pe jos; acum aveau să aibă loc cu toții. Ceilalți doi o țineau de vorbă pe Ewa. Unul puse o pernă pe un scăunel vienez a cărui împletitură dispăruse cu totul, din nefericire, și o invită cu gesturi politicoase să ia loc, în timp ce al doilea aprinse un primus, ca să pregătească grogul; cel puțin așa pretindea.

Ewa se așeză pe locul arătat. Nu era sigură dacă, în clipa următoare, nu se va ridica să plece, așa cum venise. Deocamdată, însă, avea o înfățișare maiestuoasă. Apa de pe primus începu să fiarbă. Aduseră de undeva o sticlă de vin, o pungă de zahăr și câteva portocale. Îi oferiră un pahar pe care-l bău dintr-o dată. Tinerii o înconjurară, cântând în cor. Privea cu plăcere și furie sălbatică la ochii lor învăpăiați, la obrajii înfierbântați, la părul zburlit și la frunțile nădușite. Cineva ciocăni în peretele subțire și bătu cu pumnul în ușă, cerându-le cu vorbe de ocară să facă liniște. O lămuriră pe Ewa că în perete ciocănise un meșteșugar vecin, iar în ușă, tot un vecin care ținea o prăvălie cu fructe.

Înveselită, Ewa îmbrânci cu piciorul pe unul dintre cavaleri, care se apropiase prea mult de ea. Era beată de-a binelea și fericită. Râdea cât putea de tare. Tânărul respins căzu în genunchi și începu să-i sărute picioarele prin rochie. Lumina se stinse... Răsuflări de bețivi... Strigăte...

CAPITOLUL XLIX

Soarele apunea. Strălucirile roșii acoperiră geamurile feres-truicii circulare în partea de sus. Se auzea larma îndepărtată a orașului. În odăiță nu mai era nimeni. Ewa abia se trezise. Era goală. Nu-și găsea îmbrăcămintea. Căută ici și colo prin încăpere, acoperită doar de mantia propriului păr. Domnea o năbușcală insuportabilă. Își aminti de orgia nocturnă... Deschise fereastra și privi în jos. Pe trotuar, treceau grăbiți o mulțime de oameni. Văzu piața plină de tarabele precupeților. Îi era foame, dar nu putca să mănânce. Deodată, îi veni în minte seringă inventată de Prawatz... De ce n-o luase la ea? Ce-ar fi să se întoarcă și s-o ia? Așa mor oamenii înțelepți și curajoși. Gloata se îmbolnăvește, tremură de frica morții și suferă pentru plăcerea de a respira duhoarea de scrumbii și carne împuțită. Să-l întâlnească, însă, pe îngrozitorul Pochroń, care „se folosește de femei“... Să moară în brațele oamenilor... De ce nu murise o dată cu Szczerbic? Măcar o dată să mai strângă așa la piept pe cineva!

„Jaśniach... șopti cu încântare. Jaśniach, poetul meu!... Mă voi duce să mor în brațele sau la picioarele lui. Duhovnicul meu se va apleca deasupra-mi, îmi va mângâia părul...”

Numără banii și se întrebă dacă i-ar ajunge până la Cracovia. Știa că Jaśniach zăcea bolnav la Zakopane. Se hotărî să plece fără întârziere. Se îmbracă într-o clipită, forță ușa închisă cu cheia, se duse drept la Gara de Nord și, urcând la clasa a treia în trenul de Cracovia, porni la drum.

CAPITOLUL L

Zări turnurile vechi, sfinte, ale Cracoviei ițindu-se în ceața dimineții. Formele turnurilor care asistaseră la atâtea întâmplări omenеști i se scurseră în suflet, vederea lor îi mângâie inima ca mâna lui Isus Christos.

Era istovită. La fel ca odinioară, în zilele bune, își trimise oftatul către turnurile negre ce se înălțau spre cer din negura veacurilor:

„O, orașule, orașul meu drag! Iartă-mă! Lasă-mă să mă odihnesc în cimitirul tău! Nu mă pedepsi fără milă prin Domnul nostru Isus Christos...”

Dar orașul nu cunoștea mila. O primi cu o veste cutremurătoare. Într-o librărie, unde intrase ca să se intereseze de Jaśniach, află că acest poet murise cu o lună în urmă.

Ieși din librărie palidă ca ceara. Fața-i deveni aspră, împietrită și înverșunată. Privirea i se aspri. Din ea dispărură puritatea și încrederea copilărească. Zâmbetul ochilor se exterioriză, devenind al tuturor.

CAPITOLUL LI

Abia la Cracovia, Ewa intră în rândul femeilor de moravuri ușoare. La început, locui la hotel. Mai târziu, însă, după ce agonisi ceva bani, închirie un apartament modest, separat, un „atelier fermecător“, cum apreciau prietenii răutăcioși... Avea un „succes“ nebun, așa că acum putea să se îmbrace cu eleganță, să mănânce bine și chiar să petreacă. Frecventa „spectacolele în deplasare“ de

la Lwów. Întreaga Cracovie și-o disputa. Începu, însă, sezonul de vară și năvăliră turiștii. De câteva ori, întâlni pe stradă chipuri cunoscute la Varșovia. Începu să se teamă din ce în ce mai mult de urmărirea lui Pochron care putea s-o caute mai degrabă la Cracovia. Îi era frică, de asemenea, că se va întâlni cu Horst.

De aceea, se hotărî să plece în Regat, totuși nu la Varșovia, ci undeva în provincie. Prin relații, făcu rost cu ușurință de un pașaport pe numele Annei Winter și cu un cufăr de rochii, mare cât Sukiennice¹, plecă fără să se gândească prea mult la Kielce. Aici, începu să ducă aceeași viață, ca și la Cracovia, dar cu mai multă distincție, prudență și rafinament. Voia să pară o aristocrată melancolică de dincolo de ocean. Se vindea numai pentru sume foarte mari, cu multe fasoane și după ce i se făcea o curte îndelungată. Cu vremea, însă, când lumea înțelege cine este și, mai ales, când fu prinsă în flagrant delict, se văzu silită să se înscrie la primăria din localitate în breasla surorilor prostituate. Atunci își închirie o locuință, ducând o viață deșănțată.

Suci mințile tuturor. Toți scribii de la gubernie, plasă și primărie, de la tribunale, din comerț, de la starea civilă sau din armată, într-un cuvânt, reprezentanții sexului bărbătesc din oraș, rămaseră fără un gologan. Se înglodară în datorii, vânzându-și sufletul evreilor, numai ca să obțină valuta necesară pentru a se bucura de mângâierile Annei Winter. Catolicii cucernici din oraș scrâșneau din măsele și cleveau în fel și chip la vederea parcă tot mai frumoasei destrăbălate, care se plimba în veșminte cum nu se poate mai luxoase prin parcul orașului, defilând provocatoare pe la Karczówka². Era urmată întotdeauna de o droaie de bărbați curtenitori; o evitau numai fecioarele neîntinate din cele mai respectabile familii ale orașului Kielce. Se ajunsese până acolo, încât oamenii căsătoriți (*horribile dictu!*³), logodnici, cetățeni onorabili, medici și avocați cunoscuți din Kielce, în sfârșit, până și (pentru mila lui Dumnezeu, asta să rămână între noi) canonicii și preoții...

¹ Clădiri construite în Evul Mediu și destinate comerțului cu stofe.

² Colină la vest de Kielce; rezervație naturală. Pe ea se află o mănăstire și o pădure de pin.

³ Ce oroare! (lat.).

CAPITOLUL LII

Ziua toridă de august se apropia de sfârșit. Pe străzile orașului stăruia arșița insuportabilă. Oamenii rătăceau de colo-colo ca niște muște somnoroase pe pictrele fierbinți ale caldarâmului. Câte unul se îndrepta spre parc sau afară din oraș, la iarbă verde și pădure. Îmbrăcată într-o fustă subțire și o bluză de voal – s-ar putea spune fără exagerare, destul de transparente – Ewa ședea pe o bancă izolată din parcul orașului. Deasupra ei, foșneau încet frunzele unui plop negru. Se gândea ce trebuie să facă mai departe.

Întrucât se știe că toate trec și se banalizează, nu e de mirare că și faima ei în orașul Kielce se cam trecuse și începuse să se banalizeze. Toată lumea o cunoștea ca pe o prostituată. Dacă cineva s-ar fi interesat îndeaproape, poate că ar fi putut afla câte ceva despre ea și la Varșovia. Lucrul nu mai putea fi tănuț, cu atât mai mult, cu cât nimeni nu voia să păstreze discreția. Dimpotrivă. Nu știa dacă părinții mai trăiau sau muriseră. S-ar putea spune că-i era totuna, dacă n-ar fi sperat să se răzbune. Să-i arate mamei că amenințarea ei, spusă la supărare, se împlinise. Câteodată își dorea să primească vestea că au murit. Dar ce va face, în caz că mai sunt în viață și vor afla când vine? Se va întâlni pe stradă cu tatăl ei? Ei și? Își va vedea mama? Mai bine să nu-i mai iasă în întâmpinare. Mare sărbătoare! Alunecase și își scrântise piciorul în viață... Numai Aniela și Horst! Zâmbetul Aniei când ar vedea-o... Ar fi nevoită s-o lovească peste gură! Pe urmă, circa de poliție, interogatorii... Horścik... La amintirea lui, ochii i se aprinseră de o ură sălbatică, de-a dreptul nebunească, iar buzele i se strânseseră amenințător. Curând, însă, alte gânduri alungară temerile și impresiile dinainte. Să-și găsească o locuință undeva nu prea departe de Alei... Să și-o aranjeze cu gust, să primească numai bărbați bogați, să se îmbrace luxos și să le arate șaapelor din Varșovia moda de la Monte-Carlo, Nisa, Paris, Roma, Viena... S-a săturat de provincie, de Cracovia și de Kielce!

Pe aleea pustie apăru un om. Mergea greoi. Era înalt, cărunț și cu barba tăiată scurt. Ținea pălăria în mână. Soarele care răzbătea printre frunze se răsfrângea în părul argintiu. Ewa observă că

era îmbrăcat elegant, nu ca ceilalți bărbați din Kielce. Pășea cu umerii puțin aplecați înainte, dar cu multă distincție, în așa fel încât, nu se știe de ce, îi amintea de Szczerbic. Făcea pași uriași cu picioarele-i lungi, ajutându-se la mers cu mișcări originale ale brațelor.

Ewa își îndreptă bustul cu cochetărie, scoase la vedere pantofii, marginea furoului și aproape tot ciorapul. Trecătorul venea spre ea, privind insistent la aceste manevre străvezii. Când ajunse la câțiva pași, Ewa își ridică privirea ispititoare. Bătrânul continuă să se uite la ea, vesel și cu atenție, dar trecu mai departe, mulțumindu-se s-o măsoare batjocoritor de sus până jos. După ce se depărtă vreo douăzeci de pași, Ewa se tolăni iarăși neglijentă pe bancă, acoperind-o cu poala fustei. Bătrânul se opri brusc și păru că stă în cumpănă. Porni totuși mai departe, dar iarăși își încetini pașii și se uită înapoi la Ewa, care se prefăcea că nu-l vede. Ghicind pesemne că asemenea hârb are nevoie de îndemnuri, se întinse, își aranjă fusta, ridicând-o mai sus decât trebuia, și se îndreptă spre oraș. Într-adevăr, domnul cu părul cărunț ieși și el din parc. Îl văzu urmărind-o mereu în timp ce mergea pe străzile toropite de căldură. Ca să se poată ține după ea, se oprea din când în când, lăsându-l să se odihnească. Așa că bietul bătrân se odihnea, ștergându-și sudoarea de pe frunte.

În cele din urmă, ajunse la casa unde locuia. Uitându-se înapoi, observă că bătrânul Adonis îi face semne. Intră în hol și așteptă. Căscă, ascultând să vadă dacă vine. Intră și el, de bună seamă, și o îndemnă să meargă înainte. Ewa urcă scara întunecoasă la etaj, deschise ușa locuinței și așteptă fredonând o melodic. O urmă înăuntrul, își aruncă privirea peste mobilă și se așeză istovit pe scaunul cel mai apropiat. Ewa închise ușa și ocupă un loc în fața lui, zâmbind ca o prostituată adevărată. Înfațișarea lui nu semăna totuși cu a celorlalți bărbați cu care se obișnuise. Își ațintise ochii la ea, zâmbind caraghios sub mustăcioara ce-i umbrea buzele subțiri... În timp ce o privea, Ewa simți că o cuprinde scârba. Un răstimp, avu impresia că mai văzuse undeva ochii aceștia pătrunzători. Unde, însă?

— Cum te cheamă, păpușo? o întrebă cu voce tare, neobișnuit de tare, violent și atât de hotărât, încât nu putu să nu-i răspundă.

— Anna Winter.

— E numele tău adevărat sau e unul de împrumut?

Își apropie fața de fața ei și își făcu mâna pálnie la ureche. Ewa ghici că nu auzea prea bine. Dacă mâinile lui ar fi fost murdare, astfel de gesturi ar fi fost respingătoare. Dar pentru că era totuși bine îmbrăcat și foarte curat, felul lui de a se purta îi făcea plăcere și o înveselea. Până nu-i răspundea, nu-și depărta fața și nu-și dez-

lipsea ochii de la ea. Aștepta răspunsul cu atâta răbdare și consecvență. În timp ce vorbea, strigătele lui erau plăcute, originale și spirituale. De aceea, Ewa rosti, imitându-i glasul și înfățișarea:

— E un nume de împrumut.

— Într-adevăr?

— Ce te interesează pe dumneata numele meu adevărat?

— Aș vrea să discut cu dumneata, cum aș discuta cu un om adevărat, nu cu o „camelie“ de trotuar, prin urmare, trebuie să știu numele și prenumele adevărate.

— „Camelie“ de trotuar... la te uită ce binefăcător!

— Te simți jignită, nimfă Calypso? N-ai de ce!...

— Nu-mi face plăcere să discut cu dumneata, îi spuse destul de apăsător și cu răceală. Dacă ai venit doar ca să discutăm, te anunț că timpul meu este foarte limitat... Trebuie să ies în oraș, așa că...

— Așa că... repetă bătrânul. Cât ieși de obicei?

— Douăzeci și cinci de ruble.

— Douăzeci și cinci de ruble, repetă iarăși ca un elev care-și spune lecția în gând.

Scoase portofelul fără grabă, trase fără să se uite o bancnotă de douăzeci și cinci de ruble și o puse pe masă.

— Iei mult, nimfă Calypso! strigă deodată.

— Da... pentru vizită, îi răspunse Ewa pe același ton.

— Ia, copilă, și nu mai țipa. Cine-a mai pomenit să țipi așa? Doar e totuna dacă vorbești cu un client sau i te dăruiești.

— Nu e totuna.

— Nu e totuna... Eu aș vrea doar să vorbesc cu tine.

— Eu, însă, nu vreau nici să vorbesc și nici măcar să te cunosc, domnule! Du-te dracului cu banii tăi cu tot! Hm! Înțeleg să te distrezi, dar nici chiar așa... N-ai decât să-ți frângi gâtul, bătrân nătâng, adăugă mai încet.

— Atunci, dezbracă-te, dacă ții atât de mult...

— Ba nu țin deloc... izbucni ea în râs, poate dumneata... Uite ce mai amant!

— Bine, bine... Dezbracă-te...

Începu să bată cu degetele în masă. Puțin descumpănită, Ewa începu să îngâne o melodie în timp ce-și descheia bluza și se dezbrăca alene. Uitându-se la fața lui uscată, frumoasă totuși în simplitatea-i cenușie, la ochii limpezi, la sprâncenele încruntate și buzele zâmbitoare, simți în tot trupul un fior de sfială feciotelnică, timiditate uitată de mult. Știa că este roșie toată, caraghioasă, proastă. Îi auzi glasul:

— Tot nu vrei să-mi spui cum te cheamă?

— Mă cheamă Ewa.

— Și numele de familie?

— Pe ăsta nu ți-l spun.

— Hm, cum vrei. Poate că-i mai bine. De ce să dai în vileag numele tatălui?... completă încet, cu atâta tristețe și duioșie, încât rămase impresionată.

— Dar dumneata cum te numești, domnule?

— Bodzanta. Ai păr frumos... ochii, gura... Văd că te piepteni ca Donna Iulia...

— Asta cine mai e?

— Soția lui Septimiu Sever, cel care are un arc la Roma. O siriană care a existat cu secole înainte. Acum stă cuminte într-o criptă întunecoasă la muzeu.

— Eu mă pieptăn ca și Cléo de Mérode.

— Cléo... Ce model ordinar! Bine, dar asta dansează oribil. Se răjghină și își arată briliantele. Părinți n-ai?

— Nu am.

— Ți-ai ales de mult meseria asta?

— De mult.

— Și acum, iată că... „mănânci cenușă în loc de pâine și băutura ți-o amesteci cu lacrimi...”

— Chiar atât de rău n-am ajuns.

— Pentru că înjosirea ți-a zdrobit inima. Spune-mi, știi să citești?

— O, un feminist sau un socialist care vrea să convertească lumea... Ce plictiseală! Mă examinezi ca la lecție... Acum ce mai urmează? Află, domnule preamilosiv, că știu să vorbesc franțuzește, am fost la Nisa și la Paris, în Corsica și-am dus de nas un conte...

— Mi-am dat seama dintr-o dată că ești o... bagatelă! *Per Bacco!* Continuă...

— Nu, ajunge cu taifasul!... Sunt angajată...

— Poate că în locul acestei angajări, ai vrea totuși să fii funcționară într-un birou. Mi se pare că asta ți s-ar potrivi mai bine decât meseria de prostituată.

— Domnule, nu te-am rugat să-mi faci rost de un serviciu, așa că te rog să nu mă insulti!

— Nu te insult, copilă, dar îți vorbesc fără ocolișuri. Ce rost are să ascundem lucrurile urât mirositoare în foițe trandafirii. Ei, ce zici? De unde această înclinare a omului că până și la el acasă, în fața propriei conștiințe, nu vrea să recunoască adevărul? Îi place să trăiască în minciună, să se înșele singur. Să se privească și să-și admire înfățișarea prefăcută ca într-o oglindă ce înfrumusețează. De unde acest obicei? Poate că reprezintă ecoul unui ideal necunoscut, al egoismului sau al tendinței inconștiente spre un

șablon social convențional?... Tu ce crezi? De exemplu, tu știi doar că trebuie să mulțumești pe orice ticălos, pe orice nepricopsit...

— Ei, nici chiar așa!

— Pe toți cei care au bani. Cu toate astea, n-ai vrea să îți se spună pe față că ești o... Dar să lăsăm asta! Îți propun un serviciu. Locuință, întreținere, salariu...

— Unde?

— La țară.

— La moșia dumitale?

— Da, acolo unde locuiesc.

— Adică, dacă e să vorbim deschis, fără să ascundem lucrurile în foiță trandafirică, dumneata vrei să mă iei ca întreținută? Totuși, nu mă cunoști deloc.

— Nu vreau să te iau ca întreținută, ci doar să te împăiez.

— Să mă împăiezi?

— Firește. Dacă vei vrea să devii iarăși om, bine, dacă nu, te vei întoarce la netrebnicii, fârtăngăii și haimanalele dumitale.

Tipa atât de tare, încât îl auzea lumea de pe stradă. Ewa ghicise de mult despre ce e vorba. Privirea tainică dinăuntru și tremurul care-i scutura trupul o făcuseră să intuiască fără greș că înaintea ei nu se afla un ticălos, un client de fiecare zi, ci parcă stafia lui Jaśniach. Ochii lui străpungători și buzele strânse exprimau adevărul. Avea senzația că se fisurează ceva în ea și se prăbușește în ruine... Încă puțin și s-ar fi aruncat în genunchi la picioarele lui, blestemând și gemând. Își încordă voința și chicoti sfidătoare, ca atunci când începuse să se dezbrace, asemenea femeilor de stradă.

— Știu eu ce înseamnă propunerile astea. Auzi, serviciu! Am gustat și din asta.

— Cum adică „am gustat și din asta“. Află... că eu nu caut nici odată plăcerea la o femeie pe care n-o iubesc. Iar pe tine nu te iubesc. Pricepi? Așadar, nu e vorba de nici un pretext. Un înțelept din antichitate, Pitagora, zice așa: „Nu te lăsa pradă plăcerii simțurilor, până nu te convingi că ea îți este inferioară“. Înțelegi?

— Înțeleg. Vorbă de clacă... Hm, inferioară... Pentru voi toți, destrăbălarea voastră este de o mie de ori mai presus.

— Destrăbălare, da. Dar, surioară, nu există destrăbălare în sine. Înțelegi ce vreau să spun? În sine... O creăm în noi prin slăbiciunea voinței noastre firave și a sistemului de relații cu cei din jur. În schimb, iubirea există, chiar dacă noi am denaturat-o, coborând-o la nivelul desfrâului. Deșănțarea este o invenție. E drept, poate fi stârpită. Cum? Probabil că prin eliberarea și revigorarea iubirii. Pe mine nu mă preocupă astfel de întrebări. Mă mulțumesc să-i spun fiecăruia: Fiu al lui Dumnezeu, străduiește-te să te ridici, îndreaptă-te și mergi! Așa fac și cu tine. Dacă

și s-a urât cu viața asta căinească în slujba destrăbălării oamenilor, ridică-te și umblă!

— Foarte bine! Am să umblu!

— Ei, vezi? Slavă Domnului...

— Dar dacă mă vei înșela... strigă Ewa, apropiindu-se de el cu pumnii strânși.

Bătrânul zâmbi superior, cu o bucurie ironică, încântător. Răspunse de-a dreptul:

— Mă voi uita din când în când la părul tău minunat și mă voi gândi că frumusețea ta a fost smulsă din gunoaiele orașului și întoarsă, într-un fel, Domnului...

— Domnule, dacă ai ști! Poate că atunci...

— Numai Dumnezeu le știe pe toate. Eu nu am dreptul să știu nimic. Nu mă interesează și nu vreau să știu nimic.

— „Întoarsă Domnului...” Există, însă, Dumnezeu? întrebă brusc, în șoaptă, luându-i mâna în palmele înfierbântate.

— Hm! „Există, însă, Dumnezeu?” repetă încet, privind-o în ochi cu un zâmbet copilăresc. Dacă există Dumnezeu? Nu știe nimeni dacă există Dumnezeu. Și nici un om nu poate da un astfel de răspuns. Probabil că „a murit”. Așa scriu poezii. Nu e nici un Dumnezeu, își spune în inima lui omul trufaș, pentru că dacă ar fi, cum aş putea suporta să nu fiu eu însumi la fel? Sunt și din aceia care-L poartă în suflet și susțin cu înflăcărare: Dumnezeu trăiește! Dacă tu însăși nu ți-ai spus-o niciodată, cum aş putea să ți-o spun eu, cum să pătrund în inima ta?

— Deci ce-mi rămâne de făcut?

— Mai întâi, trebuie să vinzi toate boarfele astea unei negustorese bătrâne, fiindcă acolo nu vei avea nevoie de ele. Află de la mine, trebuie să procedezi cu hotărâre, ca și cu fumatul, dintr-o lovitură! În propria pierzanie, există totuși viața! adăugă Bodzanta în șoaptă. Cumpără-ți o rochie cuviincioasă, frumoasă chiar, și una de purtare. Rufărie, niște pantofi buni, o pălărie la modă, dar care să nu arate ca una din anii trecuți. Vino mâine la Hotelul Polonez la ora patru și întreabă de Bodzanta.

Ewa începu să suspine.

— Să nu crezi cumva, strigă Bodzanta, că sunt vreun duhovnic care vrea să convingă cocotele să renunțe la desfrâu, un virtuos prefăcut care se dedă la tot felul de perversiuni pe ascuns. Nu cred în stârpirea destrăbălării. Va exista întotdeauna. Cel puțin, așa presupun... Tu ce crezi? Nu știi nimic? Mai bine. Nu vreau decât să ajut binele din om. Când pot să contribui ca acest bine să iasă la suprafață, nu preget s-o fac. E dreptul meu, nu-i așa? Nu împiedic în nici un fel binele. Binele, auzi? Pentru că nu-i adevărat că habar nu avem ce este binele. Noi știm ce este binele. Știm că

este mai presus decât frumosul. Frumosul ne arată esența lucrurilor, dar trebuie să poarte veșmintele artei. În schimb, binele nu se vede, asemenea nervilor, dar pătrunde în suflet și acționează tainic, așa cum nervii se răspândesc și acționează în trupul nostru. Se spune, câteodată citându-se din *Scriptură*, că nu trebuie să te împotrivești răului. De bună seamă, în capitolul cinci din Predica de pe munte, Matei glăsuiește: „Eu vă spun să nu vă împotriviți răului“. Splendid! Dar dacă nu trebuie să te împotrivești răului, atunci o judecată simplă îți arată că nu trebuie să te împotrivești nici binelui.

În om, în temnița inimii, se află închiși un înger și un diavol. Ce reprezintă răul? Nu știm prea bine. Știm mai mult ce înseamnă binele. De aceea, eu nu mă ocup de rău, îl las la o parte. Și așa, tot nu va dispărea... Sunt destui șmecheri care nu i se pun în cale, și o fac cu destul entuziasm. Ei consideră că e mai nimerit să-l lase liber pe diavol. Mie, însă, îmi place, am eu mania asta poloneză, să ajut îngerul. Îmi place să privesc cum îi cresc aripile. Fără îndoială, îmi am și eu socotelile mele. Da, păpușă! Poate că aripile vreunuia dintre ei, când se va înălța la cer, vor duce și ruga mea păcătoasă pentru sufletul Martei. Tu, însă, nici măcar nu știi cine este Marta... Rămâi sănătoasă!

CAPITOLUL LIII

A doua zi, când Ewa intră în curtea hotelului, trăsura contelui Bodzanta aștepta la scară. Vizitiul ședea pe capră. Era un om în vârstă, cu mustățile cărunte, lungi. În vreme ce Ewa, îmbujorată de rușine, se uita disprețuitoare prin curte, vizitiul, după ce o cercetă cu luare-aminte, o întreabă:

- Mă rog de iertare, domnișoară... îl cauți cumva pe Bodzanta?
- Da... pe domnul Bodzanta...
- Unde-ți sunt lucrurile?
- Aici...
- Atunci, poștește. Eu nu pot să cobor, pentru că se sperie caii și, în plus, sunt schiop de un picior. Încearcă să le urci dumneata. Cred că o să poți, nu?
- Da, nici o grijă, domnule.

— E, eu sunt dintre domnii mai mărunți... Mă cheamă Teodor. Când vine stăpânul, plecăm numaidecât, că el le face pe toate în goana mare. Cald, nu-i așa? Dar se apropie seara și o să se răcorească. Păcat că o să ne săturăm de praf. Nu e ploaie, asta-i necazul! Dumneata mergi prin părțile noastre pentru prima dată?

— Da.

— Te duci la Majdan?

— Nu știu nimic. Domnul Bodzanta mi-a promis un loc de muncă la țară.

— Apăi atunci, sigur e la Majdan. Dacă e vorba de un loc...

— Dar ce e la Majdan?

— Se vede că n-ai mai avut vreme să discuți cu stăpânul... Majdan, vezi dumneata, răspunse solemn, e, cum să spun eu, ca să nu mint? E ceva, așa, ca un fel de ordin de călugărițe, ca o mănăstire.

— Mănăstire?!

— Da, mănăstire, da' una din care multe călugărițe se căsătoresc. Deși nu toate...

— Oricum, o mănăstire, nu-i așa?

— E, așa se zice... O fermă, asta-i! Grajduri, lăptărie, brânzării, locuri pentru căpșuni, legume, prelucrarea fructelor, fierberea dulcețurilor, birouri... Cam atâta. Dumneata, mi se pare, ai fi bună la birou.

— Mai sunt și alte femei acolo?

— Dacă mai sunt și... alte femei? Păi cum să nu fie. Sunt vreo două sute.

— De femei?

— E, toate au păcătuit mai demult...

— Și acum lucrează la ferma asta? Munca e grea?

— Cum e munca... Hm!

Vizitiul tăcu și se adânci în gânduri. Ewa încercă o senzație stranie. I se strânse inima de teamă. Puse mâna pe mânerul valizei, ca s-o ridice și să plece cât putea de repede. I se întunecă în fața ochilor. Se rezemă de aripa trăsurii și, cu ochii plecați, se cufundă în meditație. Deodată, auzi lângă ea glăsciorul minunat al unei fete:

— Tăticule, asta e?

Ewa înălță capul. În ușa hotelului, apără o domnișoară de cincisprezece-șaisprezece ani. Subțiratică, cu părul roșcat închis și ochii cenușii, luminoși. Un zâmbet plin de vrajă, ca o mireasmă detrandafir, i se așternuse pe buzele întredeschise, minunate. Aproape fără să vrea, domnișoara se apropie de Ewa. Îl ținea de mânecă pe tatăl ei și-i vorbea încet, dar în așa fel că Ewa o auzea:

— Ce frumoasă, ah, ce frumoasă e! Ce frumoasă e, tăticule! Unde ai găsit-o?

Nedezlipindu-și ochii de la fața Ewei, se apropie de ea și-i luă mâinile. Ochii, asemănători cu ai tatălui, înțelepți și pătrunzători, o cercetau cu interes și admirație.

— Cum te cheamă?

— Ewa.

— Părul nu e vopsit, nu? Așa-i că nu? Nu pot să suport părul vopsit! Unele vin cu părul vopsit. Roșcat, negru ca noroiul din heleșteu sau foarte țipător... Dumneata ai părul blond, dar auriu ca o melodie. Îți place să stai de vorbă?

— Nu știu dacă pot să stau de vorbă cu dumneata! răspunse Ewa, uitându-se întrebător la Bodzanta.

— Te rog... Fiica mea mă însoțește întotdeauna când mă duc printre lucrătoarele noastre.

— Pe mine mă cheamă Marta... spuse domnișoara. Acum fac practică la un leagăn de copii, dar vreau să mă transfer la așezăminte sociale. Vreau să lucrez la un muzeu. Știu că Wolski este posomorât ca turnul de la Chęciny, dar Anastazja a rezistat.

— Să urcăm! Seara e aproape! exclamă Bodzanta.

Domnișoara Marta își încheie până jos halatul de călătorie din pânză de corabie. Pe cap purta o pălărioară de pai, scundă, înconjurată, după moda londoneză, cu o voaletă mare de culoare purpurie. În timp ce urca în trăsură, Ewa își ridică privirea. O clipă, își aminti ceva dureros și plăcut totodată. Un fior tainic, pătrunzător... Cu tot efortul, nu izbuti să definească sentimentul care-i inunda inima. Deodată, înăuntrul sufletului, pe ascuns, începu să plângă... Găsise ce căuta...

— Prințesa Vaughan... șopti privind prin ceața lacrimilor la colțurile voaletei, la chipul și zâmbetul fermecător al Martei. Cealaltă îi observă lacrimile. Se aplecă repede cu sprâncenele ridicate și fața milostivă, îi strânse mâna cu toată puterea și murmură:

— Nu plânge! Hai, nu mai plânge, Ewa! Îmi dai voie să-ți spun pe nume? Da? Vrei să fiu surioara ta? Mie îmi placî deja, așa că cine știe, poate că te voi îndrăgi...

La rândul ei, Ewa îi strânse mâinile. Nu băgă de seamă că se așezase pe bancă alături de Bodzanta, iar prințesa Vaughan stătea în fața ei. Vru să se ridice și să schimbe locul, dar caii porniră. Trăsura trecu huruind pe poarta hotelului, ieși pe stradă și se depărtă repede.

Caii tineri săreau din când în când în ham. Ewa nu apucă să-și revină, că orașul dispăru în urmă. Cărmidăria, o moară de vânt singuratică, o casă de la margine, sărăcăcioasă, apoi o fermă, ale cărei grajduri ajungeau în spate până la șosea... Freamătul aleii străjuite de tei bătrâni, plină de hârtoape, poloneză... Trecură pe lângă copacii seculari în goană, ca o melodie știută de mult, pe

care nu mai putea să și-o amintească... Iată un sat lung, cenușiu, de lemn, cu șiragul nesfârșit al caselor, grajdurilor și șurelor, întretăind șoseaua.

— Uite, domnișoară, spuse Bodzanta, mai mult pentru a face conversație, câte case, câte grajduri, staule și cocini de porci! Câte un grajd pentru fiecare vacă, câte o cocină pentru fiecare purcel, care costă dracu știe de câte ori mai puțin decât adăpostul lui. Lângă fiecare grajd, o gunoiște și o grămadă de băligar. Câte case, atâtea grămezi de băligar. Merită să socotim câți bani cheltuiește țăranul pentru lemnul de construcție, bani suportați tot de bucățița de pământ, de pe care strânge o recoltă de secară și cartofi ca vai de lume. Dar asta-i forța noastră națională. Țăranul, dragele mele! În țăran, binefăcătorule, e... da! Fiindcă numai țăranul...

Marta izbucni în râs.

— De ce râzi?

— Pentru că dumneata, *papá*, perorezi întruna împotriva țăranilor, iar Ewa nu pricepe nimic și se gândește la altceva.

— Adevărat, pe dumneata nu te preocupă necazurile țăranului.

— Ba da, dar nu mă pricep...

— Da, satul nu-i o bagatelă, cum pare, ci o problemă complexă și dificilă. Satul va constitui calvarul renașterii naționale.

— Întotdeauna am dus dorul satului. Cândva, tata a trăit la țară.

— A trăit la țară... repetă Bodzanta încet.

— Iar eu sunt moartă după oraș! decisă Marta, învelindu-se în pelerina de călătorie. Chiar și după Kielce! Când văd clopotnița veche și Karczówka, mă bucur din toată inima. Nu mai vorbesc când aud dangătul mohorât al clopotelor, bing-bang! Ewa, tu ai fost la Paris? Nu-i așa că ai fost?

— Am fost.

— Și eu. Dar nu știu nimic, nu-mi amintesc nimic din Parisul ăsta, afară de veselie și lumină... Iar Roma? Monte Pincio... șopti cu încântare. Sau Florența, uscata, prăfuita Florență, în mijlocul căreia turnul catifelat...

— Eu cunosc Roma... mărturisi Ewa.

— Și Neapole, unde pe Chiaja, pe via Roma, clocotește *presto*-ul suprem al existenței umane! Ah, priveliștea lui de pe San Martino!...

Trec iarăși printr-un sătuc. Case coșcovite, acoperișuri de șindrilă, înnegrite și găurite. Sălci rămuroase, garduri prăbușite... Case pustii, apatia emanând de pretutindeni, tristețea târându-și peste brazde zdrențele cenușii.

— Cum să te mai miri, remarcă Marta contrariată, că oamenii fug de aici? Uitați-vă! Să trăiești aici, în acest loc oribil, unde noroiul

nu se usucă niciodată... Ah, nu, nu e noroi, ci o mocirlă veșnică... Să răstorni mereu pământul de pe o parte pe cealaltă...

— Pământul este maica noastră sfântă. Din el ne tragem cu toții, roști Bodzanta didactic, politicos, zâmbind superior și cu sprâncenele ridicate.

— Ei, știu că așa e... Dar de ce este nevoie ca maica noastră să fie atât de plictisitoare, de jerpelită?...

— Pentru că asta-i soarta Poloniei, soartă blestemată... se bâlbâi Bodzanta.

Cobora întunericul. Trăsura gonea prin praful drumului. Hăt, departe, dincolo de dealurile împădurite, se ascundea soarele. Razele roșietice poleiau pământul... Ewa observă un pod lung de lemn peste râu. Mai departe se așterneau iarăși câmpurile despărțite la orizont de alea de tei.

— Privește, o îndemnă Marta, acolo este Głownia, printre copacii aceia mari. Unde se vede palatul albind, îl vezi? Vechiul nostru palat.

— Vechiul? Cine stă acum în el?

— Nimeni.

— E pustiu?

— Da' de unde! *Papá*, ea nu știe absolut nimic. E scandalos! Se uită ca vițelușa la poarta nouă...

— Cum poți să vorbești așa despre o străină? O să meargă la Majdan și o să înțeleagă.

— Uite, Ewa, te lămuresc eu îndată! Acolo este Majdan. Unde se vede o lumină. Uite încă una și încă una... Fereastra aceea mare, care s-a luminat adineauri, e de la hala de tâmplărie, iar cealaltă, mai sus, e de la sanatoriu...

Ewa își încordă privirea în umbrele violete. Înaintea ochilor se înălța un lanț de coline împădurite, presărate ici și colo de ceturile mestecenilor. Ici și colo, înnegreau parcelele de pin, iar mai departe se vedeau povârnișuri goale, acoperite cu ienuperi și încununate cu grohotiș.

— Aici aveți reședința? întrebă Ewa în șoaptă, aplecându-se spre Marta.

— Reședința! Îți bați joc de noi... Noi n-avem nici o reședință, fiindcă suntem oameni sărmani. Șleahțici sărăciți, mă rog! Avem o singură cameră și o grădină, pe care o cultivăm singuri cu ajutorul grădinarului.

— Dar caii ai cui sunt? Și atelierele despre care vorbești?

— Caii sunt ai întreprinderii, ai sanatoriului, ai fabricii – ai tuturor. Iar atelierele sunt ale noastre, nu ale mele sau ale tale, ci ale noastre, ale obștii, ale țării.

Ewa asculta uimită, neputând să-și ascundă dezamăgirea. Bătrânul Bodzanta zâmbea cu șiretenie și ironie, uitându-se șugubăț în dreapta și în stânga, de parcă cerceta cu atenție roțile trăsurii.

— Nu știi nimic, blondă mică, încă nu știi nimic. Diană călcată în picioare de cerbi... se hârjoni Marta. Ascultă! O să-ți povestesc totul pe scurt, în câteva cuvinte. Deschide urechile! Tata se numește Bodzanta. Bodzanta! Acum știi? Cei din neamul Bodzanta au fost întotdeauna magnați, au trăit în preajma regilor și s-au sumețit nu o dată împotriva lor. Au făcut de toate. Și-au iubit „patria scumpă“, dar n-au uitat nici de ei. În ultimul timp, recită Marta cu un patos caraghios, legăturile matrimoniale cu cele mai însemnate familii din Polonia i-au ajutat să adune averi nemăsurate. Îmbelșugarea, onorurile și chiar măreția se îmbulzeau spre ei pe toate căile posibile. Puteau dovedi fără greutate că se înrudesesc cu Bourbonii, și nu puțini erau cei care puteau emite pretenții la tron. Rugându-se fariseic prin biserici, se lăudau că Dumnezeu le-a dat atâta bogăție. În realitate s-au căpătuit prin căsătorii, moșteniri, procese, intrigi, truda poporului și cărțile de joc.

Bodzanta făcu o grimasă și clătină contrariat din cap. Marta continuă:

— Bunicul meu a fost unul dintre cei mai bogați aristocrați. Tata a moștenit o avere de să-ți lingi degetele, nu alta! Toate fermele pe care ai să le vezi când vom urca pe colina numită Szłom, dincolo de râu, au fost ale lui *papá*. Marcjanów, Głownia, Poszłomie, Zalesie, Płotki, Osiedle, Wólka Płotecka, Młynarze, Morgi... La început, *papá* a slujit în armata austriacă, fiindcă și acolo, în Galiția, avea o moșie destul de mare. După cum am aflat din surse austriece, *papá* era pe atunci un berbant și un scandalagiu. Da, da! Un berbant. Dar s-a eliberat din armată și a plecat în lume. Pe unde a fost și ce a făcut, istoria nu spune nimic. *Papá* își pierduse urma și nici eu, imaginează-ți, nu existam pe lume. Până când, în cele din urmă, a venit la Varșovia. A cheltuit o groază de bani, dar nu peste măsură... Umbla vorba că a fost în America, în Australia, în Africa de Sud. Când, deodată, s-a răspândit vestea că *papá* se căsătorește. Și s-a adevărit. S-a căsătorit cu mama, o prințesă din familia Korecki. În plus, era atât de frumoasă! Ei, bine... Au plecat în străinătate. Au locuit pe insula Capri, în Marea Mediterană, într-o vilă pe care mai târziu am văzut-o și eu... Au lipsit din țară o perioadă destul de lungă (ca și mine), deși, în ciuda așteptărilor, m-am născut acolo. Închipuie-ți, acolo la Capri, în vila aceea! Au venit cu mine la Varșovia și s-au certat, nu știu pentru ce. Dar definitiv, așa cum numai tata poate s-o facă. Nici acum nu înțeleg de ce s-au certat, destul, însă, că s-au despărțit. Dar știi, divorț în regulă, proces la Roma...

– Știu... confirmă Ewa cu un surâs blajin.

– Mama, draga mea, a plecat la Paris, iar eu am rămas la bunica mea. Am crescut la bunica, iar pe mama și pe *papá* îi vedeam destul de rar. Deoarece *papá* a purces în lume. Anglia, America, Japonia... Mama e foarte frumoasă! dar despre asta, mai încolo... Și așa m-am făcut domnișoară. La un moment dat, în societate au început să circule tot felul de zvonuri despre *papá*, care de care mai nebunești. Că a făcut nu știu ce boroboață, că așa, că pe dincolo! Câte nopți n-am mai plâns! Erau unii... O, Doamne! Când voi deveni... La Balów, am auzit cu urechile mele... O să-mi cumpăr de la Grenlich o cravașă cu o vergea de oțel la mijloc și n-am să mă las până n-am să-l găsesc pe mizerabilul acela de Szczerbic...

– Szczerbic!... gemu Ewa.

– Da, pe Kajetan. Pentru că mai era un Szczerbic, Siżyś, deștept și drăguț, care cânta foarte frumos și pe care l-au omorât niște bandiți la Viena.

– Adevărat? întrebă Ewa.

– Când îl voi întâlni, în sfârșit, pe Kajetan, am să-l plesnesc de șase ori cu cravașa, să-i fac fața varză. Ca să-i rămână urme vinete multă vreme, cât degetul meu gros! El a spus despre *papá*... Ei, nu mai repet!

– Bine, dar dacă totul este adevărat... râse Bodzanta.

– Of, că și dumneata, *papá*, ești la fel! se burzului Marta.

După o clipă, continuă să povestească:

– Toate acestea, fiindcă *papá* intenționa atunci să săvârșească o faptă măreață. Și cine știe față de cine din această... turmă a scăpat vreun cuvânt...

– O, ce vorbe vulgare și nedrepte!... mormăi Bodzanta.

– Pentru că *papá*, chiar în ziua de Sfânta Maria, la aniversarea nașterii mele, acum șase ani, a renunțat la proprietățile lui.

– De ce? se interesă Ewa nepăsătoare.

– Uite-așa, aiureli aristocratice. Una ca asta nu se mai întâmplase, deci îți închipui ce-a fost. După slujbă, când lumea s-a adunat înaintea bisericii de la Głównia, a anunțat în câteva cuvinte ce vrea să facă. De atunci, *papá* și eu, noi, familia Bodzanta, nobili străvechi, ne-am întors de unde am plecat; am coborât în popor și am devenit o parte din el.

Spuse aceasta cu semetie, cu o *grandezza* caraghioasă, învelindu-se mai bine în halatul de călătorie, ca într-o mantie de hermină regească.

Bodzanta izbucni într-un râs ciudat, extatic, plin de o bucurie profundă, vesel, apoi își dojeni fiica:

– Ascultă, parte din popor, prezinți cu atâta trufie această acțiune democratică, de parcă ai aduce la cunoștința lumii o hotărâre regească.

Caii cotiră brusc pe un drum lateral, înalt, așternut cu grohotiș de granit și mărginit de șanțuri adânci, săpate nu demult. Trecură pe lângă un sat cu biserică, apoi o luară la stânga și trăsură începu să coboare.

– Uite, Ewa, asta este șoseaua noastră. Făcută nu din banii noștri, ci cu eforturile obștii. Uite și podul de peste râu, acolo la vale. Podul nostru! Vezi ce stâlpi are? Sunt de nisip din dealurile noastre, din care am făcut cimentul. Crezi cumva că ăsta e alt râu? Te înșeli amarnic! Este tot cel peste care am mai trecut o dată. Ascultă cum mai susură, neastâmpăratul!... Eu țin grozav de mult la el. La Majdan și la râu. Și la *papă*. Ei... și la mama... N-ai idee ce capricios și ce sălbatic e râul ăsta. Primăvara, se umflă deodată și crește ca Rodanul. La fel se întâmplă și pe la sfârșitul lui iunie, de Sfântul Jan. Inundă toată valea, rupe digurile, strică ecluzele, morile și zvârle din spinare toate podurile. Până acum, dumnealui nu-i plăceau podurile, dar pe-al nostru trebuie să-l suporte! Nu e prea plăcut, domnul meu, dar ce poți face... E rău ca un om. Toate pârâiașele pe care le adună vin din pădurile noastre de brad, toate izvorăsc din codrul nostru. De aceea, are sufletul negru. Pentru că are și el suflet... șopti. Iar eu îl iubesc tocmai pentru semeția și sălbăticia lui. Da, are suflet, ca și oamenii de pe aici, ca și țăranii și ca și noi, sătenii din partea locului, cei din neamul Bodzanta.

– Țărăncuțo, iar cazi în păcatul trufiei... chicoti Bodzanta.

– Am fost nevoiți să ridicăm aici podul ăsta uriaș, ca să nu-l mai ia la vale. A încercat el anul trecut; la Sfântul Jan s-a umflat, a crescut de era cât pe ce să crape, dar degeaba, abia a apucat să lingă arcadele. Fiindcă podul are o sută douăzeci de coți lungime. Satele din împrejurimi ne-au ajutat și ele, cărând piatra și lemnul ori trudind cu brațele. Ai mai auzit vreodată ca țăranii dintr-un sat, ba chiar din toată parohia, să dea măcar câte un șiling pentru un pod din altă parohie? Mai demult, nici pomeneală! Țăranul de altădată, semănând cu ogorul rece, mărul pădureț și tarlaua pârlogită, al cărui suflet monstruos, nesimțitor și mort, preocupat doar de socotirea câștigului, noi îl distrugem... Pentru că trebuie să știi că noi îi distrugem pe țărani și facem din ei cetățeni. În lături cu șleahta și țăranii! Auzi! Țăranul nou, țăranul Poloniei noi, al cărui suflet îl modelăm noi, n-a pregetat să-și dea obolul pentru podul nostru de la Majdan. De bunăvoie și până la unul, cum făcea șleahta la adunări pe vremea lui Jagiełło¹. De ce până la unul?

¹ Władysław Jagiełło (1348–1434) – rege al Poloniei și al Lituaniei, întemeietorul dinastiei Jagiellone. A învins ordinul cavalerilor teutoni la Grünwald.

Se îneca de bucurie și înflăcărare. Șopti, ridicându-se în picioare și întinzând mâinile:

— Pentru că *papá* i-a adunat pe toți și a stat de vorbă cu ei pe îndelete. I-a lămurit că e nevoie. Și după ce le-a vorbit... Să fi auzit strigătul acela uriaș, strigătul Poloniei! Care rege mai este atât de tare, care a avut vreodată pe pământ o putere asemănătoare cu cea a lui *papá*?...

CAPITOLUL LIV

Ewa se trezi a doua zi de dimineață într-o încăpere nu prea mare, aranjată cât se poate de simplu. Mobilele erau din lemn de brad, lăcuite. Numai pe perete atârna o gravură splendidă, o reproducere după cel mai dureros tablou care a fost pictat vreodată – *Coborârea de pe cruce* de Ribera, aflat la San Martino din Neapole. Ewa se sculă, se îmbracă la repezeală și crăpă ușa. În ziua precedentă, pe întuneric, nu văzuse nimic. Coridorul care împărțea clădirea în două o conduse până la scară și la intrare. Nu întâlni pe nimeni. Ușa de jos era deschisă. Ieși în grădină.

Această grădină, ca și împrejurimile, se afla pe povârnișul destul de abrupt al uneia dintre colinele care se înșirau de la apus la răsărit. În cea mai mare parte, colina era acoperită de o pădure de mesteacăn, doar vârful golaș se înălța dintre stânci și grohotișurile lipsite de vegetație. La liziera pădurii, spre câmpuri, pe întinderea vălurită, începeau grădinile, împănate ici și colo cu căsuțe, barăci și chiar construcții mai arătoase. Copacii din livezile tinere erau încă mici, dar încărcăți de fructe. Cât vedeai cu ochii, toată întinderea era cultivată și clocotea de viață, încântând privirea cu mărimea și diversitatea plantelor: tufe de zmeură, coacăze, agrișe, viță de vie, roșii și floarea-soarelui, care unduiau multicolore pretutindeni. Colina alungită se întrepruie spre răsărit. În lumina dimineții, se vedea fundul albastrui al văii, iar dincolo de ea, altă colină, mult mai înaltă, largă și cu o spinare destul de ascuțită. Și aceasta era acoperită de mesteceeni. Amândouă fremătau în vântul dimineții, foșnind din frunzele mesteceenilor și parcă respirând cu piepturile uriașe.

Ewa se opri locului și ascultă cu bucurie. Inima i se umplu de teamă, nu voia ca freamătul pădurii de mesteacăn să înceteze... Îi plăcea atât de mult să-l asculte! Iluzia îi purta sufletul în depărtarea tinereții. Parcă din toată viața ei nu mai rămăseseră decât fecioria și copilăria... Pașii ușori o duc la Mielul Domnului, care doarme undeva pe lunca binecuvântată. Prin păr se zbenguiesc adierile vântului, uscând lacrimile neobservate, care șiroiesc pe obraji. Brațele se întind singure și ochii se înalță spre cer, inundați de lacrimi. Acolo, sus, se lipesc de norișorii albicioși, iar buzele scâncesc ca odinioară în extaz:

„O, norii, norii...”

Porni înainte, fără un țel anume, încotro o duceau picioarele. Întâlni femei grăbite, care o priveau cu multă curiozitate. Unele dintre ele, în costume de lucrătoare, erau bronzate, arse de soare, pielea li se jupuia pe obraji și pe nas. Altele aveau umbrele, mănuși și rochii de la oraș. Ședeau aplecate printre brazde și pliveau buruienile, trebăluiau pe lângă tufe de agrișe, culegeau roșiile, cărau coșurile cu morcovi și castraveți, udau, greblau, alergau și dispăreau pe la cotituri prin ulicioarele nenumărate ale grădinii de zarzavat. Câteva purtau rochii țipătoare, cu tot felul de podoabe.

Din loc în loc, ședeau pe bănci și discutau fete cu chipurile ofilite de desfrâu, obișnuitele trotuarului. Pe o bancă, se întinsese o femeie de vreo treizeci de ani. Se uita la Ewa cu o privire indiferentă, tâmpă, stinsă. Arăta jalnic, cu picioarele pe jumătate dezvelite, nespălată și nepieptănată. Un zâmbet oribil i se întipărise pe buzele roșii și-i lucea în obraji ca spoiala vaselor de bucătărie. Nici nu întoarse capul când Ewa trecu pe lângă ea. Rămase cu zâmbetul ei, ațintind depărtarea. Undeva, dincolo de tufe, răsuna larma unor glasuri țipătoare, răgușite și ațâțate. Din umbra rândurilor de cireși, se iviră două fete, discutând cu însuflețire. Ewa își ridică privirea și se cutremură de scârbă. Una dintre ele, care râdea cu atâta veselie, nu avea nas. Plasurele negru de sub ochii zâmbitori era atât de respingător, încât Ewa dispăru cât putu de repede pe o altă alee lăturalnică. Aici îi răsări înainte, venind din partea opusă, o tânără slabă și destul de frumoasă. Era aproape o fetiță, șatenă și cu ochii albaștri. Se uită curioasă la Ewa și zâmbi cu bunăvoință. Ewa nu fu în stare să-i răspundă cu același zâmbet. Șatena se apropie numaidecât și o întrebă:

— Dumneata ai venit ieri cu domnișoara Marta, nu-i așa?

— Da, ieri am venit.

— Vii de la Varșovia? se interesă în continuare.

— Nu, acum nu vin de la Varșovia.

— Credeam că... Mai mult ca sigur că n-ai văzut grădina, ferma, oranjeria și birourile, nu?

— Abia m-am sculat adineaori...

— Atunci te conduc eu... bine? Mă cheamă Jadwiga. Numele de familie? N-are importanță. Care din noi mai are un nume de familie?

— Cum așa?! exclamă Ewa, ducându-și mâna la ochi instinctiv, nu cumva și dumneata?...

— Dacă am făcut și eu trotuarul? Ehe, și încă multă vreme!

Un răstimp, merse cu ochii plecați și mâinile în buzunarele șorțului, răsând încet. Brusc, își îndreptă privirea spre Ewa și o întrebă, măsurând-o din ochi:

— Găsești că-i un lucru chiar atât de oribil?

— Nu știu nimic. Sunt proastă ca o...

— Eu cred, urmă Jadwiga, că am avut dreptul să mă port cum m-am purtat. Era o viață ca oricare alta. Nu găsești?

— Nu știu.

— Oare lumea, societatea sau oricine altcineva a pierdut ceva din cauză că eu am întreținut relații cu tot felul de ticăloși? Nu știu dacă ar fi avut cineva de câștigat, în caz că eu m-aș fi dăruit unui singur bărbat. Am fost și sunt stăpână pe trupul meu. Și pentru că plăcerea era în mine, lumea a sorbit-o de pe buzele mele, iar eu am sorbit-o de pe buzele lumii. Dorința de a păcătui m-a chinuit nopți la rând, așa că mi-am dat drumul. Am cunoscut ce înseamnă destrăbălarea. Știu că și asta înseamnă un lucru minunat! Dar îmi ajunge. Așa cum visa cândva desfrâul, sufletul meu dorește acum puritatea. Mi s-a urât cu deșănțarea, mi-a devenit tot atât de nesuferită ca și gunoiul oamenilor. Ca să vezi, exclamă, desfrâul ajunge la virtute pe un drum mai sigur decât ignoranța și prostia. Nu-i așa? Bodzanta m-a adus de mână aici, la grădina de zarzavat... Acum sunt grozav de fericită, ca nimeni alta!...

— Adevărat? Te simți bine aici?

— Foarte bine! izbucni Jadwiga. Dacă vreuna ar vrea să trăiască aici ca mai înainte, n-ar întâmpina nici o piedică. Dar care dintre noi, eliberată de tirania bărbaților, le-ar mai îngădui să se apropie de ea? Nici una! Toate suntem fericite că, în sfârșit, putem trăi fără bărbați. Aici toată lumea spune adevărul, deși se vorbește foarte puțin.

În primul rând, trebuie să te informez că aici totul mai degrabă se intuiește, decât se înțelege. Știi de ce-i așa? Eu așa îmi explic... Având în vedere că tot ce s-a făcut aici este rezultatul unui mare entuziasm, al exploziei sentimentelor, sentimentul este acela care poartă toți oamenii de aici parcă pe aripile inspirației. Ca și atunci când se înalță o catedrală, un monument impunător, o capodoperă artistică. Căci ce altceva este opera lui Rodin despre condamnații de la Calais? Operă extraordinară, în fața căreia privitorii suspină cuceriți de nebunia creatorului. Cuvintele care se folosesc aici sunt

adevărate. O să le înveți și dumneata. Ochii dumitale îmi spun că ești însetată de adevărul lor.

Ah, ce ființe se află aici! Este o femeie groaznică, una Iza. Foarte frumoasă, se înțelege, frumoasă în felul nostru, pentru că în grădina noastră, nimeni nu ia în seamă frumusețea sau urâtenia de la suprafață. Este sculptorul Wit, cel care a construit toate casele acestea, iar acum ridică o biserică pe deal. Wit neprihănitul, Wit cel fără pată. Ei, este Mazurek ofticosul, un doctoraș care tușește din cauza „tuberculozei industriale“. Mai e și o fată, o blondă mititică. Stă la noi, dar se mai lasă ispitită din când în când. E cea mai sinceră dintre toate. Ea demonstrează mereu necesitatea spovedaniei publice și a iertării obștii pentru viitoarele fapte rele. E formidabilă, nu? De asemenea, este grădinarul șef, „Wacio Całopalatko“, „Wacio Păcătosul“, pentru că se uită întruna după femei. Află, domnișoară, că în „Grădina trandafirilor“ avem și bătrâni. Aceștia nu prea sunt întregi la minte. Dacă se îndărătnicesc în ale lor, căutăm să ne descotorosim de ei, ducându-i peste gard, la cei cu judecată și înțelegere!...

— Dar Marta? Face parte și ea tot din grădina voastră?

— Marta... șopti Jadwiga cu un zâmbet angelic, Martuș a noastră, fecioara noastră neîntinată, simbolul?... Pe care o păzim și o apărăm, acoperind-o zi și noapte cu mantia încăpătoare a rugăciunilor noastre... Dacă ai ști cât de mult ținem la ea! Pentru că, vezi dumneata, ea reprezintă celălalt capăt... Începutul, leagănul care nu mai există... Fluturile care și-a luat zborul...

— Ochii Ewei se umplură de boabe mari de lacrimi. Jadwiga își îndreptă umerii, se ridică în vârful picioarelor și șopti:

— Și tu faci parte din „Grădina trandafirilor“. Vino!

Urcară în tăcere spre pădurea de mesteceni. Când ajunseră la marginea ei, Ewa se opri. La picioarele lor, mai jos, se întindea de-a curmezișul valea care întretăia lanțul colinelor. Ewa se aplecă și privi în zare. Acolo, departe, curgea râul, foarte grăbit să treacă pe sub podul despre care Marta îi povestise atâtea. Luncile de pe amândouă malurile apei erau cosite și otava se legăna în soare ca iarba din primele zile de primăvară. Drumul alb, polonez, parcă de pe altă lume, și împădurit, care ducea spre niscaiva luminișuri din pădure, alerga ca o panglică pe malul râului, ireal și fără sfârșit ca gândul... Sălci argintii și arini cu trunchiurile negre străjuiau cotiturile apei... Pe lângă drum, ici și colo, dormitau pietroaie uriașe. Jadwiga îi atrase atenția Ewei asupra lor:

— Îl vezi pe ăla înfipt în pământ?... Cândva se afla pe vârful colinei. S-a rostogolit de sus. Se numește „Altarul mort“. Hai să mergem la el. Are o adâncitură la mijloc, în care e apă întotdeauna. Seamănă cu un lac mititel. Apa e sfântă, pentru că vine din cer și, fără să mai atingă pământul, se întoarce tot acolo. Țăranii zic că

vindecă bolile de ochi. Dacă vii după o ploaie mare și îți speli ochii roșii, lăcrimoși sau orbi... Ei vin de departe...

— Spune-mi... se bâlbâi Ewa, ce faceți voi aici, ce înseamnă Majdan?

— E o fermă de pe colinele astea. A existat dintotdeauna. A fost a moșierului, ca orice fermă. Nu aducea venituri prea mari, fiindcă drumurile sunt grele pe aici. Atunci moșierul, domnul Bodzanta, a transformat ferma în mai multe grădini ciudate. A poruncit să se taie o parte din pădure și a înconjurat ferma cu gard. La o verstă¹, mai încolo, a procedat la fel. A dispus: aici se vor reeduca prostituatele depravate. Acolo va fi sanatoriul pentru tuberculoșii din fabrici, dincolo unul pentru bețivi... Cealaltă colină, mai mare, nu e a lui, asta, însă, îi aparține în întregime și a hotărât s-o populeze cu astfel de oameni. Așa a și făcut. A adunat mizeria din orașe ca pe gunoi și a adus-o aici, pe povârnișul însoțit dinspre miazăzi... Dacă a făcut bine?...

— Îi ajung banii?

— Se pare că până acum i-au ajuns. Am auzit, însă, că nu mai are... Dacă ia din fabrică un tuberculos, apoi îl aduce cu toată familia. Bolnavul este internat în sanatoriu, iar copiii și soția ocupă o căsuță din colonia de pe povârnișul celălalt. Cei mici se duc la grădiniță și la școlile pentru începători, iar soțiile și copiii mai mari au posibilitatea să-și câștige existența în atelierele de aici, destinate producției de mobilă, jucării, bastoane, lulele, țigarete și podoabe din lemn de ienupăr care se găsește din belșug. A înființat, de asemenea, o legătorie de cărți, un atelier pentru pălării de paie, altul pentru coșuri de răchită și așa mai departe. În aceste întreprinderi, lucrează și bolnavii, în măsura în care le îngăduie medicii.

— Dar femeile? Ce fac când vin aici?

— Fiecare face ce-i place. Li se dă drumul în grădină și atâta tot. Dacă vreuna vrea să plece în lume, pleacă, dacă vrea să stea degeaba cu burta la soare, stă, iar dacă o trage inima la muncă, muncește.

— Bine, dar asta înseamnă că nu face nici una nimic!

— Unele trudes din greu și abia poți să le convingi să se odihnească. Altele, în schimb, dorm toată ziua, și noaptea se plimbă prin grădini. Grădinile aduc venituri mari, deoarece majoritatea muncim aici. În fiecare zi pleacă la Kielce căruțe încărcate cu legume, fructe, căpșuni, zmeură, castraveți... Avem acolo un magazin al nostru, unde lucrează două vânzătoare. Câteva zeci de femei se ocupă cu prepararea laptelui, a untului și a brânzeturilor, a dulceturilor și a marinatei... Nu uita că noi nu avem familie, n-avem simțul proprietății, așa că nu avem pentru cine fura... Muncim doar pentru plăcerea noastră. Câteva dintre fetele noastre pasc vacile.

¹ Veche măsură de lungime egală cu 1,0668 kilometri.

Sunt și din acelea care nu vor să facă nimic la Majdan, țipă, se ceartă și se bat între ele, se țin de scandaluri, fură, distrug lucrurile. De cele mai multe ori, de plictiseală, acestea se duc să pască vacile. Dincolo de grădini, lângă râu, este o pășune. Acolo zburdă, își fac de cap, dansează, cântă tot felul de mășcări și râd de se audc printre colinc. Cu timpul, obișnuindu-se cu viața noastră, plictisite de atâta trândăvie, se apucă de treabă, cunoscând bucuriile muncii în obște. Și uite-așa...

— Sunt multe cele care fug?

— Sigur, sunt și astfel de cazuri. Câteva s-au căsătorit. Cel mai adesea, însă, nu vor să audă de nimic. Se pierd prin grădina asta sfântă, ascunzându-se printre tufișuri, și trudesec de le trec nădușelile.

— Și cine conduce lucrările?

— Un grădinar bătrân, care bodogănește întruna, și câteva ajutoare. Noi, însă, avem propriul comitet eligibil, alcătuit numai din femei. De asemenea, există un fel de tribunal, un birou de contabilitate, biblioteca, sala de concerte, unde se și dansează...

— Cu bărbații vă întâlniți?

— Fiecare dintre noi are voie să primească pe oricine, când vrea. În general, însă, aici bărbații nu sunt prea bine văzuți de femei. De altfel, sunt și destul de puțini. În fiecare duminică, vin să danseze funcționarii și tinerii din fermele vecine. Câteva fete s-au și căsătorit. Eu nu socotesc căsătoria ca o formă de viață mai bună. Familia este, în general, o mare porcărie.

— Tu ai avut copii? o întrebă Ewa.

— N-am avut.

— Așa-i, n-ai avut...

— Ei, eu trângănesc verzi și uscate, iar oamenii mă așteaptă la contabilitate...

Se repezi pe o alee laterală și pieri în verdeață. Ewa rămase singură. Porni să urce pe drumul larg, presărat cu cotituri surprinzătoare: Șoseaua se călăra pe panta abruptă din pădurea bătrână de mesteacăn. Copacii uriași, cu cosițele până la pământ, se legănau foșnind în jurul ei. Reveni iarăși la sentimentele și gândurile dinainte de a se întâlni cu Jadwiga. Picioarele i se târau prin țărâna moale. Înainta prin bezna lăuntrică a sufletului, prin pădurea adâncă a vieții. Nu mai simțea arșița soarelui și nici mâncărimea din gât, pricinuită de praful ridicat de vânt. Când înălță capul, într-un târziu, rămase uimită. Pădurea se sfârșise. Fremăta mai jos, în urma ei. Împrejur, se întindea un ocean de ienuperi; privirea nu-l putea cuprinde. Nu departe, pe creasta cea mai înaltă a colinei, pe stâncile tari de gresie, se înălța o clădire neterminată. Era înconjurată din toate părțile de schele. Tot locul era presărat cu scânduri, cărămizi, grinzi, gropi de var, trunchiuri curățate de coajă, lespezi de

marmură de la Chećiny, blocuri cioplite... Răsuna scrâșnetul ciocănașelor mânuite de pietrari, scârțâitul ferăstraiei...

Ewa intră fără zgomot în incinta construcției și păși pragul clădirii. Parcă se afla într-un templu cu tavanul boltit. Ferestrele-găuri priveau în lume. Când se apropie de o deschizătură, fără îndoială, o ușă, tresări la vederea unui tablou cu totul schimbat. Deschizătura dădea spre nord și se vedeau lanțurile dealurilor din partea aceea, valea largă cu sate lungi cât cuprindeai cu ochii, pădurile de brad, încețoșate de dâlmele de fagi și stejari, fermele, morile, râul sclipind printre lunci, pâraiele...

Ewa se întoarse spre partea de unde venise și prin deschizătura simetrică zări pădurea de mesteceni, Majdan, grădinile pe care nu le știa încă, clădirile din păduricea îndepărtată, căsuțele scunde din vale, iar mai încolo, iarăși satele, aleile, palatul din Głownia, luncile, miriștile, drumul bătătorit, podul, cătunele, satele, în sfârșit, Kielce. Când se sătură de privit la peisajul acesta minunat, își întoarse ochii spre interiorul templului și fu șocată de forma lui. Îi umbla prin minte ceva cunoscut, ceva pe care nu putea să și-l amintească în ruptul capului. Doar farmecul și fiorul de bucurie lăuntrică, extazul nelămurit curgând din izvorul acela îi stăruiau în memorie...

Forma acestui loc, presimțit și trăit atunci când era acasă și, zăcând pe gratia de fier a patului, privea la cer. Impresia aceasta nu-și slăbi intensitatea nici când jalea îi străpunse inima ca sabia unui înger neînduplecat.

Începu să se uite curioasă împrejur. Această biserică nu semăna cu nici una dintre cele pe care le văzuse prin lume și nu o impresionase. Aici nu era bezna apăsătoare de la Sfântul Szczepan și de la Catedrala din Neapole, nici farmecul de la San-Marco din Veneția sau groaza respingătoare de la Sfântul Petru din Roma, nici teama nelămurită de la Notre-Dame și nici alinarea sufletului de la Sainte Chapelle. Aici, ca și acolo, era ferecat în piatră duhul cugetător și sensibil, la care se adăuga forța simplității și a umilinței, ca la Notre-Dame din Poitiers sau la Saint Michel d'Aiguille din Puy. Această biserică n-avea deloc înfățișarea unei opere monumentale. Era simplă și săracă, dar solidă și avântată. Din corpul ei se înălțau două turnuri. Amândouă semănau cu turnurile renescentiste din Bretania, avântate și abrupte ca cele gotice, plămădite din spiritul gotic, dar neavând nimic comun cu ele. Creșteau din povârnișul stâncos asemeni celor gotice, atât de cunoscute și plăcute ochiului polonez, dar mai sus se înălțau ca niște stâlpi octogonali, preschimbându-se parcă în niște vedenii ale crucii, care se întâlnesc de atâtea ori la răspântiile drumurilor de la noi sau pe mormintele uitate. Deasupra navei de la mijloc se

înălța o astfel de criptă, împovărată de trei cruci. Sub ea se aflau trei ferestre aproape gotice, care coborau până la un fel de streășină ce acoperea intrarea largă. Acest „portal“ era foarte simplu și scund, aidoma ușilor de la casele țărănești. Contrafortul nu prea mare de alături emana naivitatea și stângăcia din străvechime, farmecul asprimii, ca un vultur sau o sperietoare de la Notre-Dame. Cristalele de mică din romburile mari de gresie, înțepenite ici și colo în zid, sclipeau ciudat, din loc în loc ieșeau în relief cărămizile roșii sau olanele trandafirii...

Construcția era simplă și durabilă ca natura poloneză în vifor-nița iernii și în zloata fără sfârșit. Răsărea din pământ, ca un copac, se avânta spre înălțimi ca strigătul de extaz din pieptul polonez. N-avea nimic străin, adus în țară de dincolo de coline. Totul creștea aici, până și ideea ferestrelor alungite și a contraforturilor colorate cu țigle ce străluceau de atâția ani în împrejurimile joase ale Wislicei. Cerul, prin ferestrele cu rame din marmură întunecată de la Chęciny, alcătuia vitralii inegalabile. Norișorii repezi zburau în țării ca rugăciunile, plânsul și strigătele sufletelor disperate prin geamurile dumnezeiești ale lui Wyspiański¹. Tavanul înalt se frângea și se adâncea, tâșnind în sus și pierind în pereți.

Mai jos, acolo unde tavanul se contopea cu simplitatea pereților, așa cum bolta cerească se unește cu pământul la marginea orizontului, începeau să coboare un fel de dâre ca arcurile unui desen necunoscut. În vârfurile lor de o frumusețe neînțeleasă se deslușeau chipuri cioplite în cvartita din Munții Świątokrzyskie. Erau chipurile forței și neputinței, ale dragostei și urii, durerii și bucuriei, încântării și îndestulării. Simple, expresive, geniale. Aminteau de sculpturile străvechi, care se mai puteau vedea prin bisericile uitate, tainice, ascunse în pustietățile munților din ținutul Kielce...

Sus de tot, acolo unde lumina puternică pătrundea prin ferestrele opuse, era zidită o tăblie mare de marmură cenușie, pe care se putea citi plângerea neconținută a neamului omenesc:

„Ca floarea, omul se naște și strivit e,

Se trece ca umbra

Și niciodată nu durcă...“

Ewa își miji ochii. Pe buze, îi înflori un zâmbet alinător. Rosti în șoptă: „Asta mi-a spus-o Róża... Róża Niepołomska...”

¹ Este vorba de vitraliile de la biserica Sf. Maria din Cracovia, pictate de St. Wyspiański (1869–1907) – mare pictor și scriitor polonez din perioada Tinerei Polonii.

CAPITOLUL LV

În timpul călătoriei de la Kielce la Majdan, Ewa pomenise de perioada când lucrase la biroul de contabilitate al căilor ferate. Datorită acestui fapt, la câteva zile după venirea la Majdan, fu chemată la locuința lui Bodzanta pentru a răspunde dacă vrea să se ocupe de registrele de venituri și cheltuieli.

Era într-o după-amiază. Ewa urcă la primul etaj dintr-o vilă nu prea mare. La parter erau birourile, iar sus locuia Bodzanta. Marta se întâlnește cu Ewa în ușă și o trase după o draperie, într-o despărțitură care ținea loc de *gyneceum*¹, foarte frumos aranjată. Ewa admiră cu plăcere mobilierul sculptat în stilul barocului italian, cele câteva tablouri și numeroasele miniaturi moștenite. În *gyneceum*-ul Martei se mai aflau tot felul de lucrușoare vechi, dar de mare valoare, desigur. Se vedea că fuseseră păstrate cu grijă. Nu erau resturi salvate din ruine sau vechituri străine, cumpărate de la negustori, ci amintiri de familie, alese pentru a o însoți în noua călătorie a sufletului, din multe altele împărțite fără regrete celor apropiați. Un *fermoir*² vechi în forma unui castel cu turnuri de apărare și oglinzi venețiene înăuntru, plin de cămăruțe, ascunzători și sertărașe tainice, patul foarte vechi, cu baldachin de damasc și draperie dintr-un gobelin mare... Peste tot erau o mulțime de gravuri englezești, desene și amintiri...

Ewa se așează într-un colț și se bucura de tot ce vedea împrejur. Privirea îi aluneca de la un lucru la altul, urmată de gândul ironic, răutăcios, că sacrificiul lui Bodzanta nu era complet și că, la drept vorbind, el trebuia să înceapă tocmai cu renunțarea la aceste fleacuri. Dacă ar fi judecat acum de un tribunal, ar putea fi acuzat că și-a însușit atâtea comori care aparțineau poporului... Ewa râse cu blândețe. Când intră Bodzanta, însoțit de un domn, Marta tocmai îi dezvăluia secretele birouașului. Marta se ridică și ieși în întâmpinarea musafirului. Văzând-o pe Ewa, Bodzanta dădu din cap și o rugă să se apropie. Îl prezentă pe oaspete mai întâi fiicei sale, apoi Ewei.

¹ Camera femeilor (lat.).

² Aici, dulăpior, birouaș (fr.).

Acesta, domnul Malinowski, era un om de treizeci și ceva de ani, de statură mijlocie și cu ochelari prin care privea cercetător și cu atenție. Era îmbrăcat după ultima modă și se mișca destul de lejer. Cu gesturi largi, Bodzanta îi rugă pe toți să se așeze și o anunță pe Marta că domnul Malinowski avea să rămână la masă. După ce își ocupară locurile și Bodzanta se aplecă, ducându-și mâna pâlnic la ureche, cum avea obiceiul, oaspetele spuse:

— Iată ce m-a adus aici...

— Oaspetele nostru susține, strigă Bodzanta, că felul nostru de a ne gospodări nu este satisfăcător...

— Nu pot spune că este nesatisfăcător, îl întrerupse musafirul, pentru că n-am văzut încă nimic, dar trebuie să recunosc că cei mai mulți proprietari din părțile noastre, după ce au citit anunțul din gazetă, au rămas foarte uimiți. N-au înțeles... Și pentru că le-au ajuns la ureche tot felul de zvonuri...

— Le-au ajuns la ureche... tot felul.. aprobă Bodzanta cu înflăcărare.

— În ce mă privește, am ascultat cu răbdare și, în cele din urmă, m-am hotărât să văd cu ochii mei. Am vrut să mă conving singur, înainte de a...

— Îți sunt recunoscător pentru această hotărâre, fiindcă ea contravine obiceiului nostru, firii noastre poloneze, așa putea spune. Polonezului îi place să decidă fără a se convinge la fața locului, pe baza intuiției moștenite de la înaintași, fără să stea prea mult pe gânduri. Așa a fost pe vremea părinților noștri și a fost bine, așa că oricine o cinstește pe Fecioara Maria, să lovească în novatori. Sunt curios, însă, ce-au spus?

— Câte și mai câte. Pe noi, adică partida noastră, având în vedere tot ce se întâmplă în țară, dezlanțuirea fără precedent a mișcărilor sociale, ne-a neliniștit însăși ridicarea problemei agrare, care înseamnă, până la un punct, a da dreptate tendințelor de răzvrătire.

— Tendințelor... Nu-i așa?

— Neîndoielnic... Te rog, însă, domnule Bodzanta, să nu crezi cumva că noi suntem împotriva unor îmbunătățiri în sfera relațiilor rurale. Nu numai că nu este adevărat, dar lucrurile stau exact invers. Suntem adepții îmbunătățirii vieții săteanului polonez. Nu vrem, însă, să încurajăm atitudinile anarhice și de răzvrătire. După părerea noastră, trebuie să facem tot ce se poate pentru a îmbunătăți viața lucrătorilor agricoli, dar să nu permitem în nici un caz încurajarea pretențiilor anarhice...

Bodzanta număra atent și umil pe degetele lui mari, pe care le îndoia trosnindu-le, tot ce spunea oaspetele.

— Distrugerea, reluă domnul Malinowski, trebuie combătută pentru ca tifosul social al dezordinii să nu prindă rădăcini, să nu-și

afle nici umbră de sprijin aici, unde noi suntem stăpânii... Este de dorit ca opinia publică să se manifeste, să strige din răsuputeri, să tragă clopotul de alarmă, fiindcă răul se lățește pretutindeni!

— Stimate domnule, te rog să mă ierți că eu nu-mi voi exprima părerea într-un mod tot atât de categoric, deoarece prefer altă tactică, poate greșită, aceea de a nu formula aprecieri tranșante. N-am făcut parte niciodată din nici un partid, din nici un lagăr, din nici o grupare. Sunt un om solitar, iar cuvintele străine, ca „anarhie“ ori „distrugere“, nu prea știu ce înseamnă...

— Prin aceste cuvinte, înțeleg tot ce s-a petrecut la noi în ultimul timp și a adus țării atâta pagubă. Anarhia și distrugerea socială reprezintă dezordinea socială, creată de socialiști, așadar grevele care dezorganizează industria și aduc poporul în sapă de lemn, violențele care s-au abătut asupra populației liniștite, într-un cuvânt, toate acțiunile păgubitoare...

— Iertare... păgubitoare pentru cine?

— Pentru societate.

— Dacă în acest moment, toate persoanele de față ar fi reprezentanții „societății“ și și-ar spune părerea în legătură cu anarhia și distrugerea, voturile ar fi împărțite. Eu, spre exemplu, aş vota împotriva înțelegerii anarhiei și a distrugerii ca fenomene absolut păgubitoare.

— Și eu... țin să sublinieze Marta zâmbind.

Domnul Malinowski zâmbi la rândul-i și se înclină politicos. Apoi remarcă:

— Sunt în minoritate, dar, din păcate, dreptatea este de partea mea.

— Mai este aici o persoană care n-a votat, spuse Bodzanta, mijindu-și ochii și privind cu bunătate și milă spre Ewa. De ce nu profiți, domnișoară, de dreptul de a vota?

— Eu n-am îndreptățirile necesare pentru a alege... răspunse veselă.

— La noi, nu există asemenea îndreptățiri! decise Marta.

— Revenind la problema noastră, continuă Bodzanta, nu știu nici măcar ce numești dumneata folos sau societate. Drept urmare, nu sunt sigur dacă aş putea subscrie la părerea dumitale despre folosul social.

— Cred că, de astă dată, nu poate fi vorba de două păreri.

— Eu socotesc totuși că pot fi două păreri și chiar așa s-ar cuveni. De multe ori, mai ales la noi, prin eșecul social, nenorocirea națională, se înțelege scumpirea mâinii de lucru. Toate ziarele trag semnalul de alarmă că patria se află în pericol, lumea se sperie și se îngrijorează, dar după ce se cercetează lucrurile în amănunt, se arată că este vorba doar de cheltuirea câtorva copeici mai mult din punga bogaților pentru acei compatrioți care nu-și pot înscrie

numele nici măcar pe locul propriului culcuș, lipsindu-le până și cei câțiva coți pentru mormânt. Iată dar că totul depinde de ce înțelegem prin societate. După părerea dumată, de pildă, argații fac parte din societate?

— Argații, firește, fac parte din societate.

— Dacă-i așa, de ce sunt păgubitoare grevele? În caz că argații vor munci mai puțin, vor primi o plată mai mare și case mai bune, se pare că societatea va avea numai de câștigat. Grevele sunt păgubitoare numai atunci când sunt rău concepute și rău conduse, neputând să asigure succesul. Cine s-a mai îngrijit de soarta argaților, și ei membri ai societății, înaintea celor care au organizat grevele agricole? Nu-mi aduc aminte ca cineva să-și fi bătut capul vreodată, gândindu-se la viața lor. Au făcut-o oare proprietarii de moșii, clerul, intelectualitatea? Dacă nu vrem ca răspunsul să fie doar gazetăresc, ci să izvorască dintr-o conștiință dreaptă, atunci el nu poate fi decât unul singur: au făcut-o doar cei ce distrug societatea, de care era vorba mai înainte. Abia după ce ei au început să nenorocască poporul, să semene discordia și să ne tulbure liniștea, societatea a ajuns la concluzia că „trebuie să facă tot ce se poate“.

Trăiesc de mult în locurile astea. Cu ani în urmă, am fost la un hram în orașelul Paluszki. După slujbă, am ieșit din biserică și, așa cum îi sta bine unui enoriaș de vază, am trecut printre două șiruri de cerșetori, care se întindeau de la biserică până la o piață urât mirositoare. Este o priveliște familiară pe la noi, bucolică și cu adevărat înduioșătoare. Cerșetorii stau pe noroiul uscat, se ceartă în gura mare și cântă, iar poporul și șleahicii se lasă impresionați, le dau câte un groș și astfel sufletele morților de pe lumea cealaltă se bucură din plin. Datorită firii mele, am început să-i întreb pe rând pe fiecare ce-a făcut înainte de a-și alege această îndeletnicire vrednică de a mângâia sufletele răposaților. Am aflat în acest fel că nouă zecimi dintre bărbați fuseseră argați pe moșiile mele și ale vecinilor. Ei bine, societatea tolera nepăsătoare această priveliște cu adevărat poloneză. A fost deci nevoie ca dușmanii poporului să acționeze pentru introducerea argaților în albia societății, să protesteze pentru ca argații mei să ajungă cerșetori la bătrânețe. Dar oare cerșetorii de pe scările bisericii fac parte din societate?

— Da, și ei sunt membri ai societății.

— Și dumneata crezi că, dacă l-am chema pe unul dintre ei și l-am întreba ce este folositor sau păgubitor, ar fi de acord cu părerea dumată?

— Se prea poate ca părerea unui cerșetor să nu coincidă cu a mea, s-ar putea chiar să fie împotriva, dar cu toate astea, nu-votul lui, ci, după cum îndrăznesc să afirm, al meu va fi hotărâtor în

stabilirea adevărului în legătură cu ce este folositor pentru mine, pentru el și pentru societate.

— Iată dar că nu putem și dinainte ce este util sau păgubitor în societate. Și pe urmă, judecând lucrurile din alt unghi, este sigur că, deși dumneata ai fi în stare să lași la o parte tot ce poate constitui interesul lui personal, economic și de castă, părerea dumitale, persoană luminată, va atârna mai mult în balanță decât aceea a unui cerșetor. Totuși, dacă dumneata vei adopta această atitudine, raționamentele lui nu vor avea alt rezultat decât acela că în societate un lucru folositor este eradicarea sărăciei argaților, scoaterea muncitorilor și a cerșetorilor din mizerie, din gunoiul înjosirii în care-i ținem, și așezarea lor alături de noi într-o colectivitate creștinească pentru a deveni frații noștri.

— Gruparea noastră luptă pentru același scop. Numai că noi nu suntem niște idealisti care să îmbrace tendințele și speranțele nebunești în fraze foarte frumoase...

— Da, fraze... Spune-mi, stimate domnule, dumneata și partida dumitale ați făcut ceva în acest scop înainte de izbucnirea grevelor?

— Dacă n-am făcut ceva care să se vadă, asta se datorează faptului că împrejurările au făcut imposibilă orice acțiune socială. Potențial, însă, asta a fost și intenția noastră. Problema autonomiei se leagă nemijlocit de rezolvarea acestei complicate probleme a argaților de la sat și oraș.

— Cei care au organizat grevele atât de condamnate acum nu au întâmpinat totuși nici o stavilă...

— Fiindcă au vrut să pescuiască în apă tulbure.

— Nu știu ce fel de pești puteau să pescuiască, mergând împotriva gloanțelor, a ciomegelor și a dulăilor de pe la ziare, a defăimării, a calomniilor și a insultelor.

— Au vrut să prindă peștele puterii. Sub aparența luptei pentru binele poporului, voiau să pună stăpânire pe popor și pe celelalte păături sociale.

— Libertatea de a acționa sălășluiește în noi înșine, ea nu poate fi acordată. Cei care, împotriva tuturor, au încercat să îmbunătățească situația celor mai mulți dintre compatrioții noștri nu erau decât niște păstori care îndemneau boii leneși. Noi suntem acei boi leneși, apatici, lacomi și fără suflet. Nu facem altceva decât să înfulecăm tot ce găsim împrejur, să dormim în același loc, să ne trezim și să înfulecăm iarăși ce a crescut între timp. Când am avut cel mai frumos stat de pe pământ, lumina libertății lumii, l-am adus la decădere prin fărâdelegile șleahței și snobismul inventat anume, prin neputința boilor înghesuși în cireadă. Acum, când nu-l mai avem, oftăm după el. Am vrea ca statul să facă totul în locul nostru.

Te rog să mă ierți că nu sunt prea amabil, dar în problemele generale nu trebuie să ne arătăm prea politicoși față de noi înșine.

— A, te rog! Este totuși o realitate că, în asociația noastră agricolă, noi am mărit retribuția argaților cât am putut, am desființat tot felul de îngrădiri, corvezi și, în principiu, le dăm câte o cameră de familie...

— Foarte bine! Țsta e un semn că boii leneși dau din coarne și se mută de pe un picior pe altul, prefăcându-se că merg. Poate chiar că pornesc cu adevărat. Dar *lock-out*-ul agrar, despre care mi s-a vorbit ca despre un fenomen constructiv? Autoapărarea, nu-i așa? E drept că argații n-au o grupare organizată, dar asta nu demonstrează că nici șleahă nu trebuie s-o aibă. Trebuie să le rețezăm coarnele neciopliților?! Așadar, să-i lăsăm iarna pe drumuri. Așa-i la noi!

Domnul Malinovski zâmbi nepăsător. Abia după o clipă, răspunse:

— Bine, dar dumneata, domnul meu, te situezi clar de cealaltă parte.

— Totdeauna de partea dreptății. Mărirea retribuției argaților și a lucrătorilor agrari va face să le crească (dă, Doamne!) nevoile.

— În domeniul „monopolului“ pe băutură.

— Ca rezultat al creșterii nevoilor, va deveni tot mai acută necesitatea de a le satisface. Poate că atunci vor începe să profite cât de cât de binefacerile industriei noastre. Pentru că acum, industria noastră acoperă nevoile celor din Asia, Siberia sau Samarkand; percalul este mândria noastră, dar nu aici. În preajma marilor fabrici, argații umblă ca mai înainte, în botfori oribili, în cămașă de tort nespălată, în suman duhnitor și cojoc. Sărmanul acesta locuiește ca pe vremea regelui Piast¹, la lumina opaițului sau a focului din vatră. Pe măsura dezvoltării industriilor autohtone, ăa în orașelele din Elveția, care acoperă trebuințele locuitorilor din împrejurimi, poate că și-ar găsi un loc de muncă și tinerii noștri ingineri. Aceștia, după ce-și tocesc coatele ani întregi prin universitățile străine, când revin în țară, ajung fie slujitorii nemților, proprietarii fabricilor, așadar dulăi ce latră la muncitorii polonezi, fie funcționari.

Iată ce înseamnă, după mine, adevăratul bine pentru țară. Nu binele rentierilor agrari, care n-au făcut nimic pentru patrie, reprezintă binele ei, ci emanciparea dezmoșteniților de până acum. Patrie înseamnă viitorul regim social.

— Situația argaților noștri nu-i chiar atât de proastă...

— Așa să fie oare? Nu undeva peste mări și țări, nu în Anglia, America sau Franța, ci mult mai aproape, la răsărit de noi, în Samogiția, de exemplu, un truditor al câmpului primește mai mult

¹ Dinastie legendară care a domnit în Polonia până la 1370.

cu cincisprezece ruble lunar și cu douăzeci de puduri¹ de produse decât un argat din frumosul ținut al Lublinului. În plus, tot acolo, având în vedere diferența dintre ziua de iarnă și de vară, se muncește în jur de nouă ore. Locuințele sunt bune, ei nu fac corvezi și au medic, farmacie, leagăne de copii. Ei, și acum te rog să intri într-o locuință de lucrător agricol din ținuturile Lublin, Kielce sau Radom și să vezi ce găsești acolo. Optsprezece ruble anual și, în timpul seceratului, muncă de la trei dimineață până la nouă seara. La granița cu Prusia, argatul are două camere, ceas și, o, *horror!* o canapea cu saltea. Auziți, rentieri de lângă Lublin?! Apărați-vă, fiindcă răul este aproape, răul este pretutindeni!

— Hm, nu știu dacă ceasul și canapeaua aceea sunt niște idealuri atât de necesare. Se prea poate să fie nevoie să le facem argaților noștri canapele... Sunt de acord cu toate... Casele de locuit trebuie să fie sănătoase, încăpătoare, camerele călduroase și luminoase, dar fără confortul de care nu se bucură cea mai mare parte din șleahicii noștri. În definitiv, stimate domnule, considerând lucrurile teoretic, se pare că nu numai argații, ci până și unii dintre proprietari, în condițiile actuale de viață, trebuia să se așeze în mormânt și să moară de foame. S-ar părea că nu se mai poate trăi așa, și totuși vedem ca și ei, și vitele lor arată destul de bine. Pe urmă, se poate observa că tocmai în gubernia Kielce, unde argații sunt plătiți cel mai prost, se înmulțesc cel mai bine.

— Asta-i într-adevăr o mângâiere! Optsprezece ruble anual, o viață de porc într-o cameră pentru două familii, optsprezece ore de muncă pe zi vara și bucuria că cel puțin copiii se nasc din belșug! Hai să fim sinceri! Pentru mine, criminalii aceia care au îndemnat la grevă agrară au fost precursorii patriei de mâine, truditoresi întru dreptate. N-are importanță că au fost considerați „haimanale și vagabonzi“. În schimb, viitorul le va recunoaște meritele și nu-i va uita niciodată pe cei care, profitând de funcțiile lor, au făcut abuzuri, nedreptățind pe săraci în favoarea bogaților!

Bodzanta se ridică de la locul lui și, preumblându-se prin încăpere cu pași caraghioși, uriași, își frângea mâinile nervos.

— Ai putea să-mi arăți și mie, interveni Malinowski cu trufie, pentru a schimba vorba, schița de principii după care au fost organizate fermele duminale?

— Fermele mele...

— Înțeleg...

— Nutresc o aversiune adâncă față de posesia pământului; nu-l cunosc prea bine și nici n-am nevoie de el. În schimb, sutele și miile de flămânzi nu se pot descurca fără el. Pământul aparține poporului.

¹ Unitate de măsură pentru greutate în Rusia, egală cu 16,38 kg.

„Numai o colectivitate care își respectă îndatoririle recunoaște dreptul de proprietate asupra pământului și asupra oricărei alte posesii.”

Acesta este cel mai sfânt principiu al constituției noastre, pecetluită cu sigiliul de sânge al unor oameni ca Szymon Konarski¹. Nimic nu va smulge aceste cuvinte din codul sufletului nostru, nici cea mai vicleană minciună a celor bogați.

Odată, am venit la vânătoare tocmai prin aceste locuri. Nu eram sigur dacă mă găsesc pe moșiile mele sau pe ale altuia. Am întâlnit un țăran care făcea arătura de toamnă și l-am întrebat al cui e pământul. Am vorbit cu el... Nu mai repet amănuntele, fiindcă a fost o discuție obișnuită. Ei bine, pe parcursul ei, în fața minții mele s-au deschis porțile adevărului.

Țăranul are un suflet nemuritor, dar sufletul acesta este răstignit astăzi pe parcela lui individuală, ținut pe această tarla ca pe cruce, cu cuiele sărăciei și înapoierii. Sufletul țăranului polonez este mort, insensibil față de tot ce reprezintă ideea vie, sfântă, răspândită printre oameni. Nu există om mai rece, mai egoist, bănuitor, lacom și zgârcit ca bietul nostru țăran. N-are încredere în nimeni și nimic, nu iubește nimic. Jinduiește doar și își dorește pământul, pentru că n-are încotro. Iar sufletul acesta nu mai simte din vina noastră, a burgheziei rurale care, ca și țăranul, este tot atât de indiferentă. Iată de ce atât țăranul, cât și așa-zisul șlehtic, trebuie distruși.

În minunata noastră istorie, avem destule exemple de ceea ce poate deveni șlehticul expropriat, cel exilat după răscoala din 1831² sau cel alungat din Siberia după anul 1863³. În sărăcia lui, devine măreț, ca bătrânul acela care îndură răbdător loviturile de ciomag, descris de cel mai înverșunat dușman al nostru – Dostoevski. Când este bogat, însă, arată ca un bou într-o cireadă. De aceea, oricine înalță cea mai sfântă dintre construcții, patria polonă, viitorul ei regim, idealul național, tot atât de scump ca singurul copil, acela trebuie să cunoască adevărul întreg.

– Și eu sunt adeptul parcelării.

– Îmi pare foarte rău, dar eu sunt cel mai îndârjit dușman al ei.

Malinowski stătea liniștit, așteptând să vadă ce va urma. Dar, de vreme ce Bodzanta tăcea, remarcă:

– Sunt într-adevăr adeptul parcelării, dar nu al jafului pe care îl vedem la noi. Șlehticii nu pot trăi pe tarlăua lor și lasă satul

¹ Szymon Konarski (1808–1839) – activist polonez în mișcarea de eliberare națională.

² Încercare armată neizbutită a polonezilor de a-și recăpăta libertatea națională. A fost pregătită de romantici.

³ Altă răscoală care a avut același sfârșit. În 1795. Polonia a fost împărțită pentru mai bine de un secol între Rusia, Prusia și Austria.

veneticilor. Aceștia iau bani de la bancă, lucrează sub orice critică, se solidarizează, ruinându-se, și dispar. Nu, domnule! Supt adeptul parcelării după sistemul prusac. Ce să facem, trebuie să învățăm de la prusaci să fim înțelepți, a trecut veacul de aur!

Sistemul prusac, cum se știe, constă în aceea că șleahiticul care dorește să-și parceleze moșia se adresează în primul rând oficialităților, obținând un patent de parcelare. Iar acesta implică din partea amatorului de parcelare obligația de a îmbunătăți starea pământului. Asta presupune drenarea luncilor după ultimul cuvânt al științei, în cazul că asemenea lucrări n-au fost făcute în prealabil, construirea de școli și biserici în sate anume alese, întrucât pe terenul cândva al unui singur proprietar va apărea o populație nouă, în sfârșit, degrevarea de orice datorie ipotecară. Abia după îndeplinirea acestor obligații, statul îi acordă proprietarului sprijinul său, înmânându-i patentul de parcelare. Din acest moment, nu mai poate fi ipotecat, iar *Landschaftsgesellschaft* îi asigură noului proprietar credit cu dobândă de trei la sută. Marea proprietate se parcelează, oamenii se stabilesc astfel pe locurile lor, muncesc rațional, amortizând împrumutul în douăzeci și cinci de ani. În acest fel, cumpărătorul devine pe nesimțite proprietar de pământ, pe care-l poate lăsa copiilor. Așa se creează mica proprietate individuală, singura formă rațională din lume, care s-a dezvoltat în Danemarca și în landurile din sudul Germaniei.

La Copenhaga, există acum o organizație din care va crește viitoarea bursă a untului. Mica producție de unt din Danemarca stăpânește acum piața englezească. Președintele organizației daneze a untului este numit de firmele din Anglia. Acolo există întreprinderi uriașe. La Esbjerg, spre exemplu. Le-am văzut și eu. În fiecare zi, se toarnă în forme aproape douăzeci și cinci de mii de funți de unt. Așa arată viața țăranilor din Danemarca.

— Da, consimți Bodzanta, dar ca să creezi o viață industrială pentru țărani, cum zici dumneata, trebuie să organizezi mai întâi un stat de felul celui prusac. Să nu uităm că în Prusia dreptul de a avea mari proprietăți aparține statului. Să nu pierdem asta din vedere. Și pentru că eu nu pot să creez un astfel de stat, având mult pământ, am decis să fac ce voiam nu după modelul prusac, ci în felul meu polonez, adică fără să mai cer permisiunea nimănui. Sfătuitorul meu n-a fost un specialist din Prusia, ci cea mai grozavă minte din Polonia, Stanisław Staszic¹, la care s-a adăugat un poet romantic, Mickiewicz. Sistemul celui din urmă este conținut în câteva cuvinte: „Pământ pentru fiecare familie sub oblăduirea obștii“. Asta-i tot!

¹ Stanisław Staszic (1755–1826) – preot, publicist, savant și om politic din Polonia. Unul dintre ideologii principali ai iluminismului.

– Tocmai asta e curios, domnule conte, cum ai aplicat acest principiu...

– Fiica mea... spuse Bodzanta cu politețe, este împotriva titlurilor... Ea zice că în temeiul unui cântec: „Jos cu titlurile“. Am afirmat deja că nu sunt partizanul parcelării. În primul rând, orice s-ar spune, pornind de la experiența din Danemarca și sudul Germaniei, parcelarea înseamnă distrugerea culturii agrare în țara noastră, în al doilea rând, distrugerea culturii istorice, iar în al treilea, și cel mai important, se cultivă astfel în sufletul țăranului amorțeala aceea despre care vorbeam. Țărănimea este leagănul reacțiunii, al filistinismului, al barbariei și al înapoierii în oricare țară, în Elveția, Suedia, Norvegia...

– Cum se împacă asta cu „pământ pentru fiecare familie“?

– Îndată. M-ar interesa să știu mai întâi cum poate fi parcelată o mare unitate pescărească, silvică sau animalieră. Se împart oare bălțile, luncile și pădurile în parcele sau se lucrează altfel, științific, colectiv, sub conducerea tehnicienilor? Mai departe. Dumneata știi bine cum se parcelează moșiile la noi. Dacă pe terenul respectiv există undeva vreun vestigiu istoric, un castel, un palat, conac străvechi, o poartă ori un pod de ciment, este făcut una cu pământul. Turnurile sunt folosite la construirea cocinilor, podurile de ciment sunt dărâmate și se trece prin apă, ca pe vremea lui Leszek cel Negru¹... Copacii de pe marginea aleilor se taie în ziua cumpărării („sărbătoarea copacilor“), iar grădinile sunt distruse sau lăsate în paragină. Țara arată din nou ca înaintea regelui Kazimierz cel Mare, ca Polonia de lemn.²

Mi s-a întâmplat să mă duc o dată în ținutul Sandomierz, într-o localitate cu nume istoric. Pe valea Vistulei, într-un loc foarte frumos, pe ruinele vechiului castel, se înălțase un palat fermecător. Peste fostele șanțuri de apărare, se trece pe un pod cu arcade. Priveliștea acestor arcade s-a întipărit în memoria mea de copil; prin împrejurimi circulau legende despre castel și șanțurile de apărare... Acum doi ani, am trecut iarăși pe acolo și m-a cuprins jalea. Nici urmă de castel, nici umbră din grădină... Nu țăranii-vandali erau de vină, o, nu! Ci ideile progresiste poloneze, sistemul nostru de gândire socială.

Iar acum, cum arată lumea nouă pe ruinele celei vechi? Casele se construiesc cât se poate de ieftin din fostele grajduri și șuri cu pereții coșcoviți. Nu sunt colibe, dar nici case raționale. Așa arată „coloniile“ noastre oribile. Pe locul unde cândva existau construcții

¹ Leszek cel Negru (cca 1241–1288) – principe de Łęczyca și Sieradz din 1260, de Cracovia și Sandomierz din 1279. A luptat pentru unirea provinciilor poloneze.

² Kazimierz Wielki (1310–1370) – rege al Poloniei din 1333. A consolidat statul polonez, „găsind o Polonie de lemn și lăsând-o de zid“.

europene, unde mintea trudise să realizeze frumosul, se ridică acum căse-barăci.

Dar să presupunem că astea-s fleacuri. Cine să-și mai bată capul cu ele!... Hai să vorbim despre agricultură. Dumitale, ca proprietar din tată-n fiu, nu e nevoie să-ți mai spun cât de necesare sunt uneltele perfecționate pentru lucrarea pământului. Să luăm, de pildă, grapa cu arc. Știi și dumneata că pentru patru sute de pogoane îți trebuie două grape cu câte patru cai. În realitate, posesorul unei tarlale de zece pogoane s-ar putea descurca numai cu o jumătate de grapă. Grapa întreagă costă treizeci și șase de ruble și poate fi cumpărată numai de cineva care are patru sute de pogoane. Micul producător agricol nu-și poate permite în nici un caz să cheltuiască astfel optsprezece ruble. O treierătoare numai pentru câteva pogoane este un nonsens. Uneltele mai complicate sunt rentabile doar pentru întinderi mari de pământ.

— Nu văd unde vrei să ajungem. Fiindcă asociațiile agricole facilitează cumpărarea mașinilor chiar și țăranilor cu numai cinci pogoane. Unii au și...

— La Roma, o dată cu inventarea grapei, a apărut și o suprafață de pământ de circa treizeci de pogoane, *mansa*. Mărimea tarlalei, atelierul de lucru, în fond, depinde de uneltele de muncă. Câtă vreme se foloseau atelaje cu boi, gospodăriile erau mici. Creșterea lor a fost posibilă numai prin utilizarea cailor. Introducerea forței mașinii în agricultură trebuie să conducă la mărirea frontului de lucru.

— Toate acestea nu sunt cumva doar niște ipoteze?

— Ipoteze... Fie! Să vorbim atunci despre construcțiile care împovărează tarlaua săteanului. Acestea nu mai sunt ipoteze. Fiecare vacă își are grajdul ei, în cazul în care nu „locuiește” împreună cu stăpânul în aceeași odaie. Asta se împacă foarte bine cu așa-zisul nostru individualism. Căci suntem un popor de individualiști. Ne place ca și vacile noastre să profite de drepturile individualismului. Același lucru este valabil și pentru cai și porci. Nu sunt sigur dacă s-a publicat undeva valoarea totală a grajdurilor, șurilor și cocinilor...

Rasa animalelor adăpostite în aceste construcții din gospodăria țărănească degenerază foarte repede. Vaca slabă, costelivă, cu ugerul mic, foarte murdară și abia mișcându-și picioarele, este cea mai crasă individualistă din câte cunoaștem. Caii jigăriți, „mârtoagele” din ținutul Kielce, arată ca niște mânji prăpădiți. Proprietarul îi înhamă la plug și la car de la un an. Dacă s-ar întâmpla ca, în urma cine știe cărui cataclism, fermele mari să nu mai ducă lactate la Varșovia, orașele ar fi departe de a se descurca numai cu produsele țăranilor. Dacă la noi, în Polonia, se obțin anual 650 de litri de lapte de la o vacă, una din rasa frisiană, îngrijită într-un grajd

mare, sub conducerea unui zootehnist, dă 4100 de litri. Și când te gândești câți oameni, câți săteni harnici, câte fete, copii și bătrâne se ocupă la noi de vacile astea numai piele și os! În fermele mari din America, un singur muncitor poate să îngrijească două sute de animale. Să socotim numai câtă forță se irosește, câtă muncă înghite groapa de băligar din ograda săteanului!

Cât despre cereale, nu merită să mai vorbim! Gospodăria rațională și tarlaua țărănească!... Și dumneata, și toți ceilalți știți ce înseamnă, dar nu vreți să recunoașteți. Cine-și trudește mintea să elaboreze un plan pentru viața viitoare a poporului, cine se preocupă de soarta lui? Pe noi ne interesează întotdeauna numai ziua de azi. Să rezolvăm, ce cuvânt grozav, problema agrară, să scăpăm de ea... atâta tot.

Nu prea departe de aici, aveam un moșier, proprietarul unei ferme prospere, un inginer agronom de prima mână. Se ocupa îndeosebi cu îmbunătățirea calității semințelor. Boabele lui de ovăz, uriașe, erau cunoscute în toată regiunea, iar ferma lui ținea locul de *Bureau of Plant Industry* din America. Ei bine, moșierul nostru își făcuse un obicei vrednic de laudă: ori de câte ori se întâlnea cu un țăran harnic, îi dădea un sfert sau o jumătate de sfert de banișă din ovăzul lui în schimbul unei cantități egale din produsul acestuia. Nădăjduia că în acest fel va contribui la îmbunătățirea culturilor cerealiere.

S-a întâmplat să facă acest schimb și cu un sătean din Poszłom, un oarecare Klaskwa. După un an, sau mai mult, s-a întâlnit cu Klaskwa la iarmaroc și, aducându-și aminte, l-a întrebat: — Ei, Klaskwa, cum ți s-a părut ovăzul meu? A crescut bine? Țăranul a început să se scarpine în cap și i-a răspuns: Păi, boierule, o să-ți spui adăvărat, mai mare năcazul. — Cum așa? — Păi când am adus traista în casă și l-am arătat, la început ai mei n-au vrut să creadă că e ovăz, iar când s-au convins, nevasta l-a pisat, a făcut crupe din el și l-am mâncat cu lapte. A fost grozav, boierule. Aceasta este soarta progresului agricol pe tarlaua țăranului.

— Cu toate acestea, pe loturile țăranilor de pe la noi se văd și secerători. Și, *nota bene*, cumpărate cu banii câtorva vecini din sat.

— Așa-i. Peste o sută de ani, își vor cumpăra chiar și o locomotivă, dacă proletarizarea le va permite. Acolo unde munca manuală este atât de ieftină, unde poți să angajezi un om la muncă doar cu câteva zeci sau chiar cu zece-cincisprezece copeici, unde există atâta rezervă de forță de muncă, ce rost mai are introducerea progresului tehnic? Poți să ari cu orice, iar de secerat, te descurci cu câțiva gologani. Ce să faci cu o mașină complicată și scumpă? Doar creșterea retribuției lucrătorilor agrari la un nivel acceptabil, măcar ca în Samogiția, ar putea conduce la rentabilizarea utilizării mașinilor.

Iar creșterea retribuției s-ar putea înfăptui prin atragerea unei părți a proletariatului agrar pe lângă marile ferme. Tocmai de aceea, în ciuda fraților șleahlici, m-am apucat să fac reforma pe contul meu. Se spune deja despre mine că am mania nepopularității. Urmând prin fapte exemplul lui Staszic, am așezat sătenii fără pământ de pe moșiile mele și pe cei veniți de aiurea pe tarlale pe care le-au primit în folosință veșnică și cu drept de moștenire...

— Cum ai izbutit?

— Foarte simplu și destul de repede. Zilierii și argații care lucrau la ferme sub conducerea administratorilor și a vechililor au rămas să muncească acolo nu numai pe timpul verii, ci și iarna, la început, iar mai târziu, n-au mai plecat deloc. Cum trudeau mai înainte, trudesce și acum. Numai că repartizarea lucrărilor a fost îmbunătățită, iar gospodăriile întărite. Totul se face sub îndrumarea inginerilor agronomi, a tehnicienilor și a specialiștilor formați la universitățile din Europa. La ferme nu s-a schimbat nimic din vechea cultură. Au rămas așa cum au fost marele palat de la Głownia, construit în secolul al XVII-lea de Hieronim Bodzanta, un bețivan faimos în toată Polonia, parcurile, grădinile, drumurile, podurile, aleile, capelele. Existența acestor opere ale progresului și culturii a fost asigurată prin trecerea lor în grija Asociației Agrare.

— Hotărârea a fost certificată la notariat?

— Încă nu. Deocamdată este o acțiune particulară. Trebuie să mai studiem problema, să mai facem unele îmbunătățiri. Dar va veni și clipa când vom semna actele!... Până acum, s-au înmulțit numai casele de locuit, construite, însă, funcțional, nu ca material pentru incendii și lăcaș pentru scarlatină, adică asemenea satului polonez de mai înainte, ci înșirate toate pe lângă drum. „Pământ pentru fiecare familie sub oblăduirea obștii“. Deosebirea între ce a fost și ce este aproape că nu se observă. Totul se reduce la aceea că grâul nu mai este al meu, care n-aveam nici cel mai mic drept asupra lui, ci al celor care l-au obținut prin munca lor. Pământul tuturor fermelor, cu tot ce se găsea pe el, a fost dat în folosință veșnică celor care s-au stabilit aici. Câștigul este utilizat la întreținerea instituțiilor de la Majdan, a școlilor, a spitalelor și a leagănelor de copii, constituind o parte din veniturile acestora.

— Așadar, falansterelor astea există de șase ani?

— Nu știu dacă sunt falanster. Cred că sunt niște instituții rezultate din marile suferințe ale sufletului polonez, ars atâta amar de ani de cărbunii smulși din fumul pojarurilor, crescute din lacrimile solitare ale marilor poeți ai polonității și bătătorite de tălpile goale ale exilaților prin bolovanii și pietrele lungului drum al Siberiei, pe meleagurile străinătății.

— Într-adevăr, e foarte frumos spus. Dar, stimate domn, nu te temi că vreodată, din cauza acelorași instituții, s-ar putea să se

verse din nou bălți de sânge, atunci când va veni vremea să se târguiască pentru împărțirea câștigurilor sau pentru moștenire? Eu consider că orice stăpânire în comun asupra pământului aduce după sine dependența, asuprirea individului, înăbușirea energiei, uciderea inițiativei.

— Dragă domnule! Hai să nu ne mai prefacem, noi nu credem în nici un alt ideal, atâta vreme cât vrem să distrugem idealul. Unde vezi dumneata înăbușirea energiei și uciderea inițiativei, la muncitorii și inginerii din mine și fabrici? Dependența există pretutindeni, dar numai la noi poate fi spulberată de solidaritate. Asuprirea individului este o frază prea generală. Posesorul unei tarlale este supus la numeroase presiuni din afară, dar despre asta nu se spune nimic. Pentru mine, un susținător al parcelei împotriva producției marilor ferme cooperatiste este totuna cu unul care preferă meșteșugurile în dauna industriei din fabrici și uzine. Fără îndoială, meșteșugul garantează o oarecare libertate individuală, posibilitatea investirii de energie și realizarea inițiativei, dar oare marea industrie ucide în fașă aceste însușiri pe care mica producție le dezvoltă chipurile în special?

Mă tem de multe lucruri. Iar în privința luptei pentru împărțirea veniturilor, contez pe unele din experiențele trecute. Istoria Poloniei nu amintește de asemenea neînțelegeri iscate de împărțirea veniturilor între țărani și moșieri în cei trei sute de ani de noapte neagră a iobăgiei. De ce să mă tem acum, când adevărul este respectat de toate părțile? Câteva sute de ani, țăranii polonezi au muncit colectiv pe moșia boierească. Și tot așa trudesesc și astăzi pe câmpul moșierului zilierii și argații.

Între rânduielile iobăgiei și cele ce vor veni, deosebirea constă doar în preluarea veniturilor. Dar, la urma urmei, împărțirea câștigului este o problemă secundară. Problema fundamentală rămâne organizarea muncii și satisfacerea nevoilor imediate. Dacă munca va fi organizată după un model bun și demn de neamul omenesc, împărțirea veniturilor devine o problemă de al doilea plan. Astăzi chiar, oare muncitorii dumitale seucid între ei, deși dumneata câștigi zilnic de pe urma fiecăruia o rublă, iar în unele locuri mai mănoase o rublă și douăzeci și cinci de copeici? Împărțirea se face cinstit și în văzul tuturor, sub supravegherea unei comisii interne, alcătuită din lucrători, și a uneia externe, compusă din câțiva vișători ce se conduc după *Cursurile de literaturi slave*¹ și articolele din „Trybuna Ludow”²...

— Oricum ar fi, eu personal nu sunt prea liniștit pentru viața inginerilor agronomi și a tehnicienilor care conduc fermele...

¹ Cursuri ținute de A. Mickiewicz la Collège de France.

² Revistă scoasă la Paris de romanticii polonezi — „Tribuna Popoarelor”.

— Îmi doresc ca fiecare dintre noi să se bucure de sănătatea lor! Firește, toți trebuie să fie agronomi nu numai cu diploma, ci să se și priceapă. Ideile lor de stânga sunt o garanție că problema a încăput pe mâini bune. N-ar fi oare mai bine pentru șleahicii noștri ruinați să-și pregătească fiii să devină asemenea instructori ai poporului, care să se întoarcă în popor și să se contopească pe deplin cu el, să-i transmită cultura polonă înainte ca ei înșiși să găsească și să dezvolte una nouă? Nu-i mai bine să rămână la țară ca agricultori, decât să lase poporul în înapoiere, iar ei să o șteargă printre filistinii de la oraș, să ajungă deputați sau funcționari și să-i slugărească pe potențaii zilei, totdeauna în numele poporului și pe grumazul lui?

— Și ce se va întâmpla cu palatul? Ce loc ocupă moșierul în această idilă?

— Palatul este lăcașul patriei, un loc esențial, muzeu social, sală de conferințe, de concerte și de bibliotecă. A fost construit cu secole în urmă de părinți pentru a fi moștenit de fiii lor.

— Astfel de formule sună foarte frumos, sunt plăcute inimii și urechii, dar pe mine nu mă conving. Nu reprezintă o formă de viață durabilă. Ce se întâmplă cu moștenirea?

— Vezi dumneata, și eu mi-am bătut multă vreme capul, gândindu-mă la această problemă. Am ajuns la concluzia că cea mai bună soluție se va elabora pe parcurs, în funcție de rezolvarea dificultăților survenite.

— Asta nu-i o rezolvare legală.

— Dar dumneata ai rezolvat legal forma de moștenire a zilierilor fără pământ, care rătăcesc prin țară? Ne vom încorda toate puterile, ca să industrializăm cât se poate gospodăria agricolă, vom crea industrii de iarnă, vom trimite cât mai mulți copii la învățătură... și vom aștepta. Sunt convins că acest pământ va hrăni trei generații, și încă destul de lesne, de „ușurel“, cum zic lucrătorii cu ziua.

— Atunci, să contăm pe asta!

— Eu mai contez și pe altceva. Nădăjduiesc că vecinii noștri din acele sate lungi, formate din gospodării individuale, văzând ce se întâmplă în cooperativele noastre – recolte mari de cereale, libertatea rânduielilor de la noi, care nu leagă omul de tarla, lăsându-l să plece când vrea – se vor convinge și ei că groapa de băligar, deși favorizează cultul individului, nu asigură alte foloase. Atunci, vor construi mai întâi un șopron, unde să-și țiepare și să-și perfecționeze uneltele, apoi un grajd comun, după care vor începe să-și îngrijească vitele cu forțe comune. Mai târziu, le va veni mintea la cap și vor elabora în sat un nou sistem de repartiție a muncii după modelul fermelor, vor construi un hambar obștesc și, *ce horrendă!* vor desființa mejdinele dintre tarlale. Perfecționarea metodelor de

lucru în economia agrară, centralizarea unor activități legate de prelucrarea laptelui, de exemplu, și în primul rând, cultivarea științifică a cerealelor și comerțul rațional vor conduce foarte repede la renunțarea la vegetarea individuală și, în același timp, la trecerea la economia rațională, adică la obște, la munca în comun, la o nouă repartitie a muncii și a veniturilor.

— Trăiască sfânta utopie!

— Să lăsăm etichetele și chiar... ironia! În Polonia, progresul a fost considerat întotdeauna, este și acum, drept utopic. Am trăit un răstimp destul de lung în America. Am văzut progresul tehnic în agricultura de acolo. Activitatea unora ca W. Lathrop, Hansen, E.A. Bessey, adevărați *agricultural explorers*, n-ar fi fost apreciată la noi. Cercetările uriașe ale solului din America și din alte părți ale lumii, ca să se facă o sinteză a plantelor, semințele, mutația lor uneori cu riscul vieții, încrucișarea grâului rusesc cu cel japonez, aclimatizarea hameiului în America, a orezului *kin-szu*, a merelor Antonov, a viței de vie din Corsica...

Domnule, te asigur că fie și numai descrierea concretă a acestui progres l-ar face pe oricare dintre moșierii noștri să exclame: Utopie! Știu și eu că metodele de lucru de acolo nu pot fi transpuse la noi, că nu o dată economia americană înseamnă pur și simplu jaf, dar ce-ar fi spus un om de talia lui Carleton, care a semănat Dakota și Nebraska cu grâu arnăut, dacă ar fi fost obligat să respecte vechile obiceiuri, cifre și prescripții, să se conducă după principiul „așa ceva nu s-a mai pomenit“ nici „în Danemarca și nici în sudul Germaniei“... Rapiditatea progresului uman nu se poate calcula. Putem să facem adevărate minuni, să scoatem din acest pământ o utopie care să uluiască lumea, putem să ne luăm la întrecere cu Lathrop în privința ideilor menite să ferească țara. Totul este în mâinile noastre.

— Eu însumi sunt unul dintre proprietarii cu vederi înaintate, care luptă cu rezistența celor din jur. Am înființat o cooperativă sătească, o casă de economii și credite, acum organizez o lăptărie pe acțiuni, o cultură de hamei, plantații de pomi fructiferi... Recunosc, însă, că vreau să merg într-adevăr cu picioarele pe pământ. Muncesc pentru bani și dacă îndemn pe cineva să mi se alăture, apoi o fac ca să câștige și el. Nu-i dăruiesc nimănui averea mea, în nici un caz.

— Eu nu îndemn pe nimeni să procedeze ca mine. Fiecare cu mintea lui. Eu am făcut ce am crezut de cuviință. Acțiunea este cel mai bun învățător. La Głownia, am pus bazele unei școli de economie polonă. Dragii mei compatrioți, dacă pretindeți că vă iubiți țara, apoi iubiți-o în spiritul și adevărul ei. Patria nu înseamnă numai pământul și rânduielile viitoare, nu numai mormintele și

oamenii, ci de asemenea virtutea și legea. Așa înțelegeau bătrânii noștri:

*„Tu nu ești doar patria mea,
Pământul meu și obiceiuri,
Vedenia, decesul țării,
Tu ești virtutea mea și legea.“*

Cum se împacă, însă, virtutea și legea cu boieria noastră și picioarele goale ale muncitorilor cu ziua, cu mizeria proletarilor și amortirea sufletelor țăranilor?

CAPITOLUL LVI

Imediat după amiază, se duseră să viziteze fermele. Deoarece Ewa nu le mai văzuse, o rugară să-i însoțească și ea. Aceeași pereche de cai tineri, care o adusese pe Ewa de la Kielce, era înhamată acum la un brec. Coborâră repede panta colinei, pe care se afla Majdan, și trecură iarăși pe pod. Caii străbătură ulița satului, marginită de copacii bătrâni din livezi, și duseră brecul pe câmpia netedă, acoperită de miriște. Ovăzul, hrișca și cartofii se aflau încă pe câmp. În curând, ajunseră la drumul mare, care ducea la un loc plin de copaci, de unde se despărțeau în toate părțile aleile șerpuitoare, străjuite de tei și plop.

În dreapta și stânga drumului, la distanțe apreciabile, se zăreau din loc în loc case cu pridvor, cele mai multe de lemn; doar câteva erau de cărămidă. Toate aveau ferestre mari, pereți înalți, ziduri de sprijin și garduri. Fiecare era înconjurată de o livadă tânără. Toate erau încă noi, proaspete; și casele, și livezile. Șoseaua largă, întărită cu pietriș, se îndrepta spre una dintre aleile de plop. Departe, pe câmp, se vedeau stogurile, fumul locomobilei, rotocoale de aburi și mulțimea lucrătorilor. ¹

— Uite, domnule, ce simplu și modest pare totul. Nimic nu trădează prezența utopiei... remarcă Bodzanta.

— Ei, la Głownia vom avea parte de puțină senzație... interveni Marta, așezându-se mai bine pe locul ei.

În curând, parcurseră aleea veche, lungă, și trăsurica intră în curtea vechiului domeniu, pavată demult cu pietre mari și încon-

jurată din toate părțile de clădiri din zid. În fund, pe înălțime, se afla palatul.

Vizitatorii coborâra. Văzură mai întâi grajdurile cu amenajări moderne: iesle foarte curate și conducte de apă pentru adăpatul vitelor și spălarea gunoiului. Inspectoră, de asemenea, hambarul străvechi cu etaj, transformat după noile cerințe și dotat cu elevatoare. Apoi vizitară staulele, șopronul mașinilor, untăria, șurile...

În timp ce oaspeții se aflau la fermă, sosi și șeful lucrărilor, agronomul Łumski, care fusese anunțat din vreme. Era un domn înalt, bronzat, cu mustață lungă și în niște pantaloni atât de strâmți, încât cea mai ageră privire democrat-națională n-ar fi descoperit în el un suflet pervers. Și totuși, aceste aparențe simpatice erau cât se poate de înșelătoare. Cu o distincție care-i întrecea de departe „doctrina“, își conduse musafirii prin celelalte acareturi.

Locuințele lucrătorilor necăsătoriți se găseau în odăile de jos ale palatului (sic!), foste camere de oaspeți. Fiecare muncitor ocupa una dintre încăperile tapetate cu modele și culori diferite (sic!). La etaj, unde se ajungea pe scara principală, erau sălile de clasă.

Firește, dotarea celei mai mari și mai frumoase din aceste săli, cea în stil gotic, cu bănci simple, deși întocmite după excelentul model al lui Kornilowicz, strica puțin imaginea ansamblului. În schimb, elevii din toate cele trei secții ale școlii, de la tâmplărie, împletituri de răchită și de la lecțiile de desen de după-amiază, probabil în cinstea lui Bodzanta, cântară pe neașteptate într-un cor de glasuri tinere cu râsuflarea tăiată:

„Plâns-am cu lacrimi pure, abundente,

Pruncia ce în soare hăt! se-avântă,

Semeața, nouroasa tinerețe

Și-a bărbăției vârstă, vârstă frântă...“¹

Impresia produsă de bănci se șterse cu totul și un sentiment de înflăcărare puse stăpânire pe toți cei de față.

Într-una din sălile vecine, cea barocă, luată parcă de la Versailles și mutată la Głownia, erau biblioteca și o veche galerie de tablouri. Câteva picturi fuseseră îndepărtate, pentru că se vedeau locurile goale pe pereți. Erau, aici, reproduceri de Michelangelo și Andrea del Sarto, foarte bine executate, *Cina cea de taină* de Leonardo, *Coborârea de pe cruce* de Ribera, *Sfânta Familie* de Botticelli și multe altele.

Domnul Malinowski căzu adânc pe gânduri, apoi întrebă politicos și aproape cu tristețe:

¹ Versuri de A. Mickiewicz.

— Nu vă temeți că aceste tablouri splendide ar putea fi distruse de copiii neștiutori de la fermă?

— Operele de artă sunt și ele supuse distrugerii... răspunse Bodzanta. Unul din aceste tablouri, copie după frumoasa și preferata mea Magdalena, din vila Borghese, de Andrea del Sarto, l-am găsit în pod la niște veri ai mei. Înfundaseră cu el coșul de fum. Cât despre noi, investim eforturi mari, ca să le explicăm tuturor valoarea lor reală – artistică și materială. Avem lecții și expoziții speciale în acest sens. Ducem tablourile pe la iarmaroace și le expunem în corturi de pânză. Așadar, se pare că nu există primejdia ca tablourile să fie distruse.

Nimeni nu este atât de recunoscător ca oamenii din popor, când li se împărtășesc cunoștințe pe gratis. De înapoierea poporului se tem numai aceia care întrevăd posibilitatea răzvrătirii lui de către alți înapoiți. Totuși cei care, ca noi, s-au apropiat de popor prin culturalizare dezinteresată, s-au convins că nimeni nu este mai îndreptățit și mai demn de a se bucura de operele de artă din bronz, marmură și oțel ale trecutului. Cine să moștenească truda și emoția măiestriei artistice? Cine mai crede în apostolii lui Andrea del Sarto din biserica de la Pisa, așa cum a crezut el însuși? Oare nu numai poporul? Cine se mai lasă impresionat de *Cina*... lui Leonardo? Doar el. Atunci cine are dreptul să moștenească arta trecutului? Burghezul îmbogățit din sudoarea poporului, pătura fabricanților, cei de la bursă, chivernisiții, trântorii vicleni, versați în ticăloșii, sau slugoii lor din presă?

Capodoperele de artă, întreg trecutul artistic, rod al rivalității de moarte dintre creatori, natură și harul misterios, cea mai vrednică de cinstire și cea mai prețioasă dintre muncile omenești, o va moșteni munca fizică și își va hrăni cu ea foamea sufletului. Tabloul artistului nu trebuie să stea într-o proprietate particulară sau în galeriile muzeelor. El trebuie să călătorească prin lume, să vorbească, să strige și să cheme în piață, fiindcă pentru asta a fost creat. Vai lui dacă ajunge pradă bogatului sau zace într-o galerie accesibilă numai câtorva privilegiați! Tabloul este spiritul artistului, flacăra torței, pe care viforul călătoriei trebuie s-o ațâțe mereu...

Domnul Malinowski zâmbi nu prea încântat și se uită la pianul din această încăpere și la instrumentele muzicale așezate pe un mic podium...

Pășiră apoi într-una din cele mai spațioase săli din aripa stângă, fosta sufragerie. La mijloc se afla masa lungă de altădată, folosită acum ca birou al muzeului social. Împrejur, ca un fel de friză, ieșea în evidență un șiraș de plante și flori uscate. Era ierbarul strâns de mult de către unul dintre medicii răposați din partea locului. În prezent, ierbarul era îmbrăcat în sticlă în așa fel, încât constituia o lecție practică a florei din împrejurimi. În partea de jos a fiecărui

exponat se afla o inscripție ușor lizibilă, explicativă. În dulapuri și în cutiile de sticlă erau expodate geologice și animaliere. Pe pereți atârnav hărți ale regiunii, plășii și comunei, în fine, ale așezării „Obștea“. Un perete separat îl ocupau săpăturile; urne, armuri vechi, oferite acestui muzeu de Bodzanta, sulite, spade, buzdugane, toporiști, șei, valtrapuri, steaguri și stegulețe. Pe masa principală, zăceau mormane de broșuri care explicau în formule sintetice și articole mai lungi principiile gospodăriilor cooperatiste de diferite tipuri. Alături, se găseau teancuri întregi de formulare, hotărâri, modele și registre necesare contabilității și corespondenței într-o asociație.

Lângă masă, înconjurat de hârtii, ședea un om cu ochii albaștri, părul rărit și bărbuța roșcată. După ce se făcură prezentările, se arătă că era funcționarul de la cooperativele alimentare și de prelucrare, un mistic social și un visător care, cu retorica lui bâlbăită, contribuise din plin la aceea că, pe de o parte, Bodzanta încetase să mai trăiască o viață de boier, iar pe de alta, populația din împrejurimi începuse să se uite pieziș la binefacerile de până acum ale individualismului și să încline spre cețoasele idei cooperatiste, adică spre „visuri“. Domnul cel roșcovan ședea de ani de zile la această masă, de unde își arunca tot mai departe plasele cooperatiste prin cătune, sate, târguri și conacele șleahțicilor.

Funcționarul cooperatist răspunse la tot felul de întrebări, destul de trufaș și arțăgos de altfel, demonstrând afirmațiile cu un munte de scrisori adresate muzeului în problema noilor magazine întemeiate pe principiul cooperatist, a brutăriilor cooperatiste, asociațiilor de tâmplari, zidari și morari, în problema uniunilor meșteșugărești și agricole, a pieței muncii, a tarifelor de retribuție și a cluburilor orășenești, a sălilor de lectură și a teatrelor, a școlilor, leagănelor, preventoriilor, caselor populare etc. Unele din aceste scrisori atestau existența organizațiilor de sine stătătoare, idei nu prea clare de uniuni, înființarea unei tâmplării obștești, de exemplu, de către un grup de dulgheri dintr-un orașel, altele înfățișau discuțiile și litigiile dintre muncă și capital...

Își luară rămas bun de la pragmaticul visător și mai vizitară grădinița de copii dintr-o sală de la parter, așezată spre sud și spre grădină, care avea o verandă minunată. Aici, Marta i se înfățișă Ewei într-o lumină cu totul schimbată, în mijlocul cetei de copii îmbrăcați în halate cenușii din pânză de corabie. Așezați într-un cerc uriaș, aceștia cântară într-un glas:

*„Veni broșcuța la apă,
Unde rătuște se-adapă.
Se chinci-n două lăbuțe,
Cum face orice broșcuță“.*

Corul de copii exprima bucuria și puritatea sufletelor. Părul roșcat al Martei lucea în soare, ochii cenușii și gura întredeschisă păreau de copil, naivi și proaspeți ca ai celor de șase ani. Era toată numai bucurie și cânta ca un copil:

„Răzuștele vin să-noate

Și se-ntreabă speriate:

Unde-i mama? Uite-o, vine!

Noi nu te strigăm pe tine...”

Mai aruncară o privire prin încăperile bătrânilor și infirmilor care locuiau în odăițe separate sau câte doi-trei în camerele mai mari. După care, toți oaspeții coborâră în parc.

Parcul străvechi se întindea până departe. Aleea principală, mohorâtă și lungă, șerpua pe lângă iazul închis în rama molizilor roșcați și a arinilor înalți. Norii pluteau deasupra apei și se răsfrângeau în oglinda verde-gălbuie, în adâncul întunecat. Malinowski se opri pe pod și-l întrebă pe Bodzanta:

— Nu ți-a părut rău, domnule, de asemenea moșie?

— Ba da, dar m-am mângâiat cu gândul că cine renunță la proprietate dobândește toată lumea. Iar eu aș vrea să obțin tot universul.

Malinowski se uită cu coada ochiului la cel care vorbea și întări:

— Universul... Hm... Păcat că nimeni nu va urma asemenea exemplu, cine are copii, familie...

— Eu, însă, cred că vor fi destui... Mulți inși au dat ascultare celor mai utopice idei din Polonia, sortite eșecului de la bun început. Mulți aleși. Polonia de altădată tocmai pe ei a contat. Adu-ți aminte, dragă domnule, de „scrisorile de chemare la oaste” și de cei „aleși”. Asta e istoria noastră care merită să fie cunoscută. Atunci când Stanisław Żółkiewski¹, hatmanul siguratic, a trimis de pe câmpul de luptă scrisorile de chemare la oaste, a fost tot atât de caraghios pentru șleahlici ca și mine, care-mi răspândesc pretutindeni „scrisorile mele de chemare”... Cei aleși vor îmbărbăta poporul. Polonia a încetat să mai fie, pentru că nu s-a bizuit pe popor, ci doar pe „aerul șleahlic” despre care vorbește Mochnacki². Va veni, însă, timpul când prin bălțile de sânge vor îmboboci florile...

Łumski, care stătea mai la o parte, zâmbi cu ironie.

— Aș putea să știu și eu de ce zâmbești, domnule? îl apostrofă Marta.

— N-am voie să zâmbesc?

¹ Stanisław Żółkiewski (1547–1620) – mare hatman al Coroanei polone din 1613, cancelar din 1617. A murit la Cecora, în lupta cu turcii.

² Maurycy Mochnacki (1803–1834) – scriitor, publicist, om politic și ideolog al romantismului polonez.

— Ba da, dar e mai bine să argumentezi, decât să te ascunzi după un zâmbet otrăvit, ca piperul turcesc în foiță.

— Zâmbesc ori de câte ori aud că tatăl dumitale are atâta încredere în șleahta noastră...

— „Să ai încredere, fiica mea...” rosti Bodzanta zâmbind. Dar să mergem să vedem spitalul și pe urmă fermele.

— Cu plăcere...

— Pretutindeni, domnul meu, vei veni în contact cu aceeași utopie... îl avertiză Łumski pe Malinowski, măsurându-l cu priviri de lup. Este totuși un lucru senzațional, până la un punct, să vezi cu propriii ochi o utopie.

— O, da! Orice ciudățenie este interesantă. Dacă cineva ar vedea turnul Eiffel înălțat pe un fundament care se știe că nu va rezista și nu numai că se va prăbuși în ruină, dar va strivi pe mulți gură-cască...

— Ei, dacă aștepti prea mult să cadă turnul, curiozitatea dispare și ea.

— Deie Domnul să trebuiască să așteptăm cât de mult!

Se întoarse spre Bodzanta și remarcă:

— Stimate domnule, ești de invidiat! Asemenea avuție! Recunosc că eu n-aș fi niciodată în stare de una ca asta. Să dai totul pe degeaba, unor necunoscuți, care s-ar putea să fie și niște neisprăviți! Cei vrednici vor trudi din greu, iar leneșii vor sta și vor profita. Așa a fost dintotdeauna pe lumea asta și tot așa este și va fi în vecii vecilor. La împărțeala venitului, trântorul se va înfățișa cel dintâi. Și-atunci, ce veți face? Nu veți apela oare la forță?

— La harapnic, nu-i așa? Ei bine, nu, fiindcă am găsit leacul. Noi n-avem câștiguri, pentru că totul se repartizează școlilor și spitalelor.

— Da, dar ce te faci cu unul ca Wierzba, care a spus că nu va munci până când nu i se vor da cizmele visate... se amestecă Marta.

— Am avut de-a face și cu astfel de oameni... adeveri Łumski. Dar le-a venit mintea la cap, când comuna le-a propus să se îndrepte unde-i vor duce cizmele...

— Deci ai renunțat la toată averea? întrebă deodată Malinowski. Interesant!

— Din păcate, răspunse Bodzanta cu ochii plecați, n-am renunțat la tot...

— Aha, iată dar că mai există unele legături... care te apropie de „burghezii și exploataatori”.

— Da, mai există... consimți Bodzanta. Am păstrat douăzeci și ceva de mii de ruble, înscrise pe numele fiicei mele. Cu dobândă.

— Dobândă... Așadar, „intrarea în popor” și așa mai departe?...

— Chiar așa. Am procedat ca un jucător care zvârle banii la Monte-Carlo, sau ca un om amestecat într-un duel american. Știi

doar că unii irosesc averi întregi. Într-un fel sau altul. Eu ar trebui să fiu considerat, cel puțin așa cred, ca un jucător nepriceput sau ca unul care a dat faliment. Am pierdut averea pârintească. Asta-i tot. Dar am o fiică...

Marta ședea pe balustrada podului, îmbujorată de rușine, nefericită și mușcându-și buzele ca să nu izbucnească în plâns. Łumski fluiera într-o doară.

— *Vulgus est caecum*... îi spuse Bodzanta la ureche lui Malinowski, cu umilință, șiret și tainic parcă, totodată. Dacă aş muri pe neașteptate și strădania mea n-ar fi recunoscută de nimeni, dacă tot poporul ar fi bulversat cu tot felul de zvonuri, care pot fi răspândite foarte ușor în Polonia, și asemenea semănători sunt destui, dacă ea, Marta, ar fi alungată din acest domeniu, iar în altul n-ar mai fi primită, dacă împotriva ei s-ar folosi o armă josnică: boicotul — boicotul muncii, al trupului, al minții secătuite și al sufletului epuizat... Eu am văzut în Polonia astfel de lucruri și știu ce pot face ticăloșii de pe la noi cu un om... Dacă ar trebui să moară de foame și disperare sub un acoperiș străin... Ei bine, mi-a fost frică...

— Deci dumneata presupui... rosti Łumski cu zâmbetul lui nelipsit, că poporul pe care l-ai împroprietărit ar putea s-o gonească pe domnișoara Marta?...

— În viață, musai să te gândești la toate... răspunse Bodzanta, apropiindu-și fața de fața lui și privindu-l în albul ochilor. Am cunoscut asemenea întâmplări în Polonia, pe care dumneata nici măcar nu ți le poți închipui. *Vulgus est caecum*. Asta e o vorbă tare înțeleaptă. A rezistat la încercarea timpului.

— Asta am spus și eu... interveni vesel Malinowski.

— Nu, dumneata n-ai spus asta. Să ne încordăm puterile să convingem poporul, să-l ridicăm din întuneric, dar să distrugem nemernicia rentierilor! Cât despre mine, tot ce fac, fac dintr-o teamă conștientă. Mă silesc să mă pun de-a curmezișul destinului, dacă se poate spune așa, să conving oamenii să nu-i facă nici un rău copilei mele. Poate că își vor aduce aminte, atunci când nu voi mai fi... Va răsuna în sufletul lor ecoul binelui. Ehei, am creat aceste grădini... Înțelegi și dumneata, un fel de refugiu pentru fetele astea. Vreau ca fiica mea să se apropie și să cunoască soarta femeilor. Cu ajutorul acestor priveliști, vreau să-i călesc sufletul, s-o despart de rău și s-o îndrept spre bine. Fiindcă ignoranța... Doresc, însă, s-o fac în așa fel, încât eu să nu-i impun nimic, artificial, ci inima ei s-o călăuzească întotdeauna. E bine sau e rău? Pentru că omul nu se mulțumește numai cu binele. Nu o dată răul conduce la bine. A ști înseamnă a putea, iar a iubi — a crea. Nu-i așa? Uite, domnule... Conving pe toată lumea să-mi ferească fiica de rău... ha-ha! Iar oamenii spun și scriu că o fac din preaplinul dragostei de semenii... ha-ha!... Atât de mare este înșelătoria, min

ciuna întărită ca pielea arsă... Nici măcar eu n-am curajul să mărturisesc... Mint, fac pe actorul și vorbesc ca un predicator. Bătrânul Pascal știa asta, când susținea: „*Nous travaillons incessamment a embellir et a conserver cet être imaginaire et nous négligeons le véritable*”¹.

CAPITOLUL LVII

Ewa se întoarse la profesiunea dintâi, preluând postul de contabilă a întreprinderilor de la Majdan. În clădirea administrației, avea o cămăruță separată, cu fereastra spre grădini și un birou cu telefon prin care afla tot ce se realiza la ferme. Suna aproape încontinuu câte cineva, anunțând-o cât lapte s-a muls, câte canistre se duc la spitale și la bucătării, câte pleacă la Kielce, câte bucăți de unt s-au făcut la centrifugă, câte și ce legume merg la magazine etc. În această încăpere, se centralizau într-un fel toate rezultatele activităților de pe colină.

Ewa era fericită. Ținea registrele aproape cu pietate și cu asemenea acuratețe, încât nu o dată eforturile ei depășeau limitele normalității. Unele evidențe le combinase singură și le completa, asumându-și toate riscurile. Perfecționează socotelile și le aduse la asemenea precizie, încât se bucură de aprecierile elogioase ale comitetului de fermă și de aplauzele adunării generale. Cea mai mare satisfacție pentru ea o constituia mulțumirea sufletească.

Noua muncă o continua fără siluiri pe cea de la administrația feroviară. Aceste activități o însoțeau în permanență ca două surori iubitoare, așezându-i pe cap mâinile alinării. Tăcerea uitării... O ceață ușoară acoperea întâmplările trecute și visul îngrozitor ascuns în vâlmășeala lor. Se întrevedea astfel posibilitatea ca golgota vieții, Stânca Tarpeiană, existentă în timp între cele două activități, să se fărâmițeze și să dispară. Avea să vină uitarea adâncă, precum noaptea neagră, surdă. Nu va mai putea să-și aducă aminte de fețele, numele, locurile și întâmplările din lumea de altădată; nici de lucrurile și zilele dinainte. De nimeni și de nimic! Munca neîntreruptă va netezi îngroșările și aleăturiile memoriei. Sufletul se

¹ Muncim neîncetat să înfrumusețăm această ființă imaginară și o neglijăm pe cea adevărată (fr.).

va umple, ca o cupă de onix, cu vinul bun, demnitatea muncitorului. Rănile insultelor și coaja rușinii vor fi acoperite de un văl alb. Atunci va coborî pe buze rugăciunea, parcă rostită cu vorbele lui Jaśniach:

„O, truditore sfânt! Voi fi sora ta într-o muncă. Voi trage la jug împreună cu tine. De două, de trei ori mai mult decât tine! Eu, netrebnica, mă voi încovoia ca un cârlig, mă voi apleca până la pământ, ticăloasa de mine, care ți-am mâncat pâinea măcinată în sudoare și lacrimi. Nu mă îmbrânci în prăpastie cu privirea-ți disprețuitoare, lucrător sfânt!“ O singură amintire plăcută răzbătea din trecut ca o vedenie nedeslușită, ca un vis frumos: soția lui Łukasz, Róża Niepołomska. Doar pe ea își dorea Ewa s-o mai vadă din lumea aceea. Nu pe tatăl și pe mama ei, ci pe ea. La amintirea tatălui, îi tremurau picioarele și o spaimă înghețată i se strecura în suflet; durerea-repulsie îi inunda inima. De Róża îi era dor.

Visa că o va întâlni într-un loc stâncos, pe țărmul apusean al Corsicii. Pereții abrupti de granit se vor oglindi în marea albastră. În larg, vântul va isca talazuri mari, în vreme ce printre stânci vor încremeni în nemișcare ochiurile de apă verzui-închisă ca uleiul de măsline. În depărtare, vor răsună strigătele pescărușilor, iar împrejur, prin crăpăturile arse de soare, vor vedea cactuși monstruoși, tufe de lăptucă sălbatică și mirt înalt. Mireasma lor amăruie le va înconjura tâmpilele. O va întâlni pe Róża pe cărăruia de piatră, care se răsucesce pieziș, nevăzută, aleargă și zboară în meandre ascuțite, prăbușindu-se în abis ca un zbor de pescăruș. Se vor așeza pe un colț de stâncă, erodat de timp. Vor privi pe marea depărtată, spre apus, la stelele presărate de soare pe întinsul apei. Se vor uita la curtea asiduă pe care le-o face spuma gurilor de stâncă, dogorite de soare, la fluxul lor focos și la retragerea lor. Vor admira cum se cațără copăceii de măslin pe prapoare, cum ciupește măgărușul singuratic iarba uscată și insectele harnice care cară comorile din verdeață... Fiindcă dacă Róża a ajuns de la ură la iertare, de la bucurie la mâhnirea tăcută, de la răzbunare la dragostea supusă, poate că și în ea se va stinge vâlvătaia de demult și vatra unde hălăduise focul crimei va fi acoperită de iarba proaspătă a iertării.

Treceau săptămâni de muncă îndârjită, când nu-și îngăduia o clipă de răgaz sau de distracție. Se mai gândea și atunci la Róża, dar amâna visările pentru orele serii. Abia noaptea târziu, când se întorcea în odăița ei, sălașul gândurilor se deschidea ca un flacon aromitor și inima i se umplea de mireasmă. Ar fi vrut să-i scrie... Își aducea aminte adresa ei, dar mai locuia oare tot acolo? Și pe urmă, mai trăia? Adesea, trezindu-se noaptea, compunea parcă în somn scrisoarea; a doua. Cea dintâi avea să cuprindă doar o întrebare: dacă Róża ar vrea să-i răspundă? Dacă va fi de acord,

va urma a doua. Despre Łukasz, că îl uitase... Ar fi vrut să-i facă Rózei o bucurie, să-i dăruiască un boboc de trandafir corsican, rupt de pe stânca abruptă. Să i-l ofere peste marea îndepărtată a uitării. Să-l smulgă cu rădăcini cu tot din pământul înfierbântat... Asta îi va face în primul rând o bucurie. Apoi îi va cufunda sufletul în îngândurare, în spaimă și neliniște. Va păși pe cărăriua abruptă din Corsica. Acolo, sufletele lor se vor întâlni precum cei doi vul-turi sloboziți de la răsărit și apus de zeul din antichitate, care au nimerit la templul din Delfi. Róza își va acoperi fața curată cu mâinile albe, transparente, va voi să-și ascundă înțelepciunea, al cărei simbol sunt ochii ei puri, și va începe să plângă drumurile înfricoșătoare ale vieții omului. Oh, atunci!...

Să cadă în genunchi la picioarele ei, să-i îmbrățișeze genunchii, apoi să-i îndepărteze mâinile albe cu blândețe și să-i usuce ochii. Să-și cufunde privirea bucuroasă în ochii ei și să-i cheme zâmbetul pe buze. Să-i atragă atenția asupra fericirii existente în mare, asupra forței uriașe care nu ne lasă să murim, ne cheamă spre marele drum străbătut de noianul apelor.

Un singur lucru nu-i va spunc Rózei, unul singur! Despre copil și despre Szczerbic! O, nu! Asta să rămână pentru totdeauna în străfundul sufletului ei, ca o stâncă ascunsă în mare. Dacă i-ar destăinui, n-ar mai exista nimic pe pământ... Nimic, nimic!...

CAPITOLUL LVIII

Dincolo de gardul viu ce înconjura spațiul uriaș, ocupat de grădinile în care se aflau „maidanezele“, începea o pădure, în cea mai mare parte de mesteceni, unde luceau din loc în loc case albe. Toată întinderea acesta împădurită îi aparținea lui Mazurek. Așa se și chema – „a lui Mazurek“ de la numele medicului Jan Mazurek. Aici erau coloniile bolnavilor de tuberculoză.

Doctorul Jan Mazurek se întâlnește cu Bodzanta undeva prin lumea largă, la Paris sau la Londra, și acolo îl prelucrase, adică îl convinsese. De atunci nu se mai despărțiseră. Bodzanta îi încredințase medicului, e drept, nu printr-un act scris, toată pădurea de stejar și „râpele din împrejurimi“, de dincolo de gardul de la Majdan. Erau niște hărtoape de netrecut, unde vulpile își aveau

vizuinile din vremuri imemorabile și doar vreun iepure călător se abătea imprudent din când în când. Locul era atrăgător, plin de mormane de grohotiș și văioage adăpostite de mesteceni și de pini, cu ieșirile coborând spre miazăzi, iar spre nord închise de lanțul colinelor. Aici, doctorul Mazurek își adusese „larii și penaii“, gospodărindu-se de-a lungul și de-a latul.

Inițial, construisese din fondurile lui Bodzanta un sanatoriu pentru muncitorii „atinși“ de tuberculoză. Când banii lui Bodzanta se sfârșiseră, a început să se descurce singur. La sanatoriu se vindecau „cazurile“ cele mai grave. Formele mai ușoare le trata în căsuțele pe care le zidea fără întrerupere. S-ar putea scrie tomuri întregi despre modul în care procura banii. Aceste căsuțe cu pereții ciudat de înalți și ferestrele uriașe aveau spre sud verandele pentru bolnavi, iar spre răsărit, camere separate pentru familiile lor. Trăiau împreună. Copiii mergeau la tot felul de școli: grădinițe, elementare, și două profesionale, iar soțiile și cei mai mari lucrau în atelier. În halele construite mai sus, pe una dintre coline, medicul Mazurek, împreună cu Bodzanta, pusese bazele mai multor meserii. Aici funcționa o școală-fabrică de produse artistice sub conducerea unui sculptor. Mania doctorului Mazurek era credința că oamenii bolnavi „trebuie“ să se ocupe de artă, deoarece posedă o sensibilitate mai profundă și orizonturi mai largi în planul spiritual, necunoscute celor sănătoși. Unele – turnarea ramelor artistice, sculptura în lemn etc. – le făceau numai bolnavii în măsura în care Mazurek aprecia că pot. În plus, familiile bolnavilor furnizau personalul de îngrijire al sanatoriului: supraveghetoare, spălătorese, femei de serviciu etc. Inițiativele lui Mazurek se înmulțeau văzând cu ochii, concretinzându-se în tot felul de așezăminte jumătate industriale, jumătate spitalicești. Oamenii doborâți de boală nu erau izolați de lume și nu mureau în singurătate, ci trăiau muncind după puteri în mijlocul familiei până în ultimele clipe.

Doctorul Mazurek era un omuleț slab, cu bărbuță în triunghi, nasul ascuțit și ochii atât de ascunși în crăpăturile pleoapelor, încât aproape nu se mai vedeau. Medicul Jasio se dovedise a fi un povestitor de brașoave de mâna întâi, un glumeț inegalabil, care izbucnea totdeauna în hohote interminabile de râs. Chiar atunci când ticălosul de bacil triumfa asupra „științei“, iar ștregărița cu coasa stingea cel mai interesant caz și Mazurek venea să-i asculte hârâitul din urmă, nu pregeta să-i spună nefericitului la ureche vreo istorioară veselă și să râdă la el din ochii abia vizibili... și nu puțini își dădeau sufletul cu zâmbetul pe buze, însuflețiți o clipă de veselie stârnită de gluma doctorului. La sanatoriu, umbla tot timpul pe coridoare și prin bucătării, totdeauna vioi, înflăcărat, transpirat și ocupat. Ochișorii lui mici vedeau tot, iar pașii sprinteni parcurgeau în fiecare zi întregul așezământ. El însuși se afla într-o harță

neîntreruptă cu ticăloșii de bacili; le dădea de furcă, tratându-i cu medicamente, aer proaspăt și lapte, pe care-l hăpăia în mare grabă pe drum, ca un „vițel notoriu“.

La începutul activității sale de la Majdan, nu avea nici măcar un felcer, deși îngrijea peste o sută de bolnavi. Abia mai târziu, îi „căzuse pe cap“ felcerul, din economiile domnișoarei Marta, veniseră surorile de caritate și-l „înconjuraseră“, „se agățase de el ca scaiul de coada câinelui“ un student ce termina nu știu ce „brânză altruistă“, iar în cele din urmă, sosise încă un medic deja atins de ravagiile bolii, doctorul Wiński. Își oferise serviciile în schimbul dreptului de a sta atâtea și atâtea ore pe verandă, de a mânca „pește și de două ori carne“ și a avea o cameră spre soare. Se înțelege, Mazurek îl „exploatare“ cât putuse mai mult, ca „cel mai josnic proprietar de lombard din Powiśle“, și-l pusese în mișcare. Atunci începuseră să supravegheze amândoi statul la soare, să asculte tusea și să cerceteze saliva. Între timp, la Majdan se abătuseră greutățile. Așternuturi ca vai de lume, copii, femei și tusea tatălui, tuse fără sfârșit. Câte unul mai cuteza să spună:

— Domnule doctor, mă simt mai bine, ca un om complet sănătos. Am mai multă putere, dar tusea asta parcă...

— Ei, hai, tușești puțin... fiindcă așa trebuie... E un fleac. O să treacă și asta când se va încălzi...

— Uneori, mă mai lasă într-adevăr... dar atunci scuipe cu sânge...

— Dacă-ți spun că-ți trece când se va face timp frumos... O să mai vedem atunci, nu? La drept vorbind, ce înseamnă tusea, omule? Între noi fie vorba... Toți tușim.

— Așa-mi spun și eu, că cine nu tușește. Doamne! Și noaptea pacă transpir mai puțin...

— Păi vezi, nu ți-am spus eu? Dacă-i așa, sus pe șezlong!

La câteva luni după venirea la Majdan, Ewa începu să se furișeze la sanatoriu. Îl convinse pe doctorul Mazurek să-i îngăduie să fie infirmieră în tura de noapte la cei grav bolnavi. Își jurase să vegheze la căpătâiul fiecărui muribund. Asta pentru sufletul lui Jaśniach și drept pedeapsă că nu fusese lângă el. Și își respecta cuvântul cu strictețe. Din vreme în vreme, doctorul telefona la administrație:

— Sora Magda... numărul cutare „dă ortul popii“... ora...

Ewa răspundea la orice chemare. Intra încet în cămăruță, ca un duh, se așeza lângă bolnav și îndeplinea cele mai dificile nevoi, îi povestea și îl îngrijea, alungându-i vedeniile fierbințelii și nesomnului...

Cineva ar putea crede că această voluptate a suferinței constituia un act de milă creștinească. Deseori, spre dimineață, când palidă și pe jumătate conștientă își sprijinea capul de tăblia patului,

visa că poetul Jaśniach nu murise, că stă ghemuit în pat și doarme și ea este aceea care îi aduce din cer somnul pe pleoapele dure-roase. Atunci, lacrimi de mulțumire nebună îi șiroiau pe mâinile albe, împreunate.

CAPITOLUL LIX

Ewa căpătă permisiunea de a vizita cea mi îndepărtată dintre grădini, numită Lunca Martei, unde se aflau grădinițele și școlile patronate de Bodzanta: un leagăn, o casă de copii și o școală. La casa de copii, erau primiți orfanii adunați de prin spitalele din orașe, bieteile odrasle ale celor grav bolnavi, copiii din flori, găsiți, părăsiți... Creșteau aici împreună, băieți și fete, învățau, se jucau și munceau.

La Lunca Martei nu avea voie să vină oricine. Marta era una dintre educatoare, care preda muzica și cântul. Când se întâmpla să aibă ora de muzică la leagăn sau la oricare școală, Marta o lua și pe Ewa cu ea. Mergea repede, sporovăind, perorând și aruncându-și în dreapta și stânga privirile ochilor luminoși. Cântecele se năștea pe buzele ei înainte de a păși pragul leagănului și, așezându-se la pian, dădea semnalul corului de copii.

CAPITOLUL LX

Odată, prin luna iunie a anului următor, se întâmplă ca Ewa să se ducă la Głownia. Era nevoie de prezența ei, ca să compare socotelile cu registrele de la muzeul social. În același timp, se afla acolo de câteva săptămâni și Bodzanta, dar Ewa nu știa. Ocupată aproape toată ziua la muzeu, ieșea doar din când în când să se plimbe prin parc. În timpul uneia dintre aceste escapade de dimi-

neată, îl observă pe fostul stăpân al „statului Głownia“. Ședea pe malul iazului și hrănea lebedele. Ewa vru să treacă neobservată și să dispară pe o alee laterală, dar Bodzanta o văzu și îi făcu semn să se apropie.

În locul acela, fusese cândva o terasă, un fel de amfiteatru înălțat din pietre mari, cioplite și unite cu plumb sau cu fier. Treptele înalte, pe care o femeie abia putea să pășească, coborau până la apă. Bodzanta ședea pe una din ele. Împrejur fremătau copacii seculari. În depărtare, peste oglinda apei, își apleca ramurile o salcie pletoasă. Două lebede, una neagră și alta albă, înotau pe rând până la treptele de piatră ca să primească bucățelele de pâine, aruncate de fostul lor stăpân. Când Ewa se apropie de apă, văzu o mulțime de crapi mari și cu spinările întunecate, care își disputau hrana neașteptată. Își deschideau gurile rotunde, lacome, și înhățau repede pâinea înmuiată. Soarele dogorea, răsfrângându-se pe suprafața vălurită a iazului. La răstimpuri, se auzea oftatul vântului.

Ewa se așază pe o treaptă și începu să se uite la vânzoleala crapilor și la oculurile calme ale lebedelor. Se bucura intuitiv la această priveliște. Căzu pe gânduri și uită de ea. Nu mai era acolo, ci undeva departe. Nu se gândea la ce-i vedeau ochii, ci, ca să spunem așa, la toate. Privea la mâncarea peștilor, dar medita la semnificația ei în lumea oamenilor. Spectacolul îi făcea scârbă, dar îi și plăcea, trezindu-i acea aversiune tainică în suflet și înfricoșând-o totodată cu frumusețea-i sălbatică. Arunca ea însăși firimituri la pești și asculta încântată sâsăitul lebedelor care se străduiau să-i alunge și să le smulgă hrana. Gâturile lungi, frumoase, se întindeau ca niște arcane din frânghii groase, ciocurile se deschideau peste spinările întunecate ale crapilor.

Tăcerea dură multă vreme. Apoi Bodzanta spuse bâlbâindu-se cum i se întâmpla totdeauna când era foarte emoționat:

— Apa asta... apa asta în care înoată o lebădă neagră și una albă... Trec pe rând, ca ziua și noaptea. Și totdeauna... totdeauna își întind gâturile spre mine, ca să le dau să mănânce...

Ewa înțelese că Bodzanta vorbea despre același lucru la care se gândea și ea. De aceea, ascultă cu atenție sporită bâlbâiala cuvintelor ce urmau:

— O lebădă neagră... o lebădă albă... fiecare își aruncă imaginea în oglinda tulburată a gândurilor...

— Nu prea înțeleg...

Bodzanta începu să râdă în hohote, se înecă, apoi continuă:

— Pentru că nici eu nu pot să înțeleg... de ce-am făcut toate acestea...

— Ah! exclamă Ewa, străpunsă parcă de un cuțit.

Bătrânul nu răspunse, adresându-i-se ei, dar și lebedelor, râzând întruna cu ochii lacrimoși și arătându-și dinții albi:

— Am oferit un banchet tot atât de grozav ca al lui Pompeius Trimalchion, ha-ha... Mâncați și beți, prieteni! Veți fi oare și voi ca Ascylos, Giton, Habinnas și Fortunata? A fost oare mai mică ambiția parvenitului Trimalchion decât semeția mea aristocratică? Cine-mi va spune de ce am oferit acest ospăț al lui Trimalchion?

Ewa veni mai aproape și-l privi în ochi pe Bodzanta care reluă:

— Când cineva admiră o statuie, când o vede neprihănită și încremenită, știe oare de câte ori mâna sculptorului s-a cutremurat îndârjită înaintea blocului de piatră, cum s-a sforțat de durere și s-a încordat, urmând răbufnirile voinței, cum s-a întins cu dor nebun spre vedenia pe care patima a împins-o să-i dea expresie? Cine știe de câte ori a coborât istovită în timpul orelor lungi, când cu biata-i daltă se străduia să transforme piatra fără viață într-o flacăra răătăcitoare, dar veșnică? Când cineva privește la o statuie nemișcată, să se gândească o clipă la înfrigurarea palmei, să-și imagineze gesturile în care s-a irosit un uragan de înflăcărare. Dar ce înseamnă uraganul lăuntric? De ce-am făcut eu toate acestea? S-ar cuveni să mă bucur și să râd... Dar sunt epuizat... epuizat... Fiindcă, spune-mi, Ewa, eu am vrut să fac asta?...

— Domnule, mărturisește-mi tot adevărul! îl rugă încet, aplecându-se spre el. Hai, silește-te să te stăpânești și spune-mi adevărul întreg.

Privirile bătrânului alergau pe suprafața apei, sărind când ici, când colo, ca niște armăsari focoși scăpați din zăbală. Sublinie cu tristețe:

— Prin durerea posesiei se ajunge la fericirea renunțării, iar prin fericirea renunțării se realizează durerea posesiei. Asta-i șarpele antichității, care se înfășoară în jurul vieții noastre. Virtuțile mele au ajuns să mă plictisească. Poftim, asta-i adevărul ascuns în adâncul sufletului meu.

— Eu nu mai am nimic al meu, afară doar de o taină... Aș vrea să trăiesc fericirea renunțării...

— Spune-o, spune-o repede! Aștept de mult...

— Mi-am ucis copilul...

Ochii lui Bodzanta se aprinseră, parcă de flacăra voluptății.

— Dumneata l-ai cunoscut pe Zygmunt Szczerbic?

— L-am cunoscut... pe Zygmunt... Szczerbic...

— Eu l-am ucis la Viena.

— Tu l-ai ucis...

De dincolo de lacrimi, priveau la Bodzanta ochi fără viață, ochii enigmatici ai torturii, a căror expresie nu poate fi descrisă, a căror expresie nimeni nu va fi în stare s-o redea vreodată cu uneltele aflate la îndemâna oamenilor, la ale căror înflăcărare și durere nu va putea nimeni să răspundă cu aceeași măsură. Se aplecă spre ea și-i șopti:

— Să ne înălțăm inima spre soare. Să-și reverse lumina asupra noastră și să ne renască sufletul. Să hălăduiască pe pământ zâmbetul azuriu al veseliei!

Ewa asculta uluită bătaia propriei inimi. O priveau niște ochi pe care nu-i mai văzuse de mult, ochi plini de încântare și poftă. Șocul teribil o mobiliză într-o clipă. Zvâcni în picioare și își luă mâna dreaptă în cea stângă, implorând parcă ajutorul cuiva. Gura i se strâmbă într-un strigăt cumplit, mut, ca al unui copil mic, părul i se ridică deasupra frunții, iar fața i se acoperi de o paloare cadaverică. Repulsia se adâncea treptat, preschimbându-se în fiori ce-i cuprindeau tot trupul. Pleoapele-i coborâră peste ochi și un suspin înăbușit îi sfâșie pieptul.

CAPITOLUL LXI

De când devenise concubina lui Bodzanta, pentru Ewa, curcubul multicolor ce se întindea ca un arc peste colina Majdan dispăruse. Totul se stinsese...

Într-o seară caldă de vară, plecă din grădina bolnavilor de tuberculoză și se îndreptă spre clădirea administrației. Se lăsase amurgul. Tufișurile păreau niște pete cu contururi cețoase, copacii erau nemișcați, adormiți, iar gardurile verzi se pierdeau în întuneric. Ewa era neliniștită, surescitată, alarmată. Intuise că o așteaptă un necaz, o lovitură dureroasă. Se gândea cu repulsie că Bodzanta va voi chiar astăzi să...

În timp ce se apropia de intrarea principală, în lumina becului electric, zări un om stând pe treptele de piatră. Se cutremură, presimțind că omul acela o aștepta pe ea. O clipă vru să fugă într-o parte, să dispară în tufișuri și să plece... Dar necunoscutul o văzuse și coborî încet treptele de piatră. Porni spre ea prin nisipul care-i fâșâia sub picioare. Împinsă de o forță interioară, Ewa se apropie. Îl recunoscuse numaidecât. Era Płaza-Spławski.

Mișcărilor lui hotărâte, ostășești, dar elegante, nu puteau fi confundate. Înainte de a se opri înaintea ei și înainte de a-i vedea privirea, Ewa se și afla în stăpânirea lui. Glasul îi muri în piept. Voința i se stinse. Spławski se înclină adânc, fără un cuvânt, apoi o luă la dreapta, spre ușa care ducea la sala de oaspeți. Îl urmă.

Trecând prin coridorul luminat, Ewa observă că Plaza nu mai era îmbrăcat ca odinioară, din contră, acum purta un costum de croială englezească. Ochiul scos era ascuns de un monoclu. Mănuși negre. O pofti pe Ewa în salonaș, închise ușa și se înclină încă o dată până la pământ. Ewa se uita cu ochii stinși la fața lui arsă de soare, bronzată uniform, ce-l făcea să pară un mulatru sau un metis. Avea impresia că este doar pe jumătate om și se temea de puterea lui. Costumul comod, gulerul cămășii, înalt, alb și îndoit după ultima modă, și cravata de culoare deschisă, cu briliant, se deosebeau ciudat de fața uscată, goală, mohorâtă, cufundată mistic în abisul voinței, față de proroc sau de conducător... Ewa avea gâtul atât de uscat, că nu putea rosti o vorbă. Luciri rapide, slabe, îi luminau pupilele. Plaza o invită cu un gest liniștit să se așeze. Îl ascultă fără să crâcnească. Atunci, rămânând în picioare, musafirul nepoftit îi spuse uscat, cu plăcere parcă, pentru a-i satisface curiozitatea:

— Vin la dumneata în urma recomandării lui Łukasz Niepołomski...

— Łukasz Niepołomski... repetă cuprinsă de bucurie, dar neputând să înțeleagă deocamdată ce reprezintă acest nume.

— Am o scrisoare de la el pentru dumneata.

— O scrisoare de la Łukasz? oftă, trezindu-se din visare.

Tremurând din cauza emoției, scoase din buzunar un portofel frumos și-i dădu scrisoarea. Ewa cercetă adresa de pe plic și recunoscuse scrisul lui Łukasz. Îl desfăcu și începu să citească.

«Nu știu cum să mă apăr, ce să gândesc și cum să trăiesc mai departe. Scrie-mi că ai uitat, că amintirea mea îți face rău și mă disprețuiești; poate că toate acestea vor alina tristețea adâncă, paralizantă. Cu cât încerc să uit, să spulber amintirile, cu atât ele îmi stăpânesc sufletul... Îmi pierd capacitatea de a raționa. Te văd mereu, te simt lângă mine, vreau să fiu cu tine. Ar trebui să ucid asemenea gânduri, pentru că nu mai pot trăi așa, chinurile mele sunt groaznice. Mă tulbură tot felul de vedenii de închipuiri fericite, dorința de a-ți sacrifica și ultima picătură de sânge, ție, celei mai iubite dintre femei. Nu mai știu dacă te iubesc pe tine, sau numai imaginea mea despre tine, dacă mi-am pierdut mințile, dar viața mea se destramă și fiecare fir este năclăit de sânge. Nu pot trăi decât dacă mă dăruiesc cu totul, dar nu mai am nimic ce aș putea să iubesc. Sunt legat, comit o infracțiune...»

Puține erau cuvintele care ajungeau până la înțelegerea Ewei, dar acelea produceau adevărate explozii. Un spasm de iubire nebunească îi străbătu tot trupul, stârnindu-i patima veșnic tânără, furia și dorința plăcerii cunoscute... Sorbea din ochi cuvintele din scrisoare, miresme ale florilor. Sufletul înfometat îi primea cuvintele adevărate, propria vorbire, ca pe hrana ce i se cuvenea. Citi pentru a doua oară de la început până la sfârșit și iarăși... Între-

bări... Suspine înăbușite... În urechi îi răsună glasul lui, venind de peste mări și țări...

„Łukasz mă cheamă... visa înfiorată de plăcere. Mă va scăpa de Bodzanta. În sfârșit! Să hălăduiască pe pământ zâmbetul azuriu al veseliei!“

Lacrimi de fericire, fierbinți ca flacăra, îi șiroiră pe obraji, pe umeri.

— Vrei să mergi cu mine, domnișoară? întrebă Płaza.

— Unde?

— La Niepołomski.

— Dumneata știi unde este?

— Desigur. E prietenul meu.

— Deci l-ai văzut?

— Cum altfel? Păi scrisoarea...

— L-ai văzut acum?

— L-am văzut!

— Și el vrea să mă vadă? Łukasz Niepołomski?

— Întocmai.

— Atunci merg!

— Astăzi.

— Foarte bine.

În timp ce avea loc această discuție, în sală intră întâmplător Bodzanta. Silueta lui impunătoare umplu cadrul ușii. Stătu o vreme nemișcat, uitându-se cu luare-aminte la Sławski. Într-un târziu, spuse puțin prea tare, cum îi era obiceiul:

— Bine, dar ăsta e Płaza-Sławski...

— Bună ziua, domnule... îl întâmpină noul sosit.

— Dacă și ăsta a venit la Majdan, se apropie sfârșitul lumii. Nu cumva vrei să te adăpostești aici și să începi o perioadă de pocăință? strigă cât putu de tare.

— Încă nu, hingher de prostituate... se împotrivi Płaza. Vreau să mai petrec o vreme fără hamul virtuților cu care te-ai împodobit în manejul tău de lux.

Bodzanta își aplecă urechea, repetând din buze cuvintele celui-lalt, apoi se apropie și-l privi în albul ochilor.

— Preferi, îl dojeni, să te bălăcești dintr-o destrăbălare în alta, căutând un mijloc ca să-ți alungi plictiseala.

— Cât despre plictiseală, cu siguranță că tu te bucuri de ea zilnic mai mult decât mine.

— Ce se mai aude cu coloniile tale din America și Manciuria, he-he-he!

— Nimic, he-he-he, prosperă. Vino iarăși în America și o să ți le arăt. O să tragem un cheful.

— Le-am și văzut, iubite milionar, și-mi ajunge!

— N-ai văzut, vrednice proletar, he-he, „omule din popor“. Nici a zecea parte. Când voi ajunge unul dintre regii Americii Centrale, pentru început, să zicem regele aramei, o să te invit personal printr-o scrisoare.

— N-o să vin. ▶ Îmi ajunge. Am încercat și eu toate bucuriile voastre, primitoarele Lycas Petronius.

— Ei, ai găsit ceva nou în strângerea rebuturilor și chiștoacelor de pe lume?

— Am găsit.

— Deci recunoști că ai căutat distracția, mulțumirea propriei vanități, vrând să-ți omori zilele serbede, ca și mine?

— Da, dar fără să-mi nedreptățesc semenii, nu uita...

— În schimb, așteptând fără încetare recunoștința turmei, lucru care mie nu-mi place, ca și terciul țărănesc, pâinea neagră, sudoarea și duhoarea. După mine, arăți ca un armăsar de rasă arabă, căruia i s-a năzărit să semene cu gloabele costelive ale rândașilor de pe izlaz și în acest scop, în semn de solidaritate, a pus să i se împiedice picioarele din față, ca, Doamne ferește! să nu alerge prea repede. Sari în propriul lanț... dar nici nu ești suficient de respingător, semeni prea puțin cu mârtoagele tale de pe pășune...

— Ai spus-o foarte spiritual... Dacă ai ști ce bine ai spus-o! Dar gluma ta n-are obiect. De-ar conține măcar un grăunte de adevăr! Credeam că te-au ușis pe undeva cei pe care i-ai înșelat.

— Nu-i chiar atât de ușor! Cine se duce să vâneze tigri trebuie să se gândească bine înainte și să se înarmeze.

— Și ce-i cu asta, pasăre de pradă care-ți închipui să ghearele, ochii și coada tigrului sunt mai importante decât un om? Ce-i cu asta? Până la urmă, tot te vor ucide. Iscusința și răzbunarea lor te vor găsi și te vor îngropa în pământ, unde vei putrezi. Căci vei putrezi, nu-i așa? Să nu uiți, însă, că după tine nu va ofta nimeni... Asta-i lucrul de căpetenie, ține minte! Blestemele oamenilor, asemenea ogarilor ageri, îți vor găsi urma pe pământ.

— Pe tine oftările astea te interesează în primul rând. Cât sunt în viață, pe mine nu trebuie să mă caute nimeni, fiindcă eu însumi voi ieși în întâmpinarea haitei blestemelor, ca să se știe pe lume că blestemele și binecuvântările se cuvin disprețuite. Le voi ieși în cale, ca să măsor cu propria voință *terras tractusque maris coelumque profundum*¹.

— Ce știi tu despre măreția omului, ce poți să știi! Văd cu tristețe că încă n-ai început să gândești.

— Să gândesc! Păi dintre noi doi, cred că eu sunt cel care a gândit toată viața, în timp ce tu ai avut mereu încredere în oameni. Nefericitule, gândește-te măcar acum, pentru prima dată, că-și vor

¹ Aici, adâncimea mării și profunzimea cerului (lat.).

bate joc de tine tocmai aceia în folosul cărora alergi ca un lacheu, dacă slujba ta nu va fi pe placul acestei gloate!

— „Mai bune sunt legumele, când le mănânci cu dragoste, decât carnea de vacă îngrășată când sufletul ți-e împovărat de ură!“

— Un dicton grozav! Îți voi răspunde și eu cu altul: „Războiul și curajul au făcut mai multe lucruri mărețe decât dragostea de semenii. Nu mila, ci bărbăția i-a salvat până acum pe cei aflați în nevoie!“ Poți să negi? Dictonul meu se întemeiază pe *versetele* aflate de mine. Sunt de acord că forța se naște din sine însăși. Dar același lucru l-au descoperit și cei mai înțelepți tâlhari, capelanii zeiței Isis din Memfis: „Cunoașterea aritmeticii și arta educării voinței sunt cele două chei ale magiei, care deschid toate ușile universului“.

— Bodzanta tăcu o vreme, adunându-și parcă puterile. Apoi începu să vorbească repede, din ce în ce mai tare:

— Când tânărul Krishna a tăiat șarpele strălucitor în templul Kali și-i ținea în mână capul retezat, șarpele i-a zis: „Crezi că vei afla adevărul ucigând pe cei în viață? Bezmeticule! Nu-l vei găsi decât prin propria pierzanie. Moartea este în viață și viața în moarte!“ Vezi deci, înfumuratule, că trebuie să te pierzi pe tine însuși? Din fiecare clipă a pierzaniei mele crește comoara inimii, cea mai scumpă patrie a mea. Da, viața se află în moarte.

— Nu-mi dăruie „adevărurile“ tale, pentru că eu nu umblu după ele... râse Plaza-Splawski. Știu de mult că adevărul nu există nicăieri. „Adevărul!“ O culegere de basme și anecdote. Singurul adevăr constă în trăirea plăcerii, iar cea mai mare plăcere se află în curaj. În această lume superficială, numai curajul iese de unul singur împotriva tuturor oamenilor și a tuturor convingerilor lor.

— Ascultă, „curajosule!“! Iată esența lucrurilor: îmi pregătesc, cum zici tu, slujba-revoluție împotriva ta, chiar dacă nu voi rosti nici un cuvânt despre tine. Fiindcă opera mea transformă sau chiar crează sufletele oamenilor.

— Revoluția! Iluzie deșartă... Îți mulțumesc pentru ea. Domnul meu, habar nu ai ce este revoluția și la ce rezultate poate să conducă! Crezi că eu mă voi lăsa înghițit de vreo revoluție? Te înșeli, crede-mă. Revoluția este cea mai complicată iscusință, pe care n-ai fi în stare s-o cuprindă într-o formulă nici măcar cunoștințele lui Heraclit și Empedocle, Helmholtz, Du Bois și Reymond, Thomson și James Clerk Maxwell, luate laolaltă, dacă o vor considera un fenomen supus săvârșirii. În schimb, eu unul știu ce sunt revoluțiile, deoarece eu le săvârșesc mereu. Eu trăiesc din revoluție, iar ea trăiește din mine. De aceea, când apare în fața ochilor uimiți ai oamenilor, mulțimea de gură-cască arată cu degetul spre tine și strigă: *auctor*! Și atunci, eu profit de ea, soț cumsecade din comedia lui Machiavelli, care crezi în mandragora, leacul pentru zămisirea

copiilor de către bătrâni cu femei tinere, puternice și pline de poftă. Auzi? Să mergem, Ewa!

— Să mergem... răspunse Ewa, ridicându-se.

— Ewa merge cu... tine? se înecă Bodzanta...

— Da. I s-a urât cu trăncăneala despre virtute.

Bodzanta se aplecă, de parcă voia să fugă spre Ewa. Fața lui mare se clătină înainte și înapoi. În clipa aceea, Ewa ieși pe ușa din spate, urmată de Płaza-Spławski.

CAPITOLUL LXII

În ciuda făgăduielilor lui Płaza-Spławski, Ewa nu-l găsi pe Niepołomski la Varșovia. Căpătă totuși asigurări că trebuie să vină dintr-un moment în altul. Îl găsi, în schimb, pe Pochroń în ultimul hal de mizerie. Locuia într-o odăiță la etajul patru, unde se ajungea pe o scară răsucită de piatră. Odăița era o mansardă strâmtă și scundă, cu fereastra spre o curte interioră ce semăna cu o fântână. Colac peste pupăză, Pochroń era grav bolnav.

Când Ewa veni aici pentru prima dată, însoțită de Płaza-Spławski, aerul era atât de înăbușitor în odăiță, încât Ewa abia mai putea să respire. Pochroń o întâmpină indiferent. Întrebându-l unde este Niepołomski, îi răspunse cât se poate de liniștit că în insulele Celebes, iar când începu să-i facă reproșuri că o luaseră de la țară și o aduseseră aici, amândoi îi răspunseră că se poate întoarce acolo, dacă asta dorește. De altfel, Płaza îi propuse să locuiască deocamdată la el sau într-un apartament separat. Când se arătă uimită de schimbarea petrecută în situația lor, de bogăția lui Płaza și mizeria lui Pochroń, află că cel din urmă avusese parte în ultima vreme de dificultăți și insuccese. Probabil că din cauza acestor insuccese se numea acum altfel – Stanisław Kozielski. Avea mereu fierbințeală. Zăcea toată ziua cu fața în sus și ochii ațintiți în tavan. Nu lăsa să-i scape nici un cuvânt printre buzele strânse. Ofta din când în când... Cheltuielile de strictă necesitate le suporta Płaza, cu destulă zgârcenie.

Singurii care-l vizitau aici erau trei prieteni. Ewa îi cunoscuse din prima zi.

Primul era un flăcăiandru de nouăsprezece ani, fără mustață, blond și cu ochii albaștri. Stătea totdeauna rezemat de perete, ca și când se temea să nu-l atace cineva de la spate. Odată găsimdu-și locul, rămânea acolo nemișcat ore întregi, fără să tușească, fără să vorbească și cu ochii pironiți în gol. Avea pupilele transparente, mari și lipsite de expresie, ca apa mării. Părul pieptănat „arici“, înfățișarea copilărească și înțepeneala îl făceau să pară caraghios, ca un băiat de la școla elementară, prea mare pentru vârsta lui.

Al doilea arăta cu totul altfel. Mult mai în vârstă, ciupit de vărsat, cu șuvițele de păr atârându-i peste frunte și ochi, nu se uita niciodată la partenerul de discuție și de cele mai multe ori vorbea dintr-o parte sau întors cu spatele la cel cu care dialoga. Îi plăcea să sporovăiască, să râdă din orice și să folosească expresii cu totul neparlamentare. Fuma întotdeauna un tutun foarte prost, răsucit în bucățele de ziar și cu țigara înfiptă într-un țigaret din trestie obișnuită.

Al treilea musafir al lui Pochroń era un fizic posomorât. De obicei, ședea undeva într-un colț, scuipând din belșug împrejur, și înjura îngrozitor, sprijinindu-și capul în amândouă mâinile. Dacă stătea în picioare vreodată, ceea ce se întâmpla foarte rar, avea o asemenea înfățișare, de parcă i-ar fi lipsit abdomenul. Vorbea fără grabă și nu prea limpede, rostogolindu-și ochii.

Toți trei veneau întotdeauna cu „șișuri“ la ei, ascunse în cutele invizibile ale hainelor. Câteodată, aduceau bani pe care îi împărțeau tipând. Păreau niște meșteșugari, dar Ewa ghici lesne ce hram purtau.

Întrucât Płaza-Spławski îi dăduse speranțe că dacă Niepołomski nu va veni, o va ajuta să plece în străinătate, aștepta. Mila față de Pochroń o hotărî să locuiască în mansarda lui. Cu bani împrumutați de la Spławski, cumpără o saltea și își aranjă culcușul într-un colț. Boala lui Pochroń se agrava. Erau momente când își pierdea cunoștința. Cât timp dură boala, Płaza-Spławski dispăru fără urmă, ca o visare somnolentă. Pieriră, de asemenea, și cei trei prieteni. Ewa rămase fără un ban. Începu deci să câștige iarăși ca mai demult. În curând, închirie o locuință separată, îngrijindu-l pe bolnav numai noaptea și doar din când în când în timpul zilei...

Zile, săptămâni, luni...

Prostituție. Viața ca o pivniță neagră. Suflăt destrămat. Tortură. Valea Tempe, unde nimeni nu mai are nume, iar omul nefericit uită cel mai adesea și cum îl cheamă. Degradare morală, ștergerea diferenței dintre bine și rău, pierderea capacității de a reacționa la stimuli exteriori, afară de mâncare, îmbrăcăminte, frig și căldură.

După ce se însănătoșise, Pochroń îi lua tot ce câștiga, lăsându-i doar atât cât să ajungă pentru veșminte, locuință și hrană.

Odată, seara târziu, în timpul iernii, pe o stradă lăturalnică, se întâlni cu Horst. În primul moment vru să-l evite... Dar el o acostă și porniră împreună. Horst îi povesti câteva amănunte despre clipele dinaintea morții mamei, care se stinsese în primăvară, și câteva anecdote despre Barnawska. Tot el îi împărtăși noutăți despre Aniela, sora ei, și despre tata care trăia din mila acesteia la țară. N-o mai interesa însă nimic. Moartea mamei o lăsă indiferentă. Nu mai voia să-și aducă aminte de lume trecutului. Horst îi propuse pe neașteptate:

— Ewuś, hai la mine! Locuiesc nu prea departe de aici. Te voi trata cu ceai. Eu însumi am să-l fierb... și coniac...

— Cum adică „hai“, calmućule? Cu cine vorbești așa?

— Ei, liniștește-te, râie căprêască... Vorbesc cum mă îndeamnă inima. Domnișoară prostituată, fii drăguță și calcă-mi pragul...

— Nici pomeneală.

— De ce?

— Fiindcă miroși a hoit.

— Hait! Dacă nu vrei pentru bani, atunci măcar din dragoste platonice. Vezi tu, momentan, n-am rezerve consistente de valută... Te-am iubit întotdeauna și, la dracu! mereu platonice! Gândește-te și tu... Asta nu poate dura o veșnicie.

— Du-te la circ!

— Nici acum nu vrei să mă prețuiești.

— Nici acum.

— Mai ții minte că am vrut să mă căsătoresc cu tine?

— Țin.

— Și n-ai uitat că eram îndrăgostit de tine ca un elev. Ascultam la ușă, când plecai în oraș, numai ca să aud zgomotul pașilor, trântitul ușii când dispăreai pentru o jumătate de zi.

— Adevărat, ești prima porcărie pe care am avut-o în viață...

— Hai să vorbim despre vremea de atunci!

— Cățelușul Barnawskăi. Precis că te iubești cu ea și acum, nu?

— Nu-mi plac astfel de glume. Nu putem discuta fără asemenea vorbe de ocară?

— Ba da, dar nu cu tine. Află, domnul meu, că încă de pe atunci, când tu te holbai la mine, eu...

— Ce vrei să spui?

— Că încă de pe vremea când locuiai la noi, eu... îmi făceam meseria, ehei...

— Minți, otreapă! Minți ca o mizerabilă!

— Da? Crezi ce vrei... Cum îți convine. Dar atunci eu îmi făceam menderle cu ofițeri și cu studenți pe unde puteam... Cum scăpam

de acasă, luam drumul căminelor studențești... Așa am băgat-o în mormânt pe mama iar tata a început să bea.

— Minți, ticăloaso! Atunci erai curată ca un buchet de ciclame. Du-te dracului!

— *Tiens...* Păi bine, mucos cu chelie, nu m-ai poftit acasă la tine?

— Nu, nu mai vreau! Nu pot nici să mă uit la tine. De altfel, momentan... nu prea sunt în fonduri...

— Știu. Mi-ajunge să văd boarfele în care umbli pe stradă. Ascultă, Horst, merg cu tine, dar mai întâi să-mi arăți cărciuma în care își face veacul tata.

— Ei, vezi, uite o vorbă înțeleaptă! Dar promite-mi că te ții de cuvânt dacă ți-o arăt. Promite-mi, Ewuś, deși eu sunt cel care va suferi mai mult. Promite-mi!

Printr-o ușă laterală, intrară din curte în sala întunecată de biliard, unde nu mai era nimeni la ora aceea. Ewa comandă pentru ea și Horst câte o ceașcă de cafea. Se așează cu fața spre ușă, într-un loc mai întunecat. Își văzu tatăl într-un grup care juca șah. Stătea încovoiat la o măsuță și discuta aprins cu cineva. La vechile riduri se adăugaseră altele. Aceași față, deși parcă alta, stinsă, trecută, urâtă. Își împreună mâinile pe blatul de marmură și își sprijini capul pe ele, urmărindu-i mișcările. Un zâmbet ciudat îi înveselea fața, buzele și ochii. Emoția îi cobora în suflet. Îl fixă pe Horst cu o privire mohorâtă, diabolică, respingătoare și rosti din gât:

— Să nu-i spui că am fost aici, auzi?

— Aud. Ca și când n-aș avea altceva mai bun de făcut!... Sigur, nu-i o treabă prea plăcută.

— Chiar așa...

În aceeași clipă, începu să viseze. Ce-ar fi să se ridice de pe scaun, să intre pe ușă în vârful picioarelor, să-i dea la o parte pe jucătorii de șah și să se arunce strigând la pieptul tatălui? Inima-i e vie, mai bate încă... O aude cum bate...

Își spuse în gând că este o lepădătură, se ridică, îi făcu semn lui Horst și plecară împreună.

CAPITOLUL LXIV

După doi ani, între timp fusese internată și la spital, Ewa se afla în stradă, fără adăpost, bolnavă, descurajată și fără un ban. Cu banii împrumutați de la o „colegă“, cumpără un bilet de tren până la Kielce, acolo închirie căsuța unui țăran din împrejurimile

Głowniei și porni spre Majdan. Cu câtă nerăbdare aștepta acum să revadă grădinile. Țăranul care o ducea încercă de câteva ori să-i vorbească, dar în zadar. Ewa se închisese în ea. În cele din urmă, căruțașul o întrebă de-a dreptul:

— Unde vrei să te duc, domnișoară? La spital? La Mazurek?

— Nu, la Majdan.

— Bine. Numai că trebuie să știu unde. Pentru că după moartea boierului, acolo nu mai e nici o fată.

— După moartea boierului... adică a lui Bodzanta?

— D-apăi.

— A murit Bodzanta?

— Păi cum.

— De mult?

— În iarnă să împlinește un an, a murit prin lume, nu să știe pă unde.

— N-a murit aici?

— Nu, undeva departe...

— Și de ce spui că la Majdan nu mai e nimeni?

— Păi așa e! Cocoana a gonit toate fetele, le-a luat grădinile înapoi și acum le vinde cu parcela.

— Cocoana, adică soția lui Bodzanta?

— Păi.

— Bine, dar nu mai trăia cu ea!?

— Și ce dacă nu trăia, erau cununați la biserică și nu apucaseră să se despartă. Acum, când boierul ăl bătrân a murit, a venit și a pus mâna pe tot.

— Și cui vinde grădinile?

— La tot felul de șepcagii, da' și țăranilor. Numai spitalul a rămas, da' nici de el nu s-o alege nimic, că n-are bani.

— Cum n-are bani?

— Au dărâmat tot ce-a ridicat boieru', tot au dărâmat. Acum, cocoana s-a mutat la palat, ca mai demult. Au curățat palatul de la Głownia, au făcut ordine și cocoana stă acolo.

— Și fiica, domnișoara Marta?

— A, fiica, domnișoara Marta, stă și ea cu cocoana, nu e mama ei?

— Și oamenii, coloniștii, ce-au făcut?

— Păi care s-a grăbit și a cumpărat când a auzit de moartea boierului, acum stă pe pământul lui, da' care n-a avut minte și a așteptat, e vai de capul lui. Au vândut ce s-a putut și restul l-a câștigat cocoana la tribunal. A luat iar toate fermele înapoi și a pus un administrator tare rău. Domnu Malinowski se numește.

— Cum au putut să facă una ca asta?

— Prea bine. Boieru' ăl bătrân a scris tot ce-a ridicat la registru și-acum avocații au luat și au dărâmat tot. Da' lumea vor-

bește că n-a fost scris tot la registru. Și ce dacă? Mazurek, doctorul, a dat-o în judecată pe cocoană da' a pierdut și gata!

— Și voi, țărani, ce ziceți?

— Noi, ce să zăcem?! Boieru a fost bun și-a vrut binele norodului. Așa vorbesc toți prin sate. Da' nu era sănătos la cap. Cine-a mai pomenit, de când e lumea lume, ca un boier să dea atâta pe degeaba poporenilor! Noi, ai mai bătrâni de prin sate, am zâs îndată că e bine ce vrea el, da' ce să-i faci dacă judecata nu i-a fost bună. Și s-a adevărit.

Ewa îi spuse s-o ducă la Majdan. Adăpostul obștii și căsuțele din grădină, clădirea administrației și toate celelalte erau închiriate ca locuințe pe timpul verii. Instituțiile de binefacere existau încă, școala mai funcționa, dar totul se îndrepta spre ruină. Biserica rămăsese neterminată, înnegrită, pustie. Înăuntru, era și acum tot atât de frumoasă în simplitatea ei. Își înalță privirea la inscripția ce se zărea ca prin ceață:

„Ca floarea, omul se naște și strivit e...”

Coborî colina cu pași mari și alergă la spital. Îl găsi pe doctorul Mazurek în sala de așteptare. Înnegrise, înverzise parcă și se uscaseră și mai mult. Zâmbea și acum, dar de dincolo de umbra ce-i acoperea fața. Glumea, dar numai în treacăt... Nu-i putu promite Ewei postul de infirmieră pe care-l solicita, fiindcă spitalul era asediat pur și simplu de femeile fără ocupație, iar fonduile lipseau cu desăvârșire. Abia o treime din bolnavi se internau, dar și aceștia trăiau mai mult din pâinea cerșită prin orașe. Mazurek rămăsese iarăși singur, fără felcer și fără ajutor. Prin urmare, n-avea cum s-o ajute.

Ewa găsi o căruță și ceru să fie dusă la Głownia. Pe drum, privea la pământul parcelat. Pe lângă casele mai vechi ale „lucrătorilor”, se clădeau altele noi. Se cărau lemne pentru grajduri, șuri, cocini.

De-a lungul drumului, locul arăta ca un adevărat șantier de construcții. Bătrânelé găteau prin șanțuri și gropi săpate în pământ. Vechile șuri, transformate în case, erau așezate pe pietre.

Când ajunse la împrejmuirea grădinii, se lăsa amurgul. Ewa se strecură în parc printr-o deschizătură din gardul viu, cunoscută dinainte. Fu înconjurată numaidecât de murmurul copacilor, de foșnetul străvechi al teilor, susurul frunzelor de plop... Rătăci ca o stafie pe marginea iazului întunecat și tăcut. Zăbovi o vreme lângă treptele de piatră, uitându-se la cele două lebede...

„Lebăda neagră și lebăda albă...” șopti.

Vru să-și aducă aminte de ceva, dar nu-i veni în minte decât o amărăciune tulbure, cețoasă. Nu mai simțea nimic. Percepea numai lucrurile vizibile, fizice, o lume asemănătoare cu o stampă engleză în culori. Lume încremenită și lipsită de profunzime. Se depărtă de apă și începu să urce pe o alee spre palat. Se gândea la ce-i să-i spună lacheului, când o va întreba cu ce drept și pentru ce venise. Dar nu mai era în stare să se prefacă. Toate cuvintele

pe care și le amintea exprimau adevărul. Iar adevărul nu putea să-l spună... Deodată, se întâlni cu Marta.

Fiica lui Bodzanta pășea pe mijlocul aleii care cotea spre apus. Mai întâi, Ewa fu surprinsă de umbra prelungă a Martei. Apoi de silueta ei...

Rosti în șoaptă, ca pentru sine, dar destul de tare:

— Marta!

O clipă, avu impresia că va alerga și se va prăbuși la picioarele ei, ca și cum l-ar fi văzut pe Bodzanta, dar strigătul îi muri în piept și amorțeala îi cuprinse picioarele. Porni mai departe, gânditoare și liniștită. Când ajunse în dreptul ei, Marta se opri și privirile li se întâlniră.

Ewa constată că se mai înălțase și se făcuse foarte frumoasă. Observă că ochii Martei erau adumbriți fermecător de gene, că pieptul i se contura sub bluză, iar rochia bogată, lungă, îi acoperea șoldurile splendide. Marta era pieptănată la modă.

În tânăra aceasta atrăgătoare, Ewa se văzu pe ea însăși. Propriul suflet întrupat în alt corp. Se opri încremenită în fața iluziei. Își dădu seama că Marta o recunoscuse, dar nu se grăbi să-i cadă la picioarele feciorelnice, neatinse de mâinile bărbaților și neîntinate de privirea lor încărcată de pofte. Se uita mereu cu ochii orbi la vedenia iluzorie.

Marta aștepta cu capul în piept, palidă de moarte din cauza mlei și a rușinii insuportabile. La un moment dat, își ridică ochii întunecați de spaimă, adânci, respingători, imaculați, jalnici... Privirea nemiloasă, ca sabia sclipitoare a arhanghelului, țâșni ca flacăra purității.

— Am venit... îngăimă Ewa.

Tăcere.

— Marta!

Iarăși tăcere.

— Am venit doar să arunc o privire...

Murmurul Martei:

— *Papá* a murit! *Papá* a murit!

— A murit!

— Acum, aici locuiește mama. Și eu, nefericita de mine... Nu știu nimic, nu voi înțelege nimic... Totul... Mai bine nu ne cunoșteam!

— Da, era mai bine... În sfârșit, ai ieșit din „papá“... Cucoană!

— Ah! strigă Marta cu jale. Mama, mama nu suportă... Doamne ferește!...

— Plec cât pot de repede...

Ewa simți în fine că nu-i decât o prostituată bolnavă, marcată de sifilis, o desfrânată de pe stradă, o femelă de vânzare. Se cutremură din creștet până-n tălpi din cauza reproșurilor de conștiință, sau de teamă. Simți că urăște. Se înclină cu o mișcare ciudată,

monstruoasă, în bătaie de joc și, cuprinsă de nebunie, hohoti în gura mare, cu glasul răgușit, ca lătratul unui câine. Ecoul parcului întunecat îi răsfrânse deznădejdea. Porni în fugă pe sub copaci, suspinând, spre capătul aleii.

Când ajunse destul de departe, se uită înapoi. Marta stătea înlemnită în același loc. Silueta ei zveltă, siluetă de vis, se vedea în mijlocul aleii inundate de lumina apusului, întinzându-și umbra, ca un veșmânt de vrajă, peste luciul gălbui al nisipului.

Încă o plecăciune până la pământ, încă o răbufnire de hohote batjocoritoare...

După ce ieși din parc, porni grăbită, fără să se mai uite înapoi, spre cimitirul din sat, care se afla lângă bisericuța coșcovită. Merghând orbește pe întuneric, ajunse repede la mormântul proaspăt al lui Bodzanta. Trupul răposatului era apăsător de un uriaș monument funerar de marmură albă, o grămadă de pietre sculptate, aduse de la Genova. Figuri alegorice, cununi, torțe... În lumina ultimelor străluciri ale amurgului, Ewa citi inscripția lungă, alcătuită din cuvinte bombastice, convenționale. O citi o dată, de două ori, de trei ori.

Brusc, înțelese că acest monument constituie o insultă pentru Bodzanta, o batjocură îndreptată de lume împotriva unui om fără apărare. O provocare, o negare a tot ce reprezentase Bodzanta, expresia a tot ce condamnase și combătuse el. Simți nevoia să lupte pentru a-l apăra pe Bodzanta împotriva acestui monument urât, mârșav și prostesc. Nebună de suferință, se repezi la monument și începu să lupte cu forța lui materială. Îl zgârie cu unghiile și îl izbi cu picioarele, străduindu-se să-l răstoarne de pe soclu. Lespezile de marmură, unite cu pământul pe care stăteau și între ele cu copci de fier, își râdeau de eforturile ei.

Nu ajutară la nimic strigătul înnebunit și furia trupească. Secătuită de lupta înfricoșătoare, prostită și hohotind, biruită de marmură, se prăbuși pe lespede și mușcă în neștire înscricția sfidătoare, răcâind-o cu degetele însângerate, ca să-i șteargă literele. Noaptea îi acoperi nebunia.

CAPITOLUL LXV

I se poruncise să pregătească cele patru browninguri pentru ora stabilită. Studia aproape împătimită construcția simplă a browningului și în timp ce-l privea cu admirație, se adâncea în

visare. Atunci îi cânta melodii smulse din inimă, tăifăsuia cu el despre întâmplări trecute și viitoare. Iată, de exemplu:

„Te vei zbuciuma fără istov pe străzi, prin ploaie și vifor. Îți vei aștepta mereu stăpânul milostiv, care-ți va oferi un adăpost cald, te va hrăni și-ți va da să bei vin.

Stăpâne milostiv, stăpâne preafrumos, oh, prințul meu necunoscut! Ia-mă cu tine în casa ta. Condu-mă pe scări în odaia ta... Să nu mai rățăcesc pe străzile friguroase, pe caldarâmul ud, pe pământul meu alunecos! Ia-mă, să nu mă mai ude ploaia și să nu mai tremur de frig.

Te voi sluji umilă, cu credință, ca un câine. Te voi sluji până la ultima suflare, ca un câine dresat, stăpânul meu bun!

Nu mă vei uita niciodată, stăpânul meu drag, fiindcă te voi sluji și te voi înveseli cu giumbușlucurile mele!

Mă vei ține minte, stăpânul meu luminos, și când vei fi în palatul tău de aur.

Când vei pași desculț și furișat, ca să asculți la ușă dacă nu cumva tușește micuțul tău fiu, ai să-ți aduci aminte...

Iar când te vei apleca deasupra leagănului celui născut din fecioara neîntinată, care n-a mai mângâiat nici un iubit, afară de tine, când vei privi încremenit în ochisorii lui încețoșați de fierbințeală; și când vei murmura în noaptea neagră, ploioasă, rugăciunile înfocate; și când vei umbla fără astâmpăr pe covoarele din palatul tău de aur, smulgându-ți părul, trăgându-te de barbă și gemând, îți vei aduce aminte de mine...

Pentru că eu voi umbla prin fața casei, pe strada neluminată, dincolo de ferestrele înalte și perdelele dormitorului tău minunat...

Iar când vei vedea că temperatura a crescut și părul ți se va ridica măciucă în creștetul capului, când îți vei frânge mâinile și vei privi prin geamul întunecat, poate că mă vei zări pe stradă, stăpânul meu drag...

Iar când feciorașul își va întinde mânuțele slabe spre tine, și te va striga să-l ajuți, când te vei convinge cu mintea-ți necuprinsă că scrofuloza e mai puternică decât noi și sora mea, tuberculoza, se ghemuiește la pieptul copilului tău, să-ți aduci aminte de mine, stăpâne, și să mă vezi cum mă zbucium pe strada întunecată...”

Și de astă dată, Ewa pregăti minuțios browningurile. Erau gata și așteptau în sertarul măsuței, când începură să sosească unul după altul Pocroń, Batasiński, cu abdomenul lui supt, Grywacz, blondul înalt și tăcut, în sfârșit, Fajtaś, cel cu fața ciupită de vărsat. Aduseseră multă tobă și caltaboși, sardele, pâine, ciocolată și vodcă, așa că se apucară să mănânce în tăcere, poftind-o și pe Ewa la masă.

În timpul ospățului, Pochoń îi porunci Ewei să se îmbrace în cea mai bună și mai frumoasă rochie.

Nu pricepea la ce i-ar putea folosi. Pochron îi explică în timp ce se îmbrăca în jacheta elegantă și își punea pălăria și mănușile.

— O să mergem, drăguț, pe strada Marzałkowska, la numărul 305, într-o casă abia construită.

— Și eu?

— Și tu.

— A, asta-i bine!

— Da, dar mergem separat. Tu cea dintâi. Toți cinci ne vedem unul pe altul. Tu intri cea dintâi pe poartă și, dacă nu ai să vezi pe nimeni, o iei la stânga. Acolo sunt niște scări de marmură, așternute cu un covoraș. La primul etaj, sunt doar două uși. Pe cea din stânga, nu e nici o tăbliță, dar pe cea din dreapta ai să vezi o plăcuță de alamă cu inscripția: „Łukasz Niepołomski“.

— A!

— Tocmai! E chiar el.

— Ce caută acolo?

— Acolo locuiește, drăguță. E casa lui. În apartamentul fără inscripție pe ușă, se află centrala unor fabrici din Rusia, al căror coproprietar este, iar acum și principal reprezentant. Din apartamentul lui se intră în centrală printr-o ușă simplă, fără gratii. În schimb, ușa dinspre scări a centralei este bine asigurată. Trebuie să intrăm prin apartamentul lui. Înțelegi, copilă, și abia de acolo în centrală.

— N-aveți decât să intrați și în gura lupului, ce-mi pasă mie?

— Cum să nu-ți pese? Intri prima și suni la apartamentul lui. Lacheul va întredeschide ușa cu lanțul pus. Îi dai cartea de vizită și aștepti. Niepołomski te va primi imediat, fiindcă acuma e acasă, la masă. Când lacheul va scoate lanțul, tu vei intra înăuntru. Străduiește-te să întârzii cât mai mult în ușă, îl ții de vorbă, îl întrebi ceva, ca să putem să-i facem de petrecanie și să intrăm și noi.

— Deci așa stau lucrurile...

— Așa. Pe urmă, va fi treaba noastră să spargem ușa cealaltă, să pătrundem în centrală și să golim casele de bani.

— O să vă descurcați numi voi patru?

— O să ne descurcăm, drăguț. Acolo lucrează șase funcționari și doi lachei. Niepołomski mai are și el încă doi. Locuiește singur. O să ne descurcăm.

— O să-l omorâți pe Niepołomski?

— Asta nu-i treaba ta. Să nu-ți treacă prin cap cumva să... că ți-ai luat adio de la viață. Să mergem.

Ajunse înaintea clădirii noi, albe. Geamurile uriașe ale vitrinelor erau încă stropite cu var și acoperite cu afișe „de închiriat“, între ferestre înnegrea marmura lustruită.

„Aici este“... murmură. Se numește Łukasz Niepołomski.

Poarta casei nu era terminată. O înlocuiau două canaturi întocmite din scânduri negeluite. Ewa împinse un canat și păși într-o tindă podită cu bucăți de piatră gălbuie.

O pornire buimacă, nebunească, îi străbătu tot trupul ca o fugă satanică. În sfârșit, aici, la primul etaj. Apăsă pe buton cu toată puterea, apoi își depărtă degetul. La fel procedase cândva, într-o zi, după povedanie... Existase o asemenea zi și în viața ei. Un vis scurt, fără noimă.

Auzi scrâșnetul ușii și începu să urce pe scară. Se uită înapoi și-i văzu pe toți patru: Pochroń, Batasiński, Grywacz și Fajtaś. Intrară după ea în vârful picioarelor și pășiră fără zgomot pe treptele de marmură. La etaj văzu ușa apropiată, așa cum îi spusese Pochroń. Citi în liniște numele lui Łukacz de pe tăbliță. Ușa era întredeschisă și asigurată cu lanțul.

— Cine este? întrebă un glas dinăuntru.

Ewa deschise fără grabă poșeta de piele și arătă zâmbind cartea de vizită. Era mulțumită că Łukasz avea să fie foarte mirat, când va citi numele. Ea era aceea care îi făcea o vizită. Numele lui este săpat pe plăcuța lucioasă, iar al ei este litografiat pe cartea de vizită. Pur și simplu, se vizitează unul pe altul. Totul este în ordine, conform regulilor vieții. Zâmbetul nu-i dispăruse de pe buze când, aruncându-și privirea înapoi, îi văzu pe cei patru bandiți. Așteptau drepti, calmi, solemni, gata să sară. Fața lui Pochroń exprima cumpanirea, ale celorlalți tăcerea și supunerea. Ușa se deschise și Ewa se opri în prag. După cum i se recomandase, acoperea intrarea. Simțea în ceafă răsuflarea lui Pochroń. Ochii ei îl căutau pe Łukasz.

Acesta stătea în semiobscuritatea coridorului. Acolo, aproape în întuneric, era el!

Îi desluși chipul, părul cu cărarea într-o parte, barba.

Ochii lui se stinseră la vederea ei și pleoapele coborâră neputincioase. Buza de sus se răsfârșe, lăsând să se vadă albul dinților... Un strigăt din adâncul inimii:

— Fugi, Łukasz! vor să te omoare! Vin!

— Cine vine?

— Închide ușa! Cea de la centrală! Fugi în dormitor!

Pochroń și cei trei acoliți năvăliră în hol. Cel dintâi îl ucise pe lacheu cu o lovitură de pumnal și alergă la ușa de la centrală. Dar ușa era blocată. Toți patru încercară zadarnic s-o forțeze. Niepołomski apărură deodată în ușa întredeschisă. Țeava nichelată a browningului fulgeră și răsună o împușcătură, două, trei. Pochroń trase și el, dar alunecă, se clătină și se prăbuși, ștergându-se de perete. Înnebunit de furie, Fajtaś trase pe rând în toate broaștele. Grywacz deschise ușa de la intrare și-l târî pe Pochroń pe scări, luându-l de subsuori. Batasiński trânti ușa dincolo de care se afla Niepołomski.

În prag, Pochroń ceru să fie așezat în picioare, le porunci celorlalți să facă liniște și luă revolverul în mâna stângă, deoarece dreapta, rănită, îi atârna neputincioasă. Își miji ochii și ținti în Ewa; aceasta rămăsese cu brațele desfăcute în ușa în spatele căreia se găsea Niepołomski. Apăsă pe trăgaci. Ewa se clătină și se prăbuși. Lângă ea, horcăia dându-și sufletul lacheul împușcat. Sângele îi curgea din gură în mijlocul coridorului.

Când își veni în fire, o izbi o privescătoare mai înfiorătoare decât moartea. Un găligan în cămașă îl lovea cu pumnul în gură pe Grywacz. Cu mâinile legate, acesta îndura fără să crâcnească. Nu mai reacționa în nici un fel. Călăul îl lovea în stomac, îl izbea între picioare și-l pălmuia fără încetare. Pochroń, care zăcea pe un prici, se uita. Ewa se înfioră văzându-i privirea și gura strâmbă. Se așeză în capul oaselor într-un colț. Deasupra capului ei se aflau gratiile arestului de poliție, iar alături – priciurile.

Călăul înfricoșător, transpirat și obosit, îl lăsă pe Grywacz și se apropie de Pochroń.

— Ai de gând să vorbești?

Pochroń privi la el în lumină și zâmbi.

Ewa vru să se târască de la locul ei până la prici, ca să-l apere de bătauș. Avea de gând să-l acopere cu trupul ei. Dar înainte de a ajunge în mijlocul încăperii, i se făcu negru înaintea ochilor. Bezna de nepătruns... Geamătul lui Pochroń. Se aud lovituri cumplite în stomac, în piept, în gât.

Deodată, dincolo de gratii, aude un glas. Șoapta lui disperată. Łukasz spune:

— Se află aici o femeie, arestată o dată cu acești tâlhari. Este complet nevinovată! A venit să mă prevină. A rănit-o unul dintre ticăloși. Vă rog să-i dați drumul numaidecât. Garantez pentru ea cu toată averea mea!

Ewa se ridică în coate, ca să-i vadă fața. Acum îi va spune! Îl văzu. Stătea dincolo de gratiile de lemn. Se uita cu pupilele lărgite înăuntrul hrubei și o căuta cu privirea. Ochii li se întâlneau. Un zâmbet de dulceață angelică, de puritate, coborî pe buzele Ewei. Dar o dată cu zâmbetul, sângele începu iarăși să-i curgă din gură.

Încă o dată gâtul îi înalță atât de ușor capul greu. Ewa simte două mâini sub păr, care îi ridică tidva fără vlagă de pe podea; mâini odihnitoare, grijulii. Nu mai poate să-l vadă. Știe că zace cu fața în sus, iar el îngenunchează și-i ține capul în mâinile nemișcate.

Înflori toată în vechiu-i zâmbet de fericire și, cu acest zâmbet de bucurie dumnezeiască pe buze, se stinse căutând în bezna morții privirea lui Łukasz.

Clasic al literaturii poloneze, candidat la Premiul Nobel, alături de Reymont, Stefan Żeromski realizează în **Fascinația păcatului** una dintre cele mai valoroase creații ale sale.

Destinul eroinei principale, merit a impresiona prin dramatismul, imprevizibilul și semnificațiile incifrate, se împletește sau se confruntă cu evoluția a numeroase personaje, profund conturate, într-o acțiune ce sugerează, prin forța artei, însuși tumultul vieții.

Roman de dragoste în primul rând, dar și de moravuri, roman de aspirații romantice și de aventură, dar și de analiză psihologică și de reflecții filosofice, **Fascinația păcatului** constituie o carte exemplară.

Ea se traduce pentru prima dată în limba română.